

صحیح البخاری

به کوری

وهرگړې لوی ههموو فهرمووده صحیح هکاتی
تیمامی بخاریه که ژماره یان (۷۵۶۳) فهرمووده یه

مکتبۃ اقرأ الثاني

په رڼې چواره م

نویسینی

أبو عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

وهرگړانی

محمد ملا صالح باموکی

www.iqra.ahlamontada.com

صحیح البخاری

صَحِيحُ الْبَخَّارِيِّ

به کوردی

به‌رگی چواره‌م

په‌راوه‌کانی.. هه‌نگرتنه‌وه‌ی ونبوو ، سته‌مکاریه‌کان ، هاوبه‌شی، رهن ،
نازادکردنی کۆيله، نامه‌بو‌نوسراو ، به‌خشین ، شایه‌تیدان ، ریکه‌وتن،
مه‌رجه‌کان ، وه‌سیه‌ت کردن، خه‌بات و تیکۆشان، پینج یه‌کی ده‌ستکه‌وت

نوسینی

أبو عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

وه‌رگی‌پانی

محمد ملا صالح بامۆکی

(صحیح البخاری) به کوردی

به‌رگی چواره‌م

نووسینی.. أبو عبدالله محمد بن اسماعیل البخاری

وه‌رگی‌رانی.. محمد ملا صالح باموکی

چاپی یه‌که‌م ۲۰۲۳

تیراژ : ۱۰۰۰ دانه

دیزاین .. نه‌حمه‌د

له‌ بلاو‌کراوه‌کانی کتیب‌خانه‌ی تیشک

07719899402

07501122110

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٥- كِتَابُ فِي اللَّقْطَةِ

به ناوی خوا ی به خشنده ی میهره بان

٤٥- په راویك دمر باره ی هه لگرتنه وهی ونبوو

١- باب: وَإِذَا أَخْبَرَهُ رَبُّ اللَّقْطَةِ بِالْعِلَامَةِ دَقَعَ إِلَيْهِ

١- باسیك: ئەگەر خاوهنی شته دۆزراوهكه نیشانهكه ی

پێ و ت دۆزه ره وهكه دهیداته وه پێ ی

٢٤٣٦- حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَلَمَةَ، سَمِعْتُ سُوَيْدَ بْنَ غَفَلَةَ قَالَ: لَقِيتُ أَبِي بَنَ كَعْبٍ ؓ فَقَالَ: أَخَذْتُ صُرَّةَ مِائَةِ دِينَارٍ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: "عَرَفَهَا حَوْلًا". فَعَرَفْتُهَا حَوْلَهَا فَلَمْ أَجِدْ مَنْ يَعْرِفُهَا، ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَقَالَ: "عَرَفَهَا حَوْلًا" فَعَرَفْتُهَا فَلَمْ أَجِدْ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ ثَلَاثًا، فَقَالَ: "أَحْفَظُ وَعَاءَهَا وَعَدَدَهَا وَوِجَاءَهَا، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا، وَإِلَّا فَاسْتَمْتِعْ بِهَا". فَاسْتَمْتَعْتُ، فَلَقِيتُهُ بَعْدَ مِائَةِ فَقَالَ: لَا أَذْرِي ثَلَاثَةَ أَحْوَالٍ أَوْ حَوْلًا وَاحِدًا ^(١).

٢٤٣٦- سوهیدی کوری غه فه له ده لێ: به ئوبه ی کوری که عب ؓ که ی شتم وتی: کیسه یه کم هه لگرت ^(٢) سه د دیناری تیابوو، جا هاتمه خزمهت پیغه مبه ر ﷺ و

(١) بروهانه: ٢٤٣٧.

(٢) دۆزیمه وه.

فهرمووی: ((سالتیک جاری بو بده))، منیش سالتیک جارم بو دا، بهلام کهسم نه دی بیناسیتهوه^(١) (خاوهنی بیت)، پاشان هاتمهوه خزمهتی پیغه مبه^(٢) فهرمووی: ((سالتیک جاری بو بده))، (منیش سالتیکی تر) جارم بو دا و کهسم نه دی (بیناسیتهوه و خاوهنی بیت)، پاشان بو جاری سییه م هاتمهوه خزمهتی و فهرمووی: ((بزانه له جیدایه و ژماره ی چهنده و به چی به ستراره، جا نه گهر خاوهنه که ی هات^(٣) باشه، نه گهر نه هات نه وه خو ت سوودی لی و مرگه^(٤)))،
(نوبه ی ده لی): منیش سوودم لی بی نی، (شوعبه ده لی): نینجا دوا ی ماویه ک^(٥) له مه که به (سه له مه ی کوری کوهیل) گه ی شتم و وتی: نازانم سی سال یان یه ک سال (جاری بو بدریت).

٢- بابُ ضَالَّةِ الْإِبِلِ

٢٤٢٧- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ رَبِيعَةَ، حَدَّثَنِي يَزِيدُ -مَوْلَى الْمُتَّبِعِ- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ أَغْرَابِي النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ عَمَّا يَلْتَقِطُهُ، فَقَالَ: "عَرَفُهَا سَنَةً، ثُمَّ أَحْفَظُ عِقَاصَهَا وَوِكَاءَهَا، فَإِنْ جَاءَ أَحَدٌ يُخْرِكُ بِهَا، وَإِلَّا فَاسْتَنْفِقْهَا". قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَضَالَّةُ الْغَنَمِ؟ قَالَ: "لَكَ، أَوْ لِأَخِيكَ، أَوْ لِلذُّبِّ". قَالَ: ضَالَّةُ الْإِبِلِ؟ فَتَمَعَّرَ وَجْهُ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: "مَا لَكَ وَلَهَا؟ مَعَهَا جِذَاؤُهَا وَسِقَاؤُهَا، تَرِدُ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ".

٢- باسی (حوکمی) وشتری ونبوو

٢٤٢٧- زمیدی کوری خالیدی جووهنی ﷺ ده لی: دمه ته کییه ک هاته خزمه تی پیغه مبه^(٢) و پرسیا ری لی کرد دمرباری نه و شتانه ی دمیدوزیته وه، نه ویش

(١) خاوهنی نه بوو.

(٢) وه ناوونیشانه که ی ته واو بوو بیده ره وه.

(٣) بییه بو خو ت.

(٤) له سه چی موسیلمدا ده لی: پاش ده سال به سه له مه گه ی شتم وتی: یه ک سال جاری بو بده. صحیح مسلم فهرمووده ی ژماره (١٧٢٣).

فەرمووی: ((سائیک جاری بۆ بدە و پاشان بزانه کیسهکه و ئەو پەتهی پێی بهستراوه چیه و چۆنه، ئینجا ئەگەر کهسێک هات و ناوونیشانهکانی پێ و تیت (بیدەرمووه)، ئەگەر نا خەرجی بکه بۆ خۆت))، وتی: ئەو پێغه‌مبەری خوا ﷺ مەری ونبوو چی لێ بکریت؟ فەرمووی: ((ئەوه بۆ تۆیه یان بۆ براکه‌ته یان بۆ گورگه))، وتی: ئەو وشتی ونبوو؟ ڕه‌نگی ڕووخساری پێغه‌مبەر ﷺ گۆرا و فەرمووی: ((تۆ هه‌فت چیه به‌سه‌ریه‌وه؟ ئەو پێلاو و جه‌ومنه ناوی خۆی پێیه، دەروات بۆ ئاوخواردن و له‌گه‌لای دره‌خته‌کان ده‌خوات)).

۳- بابُ ضَالَّةِ الْغَنَمِ

۲۴۲۸- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ يَزِيدَ -مَوْلَى الْمُتَنَبِّعِثِ- أَنَّهُ سَمِعَ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ اللَّقْطَةِ، قَرَعَمَ أَنَّهُ قَالَ: "اعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِجَاءَهَا، ثُمَّ عَرَفْهَا سَنَةً". يَقُولُ يَزِيدُ: إِنْ لَمْ تُعْتَرَفْ اسْتَنْفَقَ بِهَا صَاحِبُهَا وَكَانَتْ وَدِيعَةً عِنْدَهُ. قَالَ يَحْيَى: فَهَذَا الَّذِي لَا أَدْرِي أَفِي حَدِيثِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هُوَ أَمْ شَيْءٌ مِنْ عِنْدِهِ؟ - ثُمَّ قَالَ: كَيْفَ تَرَى فِي ضَالَّةِ الْغَنَمِ؟ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "خُذْهَا، فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ، أَوْ لِأَخِيكَ، أَوْ لِلذُّئْبِ". قَالَ يَزِيدُ: وَهِيَ تُعَرَفُ أَيْضًا. ثُمَّ قَالَ: كَيْفَ تَرَى فِي ضَالَّةِ الْإِبِلِ؟ قَالَ: فَقَالَ: "دَعُهَا، فَإِنَّ مَعَهَا حِدَاءَهَا وَسِقَاءَهَا، تَرِدُ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ، حَتَّى يَجِدَهَا رَبُّهَا"^(۱).

۳- باسی (حوکمی) مەری ونبوو

۲۴۲۸- یەزید ی خزمە‌تکاری موبه‌عیس- ده‌گیرێته‌وه که له زه‌یدی کوری خالیدی ر‌ضی الله عنه بیستوه‌ه دمیوت: پرسیاری شتی دۆزراوه له پێغه‌مبەر ﷺ کرا، ئەو ده‌لی: پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((بزانه له چیدایه و به‌چی به‌ستراوه، پاشان سائیک جاری بۆ بدە))، یەزید

دهلئ: ئەگەر خاومنی نهزانرا ئەوهی دۆزیویهتیوه خهرجی بکات و سپارده دهبیت لای، -
یهحیا دهلئ: ئا ئەمه (که دمیئ) نازانم له فهرموودهکهی پیغهمبرادیه ﷺ، یان شتیکه
له لایهن خویهوه وتویهتی؟ پاشان وتی: راو بۆچوونت دمبراری مه‌ری ونبوو چییه؟
پیغهمبر ﷺ فهرمووی: ((بیبه لای خۆت، چونکه بیگومان مه‌ره ونبووکه بۆ تۆیه یان
بۆ براکهته، یان بۆ گورگه))، یه‌زید دهلئ: مه‌ری ونبووش دمیئ جاری بۆ بدریت، پاشان
کابرا وتی: نه‌ی راو بۆچوونت دمبراری وشتی ونبوو چییه؟ دهلئ فهرمووی: ((وازی لی
بیینه، چونکه بیگومان پێلا و جه‌وه‌نه ناوی خۆی بییه، خۆی دهروات ئاو ده‌خواته‌وه و
گه‌لای) دره‌خته‌کان ده‌خوات هه‌تا خاومنه‌کهی دمیدۆزیته‌وه)).

٤- باب: إِذَا لَمْ يُوَجَدْ صَاحِبُ اللَّقْطَةِ بَعْدَ سَنَةِ قَهْنٍ لِمَنْ وَجَدَهَا

٢٤٢٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ زَيْدِ
-مَوْلَى الْمُتَّبِعِثِ- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنِ
اللَّقْطَةِ، فَقَالَ: "اعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوَكَّاءَهَا، ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا، وَإِلَّا فَشَأْنُكَ
بِهَا". قَالَ: فَضَالَةُ الْعَنَمِ؟ قَالَ: "هِيَ لَكَ، أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذُّبِّ". قَالَ: فَضَالَةُ الْإِبِلِ؟ قَالَ:
"مَا لَكَ وَلَهَا؟ مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِذَاؤُهَا، تَرُدُّ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ، حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا"^(١).

٤- باسیک : ئەگەر پاش سالیك دۆزراوه‌که خاومنی نه‌بوو ئوه بۆ ئەو کهسه دهبیت که دۆزیویهتیوه

٢٤٢٩- یه‌زیدی خزمه‌تکاری موبه‌عیس - که له زمیدی کوری خالیده‌وه ﷺ
ده‌گیریته‌وه وتی: پیاویك هات بۆ خزمه‌تی پیغهمبری خواو ﷺ پرسیری شتی
دۆزراوه‌ی لی کرد، پیغهمبریش ﷺ فهرمووی: ((بزانه له چیدایه و به‌جی

به ستر او ده، پاشان سائیک جاری بو بده، جا نه گهر خاومنه که ی هات بو ی (بیدمره وه)، نه گهر نا بیبه بو خو ت))، (یمزید) ده لئ: پاشان پیاوکه و تی: د مبراری مه ری ونبوو (چی ده لئیت)؟ پیغه مبر ښه ښه رمووی: ((مه ره ونبوو که بو تو یه یان بو برا که ته یان بو گور که))، پاشان کابرا و تی: د مبراری و شتری ونبوو (چی ده لئیت)؟ ښه رمووی: ((تو چیت به سه ری وه که پیلا و و جه ومنه ی ناوی خو ی پیه، خو ی دمروات ناو ده خواته وه و (که لای) دره خته کان ده خوات هه تا خاومنه که ی ده یدو زیت وه)).

۵ - باب: إِذَا وَجَدَ خَشَبَةً فِي الْبَحْرِ أَوْ سَوَاطٍ أَوْ نَحْوَهُ

۲۴۳۰- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ۖ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ ذَكَرَ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، وَسَاقَ الْحَدِيثَ: "فَخَرَجَ يَنْظُرُ لَعَلَّ مَرْكَبًا قَدْ جَاءَ بِمَالِهِ، فَإِذَا هُوَ بِالْخَشَبَةِ فَأَخَذَهَا لِأَهْلِهِ حَطْبًا، فَلَمَّا نَشَرَهَا وَجَدَ الْمَالَ وَالصَّحِيفَةَ"^(۱).

۵- باسیک: نه گهر له ده ریادا داریک یان قه مچیبه ک یان شتیک له و جوړه ی بین ی (هه لیبگری ت یان نا؟)

۲۴۳۰- نه بو هوړه پره ښه ښه ده گپړیته وه له پیغه مبر ی خوا وه ښه ښه رمووی: ((نینجا (خاوه ن قه رزه که) له مال هات بو وه دمره وه سه ری ده گرد، به لکو به له میک پاره که ی بو هی نابیت، له پر (له ناو دمریا که دا) کو تهره داریکی بین ی، نه ویش وه ک داری سووتان دن بر دیه وه بو ماله ومیان، نینجا که له تی کرد و شکان دی پاره که و نامه که ی تی دا بین ی)).

(۱) پروانه: ۱۴۹۸.

(۲) ښه رمووده که دوو رو در ژه، بوخاری لیره دا هه مووی ناهیتن ته نها نه و به شه ی دیتن.

٦ - باب: إِذَا وَجَدَ ثَمْرَةً فِي الطَّرِيقِ

٢٤٣١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِثَمْرَةٍ فِي الطَّرِيقِ قَالَ: "لَوْلَا أَنِّي أَخَافُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لَأَكَلْتُهَا"^(١).

٦- باسیك : ئه گهر كه سێك یهك ده نكه خورماى بینى له رێگادا

٢٤٣١- ئه نههس ﷺ ده لێ: پێغه مبه ره ﷺ به لای دهنكێك خورمادا تیبه پری له رێگادا كه وتبوو، فهرمووی: ((ئه گهر نه ترسامایه له وهی كه ئه م دهنكه خورمایه له خورمای زهكات بێت دهمخوارد)).

٢٤٣٢- وَقَالَ يَحْيَى: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ. وَقَالَ زَائِدَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ طَلْحَةَ: حَدَّثَنَا أَنَسٌ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مَنبَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "إِنِّي لَأَنْقَلِبُ إِلَى أَهْلِي، فَأَجِدُ الثَّمْرَةَ سَاقِطَةً عَلَى فِرَاشِي فَأَرْفَعُهَا لِأَكْلِهَا، ثُمَّ أَخْشَى أَنْ تَكُونَ صَدَقَةً فَأَلْقِيَهَا"^(٢).

٢٤٣٢- ئه بو هورمیره ﷺ له پێغه مبه ره وه ﷺ ده گێرێته وه فهرمووی: ((بێگومان من (هه ندێ جار) ده گه رێمه وه ماله وه و دهنكێ خورما ده بینم له سه ر نوێنه كه م كه وتوو، جا به رزی ده كه مه وه تا بیه خۆم، پاشان دهرسم له خورمای زهكات بێت، بویه فری دهمدم)).

(١) بېروانه: ٢٠٥٥.

(٢) بېروانه: ٢٠٥٥.

۷ - باب: كَيْفَ تُعْرِفُ لُقْطَةَ أَهْلِ مَكَّةَ؟

وَقَالَ طَاوُسٌ: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ "لَا يَلْتَقِطُ لُقْطَتَهَا إِلَّا مَنْ عَرَفَهَا". وَقَالَ خَالِدٌ: عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ "لَا تُلْتَقِطُ لُقْطَتَهَا إِلَّا لِمُعْرِفٍ".

۷- باسیك: چۆن جار دەدریت بۆ شتی ونبووی خەلكی مەككە؟

تاووس لە ئیبنو عەبباسەوه ﷺ دەگێڕێتەوه، ئەویش لە پێغەمبەرەوه ﷺ دەگێڕێتەوه کە فەرمووی: ((ونبووی مەككە هەلناگیریت مەگەر بۆ کەسیك جارێ بۆ بدات))، وه خالید لە ئیبنو عەبباسەوه ﷺ دەگێڕێتەوه ئەویش لە پێغەمبەرەوه ﷺ دەگێڕێتەوه کە فەرموویەتی: ((ونبووی مەككە هەلناگیریت مەگەر کەسیك جارێ بۆ بدات)).

۲۴۳۳- وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا زَكْرِيَاءُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَعْصِدُ عِصَاهُهَا وَلَا يُنْفِرُ صِنْدُهَا وَلَا تَحِلُّ لُقْطَتَهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ وَلَا يُخْتَلَى خَلَاهَا فَقَالَ عَبَّاسُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِلَّا الْإِذْخَرُ فَقَالَ إِلَّا الْإِذْخَرُ^(۱).

۲۴۳۳- عەبدوللای کورێ عەبباس ﷺ گێرایەوه کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((مەككە درەختی نابەردریت و نیچیری پراو نانریت، هەلگرتنەهەوى ونبووی رەوا نییە بۆ جارەدر نەبێ، گیا و پووشی نابەردریت))، جا عەبباس وتی: ئەى پێغەمبەری خوا ﷺ جگە لە (ئیزخیر) گزۆگیا، فەرمووی: ((جگە لە ئیزخیر)).

۲۴۳۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ ﷺ،

قَالَ: لَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ مَكَّةَ قَامَ فِي النَّاسِ، فَحَمِدَ اللَّهُ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ، وَسَلَّطَ عَلَيْهَا رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ، فَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِأَحَدٍ كَانَ قَبْلِي، وَإِنَّهَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، وَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِأَحَدٍ بَعْدِي، فَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهَا وَلَا يُخْتَلَى شَوْكُهَا، وَلَا تَحِلُّ سَاقِطَتُهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ، وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ: إِمَّا أَنْ يُفْدَى، وَإِمَّا أَنْ يُقَيْدَ". فَقَالَ الْعَبَّاسُ: إِلَّا الْإِذْخَرَ، فَإِنَّا نَجْعَلُهُ لِقُبُورِنَا وَبُيُوتِنَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِلَّا الْإِذْخَرَ". فَقَامَ أَبُو شَاهٍ -رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ- فَقَالَ: اكْتُبُوا لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "اَكْتُبُوا لِأَبِي شَاهٍ". قُلْتُ لِلْأَوْزَاعِيِّ: مَا قَوْلُهُ: اكْتُبُوا لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ هَذِهِ الْخُطْبَةُ الَّتِي سَمِعَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(۱).

۲۴۳۴- نه بو هورپیره ﷺ ده لی: کاتیك خوا شاری مه که می له سهر دهستی پیغه مبه ره که می ﷺ نازاد کرد، پیغه مبه ر ﷺ له ناو خه لکه که دا هه ستایه وه (وتاریکی دا)، سوپاس و ستایشی خوای کرد، پاشان فه رمووی: ((بیگومان خوای گه وره (خاوهن) فیله کانی راگرت (و نه یه یشت برونه) مه که، (که به نیاز بوون که عبه بروخین)، وه پیغه مبه ری خوا ﷺ و نیماندارانی زال کرد به سهر مه که و دانیشتوانه کهیدا، نه وسا بزنان بو هیچ کهس پیش من حه لال نه بووه (بجهنگی تییدا)، به لام بیگومان له ساتیکی رۆژدا جهنگان بو من تیایدا حه لال کرا، وه بیگومان له دوای منیش بو کهس حه لال نابی، جا که واته نیچیری راو نانری، درکی هه لئا که نری و دروست نییه شتی ونبوو (ی خه لک) هه لگیریته وه، مه گهر (هه لگروه که) جاری بو بدات، وه ههر کهس که سیکی کوژرا نه وه کهس و کاره که می سه رپشکه له م دوو برپاره: یان خوینی دهری، یان (بکوژه که) ده کوژیته وه)). جا عه بباس (ی گوری عه بدولوتته لیب) وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ جگه له گزوگیا، چونکه نیمه بو مال و گوړه کانمان به کاری ده ینین؟

پێغەمبەرىش ﷺ ھەرمووی: ((جگە لەگژوگیا))، جا ئەبو شاھ- کە پیاوێکی یەمەنى بوو- ھەستا و وتی: ئەى پێغەمبەرى خوا ﷺ ئەو ھەرموودەى خۆتەم بۆ بنووسنەو، پێغەمبەرى خواش ﷺ ھەرمووی: ((ئەو ھەرموودە بنووسنەو، ئەبو شاھ))، (وەلیدی کورێ موسلىم دەلى): وەم بە ئەوزاعى: مەبەست لە (ئەى پێغەمبەرى خوا ﷺ ئەم وتارەى خۆتەم بۆ بنووسنەو) چى بوو؟ وتی: مەبەستى ئەو وتارە بوو کە لە پێغەمبەرى خواى ﷺ بىست.

۸ - باب: لَا تُخْتَلَبُ مَاشِيَةٌ أَحَدٍ بِغَيْرِ بَاذَنِهِ

۲۴۳۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا يَخْلُبَنَّ أَحَدٌ مَاشِيَةً أَمْرِيَّ بِغَيْرِ إِذْنِهِ، أُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تُؤْتَى مَشْرَبَتُهُ فَتُكْسَرَ خِرَازَتُهُ، فَيُنْتَقَلَ طَعَامُهُ؟ فَإِنَّمَا تَخْزَنُ لَهُمْ ضُرُوعُ مَوَاشِيهِمْ أَطْعِمَاتِهِمْ، فَلَا يَخْلُبَنَّ أَحَدٌ مَاشِيَةً أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِهِ".

۸- باسیک: ئازەلى ھىچ کەس نادۆشريت بەبى مۆلەتى خاوەنەکەى

۲۴۳۵- عەبدوللای کورێ عومەر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دەگيریتەو کە پێغەمبەرى خوا ﷺ ھەرمووی: ((ھىچ کەسێک ئازەل و مالأتى کەس نەدۆشیت بەبى مۆلەتى خاوەنەکەى، ئایا کەسێک لە ئیو پى خۆشە رۆیشتەنە شوینی خۆراک و گەنجینەکەى شکینبابى، وە خۆراکە کە گویزرا بیتەو (و بردرا بیت)؟ چونکە بێگومان گوانى ئازەلەکانیان خواردنى ئەوانى تیدا ھەلگیراوە، کەواتە با کەس ئازەلى کەسى تر نەدۆشیت بە مۆلەتى خاوەنەکەى نەبیت)).

۹ - باب: إِذَا جَاءَ صَاحِبُ اللَّقْطَةِ بَعْدَ سَنَةٍ رَدَّهَا عَلَيْهِ "لَأَنْهَا وَدِيْعَةً عِنْدَهُ"

۲۴۳۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ يَزِيدَ -مَوْلَى الْمُتَنَبِّحِ- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ اللَّقْطَةِ، قَالَ: "عَرَفَهَا سَنَةً، ثُمَّ اعْرِفْ وَكَاءَهَا وَعِقَاصَهَا، ثُمَّ اسْتَنْفِقْ بِهَا، فَإِنْ جَاءَ رَبُّهَا فَأَدِّهَا إِلَيْهِ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَضَالَّةُ الْغَنَمِ؟ قَالَ: "خُذْهَا، فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ، أَوْ لِأَخِيكَ، أَوْ لِلذُّبِّ". قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَضَالَّةُ الْإِبِلِ؟ قَالَ: فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى احْمَرَّتْ وَجَنَّتَاهُ -أَوْ احْمَرَّ وَجْهُهُ- ثُمَّ قَالَ: "مَا لَكَ وَلَهَا؟ مَعَهَا حِذَاؤُهَا وَسِقَاؤُهَا، حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا"^(۱).

۹- باسیک: ئەگەر خاومنی شتە ونبوو هه که پاش سالیکی هات بیداتهوه پیی، چونکه سپارده بووه لای دۆزروهه که

۲۴۳۶- یه زیدی - خزمه تکاری مونبه عیس - له زمیدی کورپی خالیدی جو هه نیه وه ﷺ ده گپریته وه، که پیاویک پرسیاری شتی دۆزراوه ی له پیغه مبهری خوا ﷺ کرد، پیغه مبهریش ﷺ فهرمووی: ((سالیکی جاری بو بده، پاشان بزانه به چی به ستراره و له جیدایه، پاشان خهرجی بکه، جا ئەگەر خاومنه که ی هات بو ی بیدهره وه))، وتیان: ئە ی پیغه مبهری خوا ﷺ ئە ی بو مه پی ونبوو (چی ده فهرمووی)؟ پیغه مبهری ﷺ فهرمووی: ((مه ره ونبوو مه که ببه لای خۆت، چونکه بیگومان مه ره که بو تویه یان بو برا که ته، یان بو گورگه))، (پاشان کابرا) وتی: ئە ی بو و شتری ونبوو (چی ده فهرمووی)؟ زمید وتی: جا پیغه مبهری خوا ﷺ ئە و منده تو ره بوو هه تا هه ردوو

كوئى سوور بوونه وه- يان رووخسارى سوور بويه وه- پاشان فهرمووى: ((تۆ جيته به سه ريه وه؟ كه پىلاو و جهومنهى ئاوى خۆى پىيه، (خۆى دمروات ئاو دهخواته وه و كه لاى درهخته كان دهخوات) ههتا خامنه كهى دميدۆزىته وه)).

۱۰ - باب: هَلْ يَأْخُذُ اللَّقْطَةُ وَلَا يَدْعُهَا تَضِيعُ حَتَّى لَا يَأْخُذَهَا مَنْ لَا يَسْتَحِقُّ؟

۲۴۳۷- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ قَالَ: سَمِعْتُ سُوَيْدَ بْنَ عَفْلَةَ قَالَ: كُنْتُ مَعَ سَلْمَانَ بْنِ رَبِيعَةَ، وَزَيْدِ بْنِ صُوحَانَ فِي غَزَاةٍ، فَوَجَدْتُ سَوْطًا. فَقَالَ لِي: أَلْقِهِ. قُلْتُ: لَا، وَلَكِنْ إِنْ وَجَدْتُ صَاحِبَهُ، وَإِلَّا اسْتَمْتَعْتُ بِهِ. فَلَمَّا رَجَعْنَا حَجَبْنَا، فَمَرَرْتُ بِالْمَدِينَةِ، فَسَأَلْتُ أَبِي بَنَ كَعْبٍ رضي الله عنه، فَقَالَ: وَجَدْتُ صُرَّةً عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فِيهَا مِائَةُ دِينَارٍ، فَأَتَيْتُ بِهَا النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ: "عَرَفْتُهَا حَوْلًا". فَعَرَفْتُهَا حَوْلًا ثُمَّ أَتَيْتُ، فَقَالَ: "عَرَفْتُهَا حَوْلًا". فَعَرَفْتُهَا حَوْلًا ثُمَّ أَتَيْتُهُ، فَقَالَ: "عَرَفْتُهَا حَوْلًا". فَعَرَفْتُهَا حَوْلًا ثُمَّ أَتَيْتُهُ الرَّابِعَةَ، فَقَالَ: "اعْرِفْ عِدَّتَهَا وَوِكَاءَهَا وَوِجَاءَهَا، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا، وَإِلَّا اسْتَمْتَعْ بِهَا"^(۱). حَدَّثَنَا عَبْدَانُ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سَلَمَةَ بِهِذَا قَالَ: فَلَقِيْتُهُ بَعْدُ مِكَّةَ، فَقَالَ: لَا أَدْرِي أَثَلَاثَةَ أَحْوَالٍ أَوْ حَوْلًا وَاحِدًا.

۱۰- باسیک: ئایا (دروسته) که سیکی شتی ونبوو هه لگرتنه وازى لى نه هینیت بفهوتیت تا که سیکی نه شیاو هه لینه گرتنه وه؟

۲۴۳۷- سومیدی کورى غه فله دهلی: من له گهل سولهیمانی کورى رهبیعه و زمیدی کورى صوحاندا بووم له غهزایه کدا، ئینجا قه مجبییه کهم دۆزیه وه، (یه کیکیان) پى

وتەم: فرېئى بدە، وتم: نەخىر فرېئى نادەم، بەلكو ئەگەر خاۋەنەكەيم دۆزىيەۋە (دەيدىمەۋە)، نەشمۇزىيەۋە بۇ خۇم سوۋدى لى دىبىنەم، جا كە گەپراينەۋە ھەججەمان كەرد و بەناۋ مەدىنەدا تىپەپرىم و پىرسىيارم لە ئوبەى كورى كەعب كەرد ﷺ، ئوبەيش وتى: لە سەردەمى پىغەمبەردا ﷺ كىسەيەكەم دۆزىيەۋە سەد دىنارى تىداۋو، بىردەمە خىزمەتى پىغەمبەر ﷺ، ئەۋىش فەرموۋى: ((سائىك جارى بۇ بدە))، مەنىش سائىك جارىم بۇ دا، پاشان ھاتمەۋە خىزمەتى، فەرموۋى ﷺ: ((سائىك جارى بۇ بدە))، ئىنجە سائىك جارىم بۇ دا، پاشان ھاتمەۋە خىزمەتى بۇ چوارەم جار و فەرموۋى: ((بزانە چەند دانەيە و بەجى بەستراۋە و لەچىدايە، ئىنجا ئەگەر خاۋەنەكەى ھات (بىيەرەۋە)، ئەگەر نەھات خۇت سوۋدى لى بىينە))، (ئىمامى پوخارى رەھىمەللىھۇ) عەبدان بۇى گىپرامەۋە وتى: باۋكەم بۇى گىپرامەۋە لە شوعبەۋە لە سەلەمەۋە ئەم فەرموۋەدى بۇ گىپرامەۋە، شوعبە دەئى: دواتر لە مەككە بەسەھلى كورى كۆھەيل گەشىتم، وتى: نازانم سى سال يان يەك سالى بوو (كە جارى بۇ بدات).

۱۱- بابُ هَنْ عَرَفَ اللَّقْطَةَ وَلَمْ يَدْقَعْهَا إِلَى السُّلْطَانِ

۲۴۳۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ رَبِيعَةَ، عَنْ يَزِيدَ -مَوْلَى الْمُتَنَبِّعِثِ - عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ اللَّقْطَةِ، قَالَ: "عَرَفَهَا سَنَةً، فَإِنْ جَاءَ أَحَدٌ يُخْبِرُكَ بِعَقَاصِهَا وَوِكَائِلِهَا، وَإِلَّا فَاسْتَنْفِقْ بِهَا". وَسَأَلَهُ عَنْ صَالَةِ الْإِبِلِ، فَتَمَعَرَ وَجْهُهُ قَالَ: "مَا لَكَ وَلَهَا؟ مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِذَاؤُهَا، تَرِدُ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ، دَعَهَا حَتَّى يَجِدَهَا رَبُّهَا". وَسَأَلَهُ عَنْ صَالَةِ الْغَنَمِ، فَقَالَ: "هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ، أَوْ لِلذُّبِّ"^(۱).

II- باسی کەسیک جار بەدات بۆ شتی ونبوو و نەیدات بە دەسەلاتدارانی ولات

۲۴۳۸- یەزید ی خزمەتکاری موبەعیس- لە زمیدی کوری خالیدەووە ﷺ دەگیرێتەووە: کە دەشتەکییەك دەربارەى شتی دۆزراوە پرسیاری لە پیغەمبەری خوا ﷺ کرد، پیغەمبەریش ﷺ ھەرمووی: ((سائیک جاری بۆ بدە، جا ئەگەر کەسیک پێی وتیت لە جیدایە و بەچی بەستراوە (بۆی بگیرمەرەو)، ئەگەر کەسیش نەھات ئەووە بۆ خۆت خەرجی بکە))، وە پرسیاری لێ کرد دەربارەى وشتی ونبوو، رووخساری پیغەمبەر ﷺ گرز بوو، ھەرمووی: ((تۆ چیتە بەسەرپەووە؟ کە پێلاو و جەوھەنەى ئاوی خۆی پێیە، خۆی دەپروات ئاو دەمخواتەووە (گەلاى) درەختەکان دەخوات، ھەتا خاومەنەکەى دەیدۆزێتەووە))، ھەرۆھەا دەربارەى مەپى ونبوو پرسیاری لێ کرد، پیغەمبەریش ﷺ ھەرمووی: ((مەرەکە بۆ تۆیە یان بۆ براکەتە، یان بۆ گورگە)).

II- باب

۲۴۳۹- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا النَّضْرُ، أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: أَخْبَرَنِي الْبَرَاءُ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: انْطَلَقْتُ، فَإِذَا أَنَا بِرَاعِي عَنَمٍ يَسُوقُ عَنَمَهُ فَقُلْتُ: لِمَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: لِرَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ. فَسَمَاهُ فَعَرَفْتُهُ. فَقُلْتُ: هَلْ فِي عَنَمِكَ مِنْ لَبَنٍ؟ فَقَالَ: نَعَمْ. فَقُلْتُ: هَلْ أَنْتَ حَالِبٌ لِي؟ قَالَ: نَعَمْ. فَأَمَرْتُهُ، فَأَعْتَقَلَ شَاةً مِنْ عَنَمِهِ، ثُمَّ أَمَرْتُهُ أَنْ يَنْقُضَ صَرْعَهَا مِنَ الْعُبَارِ، ثُمَّ أَمَرْتُهُ أَنْ يَنْقُضَ كَفْمِيهِ، فَقَالَ هَكَذَا -صَرَبَ إِحْدَى كَفْمِيهِ بِالْأُخْرَى- فَحَلَبَ كُنْبَةً مِنْ لَبَنٍ، وَقَدْ جَعَلْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِدَاوَةً عَلَى فَمِهَا خِرْقَةٌ، فَصَبَبْتُ عَلَى اللَّبَنِ، حَتَّى بَرَدَ أَسْفَلُهُ، فَأَنْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقُلْتُ: اشْرَبْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيَ^(۱).

۱۲- باسیك

۲۴۳۹- ئەبو بەكر ؓ ^(۱) دەئى: رۆيشتە، جا شوانەمەرپىكم بىنى مەرمانى دابووئە بەر و دەمىردن، منىش پىم وت: تۆ شوانى كىيت؟ وتى: شوانى پىاوئىكى قورمىشىم و ناوى هئنا و منىش ناسىم، جا وتم: لەناو مەرمانتاندا هەيە شىرى هەبىت؟ وتى: بەئى، وتم: ئايا بۆم دەدۆشيت؟ وتى: بەئى، جا فەرمانم پىكرد بىدۆشيت، شوانەكەش مەرپىكى لە رانەكە گرت، پاشان فەرمانم پىكرد كە گوانى مەرەكە لە تۆزو خۆل بتهكىنيت، پاشان فەرمانم پىكرد تۆزوخۆلى دەستەگانىشى بتهكىنيت، جا وتى: ئاوما دەستىكىانى دا بەدەستەكەى تىردا- جا كەمىك شىرى دۆشى، وە جەوئەنەيەك كە پەرۆيەك بەسەر دەمەكەيەووە بوو تايبەتم كەردبوو بە پىغەمبەرى خواو ؐ، جا ئاوم كەرد بەسەر شىرەكەدا هەتا ژىرەكەى سارد بوو، ئەوسا بىردمە خزمەتى پىغەمبەر ؐ و وتم: فەرموو ئەى پىغەمبەرى خوا ؐ بىخۆرەو، ئەويش ئەوئەدى خواردەو هەتا دلخۆش بووم ^(۲).

(۱) ئەم فەرموودەيە بوخارى بە دوو رىگا هئناوئەتى، يەككىيان درىژە و يەككىيان كورتە.

(۲) كە پىغەمبەر ؐ زۆرى خواردەو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۱- کتابُ المظالمِ في المظالمِ والغصبِ

به ناوی خوا ی به خشنده ی میهره بان

۴۱- په راوی سته مکاریه کان

د مری سته مکاریه کان و داگیر کردن

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ﴾ (۴۲) مُهْطِعِينَ مُقْنِي رُؤْسِهِمْ ﴿۴۳﴾ ﴿إِبْرَاهِيمَ. رَافِعِي الْمُقْنَعُ وَالْمُقْنِعُ وَاحِدٌ وَقَالَ مُجَاهِدٌ: ﴿مُهْطِعِينَ﴾ (۴۳) ﴿إِبْرَاهِيمَ. مُدْمِي النَّظَرِ وَيُقَالُ مُسْرِعِينَ: ﴿لَا يَزِيدُ إِلَّا فِي مَرْغَبِهِمْ وَأَقْبَضَهُمْ هَوَاءً﴾ (۴۴) ﴿إِبْرَاهِيمَ. يَعْنِي جَوْفًا لَا عُقُولَ لَهُمْ: ﴿وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ يَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرِنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ نَحْبُ دَعْوَتِكَ وَتَشْجِعُ الرُّسُلَ أَوَلَمْ نَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلِ مَا لَكُم مِّنْ زَوَالٍ﴾ (۴۵) ﴿وَسَكَنْتُمْ فِي مَسْكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَنَبَّيْتُ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ﴾ (۴۶) وَقَدْ مَكَرُوا مَكَرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكَرُهُمْ وَإِنْ كَانَتْ مَكْرُهُمْ لِيَنْزُولٍ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿۴۷﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخَلَّفَ وَعْدِهِ. رُسُلُهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿۴۸﴾ ﴿إِبْرَاهِيمَ.

وه باسی ئەم فەرمايشته ی خوا ی بهرز و بلند: (وا مهزانه خوا بى ناگايه له وهى سته مکاران دهیكهن، بیگومان ئەو دوايان دهخات بو رۆژیک كه چاوهكان تیییدا نهبلهق دهبن (و نانووقین) لهترسا بهچه سپانی دهرۆن (بهدهم بانگ کهریانه وه)،

سه‌ریان به‌رز کردۆته‌وه (بۆ ئاسمان)، ﴿مُقْنِي رُؤُسِهِمْ﴾ واته: سه‌ریان به‌رز کردۆته‌وه بۆ ئاسمان، (الْمُقْنِعُ) له‌گه‌ل (الْمُقْمِحُ) مانا که‌یان وه‌ک یه‌ک وایه.

موجاهید ده‌لی: ﴿مُطْعِمَاتٍ﴾ به‌رده‌وام ده‌پوانن، وه‌ ده‌وتری: ﴿مُطْعِمَاتٍ﴾ یانی به‌ چه‌سپانی ده‌پۆن (پیلۆی چاویان ناتروکیئن و دلیان خالییه له‌تیگه‌شتن)، واته: ناوه‌وه‌یان خالییه له‌ژیری و تیگه‌شتن، (وه‌ نه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ خه‌لکی ئاگادار بکه‌ و به‌ترسینه‌ له‌و پۆژه‌ی که‌ سزایان بۆ دیت، ئینجا ئه‌وانه‌ی که‌ سته‌میان کردووه‌ (له‌سه‌ره‌مه‌رگدا) ده‌لین: نه‌ی په‌رومه‌ردگارمان بۆ ماوه‌یه‌کی که‌م دوامان بکه‌ تا وه‌لامی بانکه‌وازه‌که‌ت بده‌ینه‌وه‌ و شوینی پیغه‌مبه‌ران بکه‌وین، نه‌ی ئیوه‌ نه‌بوون پیشر سویندتان خوارد که‌ هه‌گیز له‌ناوناچن، هه‌ر له‌جی و شوینی ئه‌وانه‌ نیسته‌جی بوون که‌ سته‌میان له‌ خۆیان کرد، به‌پروونی بۆتان ده‌رکه‌وت که‌ چیمان به‌سه‌ر هینان، نموونه‌ی زۆریشمان بۆتان هینایه‌وه‌، بیگومان نه‌و (بی باوه‌رانه‌) پیلانی گه‌وره‌ی خۆیانیان گپرا (دژی پیغه‌مبه‌ره‌کانیان)، به‌لام هه‌موو پیلانه‌که‌یان لای خوا (نووسراوه‌)، وه‌ هه‌رچه‌ند پیلانه‌که‌یان شاخه‌کانی پی‌ به‌رازئی و له‌بن بی، جا وا گومان مه‌به‌ خوا نه‌و به‌لینه‌ی داویه‌تی به‌ پیغه‌مبه‌ران به‌دی ناهینی، به‌راستی خودا خاوه‌ن ده‌سه‌لاتی تۆله‌سینه‌).

۱- بابُ قِصَاصِ الْمَظَالِمِ

۲۴۴۰- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "إِذَا خَلَصَ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ حُسُوبًا بِقَنْطَرَةٍ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، فَيَتَقَاصُونَ مَظَالِمَ كَانَتْ بَيْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا، حَتَّى إِذَا نَقُّوا وَهَدُّبُوا أُذُنَ لَهُمْ بِدُخُولِ الْجَنَّةِ، قَوْلَ الَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ ﷺ بِيَدِهِ

لَا حُدُومَ مَسْكِنِهِ فِي الْجَنَّةِ أَذَلَّ مَنَزَلِهِ كَانَ فِي الدُّنْيَا". وَقَالَ يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ: حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَبُو الْمُتَوَكِّلِ^(۱).

۱- باسی تۆله سه ندنه وهی سته مکاریه کان

۲۴۴۰- نه بو سه عیدی خودری ﷺ له پیغه مبهری خواوه ﷺ ده گیریته وه هه رموو یه تی: ((کاتی باوه پرداران له ناگری دۆزه خ پزگاریان بوو، له پردیکدا له نیوان به ههشت و دۆزه خدا راده گیرین، ئینجا تۆله ی نه و سته مکاریه یانه ی له دنیا دا له نیوانیاندا بووه له یه کتری ده سه ندنه وه، هه تا پاک و خاوین ده کړینه وه ریگه یان پی دهریت به چوونه به ههشت، ئینجا سویند به و زاته ی گیانی موحه ممه دی به دهسته، هه ر یه ک له و به ههشتیانه شاره زاته به ماله که ی له به ههشتدا له و ماله ی که هه یبووه له دنیا دا))، (نیمای بوخاری ده لی: یونوسی کوری موحه ممه د ده لی: شه یان بو ی گیرینه وه له قه تاده وه ده لی: نه بو موته وه کیل بو ی گیرینه وه^(۲)).

۲- بابُ قولِ اللهِ تَعَالَى: ﴿أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ هود.

۲۴۴۱- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ قَالَ: أَخْبَرَنِي قَتَادَةُ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ الْمَازِنِيِّ قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا أَمْشِي مَعَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخِذَ بِيَدِهِ إِذْ عَرَضَ رَجُلٌ، فَقَالَ: كَيْفَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي النَّجْوَى؟ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "إِنَّ اللَّهَ يُذْنِي الْمُؤْمِنَ فَيَضَعُ عَلَيْهِ كَفَّهُ، وَيَسْتَرْهُ فَيَقُولُ: أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ أَتَعْرِفُ ذَنْبَ كَذَا؟ فَيَقُولُ:

(۱) پروانه: ۶۵۳۵.

(۲) مه به سستی بوخاری له گیرانه وهی نه م سه ندنه موعه له قه نه وه یه که بلی: قه تاده به راشکاوی له نه بو موته وه کیلی بیستوه و گیرانه وه. (إرشاد الساري: ۴۴۷/۵).

نَعَمْ أَيُّ رَبٍّ. حَتَّى إِذَا قَرَّرَهُ بِذُنُوبِهِ وَرَأَى فِي نَفْسِهِ أَنَّهُ هَلَكَ قَالَ: سَرَّتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا، وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ. فَيُعْطَى كِتَابَ حَسَنَاتِهِ، وَأَمَّا الْكَافِرُ وَالْمُنَافِقُونَ، فَيَقُولُ الْأَشْهَادُ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٨﴾ هود^(۱).

۲- باسی ئهم فه‌رمایشته‌ی خوا‌ی به‌رز و بَلَنَد: (بیداربن نه‌فرینی خوا بو سته‌مکارانه)

۲۴۴۱- سه‌فوانی کوری موحریزی م‌ازینی وتی: له‌کاتی‌کدا من دهستی عه‌بدو‌للا‌ی کوری عومه‌رم ﷺ گرتی‌وو له‌گه‌لیدا به‌رپ‌نگادا ده‌پ‌و‌یشتم، له‌پ‌ر کابرایه‌کی تووش هات و وتی: ده‌رباره‌ی چیه و سرت‌ه‌کردن^(۲) چۆنت له‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیست‌وه؟ عه‌بدو‌للا‌ش وتی: له‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیست ده‌یفه‌رم‌وو: ((ب‌ی‌گومان خوا با‌وم‌پ‌دار له‌خوی نزی‌ک ده‌کاته‌وه، با‌لی می‌ه‌ره‌بانی خوی له‌سه‌ر داده‌نی‌ت و دا‌یده‌پ‌و‌شی‌ت^(۳)، جا پ‌یی ده‌فه‌رم‌وی: ئایا فلا‌نه گونا‌هت ده‌زان‌یت (ب‌یرت دی‌ته‌وه)؟ ئایا فلا‌نه گونا‌هت له‌ب‌یره؟ ئه‌و‌یش ده‌لی، به‌لی ئه‌ی په‌رو‌مه‌ردگارم، تا وای لی ده‌کات دان بن‌یت به‌هه‌موو گونا‌هه‌کانیدا، وه له‌ ناخی خویدا د‌ل‌تیا دم‌بی تیا‌چوو‌ه، خوا ده‌فه‌رم‌وی: له‌ دنیا‌دا بۆم پ‌و‌شی‌ت، وه من ئه‌مه‌ر‌و‌ش لی‌ت خو‌ش دم‌بم و بۆت ده‌پ‌و‌شم، ئه‌وسا نامه‌ی چاکه‌کانی ده‌در‌یت به‌ده‌ستی‌ه‌وه، به‌لام کافر و نا‌پاکه‌کان شایه‌ته‌کان^(۴) پ‌بیان ده‌ل‌ین: (ئا ئه‌وانه ئه‌و که‌سانه‌ن (له‌ دنیا‌دا) در‌ویان هه‌ل‌ده‌به‌ست به‌ناوی په‌رو‌مه‌ردگاریانه‌وه، بیداربن نه‌فرینی خوا بو سته‌مکارانه).

(۱) پروانه: ۴۶۸۵، ۶۰۷۰، ۷۵۱۴.

(۲) مه‌به‌ستی چیه و سرت‌ه‌کردنه له‌ ن‌یوان خوداو به‌نده‌کانیدا له‌ رۆژی قیامه‌تدا. (پروانه: إرشاد الساری: ۴۴۸/۵).

(۳) له‌و خه‌ل‌که‌ی له‌و‌یدان له‌ رۆژی قیامه‌تدا.

(۴) وه شایه‌ته‌کان له‌ پی‌غه‌مبه‌ران و فریشته‌کان، هه‌موو مرو‌ف و جنۆکه‌کان.

۳ - باب: لَا يَظْلِمُ الْمُسْلِمُ الْمُسْلِمَ وَلَا يُسْلِمُهُ

۲۴۴۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ سَالِمًا أَخْبَرَهُ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضي الله عنه أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ، وَمَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبَاتٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ"^(۱).

۳- باسیک: مسولمان سته‌م له مسولمان ناکات و پشتی به‌رنادات^(۲)

۲۴۴۲- عه‌بدو‌ل‌لای کوری عومەر رضي الله عنه ده‌گیرێته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((مسولمان برای مسولمانه، سته‌می لی ناکات، پشتی به‌رنادات (له به‌رانبه‌ر ناحه‌زیدا که سته‌می لی بکات)، وه هه‌رکه‌س پی‌ویستی براییه‌کی جی‌به‌جی بکات، خواش پی‌ویستی نه‌و جی‌به‌جی ده‌کات، هه‌ر که‌سی‌کیش نار‌ه‌حه‌تییه‌ک له‌سه‌ر مسولمانیک لا بات، خواش نار‌ه‌حه‌تییه‌ک له‌ نار‌ه‌حه‌تییه‌کانی ر‌و‌زی قیامه‌تی له‌سه‌ر لادمه‌بات، هه‌رکه‌سی‌کیش (که‌موک‌وری) مسولمانیک بب‌وشیت، خواش له‌ر‌و‌زی قیامه‌تدا (که‌موک‌وریه‌کانی) نه‌و ده‌ب‌وشیت)).

۴ - باب: عَنْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا

۲۴۴۳- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بْنُ أَنَسٍ، وَحُمَيْدُ الطَّوِيلُ سَمِعَا أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ "انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا"^(۱).

(۱) پروانه: ۶۹۵۱.

(۲) لَا يُسْلِمُهُ: لێناکه‌ری که‌سیک یان شتی‌ک نه‌زیه‌ت و نازاری بدات.

۴- باسیک: یارمه‌تی براهه‌ت بده سته‌مکار بوو یان سته‌م لی‌کراو

۲۴۴۳- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((یارمه‌تی براهه‌ت بده سته‌مکار بوو یان سته‌م لی‌کراو)).

۲۴۴۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا نَنْصُرُهُ مَظْلُومًا، فَكَيْفَ نَنْصُرُهُ ظَالِمًا؟ قَالَ: "تَأْخُذُ فَوْقَ يَدَيْهِ"^(۱).

۲۴۴۴- نه‌نه‌س ﷺ وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((یارمه‌تی براهه‌ت بده سته‌مکار بوو یان سته‌م لی‌کراو))، عه‌رزیا‌ن کرد: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌مه‌ی که سته‌م لی‌کراوه یارمه‌تی ده‌مه‌ین، نه‌ی چو‌ن یارمه‌تی بده‌ین که سته‌مکار بوو؟! فه‌رمووی: ((ده‌ستی بگره له سته‌م کردن)).

۵- بابُ نَصْرِ الْمَظْلُومِ

۲۴۴۵- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ سُلَيْمٍ قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ سُؤَيْدٍ، سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ ﷺ قَالَ: أَمَرَنَا النَّبِيُّ ﷺ بِسَبْعٍ، وَنَهَاَنَا عَنْ سَبْعٍ. فَذَكَرَ: عِيَادَةَ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعَ الْجَنَائِزِ، وَتَشْمِيتَ الْعَاطِسِ، وَرَدَّ السَّلَامِ، وَنَصْرَ الْمَظْلُومِ، وَإِجَابَةَ الدَّاعِي، وَإِبْرَارَ الْمُقْسِمِ^(۲).

(۱) پروانه: ۲۴۴۴، ۶۹۵۲.

(۲) پروانه: ۲۴۴۳.

(۳) پروانه: ۱۲۳۹.

0- باسی یارمه‌تیدانی سته‌م لیکراو

۲۴۴۵- به‌پرائی کوری عازیب (ﷺ) وتی: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمانی پیکردین به‌حه‌وت شت، ریکریشی لی کردین له‌حه‌وت شت، جا فه‌رمووی: سه‌ردانی نه‌خوش، شوین جه‌نازه و مردووان که‌وتن، وتنی (یرحمک الله) بو که‌سیک که ده‌پژمیت و ده‌لی: (الحمد لله)، وه‌لامدانه‌وه‌ی سه‌لامکردن، یارمه‌تیدانی سته‌م لیکراو، به‌ده‌م داوخته‌وه‌ جوون، نه‌شکاندنی سویندی که‌سیک که سویندی خواردوه.

۲۴۴۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى (ﷺ)، عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا". وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ (۱).

۲۴۴۶- نه‌بو مووسای نه‌شعه‌ری (ﷺ) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) ده‌گیرته‌وه که فه‌رمووی: ((باوهردار بو باوهردار وه‌ک کۆشک وایه، هه‌ندیکی هه‌ندیکی تری به‌یه‌که‌وه ده‌به‌ستیت و قایم ده‌کات))، ئینجا په‌نجه‌کانی کرد به‌ناو یه‌کتریدا.

۱- بَابُ الْإِنْتِصَارِ مِنَ الظَّالِمِ

لِقَوْلِهِ جَلَّ ذِكْرُهُ: ﴿لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوِّ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا﴾ (۱۸۸) النساء. ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ مُمْ يَنْتَصِرُونَ﴾ (۲۶) الشورى، قَالَ إِبْرَاهِيمُ: كَانُوا يَكْرَهُونَ أَنْ يُسْتَدْلُوا، فَإِذَا قَدَرُوا عَفَوْا.

1- باسی تۆله‌سه‌ندنه‌وه له سته‌مکار

به‌به‌لگه‌ی نه‌م فه‌رمایسته‌ی خوای که‌وره: (خوا ناشکراکردنی قسه‌ی نابه‌جی و خراپی پی خوش نییه، مه‌گه‌ر که‌سیک سته‌می لیکرا بی (بو‌ی دروسته خراپه‌ی

سته مکار ئاشکرا بکات، وه خوا هه میسه بیسه ری زانیه، (وه نه وانیه کاتیک دهست دریزیان لی دهکریت تو لهی خو یان ده سینن، وه سهر داناخه ن). ئی پر اهیم ده لی: پی شینان پی یان ناخوش بوو زه بوون بکرین، به لام نه گهر دهسه لاتیان هه بووایه ده بوران و چاپوشیان ده کرد.

۷- بابُ عَفْوِ الْمَظْلُومِ

لَقَوْلِهِ تَعَالَى ﴿۱۸﴾: ﴿إِنْ يُدْءُوا خَيْرًا أَوْ تُخَفُّوهُ أَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفْوًا قَدِيرًا﴾ (النساء). ﴿وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾ (۱۹) وَلَمَنْ أَنْصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ (۲۰) إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَبَعُثُوا فِي الْأَرْضِ بَغْيَ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (۲۱) وَلَمَنْ صَبَرَ وَعَفَا إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (۲۲) وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَّةٍ مِّنْ سَبِيلٍ (۲۳) الشورى.

۷- باسی لی بوردن سته م لیکراو

به به لگهی فه رمایشتهی خوی گه وره: (نه گهر خیر و چاکه دهر خه ن) (به ئاشکرا بیکه ن) یان بیشارنه وه، یان ببورن له خراپه یه ک، نه وه بیگومان خوا هه میسه لی بورده ی به توانایه، (وه تو لهی ههر خراپه یه ک خراپه یه که به وینه ی خو ی، جا هه رکه سینک ببوری و ناشتی بکات، نه وه پاداشتی نه و لای خوا یه، به راستی خوا سته مکارانی خوش ناوی، وه هه رکه س تو له به سه نی له پاش نه وه ی سته می لیکراوه، نا نه وانیه هیج خه تایه کیان له سه ر نییه، خه تا ههر له سه ر نه و که سانه یه که سته م له خه لکی ده که ن، وه به ناهه ق له سه ر زه ویدا خراپه کاری ده که ن، نه وانیه سزای زور سه ختیان بو هه یه، وه هه رکه س خو گر و لی بورده بی،

بهراستی ئەمه لهکاره پر بایه خه په سهندهکانه، وه ههرکهس خوا گومپای بکات، لهپاش نهوه هیچ دۆست و یارمهتیدمړیکی نییه، وه سته مکارهکان دمبینی کاتیك سزای (خوا) دمبینن دهلّین: ئایا رښگهیهك ههیه بگهړینهوه بو دنیا).

٨- بابُ: الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

٢٤٤٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ الْمَاجِشُونُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "الظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ".

٨- باسیك: ستهم كردن تاریكستانه له روژی قیامهتدا

٢٤٤٧- عهبدوللای کورپی عومهر رضي الله عنه له پیغه مبهروهوه ﷺ دهگپښتهوه فهرموویهتی: ((سته مکردن تاریكستانه (بو سته مکارهکه) له روژی دواپیدا)).

٩- بابُ الْإِتِّقَاءِ وَالْحَذَرِ مِنْ دَعْوَةِ الْمَظْلُومِ

٢٤٤٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ الْمَكِّيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَيْفِيٍّ، عَنْ أَبِي مَعْبُدٍ -مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ مُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ، فَقَالَ: "اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ"^(١).

٩- باسی خوپاراستن و ئاگا لهخوبون له دوعا لیکردنی ستهم لیکراو^(١)

٢٤٤٨- عهبدوللای کورپی عهباس رضي الله عنه دهگپښتهوه که پیغه مبهره ﷺ موغازی نارد بو یه مهن و فهرمووی: ((له دوعاو نزای ستهم لیکراو خوت بپاریزه، چونکه دلنیا به له نیوان نهو دوعایه و خوادا هیچ پهردمیهك نییه)).

(١) پروانه: ١٣٩٥.

(٢) واته: سته نهکردن و خوپارستان له نهوهی ستهم لیکراو دوعات لی بکات نه گهر ستهمی لی بکهیی.

۱۰- بَابُ مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ عِنْدَ الرَّجُلِ فَقَلَّهَا لَهُ، هَلْ يُبَيِّنُ مَظْلَمَتَهُ؟

۲۴۴۹- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَلْبٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَحَدٍ مِنْ عِزِّهِ أَوْ شَيْءٍ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ، قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ، إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أَخَذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أَخَذَ مِنْ سَيِّئَاتٍ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ". قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ: إِنَّمَا سُمِّيَ الْمَقْبُرِيُّ، لِأَنَّهُ كَانَ نَزَلَ نَاحِيَةَ الْمَقَابِرِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَسَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ هُوَ مَوْلَى بَنِي لَيْثٍ، وَهُوَ سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ، وَاسْمُ أَبِي سَعِيدٍ كَيْسَانٌ^(۱).

۱۰- باسی که سیک سته می لیکرابیت له لایهن که سیکه وه و گهردنی نه وه که سه ئازاد کرد بیت، ئایا پیویسته ستهم لێ کردنه که ی روون بکاته وه که چییه؟

۲۴۴۹- ئەبو هورمیره رضي الله عنه دەلی: پێغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((ههريهك ستهم و ناهه قيبهكي لهبرايهكي مسوولمانى كردبیت دهربارهى شهرهف و ئابرووی یان ههر شتیکی تر، نهوه با نهمرۆ گهردنی خوێ پێ ئازاد بکات، پێش نهوهی رۆژێك بیت دینار و درههم نهبیت، نهگهر کردموهی چاکی ههبیت به نهاندازهی نهو ستهمه ی لهو کهسه ی کردوه لێ دهسه نریت (دهدریت به ستهم لیکراوه که)، وه نهگهر چاکه ی نهبوو له گوناھی ستهم لیکراوه که و مرده گیریت و دهدریت به کۆلیدا)). ئەبو عەبدوللا (ئیمامی بوخاری) دەلی: ئیسماعیلی کوری ئەبو ئووهمیس دەلی: بێگومان بۆیه سه عید به (المَقْبُرِيُّ) ناونراوه، چونکه رۆیشتوو ه له به شیکی گۆرستاندا^(۲) دانیشتوو ه. ئەبو عەبدوللا (ئیمامی بوخاری) دەلی:

(۱) برهانه: ۶۰۳۴.

(۲) له شاری مه دینه. (إرشاد الساري: ۴۵۶/۵)

سه‌عید مه‌قبوری خزمه‌تکاری به‌نی له‌یسه، که سه‌عیدی کوری نه‌بو سه‌عیده، وه ناوی نه‌بو سه‌عید که‌یسانه.

II - بَابُ: إِذَا حَلَّهٖ مِنْ ظُلْمِهِ قَلَّ رُجُوعَ فِيهِ

۲۴۵۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: (وَإِنْ أَمْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا ثُورًا أَوْ إِعْرَاضًا ﴿١٢٨﴾ وَالنِّسَاءُ، قَالَتْ: الرَّجُلُ تَكُونُ عِنْدَهُ الْمَرْأَةُ، لَيْسَ بِمُسْتَكْرٍ مِنْهَا، يُرِيدُ أَنْ يُفَارِقَهَا، فَتَقُولُ: أَجْعَلْكَ مِنْ شَأْنِي فِي حِلٍّ. فَتَزَلَّتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي ذَلِكَ ^(۱)).

II- باسیک: ئەگەر ئازادی کرد له‌و سته‌مه‌ی لێی کردوو، ئەوه بو‌ی نییه له‌و ئازادکردنه په‌شیمان بێته‌وه

۲۴۵۰- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: (وه ئەگەر ئافره‌تێک ترسا له‌گۆی پێنه‌دان یان پشت هه‌لکردنی می‌رده‌که‌ی)، ده‌لێ: بیاوێک هاوسه‌ریکی هه‌یه نایه‌وێت له‌ ژبانی هاوسه‌ریدا زۆر له‌گه‌ڵیدا بمی‌نێته‌وه، ده‌یه‌وێ ته‌لاقی بدات و لێی جیا‌بێته‌وه، ئافره‌ته‌که‌ش ده‌لێ: سه‌بارمت به‌ هه‌ق و مافی خۆم گه‌ردنت ئازاد ده‌که‌م، ئێتر ئەم ئایه‌ته له‌و باره‌یه‌وه دابه‌زی.

III - بَابُ: إِذَا آذَنَ لَهُ أَوْ أَحَلَّهُ وَلَمْ يُبَيِّنْ كَمَ هُوَ

۲۴۵۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ بْنِ دِينَارٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَى بِشَرَابٍ، فَشَرِبَ مِنْهُ، وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ، وَعَنْ

يَسَارِهِ الْأَشْيَاخُ، فَقَالَ لِلْغُلَامِ: "أَتَأْتُنِي لِي أَنْ أُعْطِيَ هَؤُلَاءِ؟". فَقَالَ الْغُلَامُ: لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَا أُؤْتِرُ بِنَصِيبِي مِنْكَ أَحَدًا. قَالَ: فَتَلَّهَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَدِهِ^(۱).

۱۲- باسیک: ئەگەر کەسیک مۆلەتی کەسیکی دا یان گەردنی ئازاد کرد، بەلام روونی نەکردووە مۆلەتدانە کە یان ئازادکردنە کە چەندە

۲۴۵۱- سەھلی کوری سەعدی ساعیدی ﷺ گێڕایەووە کە جامیک ناویان بوو پیغەمبەر ﷺ هینا و لیتی خواردووە، لای راستیەووە میردمندالیک بوو (لە هەموو ئەو کەسانە ی لەوێ بوون تەمەنی کەمتر بوو)، پیاووە پیر و بە تەمەنەکانیش لەلای چەپیەووە بوون، فەرمووی ﷺ بە میردمندالە کە: ((پێگەم دەدمیت کە ناومکە بدم بەم پیاووە بە تەمەنەنە؟)) میردمندالە کەش وتی: نا سویند بە خوا ئەو پیغەمبەری خوا ﷺ بەشی خۆم لە بەرماوی تۆ بەکەس نادەم و باوی نادەم بەسەر خۆمدا، سەھل دەلی: پیغەمبەریش ﷺ جامە کە ی دایە دەستی.

۱۳- بَابُ إِثْمِ مَنْ ظَلَمَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ

۲۴۵۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي طَلْحَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَمْرِو بْنِ سَهْلٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ ﷺ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "مَنْ ظَلَمَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا طَوَّفَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ"^(۲).

(۱) پروانه: ۲۳۵۱.

(۲) پروانه: ۳۱۹۸.

۱۳- باسی تاوانی ئەو که سه‌می که‌میک له‌زه‌وی به‌سته‌م داگیر کردبیت

۲۴۵۲- سه‌عیدی کوری زمید ﷺ ده‌لی: له پیغه‌مبهری خوام ﷺ بیست دمیغه‌رموو: ((هه‌رکه‌س به‌شیک له‌زه‌وی به‌سته‌م داگیر بکات، به ئەندازه‌ی چه‌وت چینی زه‌وی دم‌گیرته‌ گه‌ردنی^(۱))).

۲۴۵۳- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ كَانَتْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَنَاسٍ خُصُومَةٌ، فَذَكَرَ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فَقَالَتْ: يَا أَبَا سَلَمَةَ، اجْتَنِبِ الْأَرْضَ، فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "مَنْ ظَلَمَ قَيْدَ شَيْءٍ مِنَ الْأَرْضِ طَوْفَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ"^(۲).

۲۴۵۳- موحه‌مه‌دی کوری ئیبراهیم دم‌گیرته‌وه که ئەبو سه‌له‌مه ﷺ بو‌ی گیرپایه‌وه که له نیوان ئەو و که‌سانیکدا ناکۆکی هه‌بوو، ئینجا ئەوه‌ی بو‌ عایشه ﷺ باسکرد بوو، عایشه‌ش ﷺ وتبووی: ئەی ئەبو سه‌له‌مه خۆت له (داگیرکردنی) زه‌وی بپاریزه، چونکه به‌راستی پیغه‌مبهر ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی:

(۱) طَوْفَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ: به‌چه‌ند شتیه‌ی تر مانا کراوه:

۱- له‌پۆژی دوایدا ناچار ده‌کریت ئەو زه‌ویه‌ی به‌سته‌م داگیری کردوه گۆ و خۆله‌که‌ی بکات به‌ کۆله‌وه و بیات بو‌ مه‌حشره
۲- ناچار ده‌کریت ئەو زه‌ویه‌ی به‌سته‌م داگیری کردوه، گله‌که‌ی هه‌ل بکه‌نیت تا ده‌گاته‌ ئاو، پاشان به‌ کۆل هه‌لی بگریت و بیات بو‌ مه‌حشره. (إرشاد الساری: ۴۵۸/۵).

۳- ده‌بریت به‌ناخی زه‌ویدا، جا ئەو زه‌ویه‌ی داگیری کردوو ده‌چیته‌ ملی وه‌ک ته‌وق، ملی ئەوه‌نده‌ ئەستووور ده‌کریت تا ئەو زه‌ویه‌ی داگیری کردوو هه‌لی بگریت. ئیمامی به‌غه‌وی ده‌لی: ئەم مانای سییه‌میان راسته‌ر و به‌هێزتره، چونکه فه‌رموده‌که‌ی عه‌بدوڵلای کوری عومه‌ر پشتیوانی لێ ده‌کات، که به‌ ژماره: (۲۴۵۴) ئیمامی بوخاری هێناوه‌تی. ب‌روانه: (إرشاد الساری: ۴۵۸/۵).

(۲) ب‌روانه: ۳۱۹۵.

((هه‌رک‌ه‌س به‌ئه‌ندازهی بستی‌ک له زه‌وی سته‌م بکات، چه‌وت چینی زه‌وییه‌که‌ی))
داگیری کردوه ده‌گریته‌گه‌ردنی)).

۲۴۵۴- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ عليه السلام قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: "مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بَغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ". قَالَ الْفِرَبْرِيُّ: قَالَ أَبُو جَعْرِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام هَذَا الْحَدِيثُ لَيْسَ بِخُرَاسَانَ فِي كِتَابِ ابْنِ الْمُبَارَكِ، أَمَلَهُ عَلَيْهِم بِالْبَصْرَةِ^(۱).

۲۴۵۴- سالی‌م له باوکیه‌وه عليه السلام ده‌گریته‌وه ده‌لی: پی‌غه‌م‌بری خوا عليه السلام فه‌رمووی:
((هه‌ر که‌س به‌شی‌ک له زه‌ویدا به‌ نار‌ه‌وا داگیر بکات و بی‌بات، له ر‌و‌ژی دوا‌ییدا به‌چه‌وت چینی زه‌وییدا ده‌بریته‌ خواره‌وه)) فه‌رم‌بری ده‌لی: ئه‌بو جه‌عه‌فه‌ری کور‌ی حاتیم ده‌لی: ئه‌بو عه‌بدول‌لا (ئی‌مامی بوخاری) ده‌لی: ئه‌م فه‌رمووده‌ی باس‌کراوه له کتیب‌ه‌که‌ی عه‌بدول‌لای کور‌ی موباره‌کدا نییه که له خ‌ور‌اسان ت‌و‌ماری کردوه، به‌ل‌کو له به‌صره بو‌ ه‌وتاب‌یی‌ه‌کانی گ‌یراوه‌ته‌وه و خو‌یندوو‌یه‌تی‌ه‌وه بو‌یان.

۱۴ - بَابُ: إِذَا أَخَذَ إِنْسَانٌ لآخرَ شَيْئًا جَاوَزَ

۲۴۵۵- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ جَبَلَةَ: كُنَّا بِالْمَدِينَةِ فِي بَعْضِ أَهْلِ الْعِرَاقِ، فَأَصَابَنَا سَنَةٌ، فَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يَرْزُقُنَا التَّمْرَ، فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ عليه السلام يَمُرُّ بِنَا فَيَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنِ الْإِفْرَانِ، إِلَّا أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ مِنْكُمْ أَخَاهُ^(۲).

(۱) پروانه: ۳۱۹۶.

(۲) پروانه: ۲۴۸۹، ۲۴۹۰، ۵۴۴۶.

۱۴- باسیک: ئه‌گهر که‌سیک مۆله‌تی که‌سینک بدات له‌شتیکدا دروسته

۲۴۵۵- جەبەلە دەگیرێتەوێ ده‌لێ: ئێمه له‌گه‌ڵ هه‌ندێک له‌خه‌لکی عێراق له‌مه‌دینه بووین، ئینجا گرانی و قات و قریبه‌کمان تووش بوو، عه‌بدوڵلای کوری زوبه‌یریش خورمای پێمان دهدا، عه‌بدوڵلای کوری عومه‌ریش رضی اللہ عنہ به‌لاماندا تێده‌په‌ری و ده‌یوت: بێگومان پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم ڕیگری له‌پێکه‌وه خواردنی دوو خورما کردووه، مه‌گهر که‌سیک له‌ ئێوه مۆله‌ت له‌ براکه‌ی وهرگیریت.

۲۴۵۶- حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو شُعَيْبٍ كَانَ لَهُ غُلَامٌ لَحَامٌ، فَقَالَ لَهُ أَبُو شُعَيْبٍ: اصْنَعْ لِي طَعَامَ خَمْسَةِ لَعْلَى أَدْعُو النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم خَامِسَ خَمْسَةٍ. وَأَبْصَرَ فِي وَجْهِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم الْجُوعَ، فَدَعَا، فَتَبِعَهُمْ رَجُلٌ لَمْ يُدْعَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم: "إِنَّ هَذَا قَدْ اتَّبَعَنَا أَتَأْذَنُ لَهُ؟". قَالَ: نَعَمْ^(۱).

۲۴۵۶- ئه‌بو مه‌سه‌وود رضی اللہ عنہ ده‌گیرێتەوێ که‌ پیاویکی ئه‌نصاری که‌ ئه‌بو شوعه‌یبه‌یان پێ ده‌وت خزمه‌تکاریکی هه‌بوو گوشت فروش بوو، ئه‌بو شوعه‌یبه‌ پێی وت: خواردنیکم بۆ دروست بکه‌ به‌شی پێنج که‌س بکات، چونکه‌ من ده‌مه‌وی پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم ده‌عویت بکه‌م که‌ یه‌کیکه‌ له‌ پێنج که‌سه‌که‌، چونکه‌ له‌ ده‌م و چاویدا برسیتی خوێندبوویه‌وه، ئینجا ده‌عویتی کرد، وه‌ پیاویکی تریش^(۲) که‌ ده‌عویت نه‌کرا بوو دوايان که‌وت، بۆیه‌ پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم فه‌رمووی: ((بێگومان ئه‌م پیاوه‌ شوینمان که‌وتوو، ئایا ڕیگه‌ی ده‌مه‌یت (بێته‌ ژووره‌وه‌)) (ئه‌نصارییه‌که‌ وتی: به‌لێ ڕیگه‌ی ده‌ده‌م)).

(۱) پروانه: ۲۰۸۱.

(۲) زیاد له‌ پێنج که‌سه‌که‌.

۱۵- بابُ قولِ اللهِ تَعَالَى: ﴿وَهُوَ الْأَكْذَرُ الْخِصَامِ﴾ البقرة

۲۴۵۷- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "إِنَّ أَبْعَضَ الرُّجَالِ إِلَى اللَّهِ الْأَكْذَرُ الْخِصْمُ"^(۱).

۱۵- باسی ئەم فەرمايشتهی خوامی بهرز و بلند: (کهچی

ئەو دوژمنیکی سەر سهخته^(۲))

۲۴۵۷- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهگیریتەوه که پیغه مبهەر ﷺ فەرموویەتی: ((بیگومان بوغزاویترینی پیاوتمان لای خوا ئەو که سانهن که دوژمنیکی سەر سهخته)).

۱۶- بابُ إِثْمٍ مَنْ خَاصَمَ فِي بَاطِلٍ وَهُوَ يَعْلَمُهُ

۲۴۵۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ زَيْنَبَ بِنْتَ أُمِّ سَلَمَةَ أَخْبَرَتْهُ، أَنَّ أُمَّهَا أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ- أَخْبَرَتْهَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ سَمِعَ خُصُومَةً بَبَابِ حُجْرَتِهِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ: "إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ، وَإِنَّهُ يَأْتِينِي الْخِصْمُ، فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغُ مِنْ بَعْضٍ، فَأَحْسِبُ أَنَّهُ صَدَقَ، فَأَقْضِي لَهُ بِذَلِكَ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ، فَلْيَأْخُذْهَا أَوْ فَلْيَتْرُكْهَا"^(۳).

(۱) پروانه: ۴۵۲۳، ۷۱۸۸.

(۲) واتە: زۆر به رهقی و توندی دوژمنایهتی ده کهن و هیچی تیدا ناهیلنهوه.

(۳) پروانه: ۲۶۸۰، ۶۹۶۷، ۷۱۶۹، ۷۱۸۱، ۷۱۸۵.

۱۶- باسی تاوانی ئەو کەسە دەمه‌قالێ ده‌کات له‌ناهه‌قداد ده‌شزانیت ناحقه

۲۴۵۸- عوروهی کوری زوبه‌یر ده‌گیرێته‌وه کە زمینه‌بی کچی ئوممو سه‌له‌مه‌ بۆی گیرایه‌وه کە ئوممو سه‌له‌مه‌ی دایکی ﷺ کە خێزانی پێغه‌مبه‌ره ﷺ له‌ پێغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ بۆی گیرایه‌وه، کە له‌به‌ر ده‌رگای ژوورمه‌که‌یدا گوێی له‌ده‌نگه‌ ده‌نگێک بوو، نه‌ویش هاته‌ده‌ر بۆلایان و فه‌رمووی: ((بیگومان من مروّقم، به‌راستی داواچی دینه‌ لام، جا له‌وانه‌یه‌ هه‌ندیکتان له‌ هه‌ندیکتان قسه‌زانتر و زمانپاراوتر بن، نه‌وسا منیش وا گومان ده‌بهم ئەو کەسه‌ راست ده‌کات، نیت حوکم ده‌دم به‌ قازانجی نه‌و، بۆیه هه‌رکەس بپارم بۆدا کە مافی مسوڵمانێک ببات، نه‌وه‌ بیگومان پارچه‌یه‌که‌ له‌ ناگری دۆزه‌خ، جا خۆی نازاده‌ بیبات یان وازی لی بێنیت)).

۱۷ - باب: إِذَا خَاصَمَ فَجَرَ

۲۴۵۹- حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ خَالِدٍ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرْثَةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَتْ مُنَافِقًا، أَوْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْ أَرْبَعَةٍ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ، حَتَّى يَدْعَهَا إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ"^(۱).

۱۷- باسیک: ئەگەر ناکۆکی بوو له‌گه‌ل کەسیکدا جنیوی دا^(۱)

۲۴۵۹- عه‌بدوڵلای کوری عه‌مر ﷺ له‌ پێغه‌مبه‌ری خواوه ﷺ ده‌گیرێته‌وه کە فه‌رموویه‌تی: ((چوار (سیفەت) هه‌ن له‌هه‌ر کەسیکدا هه‌بن ئەوه‌ ناپاکیکی

(۱) پروانه: ۳۴.

(۲) ئەوه‌ سیفه‌تیکێ ناپاکێ تێدایه‌.

تهواوه، یان سیفه تیکی لهو چوار (سیفهت) له تیدا بیّت ئهوه سیفه تیکی ناپاکی تیدایه ههتا وازی لی دینی: کاتیک قسه بکات درۆ بکات، کاتیک پهیمانیک بدات نهیباته سهر، کاتیک شتیکی پی سپردرا خیانه تی لی بکات، ههروهها کاتیک کیسه و ناکوکی هه بیّت له گهل خه لکدا جنیو بدات و سنوور ببه زینیت).

۱۸- بابُ قِصَاصِ الْمَظْلُومِ إِذَا وَجَدَ مَالَ ظَالِمِهِ

وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ يُقَاضُ. وَقَرَأَ: ﴿وَأَنْ عَاقِبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ﴾ (النحل).

۲۴۶۰- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي عُرْوَةُ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: جَاءَتْ هِنْدُ بِنْتُ عُثْبَةَ بِنِ رَبِيعَةَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ مَسِيءٌ، فَهَلْ عَلَيَّ حَرْجٌ أَنْ أَطْعِمَ مِنَ الَّذِي لَهُ عِيَالَتَا؟ فَقَالَ: "لَا حَرْجَ عَلَيْكَ أَنْ تُطْعِمِيَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ" (۱).

۱۸- باسی تۆله کردنه وهی سته ملیکراو ئه گهر مالی

سته مکاره کهی بهرده ست کهوت

ئیبنو سیرین دهلی: سته ملیکراو به ئه ندازه ی ماله که ی خوی له مالی سته مکاره که ببات. وه ئهم ئایه ته ی خوینده وه: (وه ئه گهر تۆله تان سهنده وه، ئه وه به ئه ندازه ی ئه وه سته مه ی له دژتان کراوه تۆله بکه نه وه).

۲۴۶۰- عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: هِنْدِي كَجِي عُوْتْبَةُ كُورِي رَهْبِيعَةَ هَاتِهِ خَرْمَتِ بِرَهْمَبَرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَتِي: ئه ی پئغه مبه ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ به راستی ئه بو سوفیان پیاویکی رهزیلی زۆر دهست قوچاوه، جا ئایا تاوانم دمگات له وه ی هی ئه وه بزۆی مال و

مندالمی لی بدهم؟ نهویش فهرمووی: ((هیج تاوانت له سهه ر نییه (له مالی نهو) خوراکیان پی بدهیت به نه ندازهی پیویست)).

۲۴۶۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: قُلْنَا لِلنَّبِيِّ ﷺ: إِنَّكَ تَبَعْتُنَا فَتَنْزِلُ بِقَوْمٍ لَا يَفْرُونَا، فَمَا تَرَى فِيهِ؟ فَقَالَ لَنَا: "إِنْ نَزَلْتُمْ بِقَوْمٍ، فَأَمَرَ لَكُمْ مِمَّا يَنْبَغِي لِلضَّيْفِ فَاقْبَلُوا، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلُوا فَخُذُوا مِنْهُمْ حَقَّ الضَّيْفِ" ^(۱).

۲۴۶۱- عوتبهی کوری عامیر ﷺ وتی: وتمان به پیغه مبهه ر ﷺ: جه نابت ده مانن پیریت (بو کاریک)، جا لای هوژیک دادمه زین میوانداریمان ناگهن، رای جه نابت چیه له وبارمه وه؟ فه مووی: ((نه گهر لای هوژیک لاتان دا و دابه زین، وه نه وهی پیویسته بو میوان فه رمان کرا بو تان بکریت نه وه لییان قبول بکهن، به لام نه گهر وایان نه کرد، نه وه نه وهی مافی میوانه لییان بسه نن (با به زوریش بیت).

۱۹- بَابُ مَا جَاءَ فِي السَّقَانِفِ

وَجَلَسَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ ^(۲).

۲۴۶۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، وَأَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ حِينَ تَوَفَّى اللَّهُ نَبِيَّهُ ﷺ: إِنَّ الْأَنْصَارَ اجْتَمَعُوا فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ، فَقُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ: انْطَلِقْ بِنَا، فَجِئْنَاهُمْ فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ ^(۳).

(۱) پروانه: ۶۱۳۷.

(۲) پروانه: ۵۶۳۷.

(۳) پروانه: ۳۴۴۵، ۳۹۲۸، ۴۰۲۱، ۶۸۲۹، ۶۸۳۰، ۷۳۲۳.

۱۹- باسی ئه‌وه‌ی ده‌رباره‌ی سابات و که‌په‌ره‌کان هاتوو

وه پیغه‌مبەر ﷺ و هاوه‌لانی له‌ژێر که‌په‌ره‌که‌ی هۆزی ساعیده‌دا دانیشتون^(۱).

۲۴۶۲- عوبه‌یدوللای کورێ عه‌بدوللای کورێ عوتبه‌ گێڕایه‌وه که عه‌بدوللای کورێ عه‌بباس ﷺ بۆی گێڕایه‌وه له عومه‌ره‌وه ﷺ کاتێک خوای گه‌وره پیغه‌مبهره‌که‌ی مراند عومه‌ر وتی: بێگومان ئه‌نصاریه‌یه‌کان له که‌په‌ر و سێبه‌رمه‌کانی هۆزی ساعیده‌ کۆبوونه‌وه، منیش به ئه‌بو به‌کرم ﷺ وت: با برۆین، نێتر ئێمه‌ش رۆیشتینه‌ لای ئه‌نصاریه‌یه‌کان له ژێرکه‌په‌ر و سێبه‌رمه‌کانی تایفه‌ی ساعیده‌دا بوون.

۲۰- باب: لَا يَمْنَعُ جَارٌ جَارَهُ أَنْ يَغْرَرَ خَشْبَهُ فِي جِدَارِهِ

۲۴۶۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا يَمْنَعُ جَارٌ جَارَهُ أَنْ يَغْرَرَ خَشْبَهُ فِي جِدَارِهِ". ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ: مَا لِي أَرَاكُمْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ؟! وَاللَّهِ لَأُرْمِينَ بِهَا بَيْنَ أَكْتَافِكُمْ^(۲).

۲۰- باسیک: با هیچ دراوسێیه‌ک رێگه‌ نه‌گریت

دراوسێیه‌که‌ی دارێک بچه‌قیینیت به‌دیواره‌که‌یدا

۲۴۶۳- ئه‌بو هورمیره‌ ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که پیغه‌مبهری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((با هیچ دراوسێیه‌ک رێگه‌ نه‌گریت دراوسێیه‌که‌ی دارێک بچه‌قیینیت به‌دیواره‌که‌یدا)), پاشان ئه‌بو هورمیره‌ ده‌لی: چیه‌ ده‌تانبینم بستی لی

(۱) مه‌به‌ستی ئیمامی بوخاری فه‌رموده‌ی (۵۶۳۷) که له‌ سه‌حیحه‌که‌یدا له (کتاب الأشره، باب الشرب من قدح

النبي وأنیته) هیناویه‌تی.

(۲) پروانه: ۵۶۲۷، ۵۶۲۸.

هه لده کهن؟! سویند به خوا له سه ر شانیشان بیت هه ر دایده نیم^(۱) (با بیستان ناخوش بیت).

۲۱- بابُ صَبُّ الْخَمْرِ فِي الطَّرِيقِ

۲۴۶۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ أَبُو يَحْيَى، أَخْبَرَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه: كُنْتُ سَاقِيَ الْقَوْمِ فِي مَنْزِلِ أَبِي طَلْحَةَ، وَكَانَ خَمْرُهُمْ يَوْمَئِذٍ الْقَضِیْخَ، فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُنَادِيًا يُنَادِي: أَلَا إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ. قَالَ: فَقَالَ لِي أَبُو طَلْحَةَ: اخْرُجْ فَأَهْرِقْهَا، فَخَرَجْتُ فَهَرَقْتُهَا، فَجَرَّتْ فِي سِكَكِ الْمَدِينَةِ، فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: قَدْ قُتِلَ قَوْمٌ وَهِيَ فِي بَطُونِهِمْ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا﴾ المائدة. الآية^(۲).

۲۱- باسی رشتنی عاره ق له ریگا و کو لانه کاند

۲۴۶۴- ئه نه س ﷺ ده لی: من له مالی ئه بو ته لحه دا شه را بگپری کو مه ئیک بووم، له و کاته دا عاره قه که یان له فه ریکه خورما بوو، پیغه مبه ریش ﷺ فه رمانی دا به جار دمریک جار بدا و بلی: (خه لکینه!) بیدار بن بیگومان عاره ق حه رام کراوه، ئه نه س وتی: جا ئه بو ته لحه پیی وتم: برۆ ئه و عاره قه برپژده، منیش بر دم رستم، ئینجا عاره قه که به کو لانه کانی مه دینه دا ده رۆشت، ئینجا که سانی ک وتیان: بیگومان کو مه ئیک مسو لمان شه هید بوون و عاره قیان خوار دۆته وه، ئیتر خوا به و هو یه وه ئه م ئایه ته ی دابه زاند: (ئه وانه ی که با و مر یان هی نا وه و کرده وه

(۱) واته: ناچار تان ده که م له سه ر جیه جی کردنی ئه م سونه ته با حه زیشی لی نه کهن، یان داری دراوسیه که له سه ر شانیشان بیت دایده نیم، یان به دهنگی بهرز ئه م فه رماشته له نا و اتان دا ده لیم.

(۲) بروانه: ۴۶۱۷، ۴۶۲۰، ۵۵۸۰، ۵۵۸۲، ۵۵۸۳، ۵۵۸۴، ۵۶۰۰، ۵۶۲۲، ۷۲۵۳.

چاکه‌کانیان کردوو هه‌ج گونا‌هه‌کیان له‌سه‌ر نه‌بووه و نییه له‌وه‌ی خواردوو‌یه‌انه عاره‌ق و پاره‌ی قومار به‌پیش چه‌رام کردنیان)).

۲۲- بَابُ أَقْنِيَةِ الدُّورِ وَالْجُلُوسِ فِيهَا وَالْجُلُوسِ عَلَى الصُّعَدَاتِ

وَقَالَتْ عَائِشَةُ: فَابْتَنَى أَبُو بَكْرٍ مَسْجِدًا بِفَنَاءِ دَارِهِ، يُصَلِّي فِيهِ وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَيَتَقَصَّفُ عَلَيْهِ نِسَاءُ الْمُشْرِكِينَ وَأَبْنَاؤُهُمْ يَعْجَبُونَ مِنْهُ، وَالنَّبِيُّ ﷺ يَوْمِنْدُ حِمَكَةً^(۱).

۲۲- باسی چه‌وشه‌ی نیوان مال و خانوو‌ه‌کان و دان‌یشتن تیا‌ی‌اندا، وه دان‌یشتن له‌ رێگا و بانه‌کاندا

عائشه رضی‌الله‌عنه‌ا ده‌لی: نه‌بو به‌کر له‌ چه‌وشه‌ی خانوو‌ه‌که‌یدا مزگه‌وتی‌کی دروست کردبوو، نو‌یژی ده‌کرد و قورنانی تیدا ده‌خو‌یند، جا ئاه‌رم‌ت و مندالی بته‌رسته‌کان لی کۆده‌بوونه‌وه (به‌ جو‌ری‌ک ده‌که‌وتن به‌سه‌ر یه‌که‌تریدا)، پی‌ی سه‌رسام ده‌بوون، له‌وه‌کاته‌شدا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌ مه‌که‌دا بوو.

۲۴۶۵- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو عُمَرَ حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضی‌الله‌عنه‌ا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ عَلَى الطَّرَقَاتِ". فَقَالُوا: مَا لَنَا بِدُ، إِمَّا هِيَ مَجَالِسُنَا نَتَحَدَّثُ فِيهَا. قَالَ: "فَإِذَا أَبَيْتُمْ إِلَّا الْمَجَالِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهَا" قَالُوا: وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ؟ قَالَ: "غَضُّ الْبَصَرِ، وَكَفُّ الْأَذَى، وَرَدُّ السَّلَامِ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ"^(۲).

(۱) پروانه: ۴۷۶.

(۲) پروانه: ۶۲۲۹.

۲۴۶۵- نهبو سه عیدی خودری ﷺ له پیغه مبهروه دهگیریته وه که
 فهرموویه تی: ((ئاگاداربن له سهر ریگاو بانه کان دامه نیشن، هاوه لانیس وتیان:
 چارمان نییه ههر دادنه نیشن، بیگومان ههر نه وه جیگای دانیشتمانه و
 ده مه ته قتی تیدا ده کهین، فهرمووی ﷺ: ((جا نه گهر ههر دادنه نیشن، نه وه مافی
 ریگاو بان بدمن))، وتیان مافی ریگا جیه؟ فهرمووی: ((چاوا پاراستن و
 نازار نه دان (ی خه لکی)، وه لامدانه وهی سه لام و فهرماندان به چاکه و
 هه ده مه کردنی خراپه)).

۲۳- بَابُ الْآبَارِ عَلَى الطَّرِيقِ إِذَا لَمْ يُتَنَذَّرْ بِهَا

۲۴۶۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ -مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ- عَنْ أَبِي صَالِحٍ
 السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "بَيْنَا رَجُلٌ بِطَرِيقٍ، اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ
 فَوَجَدَ بِئْرًا فَنَزَلَ فِيهَا فَشَرِبَ، ثُمَّ خَرَجَ، فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ التُّرَى مِنَ الْعَطَشِ، فَقَالَ
 الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ بَلَغَ مِنِّي. فَنَزَلَ الْبِئْرَ، فَمَلَأَ حُقْفَهُ
 مَاءً، فَسَقَى الْكَلْبَ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ، فَغَفَرَ لَهُ". قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَإِنْ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ
 لَأَجْرًا؟ فَقَالَ: "فِي كُلِّ ذَاتِ كَيْدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ"^(۱).

۲۳- باسی (هه لکه ندنی) بیر له سهر ریگاو بانه کاند

نه گهر نه ده بوویه هو ی زیان گه یاندن

۲۴۶۶- نهبو هو رهیره ﷺ دهگیریته وه که پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی:
 ((له کاتی کدا پیاویک به ریگادا دمرۆیشت تینوویه تی زۆری بو هی نابوو، نینجا
 بیرکی بینی و دابه زیه ناو بیره کهو ناوی لی خواردوه، پاشان هاته دمره وه،

بینی سه‌گیك زمانی دهره‌یناوه و هه‌ناسه برک‌یی‌ه‌تی و له تینوانا خۆل ده‌خوات،
پیاوه‌که‌ش وتی: بێگومان نهم سه‌گه له‌تینوو‌یه‌تیدا گه‌یشتۆته نه‌و حاله‌ی به‌ من
گه‌یشتبوو، بۆیه دابه‌زیه ناو بیره‌که‌و خوفه‌که‌ی پرکرد له ناو (و له‌بیره‌که‌ هاته
سه‌رموه) و سه‌گه‌که‌ی ئاودا، به‌و هۆیه‌وه خودا سوپاسی کرد و لێی خوشبوو))،
هاوه‌لان وتیان: نه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌راستی ئیمه (له‌چاکه‌کردن) له‌گه‌ل
ناژهل و بێ زماندا پاداشتمان هه‌یه؟ فه‌رمووی: ((له (ئاودانی) هه‌موو خاوه‌ن
گیاندارێکی زیندوودا پاداشت هه‌یه)).

٢٤- بابُ إِسَاطَةِ الْأَذَى

وَقَالَ هَمَّامٌ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "مِيطُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ"^(١).

٢٤- باسی لایردنی هه‌ر شتێک زیانی هه‌بێت (له‌سه‌ر رێگا‌ی خه‌لک)

هه‌مام ده‌گێڕێته‌وه له نه‌بو هورمه‌رموه ﷺ له پێغه‌مبه‌رموه ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((
(مسوومان) شتێک زیانی هه‌بێت لایبه‌ریت له‌سه‌ر رێگا (ی خه‌لک) خێر و چاکه‌یه‌ بۆی)).

٢٥- بابُ الْغُرَقَةِ وَالْعُلْيَةِ الْمَشْرِقَةِ وَغَيْرِ الْمَشْرِقَةِ فِي السُّطُومِ وَغَيْرِهَا

٢٤٦٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ أَسَامَةَ
بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: أَشْرَفَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أَطْمٍ مِنْ أَطَامِ الْمَدِينَةِ، ثُمَّ قَالَ: "هَلْ تَرَوْنَ مَا أَرَى
إِنِّي أَرَى مَوَاقِعَ الْفِتَنِ خِلَالَ بُيُوتِكُمْ كَمَوَاقِعِ الْقَطْرِ"^(٢).

(١) پروانه: ٢٧٠٧.

(٢) پروانه: ١٨٧٨.

٢٥- باسی ژووری سه ره وهی خانوو و بهر زاییه ک شوینی لیوه دیار بی یان دیار نه بی سهربان بی یان هر جیگایه کی تر

٢٤٦٧- ئوسامه ی کوری زمید ﷺ ده لی: پیغه مبه ر ﷺ له سه ر فه لایه ک له
فه لایه کانی مه دینه سه رنجی دا و فه رمووی: ((نه وه ی من دمبینم ئیوه ش
دمبینن؟ بیگومان شوینی ناشوب و ئازاوه دمبینم له ناو مال و خانوو ده گانیاندا،
وهک دلوپی لیزمه ی باران دادمبارین^(١))).

٢٤٦٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ
اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي تَوْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: لَمْ أَزَلْ حَرِيصًا عَلَى أَنْ أَسْأَلَ
عُمَرَ ﷺ عَنِ الْمَرَّاتَيْنِ مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ اللَّتَيْنِ قَالَ اللَّهُ لَهُمَا: ﴿إِنْ نُوْبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ
قُلُوبُكُمَا﴾ ١ ﴿التَّحْرِيمُ، فَحَجَبْتُ مَعَهُ، فَعَدَلْتُ مَعَهُ بِالْإِدَاوَةِ، فَتَبَرَّزَ حَتَّى جَاءَ،
فَسَكَبْتُ عَلَى يَدَيْهِ مِنَ الْإِدَاوَةِ فَتَوَضَّأَ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَنِ الْمَرَّتَانِ مِنْ أَزْوَاجِ
النَّبِيِّ ﷺ اللَّتَانِ قَالَ اللَّهُ ﷻ لَهُمَا: ﴿إِنْ نُوْبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا﴾ ٢ ﴿التَّحْرِيمُ،
فَقَالَ وَاعْجَبِي لَكَ يَا ابْنُ عَبَّاسٍ، عَائِشَةُ، وَحَفْصَةُ. ثُمَّ اسْتَقْبَلَ عُمَرُ الْحَدِيثَ يَسُوقُهُ،
فَقَالَ: إِنِّي كُنْتُ وَجَارًا لِي مِنَ الْأَنْصَارِ فِي بَنِي أُمَيَّةَ بْنِ زَيْدٍ -وَهِيَ مِنْ عَوَالِي الْمَدِينَةِ- وَكُنَّا
نَتَنَاقَبُ النَّزُولَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَيَنْزِلُ يَوْمًا وَأَنْزِلُ يَوْمًا، فَإِذَا نَزَلْتُ جِئْتُهُ مِنْ خَيْرِ ذَلِكَ
الْيَوْمِ مِنَ الْأَمْرِ وَغَيْرِهِ، وَإِذَا نَزَلَ فَعَلَ مِثْلَهُ، وَكُنَّا مَعَشَرَ قُرَيْشٍ نَغْلِبُ النِّسَاءَ، فَلَمَّا قَدِمْنَا
عَلَى الْأَنْصَارِ إِذَا هُمْ قَوْمٌ تَغْلِبُهُمْ نِسَاؤُهُمْ، فَطَفِقَ نِسَاؤُنَا يَأْخُذْنَ مِنْ أَدَبِ نِسَاءِ الْأَنْصَارِ،

(١) پیغه مبه ر ﷺ بهم فه رمووده یه وهک موعیژه یهک ئاماژه ده کات بهو ئاشووب و جهنگانه ی که له داهاتوودا
له مه دینه دا روو ده دن، وهک رووداوی حه ره و ئه و جو ره ئاشوبانه. بروهانه: إرشاد الساری: ٩١/٨.

فَصَحْتُ عَلَى امْرَأَتِي، فَرَاغَعْتَنِي، فَأَنْكَرْتُ أَنْ تُرَاجِعَنِي، فَقَالَتْ: وَلِمَ تُنْكِرُ أَنْ أُرَاجِعَكَ؟
 قَوْلَ اللَّهِ إِنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ لِيرَاجِعْنَهُ، وَإِنْ إِحْدَاهُنَّ لَتَهْجُرُهُ الْيَوْمَ حَتَّى اللَّيْلِ. فَأَفْرَعَنِي،
 فَقُلْتُ: خَابَتْ مَنْ فَعَلَ مِنْهُمْ بِعَظِيمٍ، ثُمَّ جَمَعْتُ عَلَيَّ نِثَائِي، فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ
 فَقُلْتُ: أَيُّ حَفْصَةَ، أَنْغَاضِبُ إِحْدَاكُنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ الْيَوْمَ حَتَّى اللَّيْلِ؟! فَقَالَتْ: نَعَمْ.
 فَقُلْتُ: خَابَتْ وَخَسِرَتْ، أَفَتَأْمُرُ أَنْ يَغْضَبَ اللَّهُ لِعَظْبِ رَسُولِهِ ﷺ فَتَهْلِكِينَ؟ لَا تَسْتَكْثِرِي
 عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَا تُرَاجِعِيهِ فِي شَيْءٍ، وَلَا تَهْجُرِيهِ، وَاسْأَلِينِي مَا بَدَأَ لَكَ، وَلَا يَغُرَّتْكَ أَنْ
 كَانَتْ جَارَتُكَ هِيَ أَوْضَأَ مِنْكَ وَأَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ -يُرِيدُ عَائِشَةَ- وَكُنَّا تَحَدَّثُنَا أَنَّ
 عَسَانَ تَنْعِلُ النَّعَالَ لِعِزُونَا، فَتَزَلُ صَاحِبِي يَوْمَ نَوْبَتِهِ فَرَجَعَ عِشَاءً، فَضَرَبَ بَابِي ضَرْبًا
 شَدِيدًا، وَقَالَ: أَنَأْتُمْ هُوَ؟ فَفَزِعْتُ فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ. وَقَالَ: حَدَّثَ أَمْرٌ عَظِيمٌ. قُلْتُ: مَا هُوَ؟
 أَجَاءَتْ عَسَانُ؟ قَالَ: لَا، بَلْ أَعْظَمُ مِنْهُ وَأَطُولُ، طَلَّقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نِسَاءَهُ. قَالَ: قَدْ خَابَتْ
 حَفْصَةُ وَخَسِرَتْ، كُنْتُ أَظُنُّ أَنَّ هَذَا يُوشِكُ أَنْ يَكُونَ، فَجَمَعْتُ عَلَيَّ نِثَائِي، فَصَلَّيْتُ صَلَاةَ
 الْفَجْرِ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ، فَدَخَلَ مَشْرُبَةً لَهُ فَاعْتَزَلَ فِيهَا، فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ، فَإِذَا هِيَ تَبْكِي.
 قُلْتُ: مَا يُبْكِيكِ؟ أَوَلَمْ أَكُنْ حَدَّثْتُكِ أَطْلَقَكُنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَتْ: لَا أَذْرِي، هُوَ ذَا فِي
 الْمَشْرُبَةِ. فَخَرَجْتُ، فَجِئْتُ الْمُنْبَرِ، فَإِذَا حَوْلَهُ رَهْطٌ يَبْكِي بَعْضُهُمْ، فَجَلَسْتُ مَعَهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ
 غَلَبَنِي مَا أَجِدُ، فَجِئْتُ الْمَشْرُبَةَ الَّتِي هُوَ فِيهَا فَقُلْتُ لِغُلَامٍ لَهُ أَسْوَدَ: اسْتَأْذِنْ لِعُمَرَ.
 فَدَخَلَ، فَكَلَّمَ النَّبِيَّ ﷺ ثُمَّ خَرَجَ، فَقَالَ: ذَكَرْتُكَ لَهُ، فَصَمْتُ، فَأَنْصَرَفْتُ حَتَّى جَلَسْتُ مَعَ
 الرَّهْطِ الَّذِينَ عِنْدَ الْمُنْبَرِ، ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَجِدُ فَجِئْتُ -فَذَكَرَ مِثْلَهُ- فَجَلَسْتُ مَعَ الرَّهْطِ
 الَّذِينَ عِنْدَ الْمُنْبَرِ، ثُمَّ غَلَبَنِي مَا أَجِدُ فَجِئْتُ الْغُلَامَ فَقُلْتُ: اسْتَأْذِنْ لِعُمَرَ -فَذَكَرَ مِثْلَهُ- فَلَمَّا
 وَلِئْتُ مُنْصَرِفًا، فَإِذَا الْغُلَامُ يَدْعُونِي قَالَ: أَذِنَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ، فَإِذَا هُوَ
 مُضْطَجِعٌ عَلَى رِمَالٍ حَصِيرٍ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ فِرَاشٌ، قَدْ أَثَّرَ الرِّمَالُ بِجَنْبِهِ، مُتَّكِئٌ عَلَى
 وَسَادَةٍ مِنْ أَدَمٍ حَشَوْهَا لَيْفٌ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، ثُمَّ قُلْتُ: وَأَنَا قَائِمٌ: طَلَّقْتَ نِسَاءَكَ؟ فَرَفَعَ
 بَصَرَهُ إِلَيَّ، فَقَالَ: "لَا". ثُمَّ قُلْتُ وَأَنَا قَائِمٌ اسْتَأْنِسْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ رَأَيْتَنِي وَكُنَّا مَعَشَرَ

فَرِيشٍ نَغْلِبُ النِّسَاءَ، فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلَى قَوْمٍ تَغْلِبُهُمْ نِسَاؤُهُمْ، فَذَكَرَهُ، فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ ﷺ، ثُمَّ قُلْتُ: لَوْ رَأَيْتَنِي، وَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ، فَقُلْتُ: لَا يَغُرُّكَ أَنْ كَانَتْ جَارَتُكَ هِيَ أَوْضاً مِنْكَ وَأَحَبَّ إِلَيَّ النَّبِيِّ ﷺ-يُرِيدُ عَائِشَةَ- فَتَبَسَّمَ أُخْرَى، فَجَلَسْتُ حِينَ رَأَيْتُهُ تَبَسَّمَ، ثُمَّ رَفَعْتُ بَصَرِي فِي بَيْتِهِ، فَوَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ فِيهِ شَيْئاً يَرُدُّ الْبَصَرَ غَيْرَ أَهْبَةٍ ثَلَاثَةٍ، فَقُلْتُ: ادْعُ اللَّهَ فَلْيُوسِّعْ عَلَيَّ أَمْتِكَ، فَإِنَّ فَارِسَ وَالرُّومَ وَسَّعَ عَلَيْهِمْ وَأَعْطَاوَا الدُّنْيَا، وَهُمْ لَا يَعْبُدُونَ اللَّهَ، وَكَانَ مُتَكَبِّئًا. فَقَالَ: "أَوْفِي شَأْنِي يَا ابْنَ الْخَطَّابِ؟! أَوْلَيْكَ قَوْمٌ عَجَلَتْ لَهُمْ طَيِّبَاتُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا". فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اسْتَغْفِرْ لِي. فَاعْتَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ الْحَدِيثِ حِينَ أَفْشَتْهُ حَفْصَةُ إِلَى عَائِشَةَ، وَكَانَ قَدْ قَالَ: "مَا أَنَا بِدَاخِلٍ عَلَيْهِنَّ شَهْرًا". مِنْ شِدَّةِ مَوْجَدَتِهِ عَلَيْهِنَّ حِينَ عَاتَبَهُ اللَّهُ. فَلَمَّا مَضَتْ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ دَخَلَ عَلَى عَائِشَةَ فَبَدَأَ بِهَا، فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ: إِنَّكَ أَقْسَمْتَ أَنْ لَا تَدْخُلَ عَلَيْنَا شَهْرًا، وَإِنَّا أَصْبَحْنَا لِتِسْعٍ وَعِشْرِينَ لَيْلَةً، أَعْدَهَا عَدَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ". وَكَانَ ذَلِكَ الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَأَنْزَلْتَ آيَةَ التَّخْيِيرِ فَبَدَأَ بِي أَوَّلَ امْرَأَةٍ، فَقَالَ: "إِنِّي ذَاكِرٌ لَكَ أَمْرًا، وَلَا عَلَيْكَ أَنْ لَا تَعْجَلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوَيْكَ". قَالَتْ: قَدْ أَعْلَمْتُ أَنَّ أَبَوَيَّ لَمْ يَكُونَا يَأْمُرَانِي بِفِرَاقِكَ. ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ قَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُحِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾ (٢٨) وَلَئِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْأَدَارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا (٢٩) ﴿الْأَحْزَابُ﴾". قُلْتُ: أَفِي هَذَا أَسْتَأْمِرُ أَبَوَيَّ؟ فَإِنِّي أُرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْأَدَارَ الْآخِرَةَ. ثُمَّ خَيَّرَ نِسَاءَهُ، فَقُلْنَ مِثْلَ مَا قَالَتْ عَائِشَةُ (١).

٢٤٦٨- عه‌بدوئێڵای کورێ عه‌بباس (ع) ده‌لی: به‌رده‌وام سووربووم له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که پرسیار له‌ عومه‌ر (ع) بکه‌م ده‌رباره‌ی ئه‌و دوو ئافهرته‌ له‌ خه‌زانه‌کانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) که خوای گه‌وره‌ به‌هه‌ردووکیانی فه‌رموو: ((ئه‌ی حه‌فصه‌ و عانیشه‌) ئه‌گه‌ر هه‌ردووکتان ته‌وبه‌ بکه‌ن و بگه‌ڕێنه‌وه‌ بۆ لای خوا (جێی خۆپه‌ته‌ی)، چونکه‌ به‌راستی دڵتان لایدا (له‌هه‌ق و راستی))، جا حه‌جهم کرد له‌گه‌ڵیدا، وه‌ له‌ڕێگاگه‌ لایدا، منیش له‌گه‌ڵیدا به‌مه‌سینه‌یه‌که‌وه‌ لامدا، ئینجا رۆشت بۆ چۆڵه‌وانیه‌ک بۆ ده‌ست به‌ئاوگه‌یانندن، هه‌تا هاته‌وه‌، ئینجا له‌مه‌سینه‌که‌ ئاوم کرد به‌ده‌سته‌کانیدا و ده‌ست نوێژی گرت، ئه‌وسا وتم: ئه‌ی پێشه‌وای ئیمانداران ئه‌و دوو ئافهرته‌ کێ بوون له‌خه‌زانه‌کانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) که به‌هه‌ردووکیان وترا: (ئه‌گه‌ر هه‌ردووکتان ته‌وبه‌ بکه‌ن و بگه‌ڕێنه‌وه‌ بۆ لای خوا)، عومه‌ریش وتی: سه‌رم لێت سوور ده‌مێنێ ئه‌بنو عه‌بباس، عانیشه‌ و حه‌فصه‌ بوون، پاشان عومه‌ر ده‌ستی کرد به‌گه‌ڕانه‌وه‌ی به‌سه‌رهاته‌که‌ و وتی: من و دراوسێیه‌کی ئه‌نصاریه‌م که له‌تایفه‌ی ئومه‌یه‌ی کورێ زه‌ید بوو-که‌ له‌ عه‌والی مه‌دینه‌ بوون-، وه‌ هه‌ردووکه‌مان به‌ نۆره‌ ده‌رپۆشته‌یه‌ خه‌مه‌ته‌ی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ)، جا رۆژێک ئه‌و ده‌رپۆشت و رۆژێک من ده‌رپۆشتم، جا ئه‌گه‌ر من به‌رپۆشته‌یه‌ هه‌ر هه‌وال و کاروباریک ئه‌و رۆژه‌ هه‌بوو یان شتێکی تر بۆم ده‌هێنایه‌وه‌، وه‌ ئه‌گه‌ر ئه‌و به‌رپۆشته‌یه‌ هه‌مان شتی ده‌کرد، وه‌ ئێمه‌ی تاقمی قورمیش زāl بووین به‌سه‌ر ئافهرمتاندا، به‌لام که هاتینه‌ (مه‌دینه‌) بۆلای ئه‌نصاریه‌که‌کان ئه‌وان گه‌لێک بوون ئافهرمتانیان زāl بوون به‌سه‌ریاندا، بۆیه‌ ئافهرمتانی ئێمه‌ ده‌ستیان کرد به‌ وهرگرتنی خوو و نه‌ریتی ئافهرمتانی ئه‌نصاری، جا من جاریک قه‌راندم به‌سه‌ر خه‌زانه‌که‌مدا، ئه‌ویش وه‌لامی دامه‌وه‌، جا وه‌لامدانه‌وه‌که‌ی به‌لامه‌وه‌ کاریکی خراب بوو، خه‌زانم وتی: بۆ لات خراپه‌ وه‌لامت بده‌مه‌وه‌؟ ده‌ی سویند به‌خوا هاوسه‌ره‌کانی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه‌لامی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) دهمنه‌وه‌، وه‌ بێگومان

هاوسهری هه‌یه له سهرمتای رۆژموه تا شهو دمنگ له پیغه‌مبهر ﷺ دادمېږی، جا ئەم هه‌واله ترساندمی، بۆیه وتم: هه‌رکامیان ئەمه (له‌گه‌ڵ پیغه‌مبهر ﷺ) بکات خه‌سارتمه‌ند بووه‌و هه‌ته‌یه‌کی گه‌وره‌ی کردووه، پاشان جلوبه‌رگه‌که‌م له‌به‌ر کرد و رۆیشتم بۆ مائی حه‌فصه و پیم وت: ئەی حه‌فصه! ئایا هه‌ریه‌کیک له ئێوه پیغه‌مبهر ﷺ توڤه ده‌که‌ن و هه‌موو رۆژه‌که دمنگی لێ‌دادمېږن تا شهو دادی؟ حه‌فصه وتی: به‌ئێ، عومه‌ر ده‌لی: منیش وتم: ئەو هاوسهری (وا ده‌کات) خه‌سارتمه‌ند و مالوێران بووه، ئایا ناترسیت به‌ هۆی توڤمیی پیغه‌مبهره‌وه ﷺ خوا لێی توڤه ببیت و له‌ناو بجیت؟ حه‌فصه تۆ داوای شتی زۆر له پیغه‌مبهری خوا ﷺ مه‌که‌و وه‌لام و به‌رپه‌رجی مه‌دمه‌روه له‌هیج شتیکدا (که ده‌یفه‌رموی) و دمنگی لێ دامه‌بهره، وه هه‌ر پێویسته‌کت هه‌بوو داوا له من بکه، بادراوسی و هاوڤیه‌که‌ت^(١) که له‌تۆ جوانتر و خۆشه‌ویسته‌تره له‌ای پیغه‌مبهری خوا ﷺ - مه‌به‌ستی عانیسه بوو- نه‌تخه‌له‌تینیت و به‌هه‌له‌تدا نه‌بات^(٢).

وه ئیمه‌ی هاوه‌لان له‌ناو خۆماندا باسی ئەوه‌مان دمکرد که بیگومان غه‌سسان^(٣) و لاخه‌کانیان ناڵ ده‌که‌ن (وه‌ک خۆ ئامادکردن) بۆ هێرشکردنه‌ سهرمان، جا هاوڤی ئەنصاریه‌که‌م له‌سهری خۆیدا رۆیشت (بۆ خزمه‌تی پیغه‌مبهر ﷺ) و عیسا گه‌راپه‌وه، زۆر به‌تونیدی له‌دمه‌رگاکه‌می دا و وتی: ئایا عومه‌ر خه‌وتوووه؟ منیش زۆر ترسام رۆیشتمه‌ دمروه‌وه بۆ لای، وتی: ڤووداوێکی گه‌وره ڤوویداوه! وتم: چیه؟ غه‌سسان هاتوووه (هێرش هیناوه)، وتی: نه‌خیر به‌لکو له‌وه‌ش گه‌ورمتر و ترسناکتر! پیغه‌مبهری خوا ﷺ خیزانه‌کانی ته‌لاق داوه!! عومه‌ر وتی:

(١) بریتیه له دوو ئافه‌ت که هه‌ردووکیان خیزانی پیاویک بن.

(٢) مه‌به‌ستی عومه‌ر به‌م وته‌یه‌ی که به‌ حه‌فصه‌ی وتوووه ئەوه‌ بووه که نه‌گه‌ر عانیسه نه‌و شانه‌ی کرد که من له تۆم قه‌ده‌غه‌ کردوو، تۆ مه‌یکه و به‌و مه‌خه‌له‌ت.

(٣) ده‌سه‌لاتدارانی شام که سهر به‌ڤۆم بوون.

بەراستی حەفصە زەرەرمەند و مائوێران بوو، من گومانم وابوو ئەم تەڵاقدانە نزیکەو ڕوودەمات، ئینجا جلوبەرگەگەم لەبەرکرد، نوێزی بەیانیم لە خزمەت پێغەمبەردا ﷺ کرد، جا پێغەمبەر ﷺ ڕۆیشتە ژوورە بەرزەگەى خۆى بەتەنها لەوێدا بوو، منیش چووم بۆ لای حەفصە، دەبینم دەگری، وتم: بۆچی دەگری؟ ئایا من ناگادارم نەکردیت لەم مەترسییە؟ ئایا پێغەمبەرى خوا ﷺ تەڵاقى داو؟ حەفصە وتی: نازانم، پێغەمبەر ﷺ ئا ئەومتا لەو ژوورە بەرزەدایە، ئینجا هاتمە دەرەوە (لە مائى حەفصە)، ڕۆیشتم بۆ لای دوانەگەگەى مزگەوت، دەبینم کۆمەڵێک بەدەوریدان و هەندێکیان دەگرین، منیش کەمێک لەگەڵیاندا دانیشتم، پاشان دڵم ناپەرەخت بوو، بۆیە ڕۆیشتم بۆ لای ئەو ژووورە بەرزەى کە پێغەمبەرى ﷺ تێدایە، بە خزمەتکارە ڕەش پێستەگەى پێغەمبەرم ﷺ وت: داواى مۆلەت بکە بۆ عومەر، خزمەتکارەگەش چوووە ژوورەو و قسەى لەگەڵ پێغەمبەردا ﷺ کرد، پاشان هاتە دەرەوە وتی بەعومەر: باسى تۆم بۆ کرد بێدەنگ بوو، عومەر دەلى: منیش گەڕامەووە هەتا دانیشتم لەلای ئەو کۆمەڵەى لای دوانگەگە بوون، پاشان ئەوێ لەدڵمدا بوو ناپەرەختى کردم، جارىکى تر هاتمەووە (داواى مۆلەتم کرد لە خزمەتکارەگە)، ئەویش وشەگەى پێشووى دووبارە کردەو، ئێتر لەگەڵ ئەو کۆمەڵەى لای دوانگەگە بوون دانیشتم، پاشان (بۆ جارى) سێیەم دڵم ناپەرەخت بوو، ڕۆیشتم بۆ لای خزمەتکارەگەى و وتم: داواى مۆلەت بۆ عومەر بکە، هەر قسەى پێشووى کردووە، جا کە گەڕامەووە لەپەر خزمەتکارەگە بانگى کردم و وتی: پێغەمبەرى خوا ﷺ مۆلەتى دايت، منیش ڕۆیشتەمە خزمەتى، دیم لەسەر حەسرىکى تەنراو ڕاکشابوو، کە لە نیاوان پێغەمبەر ﷺ و حەسیرەگدا هیچ فەرش و نوێنێک نەبوو، ناسەواری پەتى حەسیرەگە لەلاتەنیشتیدا دەرچوو بوو، پالى دابووێهەو بەپشتییەکی چەرەمەووە، ناو ناخنەى پەلى دارخورما بوو، منیش سەلامم لێکرد، پاشان هەر بەپێو بووم

وتم: خیزانەکانێ تەلّاق داوه؟ ئەویش چاوی بەرزکردموه و سەیری کردم و فەرمووی: ((نەخیر))، پاشان هەر بە پێوه (لەدای خۆمدا) وتم: دای خۆش دەکەم و بێتاقەتی لادەبەم، وتم: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ خۆزگە ئێمە ی قورەیشیت دەبینی زāl دەبووین بەسەر ئافەرتانماندا، بەلام کاتێک هاتینە لای کەسانێک ئافەرتەکانیان زāl دەبن بەسەریاندا، ئێتر بەسەر هاتە کە ی گێرپاوە^(١) پێغەمبەریش ﷺ پێکەنی، پاشان وتم: خۆزگە مەنت دەدی کاتێک رۆشتە مایە حەفصە و پێم وت: لەبەر ئەوەی هەوێیە کەت مەبەست پێی عائیشە یە- لە تۆ جوانتر و خۆشەویستەرە لای پێغەمبەر ﷺ با نەتخەلەتێن، جارێکی تر پێغەمبەر ﷺ پێکەنی، کە بێنیم پێکەنی منیش دانیشتم، پاشان چاوم بەرزکردموه و گێرام بەمالە کەیدا، سوێند بەخوا شتێکم بەرچاو نەکەوت سێ پێستە ی خۆشەنەکراو نەبێت، وتم: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ داوا لە خوا بکە دەروو لە ئوممەتە کەمت بکاتەوه، چونکە بەراستی فارس و رۆم دەروویان لێکراوتەوه و دونیا یان پێدراوه، لە کاتێکدا ئەوان خوا ناپەرستن، پێغەمبەر ﷺ پائی دابوو و فەرمووی: ((ئایا ئێبێو خەتتاب تۆ گومانێ هەیە^(٢)؟ ئەوانە کەسانێک خۆشیەکانیان بۆ پێشخراوه بۆ زانی دنیا)) منیش وتم: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ داوا ی لێخۆشبوونم بۆ بکە. پێغەمبەریش ﷺ کە نارگیر بوو بوو لەبەر ئەو قسە ی حەفصە لای عائیشە ی ناشکرای کردبوو، وه بێگومان پێغەمبەر ﷺ فەرمووبوو: ((من یەک مانگ ناپۆمە مال خیزانەکانم))، (نەمەش) بە هۆی تورەبوونی هەو بوو لێیان، کە خوا سەرمەشتی کرد^(٣)، جا

(١) کە لە نێوان خۆی و خیزانیدا پروی داوه.

(٢) کە بەهرە ی قیامەت لە بەهرە ی دنیا باشترە.

(٣) کە فەرمووی: ئەی پێغەمبەر ﷺ بۆ شتێک کە خوا بۆی هەلال کردوویت لە خۆی حەرام دەکەیت رەزامەندی خیزانەکانێ دەوی.

کاتیک بیست و نۆ رۆژی ته‌واو بوو، پیڤه‌مبهر ﷺ رۆیشت بۆ لای عانیسه و له‌وه‌وه‌ ده‌ستی پیکرد، عانیسه‌ش عهرزی کرد: تۆ سویندت خوارد که یه‌ک مانگ نه‌یه‌یه‌ ته‌ لامان، وه‌ بیگومان ئیمه‌ ئیستا له‌بیست و نۆیه‌م داین، خۆم به‌ ژماردن (رۆژمه‌کانم) ژماردوه‌، پیڤه‌مبهریش ﷺ فهرمووی: ((مانگ بیست و نۆ رۆژه‌))، وه‌ ئهم مانگه‌ بیست و نۆ رۆژه‌، عانیسه‌ وتی: به‌و هۆیه‌وه‌ نایه‌تی سه‌رپشک کردنمان دابه‌زی، جا پیڤه‌مبهر ﷺ له‌منه‌وه‌ یه‌که‌م ئافهرت بووم ده‌ستی (به‌ سه‌رپشک کردنه‌که‌) کرد، فهرمووی: ((من کاریکت بۆ باس ده‌که‌م، زیانی نییه‌ په‌له‌ نه‌که‌یت هه‌تا بریار و پای دایک و باوکت وهرده‌گریت))، عانیسه‌ ده‌لی: به‌دئنیاییه‌وه‌ ده‌زانم که بیگومان دایک و باوکه‌م هه‌رگیز فهرمانم پی ناکه‌ن به‌ جیابوونه‌وه‌ له‌تۆ، پاشان فهرمووی: خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموی: (ئه‌ی پیڤه‌مبهر ﷺ به‌خیزانه‌کانت بلی: نه‌گه‌ر ئیوه‌ ژیا‌نی دونیا و پا‌زاومی ئه‌وتان ده‌وی، ده‌ی هه‌مووتان وهرن موته‌تان^(١) پی بده‌م و ته‌لافتان بده‌م به‌ته‌لافتانیکی چاک و بی زیان، وه‌ نه‌گه‌ر ئیوه‌ خواو پیڤه‌مبهره‌که‌ی و پاداشتی رۆژی دواییتان ده‌وی، ئه‌وه‌ بیگومان خوا بۆ چاکه‌کاران له‌ ئیوه‌ پاداشتیکی گه‌وره‌ی ئاماده‌ کردوه‌)، عانیسه‌ ده‌لی: وتم ئا بۆ ئه‌مه‌ بریار وهرسی دایک و باوکه‌م بکه‌م؟ بیگومان من خوا و پیڤه‌مبهره‌که‌ی و رۆژی دواییم ده‌وی، پاشان پیڤه‌مبهر ﷺ خیزانه‌کانی تریشی سه‌رپشک کرد، ئه‌وانیش هه‌موو هه‌مان وته‌ی عانیسه‌یان دووباره‌ کردوه‌.

٢٤٦٩- حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ حَدَّثَنَا الْفَزَارِيُّ عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ نِسَائِهِ شَهْرًا، وَكَانَتْ أَنْفَكْتُ قَدَمُهُ فَجَلَسَ فِي عِلْيَةٍ لَهُ، فَجَاءَ عُمَرُ، فَقَالَ أَطْلَقْتَ نِسَاءَكَ قَالَ: "لَا، وَلَكِنِّي آلَيْتُ مِنْهُنَّ شَهْرًا". فَمَكْتُ تِسْعًا وَعِشْرِينَ، ثُمَّ نَزَلَ، فَدَخَلَ عَلَى نِسَائِهِ.

(١) موته‌: باره و شتومه‌کیکه‌ ده‌دریته‌ ئافهرتی ته‌لافتراو.

٢٤٦٩- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ سو‌پندی خوارد که یه‌ک مانگ سه‌رجیی نه‌کات له‌گه‌ل خیزانه‌کانیدا، وه‌ ه‌اچییکی له‌جی چوو بوو، جا له‌ ژوو‌ریکی به‌رزی خویدا دانیشتبوو، ئینجا عومه‌ر ه‌ات و وتی: ((نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ئایا خیزانه‌کانت ته‌لاق داوه؟ فه‌رمووی: ((نه‌خیر به‌لام سو‌پندم خواردوو ه‌یه‌ک مانگ نه‌چمه‌ لایان))، ئینجا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ بیست و نو‌ پ‌وژی پی‌ چوو بوو، پاشان (له‌ ژوو‌ره به‌رزه‌که‌ی) ه‌اته‌ خواره‌وه‌، ئیتر پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ پ‌وشته‌ لای خیزانه‌کانی.

٢٦- بَابُ مَنْ عَقَلَ بَعِيرَهُ عَلَى الْبَلَاطِ أَوْ بَابِ الْمَسْجِدِ

٢٤٧٠- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ حَدَّثَنَا أَبُو عَقِيلٍ حَدَّثَنَا أَبُو الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيُّ قَالَ أَتَيْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَسْجِدَ، فَدَخَلْتُ إِلَيْهِ، وَعَقَلْتُ الْجَمَلَ فِي نَاحِيَةِ الْبَلَاطِ فَقُلْتُ هَذَا جَمَلُكَ. فَخَرَجَ فَجَعَلَ يُطِيفُ بِالْجَمَلِ قَالَ: "الْثَّمَنُ وَالْجَمَلُ لَكَ"^(١).

٢٦- باسی که‌سیک و شتره‌که‌ی به‌ستییته‌وه‌ له‌

جینگایه‌کی به‌رد‌پ‌ژک‌راو یان لای ده‌رگای مزگه‌وت‌دا

٢٤٧٠- نه‌بو موته‌وه‌کیلی ناجی ده‌لی: پ‌وشته‌ لای جابیری کوری عه‌بدو‌للا ﷺ وتی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ پ‌وشته‌ مزگه‌وته‌وه‌، منیش جومه‌ ژوو‌ره‌وه‌ بو‌ لای، و شتره‌که‌شم له‌لایه‌کی به‌رد‌پ‌ژک‌راوه‌که‌دا به‌سته‌وه‌ و وتم: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌وه‌ و شتره‌که‌ته‌، نه‌ویش (له‌ مزگه‌وت) ه‌اته‌ دمه‌روه‌ ده‌ستی کرد به‌سو‌وران‌ه‌وه‌ به‌ده‌وری و شتره‌که‌دا وه‌رمووی: ((نرخه‌که‌ی و و شتره‌که‌ش بو‌ خو‌ت)).

۲۷- بَابُ الْوُقُوفِ وَالْبَوْلِ عِنْدَ سُبَاطَةِ قَوْمٍ

۲۴۷۱- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم، أَوْ قَالَ: لَقَدْ آتَى النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم سُبَاطَةَ قَوْمٍ فَبَالَ قَائِمًا^(۱).

۲۷- باسی (دروستی) وهستان و میزکردن لای زبلدانی خه‌لکی شوینیکدا

۲۴۷۱- حوزمیفه رضی اللہ عنہ ده‌لی: بیگومان پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم بینی یان وتی: پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم هات لای زبلدانی خه‌لکی شوینیک، جا به‌پویه میزی کرد.

۲۸- بَابُ مَنْ أَخَذَ الْغُصْنَ وَمَا يُؤْذِي النَّاسَ فِي الطَّرِيقِ قَرَمَسٍ بِهِ

۲۴۷۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ سُمَى، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: "بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ، وَجَدَ غُصْنَ شَوْكٍ فَأَخَذَهُ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ، فَغَفَرَ لَهُ"^(۲).

۲۸- باسی که‌سیک لقی دار یان هه‌ر شتیک زیان به‌خه‌لکی بگه‌یه‌نیت له‌ ریگادا هه‌لگرت و فری بدات

۲۴۷۲- نه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌گیرپته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((له‌کاتیکدا بیاویک به‌ریگادا ده‌رویششت لقیکی درکاوی له‌سه‌ر ریگایه‌کدا دی، هه‌لیگرت و لایبرد، خواش سوپاسی کرد (کرده‌وه‌که‌ی لی گیرا کرد) و لی خوش بو)).

(۱) پروانه: ۲۲۴.

(۲) پروانه: ۶۵۲.

۲۹ - بَابُ: إِذَا اخْتَلَفُوا فِي الطَّرِيقِ الْمَيْتَاءِ - وَهِيَ: الرَّحْبَةُ تَكُونُ بَيْنَ

الطَّرِيقِ - ثُمَّ يُرِيدُ أَهْلَهَا الْبُنْيَانَ، فَتُرِكَ مِنْهَا الطَّرِيقُ سَبْعَةَ أَذْرُعٍ

۲۴۷۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَازِمٍ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ خَرِيتٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ قَالَ قَصَى النَّبِيُّ ﷺ إِذَا تَشَاجَرُوا فِي الطَّرِيقِ (الميتاء) بِسَبْعَةِ أَذْرُعٍ.

۲۹- باسیک: ئەگەر خەلکەکە دەبارەهی رێگایەکی گشتی

ناکۆک بوون کە -بریتییه لە شوێنێکی فراوان لە نێوان

رێگا کەدایە -پاشان خەلکی ئەو جێگایە دەیانەوێت لەو

شوێنە فراوانەدا خانوو دروست بکەن، ئینجا حەوت گەز

لەو شوێنەدا بۆ رێگا بەجێهێلرا

۲۴۷۳- ئەبو هورەیرە رضي الله عنه دەلی: ئەگەر خەلکی کێشەیان بوو لەسەر ئەندازەی رێگا (ی گشتی)، ئەو بە پێغەمبەر ﷺ بریاری داوێ حەوت گەز بێت.

۳۰- بَابُ النُّهْبَى بِغَيْرِ إِذْنِ صَاحِبِهِ

وَقَالَ عُبَادَةُ: بَايَعْنَا النَّبِيَّ ﷺ أَنْ لَا نَنْتَهَبَ ^(۱).

۲۴۷۴- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ الْأَنْصَارِيَّ -وَهُوَ جَدُّهُ أَبُو أُمِّهِ- قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ النَّهْبَى وَالْمِثْلَةِ ^(۲).

(۱) پروانه: ۱۸.

(۲) پروانه: ۵۵۱۶.

۳- باسی جهردهیی و تالانی بهبئی مؤلتهی خاوه نه کهی

عوباده دهلی: پهمانمان به پیغممبه ر ﷺ دا که تالان و راوړووت نه کهین.
 ۲۴۷۴- عهبدوللای کورې په زیدی نه نصاری ﷺ - که باپیره ی عه دی کورې سابیته
 له سهری دایکیه وه^(۱) - دهلی: پیغممبه ر ﷺ پڼگری کرد له تالان و راوړووت و
 شیواندنی لاشه ی مروؤ و لووت و گوی برینی.

۲۴۷۵- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، حَدَّثَنَا عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي
 بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ
 مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا
 يَنْتَهَبُ نَهْبَةً يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارُهُمْ حِينَ يَنْتَهَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ". وَعَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي
 سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ، إِلَّا النُّهْبَةَ.

قَالَ الْفَرَبْرِيُّ: وَجَدْتُ بِخَطِّ أَبِي جَعْفَرٍ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: تَفْسِيرُهُ: أَنْ يُنْزَعَ مِنْهُ، يُرِيدُ الْإِيمَانَ^(۲).

۲۴۷۵- نه بو هوړمیره ﷺ دهلی: پیغممبه ری خوا ﷺ هه رموی: ((داوین
 پیس داوین پیسی ناکات له کاتی داوین پیسییه کهیدا باومردار بیت، وه
 (عاره ق خور) عاره ق ناخواته وه و له کاتی عاره ق خواردنه وه کهیدا
 باومردار بیت، وه (دن) دزی ناکات و له کاتی دزی کردنه کهیدا باومردار
 بیت، وه (تالانچی) تالانی هیج شتیکی به نرخ ناکات که خه لک بو
 تالانکردنه کهی پروانن و له کاتی تالانی دمکات باومردار بیت)).

وینهی نهم هه رموودمیه له سه عید و نه بو سه له مه و نه بو هوړمیره وه له
 پیغممبه ره وه ﷺ گپرداومت هوه، جگه له و به شه ی (وه تالانی هیج ...).

(۱) واته باوکی دایکی عه دیه.

(۲) پروانه: ۵۵۷۸، ۶۷۷۲، ۶۸۱۰.

فیرمیری دهلی: به دهستهختی نه بو جه عفر^(۱) دیومه: نه بو عه بدوللا (ئیمامی بوخاری) دهلی: رافه و مانای: (لَا يَزِينِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ) واته: له دلی دمردمهینریت مه بهستی باورده کهیهتی.

۳۱- بَابُ كَسْرِ الصَّلِيبِ وَقَتْلِ الْخِنْزِيرِ

۲۴۷۶- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزَلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا مُقْسِطًا، فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ، وَيَقْتُلَ الْخِنْزِيرَ، وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ، وَيَقْبِضَ الْمَالَ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ"^(۲).

۳۱- باسی شکاندنی خاچ و کوشتنی بهراز

۲۴۷۶- نه بو هوریه رده ﷺ له پیغه مبهری خواوه ﷺ دهگیریته وه فهرموویهتی: ((پوژی دواپی بهریا نابیت، ههتا عیسای کوری مهریم ﷺ لهئاسمانه وه نهیهته خواره وه بو ناوتان بهفهرمان پوهییهکی دادپهرومر، نهوسا خاچ دمشکینی و بهراز دهکوژیت و سه رانه هه لدهگریت، وه مال و سامان نهومنده زور دمبیت ههتا کهس و مری ناگریت)).

۳۲- بَابُ: هَلْ تُكْسَرُ الدِّنَانُ الَّتِي فِيهَا الْخَمْرُ أَوْ تُحْرَقُ

الزَّقَاقُ؟ فَإِنْ كَسَرَ صَنَمًا أَوْ صَلَيبًا أَوْ طَنْبُورًا أَوْ مَا لَا يُنْتَفَعُ بِخَشَبِهِ

وَأَتَى شُرَيْحٌ فِي طَنْبُورٍ كَسَرَ فَلَمْ يَقْضِ فِيهِ بِشَيْءٍ

(۱) ئین نه بو حاتیمه که نووسهری بوخاری بووه.

(۲) پروانه: ۲۲۲۲.

۲۴۷۷- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى نِيرَانًا تُوَقَّدُ يَوْمَ خَيْبَرَ. قَالَ: "عَلَى مَا تُوَقَّدُ هَذِهِ النَّيْرَانُ". قَالُوا: عَلَى الْحُمْرِ الْإِنْسِيَّةِ. قَالَ: "اَكْسِرُوهَا، وَأَهْرِقُوهَا". قَالُوا: أَلَا نُهْرِيقُهَا وَنَغْسِلُهَا؟ قَالَ: "اغْسِلُوا". قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: كَانَ ابْنُ أَبِي أُوَيْسٍ يَقُولُ: الْحُمْرُ الْإِنْسِيَّةُ. يَنْصَبُ الْأَلْفُ وَالْثَوْنُ ^(۱).

۳۲- باسیک: ئایا کوپه عاره‌قی تیدا بی‌ت ده‌شکینریت یان خیکه ^(۲) عاره‌قی تیدا بی‌ت ده‌درینریت؟ جا ئه‌گهر که‌سیک بت یان خاچ یان سه‌متوور یان شتیک سوود له ته‌خته‌کانی نابینریت بشکینیت (حوکمه‌که‌ی چیه؟)

(دوو‌که‌س) هین‌رایه لای شورمیح (کیش‌ه‌یان بوو) دهر‌بار‌ه‌ی سه‌متووریک شکین‌رابوو، هیچ بزار‌دنیک‌ی نه‌خسته‌سه‌ر شکین‌ه‌ر‌که‌.

۲۴۷۷- سه‌له‌مه‌ی کو‌ری ئه‌کو‌ه ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه که پین‌ه‌مه‌بر ﷺ له رۆ‌زی غه‌زای خه‌یبه‌ردا چه‌ند ئا‌گریکی بی‌نی ده‌کرایه‌وه فه‌رمو‌وی: ((ئه‌م ئا‌گرانه بو (کو‌لاندنی) چی کراونه‌ته‌وه؟))، وتیان بو (کو‌لاندنی گوشتی) گویند‌ریژی مائی کراونه‌ته‌وه، فه‌رمو‌وی: ((مه‌نجه‌ل و قابله‌مه‌کانی بشکینن و (چی‌یان تیا‌یه) بیر‌پژن))، وتیان: ئایا بیر‌پژین و بیان‌شوین؟ فه‌رمو‌وی: ((بیان‌شو)).

ئه‌بو عه‌بدو‌للا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: ئیبنو ئه‌بو ئوه‌یس ده‌لی: (الحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ) وشه‌ی (الأنسية) هه‌مزه و نوونه‌که هه‌ردوو‌کیان سه‌ریان هه‌یه.

(۱) بروانه: ۴۱۹۶، ۵۴۹۷، ۶۱۴۸، ۶۳۳۱، ۶۸۹۱.

(۲) کونده: پێستی بزنه دوا‌ی سه‌ر‌پ‌رینی خو‌ش ده‌کریت و ناوی تیده‌کریت. دیاره له‌وسه‌رده‌مه‌دا عاره‌قی‌شان تیک‌ردوه.

۲۴۷۸- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم مَكَّةَ، وَحَوْلَ الْكَعْبَةِ ثَلَاثُمِائَةٍ وَسِتُونَ نَضْبًا، فَجَعَلَ يَطْعُمُهَا بِعُودٍ فِي يَدِهِ، وَجَعَلَ يَقُولُ: ﴿جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾ (۸۱) الإسراء^(۱).

۲۴۷۸- عه‌بدوللای کوری مه‌سعوود رضی اللہ عنہ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر رضی اللہ عنہ رو‌یسته ناو شاری مه‌که، به‌چواردهوری که‌عه‌دا سی سه‌د و شه‌ست بتی تیدا‌بوو، جا پی‌غه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم دمستی کرد به‌ پیاکی‌شانیان به‌داریک که‌ به‌دمستی‌هوه بوو، زوو زوو دمیفه‌رموو: ((نایینی راست هات و نایینی ناهه‌ق و به‌تال نه‌ما رو‌یشت)).

۲۴۷۹- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا أَنَّهَا كَانَتْ اتَّخَذَتْ عَلَى سَهْوَةٍ لَهَا سِتْرًا فِيهِ ثَمَائِيلُ، فَهَتَكَهُ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم، فَاتَّخَذَتْ مِنْهُ ثَمْرَتَيْنِ، فَكَانَتَا فِي الْبَيْتِ يَجْلِسُ عَلَيْهِمَا^(۲).

۲۴۷۹- عایشه رضی اللہ عنہا ده‌گیریت‌هوه که‌ نه‌و به‌رده‌یه‌کی کردبوو بو تافیکی خوی، که‌ چه‌ند بوکه‌له‌یه‌کی تیا‌بوو، پی‌غه‌مبه‌ریش صلی اللہ علیہ وسلم به‌رده‌که‌ی لا‌برد یان دراندی، نیت‌ر عایشه‌ش دوو پشتی^(۳) لی دروست کرد، جا نه‌و دوو پشتیه‌ی له‌ مالی عایشه‌دا بوون و پی‌غه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم پالی پی‌وه ده‌دان (یان له‌سه‌ریان داده‌نیشت).

(۱) پروانه: ۴۲۸۷، ۴۷۳۰.

(۲) پروانه: ۵۹۵۴، ۵۹۵۵، ۶۱۰۹.

(۳) مُرَقَّة: به‌مانای قالیچه و پاخه‌ریش هاتوو، بویه له‌ کۆتابی فه‌رموو‌ده‌که‌دا عایشه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم له‌سه‌ریان داده‌نیشت.

۳۳- بَابُ مَنْ قَاتَلَ دُونَ مَالِهِ

۲۴۸۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ -هُوَ: ابْنُ أَبِي أَيُّوبَ- قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْأَسْوَدِ عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: "مَنْ قَتَلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ".

۳۳- باسی که‌سیک له پیناو مال و سامانیدا بجه‌نگیت

۲۴۸۰- عه‌بدوللای کورێ عه‌مر رضي الله عنه ده‌لی: له پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((هه‌رکه‌س له پیناو پارێزگاری له مال و سامانیدا بکوژریت نه‌وه شه‌هیده‌)).

۳۴- بَابُ: إِذَا كَسَرَ قِصْعَةً أَوْ شَيْئًا لِغَيْرِهِ

۲۴۸۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ عِنْدَ بَعْضِ نِسَائِهِ، فَأَرْسَلَتْ إِحْدَى أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ مَعَ خَادِمٍ بِقِصْعَةٍ فِيهَا طَعَامٌ فَضَرَبَتْ بِيَدِهَا، فَكَسَرَتِ الْقِصْعَةَ، فَضَمَّهَا وَجَعَلَ فِيهَا الطَّعَامَ، وَقَالَ: "كُلُوا". وَحَبَسَ الرَّسُولَ وَالْقِصْعَةَ حَتَّى قَرَعُوا، فَدَفَعَ الْقِصْعَةَ الصَّحِيحَةَ وَحَبَسَ الْمَكْسُورَةَ^(۱).

وقال ابنُ أبي مريم: أخبرنا يحيى بنُ أيوبَ: حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ: حَدَّثَنَا أَنَسٌ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

۳۴- باسیک: ئە‌گه‌ر که‌سیک قاپیک^(۳) یان هه‌ر شتیکی تری

که‌سیک بشکینیت

۲۴۸۱- نه‌نه‌س ﷺ ده‌گی‌ریته‌وه که پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ لای یه‌کیک له خیزانه‌کانی بوو، یه‌کیک له‌دایکانی ئیمانداران به‌خزمه‌تکاریکیدا قاپیکی

(۱) پروانه: ۵۲۲۵.

(۲) قِصْعَةً: به‌قابی دروستکراو له ته‌خته ده‌لێن. (فتح الباری: ۱۵۸/۶)

نارد که خۆراکی تێدا بوو، جا نه‌و خیزانه‌ی (که پیغه‌مبەر ﷺ له ماییدا بوو) دمستیکی هه‌لدا له‌قاپه‌که و قاپه‌که شکا، پیغه‌مبهریش ﷺ لکاندیه‌وه به‌یه‌که‌وه و خۆراکه‌که‌ی تێکردوه، وه (به‌هاوه‌لانی) فهرموو: ((بخۆن))، وه پیغه‌مبەر ﷺ خزمه‌تکاره‌که و قاپه‌که‌ی لای خۆی هیلایه‌وه تا له‌نان خواردنه‌که بوونه‌وه، جا پیغه‌مبەر ﷺ قاپیکی ساغی^(۱) پێدا ناردوه، قاپه‌شکاوه‌که‌ی لای خۆی هیلایه‌وه. ئیبنو نه‌بو مه‌ریه‌م ده‌لی: یه‌حیای کورێ نه‌یووب بۆی گیراینه‌وه، وتی: حومه‌ید بۆی گیراینه‌وه وتی: نه‌نه‌س بۆی گیراینه‌وه له پیغه‌مبهرده‌وه^(۲) ﷺ.

۳۵ - باب: إِذَا هَدَمَ حَانِطًا قَلْبَيْنِ مَثَلُهُ

۲۴۸۲- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِإِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "كَانَ رَجُلٌ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ، يُقَالُ لَهُ جُرَيْجٌ، يُصَلِّي، فَجَاءَتْهُ أُمُّهُ فَدَعَتْهُ، فَأَبَى أَنْ يُجِيبَهَا، فَقَالَ أُجِيبَهَا أَوْ أَصَلِّي؟ ثُمَّ أَتَتْهُ، فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ لَا تُمِتْهُ حَتَّى تُرِيَهُ وَجُوهَ الْمُؤْمِسَاتِ. وَكَانَ جُرَيْجٌ فِي صَوْمَعَتِهِ، فَقَالَتْ امْرَأَةٌ: لَأَفْتِنَنَّ جُرَيْجًا. فَتَعَرَّضَتْ لَهُ فَكَلَّمَتْهُ فَأَبَى، فَأَتَتْ رَاعِيًا، فَأَمَكَّنَتْهُ مِنْ نَفْسِهَا فَوَلَدَتْ غُلَامًا، فَقَالَتْ: هُوَ مِنْ جُرَيْجٍ. فَأَتَوْهُ، وَكَسَرُوا صَوْمَعَتَهُ فَأَنْزَلُوهُ وَسَبُّوهُ، فَتَوَضَّأَ وَصَلَّى ثُمَّ أَتَى الْغُلَامَ، فَقَالَ: مَنْ أَبُوكَ يَا غُلَامُ قَالَ الرَّاعِي. قَالُوا: نَبْنِي صَوْمَعَتَكَ مِنْ ذَهَبٍ؟ قَالَ: لَا، إِلَّا مِنْ طِينٍ"^(۳).

(۱) که هی عانیسه بوو له‌بری نه‌وه‌ی شکاندی.

(۲) گیرانه‌وه‌ی فهرمووده‌که‌یه به‌رێگایه‌کی تر. مه‌به‌ستی ئیهام بوخاری نه‌وه‌یه که حومه‌ید نه‌م فهرمووده‌ی له

نه‌نه‌س بیستوه. (إرشاد الساري: ۴۹۳/۵)

(۳) پروانه: ۱۲۰۶.

۳۵- باسیک: ئەگەر کەسێک دیواری کەسیکی روخاند با وهک خۆی بوۆی دروست بکاتهوه

۲۴۸۲- ئەبو ھورمیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((پیاویک هەبوو
لە بەنو ئیسرائیل پێی دەوترا جورمێج، نوێژی دەکرد، دایکی هات بوۆ لای و
بانگی کرد، بەلام ئەو وەلامی نەدایەوه، بەخۆی وت وەلامی دایکم بدەمەوه یان
نوێژەکم بکەم؟ پاشان چاریکی تر دایکی هاتەوه (ھەر وەلامی نەدایەوه)، دایکی
وتی: خواپە نەیمەینیت ھەتا دەموچاوی ئافرەتی داوێن پیسی پێشان دەدمیت،
وہ جورمێج ل پەرستگاکە ی خۆیدا بوو، ئافرەتێک وتی: سوێند بێت جورمێج
لەخستەبەرم و تووشی فیتنە ی بکەم، ئینجا ئافرەتەکە خۆی نیشانی جورمێج دا
و قسە ی لەگەڵدا کرد (زینای لەگەڵ بکات)، جورمێج رازی نەبوو، جا ئافرەتەکە
رۆشت بوۆ لای شوانێک و زینای لەگەڵدا کرد و ئافرەتەکە کورپکی بوو، ئینجا
وتی: ئەو کورپە لەجورمێجە، جا ھاتن بوۆ جورمێج و پەرستگاکەیان شکاند
(روخاند) و ھینایانە خوارووە و جنیویان پێدا، ئەویش دەست نوێژی گرت و
نوێژی کرد، پاشان ھات بوۆ لای کورپەکە (کە لەئافرەتەکەبوو بوو) و پێی وت:
کورپەکە کێ باوکتە؟ کورپە منداڵەکەش وتی: شوانەکە، وتیان: پەرستگاکەت
لەئالتون بوۆ دروست بکەینەو؟ جورمێج وتی: نابێ ھەر دەمبێ لە قور بێت)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۷- کتابُ الشَّرْكَه

بهناوی خواهی بهخشندهی میهره بان

۴۷- پهراوی هاوبهشی

۱- بابُ الشَّرْكَه فِي الطَّعَامِ وَالنَّهْدِ وَالْعُرُوضِ

وَكَيْفَ قِسْمُهُ مَا يُكَالُ وَيُوزَنُ مُجَازَفَةً أَوْ قَبْضَةً قَبْضَةً، لَمَّا لَمْ يَرِ الْمُسْلِمُونَ فِي النَّهْدِ بَأْسًا أَنْ يَأْكُلَ هَذَا بَعْضًا، وَهَذَا بَعْضًا وَكَذَلِكَ مُجَازَفَةً الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، وَالْقِرَانُ فِي التَّمْرِ.

۱- باسی هاوبهشی له خوراک و خهرجی ریبواران و کالاکاندا

وه چۆنیهتی دابهشکردنی ئهوهی دهپیوریت و دهکیشریت به گۆتره بیت یان به مشت مشت بیت، له بههرئهوهی مسوولمانان به لایانهوه ناسایی بووه دهربارهی کهسانیک له سهفهردا خوراک کۆکه نهوهو تیکه لی بکهن، ئه مه یان ئه ومندهی بخوات و ئه ومیان ئه ومنده بخوات (به گۆتره)، ههروهها ئالتون به زیو و زیو به ئالتون به گۆتره، وه دوو دمک خورما پیکه وه خواردن.

۲۴۸۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعَثًا قَبَلَ السَّاحِلِ، فَأَمَرَ عَلَيْهِمْ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ وَهُمْ ثَلَاثُمِائَةٍ وَأَنَا فِيهِمْ، فَخَرَجْنَا حَتَّى إِذَا كُنَّا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ فَنِي الرَّادِّ، فَأَمَرَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِأَزْوَادِ ذَلِكَ الْجَيْشِ فَجُمِعَ ذَلِكَ كُلُّهُ فَكَانَ مِزْوَدِي مَرًّا، فَكَانَ يَقُوتُنَا كُلُّ يَوْمٍ قَلِيلًا قَلِيلًا، حَتَّى فَنِي، فَلَمْ

يَكُنْ يُصَيِّنَا إِلَّا مَرَّةً مَرَّةً، فَقُلْتُ وَمَا تُغْنِي مَرَّةً فَقَالَ لَقَدْ وَجَدْنَا فَقْدَهَا حِينَ فَنَيْتُ. قَالَ ثُمَّ انْتَهَيْنَا إِلَى الْبَحْرِ فَإِذَا حُوتٌ مِثْلُ الظَّرْبِ، فَأَكَلَ مِنْهُ ذَلِكَ الْجَيْشُ ثَمَانِي عَشْرَةَ لَيْلَةً، ثُمَّ أَمَرَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِضَلْعَيْنِ مِنْ أَضْلَاعِهِ فَنَصَبَا، ثُمَّ أَمَرَ بِرَاحِلَةٍ، فَرَحِلَتْ ثُمَّ مَرَّتْ تَحْتَهُمَا فَلَمْ تُصِبْهُمَا^(١).

٢٤٨٣- جابیری کوری عەبدوللا ﷺ دەگێڕێتەوه و دەڵێ: پێغه‌مبەری خوا ﷺ سوپایەکی نارد بەرهو کەناری دەریا، ئەبو عوبەیدە ی کوری جەراخی کردە لیپرسراویان، کە ئەوان سێ سەد کەس بوون و منیشی تیاووم، جا لەمەدینە دەرچووین، کاتیەک لەبەشیکی رینگاکەدا بووین ئازوووقەمان تەواو بوو، ئەبو عوبەیدە فەرمانی کرد بەو بەشە ئازوووقەییە کە سوپاکە مابوو (لای کەسەکان) هەمووی کۆکرایەوه، دوو تۆرەکە خورما بوو، ئینجا هەموو رۆژێک کەمە کەمە پێی دەداین بیخوین، تا کۆتایی هات (کەمیکی نەبێت)، ئیتر دانە دانە نەبێت خورمامان بەرنەدەکەوت، (وەهه دەڵێ): - منیش وتم (بە جابیر): دەی دەنکە خورمایەك چ سوودی هەیه (بۆ لابردنی برسێتی)؟ جابیر وتی: کە خورما تەواو بوو ئینجا دەمانزانی دەنکە خورمایەك چەند گرنگە- جابیر دەڵێ: پاشان گەیشتی نە کەنار دەریا، جا نەهه‌نگیکمان بینی بەفەد شاخیکی بچکۆله دەبوو، ئیتر ئەو سوپایە هەژدە شەو و رۆژ لییان خوارد، ئینجا ئەبو عوبەیدە فەرمانی کرد بە دوو پەراسوو لەپەراسووکانی بە قنجی دانران، پاشان فەرمانی کرد بە وشتێک و باری لینرا، پاشان بەژێر دوو پەراسوووەکەدا رویشت و بێ ئەوهی بەر پەراسوووەکان بکەوێت (ئەوه‌ندە بەرز و گەوره بوون).

٢٤٨٤- حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ مَرْحُومٍ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ ﷺ قَالَ: خَفَّتْ أَرْوَاحُ الْقَوْمِ وَأَمَلَقُوا، فَأَتَا النَّبِيَّ ﷺ فِي نَحْرِ إِبِلِهِمْ فَأَذِنَ لَهُمْ، فَلَقِيَهُمْ عُمَرُ

فَأَخْبَرُوهُ، فَقَالَ مَا بَقَاؤُكُمْ بَعْدَ إِلَيْكُمْ؟ فَدَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا بَقَاؤُهُمْ بَعْدَ إِلَيْهِمْ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "نَادِ فِي النَّاسِ فَيَأْتُونَ بِفَضْلِ أَزْوَاجِهِمْ". فَبَسَطَ لِدَلِكِ نِطْعًا، وَجَعَلُوهُ عَلَى النَّطْعِ. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدَعًا وَبَرَكَ عَلَيْهِ، ثُمَّ دَعَاهُمْ بِأَوْعِيَتِهِمْ، فَاحْتَنَى النَّاسُ حَتَّى فَرَعُوا، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ"^(١).

٢٤٨٤- سه لهمه ﷺ دهئێ: خه لکی نازوووه و تویشوویان کهم بوویه وه و ههژار کهوتن (له غهزادا)، بویه هاتنه خزمهتی پیغه مبههر ﷺ بو رینگه پیدانیان بو سهربرینی و شترهکانیان، پیغه مبههریش ﷺ موئهتی دان، ئینجا عومههر ﷺ پبیان گهیشته و نهو ههوالهیان پیدایا، عومههریش وتی: ئیوه له دواى (سهبرپینی) و شترهکانتان چۆن ده مین و بهردهوام دهبن^(٢)؟ بویه عومههر رویشته خزمهتی پیغه مبههر ﷺ وتی: ئه ی پیغه مبههر ﷺ ئه م خه لکه دواى (سهبرپینی) و شترهکانیان چۆن ده مین؟ پیغه مبههریش ﷺ فهرمووی: ((جاربده بهناو خه لکیدا با تویشووه زیادهکانیان بپن))، جا چهرمیکیان راخست بو نهو مه بهسته، تویشووه زیادهکانیان کرده سهری، پیغه مبههری خوا ﷺ ههستا و له خوا پارایه وه و نزاى بیت و فهپی کرد، پاشان داواى کرد خه لکه که هۆر (توره که) و هه گبه کانیان بپن، خه لکه کهش به مشت تپیان ده کرد ههتا تهواو بوون، پاشان پیغه مبههری خوا ﷺ فهرمووی: ((شایهتی دهم که ههچ بهرستراویکی راست نییه جگه له خوا، وه شایهتیش دهم که من نیردراو پیغه مبههری ﷺ خوا)).

٢٤٨٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو النَّجَاشِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ ﷺ قَالَ: كُنَّا نَصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الْعَصْرَ فَنَنْحَرُ جَزُورًا، فَتُقَسَّمُ عَشْرَ قِسْمٍ، فَنَأْكُلُ لَحْمًا نَضِيجًا قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ.

(١) پروانه: ١٩٨٢.

(٢) چونکه دهبن زۆر بهپی نهوهش دهیته هۆی مردن و لهناوچوتنان.

٢٤٨٥- رافیع‌ی کور‌ی خدیج رضی الله عنه ده‌لی: ئیمه له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا صلی الله علیه و آله نویژی عه‌سرمان ده‌کرد، ئینجا وشتریکمان سه‌رده‌ب‌ری، ئینجا گوشته‌که‌یمان ده‌کرد به ده‌به‌شه‌وه، نه‌وسا گوشتیکی لێ‌راوی پیغه‌یشتوو‌مان ده‌خوارد پێش نه‌وه‌ی خۆر ئاوا بییت.

٢٤٨٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ أَسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: "إِنَّ الْأَشْعَرِيْنَ إِذَا أَرْمَلُوا فِي الْعَزْوِ أَوْ قَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِمْ بِالْمَدِينَةِ، جَمَعُوا مَا كَانَ عَنْدهُمْ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ، ثُمَّ اقْتَسَمُوهُ بَيْنَهُمْ فِي إِنَاءٍ وَاحِدٍ بِالسَّوِيَّةِ، فَهُمْ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُمْ".

٢٤٨٦- ئه‌بو موسای ئه‌شه‌ری رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رمووی: ((بێگومان ئه‌شه‌رییه‌کان ئه‌گه‌ر له‌کاتی جه‌نگدا تویشوو‌یان ته‌واو بوایه، یان خۆراکی مال و مندالیان له‌مه‌دینه که‌م ببوایه‌ته‌وه، هه‌رحیان هه‌بوایه له‌سه‌ر یه‌ک پارچه قوماش کو‌یان ده‌کرده‌وه، پاشان به‌یه‌ک قاپ به‌یه‌کسانی له‌ نیوان خۆیاندا دابه‌شیان ده‌کرد، جا بۆیه ئه‌وان له‌ من و منیش له‌وانم)).

٢- بَابُ مَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَا جَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ فِي الصَّدَقَةِ

٢٤٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَنَسٍ، أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رضی الله عنه كَتَبَ لَهُ فَرِيضَةَ الصَّدَقَةِ الَّتِي قَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: "وَمَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَا جَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسَّوِيَّةِ"^(١).

٢- باسی ئەو مالەى هاوبەشە ئەو بەیگومان هەردووکیان بەیەکسانی لە زەکاتاندا بەشە زەکاتەکەى لى وەر دەگیرى^(١)

٢٤٨٧- سومامەى کورێ عەبدوللای کورێ ئەنەس دەگیرێتەووە کە ئەنەس ﷺ بۆی گیرایەووە: ئەو زەکاتەى دیاریکراوە لەلایەن پێغەمبەرەووە ﷺ ئەبو بەکر ﷺ بۆی نووسی کە فەرموویەتى: ((ئەو مالەى کە تیکەلاوە (لە نیوان دوو شەریک یان زیاتردا)، ئەو بەیگومان (کە زەکاتیان دا) هەردووکیان بەنەندازەى مالەکەى بەشە زەکاتى لى وەر دەگیرى)).

٣- بابُ قِسْمَةِ الْغَنَمِ

٢٤٨٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَكَمِ الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبَّاسَةَ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ بْنِ خَدِيجٍ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَأَصَابَ النَّاسَ جُوعٌ، فَأَصَابُوا إِبِلًا وَعَتَمًا. قَالَ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِي أُخْرِيَّاتِ الْقَوْمِ فَعَجِلُوا وَذَبَحُوا وَنَصَبُوا الْقُدُورَ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْقُدُورِ فَأُكْفِفَتْ، ثُمَّ قَسَمَ فَعَدَلَ عَشْرَةً مِّنَ الْغَنَمِ بِبَعِيرٍ فَنَدَّ مِنْهَا بَعِيرٌ، فَطَلَبُوهُ فَأَعْيَاهُمْ، وَكَانَ فِي الْقَوْمِ خَيْلٌ يَسِيرَةٌ، فَأَهْوَى رَجُلٌ مِنْهُمْ بِسَهْمٍ فَحَبَسَهُ اللَّهُ، ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ لِهَذِهِ الْبَهَائِمِ أَوَابِدَ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ، فَمَا غَلَبَكُمْ مِنْهَا فَاصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا". فَقَالَ جَدِّي إِنَّا نَرْجُو -أَوْ نَخَافُ- الْعَدُوَّ غَدًا، وَلَيْسَتْ مَعَنَا مُدَى، أَفَتَذْبَحُ بِالْقَصَبِ؟ قَالَ: "مَا أَنْهَرَ الدَّمَ وَذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ، فَكُلُوهُ، لَيْسَ السِّنُّ وَالظُّفْرُ، وَسَأُحَدِّثُكُمْ عَنْ ذَلِكَ، أَمَّا السِّنُّ فَعَظْمٌ وَأَمَّا الظُّفْرُ فَمُدَى الْحَبَشَةِ"^(٢).

(١) واتە بە گۆڕەى ژمارەى نازەلەکانیان زەکات دەدەن.

(٢) پڕوانە: ٢٥٠٧، ٣٠٧٥، ٥٤٩٨، ٥٥٠٢، ٥٥٠٦، ٥٥٠٩، ٥٥٤٣، ٥٥٤٤.

٣- باسی دابه‌شکردنی مهر به‌ژماره

٢٤٨٨- عه‌بایه‌ی کورێ ریفاعه‌ی کورێ رافیعێ کورێ خه‌دیج له‌ باپیره‌وه ده‌گیرێته‌وه (که رافیعێ کورێ خه‌دیج) ده‌لێ: ئیمه له‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ردا ﷺ بووین له‌ زولحو له‌یفه‌، خه‌لک تووشی برسیه‌تی هاتن، ئینجا چهند سه‌ر و شتر و مه‌ریان ده‌ستکه‌وت، رافیع ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ دواوه‌ی له‌شکه‌ره‌که بوو، جا خه‌لکانێک په‌له‌یان کردو (له‌وه‌ی ده‌ستیان که‌وتبوو)، سه‌ریان به‌رین و مه‌نجه‌لیان خسته سه‌ر (ناگر)، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی کرد که مه‌نجه‌له‌کان (قَلْب بکرینه‌وه)، ئه‌وسا مه‌نجه‌له‌کان قَلْب کرانه‌وه، پاشان پێغه‌مبه‌ر ﷺ (و شتر و مه‌ره‌کانی) دابه‌شکرد و هه‌ر ده سه‌ر مه‌ریکی له‌جایی و شترێک دانا، جا و شترێک له‌و و شترانه یاخی بوو، به‌دوایدا رۆیشتن، به‌لام ماندووی کردن (بۆیان نه‌گیرایه‌وه)، وه له‌ناو خه‌لکه‌که‌دا چهند نه‌سه‌پسوارێکی که‌م هه‌بوو، ئینجا پیاویکیان تیریکی تیگرت، ئیتر خوا (به‌هۆی ئه‌و تیره‌وه) جو‌له‌ی لی ب‌ری و رایگرت، پاشان پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ببگومان ئه‌م ئاژه‌لانه یاخی بوونیکیان هه‌یه وه‌ک یاخی بوونی ئاژه‌لی کێوی، جا هه‌ر کامیکیان له‌ده‌ستتان دهرچوو (بۆتان نه‌گیرا) ئاوی لی بکه‌ن))، (عه‌بایه ده‌لێ) باپیره‌م وتی: ئیمه سه‌هینی به‌ته‌مای ده‌ستکه‌وتین له‌دوژمنه‌وه یان ده‌ترسین لیان- و چه‌قۆشمان بێ نییه^(١)، ئایا ده‌توانین به‌قامیش (ئاژه‌ل) سه‌ر به‌رین؟ فه‌رمووی ﷺ: ((هه‌ر شتێک خوینی به‌رژینیت و ناوی خوا ی له‌سه‌ر هێنرا بێ ئه‌وه بیخۆن، به‌لام به‌ددا و نینۆک نابیت، له‌و باره‌شه‌وه قسه‌تان بۆ ده‌که‌م، سه‌بارمت به‌ددا ئه‌وه ئیسکیکه، وه سه‌بارمت به‌ نینۆکیش ئه‌وه چه‌قۆی خه‌لکی حه‌به‌شه‌یه)).

((١)) بۆیه شمشیره‌کانیان به‌کار ناهێنن بۆ سه‌ر به‌رین، بۆ ئه‌وه‌ی کول نه‌بیت بۆ جه‌نگ کردن.

٤- بَابُ الْقِرَانِ فِي التَّمْرِ بَيْنَ الشُّرَكَاءِ حَتَّى يَسْتَأْذِنَ أَصْحَابَهُ

٢٤٨٩- حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا جَبَلَةُ بْنُ سُحَيْمٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه يَقُولُ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَفْرَنَ الرَّجُلُ بَيْنَ التَّمْرَتَيْنِ جَمِيعًا، حَتَّى يَسْتَأْذِنَ أَصْحَابَهُ^(١).

٤- باسی دوو خورما پیکهوه (خواردن) نابت له نیوان هاوبه شهکاندا ههتا مؤلعت له هاوړیکانی وهرنه گړیت

٢٤٨٩- ثَابِتُ بْنُ عُمَرَ رضي الله عنه دهلئ: پیغه مبهري ﷺ ریگری کردووه که پیاو دوو خورما پیکهوه بخوات به جاریک، ههتا مؤلعت له هاوړیه کانی وهرنه گړیت.

٢٤٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ جَبَلَةَ قَالَ: كُنَّا بِالْمَدِينَةِ فَأَصَابَتْنا سَنَةٌ، فَكَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يَرْزُقُنَا التَّمْرَ، وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَمُرُّ بِنَا فَيَقُولُ: لَا تَفْرُنَا فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ الْإِفْرَانِ، إِلَّا أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ مِنْكُمْ أَخَاهُ^(٢).

٢٤٩٠- جهبه له دهلئ: ئیمه (له گهل ههنديک له خه لکی عیرافدا)^(٣) له مه دینه بووین، ئینجا گرانی و فات و هرییه کمان تووشبوو، عه بدوللای کوری زوبه پیریش خورمای پیمان دهدا، عه بدوللای کوری عومه ریش ﷺ به لاماندا تیده پهری و دمیوت: دوو خورما پیکهوه مه خوڼ، چونکه پیغه مبهري خوا ﷺ ریگری له پیکهوه خواردنی دوو خورما کردووه، مه گهر که سیک له ئیوه مؤلعت له براهی وهر بگریت.

(١) پروانه: ٢٤٥٥.

(٢) پروانه: ٢٤٥٥.

(٣) نهو زیاده بوخاری پیشتر هیناویهتی له فهرموده ی: ٢٤٥٥ صه حیحه کهیدا.

٥- بابُ تَقْوِيمِ الْأَشْيَاءِ بَيْنَ الشُّرَكَاءِ بِقِيَمَةِ عَدْلِ

٢٤٩١- حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ أَعْتَقَ شَقِصًا لَهُ مِنْ عَبْدٍ - أَوْ شِرْكَاءَ، أَوْ قَالَ نَصِيبًا - وَكَانَ لَهُ مَا يَبْلُغُ ثَمَنُهُ بِقِيَمَةِ الْعَدْلِ، فَهُوَ عَتِيقٌ، وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ". قَالَ: لَا أَدْرِي قَوْلُهُ: "عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ". قَوْلٌ مِنْ نَافِعٍ أَوْ فِي الْحَدِيثِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ^(١).

٥- باسی نرخدانان بو شته‌کان به‌نرخدانانیکی راست له نیوان هاو به‌شه‌کاندا

٢٤٩١- ثیبنو عومەر رضي الله عنهما ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((هه‌ر که‌س به‌شی خوی له‌کوێله‌یه‌ک -یان (وتی): به‌شیکی هاو به‌ش یان به‌شیک- نازاد بکات، نه‌گه‌ر نه‌ومنده‌ی پاره‌ هه‌بوو بگاته‌ نرخ‌ی کوێله‌یه‌ک به‌پێکی، نه‌وه‌ هه‌مووی نازادکراوه‌، نه‌گه‌ر نا نه‌وه‌ بی‌گومان نه‌ومنده‌ی نازادکراوه‌ نازاد ده‌بی‌ت)).
(نه‌یوب) ده‌لی: نازانم ئه‌م برپه‌گه‌یه‌ (نه‌ومنده‌ی نازادکراوه‌ نازاد ده‌بی‌ت) وته‌ی نافیه‌، یان به‌شیکه‌ له‌وه‌ی له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ گیر‌دراوته‌وه‌.

٢٤٩٢- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهْيَكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مَنْ أَعْتَقَ شَقِصًا مِنْ مَمْلُوكِهِ فَعَلَنِيهِ خِلَاصُهُ فِي مَالِهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ قَوْمَ الْمَمْلُوكِ، قِيَمَةُ عَدْلِ ثُمَّ اسْتُسْعِيَ غَيْرَ مَشْفُوقٍ عَلَيْهِ" ^(٢).

(١) پروانه: ٢٥٠٣، ٢٥٢١، ٢٥٢٢، ٢٥٢٣، ٢٥٢٤، ٢٥٢٥، ٢٥٥٣.

(٢) پروانه: ٢٥٠٤، ٢٥٢٦، ٢٥٢٧.

٢٤٩٢- نه بو هورمیره ﷺ له پیغه مبهروه دهگيریتته وه که فهرموویه تی: ((هه رکه س به شیک له کۆيله که ی نازاد بکات، نه وه له سه ریه تی هه مووی له پاره ی خوی نازاد بکات، خو نه گهر مالی نه بوو کۆيله که به نرخ ی کاتی کۆيله یی ریک دمقه بلینریت، پاشان که سابه تی لی داوا ده کری^(١) بی توند و گران کردن له سه ری)).

٦ - باب: هَلْ يُقْرَعُ فِي الْقِسْمَةِ وَالْإِسْتِهَامِ فِيهِ

٢٤٩٣- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا قَالَ: سَمِعْتُ عَامِرًا يَقُولُ: سَمِعْتُ التُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مَثَلُ الْقَائِمِ عَلَى حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَاقِعِ فِيهَا كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهَمُوا عَلَى سَفِينَةٍ، فَأَصَابَ بَعْضُهُمْ أَعْلَاهَا وَبَعْضُهُمْ أَسْفَلَهَا، فَكَانَ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الْمَاءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ قَوْهُمْ فَقَالُوا: لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا فِي نَصِيْبِنَا خَرْقًا، وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ قَوْقُنَا، فَإِنْ يَنْزِلُوهُمْ وَمَا أَرَادُوا هَلَكُوا جَمِيعًا، وَإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ نَجَوْا وَنَجَّوْا جَمِيعًا"^(٢).

٦- باسیک: ئایا تیروپشک ده کری ت له دابه شکردنی (هاو به شه کاند)؟ وه وه رگرتنی به ش تییدا

٢٤٩٣- نوعمانی کوری به شیر ﷺ دهگيریتته وه له پیغه مبهروه دهگيریتته دهفرموی: ((نموونه ی نه وه که سه ی وه ستاوه له سه ر سنووره گانی خوا و نه وه که سه ی که وتوته ناویه وه، وه که نموونه ی که سانیک وان که له سه ر که شتییه ک تیر و پشک بکه ن، ئینجا هه ندیکیان به شی سه ره وه ی که شتییه که یان به رده که ویت، وه هه ندیکیشیان به شی خواره میان به رده که ویت، جا نه وانیه ی له به شی خواره من که بیانه وی ئاو بخونه وه به سه ر نه وانیه دا دهرۆن له سه ریانه وه من، بویه ده لێن:

(١) داوای که سابه ت له کۆيله که ده کری ت (إرشاد الساري: ٥٠٧/٥).

(٢) پروانه: ٢٦٨٦.

نه‌گهر ئێمه له‌به‌شه‌که‌ی خۆماندا کونیکی تی بکه‌ین و نه‌زیه‌ت به‌وانه‌ی له‌سه‌رمانه‌وه نه‌گه‌یه‌نین (باشتره) جا نه‌گهر لیان گه‌ڕین نه‌و کاره‌ی دمیانه‌ویت بیکه‌ن هه‌موویان تیا‌ده‌چن، خۆ نه‌گهر دمیستان بگرن خۆیان و نه‌وانیش پزگاریان دمی‌ت).

٧- بَابُ شَرِكَةِ الْيَتِيمِ وَأَهْلِ الْمِيرَاثِ

٢٤٩٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْغَامِرِيُّ الْأَوْسِيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ أَنَّهَ سَأَلَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، وَقَالَ اللَّيْثُ حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ ^(١) أَنَّهَ سَأَلَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مِمَّا وَرِثْتُمْ وَرَضِعَ ۖ﴾ النساء. فَقَالَتْ: يَا ابْنَ أَخْتِي، هِيَ الْيَتِيمَةُ تَكُونُ فِي حَجَرٍ وَلِئِهَا تُشَارِكُهُ فِي مَالِهِ، فَيُعْجِبُهُ مَالُهَا وَجَمَالُهَا، فَيُرِيدُ وَلِئِهَا أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بِغَيْرِ أَنْ يُقْسِطَ فِي صَدَاقِهَا، فَيُعْطِيهَا مِثْلَ مَا يُعْطِيهَا غَيْرُهُ، فَتَهْوُوا أَنْ يَنْكِحُوهُمْ إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا لَهُمْ وَيَتْلَعُوا بِهِمْ أَعْلَى سُنْتِهِمْ مِنَ الصَّدَاقِ، وَأَمَرُوا أَنْ يَنْكِحُوا مَا طَابَ لَهُمْ مِنَ النِّسَاءِ سِوَاهُنَّ.

قَالَ عُرْوَةُ: قَالَتْ عَائِشَةُ: ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ اسْتَفْتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ هَذِهِ الْآيَةِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ ۖ﴾ النساء. إِلَى قَوْلِهِ ﴿وَرَغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُمْ ۖ﴾ (١٣٧) النساء. وَالَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ أَنَّهُ يَتْلَى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ الْآيَةُ الْأُولَى الَّتِي قَالَ فِيهَا ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ ۖ﴾ (٢) النساء. قَالَتْ عَائِشَةُ: وَقَوْلُ اللَّهِ فِي الْآيَةِ الْأُخْرَى: ﴿وَرَغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُمْ ۖ﴾ (١٣٧) النساء. يَعْنِي: هِيَ رَغْبَةُ أَحَدِكُمْ لِيَتِيمَتِهِ

(١) له عروه‌ی کوری زویه‌یره‌وه به دوو سه‌نهد ئیمامی بوخاری ئەم فەرمووده‌ی کێراوه‌ته‌وه.

الَّتِي تَكُونُ فِي حَجَرِهِ، حِينَ تَكُونُ قَلِيلَةً الْمَالِ وَالْجَمَالَ، فَتَهُوْا أَنْ يَنْكِحُوا مَا رَغِبُوا فِي مَالِهَا وَجَمَالِهَا مِنْ يَتَامَى النِّسَاءِ إِلَّا بِالْقِسْطِ مِنْ أَجْلِ رَغَبَتِهِمْ عَنْهُمْ^(١).

٧- باسی هاو به‌شی هه‌تیو له‌گه‌ل میرا تگره‌کاندا

٢٤٩٤- عورپوهی کورپی زوبه‌یر ده‌گیریته‌وه که نه‌و پرسپاری له عانیسه ﷺ کرد دهرباره‌ی نه‌م فه‌رمایشته‌ی خوی به‌رز و بلند: (وه نه‌گهر ترسان دادپه‌روه نه‌بن له (مارمی) نه‌و ئافرته بی باو‌کانه‌دا (مارمیان مه‌که‌ن)، نه‌وه ماره بکه‌ن له‌و ئافرمتانه‌ی هه‌لآن بۆتان دوو دوو یان سیان سیان یان چوار چوار)، عانیسه‌ش وتی: نه‌ی خوشکه‌زای خۆم نه‌وه کچیکی هه‌تیوه لای سه‌رپه‌رشتیاره‌که‌یه‌تی، کچه هه‌تیوه‌که ده‌بیته هاو به‌شی سه‌رپه‌رشتیاره‌که‌ی له ماله‌که‌یدا، وه سه‌رپه‌رشتیاره‌که هه‌زی له سامان و جوانی کچه هه‌تیوه‌که‌یه، بۆیه ده‌یه‌وی ماره‌ی بکات له‌خوی به‌بی نه‌وه‌ی دادگهر بیته له‌مارمیه‌که‌یدا، وه نه‌ومنده‌ی مارمی بداتی که که‌سیکی تر به کچه هه‌تیوه‌که‌ی ده‌دا (نه‌گهر ماره‌ی بکات)، له‌به‌ر نه‌وه پێگریان لێکرا نه‌و کچه هه‌تیوانه ماره بکه‌ن، مه‌گهر دادگهر بن به‌رانبه‌ریان و به‌رزترین پێژه‌ی مارمیان پی بدهن، وه‌ک ئافرمتانی تری هاوشیوه‌ی خویان، وه فه‌رمانیان پێکرا (نه‌گهر نه‌ومیان نه‌کرد) هه‌زیان له هه‌ر ئافرمتیکه جگه له‌وان ماره بکه‌ن. عورپوه ده‌لی: عانیسه وتی: پاشان خه‌لکی پرسپاریان له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد دوا‌ی دابه‌زینی نه‌و نایه‌ته^(٢) جا خوا نه‌م نایه‌ته‌ی دابه‌زاندا: (وه (نه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ پرسپارت لی ده‌که‌ن دهرباره‌ی ئافرمتان، بلی: خوا وه‌لامتان ده‌داته‌وه دهربارمیان، وه نه‌وه‌ی له هورپان به‌سه‌رتاندا ده‌خوینریته‌وه (وه‌لامیکه) له‌باره‌ی کچانی هه‌تیوه‌وه، نه‌وه‌ی بۆیان

(١) پروانه: ٢٧٦٣، ٤٥٧٣، ٤٥٧٤، ٤٦٠٠، ٥٠٦٤، ٥٠٩٢، ٥٠٩٨، ٥١٢٨، ٥١٣١، ٥١٤٠، ٦٩٦٥.

(٢) ئایه‌تی سی سورعه‌ی نساء

نووسراوه (له‌میراتی باوکیان) بییان نادمن، وه چه‌زناکه‌ن مارمیان بکه‌ن (له‌به‌ر میراته‌که‌شیان ناهیلن شوو بکه‌ن)، عائیشه ده‌لی: ئه‌وه‌ی خ‌وای گه‌وره باسی کردوه که له‌قورئاندا به‌سه‌رتاندا ده‌خوینریت‌ه‌وه له‌ئایه‌تی یه‌که‌مدا که تیی‌دا فه‌رمووی: (وه ئه‌گه‌ر ترسان دادپه‌روه‌ر نه‌بن له (مارمی) ئه‌و ئافه‌رته بی باوکانه‌دا (ماره‌یان مه‌که‌ن)، ئه‌وه له‌و ئافه‌رتانه‌ی چه‌لألن بو‌تان ماره بکه‌ن)، له‌گه‌ل فه‌رمایش‌تی خ‌وای گه‌وره له‌م ئایه‌ته‌دا: (وه چه‌زناکه‌ن مارمیان بکه‌ن)، مه‌به‌ست لی‌ی ئه‌وه‌یه که‌ستان چه‌زی لی‌ی نییه ئه‌و که‌چه هه‌تیوه‌ی لایه‌تی ماره بکات که سامان و جوانی که‌مه، جا بو‌یه ری‌گریان لی‌ی کرا ئه‌و که‌چه هه‌تیوه‌ی چه‌زیان له مال و جوانیه‌تی له‌کچانی هه‌تیو ماره بکه‌ن، مه‌گه‌ر دادگه‌ر بن له‌به‌ر مارنه‌کردنیان بو ئه‌و که‌چه هه‌تیوانه‌یان سامان و جوانیان که‌مه.

۸- بابُ الشَّرْكََةِ فِي الْأَرْضِ وَغَيْرِهَا

۲۴۹۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: إِنَّمَا جَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ الشُّفْعَةَ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقَسَّمْ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِفَتِ الطُّرُقُ فَلَا شُفْعَةَ ^(۱).

۸- باسی هاوبه‌شی له زه‌وی و زار و شتی تردا

۲۴۹۵- جابیری کوری عه‌بدوللا رضي الله عنه ده‌لی: بی‌گومان پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ شوفعه‌ی ^(۱) داناوه له‌هه‌موو مالیکدا (هاوبه‌ش بی‌ت و) به‌ش نه‌کرا بی‌ت، جا ئه‌گه‌ر سنووره‌کان دانران و ری‌گاو بانه‌کان دیاری کران ئی‌تر شوفعه نییه.

٩ - باب: إِذَا اقْتَسَمَ الشُّرَكَاءُ الدُّورَ أَوْ غَيْرَهَا فَلَيْسَ لَهُمْ رُجُوعٌ وَلَا شُفْعَةٌ

٢٤٩٦- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ قَضَى النَّبِيُّ ﷺ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقَسَمْ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِفَتِ الطَّرِيقُ فَلَا شُفْعَةَ ^(١).

٩- باسیک: ئەگەر هاوبه شهکان خانوو یان شتی تریان بهش کرد ئەوه په شیمان بوونهوه و شوفعهیان بو نییه

٢٤٩٦- جابری کوری عهبدوللا رضي الله عنه دهلی: پێغه مبهه ﷺ له هه موو مایکدا که بهش نه کهرابیت بریاری شوفعهی بو داوه، ئینجا ئەگەر سنوور دهکان دانران و رینگاکان دیاریکران، ئیتر شوفعه نییه.

١٠- بابُ الْإِشْتِرَاكِ فِي الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَمَا يَكُونُ فِيهِ الصَّرْفُ

٢٤٩٧- ٢٤٩٨- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ عُثْمَانَ -يَعْنِي: ابْنَ الْأَسْوَدِ- قَالَ: أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْمُنْهَالِ عَنِ الصَّرْفِ يَدًا بِيَدٍ فَقَالَ: اشْتَرَيْتُ أَنَا وَشَرِيكَ لِي شَيْئًا يَدًا بِيَدٍ وَنَسِيتُهُ، فَجَاءَنَا الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ فَسَأَلَنَاهُ، فَقَالَ: فَعَلْتُ أَنَا وَشَرِيكَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ، وَسَأَلْنَا النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: "مَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ فَخُذُوهُ، وَمَا كَانَ نَسِيتُهُ فَذَرُوهُ".

(١) شوفعه: واته په کیک له هاوبه شهکان به شه که ی خوی بفرۆش، ئینجا هاوبه شه که ی تری بپروات شته که له کپیاره که بهسه نیتهوه بهو پاره ی پیتی کریوه، هه رچه ند پیتی خوش نه بیت.

(٢) پروانه: ٢٢١٣.

۱۰- باسی هاو بهشی له ئالتون و زیو و ئەو پارانهی بهیه کتری دهگۆردرینهوه (دروسته)

۲۴۹۷-۲۴۹۸- سولهیمانی کوری ئەبو موسلیم دەلی: دمبراری پاره گۆرینهوه ئەگەر دەست به دەست بێت پرسیارم له ئەبو مینهاڵ کرد، ئەویش وتی: من و شەریکەکم شتی کمان گری که دەست به دەست بێت به قەرز^(۱)، ئینجا بهرائی کوری عازیب ﷺ هات بۆ لامان و پرسیارمان لی کرد، وتی: من و زمیدی کوری ئەرقەمی هاو بهشم ئەو مامەلەیه مان کرد و پرسیارمان له پیغەمبەر ﷺ کرد دمبراری، فەرمووی: ((ئەوهی دەست به دەست بوو و مریگرن (و بیکەن)، ئەومشی قەرز بوو وازی لی بینن)).

۱۱- بَابُ مُشَارَكَةِ الذِّمِّيِّ وَالْمُشْرِكِينَ فِي الْمَزَارَعَةِ

۲۴۹۹- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْبَرَ الْيَهُودَ أَنْ يَعْمَلُوهَا وَيَزْرَعُوهَا وَلَهُمْ شَطْرُ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا.

۱۱- باسی هاو بهشی مسولمان له گهل گاور و جووله کهی پهیمان له گهلکراو، وه هاو بهشی مسولمان له گهل هاو بهشدانه ران له به کردانی زهوی و زار به به شیک له به ره مه کهی

۲۴۹۹- عەبدوللا ﷺ دەلی: پیغەمبەری خوا ﷺ زهوی خەیبەری دایە جووله کهکان که کاری تیا بکەن و بیکەنە کشتوکال، جا نیوهی ئەوهی لی پییدا دەبی و دەروئ بۆ ئەوان بێت.

(۱) واتە: به قەرز کریمان، وه ک فەرموودهی ژماره (۳۹۳۹ - ۳۹۴۰) بوخاریدا هاتوو (باع شریک لی ذراهم فی السوق نسیتة) به لام له کاتی وەرگرتیدا دەبی نرخ و کالاکه دەست به دەست بێت.

۱۲- بَابُ قِسْمَةِ الْغَنَمِ وَالْعَدْلِ فِيهَا

۲۵۰۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَعْطَاهُ غَنَمًا يَقْسِمُهَا عَلَى صَحَابَتِهِ ضَحَايَا، فَبَقِيَ عَتُودٌ، فَذَكَرَهُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: "صَحَّ بِهِ أَنْتَ"^(۱).

۱۲- باسی به شکردنی مهر و مالات و دادپهروهری تییدا

۲۵۰۰- عوقبهی کوری عامیر رضي الله عنه دهگیرپتهوه که پیغه مبهری خوا ﷺ چهند سهر مهپیکی پیدا که دابهشی بکات به سهر هاوه لانیدا بیکه نه هوربانی، جا گیسکیک مایه وه و باسی کرد بو پیغه مبهری خوا ﷺ، نهویش هه رمووی: ((تو بو خوت بیکه به هوربانی)).

۱۳- بَابُ الشَّرَكَةِ فِي الطَّعَامِ وَغَيْرِهِ

وَيَذْكُرُ أَنَّ رَجُلًا سَاوَمَ شَيْئًا فَغَمَزَهُ آخَرُ، فَرَأَى عُمَرُ أَنَّ لَهُ شَرَكَةً.
 ۲۵۰۱- ۲۵۰۲- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدٌ عَنْ زُهْرَةَ بْنِ مَعْبُدٍ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِشَامٍ -وَكَانَ قَدْ أَدْرَكَ النَّبِيَّ ﷺ وَذَهَبَتْ بِهِ أُمُّهُ زَيْنَبُ بِنْتُ حُمَيْدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، بَايَعُهُ. فَقَالَ: "هُوَ صَغِيرٌ". فَمَسَحَ رَأْسَهُ وَدَعَا لَهُ.
 وَعَنْ زُهْرَةَ بْنِ مَعْبُدٍ أَنَّهُ كَانَ يَخْرُجُ بِهِ جَدُّهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هِشَامٍ إِلَى السُّوقِ فَيَشْتَرِي الطَّعَامَ، فَيَلْقَاهُ ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ الزُّبَيْرِ رضي الله عنهما فَيَقُولَانِ لَهُ: أَشْرَكْنَا، فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَدْ دَعَا لَكَ بِالْبَرَكَةِ. فَيُشْرِكُهُمْ، فَرُبَّمَا أَصَابَ الرَّاحِلَةَ كَمَا هِيَ، فَيَبْنَعُ بِهَا إِلَى الْمَنْزِلِ^(۱).

١٣- باسی هاوبهشی لهخۆراک و شتی تردا

دهگیرنهوه که پیاویک سهودای شتیکی دهکرد، پیاویکی تر نامازهیهکی بو کرد، عومهر رای وایه نهو پیاوهی دووهم هاوبهشیهتی.

٢٥٠١-٢٥٠٢- زوهرهی کورپی مهعبه له باپیرهوه عهبدوولای کورپی هیشام - که بهخزمهتی پیغهمبهر ﷺ گهیشتووه (بهمندالی)، وه دایکی که زمینهی کچی حومهیده بردووویهتی بو خزمهتی پیغهمبهری خوا ﷺ وتوویهتی: نهی پیغهمبهری خوا ﷺ پهیمانی لی وهرگره، نهویش فهرموویهتی: (نهو منداله) ئینجا دستی هیناوه بهسهریدا و دعای خیری بو کردووه.

وه زوهرهی کورپی مهعبه دهگیرپتهوه که باپیرهی عهبدوولای کورپی هیشام له مالهوه دمیرده دهرهوه بو بازار و خۆراکی دهکپی، وه ئیبنو عومهر و ئیبنو زوبهیر رضی الله عنهما پی دهگهیشتن، ههردووکیان پێیان دموت: بمانکه بههاوبهشی خۆت، چونکه بێگومان پیغهمبهر ﷺ دعای فهر و بهرمهکهتی بو کردوویت، نهویش دهیکردن بههاوبهشی خۆی، جاری وا ههبوو وشری باربهری قازانج دهکرد، نهوسا وشره باربهرمهکی دهناردموه بو مالهوه.

١٤- بابُ الشَّرْكََةِ فِي الرَّقِيقِ

٢٥٠٣- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مَنْ أَعْتَقَ شَرَكًا لَهُ فِي مَمْلُوكٍ وَجَبَ عَلَيْهِ أَنْ يُعْتَقَ كُلُّهُ، إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ قَدَرَهُ مِنْهُ يَقَامُ قِيمَةً عَدْلٍ وَيُعْطَى شُرَكَاءُوهُ حِصَّتَهُمْ وَيُخْلَى سَبِيلُ الْمُعْتَقِ" (١).

(١) پروانه: ٧٢٠١، ٦٣٥٣.

(٢) پروانه: ٢٤٩١.

١٤- باسی هاو بهشی له کۆیلهدا

٢٥٠٣- نَبِينُو عَوْمَر ؓ لَه پَیغَه مَبَرَهو ﷺ دَهگَیْرَتَهو ﷺ که فِهَرموو بهتی: ((هه رکهس بهشیک له کۆیلهیهک نازاد بکات، پَیو یسته لهسهری کۆیلهکه هه مووی نازاد بکات، نه گهر به نه ندازهی نرخى کۆیلهکه پارهى هه بوو به نرخى راستى خوى دهخه ملینریت و (نرخى) بهشى هاو به شهکانى دهریت و کۆیله کهش نازاد دهکرت)).

٢٥٠٤- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَارِثٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مَنْ أَعْتَقَ شِفْصًا لَهُ فِي عَبْدٍ أُعْتِقَ كُلُّهُ، إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ، وَإِلَّا يُسْتَسْعَ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ"^(١).

٢٥٠٤- نه بو هور هیره ؓ لَه پَیغَه مَبَرَهو ﷺ دَهگَیْرَتَهو ﷺ که فِهَرموو بهتی: ((هه رکهس بهشیک که ههیهتی له کۆیلهیهکدا نازادی کرد، نهو کۆیلهکه هه مووی نازاد دهبی، نه گهر (نازادکارهکه) مال و سامانی هه بوو (هه مووی نازاد بکات)، نه گهر نهی بوو داوا له کۆیلهکه دهکرت کارو کهسابهت بکات (بو نازادکردنی خوى) بهبی زهخت و زور لی کردنی^(٢))).

١٥- بَابُ الْإِشْتِرَاكِ فِي الْهَدْيِ وَالْبَدَنِ، وَإِذَا اشْرَكَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ فِي هَدْيِهِ بَعْدَ مَا أَهْدَى

٢٥٠٥-٢٥٠٦- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ وَعَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؓ، قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ صُبْحَ رَابِعَةٍ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ مُهْلَيْنَ بِالْحَجِّ، لَا يَخْلُطُهُمْ شَيْءٌ، فَلَمَّا قَدِمْنَا أَمَرَنَا فَجَعَلْنَاهَا عُمْرَةً، وَأَنْ نَحِلَّ إِلَى

(١) پروانه: ٢٤٩٢.

(٢) له کار و کهسابهته کهیدا بهیتی توانای داواى کار و کهسابهتی لی بکری.

نَسَانِنَا، فَفَشْتُ فِي ذَلِكَ الْقَالَةَ. قَالَ عَطَاءٌ فَقَالَ جَابِرٌ فَيَرُوحُ أَحَدُنَا إِلَى مَنَى وَذَكَرَهُ يَقْطُرُ مَنِيًّا. فَقَالَ جَابِرٌ بِكْفِهِ، فَلَبَّغَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَامَ خَطِيْبًا فَقَالَ: "بَلَّغْنِي أَنَّ أَقْوَامًا يَقُولُونَ كَذَا وَكَذَا، وَاللَّهِ لَأَنَا أَكْبَرُ وَأَتْقَى لِلَّهِ مِنْهُمْ، وَلَوْ أَنِّي اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ مَا أَهْدَيْتُ، وَلَوْلَا أَنَّ مَعِيَ الْهَدْيَ لَأَخْلَلْتُ". فَقَامَ سَرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ بْنُ جُعْشَمٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هِيَ لَنَا أَوْ لِلْأَبْدِ فَقَالَ: "لَا بَلَّ لِلْأَبْدِ". قَالَ وَجَاءَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ - فَقَالَ أَحَدُهُمَا يَقُولُ لَبَيْكَ يَا أَهْلَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. وَقَالَ: وَقَالَ الْآخَرُ لَبَيْكَ بِحِجَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُقِيمَ عَلَى إِحْرَامِهِ، وَأَشْرَكَهُ فِي الْهَدْيِ ^(۱).

۱۵- باسی هاو بهشی له ئازهل و وشتری همدی دا، وه ئه گهر پیاویک پیاویکی کرد به هاو بهشی خوی له ئازهل همه دیدا دواي ئه وهی ئازهل همدی هیناوه

۲۵۰۵- ۲۵۰۶- عهبدوولای کوری عه عباس ^(۲) دهلی: پیغه مبهه ﷺ و هاو دهلانی به یانی رۆژی جواره می زولحیجه هاتنه مهککه، ئیحرامیان به حهج به ستهو، هیچی تریان له گهل تیکهل نه کردبوو، جا که گه یشتینه (مهککه) فه رمانی بیکردین (ئیحرامه که مان) کرد به عومره، ئازاد بووین که بجینه لای خیزانه کانمان. جا لهو بارمیه قسه و باسیک ^(۳) بلاو بوویه وه، عهتا دهلی: جابیر ﷺ وتی: ئینجا په کیکیان دمروا بو مینا و چووکی ئاوی لی دهچۆری ^(۴)، - جا جابیر به دهستی ناماژهی بو ئاوه چۆری چووکی کرد- ئه مه گه یشته وه به پیغه مبهه ﷺ ههستا و وتاری دا و هه رموی: ((پیمگه یشتوه که کهسانیک واو

(۱) پروانه: ۱۰۸۵، ۱۰۵۷.

(۲) ئهم فه رموودیه دوو رسته و سه نه دی ههیه، به که میان له جابیره وه، دووهمیان له عهبدوولای کوری عه عباسه وه ﷺ.

(۳) که گوايه عومره که دروست نییه له مانگه کانی حه جکردندا.

(۴) له بهر کورتی نتوان جووتبوونیان و ئیحرام به ستن و رۆیشتیان بو مینا.

وا ده‌ئین، سویند به‌خوا من له‌هه‌موویان چاکه‌کارتر و زیاتر له‌خوا د‌م‌ترسم، نه‌گه‌ر نه‌وه‌ی له‌کاری من ر‌ا‌ب‌ورد نی‌ستا بو‌وایه‌ نا‌ژه‌لی هه‌دیم نه‌ده‌ئینا، وه‌ له‌به‌ر نه‌وه‌ نه‌بو‌وایه‌ من نا‌ژه‌لی هه‌دیم پی‌یه‌ ئی‌ح‌رام‌م ده‌ش‌کان‌د))، جا سور‌ا‌قه‌ی کو‌ری ما‌لی‌کی کو‌ری جو‌ع‌ش‌ون هه‌ستا‌یه‌وه‌ و وتی: نه‌ی پی‌غه‌م‌به‌ری خوا ﷺ نه‌مه‌ هه‌ر بو‌ ئی‌مه‌یه‌ یان هه‌تا هه‌تا‌یه‌؟ فه‌رم‌وو‌ی: ((نه‌خ‌یر، هه‌ر بو‌ ئی‌وه‌ نی‌یه‌ به‌ل‌کو‌ بو‌ هه‌تا هه‌تا‌یه‌))، جا‌ب‌یر ده‌لی: عه‌لی کو‌ری نه‌بو‌تا‌لیب‌ هات، یه‌کی‌کیان وتی: ده‌لی^(۱): ئی‌ح‌رام‌م به‌ست به‌وه‌ی پی‌غه‌م‌به‌ری خوا ﷺ ئی‌ح‌رام‌ی پی‌ به‌ست، وه‌ جا‌ب‌یر وتی: نه‌وی دی‌که‌شیان^(۲) وتی: ئی‌ح‌رام‌م به‌ست به‌ئ‌ی‌ح‌رام‌ی حه‌جه‌که‌ی پی‌غه‌م‌به‌ری خوا ﷺ، پی‌غه‌م‌به‌ریش ﷺ فه‌رمانی کرد (به‌عه‌لی) له‌سه‌ر ئی‌ح‌رام‌ه‌که‌ی به‌رده‌وام بی‌ت، وه‌ کردیه‌ هاویه‌ش له‌نا‌ژه‌لی هه‌دی‌ه‌کان‌دا.

۱۶- بَابُ مَنْ عَدَلَ عَشْرًا مِنَ الْغَنَمِ بِجَزْوٍ فِي الْقِسْمَةِ

۲۵۰۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبَّادَةَ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ جَدِّهِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِذِي الْحُلَيْفَةِ مِنْ تِهَامَةَ، فَأَصَبْنَا غَنَمًا وَإِبِلًا، فَعَجَلَ الْقَوْمُ، فَأَغْلَوْا بِهَا الْقُدُورَ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَمَرَ بِهَا فَأُكْفِفَتْ، ثُمَّ عَدَلَ عَشْرًا مِنَ الْغَنَمِ بِجَزْوٍ، ثُمَّ إِنَّ بَعِيرًا نَدَّ وَلَيْسَ فِي الْقَوْمِ إِلَّا خَيْلٌ يَسِيرَةٌ، فَرَمَاهُ رَجُلٌ فَحَبَسَهُ بِسَهْمٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّ لِهَذِهِ الْبَهَائِمِ أَوَابِدَ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ، فَمَا غَلَبَكُمْ مِنْهَا فَاصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا". قَالَ قَالَ جَدِّي: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَرْجُو -أَوْ نَخَافُ- أَنْ نَلْقَى الْعَدُوَّ غَدًا وَلَيْسَ مَعَنَا مَدَى، فَتَذْبَحُ بِالْقَصَبِ؟ فَقَالَ: "اعْجَلْ -أَوْ أَرْزِ-، مَا أَنْهَرَ الدَّمَ وَذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَكُلُوا، لَيْسَ السِّنُّ وَالظُّفْرُ، وَسَأَحْدُثُكُمْ عَنْ ذَلِكَ، أَمَّا السِّنُّ فَعَظْمٌ، وَأَمَّا الظُّفْرُ فَمَدَى الْحَبَشَةِ"^(۳).

(۱) که عه‌لی‌یه.

(۲) که ئین عه‌ب‌باسه.

(۳) ب‌روانه: ۲۴۸۸.

۱۶- باسی ئه‌وه‌ی ده‌ سه‌ر مه‌ری له‌دابیه‌شکردندا به‌ وشتریک داناوه‌

۲۵۰۷- عه‌بایه‌ی کوری ریفاعه‌ له‌ بابیره‌وه‌ ده‌گیریته‌وه‌ که‌ رافیعی کوری خه‌دیجه‌ ده‌لی: ئیمه‌ له‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بووین له‌ زولحوله‌یفه‌دا له‌ تیهامه‌، ئینجا چه‌ند سه‌ر وشر و مه‌رمان ده‌ستکه‌وت، جا خه‌لکه‌که‌ په‌له‌یان کرد و (سه‌ریان برپن)، مه‌نجه‌له‌کانیان خسته‌ سه‌ر (ناگر) و کولاندیان، جا پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ هات و فه‌رمانی کرد (که‌ مه‌نجه‌له‌کان قَلْب بکړینه‌وه‌)، ئه‌وسا مه‌نجه‌له‌کان قَلْب کرانه‌وه‌، پاشان پیغه‌مبه‌ر ﷺ (وشر و مه‌ره‌کانی دابه‌شکرد)، هه‌ر ده‌ سه‌ر مه‌ری له‌مه‌رانبه‌ری وشتریک دانا، پاشان وشتریک له‌و وشرانه‌ یاخی بوو، وه‌ له‌ناو خه‌لکه‌که‌دا چه‌ند ئه‌سپ سواریکی که‌م هه‌بوو، ئینجا بیاوێک تیریکی بۆ هاویش و به‌تیره‌که‌ جوڵه‌ی لی بری (کوشتی)، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((بیگومان ئه‌م ئاژه‌لانه‌ یاخی بوونیکیان هه‌یه‌ وه‌ک یاخی بوونی ئاژه‌لی کئوی، جا هه‌ر کامیکیان له‌ده‌ستان دهرجوو (بوټان نه‌گیرا)، ناوی لی بکه‌ن))، عه‌بایه‌ ده‌لی: بابیره‌م وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئیمه‌ سبه‌ینی به‌ته‌مای ده‌ستکه‌وتین له‌ دوژمنه‌وه‌ یان ده‌ترسین- که‌ به‌ دوژمن ده‌گه‌ین، وه‌ چه‌قوشمان پئ نییه‌، ئایا به‌ قامیش (ئاژه‌ل) سه‌ربرپن^(۱)؟ فه‌رمووی: ((به‌په‌له‌ خیرا- سه‌ری برپه‌، هه‌ر شتیکی خوینی لی به‌یئیت و ناوی خوای له‌سه‌ر هینرا بئ ئیوه‌ بیخون، به‌لام ددان و نینۆک نابیت، له‌وباره‌شه‌وه‌ قسه‌تان بۆ ده‌که‌م: سه‌بارت به‌ددان ئه‌وه‌ ئیسکه‌، وه‌ سه‌بارت به‌نینۆک ئه‌وه‌ چه‌قوی خه‌لکی حه‌به‌شه‌یه‌)).

(۱) بۆیه‌ شمشره‌کانیان به‌کار ناهێتن بۆ سه‌ربرپن، بۆ ئه‌وه‌ی کول نه‌بیت بۆ جه‌نگ کردن.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٨- كِتَابُ الرِّهْنِ^(١)

بهناوی خوامی بهخشندهی میهره بان

٤٨- پهراوی رهمن

١ - بَابُ: فِي الرِّهْنِ فِي الْحَضَرِ

وقول الله تعالى: ﴿ وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهْنَ مَقْبُوضَةً ﴾ (البقرة).

٢٥٠٨- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: وَلَقَدْ رَهَنَ النَّبِيُّ ﷺ دِرْعَهُ بِشَعِيرٍ، وَمَشَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِخُبْزِ شَعِيرٍ وَإِهَالَةٍ سِنْخَةٍ، وَلَقَدْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: "مَا أَصْبَحَ لَالٍ مُحَمَّدٍ ﷺ إِلَّا صَاعٌ، وَلَا أَمْسَى". وَإِنَّهُمْ لَتَسْعَةُ أَبْيَاتٍ^(٢).

١- باسیک: دهر باره می رهمن کردن لهشاردا

وه نههم فهرمایشتهی خوامی بهرز و بلند: (ئهگهر لهسهه سهفهه بوون و نووسهه ریکتان دهست نهکهوت، نهوه رهمنیک و مرگرن).

٢٥٠٨- نهههس ﷺ دهلی: بیگومان پیغهمبهه ﷺ زیریکهی خستبوویه رهمنهوه لهبری فههزی بریک جوذا، نهههس دهلی: من رویشتم نانی جووم برد بو پیغهمبهه ﷺ لهگهل روونی بوون کردوودا، وهللاهی بیگومان گویم لی بوو

(١) الرهن: رهمن شتیکه - نرخی هه بیته - قههزار له بارمهتهی قههزه کهیدا لای نهو کهسهی قههزه کهی پیداوه دایده نیت،

ئهگهر له کاتی دیاریکراو بو دانهوهی قههزه که قههزه کهی نه دایه وه دهفروشریت و قههزه کهی لی دهدریته وه.

(٢) پروانه: ٢٠٦٩.

ده‌یفه‌رموو ﷺ: ((هیچ کات به‌یانی نه‌بوته‌وه و شه‌و دانه‌هاتوو ه‌اوسه‌رانی موحه‌مه‌د ﷺ له یه‌ک مه‌ن (جو) زیاتریان هه‌می، وه بی‌گومان ه‌اوسه‌رانی نو مال بوون)).

۲- بابُ مِنْ رَهْنٍ دِرْعُهُ

۲۵۰۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ تَذَاكُرْنَا عِنْدَ إِبْرَاهِيمَ الرَّهْنِ، وَالْقَبِيلِ فِي السَّلَفِ، فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اشْتَرَى مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا إِلَى أَجَلٍ، وَرَهْنَهُ دِرْعُهُ^(۱).

۲- باسی ئه‌وه‌ی زریکه‌ی به‌بارمه‌ه‌ دانابوو

۲۵۰۹- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ خو‌راکی له جووله‌که‌یه‌ک ک‌ریبوو بو ماومیه‌کی دیاریک‌راو، وه زریکه‌ی وه‌ک بارمه‌ه‌ لای دانابوو.

۳- بابُ رَهْنِ السَّلَامِ

۲۵۱۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ عَمْرُو: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ لِكَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ؟ فَإِنَّهُ آذَى اللَّهِ وَرَسُولَهُ ﷺ". فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ: أَنَا. فَأَتَاهُ فَقَالَ: أَرَدْنَا أَنْ تُسَلِّفَنَا وَسَقَا أَوْ وَسَقَيْنِ. فَقَالَ ارْهَنُونِي نِسَاءَكُمْ. قَالُوا: كَيْفَ نَرَهْنُكَ نِسَاءَنَا، وَأَنْتَ أَجْمَلُ الْعَرَبِ؟ قَالَ: فَارْهَنُونِي أَبْنَاءَكُمْ. قَالُوا كَيْفَ نَرَهْنُ أَبْنَاءَنَا فَيَسْبُ أَحَدُهُمْ، فَيَقَالَ: رُهْنٌ بِوَسْقٍ أَوْ وَسْقَيْنِ؟ هَذَا عَارٌ عَلَيْنَا وَلَكِنَّا نَرَهْنُكَ اللَّأَمَةَ - قَالَ سُفْيَانُ يَعْنِي: السَّلَاحَ - فَوَعَدَهُ أَنْ يَأْتِيَهُ، فَقَتَلُوهُ، ثُمَّ أَتَوَا النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرُوهُ.

۳- باسی چهک دانان له بارمتهدا

۲۵۱۰- جابیری کوری عهبدوللا ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((کی که عبی کوری نه شرمفم له کوڵده کاته وه^(۱)؟ چونکه بهراستی نازاری خوا و پیغه مبهره که ی ﷺ داوه))، موحه ممه دی کوری مه سلمه ﷺ وتی: من، ئینجا رۆشت بۆ لای که عب وتی: ده مانه ویت و مسقیک یان دوو و مسق (خۆراک) مان به قهرز پی بدهی، که عبیش وتی: ئافرته کانتانم به بارمته لا دانی، وتیان: چۆن دمبی ئافرته کانمان به بارمته دانی، له کاتی که تا تو جوانترین که سی عهرمبیت؟ وتی: مندا له کانتانم به بارمته لا دانی، وتیان: چۆن مندا له کانمانت به بارمته لا دانی، ئینجا جنیو بدریت به یه کیکیان، جا بوتریت له بارمته ی و مسقیک یان دوو و مسقدا دانراوه، ئه مه عه یب شورمیه بۆمان، به لام چهکت به بارمته لا دادمانین، سوفیان دهلی: (اللَّامَةُ) واته: چهک و سیلاح- جا (موحه ممه دی کوری مه سلمه) به ئینی پی دا که بیته وه بۆ لای که عب، ئینجا (موحه ممه د و چه ند که سیک به شه و هاتنه وه بۆ لای و) که عبیان گوشت، پاشان هاتنه وه بۆ خزمه تی پیغه مبه ر ﷺ و هه واله که یان پیدایا.

۴ - بَابُ: الرَّهْنُ مَرْكُوبٌ وَمَحْلُوبٌ

وَقَالَ مُغِيرَةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ: تَرْكَبُ الصَّالَةَ وَتُحْلَبُ بِقَدَرِ عَافِيهَا، وَالرَّهْنُ مِثْلُهُ.
۲۵۱۱- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ، عَنْ عَامِرٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: "الرَّهْنُ يُرْكَبُ بِنَفَقَتِهِ، وَيُسْرَبُ لَبَنُ الدَّرِّ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا"^(۲).

(۱) دهیکوزیت و له ناوی ده بات (إرشاد الساري: ۵/۵۲۴).

(۲) پروانه: ۲۵۱۲.

۴- باسیک: (ناژه‌لی) بارمه سواربوون و دۆشینى (دروسته)

موغیره له ئیبراهیمه‌وه ده‌گێڕێته‌وه و ده‌لی: ناژه‌لی ونبوو سواری دهبن و شیرى دده‌وشریت به ئەندازه‌ی ئالیک پیدانی، ناژه‌لی بارمه‌ش به‌هه‌مان شیومه‌یه. ۲۵۱۱- نه‌بو هورمیره عليه السلام له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه كه نه‌و فه‌رموویه‌تى: ((ولاخى بارمه بو سواری به‌کارده‌هینریت له‌برى به‌خێوکردنى، وه شیرى گوانى ناژه‌لی بارمه ده‌خوریته‌وه (به‌هوى به‌خێوکردنى) نه‌گه‌ر بارمه بو)).

۲۵۱۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا زَكْرِيَاءُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عليه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "الرَّهْنُ يَرْكَبُ بِتَفَقُّتِهِ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا، وَلَبْنُ الدَّرِّ يُشْرَبُ بِتَفَقُّتِهِ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا، وَعَلَى الَّذِي يَرْكَبُ وَيَشْرَبُ النَّفَقَةُ"^(۱).

۲۵۱۲- نه‌بو هورمیره عليه السلام ده‌لی: پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ولاخى بارمه بو سواری به‌کارده‌هینریت به‌هوى به‌خێوکردنى نه‌گه‌ر بارمه بو، وه شیرى گوانى ناژه‌لی بارمه ده‌خوریته‌وه له‌برى به‌خێوکردنى نه‌گه‌ر بارمه بو، وه به‌خێوکردنى له‌سه‌ر نه‌و كه‌سه‌یه سواری ده‌بی‌ت و شیره‌كه‌ی ده‌خواته‌وه)).

۵- بابُ الرَّهْنِ عِنْدَ الْيَهُودِ وَغَيْرِهِمْ

۲۵۱۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ عليها السلام قَالَتْ اشْتَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ يَهُودِيٍّ طَعَامًا وَرَهْنَهُ دِرْعَهُ^(۲).

(۱) پروانه: ۲۵۱۱.

(۲) پروانه: ۲۰۶۸.

0- باسی ره‌هن دانان لای جووله‌که و خه‌لکی تر

۲۵۱۳- عائشه رضی الله عنها ده‌گیڕێته‌وه که پیغه‌مبەر صلی الله علیه و آله هه‌ندی‌ک خۆراکی له جووله‌که‌یه‌ک به هه‌رزى ماومیه‌ک کړی و زړى ئاسنینه‌که‌ی به‌بارمه‌ لا دانا.

۱ - بَابُ: إِذَا اخْتَلَفَ الرَّاهِنُ وَالْمُرْتَهَنُ وَتَخَوُّهُ، قَالِبِيْنَةُ عَلَى الْمُدَّعِي، وَالْيَمِيْنُ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ

۲۵۱۴- حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، فَكَتَبَ إِلَيَّ أَنَّ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله قَضَى أَنَّ الْيَمِيْنَ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ ^(۱).

1- باسی‌ک: ئە‌گەر بارمه‌ته دانه‌ر و بارمه‌ته وه‌رگ‌رنا‌کو‌ک بوون و هاوشی‌وه‌ی ئە‌مه، جا له‌سه‌ر داوا‌کاره‌ شایه‌تی هه‌ب‌ئ و داوا‌لی‌ک‌راو‌یش سو‌ین‌د‌خ‌وار‌دن‌ى له‌سه‌ره

۲۵۱۴- ئی‌ب‌ن‌و ئە‌بو مو‌له‌ی‌که ده‌ئ‌ئ‌: نا‌مه‌یه‌که‌م نو‌وس‌ی بو‌ ئی‌ب‌ن‌و عه‌ب‌باس رضی الله عنهما، ئە‌و‌یش له وه‌لام‌دا بو‌ی نو‌وس‌یم: ب‌ی‌گ‌ومان پ‌ی‌غه‌مب‌ەر صلی الله علیه و آله ب‌ری‌اری دا که سو‌ین‌د‌ خ‌وار‌دن له‌سه‌ر داوا‌لی‌ک‌راوه.

۲۵۱۵- ۲۵۱۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ رضی الله عنه: مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِيْنٍ يَسْتَحِقُّ بِهَا مَالًا وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ، لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ ذَلِكَ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ فَقَرَأَ إِلَى ﴿عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ﴿٧﴾ آل عمران. ثُمَّ إِنَّ الْأَشْعَثَ بْنَ قَيْسٍ خَرَجَ إِلَيْنَا فَقَالَ مَا

يُحَدِّثُكُمْ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ؟ قَالَ: فَحَدَّثَنَا قَالَ: فَقَالَ: صَدَقَ، لَقِيَ وَاللَّهِ أَنْزَلْتُ، كَانَتْ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ خُصُومَةٌ فِي بَيْتٍ، فَاخْتَصَمْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "شَاهِدْكَ أَوْ مِثْنُهُ". قُلْتُ: إِنَّهُ إِذَا يَخْلِفُ وَلَا يُبَالِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ حَلَفَ عَلَى مِثْنٍ يَسْتَحِقُّ بِهَا مَالًا هُوَ فِيهَا فَاجِرٌ، لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانٌ". فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ ذَلِكَ، ثُمَّ افْتَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتَرَدَّدُونَ بَعْدَ اللَّهِ وَأَيْمَنَ مِنْهُمْ ثُمَّ قَلِيلًا أَوَّلَيْكَ لَا خَلْقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُرَكِّبُهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (w) آل عمران.

۲۵۱۵- ۲۵۱۶- ئەبو وائیل دەلی: عەبدوللا (ی کورێ مەسعود) ﷺ وتی: هەرکەسێک سوێندیەک بخوات مالتیکی پێ بکات بەهێ خۆی، لەو سوێند خواردنەشیدا درۆ بکات، کاتێک دەگاتە خزمەتی خوای گەورە زۆر لێی تورمێه، جا خوا راستی ئەمە ی دابەزاند: (بێگومان ئەوانە ی پەیمانی خوا و سوێندەکانیان بەنرخیکی گەم دەفرۆشن، ئەوانە بێ بەشن (لەبەهرە ی خوا) لەپۆزی دواپیدا، وە خوا لەپۆزی قیامەتدا قەسەیان لەگەڵ ناکات و تەماشایان ناکات، وە لەگوناھیان خۆش نابێت، وە سزای بەنازاریان بۆ هەیە)، پاشان ئەشەسی کورێ قەیس هاتە دەر بۆ لامان و وتی: ئەبو عەبدورەحمان^(۱) چیتان بۆ باس دەکات؟ ئەبو وائیل وتی: ئێمەش قەسە ی عەبدوللامان بۆ باس کرد، ئەشەس وتی: راست دەکات، ئەو نایەتە دەربارە ی من دابەزی سوێند بەخوا، لە نیوان من و بیاویکدا ناکۆکی هەبوو لەسەر بیریکی کێشەکەمان برده خزمەت پێغەمبەری خوا ﷺ، جا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((دوو شایەتی تۆ یان سوێند خواردنی ئەو))، وەتم: بێگومان ئەو سوێند دەخوات باکی نییە، پێغەمبەری خواش ﷺ فەرمووی: ((هەرکەس سوێند بخوات مالتیکی پێ بکات

(۱) مەبەست پێی عەبدوللا ی کورێ مەسعودە ﷺ.

بەھى خوڤى، لەو سۆيىند خواردنەشيدا درۆ بکات، کاتىک دەگاتە خزمەتى خواى گەورە ئەووە خودا زۆر لىي تۆرەيه))، جا خواش راستى ئەمەى دابەزاندا: (بىگومان ئەوانەى پەيمانى خوا و سۆيىندەکانيان بەنرخىکى کەم دەفروشن، ئەوانە بى بەشن (لەبەهرەى خوا) لەرۆژى دواييدا، وە خوا لە رۆژى قىامەتدا قسەيان لەگەڵ ناکات و تەماشايان ناکات، وە لەگوناھيان خوڤ نابت، وە سزايى بەنازيان بۆ ھەيه).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۴۹- کتابُ العِتْقِ

بهناوی خواي بهخشندهی میهره بان

۴۹- پهراوی نازادکردنی کۆيله

۱- بابُ: فِي الْعِتْقِ وَقَضَاهُ

وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَكَرْبَةً ۙ (۱۳) أَوْ إِطْعَمَ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ۙ (۱۴) يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ۙ (۱۵)﴾ الْبَلَدِ.

۱- باسیک: دهر بارهی گه ورهیی نازادکردنی کۆيله

وه باسی ئهم فهرمايشتهی خواي بهرز و بلند: (نازادکردنی کۆيله یه و نان دانه لهپوژی گرانی و برسیتیدا بهههتیوی خزم).

۲۵۱۷- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي وَاقِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ ابْنِ مَرْجَانَةَ صَاحِبُ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "أَيُّمَا رَجُلٍ أَعْتَقَ امْرَأً مُسْلِمًا اسْتَنْقَذَ اللَّهُ بِكُلِّ عَصَا مِنْهُ عَصَا مِنْهُ مِنَ النَّارِ". قَالَ سَعِيدُ ابْنِ مَرْجَانَةَ فَأَنْطَلَقْتُ بِهِ إِلَى عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، فَعَمَدَ عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ رضي الله عنه إِلَى عَبْدٍ لَهُ قَدْ أَعْطَاهُ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ عَشْرَةَ آلَافٍ دِرْهَمٍ - أَوْ أَلْفَ دِينَارٍ - فَأَعْتَقَهُ ^(۱).

۲۵۱۷- سه عیدی کوری مهرجانه که هاوړیی عهلی کوری حوسهینه دهلی: ئه بو هوړمیره رضي الله عنه پئی وتم: پینغه مبهه رضي الله عنه فهرمووی: ((ههر بیاویک کۆيله یه کی

مسوئلمان نازاد بكات، خوا بههر نهنداميكى نهو كۆيله نهنداميكى نازادكارهكه له ئاگرى دۆزهخ نازاد دهكات))، سهعیدی كورپی مهرجانه دهلی: منیش بهم فهرموودمیهوه رۆیشتم بۆ لای عهلی كورپی حوسهین ﷺ، جا عهلی كورپی حوسهینیش رۆیشتم بۆ لای بهندهمیهکی كه عهبدووللای كورپی جهعفر ده ههزار درههم - یان ههزار دیناری پیدابوو - نازادی کرد.

۲- باب: آی الرقاب افضل؟

۲۵۱۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي مُرَاجٍ، عَنْ أَبِي دَرٍّ ﷺ، قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ: أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: "إِيمَانُ بِاللَّهِ، وَجِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ". قُلْتُ فَأَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: "أَغْلَاهَا مَمْنًا، وَأَنْفُسَهَا عِنْدَ أَهْلِهَا". قُلْتُ: فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ؟ قَالَ: "تُعِينُ صَانِعًا أَوْ تَصْنَعُ لَأَخْرَقَ". قَالَ: فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ؟ قَالَ: "تَدْعُ النَّاسَ مِنَ الشَّرِّ، فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ تَصَدَّقُ بِهَا عَلَى نَفْسِكَ".

۲- باسیک: کام کۆيله پاداشتی زیاتره (نازاد بکریت)؟

۲۵۱۸- ئەبو زەر ﷺ دهلی: پرسیارم له پیغهمبەر ﷺ کرد کام کردهوهیه چاکترینه؟ فهرمووی: ((باومرپوون به خوا و خهباتکردن له رپی خوادا))، وتم: کام کۆيله (نازادکردنی) چاکترینه؟ فهرمووی: ((ئهومیان نرخى گرانتر بیت و لای خاومنهکهى چاک و نایاب بیت))، وتم: نهگهر نهمتوانی بیکهم؟ فهرمووی: ((یارمهتی پیشهزانیك بده یان شتیك دروست بکه بۆ كهسێك سهركوێره^(۱)))، وتم: ئهئى نهگهر ئهوهشم نهکرد و نهمتوانی، فهرمووی: ((واز له خراپه بیته بهرانبهه بهخهلكی، ئهوه بیگومان خێرو چاکهیهكه بهرانبهه بهخۆت دهیکهیت)).

۳- بَابُ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الْعَتَاقَةِ فِي الْكُسُوفِ وَالْآيَاتِ

۲۵۱۹- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ مَسْعُودٍ، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ بْنُ قُدَامَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه قَالَتْ: أَمَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِالْعَتَاقَةِ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ. تَابَعَهُ عَلِيُّ بْنُ الدَّرَاوَرْدِيِّ عَنْ هِشَامٍ ^(۱).

۳- باسی ئه وهی سوننه ته له نازادکردنی کۆيله له کاتی خۆرگیران و نیشانهکانی لهو جوړه ^(۲)

۲۵۱۹- ئه سمائی کچی ئه بو به کر رضي الله عنه ده لئ: پښه مبه ر صلى الله عليه وسلم له کاتی خۆرگیراندا فه رمانی کرد به نازادکردنی کۆيله. عه لى له دمر او مړدیه وه له هیشامه وه ئه م فه رمووده ی گیراوتنه وه و پالېشتی گیرانه ومکه ی مووسای کوړی مه سعودی کردووه.

۲۵۲۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حَدَّثَنَا عَتَّامٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه قَالَتْ: كُنَّا نَوْمُرُ عِنْدَ الْخُسُوفِ بِالْعَتَاقَةِ ^(۳).

۲۵۲۰- ئه سمائی کچی ئه بو به کر رضي الله عنه ده لئ: ئیمه له کاتی مانگیراندا فه رمانمان بېده کرا به نازادکردنی کۆيله.

۴- بَابُ: إِذَا أَعْتَقَ عَبْدًا بَيْنَ اثْنَيْنِ أَوْ أَمَةً بَيْنَ الشُّرَكَاءِ

۲۵۲۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ سَامٍ عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: "مَنْ أَعْتَقَ عَبْدًا بَيْنَ اثْنَيْنِ، فَإِنْ كَانَ مُوسِرًا قَوْمَ عَلَيْهِ، ثُمَّ يُعْتَقَ".

(۱) پروانه: ۸۶.

(۲) وهک مانک گیران و تاریکی زۆر و شتی لهو جوړه.

(۳) پروانه: ۸۶.

۴- باسیک: ئەگەر کەسیک کۆیلهیهک ئازاد بکات که هاوبه‌شه له نیوان دوو کەسدا یان کەنیزه‌کیک ئازاد بکات که هاوبه‌شه له نیوان چەند کەسیکدا

۲۵۲۱- سالییم ده‌گیرپێته‌وه له عەبدوللای باوکیه‌وه ﷺ له پێغه‌مبەر‌وه ﷺ که
فهرموویه‌تی: ((هه‌رکەس کۆیله‌یه‌ک ئازاد بکات که هاوبه‌شه له نیوان دوو
کەسدا، جا ئەگەر ده‌وله‌مه‌ند بوو به‌نرخه‌که‌ی له‌سه‌ری دادمه‌ری^(۱) به‌ شیومه‌یه‌کی
دادگه‌رانه، پاشان ئازاد ده‌بی‌ت)).

۲۵۲۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّ
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَنْ أَعْتَقَ شِرْكَاءَ لَهُ فِي عَبْدٍ، فَكَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ مَمْنِ الْعَبْدِ، قَوْمَ الْعَبْدِ
قِيمَةً عَدْلٍ، فَأَعْطَى شُرَكَاءَهُ حِصَصَهُمْ وَعَتَقَ عَلَيْهِ، وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ".

۲۵۲۲- ئیبنو عومەر ﷺ له پێغه‌مبەر‌وه ﷺ ده‌گیرپێته‌وه که فهرموویه‌تی:
((هه‌رکەس به‌شی خۆی له کۆیله‌یه‌ک ئازاد بکات، وه ئەومنده‌ی پاره هه‌بوو
بگاته‌ نرخ‌یه‌که، کۆیله‌که‌ ده‌قه‌بلێنرێت به‌شیومه‌یه‌کی دادگه‌رانه و (نرخ‌یه‌)
به‌شی هاوبه‌شه‌کانی ده‌دات و کۆیله‌که‌ ئازاد ده‌بی‌ت له‌سه‌ر ده‌ستی ئەو، ئەگەر
نه‌ی‌بوو ئەو ده‌ی‌گومان ئەومنده‌ی ئازاد ده‌بی‌ت که ئازادی کردووه)).

۲۵۲۳- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ
ﷺ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ أَعْتَقَ شِرْكَاءَ لَهُ فِي مَمْلُوكٍ فَعَلَيْهِ عِثْقُهُ كُلُّهُ، إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ
يَبْلُغُ مَمْنَهُ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ يَقُومَ عَلَيْهِ قِيمَةً عَدْلٍ، فَأَعْتَقَ مِنْهُ مَا أَعْتَقَ"^(۲).

(۱) پاره‌ی هاوبه‌شه‌که‌ی ده‌دات و پاشان ئازادی ده‌کات.

(۲) بروه‌نه: ۲۴۹۱.

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا بِشْرٌ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، اخْتَصَرَهُ.

۲۵۲۳- ئیبنو عومەر (رضی اللہ عنہ) دەلی: پیڤه مبهری خوا (فهرمووی: ((هه رکهس بهشی خوی له کۆیلهیه که نازاد بکات، ئه وه له سه ریه تی هه مووی نازاد بکات، ئه گهر نه و منده ی پاره هه بوو بگاته نرخ ی کۆیله که، ئه گهر نه و منده ی پاره ی نه بوو که به شه که ی تری پی بقه بلێنری به شیومیه کی دادگه رانه، ئه وه نه و منده ی لیی نازادکراوه نازاد ده بیئت)).

(ئیمامی بوخاری ده لی: موسه دده د بۆی گیراینه وه وتی: بیه ر بۆی گیراینه وه له عه بدوللا وه، ئینجا فهرمووده که ی پی شووی گیرایه وه به کورتی.

۲۵۲۴- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رضی اللہ عنہ)، عَنِ النَّبِيِّ (ﷺ) قَالَ: "مَنْ أَعْتَقَ نَسِيبًا لَهُ فِي مَمْلُوكٍ - أَوْ شِرْكًَا لَهُ فِي عَبْدٍ - وَكَانَ لَهُ مِنَ الْمَالِ مَا يَبْلُغُ قِيمَتَهُ بِقِيَمَةِ الْعَدْلِ، فَهُوَ عَتِيقٌ". قَالَ نَافِعٌ: "وَالْأَفْقَدُ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ". قَالَ أَيُّوبُ: لَا أَذْرِي أَشْيَاءَ قَالَهُ نَافِعٌ، أَوْ شَيْءٌ فِي الْحَدِيثِ^(۱).

۲۵۲۴- ئیبنو عومەر (رضی اللہ عنہ) له پیڤه مبهروه (دگیریته وه که فهرموویه تی: ((هه رکهس بهشی خوی له کۆیلهیه که - یان به شه هاو به شه که ی نه وه له کۆیلهیه که- نازاد بکات، وه نه و منده ی پاره هه بوو بگاته نرخ ی کۆیله که بی زیاد و که م، نه وه بیگومان کۆیله که نازادبووه)). نافع ده لی: ((نه گهر نه ییوو، نه وه بیگومان نه و منده ی نازاد ده بیی که نازادی کردووه)). ئه یوب ده لی: نازانم ئه م برگه یه: (نه و منده ی نازادکراوه نازاد ده بیئت) نافع خوی وتویه تی، یان به شیکه له فهرمووده که ی پیڤه مبه ر (ی پیڤه مبه ر و گیردراو ته وه)^(۲).

(۱) پروانه: ۲۴۹۱.

(۲) که برگی کۆتایی فهرمووده که یه: (نه گهر نه ییوو نه وه بیگومان نه و منده ی نازاد ده بیئت که نازادی کردووه).

٢٥٢٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مِقْدَامٍ، حَدَّثَنَا الْفَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّهُ كَانَ يُفْتَى فِي الْعَبْدِ أَوْ الْأَمَةِ يَكُونُ بَيْنَ شُرَكَاءَ، فَيُعْتَقُ أَحَدُهُمْ نَصِيبَهُ مِنْهُ، يَقُولُ: قَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ عِتْقُهُ كُلُّهُ، إِذَا كَانَ لِلَّذِي أَعْتَقَ مِنَ الْمَالِ مَا يَبْلُغُ، يَقَوْمُ مِنْ مَالِهِ قِيمَةَ الْعَدْلِ، وَيُدْفَعُ إِلَى الشُّرَكَاءِ أَنْصَابُهُمْ، وَيُخْلَى سَبِيلُ الْمُعْتَقِ. يُخْبِرُ ذَلِكَ ابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم. وَرَوَاهُ اللَّيْثُ وَابْنُ أَبِي ذُئْبٍ وَابْنُ إِسْحَاقَ وَجَوْزَيْهٌ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم. مُخْتَصَرًا^(١).

٢٥٢٥- نافع دهگيرپيته وه له ئيبنو عومره وه رضي الله عنه كه ئيبنو عومهر فهتواى دهدا دمربارهى كۆيله يان كه نيزهك كه هاوبهش بيت له نيوان چهند كه سيكدا، جا يه كيكيان به شهكهى خوى نازاد بكات لهو كۆيله يان كه نيزهكه، نه وه له سه ريه تى هه مووى نازاد كات، نه گهر نهو كه سهى كه نازادى كردوه نه و منده سامانى هه بيت بگاته نرخى نازادكردهكه، كۆيلهكه دمقه بلتيريت له ماله كهى به نرخىكى دادگه رانه، وه بهشى هاوبه شهكان دمه ريت له نرخه كهى، جا كۆيله نازادكراوه كه نازاد دهكړئ، عهبدو للاى كورپى عومهر نه مهى له پيغه مبهروه وه صلى الله عليه وسلم دهگيرپايه وه، ههروها نه م فهرمووده هه ر يهك له له يس، ئيبنو نه بى زينب، ئيبنو ئيسحاق، جو ميرييه، يه حياى كورپى سه عيدو ئيسماعيلى كورپى نومه ييه هه موويان له نافيحه وه گيرپاويانه ته وه، نه وييش له ئيبنو عومره وه صلى الله عليه وسلم له پيغه مبهروه وه صلى الله عليه وسلم به كورتر له گيرپانه وه كهى پيشوو گيرپايه تيه وه.

۵ - باب: إِذَا أَعْتَقَ نَصِيبًا فِي عَبْدٍ، وَلَيْسَ لَهُ مَالٌ، اسْتُسْعِيَ الْعَبْدُ

غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ، عَلَى نَحْوِ الْكِتَابَةِ

۲۵۲۶- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، سَمِعْتُ قَتَادَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي النُّضْرُ بْنُ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهيكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَنْ أَعْتَقَ شَقِيقًا مِنْ عَبْدٍ"^(۱).

۵- باسیک: ئەگەر کەسیک بەشیکی لە کۆیلهیهک ئازاد

کرد، وه سامانی نهبوو (هه مووی ئازاد بکات)، داوا
له کۆیله که دهکریت که سابهت بکات بئ زهخت لئ کردن،
وهک ئەوهی که کۆیله که له گهڵ خاوه نه کهی نووسراو
دهنووسن (بو ئازادکردنی به پارهیهکی دیاری کراو)

۲۵۲۶- ئەبو هورمیره رضي الله عنه دهلی: پینغه مبهه رضي الله عنه فهرمووی: ((هه رکهس بهشیک له کۆیلهیهک ئازاد بکات))

۲۵۲۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهيكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "مَنْ أَعْتَقَ نَصِيبًا - أَوْ شَقِيقًا - فِي مَمْلُوكٍ، فَخَلَّاهُ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ، وَإِلَّا فَوَّمَّ عَلَيْهِ، فَاسْتُسْعِيَ بِهِ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ". تَابَعَهُ حَجَّاجُ بْنُ حَجَّاجٍ، وَأَبَانُ، وَمُوسَى بْنُ خَلْفٍ، عَنْ قَتَادَةَ. اخْتَصَرَهُ شُعْبَةُ^(۲).

۲۵۲۷- ئەبو هورمیره رضي الله عنه دهگپریته وه که پینغه مبهه رضي الله عنه فهرمووی: ((هه رکهسیک بهشیکی یان هه ندیکی- له کۆیلهیهک ئازاد کرد، ئەوه ئازاد کردنی کۆیله کهی

(۱) پروانه: ۲۴۹۲.

(۲) پروانه: ۲۴۹۲.

۲۵۲۸- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((بێگومان خوای گەورە لەبەر من چاوپۆشی لە ئوممەتەتەکەم کردووە لەو داغە (گومان)انەی بەدئیاندا ھاتوو (و دیت)، ھەتا بە کردوووە نەیکەن یان بەگوفتار نەیلێن)).

۲۵۲۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ سُفْيَانَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيِّ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ اللَّيْثِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ، وَلَا مِرْيَئَ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا، أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ".

۲۵۲۹- عومەری کوری خەتتاب رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرەو ﷺ دەگێڕێتەووە کە فەرموویەتی: ((ھەموو کردووەکان بەنیازی دڵن، ھەرکەس نیازی دلی چی بێت پاداشتی ئەووی دەدریتەووە، جا ھەرکەس کۆچکردنەکە لەبەر پەزنامەندی خواو بۆ لای پێغەمبەرەکە ﷺ، بێت ئەو کۆچەکە بۆ خواو پێغەمبەرەکە یەتی، بەلام ھەر کەسێک کۆچەکە بۆ بەدەستھێنانی دنیا بێت، یان لەبەر ئافرەتێک بێت کە ماری بکات، ئەو کۆچەکە بۆ ئەوێە کە لەپێناویدا کۆچی کردووە)).

۷ - بَابُ: إِذَا قَالَ رَجُلٌ لِعَبْدِهِ: هُوَ لِلَّهِ. وَنَوَى الْعِتْقَ، وَالْإِشْهَادَ فِي الْعِتْقِ

۲۵۳۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُمَيَّرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ لَمَّا أَقْبَلَ يُرِيدُ الْإِسْلَامَ وَمَعَهُ غُلَامُهُ، ضَلَّ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِنْ صَاحِبِهِ، فَأَقْبَلَ بَعْدَ ذَلِكَ وَأَبُو هُرَيْرَةَ جَالِسٌ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: النَّبِيُّ ﷺ "يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، هَذَا غُلَامُكَ قَدْ أَتَاكَ". فَقَالَ: أَمَا إِنِّي أَشْهَدُكَ أَنَّهُ حُرٌّ. قَالَ فَهُوَ حِينَ يَقُولُ: يَا لَيْلَةً مِنْ طَوْلِهَا وَعَنَائِهَا ... عَلَى أَنَّهَا مِنْ دَارَةِ الْكُفْرِ نَجَبٌ^(۱).

۷- باسیک: ئەگەر پیاویک به کۆيله‌که‌ی ووت: ئەو کۆيله‌یه‌ی بۆ خوا بی‌ت و مه‌به‌ستی نازادکردن بوو، وه (حوکمی) شایه‌تی دان له نازادکردنی کۆيله‌دا

۲۵۳۰- قه‌یس گێڕایه‌وه که ئەبو هورمیره رضی الله عنه ده‌لی: کاتی‌ک ئەو هات ویستی (مسوڵمان بی‌ت و) بی‌ته ناو ئیسلامه‌وه، غولامه‌که‌شی له‌گه‌ڵدا بوو، هه‌ردووکیان له‌یه‌کتری ون بوون، جا دواتر غولامه‌که‌ی هاته‌وه و ئەبو هورمیره له‌ خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ردا صلی الله علیه و آله دانیشتبوو، ئینجا پی‌غه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((ئەبو هورمیره ئەوه غولامه‌که‌ته هاته‌وه بۆ لات))، ئەبو هورمیره وتی: ده‌ی من تو ده‌گه‌م به‌شایه‌ت که ئەو نازاده، ده‌لی: ئەوه له‌کاتی‌کدا بوو که ئەبو هورمیره ده‌یوت:

ئای له‌ دریزی و ماندووی‌تی شه‌وگاری‌ک .... به‌لام ئەو شه‌وه‌ی رزگاری‌کردین له‌ کافرستانی

۲۵۳۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه قَالَ: لَمَّا قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قُلْتُ فِي الطَّرِيقِ: يَا لَيْلَةَ مَنْ طَوْلَهَا وَعَنَائِهَا ... عَلَى أَنَّهَا مِنْ دَارَةِ الْكُفْرِ نَجَتْ قَالَ: وَأَبَقَ مِنِّي غُلَامٌ لِي فِي الطَّرِيقِ - قَالَ: - فَلَمَّا قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله بَايَعْتُهُ، فَبَيَّنَّا أَنَا عِنْدَهُ إِذْ طَلَعَ الْغُلَامُ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: "يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، هَذَا غُلَامُكَ". فَقُلْتُ هُوَ حُرٌّ لِرَجُلٍ مِنَ اللَّهِ، فَأَعْتَقْتُهُ. لَمْ يَقُلْ أَبُو كُرَيْبٍ، عَنْ أَبِي أَسَامَةَ: حُرٌّ^(۱).

۲۵۳۱- قه‌یس گێڕایه‌وه که ئەبو هورمیره رضی الله عنه ده‌لی: کاتی‌ک رۆیشتمه‌ی خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله (له‌ مه‌دینه) له‌ری‌گادا ئەم شیعره‌م ده‌وت:

نای له‌دریزی و ماندوویتی شه‌وگاریک .... به‌لام نه‌و شه‌وه‌ پرزگاری کردین له‌کافرستانی نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: له‌پنگادا غولامه‌که‌م هه‌له‌هات و رای کرد، ده‌لی: جا کاتیک گه‌یشتمه‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌یعه‌تم پێدا، ئینجا له‌کاتیکدا من له‌ خزمه‌تیدا بووم، له‌پر غولامه‌که‌ دمرکه‌وت و پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پێی وتم: ((ئه‌ی نه‌بو هورمیره‌ نه‌وه‌ غولامه‌که‌ته‌))، منیش وتم: نه‌وه‌ نازاد بێت له‌به‌ر رهمانه‌ندی خوا، نێر نازادم کرد. نه‌بو عه‌بدوڵلا (نیمامی بوخاری) ده‌لی: نه‌بو کورمیب له‌ ئوسامه‌وه‌ گیراویه‌تیه‌وه‌ و نه‌یوتوه‌وه‌ نازاده.

۲۵۳۲- حَدَّثَنَا شَهَابُ بْنُ عَبَّادٍ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ قَالَ: لَمَّا أَقْبَلَ أَبُو هُرَيْرَةَ ﷺ، وَمَعَهُ غُلَامُهُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْإِسْلَامَ، فَأَصْلَحَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ ... بِهَذَا، وَقَالَ: أَمَا إِنِّي أَشْهَدُكَ أَنَّ اللَّهَ ^(۱).

۲۵۳۲- قه‌یس ده‌لی: کاتیک نه‌بو هورمیره ﷺ هات و غولامه‌که‌ی له‌گه‌لدا بوو، وه‌ نه‌بو هورمیره‌ به‌دوای ئیسلامدا ده‌گه‌را، هه‌ریه‌که‌یان هاوڕێکه‌ی ون کردبوو، نێر فهرمووده‌که‌ به‌وینه‌ی فهرمووده‌که‌ی پێشوو ده‌گیرێته‌وه‌، وه‌ نه‌بو هورمیره‌ ده‌لی: به‌راستی من توو ده‌که‌مه‌ شایه‌ت که‌ نه‌و نازاده له‌به‌ر خوا.

۸- بابُ أُمِّ الْوَلَدِ

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ تَلِدَ الْأُمُّ رَبَّهَا".
۲۵۳۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ ﷺ قَالَتْ: إِنَّ عُتْبَةَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ عَهَدَ إِلَى أَخِيهِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنْ يَقْبِضَ

إِلَيْهِ ابْنٌ وَلِيدَةٌ زَمْعَةٌ، قَالَ عُتْبَةُ إِنَّهُ ابْنِي. فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَمَنَ الْقَنْحِ أَخَذَ سَعْدُ ابْنٌ وَلِيدَةٌ زَمْعَةٌ، فَأَقْبَلَ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَقْبَلَ مَعَهُ بِعَبْدِ بْنِ زَمْعَةٍ، فَقَالَ سَعْدُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا ابْنُ أَخِي، عَهْدَ إِلَيَّ أَنَّهُ ابْنُهُ. فَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا أَخِي ابْنٌ وَلِيدَةٌ زَمْعَةٌ، وَلَدَ عَلَى فِرَاشِهِ. فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى ابْنِ وَلِيدَةٍ زَمْعَةٍ، فَإِذَا هُوَ أَشْبَهُ النَّاسِ بِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنُ زَمْعَةٍ". مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ وَلَدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِيهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "اِخْتَجَبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةٍ". مِمَّا رَأَى مِنْ شَبْهِهِ بِعُتْبَةٍ. وَكَانَتْ سَوْدَةُ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ.^(۱)

۸- باسی (حوکمی) دایکی مندال

ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرەو ﷺ گێڕایەووە فەرموویەتی: ((لە نیشانەکانی رۆژی دواییە کە کەنیزەک خاوەنەکە ی بێت^(۲))).

۲۵۳۳- عائیشە رضی اللہ عنہا دەلی: عوتبە ی کور ی ئەبی ومقاص بەسەعدی کور ی ئەبی ومقاصی برای وت: کور ی کەنیزەکە ی زەمە (کە عەبدورەحمانە) ومبرگرت و بەیئیتە لای خۆی، عوتبە وتی: بێگومان ئەو (عەبدورەحمان) کور ی منە، جا کاتێک پێغەمبەری خوا ﷺ لەکاتی نازادکردنی مەککە هات (بۆ مەککە)، سەعد کور ی کەنیزەکە ی زەمە ی ومبرگرت و هینای بۆ خزمەتی پێغەمبەری خوا ﷺ، عەبدی کور ی زەمەشی لەگەڵیدا هینا، ئینجا سەعد وتی: ئە ی پێغەمبەری خوا ﷺ ئەمە برازامە، براکەم ومسیتی بۆ کردووم کە ئەو (عەبدورەحمان) کور یەتی، عەبدی کور ی زەمەش وتی: ئە ی پێغەمبەری خوا ﷺ ئەمە برامە، کور ی

(۱) بروانە: ۲۰۵۳.

(۲) واتە: کەنیزەکیک پیاویک ماری دەکات و سەرچییە لەگەڵ دەکات و کور یکی لی دەبێت، ئەم کورە دوا ی مردنی باوکی دەبێتە خاوەنی دایکی، بەلەم دایکی نازاد دەبێت، چونکە دروست نییە مەرۆف دایک و باوکی خۆی بکاتە کۆیله.

که‌نیزه‌کی زهمعه‌یه، له مال و سهرجیی ئەودا له دایک بوو^(۱)، ئینجا پێغه‌مبهری خوا ﷺ سهری کۆری که‌نیزه‌که‌کی زهمعه‌ی کرد، ده‌بینیت زۆر له عوتبه ده‌چیت، بۆیه پێغه‌مبهری خوا ﷺ فهرموو: ((ئهی عه‌بد ئەم کۆره‌ هی تۆیه))، له‌به‌ر ئەوه‌ی که‌نیزه‌که‌ له مال و سهرجیی باوکیدا بووه. وه پێغه‌مبهری خوا ﷺ فهرموو: ((ئهی سه‌وده‌ی کچی زهمعه‌ خۆتی لێ داپۆشه و با نه‌تبینی))، له‌به‌ر ئەوه‌ی بینی (عه‌بدوهره‌حمان) له عوتبه ده‌چیت، وه سه‌وده‌ هاوسهری پێغه‌مبهر ﷺ بوو.

۹- بابُ بَيْعِ الْمَدْبَرِ

۲۵۳۴- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَعْتَقَ رَجُلٌ مِنَّا عَبْدًا لَهُ عَنْ دُبُرٍ، فَدَعَا النَّبِيَّ ﷺ بِهِ فَبَاعَهُ. قَالَ جَابِرٌ مَاتَ الْعَلَامُ عَامَ أَوَّلِ^(۲).

۹- باسی فروشتنی کۆیله‌ی چاوه‌روانکراو^(۳) (دروسته)

۲۵۳۴- جابیری کۆری عه‌بدوڵڵا ر‌ض‌ی‌الله‌عن‌ه‌ ده‌لی: بیاویک له‌نیمه^(۴) کۆیله‌یه‌کی هه‌بوو نازادی کرد دوا‌ی مردنی (ئه‌گهر مرد)، پێغه‌مبهریش ﷺ جارێ بۆ داو^(۵) و فروشتی. جابیر ده‌لی: کۆیله‌ لاوه‌که‌ مرد له سالی یه‌که‌می (نیماره‌تی عه‌بدوڵڵای کۆری زوبه‌یردا)^(۶).

(۱) واته: ئەو که‌نیزه‌که‌ کاتیک عه‌بدوهره‌حمانی بووه زهمعه‌ خاوه‌ن و گه‌وره‌ی بووه.

(۲) بر‌وانه: ۲۱۴۱.

(۳) واته: ئەگهر خاوه‌نه‌که‌ی مرد کۆیله‌که‌ نازاد ده‌کری.

(۴) واته: نه‌نصارییه‌کان.

(۵) فهرموو: کێ ده‌یکری؟

(۶) ئەو زیاده‌ی نێوان که‌وانه‌کان له سه‌حیحی موس‌لیم‌دايه (فتح الباری: ۲۰۸/۶).

۱۰- بَابُ بَيْعِ الْوَلَاءِ وَهَبَتِهِ

۲۵۳۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه يَقُولُ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَيْعِ الْوَلَاءِ، وَعَنْ هَبْتِهِ ^(۱).

۱۰- باسی (رێگری کردن له) فروشتنی هه‌قداری و به‌خشینی

۲۵۳۵- ئیبنو عومەر رضي الله عنه ده‌ئێ: پێغه‌مبهری خوا ﷺ رێگری کرد له‌ فروشتنی هه‌قداری (کۆیله‌ی نازادکراو)، وه‌ رێگریشی کرد له‌ به‌خشینی ^(۲).

۲۵۳۶- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: اشْتَرَيْتُ بَرِيرَةَ، فَأَشْرَطْتُ أَهْلَهَا وَلَاءَهَا، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: "أَعْتَقِيهَا، فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْطَى الْوَرِقَ". فَأَعْتَقْتُهَا، فَدَعَاَهَا النَّبِيُّ ﷺ فَخَرَّهَا مِنْ زَوْجِهَا فَقَالَتْ: لَوْ أَعْطَانِي كَذَا وَكَذَا مَا ثَبْتُ عِنْدَهُ. فَأَخْتَارَتْ نَفْسَهَا ^(۳).

۲۵۳۶- عایشه رضي الله عنها ده‌ئێ: به‌ریرهم کړی، ئینجا خاومنه‌کانی به‌مه‌رجیان گرت که هه‌قداری به‌ریره‌ بو‌ نه‌وان بی‌ت، منیش نه‌وهم بو‌ پێغه‌مبهر ﷺ باسی کرد، نه‌ویش فه‌رمووی: ((نازادی بکه، چونکه‌ بی‌گومان هه‌قداری بو‌ نه‌و که‌سه‌یه‌ زیو (پاره‌ی داوه‌))، منیش نازادم کرد، ئینجا پێغه‌مبهر ﷺ به‌ریره‌ی بانگ کرد و سه‌رپشکی کرد له‌ (مانه‌وه‌ لای) می‌رده‌که‌ی، به‌ریره‌ش وتی: نه‌گه‌ر نه‌وه‌ و نه‌وهم پێبدات لای نامینه‌وه‌، نیت‌ر جیا‌بوونه‌وه‌ی خۆی هه‌لب‌رارد.

(۱) پروانه: ۶۷۵۶.

(۲) ئیبنو به‌تال ده‌ئێ: زانا‌یان یه‌ک ده‌نگن گۆڕینی نه‌سه‌ب دروست نییه‌، جا نه‌گه‌ر حوکمی هه‌قداری (وه‌لا) حوکمی نه‌سه‌بی هه‌یه‌، که‌واته‌ چۆن نه‌سه‌ب ناگۆردری، هه‌قداریش ناگۆردری، عه‌ره‌به‌کان له‌ سه‌رده‌می نه‌فامیدا هه‌قداریان ده‌گۆری به‌ فروشتن، به‌لام ئایینی ئیسلام نه‌وه‌ی قه‌ده‌غه‌کرد. پروانه: إرشاد الساری: ۵۵۳/۵.

(۳) پروانه: ۴۵۶.

۱۱ - باب: إِذَا أَسِرَ أَخُو الرَّجُلِ أَوْ عَمُّهُ، هَلْ يُقَادَسُ إِذَا كَانَ مُشْرِكًا؟

وَقَالَ أَنَسُ: قَالَ الْعَبَّاسُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَادَيْتُ نَفْسِي، وَقَادَيْتُ عَقِيلًا^(۱).
وَكَانَ عَلِيٌّ لَهُ نَصِيبٌ فِي تِلْكَ الْغَنِيمَةِ الَّتِي أَصَابَ مِنْ أَخِيهِ عَقِيلٍ وَعَمِّهِ عَبَّاسٍ.
۲۵۳۷- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ مُوسَى،
عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَسُ ﷺ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ اسْتَأْذَنُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
فَقَالُوا: ائْذَنْ لَنَا فَلْتَرْكُ لِبْنِ أُخْتِنَا عَبَّاسٍ فِدَاءً. فَقَالَ: "لَا تَدْعُونَ مِنْهُ دِرْهَمًا"^(۲).

۱۱- باسیک: ئەگەر پیاویک برای یان مامی دیل کرا، ئایا بریتی (فیدیە) بۆ دەدریت ئەگەر هاوبەش دانەر بوو؟

ئەنەس ﷺ دەلی: عەبباس بە پێغەمبەری ﷺ وت: بریتی خۆم و بریتی عەقیلە دا.
هەروەها عەلی لەو دەستکەوتەیی کە لە عەقیلی برای و عەبباسی مامی دەست
کەوت بەشیکی هەبوو تییدا.
۲۵۳۷- ئەنەس ﷺ دەگێڕێتەووە کە چەند پیاویکی ئەنصاری مۆلەتیان لە پێغەمبەری خوا
ﷺ خواست و وتیان: مۆلەتمان بدە با دەست هەلگیرین لەبریتی عەبباسی خوشکەزaman،
پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((دەست لەیەک درهەمی هەلناگیرن)).

۱۲ - بابُ عِتْقِ الْمُشْرِكِ

۲۵۳۸- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، أَخْبَرَنِي أَبِي، أَنَّ حَكِيمَ بْنَ
حِزَامٍ ﷺ أَعْتَقَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مِائَةَ رَقَبَةٍ، وَحَمَلَ عَلَى مِائَةِ بَعِيرٍ، فَلَمَّا أَسْلَمَ حَمَلَ عَلَى مِائَةِ

(۱) پروانه: ۴۲۱.

(۲) پروانه: ۳۰۴۸، ۴۰۱۸.

بَعِيرٍ، وَأَعْتَقَ مِائَةَ رَقَبَةٍ، قَالَ: فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ أَشْيَاءَ كُنْتُ أَصْنَعُهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، كُنْتُ أَتَحَنُّ بِهَا، يَغْنِي أَتَبَرُّ بِهَا، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَسَلَمْتَ عَلَى مَا سَلَفَ لَكَ مِنْ خَيْرٍ"^(۱).

۱۲- باسی (حوکمی) ئازادکردنی کۆیله‌ی هاوبه‌شدانه‌ر

۲۵۳۸- هیشام ده‌لّی: باوکم بو‌ی گێرامه‌وه که چه‌کیمی کوری حیزام ﷺ له سه‌رده‌می نه‌فامیدا^(۲) سه‌د به‌نده‌ی ئازاد کردبوو، وه سه‌د وشتری ته‌رخان کردبوو بو‌ سواربوونیان (بو‌ چه‌ج)، جا کاتی‌ک مسو‌لمان بوو سه‌د وشتری ته‌رخان کرد بو‌ سوار بوونیان (بو‌ چه‌ج)، سه‌د به‌نده‌شی ئازاد کرد، چه‌کیم وتی: جا پرسیارم له پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد و وتم: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌وا‌لم بدم‌ری دهم‌باره‌ی شتانیک من له سه‌رده‌می نه‌فامیدا ده‌مکرد، من به‌نیازی چاکه ده‌مکردن، (هیشام ده‌لّی) واته: مه‌به‌ستم لی‌یان چاکه‌کردن بوو (به‌رانبه‌ر به‌خه‌لکی)، پی‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ هه‌رمووی: ((تۆ له‌سه‌ر ئه‌و چاکانه مسو‌لمان بوویت که پی‌شتر کردووته)).

۱۳- بَابُ مَنْ مَلَكَ مِنَ الْعَرَبِ رَقِيبًا، قَوَّهَبَ وَبَاعَ وَجَامَعَ وَقَدَسَ

وَسَبَى الذَّرِيَّةَ

وَقَوْلِهِ ﷺ: ﴿مَنْ ضَرَبَ اللَّهَ مَسْلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْتَهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ

يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ^١ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ النحل.

(۱) پروانه: ۱۴۳۶.

(۲) که بته‌رست بووه.

۱۳- باسی که‌سیک که‌نیزه‌ک و کۆيله‌یه‌کی عه‌ره‌بی بوو‌ییت، جا به‌خشی بی‌تی و فروشت‌بی‌تی و سه‌رج‌یی له‌گه‌ل کرد بی‌ت و له‌بری‌تیدا دا‌بی‌تی، وه‌ باسی ژن و مندالی عه‌ره‌بی به‌دیل گرت‌بی‌ت

وه‌ ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوای گه‌ورده‌و بالادست: (خوا نمونه‌ی هیناومه‌وه‌ به‌ به‌نده‌یه‌کی خاومندار که‌ توانای به‌سه‌ر هیچ شتی‌کدا نییه‌، له‌گه‌ل که‌سیکی (باومردار) که‌ رزق و رۆزی چاکمان پیدایی له‌لایه‌ن خو‌مانه‌وه‌، ئه‌ویش له‌و (رۆزی)یه‌ ببه‌خشی‌ت به‌نه‌ینی و به‌ناشکرا، ئایا ئه‌و دووانه‌ یه‌کسانن؟! سوپاس و ستایش بو‌ خوا، به‌لام زۆربه‌یان نازانن).

۲۵۳۹- ۲۵۴۰- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، ذَكَرَ عُرْوَةَ أَنَّ مَرْوَانَ وَالْمِسُورَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَاهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَامَ حِينَ جَاءَهُ وَفَدُ هَوَازَنَ، فَسَأَلُوهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَسَبْيَهُمْ، فَقَالَ: "إِنَّ مَعِيَ مَنْ تَرَوْنَ، وَأَحَبُّ الْحَدِيثِ إِلَيَّ أَصْدَقُهُ، فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ: إِمَّا الْمَالَ، وَإِمَّا السَّبْيَ، وَقَدْ كُنْتُ اسْتَأْنَيْتُ بِهِمْ". وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ انْتَضَرَهُمْ بَضْعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً حِينَ قَفَلَ مِنَ الطَّائِفِ، فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ غَيْرُ رَادٍّ إِلَيْهِمْ إِلَّا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ قَالُوا: فَإِنَّا نَخْتَارُ سَبْيَنَا. فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فِي النَّاسِ، فَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ إِخْوَانَكُمْ جَاءُونَا تَائِبِينَ، وَإِنِّي رَأَيْتُ أَنْ أُرَدَّ إِلَيْهِمْ سَبْيُهُمْ، فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيبَ ذَلِكَ فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا فَلْيَفْعَلْ". فَقَالَ النَّاسُ: طَيَّبْنَا ذَلِكَ. قَالَ: "إِنَّا لَا نَذَرِي مَنْ أَذِنَ مِنْكُمْ مِمَّنْ لَمْ يَأْذَنْ، فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعَ إِلَيْنَا عُرْفَاؤُكُمْ أَمْرُكُمْ". فَارْجَعَ النَّاسُ، فَكَلَّمَهُمْ عُرْفَاؤُهُمْ، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُمْ طَيَّبُوا وَأَذِنُوا، فَهَذَا الَّذِي بَلَّغْنَا عَنْ سَبْيِ هَوَازَنَ. وَقَالَ أَنَسٌ قَالَ عَبَّاسٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ قَادَيْتَ نَفْسِي، وَقَادَيْتَ عَقِيلًا^(۱).

۲۵۳۹- ۲۵۴۰- عورپوه دهلى: مهړوان و ميسومرى كورې مه خرېمه بۆيان گيرپامه وه
 كه پيغهمبهرى خوا ﷺ كاتيك نوينه رهمكانى ههوازين هاتنه خزمهتى ههستايه
 سهرپى، ئينجا داوايان لىي كرد كه سامان و ژن و مندالەكانيان بۆ بگيرپته وه،
 پيغهمبهرى خواش ﷺ فهرمووى: ((بيگومان من نهو خهلكم لهگهلدايه كه
 دميان بينن، وه خوشهويسترين وته لاي من راسترينيهتى، كهواته يهكيك لهو
 دووانه ههلبژيرن^(۱): يان مال و سامانهكه، يان ژن و مندالە ديلهكان، وه بيگومان
 من پهلهم نهكرد و چاومړوانيم كردن))، وه پيغهمبهر ﷺ كاتيك گهراپه وه
 لهتائيف ده بۆ بازده شهو چاومړوانى كردن، ئينجا كه بۆيان پروونبوويه وه كه
 پيغهمبهرى خوا ﷺ تهنهيايهكيك لهو دووانهيان^(۲) بۆ دهگيرپته وه، وتيان:
 كهواته ژن و مندالە ديلهكانمان ههلبژيرن، نهوسا پيغهمبهرى خوا ﷺ لهناو
 خهلكهكهده ههستايه وه، سوپاس و ستايشى خواى كرد بهو شيوى شياوى بيت،
 پاشان فهرمووى: ((دواى سوپاسى خوا، جا بهراستى ئهم برايانهتان
 بهپهشيمانىيه وه^(۳) هاتوون بۆ لاي ئيمه، وه من پام وايه كه ژن و مندالە
 گيراوهكانيان بدهينه وه، جا ههركهستان پيى خوشه و لهناخيه وه حهز دهكات
 نهو كاره بكات با بيكات، وه ههر كهسيكىستان پيى خوشه بهشهكهى خوى وهك
 خوى بمينپته وه ههتا يهكه مدمستكهوت خواى گهوره پيمان دمبهخشيت
 دميدهيني، با وابكات))، خهلكهكesh وتيان: ئيمه بهوه رازين و پيمان خوشه (و
 بۆيان دهگيرپنه وه)، نهوسا پيغهمبهرى خوا ﷺ فهرمووى: ((بهراستى ئيمه
 نازانين كيتان مؤلتهتى داوهو كيتان مؤلتهت نهداوه^(۴)، كهواته بگهراپنه وه (بۆ

(۱) كه بۆتان بگيرپمه وه و بتاندهمه وه.

(۲) يان ژن و مندالەكانيان يا مال و سامانهكانيان.

(۳) واته: موسولمان بوون و پهشيمان له رابردوويان.

(۴) بۆ گيرانهوهى ژن و مندالە گيراوهكانيان.

شوینی خۆتان) با نوینەر و سهرپهرشتیاره‌كانتان بپاری ئیوه به‌رزبكه‌نه‌وه بۆمان))، ئیتر خه‌لكه‌كه‌ش گه‌رانه‌وه و نوینەره‌كانیان هسه‌یان له‌گه‌ل كردن، پاشان نوینەره‌كانیان گه‌رانه‌وه بۆ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، هه‌والیان پێدا كه خه‌لكه‌كه هه‌موو پێیان خۆشه و مۆله‌تیان دا به‌گێرانه‌ومیان. (زوه‌ری ده‌لی: ج۱ ئه‌ومیه‌ دهرباره‌ی ژن و منداڵه‌ دیله‌كانی هه‌وازی پیمان گه‌یشتوو. ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: عه‌بباس ﷺ به‌پیغه‌مبه‌ری ﷺ وت: ج۱ من بریتی خۆم و بریتی عه‌قیلم داوه (كاتیك به‌دیله‌ گریان له‌جه‌نگی به‌دردا).

۲۵۴۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى نَافِعٍ فَكَتَبَ إِلَيَّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَغَارَ عَلَى بَنِي الْمُصْطَلِقِ وَهُمْ غَارُونَ وَأَنْعَامُهُمْ تُسْقَى عَلَى الْمَاءِ، فَقَتَلَ مُقَاتِلَتَهُمْ، وَسَبَى ذَرَارِيَهُمْ، وَأَصَابَ يَوْمَئِذٍ جُؤَيْرِيَّةَ. حَدَّثَنِي بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، وَكَانَ فِي ذَلِكَ الْجَيْشِ.

۲۵۴۱- ئیبنو عه‌ون ده‌لی: نامهم نووسی بۆ نافع^(۱)، ئه‌ویش وه‌لامی بۆ نووسیمه‌وه^(۲): بێگومان پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ناکاودا هی‌رش‌ی کرده‌ سهر به‌نی موسته‌لیق که بێ ناگابوون، وه‌ ئازده‌ل و ماله‌ته‌که‌یان له‌سه‌ر ئاوێك بوون ئاو دهران، ئینجا پیاوه‌ جه‌نگاومه‌رکه‌کانیان کوژران، وه‌ ژن و منداڵه‌کانیان به‌دیله‌ گریان، له‌و پۆژه‌دا ئه‌و (پیغه‌مبه‌ر ﷺ) جوهریه‌ی به‌رکه‌وت^(۳)، (نافع ده‌لی: عه‌بدو‌ل‌لای کوری عومه‌ر ﷺ ئه‌م فه‌رمووده‌ی بۆ گێرامه‌وه‌ که خۆی له‌و له‌شکره‌دا بووه‌.

(۱) دهرباره‌ی بانگکردنی کافران بۆ ئیسلام پێش جه‌نگ کردن له‌گه‌ل‌یان.

(۲) که بانگ کردن له‌ سه‌ره‌تای ئیسلامه‌وه‌ بوو، ئه‌وه‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ دای به‌سه‌ر به‌نی موسته‌له‌قدا، له‌کاتی‌کدا بێ ناگابوون.

(۳) که له‌و ئافره‌تانه‌ بوو به‌دیله‌ گێرابوون.

۲۵۴۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنْ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ رضي الله عنه فَقَسَّأَتْهُ، فَقَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي غَزْوَةِ بَنِي الْمُصْطَلِقِ، فَأَصَبْنَا سَبِيًّا مِنْ سَبْيِ الْعَرَبِ، فَاشْتَهَيْنَا النِّسَاءَ، فَاشْتَدَّتْ عَلَيْنَا الْعُزْبَةُ وَأَحْبَبْنَا الْعَزْلَ، فَسَأَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: "مَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا، مَا مِنْ نَسَمَةٍ كَانَتْهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا وَهِيَ كَانَتْهُ"^(۱).

۲۵۴۲- ئیبنو موحه‌یریز ده‌لی: ئەبو سەعیدم بینی و پرسیار(ی عەزل^(۳))م لێکرد، ئەویش وتی: لە خەزەمت پێغه‌مبەری خوادا ﷺ (لە مەدینە) دەرچووین بۆ غەزای بەنی موصلەلیق، جا کۆمە‌لێک ئافرەتمان لە ئافرەتانی عەرەب دەست بەسەردا گرت، جا دڵمان بۆ ئافرەتان چوو، چونکە بێ ژنی و دوور لە هاوسەری زۆری بۆ هینابووین، وە حەزمان دەکرد عەزل بکەین، بۆیە پرسیارمان لە پێغه‌مبەری خوا ﷺ کرد، ئەویش فەرمووی: ((هێچتان لەسەر نییە عەزل بکەن^(۳)، ئەوەی (خوا بیه‌وێ) ببێت تا ڕۆژی قیامەت هەر دەبێت)).

۲۵۴۳- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: لَا أَزَالُ أَحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ. وَحَدَّثَنِي ابْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ الْمُغِيرَةِ عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. وَعَنْ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: مَا زِلْتُ أَحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ مُنْذُ ثَلَاثِ سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ فِيهِمْ، سَمِعْتُهُ يَقُولُ: "هُمْ أَشَدُّ أُمَّتِي عَلَى الدِّجَالِ". قَالَ: وَجَاءَتْ صَدَقَاتُهُمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: "هَذِهِ صَدَقَاتُ قَوْمِنَا". وَكَانَتْ سَبِيَّةً مِنْهُمْ عَائِشَةُ، فَقَالَ: "أَعْتَقِيهَا فَإِنَّهَا مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ"^(۴).

(۱) پروانه: ۲۲۳۹.

(۲) عەزل: واتە لە کاتی جوتبووندا پیاو ئاوی خۆی بگرتێتو وە نەهێلێت بڕژێتە منداڵانی ئاخرەتە کەو.

(۳) لە (إرشاد الساري: ۲۱۸/۴) دە‌لێ: [لا]ی (أَنْ لَا تَفْعَلُوا) زیاده‌یه.

(۴) پروانه: ۴۳۶۶.

۲۵۴۳- ئەبو زورعه له ئەبو ھورمیره رضی اللہ عنہ دەستی: بەردەوام بەنی تەمیمە خوش دەوێت. (بەرشتەى دووهم گێردراوئەو: ئەبو زورعه له ئەبو ھورمیره رضی اللہ عنہ دەستی: تا ماوم بەنی تەمیمە خوش دەوێت، لەو کاتەوێ سێ فەرمووئەم لە پیغەمبەرى خوا ﷺ بیستوووە لەبارمیانەو دمیغەرموو، لێم بیست دمیغەرموو: ((ئەوان لەبەھیترینی ئوممەتی من لەبەرانبەرى دەجالد)). ئەبو ھورمیره وتی: کاتیک زەکاتەکیان هات پیغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووی: ((ئەمە زەکاتی خزەکانمانە))، وە کەنیزەکیک لەوان لای عانیشە بوو، پیغەمبەر ﷺ بە عانیشەى فەرموو: ((نازادی بکە، چونکە بیگومان لەنەوێ ئیسماعیلە)).

۱۴- بَابُ قُضِلَ مِنْ أَدَبِ جَارِيَتِهِ وَعَلِمَهَا

۲۵۴۴- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ قُضَيْلٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ كَانَتْ لَهُ جَارِيَةٌ فَعَالَهَا، فَأَحْسَنَ إِلَيْهَا ثُمَّ أَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا، كَانَ لَهُ أَجْرَانِ"^(۱).

۱۴- باسی گەورەیی ئەو کەسەى کەنیزەکەى

پەرەردەبکات و فێرى زانستى بکات

۲۵۴۴- ئەبو موسای ئەشعەرى رضی اللہ عنہ دەستی: پیغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووی: ((ھەرکەسێک کەنیزەکیکى ھەبوو بە خێوی کرد، وە چاکەى لەگەڵدا کرد، پاشان نازادی کرد و بەشووی دا، ئەو دوو پاداشتی بو ھەیه)).

۱۵- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: "الْعَبِيدُ إِخْوَانُكُمْ قَاطِعُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُونَ"

وَقَوْلِهِ ﷺ: ﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾ ﴿٣٨﴾ النساء. ذِي الْقُرْبَى: الْقَرَبَى، وَالْجُنُبُ: الْغَرِيبُ، الْجَارُ الْجُنُبُ يَعْنِي: الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ.

۱۵- باسی ئەم فەرموودەیی پێغه مەبەر ﷺ: ((کۆیلهکان براتان،

کەواتە لەو خۆراکەیی خۆتان دەبخۆن دەرخواردنی ئەوانیشی بەدەن))

وہ ئەم فەرمايشتهی خۆای بەرز و بلند: ((بەس خوا بەپرستن و هیچ شتێک مەگەن بەهاوبەشی، هەروەها لەگەڵ دایک و باوکتاندا چاک بن، وە لەگەڵ خەزە نزیکهکان و هەتیوان و هەزاران و هاوسێی خەزم و هاوسێی بێگانه، یان دوور و هاوڕێی هەمیشەیی، یان هاوڕێی سەفەر و ڕێبوار و ئەوانەیی بوون بەمولکەتان (چاک بن لەگەڵیاندا)، بەراستی خوا ئەو کەسەیی خۆش ناوی کە خۆ بەزڵ زان و شانازی کار بێ)). ئەبو عەبدوڵلا (ئیمامی بوخاری) دەڵێ: (ذِي الْقُرْبَى) یانی: خەزم، (الْجُنُبُ): بێگانه (الْجَارُ الْجُنُبُ): یانی هاوڕێی سەفەر.

۲۵۴۵- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا وَاصِلُ الْأَحْذَبِ قَالَ: سَمِعْتُ الْمَعْرُورَ بْنَ سُوَيْدٍ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا ذَرٍّ الْغِفَارِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ وَعَلَى غُلَامِهِ حُلَّةٌ فَسَأَلْتَاهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ إِنِّي سَأَلْتُ رَجُلًا فَسَكَنِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ لِيَ النَّبِيُّ ﷺ: "أَعَرَيْتَهُ بِأَمِّهِ". ثُمَّ قَالَ: "إِنَّ إِخْوَانَكُمْ حَوْلَكُمْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ، فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحْتَ يَدِهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ، وَلْيُلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ، وَلَا تَكْلَفُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ، فَإِنْ كَلَفْتُمُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَأَعِينُوهُمْ" ^(۱).

۲۵۴۵- مه‌عرووری کورپی سومید ده‌لی: ئەبو زه‌ری غیفاریم ﷺ بینی پۆشاکیکی جوانی له‌به‌ردا بوو، غولامه‌که‌شی پۆشاکیکی جوانی له‌به‌ردا بوو، ئیمه‌ش پرسیارمان لی کرد له‌وبارمه‌وه، ئەویش وتی: بێگومان من له‌گه‌ڵ پیاوێکدا بوو به‌ شه‌ره‌ جنیۆمان (که‌ بیلاله)، ئینجا ئەو پیاوه‌ لای پێغه‌مبه‌ر ﷺ شکاتی لی کردم، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی به‌من: ((نه‌نگیت لی گرت به‌هۆی دایکیه‌وه؟)) پاشان فه‌رمووی: ((براکانتان کاره‌کانتان بۆ جیبه‌جی ده‌که‌ن خوا ئەوانی خستۆته‌ ژێر ده‌ستی ئیوه، جا هه‌ر که‌س براکه‌ی له‌ژێر ده‌ستیا بوو، له‌وه‌ی خۆی ده‌یخواه‌ت دهرخواردی ئەویشی بدات، خۆی چ پۆشاکیک ده‌پۆشی ئەوه‌ش به‌و بپۆشی، زیاتر له‌توانای خۆشیان ئەه‌ک مه‌خه‌نه‌ سه‌رشانیان، ئەگه‌ر ئەه‌ری ه‌ورستان خسته‌ سه‌ر شانیان ئەوا یارمه‌تیان بدن)).

۱۶- بَابُ الْعَبْدِ إِذَا أَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ وَنَصَحَ سَيِّدَهُ

۲۵۴۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "الْعَبْدُ إِذَا نَصَحَ سَيِّدَهُ وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ، كَانَ لَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ"^(۱).

۱۶- باسی پاداشتی کۆیله ئەگه‌ر به‌چاکی به‌ندایه‌تی په‌روه‌ردگاری کرد و دلسۆزی بۆ گه‌وره‌که‌شی نواند

۲۵۴۶- ئیبنو عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((کۆیله ئەگه‌ر دلسۆزی نواند بۆ گه‌وره‌که‌ی، وه‌ به‌چاکی به‌ندایه‌تی په‌روه‌ردگاریشی کرد، ئەوه‌ دوو جار پاداشتی بۆ هه‌یه)).

۲۵۴۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رضي الله عنه، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "أَيُّمَا رَجُلٍ كَانَتْ لَهُ جَارِيَةٌ فَأَدَّبَهَا فَأَحْسَنَ تَأْدِيبَهَا، وَأَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا، فَلَهُ أَجْرَانِ، وَأَيُّمَا عَبْدٍ أَدَّى حَقَّ اللَّهِ وَحَقَّ مَوَالِيهِ، فَلَهُ أَجْرَانِ" ^(۱).

۲۵۴۷- ئەبو موسای ئەشعەری رضي الله عنه دەلی: پێغه‌مبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((هەر بیاوێک کەنیزەکیکی هەبێت بە جوانی ئەدمبى بدات، نازادی بکات و بەشووی بدات ئەو دوو پاداشتی هەیه، وه هەر بەندەیهک مافی خوا و مافی خاومنه‌کانی جی به‌جی بکات، ئەومش دوو پاداشتی هەیه)).

۲۵۴۸- حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لِلْعَبْدِ الْمَمْلُوكِ الصَّالِحِ أَجْرَانِ" وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْحَجُّ وَبِرُّ أُمِّي، لَأُحْبِبْتُ أَنْ أَمُوتَ وَأَنَا مَمْلُوكٌ".

۲۵۴۸- ئەبو هورەیره رضي الله عنه دەلی: پێغه‌مبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((بۆ بەندهی خاومنداری چاک دوو پاداشت هەیه))، (ئەبو هورەیره دەلی: سۆیند بەو زاتە ی گێانی منی بە دەسته ئەگەر لەبەر خەبات کردن له پیناوی خوادا و هه‌جکردن و چاکه‌کردن له‌گه‌ڵ دایکه‌دا نه‌بووايه، پێم خۆش بوو که دهمردم کۆیله بوومایه).

۲۵۴۹- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "نِعْمَ مَا لِأَحَدِهِمْ، يُحْسِنُ عِبَادَةَ رَبِّهِ وَيَنْصَحُ لِسَيِّدِهِ".

۲۵۴۹- ئەبو هورەیره رضي الله عنه دەلی: پێغه‌مبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((نای چەند بەهرمیەکی گەورمیە ئەوێ بۆ هەر یه‌کیکیان هەیه ^(۲)، که به‌ندایه‌تی په‌رومردگاری به‌ چاکی دمه‌کات و دلسۆز دمه‌یت بۆ گه‌ورمه‌که‌شی)).

(۱) بروانه: ۹۷.

(۲) مه‌به‌ستی کۆیله‌ی چاکه‌.

۱۷- بَابُ كَرَاهِيَةِ التَّطَاوُلِ عَلَى الرَّقِيقِ، وَقَوْلُهُ: عَبْدِي، أَوْ أَمَتِي

وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ﴾ (٣٣) النور، وَقَالَ: ﴿عَبْدًا مَمْلُوكًا﴾ (٧٥) النحل، ﴿وَأَلْفَيْهَا سَيِّدَهَا لَدَا آلِ بَابٍ﴾ (٣٥) يوسف، وَقَالَ: ﴿مِنْ فَنَيْتِكُمْ الْمُؤْمِنَتِ﴾ (٢٥) النساء. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ"^(١). وَ﴿أَذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ﴾ (٤٢) يوسف: سَيِّدِكَ، "وَمَنْ سَيِّدُكُمْ؟

۱۷- باسی ناپه سهندی خو به زیادزانی به سر کۆيله دا و

ناپه سهندی وتهی کۆيله کهم یان که نیزه که کهم

وه خوی بهرز و بلند دهفه رموی: (ئهوانهی ئیماندار و چاکن له کۆيله کان و له که نیزه که کانتان). وه فهرمووی: (بهندمیه کی خاوندان)، ههروه ها دهفه رموی: (وه ههردووکیان (یوسف و ئافه رته که) تووشی میردی (گه وره ی) ئافه رته که بوون له به رده م دمرگا که (ی دمه ره)). وه فهرمووی: (له که نیزه که باومر دمه رگا کانتان). ههروه ها پێخه مبه ر ﷺ فهرمووی: ((هه ستن به پیری گه وره که تانه وه^(٢))). وه فهرمووی: (باسم بکه لای گه وره که ت^(٣)))، ﴿رَبِّكَ﴾ واته: گه وره که ت، (کی گه وره تانه؟).

۲۵۵۰- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "إِذَا نَصَحَ الْعَبْدُ سَيِّدَهُ، وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ، كَانَ لَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ"^(٤).

(١) پروانه: ٣٠٤٣.

(٢) به ئه نصارییه کان ده فه رموی: هه ستن به پیری سه عدی کوری موعازه وه، که بریندار بوو به سوار و لآخه که وه بوو، داوای لیکرد هه ستن و دایگرن له و لآخه که ی.

(٣) مه به ستنی پادشایه که گه وره ی و لآته.

(٤) پروانه: ٢٥٤٦.

۲۵۵۰- عەبدوللّا ﷺ دەگیرێتەوه که پیڤه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((کۆیله ئەگەر دڵسۆزی نواند بۆ خاوەن و گەورەکە، وە بە‌جاکێ بە‌ندایەتی پەرورمردگاریشی کرد بێت، ئەوه دووجار پاداشتی بۆ هەیه)).

۲۵۵۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "الْمَمْلُوكُ الَّذِي يُحْسِنُ عِبَادَةَ رَبِّهِ، وَيُؤَدِّي إِلَى سَيِّدِهِ الَّذِي لَهُ عَلَيْهِ مِنَ الْحَقِّ وَالنَّصِيحَةِ وَالطَّاعَةِ، لَهُ أَجْرَانِ"^(۱).

۲۵۵۱- ئەبو موسا ﷺ لە پیڤه‌مبەرەوه ﷺ دەگیرێتەوه فەرمووی: ((ئەو کۆیله‌یه‌ی بە‌جوانی بە‌ندایەتی پەرورمردگاری دەکات، وە ئەو ماف و دڵسۆزی و گۆڕپایه‌یه‌ی لە‌سه‌ریه‌تی بۆ خاوەن و گەورەکە جێبه‌جێی دەکات، دوو پاداشتی بۆ هەیه)).

۲۵۵۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: "لَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: أَطْعِمَ رَبِّكَ، وَصُيِّ رَبُّكَ، اسْقِ رَبِّكَ. وَلْيَقُلْ سَيِّدِي مَوْلَايَ. وَلَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: عَبْدِي أَمَتِي. وَلْيَقُلْ فَتَايَ وَفَتَاتِي وَغُلَامِي".

۲۵۵۲- ئەبو ھورەیرە ﷺ لە پیڤه‌مبەرەوه ﷺ دەگیرێتەوه که فەرموویه‌تی: ((کەستان نە‌ئێت (بە‌کۆیله‌ی کە‌سیکی تر) خواردن بدە بە (رَبِّكَ)^(۲) پەرورمێنت، ئاوی دەست‌نویژ بکە بە‌ده‌ستی (رَبِّكَ) پەرورمێنتدا، وە ئاوی خواردنەوه بدە بە

(۱) پروانه: ۹۷.

(۲) وشە (رَبِّ) بە‌کارنە‌هێنی بۆ گەوره و خاوەنی کۆیله‌کە، چونکە ئەو وشەیه بۆ پەرورەدگار بە‌کارده‌هێنیت.

(رَبَّكَ) په‌رودرینت، به‌لکو بَلَى: گه‌وره‌م و به‌پێزم، وه‌ با که‌ستان نه‌لَى به‌نده‌که‌م! که‌نیزمه‌که‌م! به‌لکو بَلَى: کورمه‌که‌م! که‌چه‌که‌م! غولامه‌که‌م!)).

۲۵۵۳- حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَنْ أَعْتَقَ نَصِيبًا لَهُ مِنَ الْعَبْدِ، فَكَانَ لَهُ مِنَ الْمَالِ مَا يَبْلُغُ قِيمَتَهُ، يُقَوْمُ عَلَيْهِ قِيمَةُ عَدْلٍ، وَأُعْتِقَ مِنْ مَالِهِ، وَإِلَّا فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ"^(۱).

۲۵۵۳- نایبو عومەر ﷺ ده‌لَى: پێغه‌مبەر ﷺ فهرمووی: ((هه‌رکه‌سێک به‌شیکی هه‌بوو له‌ کۆیله‌یه‌ک و نازادی کرد، جا ئه‌گه‌ر نه‌ومنده‌ سامانی هه‌بوو ده‌گه‌یشه‌ نرخ‌ی کۆیله‌که‌، نرخ‌ی کۆیله‌که‌ی به‌دادپه‌روه‌رانه‌ ده‌قه‌بلیتری، وه‌ له‌ سامانی ئه‌و نازاد ده‌بیت، ئه‌گه‌ر نه‌یبوو، ئه‌وه‌ بێگومان نه‌ومنده‌ی که‌ نازادی کردوو ه‌ نازاد بووه‌)).

۲۵۵۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "كُلُّكُمْ رَاعٍ فَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَالْأَمِيرُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَلَدِهِ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ، وَالْعَبْدُ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُ، أَلَا فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ"^(۲).

۲۵۵۴- عوبه‌یدوللا ده‌لَى: نافع‌ بۆی گێڕامه‌وه‌ له‌ عه‌بدوللاوه‌ ﷺ که‌ پێغه‌مبەر ﷺ فهرمووی: ((هه‌مووتان شوان و به‌رپرسن، وه‌ هه‌مووتان به‌رپرسیارن له‌ شوانیه‌که‌تان، جا ئه‌و پێشه‌وایه‌ی به‌رپرسی خه‌لکه‌و به‌رپرسیاره‌ لیان، پیاو

(۱) پروانه: ۲۴۹۱.

(۲) پروانه: ۸۹۳.

شوان و بهرپرسه له مال و مندالی خوی و بهرپرسیاره لییان، وه نافرمت له مالی میردی و مندالهکانیدا شوانه و بهرپرسیاره لییان، کۆيله و خزمهتکار شوانه له مالی گهورهکهیدا و بهرپرسه لی، ئاگاداربین هه مووتان شوان و بهرپرسن، وه هه ریه که تان بهرپرسیاره له شوانیه ته که ی)) .

۲۵۵۵- ۲۵۵۶- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ، سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، وَزَيْدَ بْنَ خَالِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِذَا زَنَتِ الْأَمَةُ فَاجْلِدُوهَا، ثُمَّ إِذَا زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا، ثُمَّ إِذَا زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا - فِي الثَّلَاثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ - يَبْعُوهَا وَلَوْ بِضَفِيرٍ" ^(۱).

۲۵۵۵- ۲۵۵۶- ئەبو هورەیره و زەیدی کوری خالید رەزیدین: پێغه مبهەر ﷺ فەرمووی: ((ئەگەر کەنیزەک زینای کرد ئەوێ دار هەدی لی بدن، پاشان ئەگەر (جاریکی تر) زینای کردووە، ئەوێ داری هەدی لی بدن، پاشان ئەگەر زینای کردووە ^(۲) -لە سییه م جار یان چوارەم جاردا- ئەوێ بیفرۆشن، با بەگوریسیکی مووینیش بیئت)).

۱۸ - بَابُ: إِذَا آتَاهُ خَادِمُهُ بِطَعَامِهِ

۲۵۵۷- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا آتَى أَحَدَكُمْ خَادِمُهُ بِطَعَامِهِ، فَإِنْ لَمْ يُجْلِسْهُ مَعَهُ، فَلْيُنَاوِلْهُ لُقْمَةً أَوْ لُقْمَتَيْنِ، أَوْ أَكْلَةً أَوْ أَكْلَتَيْنِ، فَإِنَّهُ وَلِيَ عِلَاجَهُ" ^(۳).

(۱) پروانه: ۲۱۵۳.

(۲) داری هەدی لیبد، ئینجا بیفرۆش.

(۳) پروانه: ۵۴۶۰.

۱۸- باسیک: ئەگەر کەسیک خزمەتکارەکەى خواردنى بۆ هینا

۲۵۵۷- ئەبو ھورمیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە لە پیڤەمبەرەووە ﷺ فەرموویەتى: ((ئەگەر کەسیک لەئێوە خزمەتکارەکەى خواردنى بۆ هینا، جا ئەگەر لەگەڵ خۆى داینەنیشانە، دە با پاروویەك یان دوو پارووی ^(۱) پى بدات، چونکە بێگومان ئەو کۆیلەیه خواردنەکەى نامادە کردووە و دروستی کردووە)).

۱۹ - باب: الْعَبْدُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَنَسَبَ النَّبِيِّ ﷺ الْمَالِ إِلَى السَّيِّدِ

۲۵۵۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "كُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَالْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ فِي أَهْلِهِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالْمَرْأَةُ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا رَاعِيَّةٌ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا، وَالْخَادِمُ فِي مَالِ سَيِّدِهِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ - قَالَ: فَسَمِعْتُ هَؤُلَاءِ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَخْبَسَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ: وَالرَّجُلُ فِي مَالِ أَبِيهِ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ - فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ" ^(۲).

۱۹- باسیک: کۆيله شوان و به‌پرسیاره له مالێ گهوره‌کهیدا، پیڤەمبەر ﷺ مال و سامانی داووته پال گهوره‌ی کۆيله‌که

۲۵۵۸- زوهری ده‌لی: سالیمی کوری عه‌بدوڵلا بۆی گێڕامه‌ووە له عه‌بدوڵلاى کوری عومەر رضی اللہ عنہ ده‌لی: کە ئەو لە پیڤەمبەری خۆی ﷺ بیست دمیڤەرموو:

(۱) (لقمة أو لقميتين) یان (أكلة أو أكلتين) به یەك مانا دێن، گێڕەره‌وه‌که‌ش دوو دَل بووه کە کام لەو دوو پرسته و تراوه، بۆیه هەردووکیان هیناوه.

(۲) پروانه: ۸۹۳.

((هه‌مووتان شوان و به‌رپرسن، وه به‌رپرسیارن له شوانیه‌که‌تان، جا پێشه‌وا به‌رپرسه و به‌رپرسیاره له به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی، پیاو شوانه له‌ناوماڵ و مندالیدا و به‌رپرسیاره له شوانیه‌تییه‌که‌ی، وه ئافرمه‌ت شوانه له مائی می‌رده‌که‌یدا و به‌رپرسیاره له شوانیه‌تییه‌که‌ی، وه به‌رده‌ست و خزمه‌تکار شوانه له مائی که‌وره‌که‌یدا و به‌رپرسه له شوانیه‌تییه‌که‌ی)). - ئیبنو عومه‌ر ؓ وتی: من ئا نه‌مانه‌م له پێغه‌مبه‌ر ﷺ بیست، وا گومان ده‌بم پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((پیاو له‌مائی باوکیدا شوانه و به‌رپرسیاره له شوانیه‌تییه‌که‌ی -، جا هه‌مووتان شوانن، وه هه‌مووتان به‌رپرسیارن له شوانیه‌تییه‌که‌تان)).

۲۰ - بابُ : إِذَا ضَرَبَ الْعَبْدَ قَلْبُجَتَنِ الْوَجْهَ

۲۵۵۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ قَالَ: وَأَخْبَرَنِي ابْنُ فُلَّانٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ".

۲۰- باسیک: ئه‌گه‌ر پیاویک له کۆيله‌یدا، با خۆ بپاریزی

له‌لیدانی دهم و چاو

۲۵۵۹- ئه‌بو هورمه‌یره ؓ ده‌گێڕێته‌وه^(۱) له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((ئه‌گه‌ر که‌سیکتان به‌شه‌ر هات، با خۆ بپاریزی له لیدانی ڕووخسار)).

(۱) ئهم فه‌رمووده‌یه به‌ دوو ڕشته و سه‌نه‌د گێڕدراوه‌ته‌وه له ئه‌بو هورمه‌یره‌وه (په‌زای خوای له‌سه‌ر بێ).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۵۰- کتابُ المَکَاتِبِ

به ناوی خواي به خشندهی میهره بان

۵۰- په راوی نامه بو نووسراو^(۱)

بابُ إِثْمٍ مِّنْ قَذْفِ مَمْلُوكَةٍ

۱- بابُ الْمَكَاتِبِ وَتُجُومِهِ فِي كُلِّ سَنَةٍ نَجْمٌ

وَقَوْلِهِ ﷺ: ﴿وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِنَّا مَلَكْتُ أَيْمَنُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِن عِلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَآثُوهُمْ مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْنَاكُمْ﴾ (۳۳) النور. وَقَالَ رَوْحٌ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ: قُلْتُ لِعَطَاءٍ: أَوَاجِبُ عَلَيَّ إِذَا عَلِمْتُ لَهُ مَالًا أَنْ أَكَاتِبَهُ؟ قَالَ: مَا أَرَاهُ إِلَّا وَاجِبًا. وَقَالَ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ: قُلْتُ لِعَطَاءٍ: أَتَأْتِرُهُ عَنْ أَحَدٍ؟ قَالَ: لَا. ثُمَّ أَخْبَرَنِي أَنَّ مُوسَى بْنَ أَنَسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ سِيرِينَ سَأَلَ أَنَسًا الْمَكَاتِبَةَ - وَكَانَ كَثِيرَ الْمَالِ - فَأَبَى، فَانْطَلَقَ إِلَى عُمَرَ فَقَالَ كَاتِبْتَهُ. فَأَبَى، فَضْرَبَهُ بِالدَّرَّةِ وَيَتْلُو عُمَرُ: ﴿فَكَاتِبُوهُمْ إِن عِلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا﴾ (۳۳) النور، فَكَاتِبْتَهُ.

(۱) مه به ست پیتی نهو کۆیله به گه وره که ی نامه ی بو ده نووسی که ریژه به ک پازه بدات به گه وره که ی له به رانبه ر نازاد کردنیدا، له پاش نامه نووسینه که ئیتر کۆیله که کار ده کات تا بیدات له پیتا و نازاد بوونی خۆیدا.

باسی تاوانی ئەو کەسە کۆیلەکەمی بەداوینپێسی تاوانبار کردبێت^(۱)

۱- باسی کۆیلەمی نامه بۆ نووسراو و دیاری کراوەکان و پێژەمی پارەمی دیاری کراو بۆ ھەر سالتیک (کە دەبێت کۆیلەکە بیدات بە گەورەکەمی)

وہ باسی ئەم فەرمايشتەمی خواى بەرز و بلند: (وہ ئەوانەمی داواى نووسراوى ئازادبوون دەکەن (بۆ کرپنەوہی خوڤان) لە بەندە و کەنیزەکەگانتان، ئەوہ نووسراوى ئازادبوونیان لەگەڵ بنووسن (بۆ کرپنەوہ و ئازادبوونی خوڤان) ئەگەر خیرتان لەواندا بەدی دەکرد، وە لەو مائەمی کە خوا بەنێوہی داوہ پێیان بدەن). رەوح لە ئیبنو جورەيجەوہ دەگێرێتەوہ دەلی: بەعەتام وت: نایا واجبە لەسەرم ئەگەر زانیم کۆیلەکەم مائی ھەبە نووسراوى ئازادبوونی لەگەڵدا بنووسم؟ عەتا وتی: من پام وایە واجبە. عەمرى کورپی دیناریش وتوویەتی: واجبە، ئیبنو جورەيج دەلی: وتم بە عەتا: ئەم رایە لە کەسێکی پێشووترەوہ دەگێرێتەوہ؟ وتی: نەخیر، پاشان دواتر پێی وتم: کە مووسای کورپی ئەنەس بۆی گێراوتمەوہ کە سیرین^(۲) داواى لە ئەنەس کرد نامەمی ئازادکردنی لەگەڵدا بنووسیت وە ئەنەس سامانی زۆر بوو، بۆیە نووسینی ئازادبوونی بۆ نەنووسی، جا سیرین رۆشت بۆ لای عومەر رضی اللہ عنہ، عومەریش وتی (بەئەنەس): نووسراوى لەگەڵ بنووسە، ئەنەس ھەر نەینووسی. بۆیە بەقامچی لێی دا و عومەر ئەم

(۱) ئیمامی بوخاری ھیچ فەرموودەیکى بۆ ئەم سەرە باسە نەھتێاوہ پێدەچن بە بۆشی ھێلا بیتیەوہ تا فەرموودەیکى تیا بنوسیت کە بەمانای ئەو مەبەستە بێت بەلام بۆی نەکراوہ، بەلام لە (کتاب الحدود، باب قذف العبد) ئەم فەرموودەمی ھتێاوہ: (مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ، وَهُوَ تَرِيٌّ مِمَّا قَالَ، جُلِدَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) بەژمارە (٦٨٥٨) جا پێدەچیت بەو فەرموودەمی ئاماژەمی کردبێت دەچیتە چوارچێوہمی ئەم باسەوہ: (إرشاد الساری: ٥/٥٧٧).

(۲) کۆیلەمی ئەنەس کورپی مالیک بوو.

ئایمه‌ته‌ی خوینده‌موه: (نووسراویان له‌گه‌ل بنووسن ئه‌گهر خیرتان تیدا به‌دی کردن)، نینجا ئه‌نه‌س نووسراوی له‌گه‌لدا نووسی.

۲۵۶۰- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ عُرْوَةُ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: إِذَا بَرِيرَةُ دَخَلَتْ عَلَيْهَا تَسْتَعِينُهَا فِي كِتَابَتِهَا وَعَلَيْهَا خَمْسَةُ أَوَاقٍ، نُجِمْتُ عَلَيْهَا فِي خَمْسِ سِنِينَ، فَقَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ -وَنَفِسْتُ فِيهَا-: أَرَأَيْتِ إِنْ عَدَدْتُ لَهُمْ عِدَّةً وَاحِدَةً، أَتَبِيعُكَ أَهْلُكَ، فَأَعْتِقَكَ، فَيَكُونَ وَلَاؤُكَ لِي؟ فَذَهَبَتْ بَرِيرَةُ إِلَى أَهْلِهَا، فَعَرَضَتْ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَقَالُوا: لَا، إِلَّا أَنْ يَكُونَ لَنَا الْوَلَاءُ، قَالَتْ عَائِشَةُ فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ. فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "اشْتَرِيهَا فَأَعْتِقِهَا، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ". ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: "مَا بَالُ رَجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ مَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، شَرَطَ اللَّهُ أَحَقُّ وَأَوْثَقُ"^(۱).

۲۵۶۰- عوروه ده‌لی: عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وتی: به‌ریره هات بو لای، داوای یارمه‌تی لی کرد بو نووسراوه‌که‌ی (که نازاد ببی)، که پینج ئوقیه‌ی له‌سه‌ره بیدات، ئه‌و دابه‌ش و دیاری گراوه له‌سه‌ری به‌پینج سال بیدات، عائیشه‌ش بی و ت-حه‌زیشی لی بوو: پیم بلی ئه‌گهر من ههر هه‌موو پارده‌کیان به‌یه‌کجار بده‌می، ئایا خاوه‌نه‌کانت ده‌تفرۆشن، ئه‌وسا نازادت که‌م، وه هه‌قدارییه‌که‌ت^(۲) بو من بی‌ت؟ به‌ریره‌ش رۆیشت بو لای خاوه‌نه‌که‌ی و ئه‌و پینیاره‌ی خسته به‌رده‌میان، ئه‌وانیش وتیان: نه‌خیر (نا‌تفرۆشین)، مه‌گهر هه‌قدارییه‌که‌ت بو ئیمه‌ بی‌ت، عائیشه وتی: منیش رۆیشته‌م خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خواو ﷺ ئه‌و باسه‌م بو

(۱) ب‌روانه: ۴۵۶.

(۲) هه‌قداری که‌نیزه‌ک یان کۆیله‌ی نازادکراوه که به‌عه‌ره‌ی بی‌ی ده‌لین: (الْوَلَاءُ)، ئه‌و په‌یوه‌ندییه‌یه‌ دوای مردنی که‌نیزه‌ک یان کۆیله‌ی نازادکراوه‌ه‌رچی مال و سامانیان هه‌بوو بو نازادکاره‌که‌ی ده‌بی‌ت.

گیرایه‌وه، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ به عائیشه‌ی فه‌رموو: ((بیکره و نازادی بکه، چونکه بیگومان هه‌قداری بۆ ئه‌و که‌سه‌یه کۆیله‌که نازاد ده‌کات))، پاشان پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ستاو فه‌رموو: ((ئه‌وه بیاوانیک بۆچی کۆمه‌له مه‌رجیک داده‌نی‌ن که له‌کتی‌بی خوی گه‌وره‌دا نییه؟ هه‌رکه‌س مه‌رجیک دابنی له‌قورئانه‌که‌ی خوادا نه‌بی‌ت ئه‌وه به‌تاله، مه‌رجی خوی گه‌وره به‌هیز‌ترو چه‌سپاوتره)).

۲- بابُ مَا يَجُوزُ مِنْ شُرُوطِ الْمَكَاتِبِ، وَمَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ

فيه ابنُ عمر، عن النبي ﷺ.

۲۵۶۱- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ، أَنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ تَسْتَعِينُهَا فِي كِتَابَتِهَا، وَلَمْ تَكُنْ قَضَتْ مِنْ كِتَابَتِهَا شَيْئًا، قَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ ارْجِعِي إِلَى أَهْلِكَ، فَإِنْ أَحْبَبُوا أَنْ أَقْضِيَ عَنْكَ كِتَابَتَكَ، وَيَكُونَنَّ وَلَاؤُكَ لِي فَعَلْتُ. فَذَكَرْتُ ذَلِكَ بِرَبِيرَةَ لِأَهْلِهَا، فَأَبَوْا وَقَالُوا إِنْ شَاءَتْ أَنْ تَحْتَسِبَ عَلَيْكَ فَلْتَفْعَلْ، وَيَكُونَنَّ وَلَاؤُكَ لَنَا، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "ابْتَاعِي فَأَعْتِقِي، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ". قَالَ ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: "مَا بَالُ أَنْاسٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ مَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلَيْسَ لَهُ، وَإِنْ شَرَطَ مِائَةَ مَرَّةٍ، شَرَطُ اللَّهِ أَحَقُّ وَأَوْثَقُ"^(۱).

۲- باسی ئەو مەرجانەیی کە دروستن لەگەڵ نووسراو کراودا، بنوسرێت وە کەسێک مەرجێک دابنێت لە کتییی خوادا نەبێت

لەم باسەدا فەرموودەیی ئیبنو عومەر رضی اللہ عنہما ھەیە کە لە پێغەمبەرەو ﷺ دەگێڕێتەو^(۱).

۲۵۶۱- ئیبنو شیباب لە عورپو دەگێڕێتەو کە عائیشە بۆی گێرایەو وتی: کە بەرپرە ھات داوای لێ کرد یارمەتی بدا (بۆ ئازادکردنی) لە نووسراوی ئازادبونەکەیدا^(۲)، کە ھیچ پارەیکە نووسراوی ئازادکردنەکەیی نەدابوو، عائیشەش پێی وت: بڕۆرەو بۆ لای خاومنەکەت، جا ئەگەر ھەزریان کرد پارەیی ئازادکردنەکەت بدم و ھەقدارییەکەت^(۳) بۆ من بێت، ئەو دەیکەم، ئینجا بەرپرە ئەو وتەیی باسکرد بۆ خاومنەکەیی، بەلام (خاومنەکانی) رازی نەبوون، وتیان: ئەگەر ویستی پاداشتی ئازادکردنی تۆی ھەبێت ئەو بە بیکات، ھەقدارییەکەشت بۆ ئیمە بێت، ئینجا بەرپرە ئەو وتەیی (خاومنەکەیی بەعائیشە وت، ئەویش) عەرزی پێغەمبەری خوا ﷺ کرد، جا پێغەمبەری خوا ﷺ بە عائیشەیی فەرموو: ((بیکرە و ئازادی بکە، چونکە بەراستی ھەقداری بۆ ئەو کەسەیی ئازادی کردوو))، دەلی: پاشان پێغەمبەر ﷺ ھەلسا و فەرمووی: ((ئەو ھەلکانیک چیا نە کۆمەڵە مەرجیک دادەنێن لە کتیبەکەیی خوادا نییە؟ جا ھەر کەس مەرجیک دابنێ لە کتییی خوادا نەبێ، ئەو ھیچی بۆ نییە بە سەد مەرجیش دابنێ، مەرجی خوا راستر و چەسپاوترە)).

(۱) پروانە: ۲۱۵۶.

(۲) کە لەگەڵ خاومنەکەیدا نووسیویەتی بۆ ئازادکردنی.

(۳) ھەقداری کەنیزەک یان کۆیلەیی ئازادکراو، ئەو پەیوەندییە دوای مردنیان ھەرچیان ھەبوو بۆ ئازادکارەکەتی.

۲۵۶۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: أَرَادَتْ عَائِشَةُ -أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ- أَنْ تَشْتَرِيَ جَارِيَتَهُ لِتُعْتِقَهَا، فَقَالَ أَهْلُهَا: عَلَى أَنْ وَلَاءَهَا لَنَا. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَا يَمْنَعُكَ ذَلِكَ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ"^(۱).

۲۵۶۲- عهبدوللای کوری عومەر رضي الله عنه دهلی: عائشہی -دایکی باومرداران- ویستی که نیرہ کیل بکریت بو نه وهی نازادی بکات، جا خاومنه کهی وتی: به مه رجیک ههقداریه کهی بو نیمه بیټ، پیغمبهری خوا ﷺ فهرمووی (به عائشہ) : ((با نهو هسهیان ریگرت نه بی، چونکه بیگومان ههقداری بو نهو کهسهیه کویله کهی نازاد کردووه)).

۳- بَابُ اسْتِعَانَةِ الْمُكَاتِبِ، وَسُؤَالِهِ النَّاسَ

۲۵۶۳- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: جَاءَتْ بَرِيرَةُ فَقَالَتْ إِنِّي كَاتِبْتُ أَهْلِي عَلَى تِسْعِ أَوَاقٍ، فِي كُلِّ عَامٍ وَقِيَّتَهُ، فَأَعِينَنِي. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: إِنْ أَحَبَّ أَهْلُكَ أَنْ أَعُدَّهَا لَهُمْ عِدَّةً وَاحِدَةً، وَأُعْتِقَكَ فَعَلْتُ، وَيَكُونُ وَلَاؤُكَ لِي. فَذَهَبْتُ إِلَى أَهْلِهَا، فَأَبَوْا ذَلِكَ عَلَيْهَا، فَقَالَتْ: إِنِّي قَدْ عَرَضْتُ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ، فَأَبَوْا إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْوَلَاءُ لَهُمْ. فَسَمِعَ بِذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَنِي فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: "خُذِيهَا، فَأَعْتِقِيهَا، وَاشْتَرِي لَهَا الْوَلَاءَ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ". قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي النَّاسِ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ، فَمَا بَالُ رِجَالٍ مِنْكُمْ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ فَإِنَّمَا شَرِطَ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ كَانَ مِائَةً شَرِطٍ، فَقَضَاءُ اللَّهِ أَحَقُّ، وَشَرِطُ اللَّهِ أَوْثَقُ، مَا بَالُ رِجَالٍ مِنْكُمْ يَقُولُ أَحَدُهُمْ: أَعْتَقَ يَا فُلَانُ وَلِيَ الْوَلَاءُ. إِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ"^(۲).

(۱) پروانه: ۲۱۵۶.

(۲) پروانه: ۴۵۶.

۳- باسی داواى ھاوکارى كۆيلەى نووسراو بۆ كراو، وە داواکردنى لە خەلک (دروسته)

۲۵۶۳- عائیشە رضی اللہ عنہا وتی: بەرپرە رضی اللہ عنہ ھات بۆلام و وتی: خۆم کریومتەوہ لە گەورەکەم بەنۆ ئۆقییە^(۱)، بۆ ھەر سالتیک ئۆقییەیک بەدەم، جا یارمەتیم بەدەم. عائیشەش وتی: ئەگەر گەورەکانت پێی خوشە من ھەموو پارەکیان بە یەكجار دەدەم، ئەوا من پارەکیان دەدەم، وە ئازادت دەکەم و ئەو دەیکەم، وە دەبێ ھەقدارییەکەت بۆ من بێت. جا بەرپرە پۆشت بۆ لای گەورەکانی (و پێی وتن)، بەلام ئەوان رازی نەبوون بەو (مەرجە) بۆی، بەرپرە وتی: من ئەو پێشنیازەم خستە بەردەمیان و پێم وتن، بەلام ئەوان رازی نەبوون مەگەر ھەقدارییەکەم بۆ ئەوان بێت، جا پێغەمبەری خوا ﷺ ئەمەى بیست و پرسىارى لى کردم، منیش ھەوالەکەم پێدا، جا فەرمووی: ((وەری بگرە و ئازادی بکە و ھەقدارییەکە بەمەرج دابنێ بۆ ئەوان، چونکە بێگومان ھەقداری بۆ ئەو کەسەى ئازادی کردوو)، عائیشە رضی اللہ عنہا وتی: جا پێغەمبەری خوا ﷺ لەناو خەلکەکەدا ھەستایەوہو سوپاس و ستایشى خواى کردو پاشان فەرمووی: ((دواى ئەو... ئەو پیاوانىک لەئێوہ جیيانە کۆمەلە مەرجىک دادەنێن لە قورئانەکەى خوادا نییە؟ جا ھەر مەرجىک کە لە قورئانەکەى خوادا نەبێت ئەو بەتالە، باسەد مەرجىش بێت، کەواتە ھوکمى خوا راسترە، وە مەرجى خوا پتەوتر و بەھێزترە، ئەو پیاوانىک لەئێوہ جیيانە کەسیکیان دەلێ: فلانەکەس تۆ کۆیلەکەت ئازاد بکە و ھەقدارییەکەى بۆ منە! بێگومان ھەقداری بۆ ئەو کەسەى بەندەکەى ئازاد کردوو)).

(۱) ھەر ئۆقییەک چل درھەم دەکات، واتە: نۆ ئۆقییەکە (۳۶۰) درھەم دەکات. بڕوانە: (إرشاد الساري: ۵/ ۵۸۴).

٤- بابُ بَيْعِ الْمَكَاتِبِ إِذَا رَضِيَ

وَقَالَتْ عَائِشَةُ: هُوَ عَبْدٌ مَا بَقِيَ عَلَيْهِ شَيْءٌ. وَقَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ: مَا بَقِيَ عَلَيْهِ دِرْهَمٌ. وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: هُوَ عَبْدٌ إِنْ عَاشَ وَإِنْ مَاتَ وَإِنْ جَنَى، مَا بَقِيَ عَلَيْهِ شَيْءٌ.

٤- باسی فروشتنی کۆیله‌ی نووسراو بوکراو (دروسته) ئه‌گەر کۆیله‌که رازی بێت

عائیشه رضی الله عنه ده‌لێ: کۆیله‌ی نووسراو بوکراو هه‌رکۆیله‌یه‌ تا به‌شێک له‌و پارمه‌یه‌ی له‌سه‌ریه‌تی مابێت و نه‌یدابێ. زه‌یدی کۆری سابت ده‌لێ: تا دره‌مه‌میکی له‌سه‌ر مابێت (هه‌ر کۆیله‌یه‌). ئه‌بێنو عومه‌ر ده‌لێ: ئه‌و کۆیله‌یه‌یه‌ ئه‌گه‌ر زیا و ئه‌گه‌ر مرد و ئه‌گه‌ر تاوانی کرد، تا شتێک پاره‌ی له‌سه‌ر مابێت و نه‌یدابێت (هه‌ر کۆیله‌یه‌).

٢٥٦٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ تَسْتَعِينُ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رضی الله عنها، فَقَالَتْ لَهَا: إِنْ أَحَبَّ أَهْلُكَ أَنْ أَصْبَ لَهُمْ مَنَّا صَبَّةً وَاحِدَةً فَأُعْتِقَكَ فَعَلْتُ. فَذَكَرْتُ بَرِيرَةَ ذَلِكَ لِأَهْلِهَا، فَقَالُوا: لَا، إِلَّا أَنْ يَكُونَ وَلَاؤُكَ لَنَا. قَالَ مَالِكٌ: قَالَ يَحْيَى: فَرَعَمْتُ عُمَرَ أَنَّ عَائِشَةَ ذَكَرَتْ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: "اشْتَرِيهَا وَأُعْتِقِهَا، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ"^(١).

٢٥٦٤- عه‌مه‌ری کچی عه‌بدوره‌حمان ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ که به‌رپه‌ رضی الله عنه هات، داوا‌ی یارمه‌تی له‌ عائیشه‌ی دایکی باومه‌رداران رضی الله عنه کرد، ئه‌وه‌یش پێی وت: ئه‌گه‌ر گه‌وره‌کانت پێیان خۆشه‌ من هه‌موو نرخه‌که‌ی تو‌یان به‌یه‌که‌جار ده‌ده‌می و ئازادت بکه‌م، ئه‌وه‌ ئه‌و کاره‌ ده‌که‌م، به‌رپه‌ش ئه‌وه‌ی بو‌ خاومه‌نه‌کانی باسکرد،

نهوانیش وتیان: نهخیر (ناتفرۆشین)، مهگهر ههقدارییهکهت بو ئیمه بیت. مالیک وتی: یهحیا وتی: عهمره دهلی: عائیشه ؓ، نهوهی بو پیغهمبهری خوا ؓ باسکرد، نهویش فهرموی: ((بیکره و نازادی بکه، چونکه بیگومان ههقداری بو نهو کهسهیه نازادی کردوه)).

۵ - باب: إِذَا قَالَ الْمُكَاتَبُ: اشتريني وأعتقني، فاشترأه لذلك

۲۵۶۵- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَيْمَنَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي أَيْمَنُ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ ؓ فَقُلْتُ: كُنْتُ غُلَامًا لِعُتْبَةَ بْنِ أَبِي لَهَبٍ، وَمَاتَ وَوَرِثَنِي بَنُوهُ، وَإِنَّهُمْ بَاعُونِي مِنْ ابْنِ أَبِي عَمْرٍو، فَأَعْتَقَنِي ابْنُ أَبِي عَمْرٍو، وَاشْتَرَطَ بَنُو عُتْبَةَ الْوَلَاءَ. فَقَالَتْ: دَخَلْتُ بَرِيرَةَ وَهِيَ مُكَاتَبَةٌ فَقَالَتْ اشتريني وأعتقيني. قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَتْ: لَا يَبِيعُونِي حَتَّى يَشْتَرِطُوا وَلَايَ. فَقَالَتْ لَا حَاجَةَ لِي بِذَلِكَ. فَسَمِعَ بِذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ أَوْ بَلَغَهُ. فَذَكَرَ لِعَائِشَةَ، فَذَكَرَتْ عَائِشَةُ مَا قَالَتْ لَهَا، فَقَالَ: "اشْتَرِيهَا وَأَعْتِقِيهَا، وَدَعِيهِمْ يَشْتَرِطُونَ مَا شَاءُوا". فَاشْتَرَتْهَا عَائِشَةُ فَأَعْتَقَتْهَا، وَاشْتَرَطَ أَهْلُهَا الْوَلَاءَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ، وَإِنْ اشْتَرَطُوا مِائَةَ شَرْطٍ"^(۱).

۵- باسیک: ئەگەر کۆیلهی نووسراو بۆکراو بلی

بهکهسیک: بیکره و نازادم بکه، نهو کهسهش کری بو
نهو مهبهسته (دروسته)

۲۵۶۵- نهبی نهیمهن دهلی: رویشتم بو لای عائیشه ؓ، وتم: من غولامی عوتبهی کوری نهبو لههههه بووم، وه عوتبه مردو من بوومه میراتی کورهکانی،

وہ کورانی عوتبہ فرۆشتمیان بەئیبنو ئەبو عەمر، ئیبنو ئەبو عەمریش ئازادی کردم، کورانی عوتبە هەقدارییان بەمەرج دانابوو (لە فرۆشتنەکەدا)، عائیشەش وتی: بەرپرە هاتەلام ئەو نووسراوی خۆکڕینەوہی کردبوو، جاوتی بەمن: من بکەرە و ئازادەم بکە، عائیشەش وتی: بەئێ بەشە، بەرپرە وتی: خاومنەگانم نامفرۆشن هەتا هەقداریم بۆ ئەوان نەبێ، عائیشەش وتی: من پێویستیم بەوہ نییە، جا پێغەمبەر ﷺ گوێی لەو قسانە بوو یان پێی گەشت، ئینجا (بەرپرە) بۆ عائیشە یاس کرد، عائیشەش بۆی گیرایەوہ چی بە بەرپرە وتووہ، جا پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((بیکەرە و ئازادی کە، وە وازیان لێ بێنە هەر مەرجیکیان حەز لێیە با داینێن))، ئیتر عائیشەش کۆری و ئازادی کرد، خاومنەکەشی مەرجی هەقداری دانا، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((هەقداری بۆ ئەو کەسە یە بەندەکە ی ئازاد کردووہ با سەد مەرجیش دانێن)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٥١- (كِتَابُ الْهَبَةِ) وَفَضْلِهَا وَالتَّخْرِيزِ عَلَيْهَا

به ناوی خواوی به خشنده می میهره بان

٥١- په راوی به خشین و خهلات^(١) و گه ورهیی و هاندان له سهری

١- باب

٢٥٦٦- حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنِ الْمُقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ، لَا تَحْقِرَنَّ جَارَةً لِبَجَارَتِهَا، وَلَوْ فَرَسَنَ شَاةٍ"^(٢).

١- باسیک

٢٥٦٦- ئەبو هورەیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دەگێڕێتەوه له بێغەمبەرەوه ﷺ فەرموویەتی: ((ئەه ی نایەرمەتانی مسوولمان! هیچ دراوسێیەک خەلاتی دراوسێیەکی بەکەم نەزانیت، با سەمی مەرئیکیش بێت)).

٢٥٦٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْسِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ لِعُرْوَةَ: ابْنُ أُخْتِي، إِنْ كُنَّا لَنَنْظُرُ إِلَى الْهِلَالِ ثُمَّ الْهِلَالِ، ثُمَّ الْهِلَالِ، ثَلَاثَةَ أَهْلَةٍ فِي شَهْرَيْنِ، وَمَا أَوْقَدْتُ فِي

(١) الهبة: به خشین و خهلات: پێدانی مالێکه، یان که لک و سوودی شتی که به کهسیک بێ به رانه به له ژبانی

دونیا دا. (إرشاد الساري: ٣/٦).

(٢) پروانه: ٦٠١٧.

أَبَيَاتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَارًا. فَقُلْتُ يَا خَالَهٗ، مَا كَانَ يُعِيشُكُمْ؟ قَالَتْ: الْأَسْوَدَانِ التَّمْرُ وَالْمَاءُ، إِلَّا أَنَّهُ قَدْ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ جِرَانٌ مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَتْ لَهُمْ مَتَانِخٌ، وَكَانُوا يَمْتَحُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْأَبَانِهِمْ، فَيَسْقِينَا.

۲۵۶۷- عوروه له عائیشه وه ﷺ دهگیرپته وه که عائیشه به عوروه ی وت: خوشکه زای خۆم نایمه سهیری مانگی یه که شه و همان ده کرد، پاشان مانگیکی یه که شه وه ی تر، پاشان مانگیکی یه که شه وه ی تر، (سهیری) سێ مانگی یه که شه وه (مان ده کرد) له دوو مانگدا، (له و ماومیه دا) له ماله کانی پیغه مبهری خوا دا ﷺ ناگر نه کرا و مته وه، منیش وتم: پوری! نه ی به چی ده زیان؟! عائیشه وتی: دوو خواردنه رمه که^(۱): خورما و ئاو، به لام بیگومان پیغه مبهری خوا ﷺ چه ند دراوسیه کی نه نصاریان هه بوو، نازه لێ شیرداریان هه بوو، له شیری نه و نازه لانه یان ده ینا بو پیغه مبهری خوا ﷺ، نه ویش دهیدا پیمان بیخۆینه وه.

۲- بَابُ الْقَلِيلِ مِنَ الْهَبَةِ

۲۵۶۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "لَوْ دُعِيَ إِلَى ذِرَاعٍ أَوْ كُرَاعٍ لَأَجَبْتُ، وَلَوْ أُهْدِيَ إِلَيَّ ذِرَاعٌ أَوْ كُرَاعٌ لَقَبِلْتُ"^(۲).

۲- باسی به خشینکی کهم

۲۵۶۸- نه بو هورمیره ؓ دهگیرپته وه له پیغه مبهروه وه ﷺ فهرموویه تی: ((نه گهر دعووت بکریم بو باسکه مه پیک یان قاچه مه پیک ده چم، به دهم دعوته که وه، وه نه گهر به دیاریش باسکه مه پیک یان قاچه مه پیکم بو به نیریت، به دلنیا ییه وه و مری ده گرم)).

(۱) خورما ره شه و ئاویش رهنگی نییه، به لام رهشی خورما که کراوه به ناو بو هه ردووکیان. (إرشاد الساري: ۶/۶).

(۲) پروانه: ۵۱۷۸.

۳- بابُ مِنْ اسْتَوْهَبَ مِنْ أَصْحَابِهِ شَيْئًا

وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "اضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ سَهْمًا"^(۱).

۲۵۶۹- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَسَّانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَرْسَلَ إِلَى امْرَأَةٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ، وَكَانَ لَهَا غُلَامٌ نَجَارٌ، قَالَ لَهَا: "مُرِي عَبْدَكَ فَلْيَعْمَلْ لَنَا أَعْوَادَ الْمِنْبَرِ". فَأَمَرَتْ عَبْدَهَا، فَذَهَبَ فَقَطَعَ مِنَ الطَّرْفَاءِ، فَصَنَعَ لَهُ مِنْبَرًا، فَلَمَّا قَضَاهُ أَرْسَلَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَدْ قَضَاهُ، قَالَ ﷺ: "أَرْسِلِي بِهِ إِلَيَّ". فَجَاءُوا بِهِ، فَاحْتَمَلَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَوَضَعَهُ حَيْثُ تَرَوْنَ^(۲).

۳- باسی که‌سیک داوا‌ی به‌شیک له‌هاوریکانی بکات

نه‌بو سه‌عید ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((له‌گه‌ل به‌شه‌کانی خو‌تان به‌شیکیش بو من دانین)).

۲۵۶۹- سه‌هل ﷺ ده‌گی‌ری‌ته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ناردی بو لای نافرمتیک له‌کو‌چه‌ران، که غولامیکی دارتاشی هه‌بوو، فه‌رمووی به‌و نافرمته: ((فه‌رمان به‌به‌نده‌که‌ت بکه که دوانگه‌یه‌گمان له‌دار و ته‌خته بو دروست بکات))، نافرمته‌که‌ش فه‌رمانی به‌به‌نده‌که‌ی کرد، به‌نده‌که‌ش رو‌یشت (له‌غابه) دارگه‌زی بری و دوانگه‌یه‌کی بو پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ دروست کرد، ئینجا که ته‌واوی کرد، نافرمته‌که هه‌وا‌لی نارد بو پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ که به‌نده‌که دوانگه‌که‌ی ته‌واو‌کردوه، پی‌غه‌مبه‌ریش فه‌رمووی (به‌نافرمته‌که): ((به‌و به‌نده‌یه‌دا بو‌م بنیره))، ئینجا

(۱) پروانه: ۲۲۷۶.

(۲) پروانه: ۳۷۷.

هینایان، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ (فه‌رمانی کرد و که‌سیک) هه‌لی گرت، نا له‌و جی‌گایه‌ی که ده‌یبینن (ئیستا دانراوه) دای نا^(۱).

۲۵۷۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ السَّلَمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ قَالَ: كُنْتُ يَوْمًا جَالِسًا مَعَ رِجَالٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فِي مَنْزِلٍ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَازِلٌ أَمَامَنَا، وَالْقَوْمُ مُحْرِمُونَ، وَأَنَا غَيْرُ مُحْرِمٍ، فَأَبْصَرُوا حِمَارًا وَخَشِيًا، وَأَنَا مَشْغُولٌ أَخْصِفُ نَعْلِي، فَلَمْ يُؤْذَنُوا لِي بِهِ، وَأَحْبَبُوا لِي أَنْي أَبْصُرَهُ، وَالتَّفْتُ فَأَبْصَرْتُهُ، فَقُمْتُ إِلَى الْفَرَسِ فَأَسْرَجْتُهُ، ثُمَّ رَكِبْتُ وَنَسِيتُ السَّوْطَ وَالرُّمَحَ، فَقُلْتُ لَهُمْ: نَاولُونِي السَّوْطَ وَالرُّمَحَ. فَقَالُوا: لَا وَاللَّهِ، لَا نُعِينُكَ عَلَيْهِ بِشَيْءٍ. فَغَضِبْتُ فَزَلْتُ فَأَخَذْتُهُمَا، ثُمَّ رَكِبْتُ، فَشَدَدْتُ عَلَى الْحِمَارِ فَعَقَرْتُهُ، ثُمَّ جِئْتُ بِهِ وَقَدْ مَاتَ، فَوَقَعُوا فِيهِ يَأْكُلُونَهُ، ثُمَّ إِنَّهُمْ سَكُوا فِي أَكْلِهِمْ إِيَّاهُ، وَهُمْ حُرْمٌ، فَرَحْنَا وَخَبَأْتُ الْعَصَدَ مَعِي، فَأَذْرَكْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَسَأَلَنَاهُ عَنْ ذَلِكَ، فَقَالَ: "مَعَكُمْ مِنْهُ شَيْءٌ؟". فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَنَاولْتُهُ الْعَصَدَ فَأَكَلَهَا، حَتَّى نَفَدَهَا وَهُوَ مُحْرِمٌ. فَحَدَّثَنِي بِهِ زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

۲۵۷۰- عه‌بدوللای کورێ نه‌بی فه‌تاده‌ی سه‌له‌می له‌ باوکیه‌وه ﷺ ده‌یگیرێته‌وه ده‌لی: من رۆژێک له‌گه‌ل چه‌ند که‌سیک له‌ هاوه‌لانی پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ دانیشتبوو له‌ جی‌گایه‌کدا له‌رێگای مه‌که‌که، پی‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ له‌ پێشی نی‌مه‌وه لایدا‌بوو و دابه‌زی‌بوو، خه‌لکه‌که‌ش ئی‌حرامیان به‌ستبوو، به‌لام من ئی‌حرامم نه‌به‌ستبوو،

(۱) ب‌ر‌گه‌ی کۆتایی فه‌رمووده‌که‌ و ده‌گه‌یه‌تی‌ت که‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ دوانگه‌که‌ی هه‌نگرت و داینا، به‌لام وه‌ک له‌گیرانه‌وه‌یه‌کی تری بو‌خاریدا ها‌توو ه‌اوه‌لان نه‌و کاره‌یان کردوو به‌ فه‌رمانی نه‌و (فه‌رمووده‌ی: ۹۱۷)، بو‌خاری له‌نامه‌ی نوێژ با‌سی وت‌ر‌دان له‌سه‌ر دوانگه‌ هینا‌ویه‌تی.

(۲) ب‌روانه: ۱۸۲۱.

ئینجا هاوه لآن که رمکیویه کیان بینى، لهو کاته دا من خه ریک بووم پیل او که م
ده دوریه وه (و چاکم ده کرد)، ناگاداریان نه کرده وه لی، حه زیان ده کرد و
ناواته خوازبوون من که ره کیویه که م بدیایه، منیش لام کرده وه و بینیم،
یه کسهر رویشتم بو لای ئه سپه که م و زینه که م لی کرد، پاشان سواری بووم،
قامچی و رپه که م له بیر چوو، پیم وتن: قه مچی و رپه که م بدن به ده ستمه وه،
وتیان: نا سویند به خوا به هیچ شتیک یارمه تیت نادمین بو (کوشتنی)، منیش
تورمبووم و دابه زیم، هه ردووکیانم هه لگرتیه وه، پاشان سوار بوومه وه، هیرشم
برد بو که ره کیویه که م کوشتم (و سهرم بری)، پاشان هینامه وه به مردوویی، جا
تیی به ربوون و ده یانخوارد، پاشان گومانیان بوو له دروستی خواردنی، که ئه وان
له ئیچرآمدا بوون، ئینجا رویشتین، وه من ده ستیکیم هه لگرت (شاردمه وه)،
پاشان گه یشتین به خزمهت پیغه مبه ری خوا ﷺ و پرسیری ئه وه مان لی کرد،
فه رمووی ﷺ: ((هیچتان پیم او له گوشته که ی)) وتم: به لی، جا ده ستمه که یم پید
و خواردی هه تا هه مووی ته واو کرد، له کاتیکدا له ئیچرآمدا بوو. (ئیمامی
بوخاری ده لی): ئینجا زه میدی کوپی ئه سلم بوی گیرامه وه له عه تای کوپی
یه ساره وه، له ئه بی قه تاده وه ئه ویش له پیغه مبه ره وه ﷺ گیرایه وه.

۴- بابُ هَنْ اسْتَسْقَى

وَقَالَ سَهْلٌ قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: "اسْقِنِي"^(۱).

۲۵۷۱- حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو طَوَالَةَ -اسْمُهُ عَبْدُ
اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ- قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي دَارِنَا هَذِهِ،

فَاسْتَسْقَى، فَحَلَبْنَا لَهُ شَاةً لَنَا، ثُمَّ شُبْتُهُ مِنْ مَاءٍ بَثَرْنَا هَذِهِ، فَأَعْطَيْنَاهُ وَأَبُو بَكْرٍ عَنْ يَسَارِهِ،
وَعُمَرَ نَجَاهَهُ، وَأَعْرَابِيٌّ عَنْ يَمِينِهِ، فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ عُمَرُ: هَذَا أَبُو بَكْرٍ. فَأَعْطَى الْأَعْرَابِيَّ فَضْلَهُ، ثُمَّ
قَالَ: "الْأَيْمُونُ، الْإِيمَنُ، أَلَا قِيَمُونَا". قَالَ أَنَسٌ: فَهِيَ سُنَّةٌ، فَهِيَ سُنَّةٌ. ثَلَاثَ مَرَّاتٍ^(۱).

۴- باسی که‌سیک داوا‌ی ناو بکات بیخواته‌وه

سه‌هل ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمو‌وی پیم: ((ناوم بو بی‌نه بیخۆمه‌وه)).
۲۵۷۱- سوله‌یمانی کو‌ری بی‌لال ده‌لی: نه‌بو ته‌واله که ناوی عه‌بدو‌للای کو‌ری
عه‌بدو‌رپه‌حمانه‌ وتی: له نه‌نه‌سم ﷺ بیست ده‌یوت: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌م مال
و خانووه‌ماندا هات بو مالمان و داوا‌ی ناوی خواردنه‌وه‌ی گرد، نیمه‌ش مه‌رپکمان
هه‌بوو بو‌مان دۆشی، پاشان شیرکه‌م تیکه‌ل کرد له‌گه‌ل ناوی نه‌م بیرهمان، جا
دام به‌پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ، نه‌بو به‌گریش لای چه‌پی‌یه‌وه بوو، عومه‌ریش له
به‌رانبه‌ریدا بوو، عه‌رمبیک‌ی ده‌شته‌کیش لای راستییه‌وه بوو، جا که لی بوویه‌وه،
عومه‌ر وتی: نه‌وه نه‌بو به‌کره، به‌لام پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ به‌رماومه‌کی دا به عه‌رمبه
ده‌شته‌کیه‌که، پاشان فه‌رمو‌وی: ((بی‌ده به‌وانه‌ی لای راست، بی‌ده به‌وانه‌ی لای
راست، جا ناگاداربن به‌لای راست بی‌گیرن))، نه‌نه‌س وتی: نه‌و له‌راسته‌وه (ده‌ست
پیکردنه) سوننه‌ته، نه‌وه سوننه‌ته، سی جار دووباره‌ی کرده‌وه.

۵- بابُ قبولِ هَدِيَةِ الصَّيْدِ

وَقَبِلَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ أَبِي قَتَادَةَ عَضَدَ الصَّيْدِ^(۲).

۲۵۷۲- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ
أَنَسٍ ﷺ، قَالَ: أَنْفَجْنَا أَرْبَابًا مِمَّا زُفِرَ الظَّهْرَانِ، فَسَعَى الْقَوْمُ فَلَعَبُوا، فَأَذْرَكْتُهَا فَأَخَذْتُهَا، فَأَتَيْتُ

(۱) پروانه: ۲۳۵۲.

(۲) پروانه: ۱۸۲۱.

بِهَا أَبَا طَلْحَةَ قَدَبَحَهَا، وَبَعَثَ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِوَرِكَيْهَا - أَوْ قَحْذَيْهَا، قَالَ: قَحْذَيْهَا. لَا شَكَّ فِيهِ - فَقَبِلَهُ. قُلْتُ: وَأَكَلَ مِنْهُ؟ قَالَ: وَأَكَلَ مِنْهُ. ثُمَّ قَالَ بَعْدُ: قَبِلَهُ^(۱).

۵- باسی وهرگرتنی نیچیری دیاری (له راوچی)

پنځه مېهر دمست و شانی نیچیرمکهی^(۲) له نهبو قهتاده و مرگرت. ۲۵۷۲- نه نهس ﷺ دهلی: له (مَرَّ الظُّهْرَانِ)^(۳) کهرویشکیمان هه لساند و راو نا، خه لکه که رایان کرد به شوینیدا، ماندوو بوون (و نه یانگرت)، به لām من پیی گه یستم و گرتم، نینجا هی نام بو نهبو ته لحهو نهویش سهری بری، نه رمه رانیکی یان دوو رانه کهی، (شوعبه) دهلی: دوو رانه کهی، گومانی تیدا نییه^(۴) - نارد بو پنځه مېهر ﷺ، پنځه مېهریش ﷺ و مریگرت، وتم : لیسی خوارد؟ وتی: لیسی خوارد، پاشان دواتر وتی: و مریگرت.

۶- باب قبولِ الْهَدِيَّةِ

۲۵۷۳- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِمَارًا وَخَشِيًا وَهُوَ بِالْأَبْوَاءِ - أَوْ بِوَدَّانَ - قَرَدٌ عَلَيْهِ، فَلَمَّا رَأَى مَا فِي وَجْهِهِ قَالَ: "أَمَّا إِنَّا لَمْ نَزِدْهُ عَلَيْكَ إِلَّا أَنَا حُرْمٌ"^(۵).

(۱) پروانه: ۵۴۸۹، ۵۵۳۵.

(۲) که که ره وه حشیه ک بوو، پروانه فرموده ی: (۲۵۷۰) صه حیچی بوخاری.

(۳) شیونکه پینج میل له مه ککه وه دووره.

(۴) له پیندا وتی: نه رمه رانیکی یان دوو رانه کهی، گومانی هه بوو، به لām دواتر وتی: دوو رانه کهی به بی گومان.

(۵) پروانه: ۱۸۲۵.

۶- باسی وهرگرتنی دیاری

۲۵۷۳- عهبدوللای کورپی عهیباس ﷺ له سهعی کورپی جهسامهوه دهگیرپتهوه که کهرمکیویهکی به دیاری هینا بو پیغهمبهری خوا ﷺ، که له نهبوا یان ومددان- بوو، بهلام پیغهمبهر ﷺ دایهوه پئی، نینجا که پیغهمبهر ﷺ پیناخوش بوونی له دهم و چاویدا بینی فهرمووی: (دلنیابه تهنه له بهر نهوهی له ئیحرامداین لیمان و مرنهگرتی و پیمان دایتهوه)).

۷- بابُ قَبُولِ الْهَدِيَّةِ^(۱)

۲۵۷۴- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَبْدُهُ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّاسَ كَانُوا يَتَحَرَّوْنَ بِهَدَايَاهُمْ يَوْمَ عَائِشَةَ، يَبْتَغُونَ بِهَا - أَوْ يَبْتَغُونَ بِذَلِكَ - مَرْضَا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(۲).

۷- باسی وهرگرتنی خهلات

۲۵۷۴- هیشام له باوکیهوه دهگیرپتهوه، نهویش له عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا که خهلکی دمیانیست که دیاری بردنهکهیان بو پیغهمبهر ﷺ له سهری مالی عائیشه دا بیت، - یان دمیانیست به بردنی له وکاته دا- رمزامهندی پیغهمبهری خوا ﷺ به دهست بینن.

۲۵۷۵- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ إِيسَى قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَهْدَتْ أُمُّ حَفِيدٍ - خَالَةُ ابْنِ عَبَّاسٍ - إِلَى النَّبِيِّ ﷺ أَقِطًا وَسَمْنَا

(۱) ئینو چه جهر دهلتی: نهه دووباره بونهوهیهکی بئ سوده، له ریوایهتی ئه بی زهردا نهه سه ره باسه هاتوه، به لام نه سه فی به (باب من قبل الهدية) هیناوهیه تی. (فتح الباری: ۲۵۴/۶).

(۲) پروانه: ۲۵۸۰، ۲۵۸۱، ۳۷۷۵.

وَأَضْبًا، فَأَكَلَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْأَقِطِ وَالسَّمْنِ، وَتَرَكَ الضَّبَّ تَقْدُرًا. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَأَكَلَ عَلَى مَائِدَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلَوْ كَانَ حَرَامًا مَا أَكَلَ عَلَى مَائِدَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(۱).

۲۵۷۵- ئیبنو عه عباس ؓ دهلی: دایکی حوفهید - که پوری ئیبنو عه عباسه ؓ - که شک و روڤ و چهند بزن مژمیه کی به دیاری نارد بو پیغه مبهري ؓ، جا پیغه مبهري ؓ له که شک و روڤ نه کهی خوارد، به لام وازی له بزن مژمیه هیئا له بهر بیژهاتنه وهی لی، ئیبنو عه عباس ؓ دهلی: نهو بزن مژمیه له سهر خوانی پیغه مبهري خوا ؓ خورا، وه نه گهر چه رام بوايه له سهر خوانی پیغه مبهري خوا ؓ نه ده خورا.

۲۵۷۶- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا مَعْنُ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أُتِيَ بِطَعَامٍ سَأَلَ عَنْهُ: "أَهْدِيَّةٌ أَمْ صَدَقَةٌ" فَإِنْ قِيلَ: صَدَقَةٌ. قَالَ لِأَصْحَابِهِ: "كُلُوا". وَلَمْ يَأْكُلْ، وَإِنْ قِيلَ: هَدِيَّةٌ. ضَرَبَ بِيَدِهِ ﷺ فَأَكَلَ مَعَهُمْ.

۲۵۷۶- نه بو هورمیره ؓ دهلی: پیغه مبهري خوا ؓ نه گهر خواردنیکیان بو بهینایه، پرسپاری نهو خواردنهی دمکرد: ((نایا دیارییه یان خیر؟)) جا نه گهر بوترایه: خیره، به هاوه لانی دمه رموو: ((بخون))، خوئی نهیده خوارد، به لام نه گهر بوترایه: دیاریه، خوشی دهستی بو دمبرد و له گه لیاندا دهیخوارد.

۲۵۷۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ قَالَ: أَمَّا النَّبِيُّ ﷺ بِلَحْمٍ فَقِيلَ: تُصَدَّقُ عَلَى بَرِيرَةَ. قَالَ: "هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ، وَلَنَا هَدِيَّةٌ".

۲۵۷۷- نه نهس ؓ دهلی: گوشتیکیان هیئا بو پیغه مبهري ؓ، جا وترا: خیریکه به بهریره کراوه، نهویش فهرمووی: ((نهو گوشته بو بهریره خیره و بو ئیمه دیارییه)).

۲۵۷۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ: سَمِعْتُهُ مِنْهُ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ بَرِيرَةَ، وَأَنَّهُمْ اشْتَرَطُوا وَلَاءَهَا، فَذَكَرَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "اشْتَرَيْهَا فَأَعْتِقِيهَا، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ". وَأَهْدِيَ لَهَا لَحْمًا، فَقَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "هَذَا تَصَدَّقَ عَلَى بَرِيرَةَ هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ وَلَنَا هَدِيَّةٌ". وَخَيْرْتُ. قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ زَوْجُهَا حُرٌّ أَوْ عَبْدٌ قَالَ شُعْبَةُ: سَأَلْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ عَنْ زَوْجِهَا، قَالَ: لَا أَذْرِي أَحَرَ أَمْ عَبْدٌ^(۱).

۲۵۷۸- قاسیم ده‌گیریت‌هوه له عایشه‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا که ویستی به‌ریره بکړیت، خاومنه‌کانی وه‌لانیان به‌مه‌رج گرت، جا نه‌مه بو پی‌غه‌مبه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا باسکرا، نه‌ویش فه‌رمووی (به‌عایشه): ((بیکره و نازادی بکه، چونکه بی‌گومان هه‌قداری بو نه‌و که‌سه‌یه نازادی کردووه))، وه گوشتیک به‌دیاری هی‌نرا بو (به‌ریره)، پی‌غه‌مبه‌ریش فه‌رمووی: ((نه‌م گوشته خیره به‌به‌ریره کراوه؟ بو نه‌و خیره و بو ئیمه دیاریه))، وه به‌ریره سه‌ریشک کرا^(۲)، عه‌بدو‌ره‌حمان ده‌لی: می‌رده‌که‌ی نازاده یان کو‌یله‌یه؟ شو‌عه‌ ده‌لی: پرسیارم له عه‌بدو‌ره‌حمان کرد دم‌باره‌ی می‌رده‌که‌ی به‌ریره، عه‌بدو‌ره‌حمان وتی: نازانم نازاد بوو یان کو‌یله بوو.

۲۵۷۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ أَبُو الْحَسَنِ، أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، فَقَالَ: "عِنْدَكُمْ شَيْءٌ؟". قَالَتْ لَا، إِلَّا شَيْءٌ بَعَثْتُ بِهِ أُمُّ عَطِيَّةَ مِنَ الشَّاةِ الَّتِي بُعِثَتْ إِلَيْهَا مِنَ الصَّدَقَةِ. قَالَ: "إِنَّهَا قَدْ بَلَغَتْ مَحَلَّهَا"^(۳).

(۱) پروانه: ۴۵۶.

(۲) له نێوان مانه‌وه لای می‌رده‌که‌ی و جیا‌بوونه‌وه لێ.

(۳) پروانه: ۱۴۴۶.

٢٥٧٩- نۆممو عه‌تییه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ چوو ه مالی عائیشه ؓ و فه‌رمووی: ((هه‌یچ‌تان هه‌یه؟)) عائیشه‌ش وتی: نه‌خیر، بشکێک نه‌بی که نۆممو عه‌تییه ناردوو‌یه‌تی له مه‌ریکی خیر که بۆی نێردراوه، فه‌رمووی: ((بێگومان نه‌و خیره گه‌یشتۆته شوینی خۆی^(١) و هه‌لال بوو)).

٨- بابُ مِنْ أَهْدَىٰ إِلَىٰ صَاحِبِهِ، وَتَحَرَّىٰ بَعْضَ نِسَائِهِ دُونَ بَعْضٍ

٢٥٨٠- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ ؓ قَالَتْ: كَانَ النَّاسُ يَتَحَرَّوْنَ بِهَدَايَاهُمْ يَوْمِي. وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: إِنَّ صَوَاحِبِي اجْتَمَعْنَ. فَذَكَرْتُ لَهُ، فَأَعْرَضَ عَنْهَا^(٢).

٨- باسی که‌سیک دیاری بنی‌ریت بۆ هاورییه‌کی مه‌به‌ستی بیت (دیارییه‌که‌ی) بۆ مالی خیزانیکی به‌ریت له‌ناو خیزانه‌کانیدا

٢٥٨٠- عائیشه ؓ ده‌لی: خه‌لکی بۆ هینانی دیارییه‌کانیان (بۆ پێغه‌مبه‌ر ﷺ) به‌دوای نه‌و رۆژهدا ده‌گه‌ران پێغه‌مبه‌ر ﷺ له مالی من بیت، نۆممو سه‌له‌مه ؓ وتی: ئافه‌رمانی هاو‌رپم (له خیزانه‌کانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له مالی من) کۆبوونه‌وه، منیش (قه‌سی خیزانه‌کانیم^(٣)) بۆ پێغه‌مبه‌ر ﷺ باسکرد، به‌لام پێغه‌مبه‌ر ﷺ گوئی به قه‌سه‌که‌ی نه‌و (نۆممو سه‌له‌مه) نه‌دا.

٢٥٨١- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ ؓ، أَنَّ نِسَاءَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُنَّ حَزْبَيْنِ: فَحِزْبٌ فِيهِ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ وَصَفِيَّةُ

(١) واته: به‌وه‌رگرتنی نۆممو عه‌تییه خیر بۆته مالی، نه‌ویش وه‌ک دیاری ناردوو‌یه‌تی بۆ عائیشه.

(٢) پ‌روانه: ٢٥٧٤.

(٣) که پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌خه‌لک بلتی له هه‌ر مالیک بوو دیارییه‌که‌ی بۆ به‌ن.

وَسَوْدَةُ، وَالْحِزْبُ الْآخَرُ أُمُّ سَلَمَةَ وَسَائِرُ نِسَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ قَدْ عَلِمُوا حُبَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَائِشَةَ، فَإِذَا كَانَتْ عِنْدَ أَحَدِهِمْ هَدِيَّةً يُرِيدُ أَنْ يُهْدِيَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَخَرَهَا، حَتَّى إِذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ بَعَثَ صَاحِبَ الْهَدِيَّةِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ.

فَكَلَّمَ حِزْبُ أُمُّ سَلَمَةَ، فَقُلْنَ لَهَا: كُلِّمِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُكَلِّمُ النَّاسَ، فَيَقُولُ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يُهْدِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هَدِيَّةً فَلْيُهْدِهِ إِلَيْهِ حَيْثُ كَانَ مِنْ بُيُوتِ نِسَائِهِ، فَكَلَّمَتْهُ أُمُّ سَلَمَةَ بِمَا قُلْنَ، فَلَمْ يَقُلْ لَهَا شَيْئًا، فَسَأَلَتْهَا. فَقَالَتْ: مَا قَالَ لِي شَيْئًا. فَقُلْنَ لَهَا: فَكَلِّمِيهِ. قَالَتْ: فَكَلَّمْتُهُ حِينَ دَارَ إِلَيْهَا أَيْضًا، فَلَمْ يَقُلْ لَهَا شَيْئًا، فَسَأَلَتْهَا. فَقَالَتْ: مَا قَالَ لِي شَيْئًا. فَقُلْنَ لَهَا: كُلِّمِيهِ حَتَّى يُكَلِّمَكَ. فَدَارَ إِلَيْهَا فَكَلَّمَتْهُ، فَقَالَ لَهَا: "لَا تُؤْذِينِي فِي عَائِشَةَ، فَإِنَّ الْوَحْيَ لَمْ يَأْتِنِي، وَأَنَا فِي ثَوْبِ امْرَأَةٍ إِلَّا عَائِشَةَ". قَالَتْ: فَقَالَتْ: أَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مِنْ أَذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. ثُمَّ إِنَّهُنَّ دَعَوْنَ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَأَرْسَلَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَقُولُ: إِنَّ نِسَاءَكَ يَنْشُدْنَكَ اللَّهَ الْعَدْلَ فِي بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ. فَكَلَّمَتْهُ. فَقَالَ: "يَا بَنِيَّ، أَلَا تُحِبُّنَ مَا أَحَبُّ". قَالَتْ: بَلَى. فَرَجَعَتْ إِلَيْهِنَّ فَأَخْبَرْتَهُنَّ، فَقُلْنَ: ارْجِعِي إِلَيْهِ. فَأَبَتْ أَنْ تَرْجِعَ، فَأَرْسَلْنَ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ، فَأَتَتْهُ فَأَغْلَظَتْ، وَقَالَتْ: إِنَّ نِسَاءَكَ يَنْشُدْنَكَ اللَّهَ الْعَدْلَ فِي بِنْتِ ابْنِ أَبِي قُحَافَةَ. فَزَعَتْ صَوْتَهَا، حَتَّى تَتَاوَلَّتْ عَائِشَةَ وَهِيَ قَاعِدَةٌ فَسَبَّتْهَا، حَتَّى إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَيَنْظُرُ إِلَى عَائِشَةَ هَلْ تَكَلَّمُ، قَالَ: فَتَكَلَّمْتُ عَائِشَةَ تَرَدَّدَ عَلَى زَيْنَبَ حَتَّى أَسْكَنْتَهَا. قَالَتْ: فَنَظَرَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى عَائِشَةَ وَقَالَ: "إِنَّهَا بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ"^(١).

قَالَ الْبُخَارِيُّ: الْكَلَامُ الْآخِرُ قِصَّةُ فَاطِمَةَ يُذَكِّرُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ رَجُلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ. وَقَالَ أَبُو مَرْوَانَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عُرْوَةَ: كَانَ النَّاسُ يَتَحَرَّوْنَ بِهَذَا يَأْتِيهِمْ يَوْمَ عَائِشَةَ. وَعَنْ هِشَامٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ، وَرَجُلٍ مِنَ الْمَوَالِي، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ: قَالَتْ عَائِشَةُ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَاسْتَأْذَنْتُ فَاطِمَةَ.

٢٥٨١- عائیشه رضی اللہ عنہا دهلی: خیزانه کانی پیغمه مبهری خوا ﷺ دوو کوهمل بوون، کوهمه لیکیان عائیشه و حهفصه و صفیه و سهودهی تیدابوون، کوهمه له کهی تریان نوممو سه له مهو خیزانه کانی تری پیغمه مبهری خوا بوون ﷺ، مسولمانه کانیش به دلناییی و چاک دهیانزانی به (زیاده) خوشه ویستی پیغمه مبهری خوا ﷺ بو عائیشه، بویه نه گهر په کیکیان دیارییه کی ببویه و بیویستبایه پیشکشی بکات به پیغمه مبهری خوا ﷺ، دوی دهخت ههتا نهو کاته کی به پیغمه مبهری خوا ﷺ له مالی عائیشه دهبوو، خامنی دیارییه که دیارییه کهی دمنارد بو پیغمه مبهری خوا ﷺ له مالی عائیشه دا. جا کوهمه لهی نوممو سه له مه قسه یان کردو وتیان به نوممو سه له مه: تو قسه له گهل پیغمه مبهری خوا ﷺ بکه، با قسه له گهل خه لکیدا بکات و بللی بییان: هه رکس ویستی دیارییه ک بنیریت بو پیغمه مبهری خوا ﷺ با دیارییه کهی بو بنیریت له هه مالیکی خیزانه کانی بوو، نوممو سه له مهش قسه کهی نهوانی به پیغمه مبهر ﷺ وت: به لام پیغمه مبهر ﷺ هیچی پی نهوت (وهلامی نه دایه وه)، نینجا کوهمه له کهی نوممو سه له مه پرسیاریان له نوممو سه له مه کرد (وهلامی چی بوو)؟ وتی: هیج وهلامیکی نه دامه وه، جا به نوممو سه له مه یان وت: جاریکی تر قسه ی له گهل بکه، نینجا نوممو سه له مه له وکاته ی نوبه ی خو ی بوو قسه ی له گهل کرد، به لام هیچی پی نهوت و وهلامی نه دایه وه، جا نافرهتان پرسیاریان له نوممو سه له مه کرد؟ نهویش وتی: هیچی پی نهوت، نینجا به نوممو سه له مه یان وت: هه قسه ی له گهل بکه ههتا قسه ت له گهل دهکات (وهلامت ده داته وه)، جا که پیغمه مبهر ﷺ هاته وه بو مالی نهو نوممو سه له مه و قسه ی له گهل کرد، نهویش فره مووی پیی: ((نازارم مه ده سه بارمت به عائیشه، چونکه به راستی نیگام بو نه هاتووه له ناو نوینی هیج ژنیکدا جگه له عائیشه))، نوممو سه له مهش وتی: داوی لیخوش بوون له خوا ده کهم له نازاردانت نهی پیغمه مبهری

خوا ﷺ، پاشان هه موویان فاتیمه ی کچی پیغه مبهری خویان ﷺ بانگ کردو ناردیان بۆ لای پیغه مبهری خوا ﷺ بلّیت: بیگومان هاوسهره کانت داوات لی دهکهن له بهر خوا دادپهروهر بیت سه بارمت به کچی ئەبو بهکر، جا فاتیمه (له وبارمهوه) قسه ی له گه ل پیغه مبهر ﷺ کرد، پیغه مبهریش ﷺ فهرمووی: ((ئهی کچی خوشه ویستم! ئەوی من پیم خوش بیت تۆش بیت خوش نییه؟)) فاتیمه ش وتی: به لّی، جا فاتیمه گه پرایه وه بۆ لای هاوسهره کانی (پیغه مبهر ﷺ) و هه واله که ی پیدان، ئەوانیش وتیان: برۆروه بۆ لای، فاتیمه رازی نه بوو بگه پرتته وه، ئینجا زمینه بی کچی جه حشیان نارد، رۆشته لای پیغه مبهر ﷺ و به زبری و توندی قسه ی کرد، وتی: به راستی هاوسهره کانت داوات لی دهکهن له بهر خوا دادپهروهر بی له گه لیان له بهرانبهر کچه که ی ئیبنو ئەبی قوحافه، دهنگیشی به زرکرده وه هه تا قسه شی به عائیشه وت که دانیشتبوو جنیویشی پیدان، هه تا پیغه مبهری خوا ﷺ سهرنجی عائیشه ی دها ناخۆ وه لام دهادته وه، ده لّی: ئینجا عائیشه دهستی به قسه کردو بهر په رچی زمینه بی به جوړی دایه وه هه تا بیدهنگی کرد، ئەوسا پیغه مبهر ﷺ سهری عائیشه ی کرد و فهرمووی: ((به راستی کچی ئەبو بهکره)).

(ئیمامی) بوخاری ده لّی: به شی کو تایی فهرمووده که که باسی فاتیمه ی تیدایه، گپر دراومته وه له هیشامی کوری عوروه وه، له پیاویکه وه، له زوهریه وه، له موحه ممه دی کوری عه بدوره حمانه وه. ههرومه ئەبو مهروان دهیگپرته وه له هیشامه وه له عوروه وه ده لّی: خه لکی بۆ بردنی دیارییه کانیان چاومروانی ئەو رۆژ میان ده کرد که پیغه مبهر ﷺ له مالی عائیشه یه. وه هیشام دهیگپرته وه له پیاویکی قورمیشی و پیاویکی غهیره عهربه وه له زوهریه وه، له موحه ممه دی کوری عه بدوره حمانی کوری حاریسی کوری هیشامه وه ده لّی: عائیشه وتی: من له خزمه تی پیغه مبهردا ﷺ بووم، فاتیمه مۆله تی خواست له پیغه مبهر ﷺ بیته ژووره وه.

٩- بابُ مَا لَا يُرَدُّ مِنَ الْهَدِيَّةِ

٢٥٨٢- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي ثُمَامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَيْهِ فَنَآوَلَنِي طَبِيبًا، قَالَ: كَانَ أَنَسٌ ﷺ لَا يَرُدُّ الطَّيِّبَ. قَالَ وَزَعَمَ أَنَسٌ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ لَا يَرُدُّ الطَّيِّبَ^(١).

٩- باسی ئهو دیارییانهی ناگه‌ریترینه‌وه

٢٥٨٢- عه‌زه‌ری کورێ سابیتی ئه‌نصارێ ده‌لی: سومامه‌ی کورێ عه‌بدووللا بۆی گێرامه‌وه، عه‌زه‌ری وتی: رۆیشتمه‌ ژووره‌وه‌ بۆ لای (سومامه‌) بۆنیکی خوشی پێدام، وتی: ئه‌نه‌س ﷺ بۆنی خوشی نه‌ده‌گه‌راندوه‌وه، وتی: ئه‌نه‌س ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ هیچ کات بۆنی خوشی نه‌ده‌گه‌راندوه‌وه.

١٠- بابُ مِنْ رَأَى الْهَبَةَ الْغَائِبَةَ جَانِزَةً

٢٥٨٣- ٢٥٨٤- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ ذَكَرَ عَزْرَةُ أَنَّ الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ ﷺ وَمَرْوَانَ أَخْبَرَاهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ حِينَ جَاءَهُ وَفَدَّ هَوَازِنَ قَامَ فِي النَّاسِ، فَأَتْنِي عَلَى اللَّهِ مِمَّا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ إِخْوَانَكُمْ جَاءُوا وَنَا تَائِبِينَ، وَإِنِّي رَأَيْتُ أَنْ أَرُدَّ إِلَيْهِمْ سَبِيَّهُمْ، فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يُطَيَّبَ ذَلِكَ فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا". فَقَالَ النَّاسُ: طَيِّبْنَا لَكَ^(٢).

(١) پروانه: ٥٩٢٩.

(٢) پروانه: ٢٣٠٧، ٢٣٠٨.

١٠- باسى كه سيك راى وايه به خشيني شتيك ئاماده نيه دروسته

٢٥٨٣- ٢٥٨٤- عوروه دهلى: ميسومرى كورى مه خره مه و مه روانى (كورى
حه كه م) بويان گيرامه وه كاتيك نوينه رهكانى ههوازين هاتنه خره مه تى
پيغه مبهري خوا ﷺ، له ناو مسوئلماناندا هه ستايه سهرپى و سوپاس و ستايشى
خوای كرد بهو شيوى شياوى بيت، پاشان فهرمووى: ((دواى ئه مه، به راستى ئه م
برايانه تان به په شيمانى به وه^(١) هاتوون بو لای ئيمه، وه من رام وايه زن و مندا له
گير او مگانيان بدمينه وه، جا هه ركه ستان پي خو شه و له ناخيه وه حه ز دهكات با
ئه و كاره بكات، وه هه ر كه سيكيش پي خو شه به شه كه ي خو ي وهك خو ي
بمى نيته وه هه تا به كه م ده سكه وت خو ي گه و ره پيمان دمه به خشيت دميدمينى))،
خه لكه كه ش وتيان: ئيمه له بهر تو پيمان خو شه (و بويان ده گيرينه وه).

١١- بابُ الْمُكَافَاةِ فِي الْهَدِيَةِ

٢٥٨٥- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا
قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْبَلُ الْهَدِيَّةَ وَيُثِيبُ عَلَيْهَا. لَمْ يَذْكُرْ وَكِيعٌ وَمَحَاضِرٌ عَنْ هِشَامٍ،
عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ.

١١- باسى پاداشت دانه وه له ديارى و به خشيندا

٢٥٨٥- هيشام له باوكيه وه گيرايه تيه وه له عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلى: پيغه مبهري خوا
ﷺ ديارى و مرده مگرت و پاداشتي دمدايه وه (خه لاتى دمكردمه وه). (نيمامى بوخارى

(١) واته: موسوئلمان بوون و په شيمانن له رابردوويان.

ده‌لی: وه‌کیح و موحازیر گێ‌راویانه‌ته‌وه له هیشامه‌وه له باوکیه‌وه نه‌یانوو‌توو له عانیشه‌وه (یه‌کسه‌ر عوروه وتوو‌یه‌تی له پێ‌غه‌مبه‌ره‌وه^(١))).

١٢- بابُ الهبةِ لِلْوَلَدِ

وَإِذَا أَعْطَى بَعْضَ وَلَدِهِ شَيْئًا لَمْ يَجْزْ، حَتَّى يَعْدَلَ بَيْنَهُمْ وَيُعْطِيَ الْآخَرِينَ مِثْلَهُ، وَلَا يُشْهَدُ عَلَيْهِ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "اعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ فِي الْعَطِيَّةِ"^(٢).
وَهَلْ لِلْوَالِدِ أَنْ يَرْجِعَ فِي عَطِيَّتِهِ؟ وَمَا يَأْكُلُ مِنْ مَالِ وَلَدِهِ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا يَتَّعَدِي؟ وَاشْتَرَى النَّبِيُّ ﷺ مِنْ عُمَرَ بَعِيرًا، ثُمَّ أَعْطَاهُ ابْنَ عُمَرَ، وَقَالَ: "اصْنَعْ بِهِ مَا شِئْتَ"^(٣).

١٢- باسی (حوکمی) به‌خشین به کور و مندال

ئه‌گه‌ر پیاوی‌ک دیارییه‌ک بدات به‌کوری‌کی دروست نییه، هه‌تا دادگه‌ر نه‌بێت له نیوانیاندا و هاوشیوه‌ی ئه‌و دیارییه‌ش نه‌دات به‌ منداله‌کانی تری، وه‌ شایه‌تی له‌دژی نادریت^(٤). پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رموویه‌تی: ((له به‌خشیندا دادگه‌ر بن له نیوان منداله‌کانتاندا)).

هه‌روه‌ها ئایا باوک بۆی هه‌یه له به‌خشینه‌که‌ی په‌شیمان بێته‌وه؟ تا چه‌ند باوک بۆی دروسته له مائی کوره‌که‌ی بخوات به‌پێی پێویست بێ زیاده‌رۆیی؟ وه

(١) که‌واته به‌و دوو ڕێگایه: له وه‌کیح و موحازیره‌وه هه‌رمووده‌که مورسه‌له، واته: سه‌حابه‌که ناونه‌هێتروه. تاببعی له پێ‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ، گێ‌راویه‌تی‌هوه، به‌لام له ڕێگه‌ی عیسا‌ی کوری یونس له هیشامه‌وه له عانیشه‌وه هه‌رمووده‌که په‌یوه‌ست و سه‌حیحه.

(٢) پروانه: ٢٥٨٧.

(٣) پروانه: ٢١١٥.

(٤) واته: ئه‌گه‌ر باوکه‌که جیاوازی کرد له تیوان منداله‌کانیدا له به‌خشیندا، نابێت شایه‌ق له دژی بدریت لای قازی. پروانه: إرشاد الساری: ٢٢/٦.

پښه مبهري ﷺ و شتر ټکی له عومهر کړی، پاشان به خشی به عه بدو لای کورې
عومهر و فهرمووی: ((به ویستی خوټ چی لی ده که ی بیکه)).

٢٥٨٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ
الرَّحْمَنِ، وَمُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّهُمَا حَدَّثَاهُ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، أَنَّ أَبَاهُ أَتَى بِهِ
إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنِّي نَحَلْتُ ابْنِي هَذَا غُلَامًا. فَقَالَ: "أَكُلْ وَلَدِكَ نَحَلْتَ مِثْلَهُ؟"،
قَالَ: لَا. قَالَ: "فَارْجِعْهُ"^(١).

٢٥٨٦- نوعمانی کورې به شیر ﷺ ده گپړته وه که باوکی بردی بو خزمه تی
پښه مبهري خوا ﷺ وتی: من غولامیکم به خشیوه بهم کورم، نه ویش فهرمووی:
((هه موو کورم گانت هاو شیوه ی نه مت پی به خشیون؟)) باوکم وتی: نه خیر،
فهرمووی: ((که واته بیگه پرته ره وه (و مهیده به نه ویش)).

١٣- بَابُ الْإِشْهَادِ فِي الْهَبَةِ

٢٥٨٧- حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ عَامِرٍ قَالَ:
سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: أَعْطَانِي أَبِي عَطِيَّةً، فَقَالَتْ
عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهَدَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ:
إِنِّي أَعْطَيْتُ ابْنِي مِنْ عَمْرَةَ بِنْتِ رَوَاحَةَ عَطِيَّةً، فَأَمَرْتَنِي أَنْ أَشْهَدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ.
قَالَ: "أَعْطَيْتَ سَائِرَ وَلَدِكَ مِثْلَ هَذَا؟". قَالَ: لَا. قَالَ: "فَاتَّقُوا اللَّهَ، وَاعْدِلُوا بَيْنَ
أَوْلَادِكُمْ". قَالَ: فَرَجَعَ فَرَدَّ عَطِيَّتَهُ"^(٢).

(١) پروانه: ٢٥٨٧، ٢٦٥٠.

(٢) پروانه: ٢٥٨٦.

١٣- باسی شایه‌تیدان له خه‌لات و به‌خشیندا

٢٥٨٧- عامیر ده‌لێ: گویم له نوعمانی کوری به‌شیر ﷺ بوو له‌سه‌ر دوانگه‌ بوو دمیوت: باوکم دیارییه‌کی پێ به‌خشیم، جا عه‌مه‌ری کچی ره‌واحه^(١) وتی: پازی نابم هه‌تا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌که‌یته شایه‌ت (له‌وبارمیه‌وه)، نه‌ویش رویشه‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وتی: بێگومان من خه‌لاتیکم داومه‌ کوره‌که‌م که له عه‌مه‌ری کچی ره‌واحه‌یه، جا عه‌مه‌رش فه‌رمانی پێکردووم که تو نه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بکه‌م به‌شایه‌ت (له‌سه‌ری)، نه‌ویش فه‌رمووی: ((نایا مندا‌له‌کانی ترت و ده‌ک نه‌م خه‌لات کردووه؟)) باوکم وتی: نه‌خێر، فه‌رمووی: (که‌واته له خوا بترسن و دادگه‌ربن له نیوان مندا‌له‌کانتاندا))، ئیتر (باوکم) گه‌رایه‌وه و له خه‌لاته‌که‌ی په‌شیمان بوویه‌وه.

١٤- بابُ هَبَةِ الرَّجُلِ لِامْرَأَتِهِ وَالْمَرْأَةِ لِرَوْجِهَا

قَالَ إِبْرَاهِيمُ: جَائِزَةٌ. وَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: لَا يَرْجِعَانِ. وَاسْتَأْذَنَ النَّبِيُّ ﷺ نِسَاءَهُ فِي أَنْ يُمْرَضَ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "الْعَائِدُ فِي هَبَّتِهِ كَالْكَلْبِ يَعُودُ فِي قَيْئِهِ". وَقَالَ الزُّهْرِيُّ فِيمَنْ قَالَ لِامْرَأَتِهِ: هَبِي لِي بَعْضَ صَدَاقِكِ أَوْ كُلَّهُ. ثُمَّ لَمْ يَمَكُثْ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى طَلَّقَهَا فَرَجَعَتْ فِيهِ، قَالَ يَرُدُّ إِلَيْهَا إِنْ كَانَ خَلَبَهَا، وَإِنْ كَانَتْ أَعْطَتْهُ عَنْ طِيبِ نَفْسٍ لَيْسَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ خَدِيعَةٍ جَازَ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿فَإِنْ طَبِنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنَسًا مَرِيئًا﴾ (١) النساء.

(١) که دابکی نوعمانی کوری به‌شیر بوو ﷺ.

١٤- باسی خهلاتی پیاو بو خیزانی و خهلاتی ئافره تیش بو میرده که ی

نیبراهیم دهلی: دروسته. عومهری کوری عه بدولعه زیز دهلی: ههردووکیان بۆیان نییه په شیمان ببهوه له خهلاته که یان. وه پیغه مبهه ﷺ مۆله تی له هاوسه رگانی خواست له مالی عانیسه چارمه سهری بو بکری (له کاتی نه خوشیه که یدا). ههروها پیغه مبهه ﷺ فهرمووی: ((نهو که سه ی له خهلاته که ی په شیمان بیته وه، وهک سهگ وایه بگه رپته وه سهر رپشانه وه که ی خوی)). زوهری دمر باره ی نهو پیاوه ی به هاوسه رمه که ی بلیت: به شیک یان هه موو مارمیه که تم پی ببه خسه. پاشان زوری پی نه چیت ته لاقی بدات، جا ئافره ته که له به خشینه که ی په شیمان بیته وه، زوهری دهلی: مارمیه که ی بو دهگه رپته وه نهگه ر فیلی لی کردبوو، به لام نهگه ر (بی فیلی و) به ر مزامه ندی و له دله وه ببیدا بوو، هیچ فیلیکی تیدا نه بوو، نه وه دروسته، خوی بهرز و بلند دهفه رموی: (جا نهگه ر به دل پیان خوش بوو به خشین شتیک لهو (مارمیه) به نیوه، نه وسا نیوهش به خوشی بیخون و نوشی گیانتان بی).

٢٥٨٨- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: لَمَّا ثَقُلَ النَّبِيُّ ﷺ فَاشْتَدَّ وَجَعُهُ اسْتَأْذَنَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يُرْمَضَ فِي بَيْتِي، فَأَذِنَ لَهُ، فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ، تَخَطَّى رِجْلَاهُ الْأَرْضَ، وَكَانَ بَيْنَ الْعَبَّاسِ، وَبَيْنَ رَجُلٍ آخَرَ. فَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ: فَذَكَرْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ مَا قَالَتْ عَائِشَةُ، فَقَالَ لِي: وَهَلْ تَذَرِي مِنَ الرَّجُلِ الَّذِي لَمْ تُسَمِّ عَائِشَةُ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ: هُوَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ.

٢٥٨٨- عانیسه رادی: دهلی: کاتیک نه خوشیه که ی پیغه مبهه ﷺ قورس بوو، ئازاری به هیزو توند بوو، مۆله تی خواست له خیزانه کانی که له مالی مندا چاودیری نه خوشیه که ی بکریت، نهوانیش مۆله تیان داو رازی بوون، جا له

نیوان دوو پیاوذا (چوونه ژیر بالی) پیغه مبهړ ﷺ له مال هاته دمره وه،
 هاچه کانی به زمویدا دهخشان، له نیوان عه بباس و پیاویکی تر دا بوو، عوبه یدولا
 وتی: ئه وه هسهی عانیشه وتی باسم کرد بو عه بدوللای کوری عه بباس ﷺ،
 نه ویش پیی وتم: نایا دمزانی پیاوه کهی تر کی بووه عانیشه ناوی نه هیناوه؟
 وتم: نه خیر، وتی: عه لی کوری ئه بی تالیب بوو ﷺ.

٢٥٨٩- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ
 عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "الْعَائِدُ فِي هَبْتِهِ كَالْكَلْبِ يَقِيءُ، ثُمَّ يَعُودُ فِي قَيْئِهِ".
 ٢٥٨٩- عه بدوللای کوری عه بباس ﷺ ده لی: پیغه مبهړ ﷺ فه رموی: ((نه وه
 کهسهی پاشگهز بیته وه له به خشینه کهی، وهک سهگ وایه برشیته وه، پاشان
 بگه ریته وه سهر رشانه وه کهی)).

١٥- بَابُ هَبَةِ الْمَرْأَةِ لِغَيْرِ رَوْحِهَا وَعِتْقِهَا إِذَا كَانَ لَهَا زَوْجٌ قَهْوُ
 جَانِرٍ، إِذَا لَمْ تَكُنْ سَفِيهَةً، فَإِذَا كَانَتْ سَفِيهَةً لَمْ يَجُزْ، قَالَ اللَّهُ

تَعَالَى: ﴿وَلَا تَوْتَرُوا أَسْفَهَاءَ أَمْوَالِكُمْ﴾ النساء.

٢٥٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَبَادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ
 أَسْمَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا لِي مَالٌ إِلَّا مَا أَدْخَلَ عَلَيَّ الرَّبِيرُ، فَأَتَصَدَّقُ؟ قَالَ:
 "تَصَدَّقِي، وَلَا تَوْعِي قِيَّوعِي عَلَيْكَ" ^(١).

١٠- باسی خهلاتی ژن به که سیکی جگه له میړده که ی، وه
 نازادکردنی (که نیزه کی) نه گهر ژنه که میړدی هه بوو دروسته،
 نه گهر ژنه که گیل و کهم عه قل نه بوو، به لام نه گهر ژنه که گیل و
 کهم عه قل بوو دروست نییه، خوا ی گه ورهش ده فهرمووی: (وه
 ماله کانتان مه دهنه گیل و کهم عه قله کانتان)

٢٥٩٠- نه سما ﷺ ده لی: وتم: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ من هیچ مال و سامانیکم
 نییه جگه له وهی زوبهیر بوم بینی و پیم بدات، دهی ثایا من بیکه م به خیر؟
 فهرمووی: ((ببه خشه و کوی مه که ره وه له توره که دا (و نه یبه خشیت)، به هو یه وه
 خواش له تو ی بگریته وه)).

٢٥٩١- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُمَرٍّ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ
 فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "أَنْفَقِي، وَلَا تُخْصِي فَيُخْصِيَ اللَّهُ عَلَيْكَ، وَلَا تَوْعِي
 فَيُؤْعِيَ اللَّهُ عَلَيْكَ" ^(١).

٢٥٩١- نه سما ﷺ ده لی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی به نه سما: ((ببه خشه و
 مه یژمیره و به زوری مه زانه، نه وسا (نه گهر و ابکه ی) خواش له سهرت دهر میړی
 و لیته دهر گریته وه، کوی مه که ره وه له توره که دا (و نه یبه خشیت)، نه گینا خواش
 له تو ی دهر گریته وه و لیته دهر گریته وه)).

٢٥٩٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، عَنِ اللَّيْثِ، عَنْ يَزِيدَ، عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ كُرَيْبٍ -مَوْلَى ابْنِ
 عَبَّاسٍ- أَنَّ مَيْمُونَةَ بِنْتَ الْحَارِثِ ﷺ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا أَعْتَقَتْ وَلِيدَةً وَلَمْ تَسْتَأْذِنْ النَّبِيَّ ﷺ،

فَلَمَّا كَانَ يَوْمُهَا الَّذِي يَدُورُ عَلَيْهَا فِيهِ قَالَتْ: أَشَعَرْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنِّي أَعْتَقْتُ وَلِيدَتِي؟ قَالَ: "أَوْفَعَلْتِ؟". قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: "أَمَّا إِنَّكَ لَوْ أُعْطِيتِهَا أَخْوَالِكَ كَانَ أَعْظَمَ لَأَجْرِكَ". وَقَالَ بَكْرُ بْنُ مَضَرَ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ كُرَيْبٍ: إِنَّ مَيْمُونَةَ أَعْتَقَتْ^(١).

٢٥٩٢- کورمیی- غولامی ئیبینو عه‌بباس ﷺ- ده‌گێڕێته‌وه که مه‌یمونه‌ی کچی حاریس ﷺ هه‌وائی پێدا که نه‌و که‌نیزه‌کیکی (خۆی) نازاد کرد و پرسی به‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌کرد، جا که نه‌و رۆژه هات سه‌ره‌ی مه‌یمونه بوو، پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌هات بو لای نه‌و، مه‌یمونه وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ستت کردو زانیت که من که‌نیزه‌که‌م نازاد کرد؟ فه‌رمووی: ((نه‌و کاره‌ت کرد؟)) وتی: به‌ئێ، فه‌رمووی: ((جا نه‌گه‌ر نه‌و که‌نیزه‌که‌ت به‌خشیایه به‌ خاتوکانت پاداشته‌که‌ت گه‌ورمه‌تر ده‌بوو)). (ئیمامی بوخاری ده‌ئێ): به‌کری کوری موزمێ ده‌گێڕێته‌وه له‌عه‌مه‌ره‌وه، له‌بوکه‌په‌روه، له‌ کورمیه‌وه ده‌ئێ: بێگومان مه‌یمونه که‌نیزه‌کیکی نازاد کرد^(٢).

٢٥٩٣- حَدَّثَنَا حِبَّانُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا أَفْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ، فَأَيُّهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ، وَكَانَ يَقْسِمُ لِكُلِّ امْرَأَةٍ مِنْهُنَّ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا، غَيْرَ أَنَّ سَوْدَةَ بِنْتَ زَمْعَةَ وَهَبَتْ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا، لِعَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ، تَبْتَغِي بِذَلِكَ رِضَا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(٣).

٢٥٩٣- عوروه ده‌ئێ: عایشه ﷺ وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌گه‌ر بیویستایه سه‌فه‌ریک بکات قورعه‌ی ده‌کرد له‌ نیوان هاوسه‌رمانیدا، جا هه‌رکامیان ناوی

(١) بره‌وانه: ٢٥٩٤.

(٢) له‌م فه‌رموده موعه‌له‌قه‌دا عه‌مه‌ری کوری حاریس وه‌ک به‌زیدی کوری حه‌یبی کردوه، که ده‌ئێ: له‌ کوره‌یه‌وه.

(٣) بره‌وانه: ٢٦٣٧، ٢٦٦١، ٢٦٨٨، ٢٨٧٩، ٤٠٢٥، ٤١٤١، ٤٦٩٠، ٤٧٤٩، ٤٧٥٠، ٤٧٥٧، ٥٢١٢، ٦٦٦٢، ٦٦٧٩، ٧٣٦٩، ٧٥٠٠، ٧٥٥٥.

دم‌ربچووایه له‌گه‌ل خۆی دم‌بیرد، وه بۆ ههر هاوسه‌ریک له‌وان شه‌و و رۆژێکی بۆ دیاری کردبوو، جگه‌ له‌ سه‌وده‌ی کچی زه‌مه‌هه‌ که شه‌و و رۆژه‌گه‌ی خۆی به‌خشی بوو به‌ عانیشه‌ی هاوسه‌ری پێغه‌مبه‌ر ﷺ، به‌م کاره‌ی ده‌یویست پ‌زماه‌ندی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بۆ خۆی به‌ده‌ست بێنی.

١٦ - باب: بَمَنْ يُبْدَأُ بِالْهَدِيَّةِ؟

٢٥٩٤- وَقَالَ بَكْرٌ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ بَكْرِ، عَنْ كُرَيْبٍ -مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ-: إِنَّ مِمْوَنَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَعْتَقَتْ وَلِيدَةً لَهَا، فَقَالَ لَهَا: "وَلَوْ وَصَلْتَ بَعْضَ أَخْوَالِكَ كَانَ أَكْثَرَ لَأَجْرِكَ"^(١).

١٦- باسیک: له‌کێوه ده‌ست به‌دیاری پێدان بکریت؟

٢٥٩٤- له‌ کورمییی - غولامی ئیبنو عه‌بباس - ده‌گێڕێته‌وه: که‌ مه‌یمونه‌ی هاوسه‌ری پێغه‌مبه‌ر ﷺ که‌نیزمکیکی خۆی ئازاد کرد، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی بێی: ((ئه‌گه‌ر یه‌کیک له‌خالوکانت پێ به‌سه‌ر کردبایه‌وه (و پێت بیه‌خشیبایه‌) گه‌ورمه‌تر بوو بۆ پاداشته‌که‌ت)).

٢٥٩٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ -رَجُلٍ مِنْ بَنِي تَيْمٍ بْنِ مُرَّةَ- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي جَارَيْنِ، فَإِلَى أَيِّهِمَا أُهْدِي؟ قَالَ: "إِلَى أَقْرَبِهِمَا مِنْكَ أَبَا"^(٢).

٢٥٩٥- عانیشه‌ ر‌ه‌لێ: وتم: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ من دوو دراوسیم هه‌یه‌، جا دیاری بۆ کامیان به‌م و پێی بیه‌خشم؟ فه‌رمووی: ((بۆ ئه‌وه‌یان به‌هه‌ ده‌رگا که‌ی لێته‌وه‌ نزیک‌تره‌)).

(١) پروانه: ٢٥٩٢.

(٢) پروانه: ٢٢٥٩.

۱۷- بَابُ مَنْ لَمْ يَقْبَلِ الْهَدِيَّةَ لِعَلِّ

وَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَانَتْ الْهَدِيَّةُ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ هَدِيَّةً، وَالْيَوْمَ رِشْوَةٌ.
 ۲۵۹۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ ؓ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ الصَّعْبَ بْنَ جَثَّامَةَ اللَّيْثِيَّ -وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ يُخْبِرُ أَنَّهُ أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِمَارًا وَخَشٍ وَهُوَ بِالْأَبْوَاءِ -أَوْ يَوْدَانَ- وَهُوَ مُحْرِمٌ، فَرَدَّهُ، قَالَ صَعْبٌ: فَلَمَّا عَرَفَ فِي وَجْهِهِ رَدَّهُ هَدِيَّتِي قَالَ: "لَيْسَ بِنَا رَدُّ عَلَيْكَ، وَلَكِنَّا حُرْمٌ"^(۱).

۱۷- باسی که‌سیک دیاری وهرنه‌گرتوو له‌به‌ر هوکاریک

عومه‌ری کوری عه‌بدوله‌عزیز ده‌لی: دیاری له‌ سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ دیاری بوو، به‌لام نیستا به‌رتیله.
 ۲۵۹۶- عه‌بدوللای کوری عه‌باس ؓ ده‌گی‌رتیه‌وه که له‌ سه‌عیی کوری جه‌سه‌مه‌ی له‌یسی بیستوو (که له‌ هاوه‌لانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ بوو) ده‌گی‌پ‌رایه‌وه، که نه‌و له‌ نه‌بوا - یان وه‌ددان بوو -، که‌ره کیویه‌کی کرده دیاری بو پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ که له‌ ئی‌حرامدا بوو، بویه و‌مری نه‌گرت، سه‌عب ده‌لی: جا که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌ دم و‌ چاومدا بیتافه‌تی هه‌ست پیکرد به‌ و‌هرنه‌گرتنی دیاریه‌که‌م، فه‌رمووی: ((نیمه له‌خۆمانه نه‌ماندا و‌مه‌وه به‌سه‌رتدا، به‌لکو له‌به‌ر نه‌وه‌یه نیمه له‌ئی‌حرامداين)).

۲۵۹۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرُّبَيْعِ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ ؓ قَالَ: اسْتَعْمَلَ النَّبِيُّ ﷺ رَجُلًا مِنَ الْأَزْدِ يُقَالُ لَهُ: ابْنُ الْأَثِيَّةِ عَلَى

الصَّدَقَةِ، فَلَمَّا قَدِمَ قَالَ: هَذَا لَكُمْ، وَهَذَا أُهْدِيَ لِي. قَالَ: "فَهَلَّا جَلَسَ فِي بَيْتِ أَبِيهِ أَوْ بَيْتِ أُمِّهِ، فَيَنْظُرَ يَهْدَى لَهُ أَمْ لَا؟! وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَأْخُذُ أَحَدٌ مِنْهُ شَيْئًا إِلَّا جَاءَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُهُ عَلَى رَقَبَتِهِ، إِنْ كَانَ بَعِيرًا لَهُ رُغَاءٌ أَوْ بَقَرَةٌ لَهَا خُورٌ أَوْ شَاةٌ تَنْعَرُ - ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ، حَتَّى رَأَيْنَا عُفْرَةَ إِبْطَيْهِ - اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ". ثَلَاثًا^(۱).

۲۵۹۷- ئەبو حومەیدی ساعیدی رحمە دەلی: پیغه‌مبەر ﷺ بیاویکی هۆزی ئەزدی کرده سەرپەرشتیاری کوکردنه‌وه‌ی زه‌کات، که پێیان ده‌وت ئیبنو ئوتیبیه، جا کاتیک (کاره‌که‌ی ته‌واو کرد) هاته‌وه، وتی: ئەمه زه‌کاته‌که‌ی ئیومیه، ئەمه‌شیان دیاریه و به‌خسراوه به‌من، پیغه‌مبەر ﷺ فهرمووی: ((ئه‌گه‌ر وایه ده‌ی بو ئەو که‌سه دانه‌نیشت له‌مالی باوکیدا یان له‌مالی دایکیدا، ئەوسا بیبێنیایه دیاری پی دهریت یان نا؟ سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌دهسته که‌سیک نییه له‌ ئیوه شتیک ببات، مه‌گه‌ر له‌ رۆزی دوایدا دیت ئەو شته به‌سه‌ر ملیه‌وه هه‌لده‌گریت، ئەگه‌ر وشتریک بوو باره‌ باری دئ، یان مانگایه‌ک بوو قۆره‌ قۆری دئ، یان مه‌رپک بوو باعه‌ باعی دئ))، پاشان پیغه‌مبەر ﷺ ده‌ستی به‌رزکرده‌وه، هه‌بۆرای^(۲) هه‌ردوو بن هه‌نگلیمان بینی و فهرمووی: ((خوایه وا من گه‌یاندم، خوایه وا من گه‌یاندم)) سئ جار ئەمه‌ی دووباره کرده‌وه.

۱۸ - باب: إِذَا وَهَبَ هِبَةً أَوْ وَعَدَ ثُمَّ مَاتَ قَبْلَ أَنْ تَصِلَ إِلَيْهِ

وَقَالَ عُبَيْدَةُ: إِنْ مَاتَا وَكَانَتْ فُصِّلَتِ الْهَدِيَّةُ وَالْمُهْدَى لَهُ حَيٌّ فَهِيَ لَوَرَّثَتِهِ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ فُصِّلَتْ فَهِيَ لَوَرَّثَةِ الَّذِي أُهْدِيَ. وَقَالَ الْحَسَنُ أَتَيْهُمَا مَاتَ قَبْلَ فَهِيَ لَوَرَّثَةِ الْمُهْدَى لَهُ. إِذَا قَبِضَهَا الرَّسُولُ.

(۱) پروانه: ۹۲۵.

(۲) واته: سپایی بن بآل.

۲۵۹۸- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْكَدِرِ، سَمِعْتُ جَابِرًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: "لَوْ جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ أُعْطِيتُكَ هَكَذَا ثَلَاثًا". فَلَمْ يَقْدَمْ حَتَّى تُوَفِّيَ النَّبِيُّ ﷺ، فَأَمَرَ أَبُو بَكْرٍ مُنَادِيًا فَنَادَى: مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ عِدَّةٌ أَوْ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا. فَأَتَيْنَاهُ فَقُلْتُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَعَدَنِي. فَحَتَّى لِي ثَلَاثًا^(۱).

۱۸- باسیک: ئەگەر کەسیک شتیکی بەخشی یان بەلێنیکی دا و پاشان مرد پیش ئەوەی بەخشینه کە یان بەلێندراوە کە بگاتە دەستی کەسە

عهبیده دهلی: ئەگەر بەخشەرەکەو پێ بەخشاوه کە مردن و دیارییه کە وەرگیرابوو، پێ بەخشاوه کەش زیندوو بوو (پاشان مرد) ئەو بە میراتگرانی پێ بەخشاوه کە دهبیّت، بەلام ئەگەر وەرگیرابوو ئەو بە میراتگرانی بەخشەرەکە دهبیّت. وە ههسەن دهلی: ههراکامیان لهپیشدا مردن ئەو بە میراتگرانی پێ بەخشاوه کە دهبیّت، ئەگەر نێردراوه کە بەخشینه کە وەرگرتبوو.

۲۵۹۸- جَابِرٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهْلِي: بَيَّغْه مَبْرَ ﷺ بَه مَنِي فَهْرَمُوو: ((ئەگەر مالى (سهراڤه)ى به حرمين هات ئەو وەندەت دەدەمى سى جار^(۲)))، بەلام مالى به حرمين نه هات ههتا بَيَّغْه مَبْرَ ﷺ وهفاتى کرد، ئينجا ئەبو بەکر فهرمىانى به جار دهرێک کرد و جارێ دا: هەر کەسێک بەلێنێک یان فهزێکی ههیه لای بَيَّغْه مَبْرَ ﷺ با بیّت بو لای ئیمه، منیش رویشتم وتم: بَيَّغْه مَبْرَ ﷺ ئەو بەلێنه ی پێدام، ئينجا ئەبو بەکریش سى مشت (پاره) ی پێدام^(۳).

(۱) بروانه: ۲۲۹۶.

(۲) سى جار فهرمىوى: ئەو وەندە ئەو وەندە ئەو وەندە.

(۳) هەر مشتەى پێنج سه د بوو.

١٩ - باب: كَيْفَ يُقْبَضُ الْعَبْدُ وَالْمَتَاعُ؟

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ كُنْتُ عَلَى بَكْرِ صَعْبٍ، فَاشْتَرَاهُ النَّبِيُّ ﷺ وَقَالَ: "هُوَ لَكَ يَا عَبْدَ اللَّهِ"^(١).
 ٢٥٩٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنِ الْمُسَوَّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَقْبِيَّةً، وَلَمْ يُعْطِ مَخْرَمَةً مِنْهَا شَيْئًا، فَقَالَ مَخْرَمَةُ: يَا بُنَيَّ، انْطَلِقْ بِنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَاَنْطَلَقْتُ مَعَهُ، فَقَالَ: ادْخُلْ فَاَدْعُهُ لِي. قَالَ: فَدَعَوْتُهُ لَهُ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ وَعَلَيْهِ قَبَاءٌ مِنْهَا، فَقَالَ: "حَبَانَا هَذَا لَكَ". قَالَ: فَتَنَظَّرَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: رَضِيَ مَخْرَمَةُ^(٢).

١٩- باسیک: که چۆن کۆیله و کالای به‌خسراو وه‌رده‌گیریت؟

ئیبنو عومەر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: من سواری نوما و وشتریکی سه‌رسه‌خت بووم، ئینجا پیغه‌مبەر ﷺ (له‌ منی) کړی و فه‌رمووی: ((عه‌بدوللآ نه‌و وشتره‌ بو‌ تو)).
 ٢٥٩٩- ئیبنو نه‌بو موله‌یکه‌ ده‌گیریته‌وه‌ له‌ میسومری کوری مه‌خرمه‌وه‌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پیغه‌مبهری خوا ﷺ چه‌ند که‌وايه‌کی دابه‌ش کرد، له‌و که‌وايانه‌ هیچی نه‌دا به‌ مه‌خرمه‌، مه‌خرمه‌ش وتی: کورم با برۆین بو‌ خرمه‌تی پیغه‌مبهری خوا ﷺ، منیش له‌گه‌لی رۆیستم وتی: برۆ ژوورمه‌ و بانگی بکه‌ بۆم، میسومر ده‌لی: منیش پیغه‌مبهرم ﷺ بانگ کرد بۆی، نه‌ویش هاته‌ دهرمه‌ بو‌ لای باوکم و یه‌کیک له‌که‌وايه‌کانی له‌به‌ردا بوو، فه‌رمووی: ((ئه‌مه‌مان بو‌ تو شاردۆته‌وه‌))، میسومر ده‌لی: مه‌خرمه‌ سه‌یری که‌وايه‌که‌ی کردو پیغه‌مبهریش ﷺ فه‌رمووی: ((مه‌خرمه‌ رازیبه‌^(٣))).

(١) پروانه: ٢١١٥.

(٢) پروانه: ٢٦٥٧، ٣١٣٧، ٥٨٠٠، ٥٨٦٢، ٦١٣٢.

(٣) ئیبنو چه‌جهر ده‌لی: داوودی ده‌لی ئەم رسته: (مه‌خرمه‌ رازیبه‌) فه‌رمایشی پیغه‌مبهره‌ ﷺ وه‌ک پرسیار فه‌رموویه‌تی، واته‌: نایا رازی بوویت؟ ئیبنو تین ده‌لی: ده‌گونجی ئەم وته‌یه‌ قسه‌ی مه‌خرمه‌ بیت نه‌ک پیغه‌مبهر ﷺ، ئیبنو چه‌جهر ده‌لی: ئەم رایه‌ ده‌چیته‌ زیهن و عه‌قله‌وه‌، واته‌: راستر وایه‌ قسه‌ی مه‌خرمه‌ بیت. پروانه: فتح الباری: ٢٧٨/٦، إرشاد الساری: ٣٦/٦.

٢٠ - بابُ: إِذَا وَهَبَ هَبَةً وَقَبَضَهَا الْآخَرُ، وَلَمْ يَقُلْ: قَبِلْتُ

٢٦٠٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَحْبُوبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: هَلَكْتُ. فَقَالَ: "وَمَا ذَاكَ؟". قَالَ: وَقَعْتُ بِأَهْلِي فِي رَمَضَانَ. قَالَ: "تَجِدُ رَقَبَةً؟". قَالَ: لَا. قَالَ: "فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ". قَالَ: لَا. قَالَ: "فَتَسْتَطِيعُ أَنْ تُطْعِمَ سِتِينَ مِسْكِينًا؟". قَالَ: لَا. قَالَ: فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِعَرَقٍ - وَالْعَرَقُ: الْمِكْتَلُ - فِيهِ مَرٌّ، فَقَالَ: "ادْهَبْ بِهَذَا فَتَصَدَّقْ بِهِ". قَالَ: عَلَى أَحْوَجَ مِنَّا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا أَهْلٌ بَيْنَ أَحْوَجُ مِنَّا. قَالَ: "ادْهَبْ فَأَطْعِمَهُ أَهْلَكَ" ^(١).

٢٠- باسیک: ئەگەر کەسیک بەخششێک ببەخشێ و پێ بەخشاوه‌که وهری بگریت و نه‌لیت وهرمگرت (دروسته)

٢٦٠٠- ئەبو هورەیره رضي الله عنه ده‌لی: پیاویک هات بو خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و وتی: تیاچووم، فهرمووی: ((چی بووه؟)) وتی: له‌رهمه‌زانداندا له‌گه‌ڵ ه‌اوسه‌ره‌که‌مدا دروست بووم، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((به‌نده‌یه‌کت هه‌یه (نازادی بکه‌یت؟)) وتی: نه‌خیر، فهرمووی: ((دمتوانیت دوو مانگ له‌سه‌ریه‌ک به‌پوژوو بیت؟)) وتی: نه‌خیر، فهرمووی: ((ئه‌ی دهمتوانیت خواردنی شه‌ست هه‌زار بده‌یت؟)) وتی: نه‌خیر، (ئه‌بو هورەیره) ده‌لی: پیاویکی ئه‌نصارێ زه‌مبيله‌یه‌کی - (العرق): زه‌مبيله‌یه ^(٢) - هه‌تا (بو پێغه‌مبه‌ر ﷺ) خورمای تیداوو، فهرمووی: ((ئهم زه‌مبيله‌ خورما به‌ره و بیکه به‌ خیر ^(٣)))، پیاوه‌که وتی: ئه‌ی

(١) بروانه: ١٩٣٦.

(٢) له ده‌قی عه‌ره‌بییه‌ که‌یدا ده‌لی: العرق : المکتل، واته: العرق: زه‌نبيله.

(٣) له که‌فاره‌تی تاوانه‌که‌ت.

پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیده‌م به له‌خۆمان هه‌زارتر؟ ده‌ی سویند به‌و زاته‌ی تۆی به هه‌ق ناردوو ده‌مسهر بۆ ئه‌وسه‌ری مه‌دینه^(١) مائیکی تیدا نییه له مال و مندالی من هه‌زارتر بن، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((برۆ ده‌رخواردی مال و منداله‌کانتی بده)).

٢١ - باب: إِذَا وَهَبَ دَيْنًا عَلَى رَجُلٍ

قَالَ شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ: هُوَ جَائِزٌ. وَوَهَبَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ لِرَجُلٍ دَيْنَهُ وَقَالَ النَّبِيُّ - ﷺ: "مَنْ كَانَ لَهُ عَلَيْهِ حَقٌّ فَلْيُعْطِهِ، أَوْ لِيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ". وَقَالَ جَابِرٌ: قُتِلَ أَبِي وَعَلَيْهِ دَيْنٌ، فَسَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ غُرْمَاءَهُ أَنْ يَقْبَلُوا مَرَّ حَائِطِي، وَيَحْلُلُوا أَبِي.

٢١- باسیک: ئه‌گهر قهرزێکی لای که‌سیک بێت پێی به‌خشیت

شوعبه له حه‌که‌مه‌وه ده‌یگێڕێته‌وه و ده‌لی: دروسته. حه‌سه‌نی کورپی عه‌لی قهرزێکی لای پیاویک بوو پێی به‌خشی. پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س مافیکی لای که‌سیک بوو، ئه‌وه با مافه‌که‌ی بداتی، یان گه‌ردنی نازاد بکات له‌و مافه‌ی لایه‌تی)). هه‌روه‌ها جابیر ؓ ده‌لی: باوکم کوژراو قهرزێکی (زۆری) له‌سه‌ر بوو، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ داوای له‌ خاومنه‌ قهرزه‌کانی کرد که به‌ری باخه‌ خورماکه‌م و مرگرن و گه‌ردنی باوکم نازاد بکه‌ن.

٢٦٠١- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ؓ أَخْبَرَهُ، أَنَّ أَبَاهُ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ شَهِيدًا، فَاشْتَدَّ الْغُرْمَاءُ فِي حُقُوقِهِمْ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَكَلَّمْتُهُ، فَسَأَلْتُهُمْ أَنْ يَقْبَلُوا

(١) یان له‌ نیوان دوو شاخه‌که‌یدا.

ثُمَّ حَائِطِي وَيَحْلَلُوا أَبِي، فَأَبَوْا، فَلَمْ يُعْطِهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَائِطِي، وَلَمْ يَكْسِرْهُ لَهُمْ، وَلَكِنْ قَالَ: "سَأَعُدُّو عَلَيْكَ". فَعَدَّا عَلَيْنَا حَتَّى أَصْبَحَ، فَطَافَ فِي النَّحْلِ، وَدَعَا فِي ثَمَرِهِ بِالْبَرَكَةِ، فَجَدَدْتُهَا فَقَضَيْتُهُمْ حُقُوقَهُمْ، وَبَقِيَ لَنَا مِنْ ثَمَرِهَا بَقِيَّةٌ، ثُمَّ جِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ جَالِسٌ، فَأَخْبَرْتُهُ بِذَلِكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِعُمَرَ: "اسْمَعْ - وَهُوَ جَالِسٌ - يَا عُمَرُ". فَقَالَ: أَلَا يَكُونُ قَدْ عَلِمْنَا أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ؟ وَاللَّهِ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ^(١).

٢٦٠١- ئیبنو که‌عبی کوری مالیک دە‌گێڕێتە‌وه که جابیری کوری عە‌بدوللّٰه ﷺ هە‌وایی پێدا که باوکی له‌جه‌نگی ئو‌حوددا کوژراو شە‌هید بوو، ئینجا خاو‌من هە‌رزە‌کانیش پێداگیر بوون له‌سه‌ر داوای مافە‌کانیان (هە‌رزە‌کانیان)، منیش رو‌یشتە‌ خزمە‌تی پێ‌غه‌مبە‌ری خوا ﷺ و هه‌سه‌م له‌گە‌ڵ کرد، نه‌ویش داوای لێ‌ کردن که به‌روبوو‌می با‌خه‌که‌م و‌مریگرن و گە‌ردنی باو‌کم نازاد بکه‌ن، به‌لام نه‌وان رازی نه‌بوون، بۆ‌یه پێ‌غه‌مبە‌ری خوا ﷺ با‌خه‌که‌می پێ‌نه‌دان و خورما‌که‌ی بۆ‌ لێ‌ نه‌کردنه‌وه (له‌ دار خورما‌کان)، به‌ل‌کو هه‌رموو‌ی: ((به‌یانی زوو دێ‌مه لات))، ئینجا به‌یانی رو‌ژ بوو‌یه‌وه هات بۆ‌ لامان، وه‌ گه‌را به‌ناو دارخورما‌کاندا، دو‌عای هه‌ر و به‌ره‌که‌تی به‌ به‌روبوو‌مه‌که‌یدا خو‌یند، منیش خورما‌که‌م لێ‌ کرده‌وه و هە‌رزە‌کانیانم دایه‌وه، هه‌ندێ‌کی‌ش له‌به‌روبوو‌می خورما‌که‌ بۆ‌ خو‌مان مایه‌وه، پاشان هات‌مه‌ خزمە‌تی پێ‌غه‌مبە‌ری خوا ﷺ دانیش‌ت‌بوو، نه‌و هه‌واله‌م پێ‌دا، پێ‌غه‌مبە‌ری خواش ﷺ هه‌رموو‌ی به‌ عومەر که دانیش‌ت‌بوو: ((گو‌ی بگه‌ر نه‌ی عومەر!))، عومە‌ریش وتی: مه‌گه‌ر ئێ‌مه نه‌مانزانیه‌و تۆ پێ‌غه‌مبە‌ری خوای؟ سو‌یند به‌خوا تۆ پێ‌غه‌مبە‌ری خوایت.

٢٢- بابُ هَبَةِ الْوَاحِدِ لِلْجَمَاعَةِ

وَقَالَتْ أَسْمَاءُ لِلْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَابْنِ أَبِي عَتِيقٍ: وَرِثْتُ عَنْ أُخْتِي عَائِشَةَ بِالْعَابَةِ، وَقَدْ أَعْطَانِي بِهِ مُعَاوِيَةُ مِائَةَ أَلْفٍ، فَهُوَ لَكُمْ.

٢٦٠٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى بِشَرَابٍ فَشَرِبَ، وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ، وَعَنْ يَسَارِهِ الْأَشْيَاحُ، فَقَالَ لِلْغُلَامِ: "إِنْ أَذْنْتُ لِي أَعْطَيْتُ هَؤُلَاءِ". فَقَالَ: مَا كُنْتُ لِأَوْثَرٍ بِنَصِيبي مِنْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحَدًا. فَتَلَّهُ فِي يَدِهِ ^(١).

٢٢- باسی که سیک خهلاتیک بدات به کوومه لیک

ئه سما به قاسیمی کوری موحه ممه دو ئیبنو نه بو عهتیقی وت: له عایشه ی خوشکمه وه مالتیکم له غابه ^(٢) به میرات بو مایه وه، وه بیگومان موعاوییه سه د هه زاری پیدام بهو مولکه (پیم نه دا)، نه وه بو هه ردووکتان بیت.

٢٦٠٢- سه هلی کوری سه عد رضي الله عنه وتی: جامیک ناو هینرا بو پیغه مبه ﷺ و لئی خوارده وه، کورپکی بجووک لای راستیه وه بوو، وه پیاوه پیرو به ته مه نه کانیش لای چه پیه وه بوون، جا فهرمووی به کوره بجکوله که: ((کوره بجکول ریگه م دهمیت که ئاوه که بدهم به نا ئه م (پیاوه به ته مه نه) انه؟)) کوره بجکوله که ش وتی: نه خیر نه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ! به شی خو م له بهرماوی تو به که س ناده م و باوی ناده م به سه ر خو م دا، پیغه مبه ریش ﷺ جامه که ی دایه دهستی.

٢٣- بابُ الْهَبَةِ الْمَقْبُوضَةِ وَغَيْرِ الْمَقْبُوضَةِ، وَالْمَقْسُومَةِ وَغَيْرِ الْمَقْسُومَةِ

وَقَدْ وَهَبَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ لِهَوَازِنَ مَا غَنِمُوا مِنْهُمْ، وَهُوَ غَيْرُ مَقْسُومٍ ^(١).

(١) بر وانه: ٢٣٥١.

(٢) غابه شوئینیکه له نزیک مه دینه لهعه والی.

٢٦٠٣- وَقَالَ ثَابِتٌ: حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ مُحَارِبٍ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ فَقَضَانِي وَزَادَنِي ^(١).

٢٣- باسی خه‌لاتی وه‌رگیراو و وه‌رنه‌گیراو، وه‌ خه‌لاتی به‌شکراو و به‌شنه‌کراو

بێگومان بێغه‌مبه‌ر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و هاوه‌لانی نه‌و دمه‌سته‌وته‌انه‌ی له‌ هوژی هه‌وازیانیان گرتبوو به‌خشیانه‌وه‌ پێیان له‌کاتی‌که‌دا دابه‌ش نه‌کراوو.

٢٦٠٣- مُحَارِبٌ دَمَغِيرِيَّتَهُ وَهُوَ لَهُ جَابِرُهُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دَهْلَى: لَهُ مَرْكَهٌ وَتَدَا رُؤِشْتَهُ خَرْمَتِي بِيْغَه‌مَبَه‌ر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَا قَه‌رْزَمَكَه‌ی ^(٢) دَامَه‌وه‌ و زیا‌دمه‌شی پێ‌دام.

٢٦٠٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَارِبٍ، سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ بَعَثَ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعِيرًا فِي سَفَرٍ، فَلَمَّا أَتَيْنَا الْمَدِينَةَ قَالَ: "أَنْتِ الْمَسْجِدَ فَصَلِّ رَكَعَتَيْنِ". فَوَزَنَ -قَالَ شُعْبَةُ: أَرَاهُ فَوَزَنَ لِي فَأَرْجَحُ، فَمَا زَالَ مِنْهَا شَيْءٌ حَتَّى أَصَابَهَا أَهْلُ الشَّامِ يَوْمَ الْحَرَّةِ ^(٣).

٢٦٠٤- مُحَارِبٌ دَهْلَى: لَهُ جَابِرِي كُورِي عَه‌دِوَلَّام رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِيست دمیوت له‌ سه‌فه‌ری‌که‌دا وشتریکم فرۆشت به‌ بێغه‌مبه‌ر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، جَا کاتی‌که‌ هاتینه‌وه‌ بۆ مه‌دینه‌ فه‌رمووی: ((ومره‌ بۆ مَرْگه‌وت و دوو رِکات نوێژ بکه‌))، ئینجا (نرخ‌) وشتره‌که‌می بۆم) کێشا- شو‌عه‌به‌ دَهْلَى: وا ده‌زانم وتی: جَا کێشای بۆم و پارسه‌نگی‌شی بوو- جابیر دَهْلَى: جَا نه‌و پارمی‌ه‌ هه‌ندیکی هه‌ر مابوو هه‌تا سوپا‌که‌ی خه‌لکی شام له‌ روژی هه‌رپه‌مدا بر‌دی‌ان.

(١) پروانه: ٢٣٠٧، ٢٣٠٨.

(٢) پروانه: ٤٤٣.

(٣) که‌ نرخ‌ وشتریک بوو به‌ ئوقیه‌ک لێی کریبووم.

(٤) پروانه: ٤٤٣.

٢٦٠٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أُنِيَ بِشَرَابٍ، وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ، وَعَنْ يَسَارِهِ أَشْيَاخٌ، فَقَالَ لِلْغُلَامِ: "أَتَأْذُنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ هَؤُلَاءِ؟". فَقَالَ الْغُلَامُ: لَا، وَاللَّهِ لَا أُؤْثِرُ بِنَصِيْبِي مِنْكَ أَحَدًا. فَتَلَّهُ فِي يَدِهِ ^(١).

٢٦٠٥- سه هلى كورې سهد رضي الله عنه دهگيرپته وه كه جاميك ناوى خواردنه وه هينرا بو پيغه مبهري خوا رضي الله عنه، له لاي راستيه وه ميردمندالك بوو، لاي چه پيشيه وه چند پياويكي به ته مهن بوون، فهرمووى به ميردمندالكه: ((ريگه م دده ميت ناو كه بده م به نا هم (پياوه به ته مهن) انه؟))، ميرد مندالكه ش وتي: نا به خوا، به شي خو م له بهرماوى تو به كه س نادم و باوى نادم به سهر خو م دا، پيغه مبهريش رضي الله عنه جامه كه ي دايه ده ستى.

٢٦٠٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ جَبَلَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سَلَمَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ دَيْنٌ فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُهُ، فَقَالَ: "دَعُوهُ، فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا". وَقَالَ: "اشْتَرَوْا لَهُ سِنًا فَأَعْطُوهَا إِيَّاهُ". فَقَالُوا: إِنَّا لَا نَجِدُ سِنًا إِلَّا سِنًا هِيَ أَفْضَلُ مِنْ سِنِهِ. قَالَ: "فَاشْتَرَوْهَا فَأَعْطُوهَا إِيَّاهُ، فَإِنَّ مِنْ خَيْرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ قَضَاءً" ^(٢).

٢٦٠٦- نه بو هوپميره رضي الله عنه دهگيرپته وه كه پياويك فهرزي لاي پيغه مبهري خوا رضي الله عنه بوو، (داواى دانه وهى فهرزمكه ي ليكرد و قسه ي توند و زبرى به پيغه مبهري رضي الله عنه وت)، هاوه لانيش ويستيان بچن به گزي دا، فهرمووى: ((وازي ليبينن چونكه به راستى خاوهن ماف هه قى قسه ي هه يه))، وه فهرمووى: ((وشتريكي هاو ته مهنى و شتره كه ي خوى بو بكرن و بيدمهنه وه پي))، وتيان: له و شتره كه ي

(١) پروانه: ٢٣٥١.

(٢) پروانه: ٢٣٠٥.

خوى چاگتر نه بى نيمانه، فهرمووى: ((بووى بکړن و بيدمنى، چونکه به پراستى چاگترينتان نه و که سهي به چاگتر قهرز بداته وه)).

٢٤ - باب: إِذَا وَهَبَ جَمَاعَةٌ لِقَوْمٍ

٢٦٠٧-٢٦٠٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ غُرُورَةَ، أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ وَالْمُسَوَّرَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَاهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ حِينَ جَاءَهُ وَقَدْ هَوَازَنَ مُسْلِمِينَ، فَسَأَلُوهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَسَبْيَهُمْ، فَقَالَ لَهُمْ: "مَعِيَ مَنْ تَرَوْنَ، وَأَحَبُّ الْحَدِيثِ إِلَيَّ أَصْدَقُهُ، فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ: إِمَّا السَّبْيَ وَإِمَّا الْمَالَ، وَقَدْ كُنْتُ اسْتَأْنَيْتُ". وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ انْتَضَرَهُمْ بِضَعِّ عَشْرَةِ لَيْلَةٍ حِينَ قَفَلَ مِنَ الطَّائِفِ، فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ غَيْرُ رَادٍّ إِلَيْهِمْ إِلَّا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ قَالُوا فَإِنَّا نَخْتَارُ سَبْيَنَا. فَقَامَ فِي الْمُسْلِمِينَ فَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ إِيَّانَكُمْ هَؤُلَاءِ جَاءُونَا تَائِبِينَ، وَإِنِّي رَأَيْتُ أَنْ أَرُدَّ إِلَيْهِمْ سَبْيَهُمْ، فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيبَ ذَلِكَ فَلْيُفْعَلْ، وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا فَلْيُفْعَلْ". فَقَالَ النَّاسُ: طَيِّبْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ. فَقَالَ لَهُمْ: "إِنَّا لَا نَذَرِي مَنْ أَدِنَ مِنْكُمْ فِيهِ مِمَّنْ لَمْ يَأْدُنْ، فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعَ إِلَيْنَا عُرْفَاؤُكُمْ أَمْرُكُمْ". فَارْجَعَ النَّاسُ فَكَلَّمَهُمْ عُرْفَاؤُهُمْ، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُمْ طَيَّبُوا وَأَدْنُوا. وَهَذَا الَّذِي بَلَّغْنَا مِنْ سَبْيِ هَوَازَنَ. هَذَا آخِرُ قَوْلِ الزُّهْرِيِّ، يَغْنِي فَهَذَا الَّذِي بَلَّغْنَا.

٢٤- باسيک: نه گهر کومه ليک شتيک به هوزيک بهه خشن

٢٦٠٧-٢٦٠٨- عورپوه گيرپاوميه که: مهروانى کورپى حه که م و ميسومرى کورپى مه خرپمه بويان گيرپاويه وه که پيغه مبهري خوا ﷺ کاتيک نوينه ره کهانى هه وازين به مسولمانيه ته هاتنه خرز مه ته، ئينجا داوايان ليى کرد که سامان و زن و

مندال له دله كانيان بداته وه، پيغه مبهري خواش ﷺ فهرمووى پتيان: ((من نهو خه لگه م له گه لدايه كه دميان بينن، وه خو شه ويسترين وته له لاي من راسترينيه تي، كه واته يه كيك لهو دووانه هه لبريړن^(۱): يان ژن و مندال له دله كان، يان مال و سامانه كه، وه بيگومان من په لم نه كرد و چاوم پروانيم كردن))، وه پيغه مبهري خوا ﷺ سيازده بو نوزده شهو چاوم پروانى كردن كاتيک له تائيف گه پرايه وه، ئينجا كه نوينه ره كان بو يان پروونبوويه وه كه پيغه مبهري ﷺ ته نها يه كيك لهو دووانه يان^(۲) بو ده گيرپته وه، وتيان: كه واته ئيمه ژن و مندال له دله كانمان هه لدمبريړين، نهوسا پيغه مبهري ﷺ له ناو مسولماناندا هه ستايه سهرپي و سوپاس و ستايشى خواى كرد بهو شيوهى شياوى بيت، پاشان فهرمووى: ((دواى سوپاسى خوا، به راستى نا هم برايانه تان به په شيمانيه وه^(۳) هاتوون بو لاي ئيمه، وه من بو چوونم وايه ژن و مندال گيراوه كانيان بدمينه وه، جا هه ركه ستان پيى خو شه و له ناخيه وه هه ز دمكات با نهو كاره بكات، وه هه ر كه سيكيش پيى خو شه به شه كهى خوى وهك خوى بمينپته وه، هه تا يه كه م دهستكهوت خواى گه وړه پيمان دمه خشيت و دهيدميني، با وا بكات))، خه لگه كهش وتيان: ئيمه پيمان خو شه (و بو يان ده گيرپته وه)، نهوسا پيغه مبهري خوا ﷺ فهرمووى: ((به راستى ئيمه نازانين كي تان مو له تي داوه و كي تان مو له تي ناداوه^(۴)، كه واته بگه پړنه وه (جيگاي خو تان)، با نوينه ر و سهرپه رشتياره كان تان برپارى ئيوه به رزبكه نه وه بو مان))، ئيتر خه لگه كهش گه پړانه وه و نوينه ره كانيان هسه يان له گه ل كردن، پاشان نوينه ره كانيان گه پړانه وه بو خرمت پيغه مبهري

(۱) كه بو تان بگيرمه وه و بتانده مه وه.

(۲) يان ژن و مندال كانيان، يان مال و سامانه كانيان.

(۳) واته: مسولمان بوون و په شيمانن له رابردوويان.

(۴) بو گيرانه وهى ژن و مندال گيراوه كانيان.

خوایێ و هه‌وائیان پێدا که خه‌لکه‌که هه‌موو پێیان خو‌شه و مۆله‌تیان دا به‌ گێرانه‌ومیان. (زوه‌ری ده‌لی): جا ئه‌مه ئه‌ومیه دهرباره‌ی ژن و مندا‌له دیله‌کانی هه‌وازین پێمان گه‌یشتوو، (عوقه‌یل ده‌لی): ئه‌مه کو‌تایی وته‌که‌ی زوه‌رییه، مه‌به‌ستی: ئه‌وه‌ی که پێمان گه‌یشتوو.

٢٥- باب: مَنْ أَهْدِيَ لَهُ هَدِيَّةً وَعِنْدَهُ جُلْسَاؤُهُ قَهْوَ أَحَقُّ بِهِ

وَيَذْكُرُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ جُلَسَاءَهُ شَرَّاءَ. وَلَمْ يَصَحَّ.

٢٦٠٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كَهَيْلٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ أَخَذَ سِنًا، فَجَاءَ صَاحِبُهُ يَتَقَاضَاهُ فَقَالَ: "إِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا". ثُمَّ قَضَاهُ أَفْضَلَ مِنْ سِنِّهِ وَقَالَ: "أَفْضَلُكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً"^(١).

٢٥- باسیک: هه‌ر که‌سیک دیارییه‌کی پێ به‌خشا کو‌مه‌لیک لای دانیشتبون، ئه‌وه ئه‌و که‌سه‌ خۆی له‌پێشتره به‌وه‌رگرتنی دیارییه‌که

له‌عه‌بدو‌ل‌لای کو‌ری عه‌ب‌باسه‌وه رضي الله عنه گێ‌ردراوته‌وه که ئه‌و که‌سانه‌ی له‌گه‌ئیدا دانیشتوون هاوبه‌شن له‌ دیارییه‌که‌دا، به‌لام ئه‌م گێ‌رانه‌وه^(٢) له‌ ئیبنو عه‌ب‌باسه‌وه رضي الله عنه راست نییه.

٢٦٠٩- ئه‌بو هوریره رضي الله عنه ده‌گێ‌رتیه‌وه له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ که (وشریکی وهرگرت به‌قه‌رز) که ته‌مه‌نیکی دیاری کراوی هه‌بوو، ئینجا خاوه‌نه‌که‌ی هات و داوای قه‌رزه‌که‌ی کرد (به‌توند و زه‌یری)، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ هه‌رمووی: ((بێگومان

(١) پروانه: ٢٣٠٥.

(٢) یان له‌م باسه‌ هیچ قه‌رموده‌یه‌کی راست و دروست نیه.

خاومن هه ق هه قی قسه ی هه یه))، پاشان قهرزمکه ی بو بژارد به وشریکی باشر و گه ورمتر له وشرمه کی خوی و قهرمووی: ((چاکترینتان نه و گه سه تانه قهرزمکه به چاکتر بداته وه)).

٢٦١٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ كَانَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَكَانَ عَلَى بَكْرِ لِعُمَرَ صَغْبٍ، فَكَانَ يَتَقَدَّمُ النَّبِيَّ ﷺ، فَيَقُولُ أَبُوهُ يَا عَبْدَ اللَّهِ، لَا يَتَقَدَّمُ النَّبِيَّ ﷺ أَحَدٌ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ - ﷺ: "بِعَيْنِهِ". فَقَالَ عُمَرُ: هُوَ لَكَ. فَاشْتَرَاهُ ثُمَّ قَالَ: "هُوَ لَكَ يَا عَبْدَ اللَّهِ، فَاصْنَعْ بِهِ مَا شِئْتَ" ^(١).

٢٦١٠- عه مر له ئیبنو عومره وه رضی اللہ عنہ دهگیریته وه: که نه و له سهفه ریکدا له خزمه تی پیغه مبهردا ﷺ بوو، سواری نو ما وشریکی سه رسه خت بوو که هی عومه ر بوو رضی اللہ عنہ، پیشی وشرمه کی پیغه مبه ر ﷺ ده که وت، عومه ری باوکی پیی ده وت: نه ی عه بدوللا هیج که س پیش پیغه مبه ر ﷺ نه که ویت، ئینجا پیغه مبه ر ﷺ به عومه ری قهرموو: ((نه م وشره م پی بفروشه))، عومه ریش وتی دیاری بی ت بو تو، جا پیغه مبه ر ﷺ لیی کری، پاشان قهرمووی: ((نه ی عه بدوللا نه م وشره بو تو، به ویستی خوت چی لی ده که یت لیی بکه)).

٢٦ - بَابُ: إِذَا وَهَبَ بَعِيرًا لِرَجُلٍ وَهُوَ رَاكِبُهُ، فَهُوَ جَانِزٌ

٢٦١١- وَقَالَ الْحَمِيدِيُّ: ثَنَا سُفْيَانُ، ثَنَا عَمْرُو، عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ، وَكُنْتُ عَلَى بَكْرِ صَغْبٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعُمَرَ: "بِعَيْنِهِ". فَابْتَاعَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "هُوَ لَكَ يَا عَبْدَ اللَّهِ".

٢٦- باسیک: ئه گهر که سیک و شتریک ی به خشی به که سیک که ئه وه که سه به سواریه وه بوو ئه وه دروسته

٢٦١١- ئیبنو عومەر (رضی اللہ عنہ) دهلی: ئیمه له سه فهریکدا له خزمه تی پیغه مبهردا (رضی اللہ عنہ) بووین، من سوار ی نو ما و شتریک ی سه رسه خت بووم (که هی عومەر بوو)، ئینجا پیغه مبهردا (رضی اللہ عنہ) به عومهری فهرموو: ((ئهم وشتره م پی بفروشه))، عومهریش پیی فروشت، جا پیغه مبهردا (رضی اللہ عنہ) فهرمووی: ((ئهم وشتره بو تو ئه ی عه بدوللا)).

٢٧- بابُ هَدِيَّةٍ مَا يُكْرَهُ لِبُسْهًا

٢٦١٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ (رضی اللہ عنہ) قَالَ: رَأَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ حُلَّةَ سِرَاءٍ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ اشْتَرَيْتَهَا فَلَبِسْتُهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَلِلْوَفْدِ قَالَ: "إِنَّمَا يَلْبَسُهَا مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ". ثُمَّ جَاءَتْ حُلَّةٌ، فَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) عُمَرَ مِنْهَا حُلَّةً، وَقَالَ أَكْسَوْتَنِهَا وَقُلْتُ فِي حُلَّةٍ عَطَارِدٍ مَا قُلْتُ! فَقَالَ: "إِنِّي لَمْ أَكْسُهَا لِتَلْبَسَهَا". فَكَسَا عُمَرُ أَخًا لَهُ مِثْلَهُ مُشْرِكًا^(١).

٢٧- باسی (دروسته) شتیک به دیاری به خشری که ناپه سنده له بهرکردنی

٢٦١٢- عه بدوللای کور ی عومەر (رضی اللہ عنہ) دهگیریته وه و دهلی: عومهر ی کور ی خه تتاب پو شاکیک ی خه تی ئاوریشمی بین ی له بهر دهرگای مزگه وتدا، وتی: ئه ی پیغه مبهردا (رضی اللہ عنہ) خوا (رضی اللہ عنہ) خو زگه ئهم پو شاکه ت بکریبایه بو رو زانی هه بین ی و (بو پی شوازی) شاند و نوینهر له بهر ت بکردبایه، فهرمووی: ((بیگومان که سیک

نهم پۆشاکه (ناوریشمه) له بهر دهکات له رۆژی دوايیدا هیج به شیکی نه بیت))،
پاشان چه ند پۆشاکیکی ناوړیشمی هات بو پیغه مبهړ ﷺ، پیغه مبهړی خواش ﷺ
پۆشاکیکیانی به خشی به عومهر، عومهر وتی: نهم پۆشاکهت پیدام له کاتیکیدا
جه نابت دهر باره ی پۆشاکه که ی عوتارید (که له بهر دهمی مزگه وتدا دهر ووشرا)
نهموت فهرموو که فهرمووت (نهمهم بو روون بکه وه؟) پیغه مبهړ ﷺ فهرمووی:
((بیگومان من نهم پۆشاکهم پی نه داوی تا له بهری بکه یت))، نیتر عومهریش
دای به برایه کی بته رستی له مه که له بهری بکات.

٢٦١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَبُو جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ
ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَتْ قَاطِمَةَ فَلَمْ يَدْخُلْ عَلَيْهَا، وَجَاءَ عَلِيٌّ فَذَكَرَتْ لَهُ
ذَلِكَ، فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: "إِنِّي رَأَيْتُ عَلَى بَابِهَا سِتْرًا مَوْشِيًّا". فَقَالَ: "مَا لِي وَلِلدُّنْيَا".
فَأَتَاهَا عَلِيٌّ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهَا، فَقَالَتْ لِيَأْمُرَنِي فِيهِ مِمَّا شَاءَ. قَالَ: "تُرْسَلُ بِهِ إِلَى فُلَانٍ. أَهْلُ
بَيْتٍ بِهِمْ حَاجَةٌ".

٢٦١٣- نيبنو عومهر ﷺ دهلی: پیغه مبهړ ﷺ هات بو مالی فاتیمه، به لام نه هاته
ژووره وه بو لای فاتیمه، که علی هاته وه و فاتیمه نهو باسه ی بو گپراهه وه،
علیش نهو باسه ی بو پیغه مبهړ ﷺ باس کرد (هوکاری چی بووه؟)،
پیغه مبهړیش ﷺ فهرمووی: ((بیگومان په ردمیه کی رمنگاو رمنگم بینی به سه ر
دهرگا که یه وه))، جا فهرمووی ﷺ: ((من چیم داوه له دنیا)) جا علی هات بو
لای فاتیمه و فهرموودم که ی بو گپراهه وه، فاتیمه ش وتی: له باره ی په رده که وه با
فهرمانم پی بکات به وه ی دمی ه ویت، فهرمووی: ((نهو په ردمیه بنیره بو فلان
کس که خیزانیکی نه دارن پیوستان پییه تی)).

٢٦١٤- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَيْسَرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ، عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: أَهْدَى إِلَيَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم حُلَّةً سِرَاءَ قَلْبِسْتُهَا، فَرَأَيْتُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ، فَشَقَّقْتُهَا بَيْنَ نِسَائِي^(١).

٢٦١٤- عەلی عليه السلام دەئێ: پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم پو‌شاکێکی خەت خەت کە ئاوری‌شمی تێکەڵ بوو بە‌دیاری بۆ ئاردم، منیش لە‌بە‌رم کرد، جا (کە پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم دی لە‌بە‌رمدا) تو‌رمییەم لە دەم و چا‌ویدا بینی، بۆیە منیش لە‌تم کرد، لە نی‌وان ئا‌فرەتانی مائە‌ومە‌ماندا (دابه‌شم کرد وەک سەرپو‌ش).

٢٨- بَابُ قَبُولِ الْهَدِيَّةِ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم: "هَاجَرَ إِبْرَاهِيمُ عليه السلام بِسَارَةٍ فَدَخَلَ قَرْيَةً فِيهَا مَلِكٌ -أَوْ جَبَّارٌ- فَقَالَ: أَعْطُوهَا آجَرَ".
وَأُهْدِيَتْ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم شَاةٌ فِيهَا سُمْ. وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: أَهْدَى مَلِكٌ أَيْلَةَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بَغْلَةً بَيْضَاءَ، وَكَسَاهُ بُزْدًا، وَكَتَبَ لَهُ بِخَرِهِمْ.

٢٨- با‌سی وەرگرتنی دیاری لە‌هاوبە‌ش دانەرانی (دروسته)

ئە‌بو‌و‌ه‌رەیره رضي الله عنه دە‌گێ‌ڕێ‌ته‌وه لە پێغه‌مبەر‌ه‌وه صلى الله عليه وسلم فە‌رمو‌وی: ((ئێ‌براهیم عليه السلام لە‌گە‌ڵ ساره کۆ‌چیان کرد، ئێ‌نجا رۆ‌ی‌شته شارێ‌که‌وه کە پادشایە‌ک -یان زۆ‌رداری‌کی- تێ‌دا بوو، وتی: ئا‌جەر^(٢) ب‌ده‌ن بە ساره)).
وه (گۆ‌شتی) مە‌رێ‌ک بە‌دیاری هێ‌نرا بۆ پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم کە ژە‌هری پێ‌وه بوو. ئە‌بو‌و‌ه‌مه‌ید دە‌ئێ: پادشای ئە‌ی‌له هێ‌ستری‌کی سپی بە‌دیاری ئارد بۆ پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم,

(١) پروانه: ٥٣٦٦، ٥٨٤٠.

(٢) بە‌ها‌جە‌ریش هاتوو، کە‌نێ‌زە‌کی‌ک بووه ئە‌و پادشایە دا‌وێ‌ه‌ق بە ساره. (إرشاد الساري: ٥١/٦).

پێغه‌مبه‌ریش ﷺ پۆشاکیکی خەمت خەمتی به‌دیاری بۆ نارد و نامه‌یه‌کی بۆ نووسی، به‌گه‌وره‌ی ولاتی خۆی (هێشتیه‌وه).

٢٦١٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: أَهْدَى لِلنَّبِيِّ ﷺ جُبَّةٌ سُنْدُسٌ -وَكَانَ يَنْهَى عَنِ الْحَرِيرِ- فَعَجِبَ النَّاسُ مِنْهَا، فَقَالَ: "وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَمَنَادِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ أَحْسَنُ مِنْ هَذَا"^(١).

٢٦١٥- هه‌تاده ده‌لی: ئه‌نه‌س ﷺ بۆی گێڕایه‌وه جوبیه‌یه‌کی ناوڕیشمی ئه‌ستوور به‌دیاری هێنرا بۆ پێغه‌مبه‌ر ﷺ -وه پێغه‌مبه‌ر ﷺ رێگری ده‌کرد له پۆشینی ناوڕیشم-، خه‌لك به‌و جوبیه سه‌رسام بوون، ئه‌ویش هه‌رمووی: ((سوێند به‌و زاته‌ی گیانی موحه‌ممه‌دی به‌ده‌سته ده‌سته‌سپه‌رگانی سه‌عدی كۆری موعا‌ز له به‌هه‌شتدا له‌مه چاك‌تر و جوان‌تره)).

٢٦١٦- وَقَالَ سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ: إِنَّ أُكَيْدَرَ دَوْمَةً أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ -^(٢).

٢٦١٦- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: بێگومان ئوکه‌یدری (پادشای) دۆمه^(٣) دیارییه‌کی بۆ پێغه‌مبه‌ر ﷺ نارد (که جوبیه‌یه‌کی ناوڕیشم بوو).

٢٦١٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ يَهُودِيَّةً أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ بِشَاةٍ مَسْمُومَةٍ، فَأَكَلَ مِنْهَا، فَجِيءَ بِهَا فَقِيلَ: أَلَا نَقْتُلُهَا؟ قَالَ: "لَا". فَمَا زِلْتُ أَعْرِفُهَا فِي لَهَوَاتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.

(١) بر‌وانه: ٦١٦١، ٣٢٤٨.

(٢) بر‌وانه: ٢٦١٥.

(٣) دۆمه جه‌نده‌ل: شاریکه نزیك ته‌بوک باخی دارخورما و کشتوکالی هه‌یه، ده قۆناغ له مه‌دینه‌وه دووره، وه هه‌شت قۆناغ له دیمه‌شقه‌وه دووره. [إرشاد الساري: ٥٢/٦].

٢٦١٧- هیشامی کورپی زمید ده‌لی: نه‌نه‌سی کورپی مالیک ﷺ ده‌گیریته‌وه که ئافرمتیکی جوله‌که مه‌رپکی ژمه‌راوی هی‌نا بو پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ لی‌ی خوارد، ئینجا ئافرمته‌که‌یان هی‌ناو وترا: ئایا نه‌م ئافرمته نه‌کوژین؟ فه‌رمووی: ((نه‌خیر))، نه‌نه‌س ده‌لی: من به‌رده‌وام شوینه‌واری نه‌و (خواردنه ژمه‌راوییه‌م) هه‌ست پیده‌کرد له مه‌لاشو و گه‌رووی ^(١) پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ.

٢٦١٨- حَدَّثَنَا أَبُو التُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي عُمَانَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ﷺ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثَلَاثِينَ وَمِائَةً، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "هَلْ مَعَ أَحَدٍ مِنْكُمْ طَعَامٌ؟". فَإِذَا مَعَ رَجُلٍ صَاعٌ مِنْ طَعَامٍ أَوْ نَحْوُهُ، فَعَجَنَ ثُمَّ جَاءَ رَجُلٌ مُشْرِكٌ -مُشْعَانٌ طَوِيلٌ- بِغَنَمٍ يَسُوقُهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "بَيْعًا أَمْ عَطِيَّةٌ؟" أَوْ قَالَ: "أَمْ هِبَةٌ؟". قَالَ: لَا، بَلْ بَيْعٌ. فَاشْتَرَى مِنْهُ شَاةً، فَصَنَعَتْ وَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِسَوَادِ الْبَطْنِ أَنْ يُشْوَى، وَإِنَّمَا اللَّهُ مَا فِي الثَّلَاثِينَ وَالْمِائَةِ إِلَّا قَدْ حَزَّ النَّبِيُّ ﷺ لَهُ حُزَّةٌ مِنْ سَوَادِ بَطْنِهَا، إِنْ كَانَ شَاهِدًا أَعْطَاهَا إِيَّاهُ، وَإِنْ كَانَ غَائِبًا خَبَأَ لَهُ، فَجَعَلَ مِنْهَا قُصْعَتَيْنِ، فَأَكَلُوا أَجْمَعُونَ، وَشَبِعْنَا، فَقَضَلَتِ الْقُصْعَتَانِ، فَحَمَلْنَا عَلَى الْبَعِيرِ. أَوْ كَمَا قَالَ ^(٢).

٢٦١٨- عه‌دوره‌حمانی کورپی نه‌بو به‌کر ﷺ ده‌لی: ئیمه سه‌د و سی که‌س بووین له خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ بووین، جا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئایا که‌سیک له‌ئیه‌وه خواردنی پێیه‌؟))، له‌وکاته‌دا بینیمان بیاویک مه‌نیک یان نه‌و نه‌ندازه‌یه ئاردی پێیه‌، جا کرا به‌هه‌ویر و شیلرا، پاشان بیاویکی بته‌پرستی ه‌ژ ئالسه‌کاوێ درێژ-هات، رانه مه‌رپکی دابوویه به‌ر، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی (به‌پیاوه‌که): ((نه‌م مه‌رانه ده‌فرۆشی یان ده‌میه‌خشی؟))، یان فه‌رمووی: ((به‌خه‌لات

(١) که به‌هۆیه‌وه هه‌ندیک جار نه‌خۆش ده‌که‌وت. (إرشاد الساري: ٥٣/٦).

(٢) پ‌روانه: ٢٢١٦.

دمیدمیت؟))، پیاوه‌که وتی: به‌به‌خشین و خه‌لات نایدەم، به‌ئکو به‌ه‌روشتن ده‌یفرۆشم، ئینجا پێغه‌مبەر ﷺ مه‌پێکی لی ک‌ری، (سه‌ر‌ب‌راو) چاک‌ک‌را، پێغه‌مبەر ﷺ فه‌رمانی کرد ناو سه‌که‌که‌ی (سی و جگه‌ره‌که‌ی) ب‌بر‌زینن، جا سویند به‌خوا له‌و سه‌د و سی که‌سه که‌س نه‌ما پێغه‌مبەر ﷺ پارچه‌یه‌کی له‌و ناوسکه‌ بو‌ نه‌بریت و (به‌شی نه‌دات)، جا ئه‌گه‌ر ئاماده‌بو‌وايه پێی د‌م‌دا، وه ئه‌گه‌ر ئاماده نه‌بو‌وايه بو‌ی هه‌له‌ده‌گ‌رت، گوشتی نه‌و مه‌ره (د‌وای گولانی) ک‌رایه دوو ته‌شتی گه‌وره‌وه، هه‌مووی لی خوار‌دو تیرمان خوار‌د، هه‌ندی‌ک‌یش له‌و دوو ته‌شته مایه‌وه، نامان له وش‌رت‌ک، یان وه‌ک نه‌وه‌ی نه‌و وتی.

٢٩- بابُ الْهَدِيَّةِ لِلْمُشْرِكِينَ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿لَا يَتَّخِذُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقِنُوا كُفْرَهُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوهُمْ مِّنْ دِينِكُمْ أَن يَبْرُوهُمْ وَتَقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ (٨) الممتحنة.

٢٩- باسی پێدانی دیاری به‌هاوبه‌شدانه‌ران

ئەم فه‌رمایشته‌ی خ‌وای به‌رز و بل‌ند: (خوا پ‌یتان لی ناگ‌ری له‌گه‌ل ئه‌وانه‌ی که جه‌نگیان له‌د‌ژتان نه‌کرد‌وو له‌سه‌ر ئەم دینه، وه د‌م‌ریان نه‌کرد‌وون له جی‌گه‌و شوین‌ه‌کانتان که چاکه‌یان له‌گه‌ل بکه‌ن، وه دادیان له‌گه‌ل بنوینن، بی‌گومان خوا دادگه‌رانی خ‌وش ده‌و‌یت).

٢٦١٩- حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: رَأَى عُمَرُ حُلَّةً عَلَى رَجُلٍ تَبَاعُ فَقَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: ابْتِغِ هَذِهِ الْحُلَّةَ

تَلَبَّسَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَإِذَا جَاءَكَ الْوَفْدُ فَقَالَ: "إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذَا مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ".
فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْهَا بِخُلَلٍ، فَأَرْسَلَ إِلَى عُمَرَ مِنْهَا بِخُلَّةٍ، فَقَالَ عُمَرُ: كَيْفَ أَلْبَسَهَا وَقَدْ
قُلْتُ فِيهَا مَا قُلْتُ؟ قَالَ: "إِنِّي لَمْ أَكُكِّهَا لَتَلْبَسَهَا، تَبِيعُهَا أَوْ تَكْسُوَهَا". فَأَرْسَلَ بِهَا عُمَرُ
إِلَى أَخِي لَهُ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ^(١).

٢٦١٩- عهبدوولای کوری عومهر ﷺ دهگپرتهوه و دهلی: عومهری کوری
خهتتاب پوښاکیکي خهت خهتی ناوریښمی بینی له بهر دمرگای مزگهوتدا
دمفرؤشرا، وتی به پیغه مبهري ﷺ: نه م پوښاکه بکړه بو رپوژانی ههینی و بو
پیشوازی ومفد و نوینهر که دیت بو لات له بهری بکه، پیغه مبهريش ﷺ
فهرمووی: ((بیگومان که سیک نه م پوښاکه (ناوریښمه) له بهر دهکات له رپوژانی
دوايیدا هیچ به شیکي نه بیټ))، پاشان پیغه مبهري خوا ﷺ لهو جوړه چهند
پوښاکیکي ناوریښمی بو هات، جا پوښاکیکيانی نارد بو عومهری کوری خهتتاب،
عومهریش وتی: چوڼ له بهری بکه م له کاتیکدا جه نابت دمرباردی نهومت فهرموو
که فهرمووت (نه م م بو روون بکه وه)؟! پیغه مبهري خواش ﷺ فهرمووی:
((بهراستی من بو نه وه نه م پوښاکه م پی نه داوی که له بهری بکهیت، بیفرؤشه،
یان به که سیکي تری بپوښه))، بوپه عومهری کوری خهتتاب ناردی بو براهیکی
له مه که بوو پیش نه وهی مسولمان بیټ.

٢٦٢٠- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ
أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَتْ: قَدِمْتُ عَلَى أُمِّي وَهِيَ مُشْرِكَةٌ، فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَاسْتَفْتَيْتُ
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ: إِنَّ أُمِّي قَدِمَتْ وَهِيَ رَاعِبَةٌ، أَفَأَصِلُ أُمِّي؟ قَالَ: "تَعَمْ صِلِي أُمَّكَ"^(٢).

(١) پروانه: ٨٨٦.

(٢) پروانه: ٣١٨٣، ٥٩٧٨، ٥٩٧٩.

٢٦٢٠- نهسمانى كچى نه بو به كر^(١) ﷺ دهلى: دايكم له سهردهمى پيغه مبهري خوادا ﷺ هات بو لام له كاتيكدا بته رست بوو، جا پرسيارم له پيغه مبهري خوا ﷺ كرد و وتم: بيگومان دايكم هاتوو، به تهمايه شتيكى پيېدهم، جا نايا چاكه له گهل دايكمدا بكه؟ فهرمووى: ((به لئ چاكه له گهل دايكت بكه))^(٢).

٣٠- باب: لَا يَحِلُّ لَاحِدٍ أَنْ يَرْجِعَ فِي هَبْتِهِ وَصَدَقْتِهِ

٢٦٢١- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ وَشُعْبَةُ قَالَا: حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "الْعَائِدُ فِي هَبْتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْئِهِ"^(٣).

٣٠- باسيك: بو هيچ كه س دروست نيه كه له خهلاته كهى و خيره كهى په شيمان بيتهوه

٢٦٢١- عه بدوللای كورى عه عباس ﷺ دهلى: پيغه مبهري ﷺ فهرمووى: ((نهو كه سهرى پاشگه زبيتهوه له به خشينه كهى، وهك نهو (سه گه) وايه برشپتهوه، پاشان بگه رپتهوه سهر رپانه وهكهى)).

٢٦٢٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "لَيْسَ لَنَا مَثَلُ السَّوْءِ، الَّذِي يَعُودُ فِي هَبْتِهِ كَالْكَلْبِ يَرْجِعُ فِي قَيْئِهِ"^(٤).

(١) سهرنج: دايكى نهسمانى كچى نه بو به كر ټافره تيك بوو نه بو به كر له جاهيليه تدا ته لاقى دابوو، كه واته نه سما و عايشه دايكيان جيايه. پروانه: فتح البارى: ٢٨٧/٥.

(٢) هم فهرمووده بهم جوړهش درسته مانا بكرت: دايكم هاتوو هزه كات من ببينيت، نايا سهردانى بكه؟ فهرمووى: ((به لئ سهردانى بكه)).

(٣) پروانه: ٢٥٨٩.

(٤) پروانه: ٢٥٨٩.

٢٦٢٢- ئیبنو عه‌بباس ؓ ده‌لی: پی‌غه‌مبهر ﷺ فه‌رمووی: ((ئیمه نموونه‌ی ناشیرینمان نییه (وهك نموونه‌ی) نه‌و گه‌سه‌ی له به‌خشینه‌که‌ی پاشگه‌ز ده‌بیته‌وه، وهك نه‌و سه‌گه وایه که ده‌گه‌رپته‌وه سه‌ر پ‌شانه‌وه‌که‌ی خو‌ی (و ده‌مخوات)^(١))).

٢٦٢٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ ؓ يَقُولُ: حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَضَاعَهُ الَّذِي كَانَ عِنْدَهُ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَهُ مِنْهُ، وَظَنَنْتُ أَنَّهُ بَائِعُهُ بِرُخْصٍ، فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ: "لَا تَشْتَرِهِ، وَإِنْ أَعْطَاكَهُ بِدَرْهَمٍ وَاحِدٍ، فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي صَدَقَتِهِ كَالْكَلْبِ يَعُودُ فِي قَيْئِهِ"^(٢).

٢٦٢٣- زه‌یدی کو‌ری نه‌سه‌له له باو‌کیه‌وه ده‌یگ‌رپته‌وه ده‌لی: له عومه‌ری کو‌ری خه‌تتا‌بم بیست ؓ ده‌میوت: نه‌سه‌پ‌یکم به‌خشی به‌پیاو‌یک بو‌ خه‌بات و جیهاد له ر‌پی خوا‌دا سواری بی، نه‌و گه‌سه‌ش نه‌سه‌په‌که‌ی لا‌بوو خزمه‌تی نه‌کرد و گو‌یی پی نه‌دا، بو‌یه ویستم لی‌ی بکر‌مه‌وه، وه گو‌مانم وابوو به‌ هه‌رزان ده‌یفرۆشی، جا پرسیارم له پی‌غه‌مبهر کرد ﷺ له‌و باره‌وه، نه‌ویش فه‌رمووی: ((مه‌یک‌ره‌وه با به‌یه‌ک دیره‌مه‌یش بت‌داتی، چون‌که نه‌و گه‌سه‌ی له خیر‌ه‌که‌ی ده‌گه‌رپته‌وه (ده‌یگ‌رپته‌وه)، وهك نه‌و سه‌گه وایه ده‌گه‌رپته‌وه بو‌ پ‌شانه‌وه‌که‌ی خو‌ی ده‌خوا‌ته‌وه)).

٣١- بابُ

٢٦٢٤- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ بَنِي صُهَيْبٍ -مَوْلَى ابْنِ جُدْعَانَ- ادَّعَوْا بَيْتَيْنِ وَحُجْرَةً، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَعْطَى ذَلِكَ صُهَيْبًا، فَقَالَ مَرْوَانُ: مَنْ يَشْهَدُ لَكُمَا عَلَى ذَلِكَ؟ قَالُوا: ابْنُ عُمَرَ. فَدَعَاهُ فَشَهِدَ: لَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صُهَيْبًا بَيْتَيْنِ وَحُجْرَةً. فَقَضَى مَرْوَانُ بِشَهَادَتِهِ لَهُمْ.

(١) نه‌م زیاده‌یه له موس‌لیم‌دا هاتوو به ژماره (٤١٧٠).

(٢) بروانه: ١٤٩٠.

٣١- باسێک

٢٦٢٤- عه‌بدوڵڵای کورې عوبه‌یدوڵڵای کورې نه‌بو موله‌یکه ده‌گیرېته‌وه که کورانی صوه‌هه‌یبی نازادکراوى ئیبنو جودعان- ده‌یانوت: ^(١) پېغه‌مبه‌رى خوا ﷺ دوو خانوو و هوډمیه‌کى به‌خشیوه به صوه‌هه‌یب (ی باوکیان)، مه‌روانیش وتی پټیان: کى شایه‌تیتان بۆ دمه‌دات له‌سهر نه‌و هسه‌یه‌تان؟ وتیان: ئیبنو عومه‌ر ﷺ، مه‌روانیش ئیبنو عومه‌رى بانگ کرد، نه‌ویش شایه‌تى دا که پېغه‌مبه‌رى خوا ﷺ دوو خانوو و هوډمیه‌کى به‌خشیوه به‌صوه‌هه‌یب، ئینجا مه‌روانیش له‌سهر شایه‌تیه‌که‌ی ئیبنو عومه‌ر برپارى بۆ دان.

٣٢- بابُ مَا قِيلَ فِي الْعُمَرَى وَالرُّقْبَى

أَعْمَرْتُهُ الدَّارَ فَهِيَ عُمَرَى جَعَلْتُهَا لَهُ ﴿وَأَسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا﴾ ١١ هود: جَعَلَكُمْ عُمَارًا. ٢٦٢٥- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَضَى النَّبِيُّ ﷺ بِالْعُمَرَى أَنَّهَا لِمَنْ وَهَبَتْ لَهُ ^(٢).

٣٢- باسى نه‌وه‌ی که وتراوه ده‌رباره‌ی به‌خشین به که‌سیک تا له ژياندا بێت، وه به‌خشینی چاوه‌روانى ^(٣)

خانووکه‌م پێدا تا له ژياندا بێت نه‌وه (عمرى)یه، واته: کردمه موڵکى نه‌و (تا له‌ژياندا بێت)، نه‌م نایه‌ته‌ش: (خوا ئێوه‌ی کردوه به‌ناوهمدانکه‌رموه تێیدا)، کردوونى به‌ناوهمدانکه‌رموه‌ی.

(١) له‌به‌رده‌م مه‌روانى کورې حه‌که‌مدا که کاربه‌ده‌ستى مه‌دینه بوو، به‌فه‌رمانى موعاویه که گه‌وره‌ی موسلمانان بوو. (فتح الباری: ٢٩٧/٦).

(٢) پروانه: ٢٦٢٦.

(٣) به‌خشینی چاوه‌روانى نه‌وه‌یه که‌سیک ب‌لێت: نه‌م شتەم به‌خشى به تۆ نه‌گه‌ر من پێش تۆ مردهم بۆ تۆ، نه‌گه‌ر تۆ له پێش مندا مرده‌ی نه‌وه به‌گه‌ریته‌وه بۆ خۆم. (پروانه: فتح الباری: ٢٩٨/٦).

٢٦٢٥- جابیر رضی الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر رضی الله عنه برپاری دا که بی‌گومان عومرا بو نه‌و که‌سه‌یه پیی به‌خسراوه.

٢٦٢٦- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ: حَدَّثَنِي النَّضْرُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: "الْعُمَرَى جَائِزَةٌ". وَقَالَ عَطَاءٌ: حَدَّثَنِي جَابِرٌ، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله. نَحْوَهُ^(١).

٢٦٢٦- نه‌بو هورمه‌یره رضی الله عنه له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه رضی الله عنه ده‌گیرپته‌وه که فه‌رمووی: ((به‌خشین به‌که‌سیک تا له‌ژياندا بی دروسته))، عه‌تا ده‌لی: جابیر رضی الله عنه له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه رضی الله عنه وی‌نه‌ی فه‌رمووده‌که‌ی پی‌شووی^(٢) بو‌گیرامه‌وه.

٣٣- بَابُ مَنِ اسْتَعَارَ مِنَ النَّاسِ الْقَرَسَ

٢٦٢٧- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ كَانَ فَرَعٌ بِالْمَدِينَةِ فَاسْتَعَارَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله قَرَسًا مِنْ أَبِي طَلْحَةَ يُقَالُ لَهُ الْمُنْدُوبُ، فَرَكِبَ فَلَمَّا رَجَعَ قَالَ: "مَا رَأَيْنَا مِنْ شَيْءٍ، وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبِخْرًا"^(٣).

٣٣- باسی که‌سیک نه‌سیپیک له‌خه‌لک بخوازیت

٢٦٢٧- فه‌تاده ده‌لی: له نه‌نه‌سم رضی الله عنه بیست ده‌یوت: له مه‌دینه‌دا ترس و بیمیک دروست بوو^(٤)، جا پی‌غه‌مبه‌ریش صلی الله علیه و آله نه‌سیپیک له نه‌بو ته‌لحه خواست که پیی

(١) پروانه: ١٦٢٥.

(٢) که نه‌بو هورمه‌یره رضی الله عنه گیرایه‌وه به‌ژماره: ٢٦٢٦.

(٣) پروانه: ٢٨٣٠، ٢٨٥٧، ٢٨٦٢، ٢٨٦٦، ٢٨٦٧، ٢٩٠٨، ٢٩٦٨، ٣٠٤٠، ٦٠٣٣، ٦٢١٢.

(٤) گوايه دوژمن بیته‌سه‌ر مه‌دینه‌یان شتیک له‌وجوره.

ده‌وترا: (الْمُنْدُوبُ)، نینجا سواری بوو، جا که گه‌پرایه‌وه فه‌رمووی: ((هیچ شتی‌کمان نه‌بینی^(١)، وه به‌راستی ئەم ئەسپه زۆر خیرایه و به‌هه‌لمه‌ته)).

٣٤- بَابُ الْإِسْتِعَارَةِ لِلْعُرُوسِ عِنْدَ الْبَنَاءِ

٢٦٢٨- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَيْمَنَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَعَلَيْهَا دِرْعُ قِطْرِ مِّنْ خُمْسَةِ دَرَاهِمَ، فَقَالَتْ: أَرْفَعُ بَصْرَكَ إِلَى جَارِيَتِي، انْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهَا تَزُهِى أَنْ تَلْبَسَهُ فِي الْبَيْتِ، وَقَدْ كَانَ لِي مِنْهُنَّ دِرْعٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَمَا كَانَتْ امْرَأَةً تُقَيَّنُ بِالْمَدِينَةِ إِلَّا أُرْسِلَتْ إِلَيَّ تَسْتَعِيرُهُ.

٣٤- باسی خواستنی (جل و به‌رگ) بۆ بووک و زاوا له‌کاتی ژن هیناندا

٢٦٢٨- ئەبو واحیدی کوردی ئەیمەن دەلی: باوکم بۆی گێڕامه‌وه وتی: پوڤیستم بۆ مائی عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا کراسیکی (قیتری^(٢)) له‌به‌ردابوو، که نرخه‌که‌ی پینج دره‌م بوو، عایشه وتی: سه‌ربه‌رزکه‌ره‌وه و ته‌ماشای که‌نیزه‌که‌م بکه، خۆی له‌وه به‌گه‌وره‌تر ده‌زانی له‌ ماله‌وه له‌به‌ری بکا، وه له‌ رابردوودا من له‌ سه‌رده‌می پی‌خه‌مبه‌ری خوادا یه‌کیک له‌م پو‌شاکانه‌م هه‌بوو، هه‌ر ئافه‌رمتی‌ک له‌ مه‌دینه به‌رازی‌نرایه‌ته‌وه به‌ بووکی، ده‌ینارد بۆ لام و ده‌یخواست (تا خۆی بی‌ به‌رازی‌نیته‌وه).

(١) مایه‌ی ترسان بیت.

(٢) جو‌ره پو‌شاکیکه له یه‌مه‌ن دروست ده‌کرا و ده‌هیترا بۆ مه‌دینه و شوینه‌کانی تر. (به‌روانه: فتح الباری: ٣٠٢/٦).

٣٥- بابُ قَضْلِ الْمَنِيحَةِ

٢٦٢٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "نِعْمَ الْمَنِيحَةُ اللَّفْحَةُ الصَّفِيُّ مَنْحَةٌ، وَالشَّاهُ الصَّفِيُّ تَغْدُو بِإِنَاءٍ وَتَرُوحُ بِإِنَاءٍ". حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ وَإِسْمَاعِيلُ، عَنْ مَالِكٍ قَالَ: "نِعْمَ الصَّدَقَةُ"^(١).

٣٥- باسی گه‌وره‌یی پێدانی نازهل به‌که‌سیک بو شیر و ماسته‌که‌ی

٢٦٢٩- نه‌بو هورمه‌یره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گێڕێته‌وه که بێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((چاکترین به‌خشین پێدانی نازهلێکی شیرای ناوسه، به‌که‌سیک بو شیر و ماسته‌که‌ی، هه‌روه‌ها مه‌رپکی چاکی شیر، به‌یانیان و ئیواران جامی شیر ده‌به‌خشیت به‌و که‌سه‌(ی پێی به‌خسراوه)))). بوخاری ده‌لی: عه‌بدوللا‌ی کوری یوسف و ئیسماعیل له‌ مالیکه‌وه ده‌گێڕنه‌وه: که بێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((چه‌ند خێریکی گه‌وره‌یه)).

٢٦٣٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ الْمُهَاجِرُونَ الْمَدِينَةَ مِنْ مَكَّةَ وَلَيْسَ بِأَيْدِيهِمْ -يَعْنِي: شَيْئًا- وَكَانَتِ الْأَنْصَارُ أَهْلَ الْأَرْضِ وَالْعَقَارِ، فَقَاسَمَهُمُ الْأَنْصَارُ عَلَى أَنْ يُعْطُوهُمْ إِمَارَ أَمْوَالِهِمْ كُلِّ عَامٍ وَيَكْفُوهُمْ الْعَمَلَ وَالْمُتَوَنَةَ، وَكَانَتْ أُمُّهُ أُمُّ أَنَسٍ أُمُّ سُلَيْمٍ. كَانَتْ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، فَكَانَتْ أَعْطَتْ أُمُّ أَنَسٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عِدَاقًا، فَأَعْطَاهُنَّ النَّبِيُّ ﷺ أُمُّ أَيْمَنَ مَوْلَاتَهُ أُمُّ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَأَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا فَرَعَ مِنْ قَتْلِ أَهْلِ خَيْبَرَ فَانْصَرَفَ إِلَى الْمَدِينَةِ، رَدَّ الْمُهَاجِرُونَ إِلَى الْأَنْصَارِ مَنَاحِيَهُمُ الَّتِي

كَانُوا مَنَحُوهُمْ مِنْ ثَمَارِهِمْ، قَرَدَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى أُمِّهِ عِذَاقَهَا، وَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أُمَّ أَيْمَنَ مَكَانَهُنَّ مِنْ حَائِطِهِ^(١).

وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ شَيْبٍ أَخْبَرَنَا: أَبِي، عَنْ يُونُسَ بِهَذَا، وَقَالَ مَكَانَهُنَّ مِنْ خَالِصِهِ.

٢٦٣٠- نه نه سی کورێ مالیک ﷺ ده ئی: کاتیك کۆچه ران له مه ککه وه هاتن بۆ مه دینه، به دهستی به تال و خالی هاتن -واته: هه یجیان نه بوو-، نه نصارییه کانی ش خاوه نی زه وی و زار و باخ بوون، بۆیه نه نصارییه کان کۆچه ریه کانیان کرده به شدار له گه ل خۆیاندا، له سه ر نه وه ی که هه موو سائیك نی وه ی به رو بوومی باخه کانیان پێ بدهن، کۆچه ریه کان له بری نه وان کاری خزمه تکردن و ئاو دێری باخه کان بکه ن، دایکی نه نه س که ناوی ئوممو سوله یم بوو دایکی عه بدوللای کورێ نه بو ته لحه ش بوو^(٢)، دایکی نه نه س چه ند دارخورمایه کی^(٣) خۆی دابوو به پێغه مبه ری خوا ﷺ، پێغه مبه ریش ﷺ چه ند دارخورمایه که ی^(٤) دا به دایکی نه یمهن، که دایکی ئوسامه ی کورێ زه یده. ئیبنو شیه اب ده ئی: نه نه سی کورێ مالیک ﷺ هه وائی دامی پێغه مبه ر ﷺ له جه نگی خه یبه ر بوویه وه و گه پرایه وه بۆ مه دینه، کۆچه ران نه و دارخورمایانه یان گێپرایه وه بۆ نه نصارییه کان که پێشتر به رو بوومه که یان پێ به خشیبوون، جا پێغه مبه ری خوا ﷺ دارخورما که ی دایکی نه نه سی گێپرایه وه بو ی، له جیاتی نه و دارخورمایه پێغه مبه ری خوا ﷺ له باخه که ی خۆی به شی ئوممو نه یمه نی دا. نه حمه دی کورێ شه بیب ده ئی: باو کم نه م فه رمووده ی بو ی گێپراینه وه له یونسه وه، به لام وتی: له جیاتی نه و دارخورمایه به شی ئوممو نه یمه نی دا له مائی تایبه تی خۆی.

(١) پروانه: ٣١٢٨، ٤٠٣٠، ٤١٣٠.

(٢) واته: نه نه س و ته لحه بران و له دایکه وه به لام باوکیان جیا به.

(٣) یان به رو بوومی دار خورماکان.

(٤) یان به رو بوومی دار خورماکان.

٢٦٣١- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ حَسَّانَ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي كَبْشَةَ السَّلُولِيِّ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَرْبَعُونَ خَصْلَةً أَعْلَاهُنَّ مَنِيحَةُ الْعَنْزِ، مَا مِنْ عَامِلٍ يَعْمَلُ بِخَصْلَةٍ مِنْهَا رَجَاءَ ثَوَابِهَا وَتَصَدِيقَ مَوْعُودِهَا إِلَّا أَذْخَلَهُ اللَّهُ بِهَا الْجَنَّةَ". قَالَ حَسَّانُ: فَعَدَدْنَا مَا دُونَ مَنِيحَةِ الْعَنْزِ، مِنْ رَدِّ السَّلَامِ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ، وَإِمَاطَةِ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ وَنَحْوِهِ، فَمَا اسْتَطَعْنَا أَنْ نَبْلُغَ خَمْسَ عَشْرَةَ خَصْلَةً.

٢٦٣١- عه‌بدوللای کورپی عه‌مر رضي الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((چ‌ل ئاکاری چاک هه‌ن، به‌رزترینیان به‌خشینی بزنی‌که (به‌که‌سی‌ک شیر و ماسته‌که‌ی بخوات و دواتر بگه‌رپێنرێته‌وه)، جا هه‌رکه‌سی‌ک کار به‌یه‌کێ‌ک له‌و ئاکاره‌ چاک و جوانانه‌ بکات به‌ئومێدی پاداشته‌که‌ی و باوم‌پوون به‌به‌لێنه‌که‌ی خوا له‌سه‌ری، بێگومان خوا ده‌یخاته‌ به‌هه‌شته‌وه)). هه‌سسان ده‌لی: جا ئێمه‌ نه‌وه‌ی له‌ خوارووی به‌خشینی بزنه‌وه‌ بوو (بو‌ شیر و ماسته‌که‌ی) له‌ ئاکاره‌ چاکه‌کان ژمارد‌مان: له‌وه‌لامدانه‌وه‌ی سه‌لام، که‌سی‌ک پ‌ژمی و (الحمد لله)‌ی کرد پ‌یی ب‌لاییت: (یرحمک الله)، لا‌بردنی داروبه‌رد و شتی وا له‌سه‌ر پ‌ێگادا، به‌لام نه‌مانتوانی ب‌یگه‌یه‌نینه‌ پ‌انزه‌ ئاکاری چاک.

٢٦٣٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَطَاءٌ، عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَتْ لِرِجَالٍ مِّنَّا فُضُولٌ أَرْضِينَ فَقَالُوا: نُؤَاجِرُهَا بِالثُّلُثِ وَالرُّبْعِ وَالنِّصْفِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِعْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا أَخَاهُ، فَإِنْ أَبَى فَلْيُمْسِكْ أَرْضَهُ"^(١).

٢٦٣٢- جابیر رضي الله عنه وتی: پ‌یاوانی‌ک له‌ ئێمه‌ زمویان هه‌بوو له‌ خو‌یان زیاد بوو، جا وتیان: دهمیدمین به‌که‌شتیاری به‌ س‌ی یه‌ک یان چوار یه‌ک یان نیوه‌. پ‌ێغه‌مبه‌ریش

ﷺ فهرمووی: ((ههرگهس زموى ههیه باخوی دایچینیت یان بیبه خشیت به براکهی (دایچینیت)، خو نه گهر واینه کرد با زمویه کهی بهیلتیه وه (هیچی لی نه کات)).

٢٦٣٣- وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ: حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ، حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنِ الْهَجْرَةِ، فَقَالَ: "وَيْحَكَ، إِنَّ الْهَجْرَةَ شَأْنُهَا شَدِيدٌ، فَهَلْ لَكَ مِنْ إِيْلٍ؟" قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: "فَتُعْطِي صَدَقَتَهَا؟" قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: "فَهَلْ تَمْنَحُ مِنْهَا شَيْئًا؟" قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: "فَتَحْلُبُهَا يَوْمَ وَرْدِهَا؟" قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: "فَاعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ الْبَحَارِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتْرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا"^(١).

٢٦٣٣- نه بو سه عید ﷺ ده لی: دهشته کییه کاته خر مه تی پیغه مبه ر ﷺ و پرس یاری لی کرد دمر بارهی کوچکردن، نه ویش فهرمووی: ((هاوار بو تو! به راستی کوچکردن کاریکی سهخت و گرانه، نایا و شرت ههیه؟))، وتی: به لی، فهرمووی: ((زمکاتیشی دهمیت؟)) وتی: به لی، فهرمووی: ((هیج له و وشرانه دهمیت به خه لک که شیر و ماسته کهی بخون))، وتی: به لی، فهرمووی: ((له روژی خوی^(٢) دمیووشی؟)) وتی: به لی، فهرمووی: ((که واته تو چاکه که بکه، با له وپه ری دمریاکانیشه وه بی، نه وه دلنیا به خوا هیچیک له کرده و مکانت فهرمووش ناکات)).

٢٦٣٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ طَاوُسٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَعْلَمُهُمْ بِذَلِكَ -يَعْنِي: ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا- أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ إِلَى أَرْضٍ تَهْتَزُّ زَرْعًا فَقَالَ: "لِمَنْ هَذِهِ." فَقَالُوا: اكْتَرَاهَا فُلَانٌ. فَقَالَ: "أَمَّا إِنَّهُ لَوْ مَنَحَهَا إِيَّاهُ كَانَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا أَجْرًا مَعْلُومًا"^(٣).

(١) پروانه: ١٤٥٢.

(٢) له هندی نوسخی بوخاریدا (ورودها) واته: له روژی نۆرهی ئاوخواردنه ویدا دهیفرۆشی؟ (إرشاد الساري: ٦/٦٧).

(٣) پروانه: ٢٣٣٠.

٢٦٣٤- عه‌مر له تاووسه‌وه گێ‌پ‌ایه‌وه وتی: زانا‌ترینیان به‌و باسه مه‌به‌ستی: عه‌بدو‌ل‌لای کو‌ری عه‌باس بوو ﷺ- بو‌ی گێ‌پ‌امه‌وه، که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ر‌و‌یشت بو‌ لای زه‌وییه‌ک کشتوکاله‌که‌ی ده‌شه‌کایه‌وه، فه‌رمو‌وی: ((ئه‌مه‌ ه‌ی ک‌یی‌ه؟))، عه‌رزیان کرد: ه‌ی ه‌لانه‌و به‌ک‌ری داوه، ئه‌و‌یش فه‌رمو‌وی: ((سا بی‌گومان ئه‌گه‌ر پی‌ی بیه‌خشیابیه ئه‌وه چاک‌تر بوو بو‌ی له‌وه‌ی ک‌ری‌یه‌کی دیاری ک‌راو له به‌ران‌به‌ریدا وه‌رب‌گ‌ری)).

٣٦ - باب: إِذَا قَالَ: أَخَذْتُكَ هَذِهِ الْجَارِيَةَ عَلَى مَا يَتَعَارَفُ النَّاسُ، فَهُوَ جَانِزٌ

وَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ: هَذِهِ عَارِيَّةٌ. وَإِنْ قَالَ: كَسَوْتُكَ هَذَا الثَّوبَ، فَهُوَ هِبَةٌ.

٢٦٣٥- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: "هَاجَرَ إِبْرَاهِيمُ بِسَارَةٍ، فَأَعْطَوْهَا آجَرَ، فَرَجَعَتْ فَقَالَتْ: أَشَعَرْتُ أَنْ اللَّهَ كَبَتَ الْكَافِرَ وَأَخَذَمَ وَلِيدَهُ؟". وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "فَأَخَذَمَهَا هَاجَرَ"^(١).

٣٦- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک وتی: ئه‌م که‌نیزه‌که‌م کرده خزمه‌ت‌کارت به‌و جو‌رمی باوی ناو خه‌لکه ئه‌وه دروسته

هه‌ندی‌ک که‌س^(٢) ده‌ل‌ین: ئه‌مه خواسته‌نه، ئه‌گه‌ر که‌سیک ب‌ل‌یت: ئه‌م پ‌وشاکه‌م پی‌دای بی‌پ‌وشی ئه‌وه به‌خشی‌نه.

٢٦٣٥- ئه‌بو ه‌ورمیره ر‌و‌یشت ده‌گ‌یر‌یته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمو‌وی: ((ئ‌ی‌براهیم ﷺ له‌گه‌ل ساره کو‌جیان کرد، ئ‌ینجا (پادشایه‌ک) ناچه‌ری دابه ساره،

(١) بروانه: ٢٢١٧.

(٢) کرمانی ده‌ل‌ن: مه‌به‌ستی ئ‌یمام بوخاری زانا‌یانی مه‌زه‌به‌ی حه‌نه‌فیه. (ارشاد الساری: ٦٨/٦).

جاگه‌پرایه‌وه و وتی: (به‌ئیرپراهیم) ئایا زانیت و هه‌ستت کرد که خوا لوتی ئه‌و کافره‌ی شکاندو که‌نیزه‌کی‌کشی پێدام بۆ خزمه‌تکاری؟)). ئیبنو سیرین ده‌لی: ئه‌بو هو‌رمیره رضی اللہ عنہ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رمووی: ((پادشاکه‌ هاجه‌ری دا به‌ساره‌ بۆ خزمه‌تکاری)).

٣٧- باب: إِذَا حَمَلَ رَجُلًا عَلَى قَرَسٍ قَهْوَ كَالْعُمَرَى وَالصَّدَقَةِ

وَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ: لَهُ أَنْ يَرْجِعَ فِيهَا.

٢٦٣٦- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكًا يَسْأَلُ زَيْدَ بْنَ أَسْلَمَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: قَالَ عُمَرُ رضی اللہ عنہ حَمَلْتُ عَلَى قَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَرَأَيْتُهُ يَبَاعُ، فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم فَقَالَ: "لَا تَشْتَرِ، وَلَا تَعُدَّ فِي صَدَقَتِكَ"^(١).

٣٧- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک که‌سیکی سوارێ ئه‌سپێک کرد، ئه‌وه ئه‌و کاره‌ وه‌ک به‌خشینی تا له‌ ژياندا بێت و پێی به‌خششی وایه

هه‌ندیك كه‌س^(٢) ده‌لێن: ئه‌و كه‌سه‌ی ئه‌سه‌په‌كه‌ی داوه‌ دروسته‌ په‌شیمان بپێته‌وه‌. ٢٦٣٦- عومهر رضی اللہ عنہ ده‌لی: ئه‌سه‌پێكم به‌خششی به‌پیاویك تا له‌رپێ خوادا جیهادی پێ بکات، جا دواتر ئه‌سه‌په‌كه‌م دی ده‌فرۆشیت، منیش پرسیارم له‌ پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم کرد، پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم فه‌رمووی: ((مه‌یکه‌، په‌شیمانیش مه‌به‌ره‌وه‌ له‌ به‌خشینه‌که‌ت)).

(١) بر‌وانه: ١٤٩٠.

(٢) مه‌به‌ستی ئیمام بوخاری: ئه‌بو حه‌نیفه‌یه‌ ره‌حه‌مه‌تی خوا‌ی لێ بێ. (إرشاد الساري: ٧٠/٦).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۵۲- کتابُ الشَّهادَاتِ

به ناوی خوامی به خشنده می میهره بان

۵۲- په راوی شایه تیدان

۱- بَابُ مَا جَاءَ فِي الْبَيِّنَةِ عَلَى الْمُدْعَى

لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا تَدَايَعْتُمْ بَيْنَ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْمَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَمَتَّعْ اللَّهُ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمْلِعَ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْمَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّن رَضَوْنَ مِنَ الشَّهَادَةِ أَنْ تَضَلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى وَلَا يَأْبَ الشَّهَادَةُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْمَعُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلٍ ذَٰلِكُمْ أَفْسَطَ عِنْدَ اللَّهِ وَقَوْمٌ لِلشَّهَادَةِ وَأَذْنُ الْآلَا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَعَّلُوا فَلَا تَنْفَوْنَ بِكُمْ وَأَنْفُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٨٢﴾﴾ البقرة. وقول الله تَعَالَى: ﴿يَتَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلَوُّا أَوْ تَعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٨٣﴾﴾ النساء.

۱- باسی ئه وهی هاتوو له باره ی داواکار ده بئ شایه تی هه بی

به به لگه ی ئه م فه رمایشته ی خوای بهرز و بئند: (ئه ی ئه وانه ی باومرتان هیناوه!
ئه گهر قهرزیکتان له یه کتری کرد بۆ ماومیه کی ناوبراو (دیاریکراو) ئه وه
بینووسن، وه با نووسه ریک له نیوانتاندادا گه رانه بینووسی، وه هه یج
نووسه ریک با سه ربیچی نه کات له نووسینی (سه نه دی قهرز)دا، هه ر وه ک خوا
ئه وی فیتری نووسین کردوه با بینووسی، وه با ئه و که سه دهقی سه نه ده که بئ
که قهرزه که ی به سه ره ومیه، وه له په رومردگاری بترسی، وه هه یجی لی که م
نه کاته وه، ئه یجا ئه گهر ئه و که سه ی قهرزه که ی به سه ره ومیه که م ئاومز بوو یان
لاواز بوو، یان نه یده توانی خو ی دهقی سه نه ده که بئیت، ئه وه با گه وره که ی
به راستی (به ریکی) بئیت، وه له بیاوانی خۆتان (مسوئلمان) دوو شاهید بگرن،
ئه یجا ئه گهر دوو بیاو نه بوو ئه وه با بیاویک و دوو ژن بن له وانیه ی په سه ندیان
ده که ن له شاهیده کان، بۆ ئه وه ی ئه گهر یه کیکیان له بیری چوو با ئه وی تریان
بیری بخاته وه، با شاهیده کان سه ربیچی نه که ن کاتیکی بانگ کران (بۆ
شایه تیدان)، وه بیزار مه بن له وه ی که بینووسن بجووک بیت یان گه وره، تا کاتی
خو ی ئه م نووسینه تان به لای خوا وه راستره و چه سپینه رتره بۆ شایه تی دانه که،
وه نزیکتره له وه ی که نه که ونه گومانه وه، مه گهر کاتیکی ئه و کرده ومیه
بازرگانییه کی ده ست به ده ست بی بیگرن له ناو خۆتاندا، ئه وه له م کاته دا
گونا هتان ناگات ئه گهر نه ی نووسن، وه کاتیکی کرپن و فروشتنتان کرد شاهید
بگرن، وه با زیان به نووسه ر و شاهید نه گه یه ندری، وه ئه گهر زیانتان گه یاند
ئه وه بیگومان گونا هتان ده کات، وه له خوا بترسن، وه خوا فیترتان ده کات، وه خوا
به هه موو شتیکی زانیه)، وه ئه م فه رمایشته ی خوای بهرز و بئند: (ئه ی ئه و

که سانه‌ی که باومرپتان هیناود! بهردموام زۆر دادگهر بن، له بهر خوا شایه‌تی بدمن با شایه‌تیه‌که دژ به‌خوشتان بێ، یان دژی باوک و دایک و خزمه نزیکه‌کانتان بێت، نه‌گهر (شایه‌تی له‌سهر دراوه‌که) دمو له‌مه‌ند بێت یان هه‌زار (شایه‌تیه‌که ههر بدمن)، چونکه خوا به‌وان له پێشتره (و قازانجیان چاکتر دهمزانیت)، کهواته شوین نارمزوو مه‌که‌ون بۆ ئه‌وه‌ی له‌هه‌ق لانه‌دمن، وه نه‌گهر (شایه‌تیه‌که) پێچه‌وانه بدمن، یان نه‌یدمن و گوێی نه‌ده‌نی، ئه‌وه به‌راستی خوا به‌کارمه‌کانتان ناگاداره).

۲ - باب: إِذَا عَدَلَ رَجُلٌ رَجُلًا فَقَالَ: لَا نَعْلَمُ إِلَّا خَيْرًا أَوْ قَالَ: مَا عَلِمْتُ إِلَّا خَيْرًا وَسَاقَ حَدِيثَ الْإِفْكِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَسَامَةَ حِينَ عَدَلَهُ، قَالَ أَهْلُكَ وَلَا نَعْلَمُ إِلَّا خَيْرًا

۲۶۳۷- حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ النَّضَمِيُّ حَدَّثَنَا ثَوْبَانُ. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ، وَابْنُ الْمُسَيَّبِ، وَعَلْقَمَةُ بْنُ وَقَّاصٍ، وَعُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -وَبَعْضُ حَدِيثِهِمْ يُصَدِّقُ بَعْضًا- حِينَ قَالَ لَهَا أَهْلُ الْإِفْكِ مَا قَالُوا، فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيًّا وَأَسَامَةَ حِينَ اسْتَلَبَتِ الْوَحْيَ يَسْتَأْمِرُهُمَا فِي فِرَاقِ أَهْلِهِ، فَأَمَّا أُسَامَةُ فَقَالَ: أَهْلُكَ وَلَا نَعْلَمُ إِلَّا خَيْرًا. وَقَالَتْ بَرِيرَةُ: إِنَّ رَأَيْتُ عَلَيْهَا أَمْرًا أَغْمِصُهُ أَكْثَرَ مِنْ أَنْهَا جَارِيَةُ حَدِيثُهُ السَّنَنَاتُ عَنْ عَجِينِ أَهْلِهَا، فَتَأْتِي الدَّاجِنُ فَتَأْكُلُهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ يَعْذِرْنَا مِنْ رَجُلٍ بَلَّغَنِي أَذَاهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي، فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ مِنْ أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا، وَلَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلًا مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا" (۱).

۲- باسیک: ئەگەر پیاویک کەسیک بەچاک بناسینت و
 بڵت: جگە لەچاکە هیچمان لەبارەییەووە نەزانیوە، یان
 بڵت: تەنھا چاکەم (لەبارەییەووە) زانیوە، وە
 فەرموودەمی (إفک) دەهینت و پێغەمبەر ﷺ لەگەڵ
 ئوسامە راویژ دەکات، ئوسامەش دەڵت: خیزانی خۆتە
 جگە لەچاکە لەبارەییەووە نازانین

۲۶۳۷- ئیبنو شېھاب دەڵی: بۆیان گیرامەووە ھەریەک لە عورپو و ئیبنو
 موسەییەب و عەلقەمەیی کورپی و مققاص و عوبەیدوللا دربارەیی بەسەرھاتی
 عائیشە ﷺ دەڵی: ھەندیکیان راستی ئەوانی تریان دەسەلینت و پالپشتی
 یەکتری دەکردن لە گیرانەووەکەیاندا- کاتیک ئەو بوھتان چییانە وتیان پێی
 (عائیشە) زینای کردووە، پێغەمبەری خواش ﷺ عەلی و ئوسامەیی ﷺ بانگ
 کرد، کاتیک دابەزینی نیگا زۆر دواکەوت، رایانی و مردەگرت دربارەیی
 جیابوونەووە لە (عائیشەیی ﷺ خیزانی)، جا ئوسامە وتی: ئەو خیزانی خۆتە و
 چاکە نەبیت لەبارەییەووە نەمانزانیوە، بەرپرەش وتی: من شتیکم لێ نەدیوە
 بەعەیبی بگرم لێ، تەنھا ئەووە نەبیت کچیک بوو تەمەنی کەم بوو، بەسەر
 ھەویری (نان کردنی) مائەویدیان خەوی لێ دەکەوت، جا ئەو ئازەلەیی لە مائەووە
 بوو دەھات و ھەویرەکەیی دەخوارد، پێغەمبەری خواش ﷺ فەرمووی: ((کی
 یارمەتیم دەدا و پشتیوانم دەکات بچم بەگژی ئەم پیاوودا ئەزیت و نازاری
 بەخا و خیزانم گەیانندوو؟ دەی سویند بەخوا من جگە لە چاکە لەخیزانم
 نەدیوە، وە ناوی پیاویکیشیان ھیناوە (کە زینای کردبێ لەگەڵ عائیشەدا) جگە
 لە چاکەم نەزانیوە لەبارەییەووە)).

۳- بَابُ شَهَادَةِ الْمُخْتَبِي

وَأَجَاذُهُ عَمْرُو بْنُ حُرَيْثٍ، قَالَ: وَكَذَلِكَ يُفْعَلُ بِالْكَاذِبِ الْفَاجِرِ. وَقَالَ الشَّعْبِيُّ وَابْنُ سِيرِينَ وَعَطَاءٌ وَقَتَادَةُ: السَّمْعُ شَهَادَةٌ. وَقَالَ الْحَسَنُ: يَقُولُ لَمْ يُشْهِدُونِي عَلَى شَيْءٍ، وَلَكِنِّي سَمِعْتُ كَذَا وَكَذَا.

۳- باسی شایه‌تیدانی که سیک خوئی په نادابیت^(۱)

عه‌مری کوری حورمیس نه‌و شایه‌تیدانه‌ی به‌لاوه دروسته و ڕێگه‌ی پێداوه و ده‌لێ به‌م شیوه‌یه‌ش شایه‌ت ده‌گیریت له‌گه‌ڵ درۆزنی خراپه‌کاردا^(۲). شه‌عی و ئیبنو سیرین و عه‌تا و قه‌تاده ده‌لێن: بیستن شایه‌تی دانه‌و دروسته. حه‌سه‌ن ده‌لێ: نه‌گه‌ر بیاوێک گوێی له‌ که‌سانێک بوو شتیکیان وت، ڕویشت بو‌ لای دادومر وتی: نه‌یانکردووم به‌شایه‌ت له‌سه‌ر هه‌یج شتی، به‌لام گویم لێ بوو ئاوا و ئاویان ده‌وت.

۲۶۳۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ سَالِمٌ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضي الله عنه يَقُولُ: انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَأَبِي بْنُ كَعْبٍ الْأَنْصَارِيُّ يَوْمَمانِ النَّخْلِ الَّتِي فِيهَا ابْنُ صَيَّادٍ، حَتَّى إِذَا دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم طَفِقَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَتَّقِي بِجُدُوعِ النَّخْلِ، وَهُوَ يَخْتَلُ أَنْ يَسْمَعَ مِنْ ابْنِ صَيَّادٍ شَيْئًا قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ، وَابْنُ صَيَّادٍ مُضْطَجِعٌ عَلَى فِرَاشِهِ فِي قَطِيفَةٍ لَهُ فِيهَا رَمْرَمَةٌ - أَوْ زَمْزَمَةٌ - فَرَأَتْ أُمُّ ابْنِ صَيَّادٍ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ يَتَّقِي بِجُدُوعِ النَّخْلِ، فَقَالَتْ لِابْنِ صَيَّادٍ أَيُّ صَافٍ، هَذَا مُحَمَّدٌ. فَتَنَاهَا ابْنُ صَيَّادٍ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: "لَوْ تَرَكَتُهُ بَيْنَ" ^(۳).

(۱) مه‌به‌ست پێی که‌سیک له‌ شوێنیکدا به‌ گوێی له‌ قسه‌کانه، به‌لام نایبیتیت، چونکه به‌ربه‌ستی که‌ هه‌یه له‌ نێوانیاندا. (خۆی هه‌شارداوه).

(۲) که‌ قه‌رزدار بێت به‌ ئاشکرا دان ناییت به‌ قه‌رزداریه‌ که‌یدا، به‌لام نه‌گه‌ر خاوه‌ن قه‌رز ته‌نها بێت له‌ گه‌لیدا و شایه‌ته‌که‌ خۆی هه‌شاردا بێت و گوێی له‌ قسه‌کانی بێت، دان ده‌نیت به‌ قه‌رز که‌دا، شایه‌ته‌که‌ش دواتر شایه‌تی ده‌دات.

(۳) ڕه‌وانه: ۱۳۵۵.

۲۶۳۸- سالیم دهلی: له عهبدو لای کوری عومهرم ﷺ بیست دمیوت: پیڅه مبهری خوا و ﷺ ثوبه ی کوری که عبی نه نصاری ﷺ دمرچوون بهرمو ئه و باخه دارخورمایه ی که ئیبنو صهیادی لی بوو، (رؤیشتن) ههتا پیڅه مبهری خوا ﷺ چوو ه ناو باخه که، به بهینی دارخورماکاندا خوی (لی) دشاردهوه، دمیویست به شیویه که ئیبنو صهیاد ههست نه گات، ههندی که قسه ی لی بیستی پیش نهوه ی ئیبنو صهیاد پیڅه مبهر ﷺ ببینی، ئیبنو صهیاد له سهر نوینی که له هه دیفه بوو پاکشابوو، له ژیریدا له بهری خویه وه ده می ده جولاند و قسه ی ده کرد^(۱)، جا دایکی ئیبنو صهیاد پیڅه مبهری ﷺ بینی له کاتی که خوی ده دایه پال دارخورماکان (تا ئیبنو صهیاد نه ببینی)، دایکی به ئیبنو صهیادی وت: ئه ی صاف (که ناوی ئیبنو صهیاده) نه وه موحه ممه ده ﷺ، نیر ئیبنو صهیادیش کو تای به ده م جولاند نه که ی هینا، پیڅه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((نه گهر دایکی وازی لی بهینایه ناشکرا ده بوو)).

۲۶۳۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: جَاءَتْ امْرَأَةٌ رِفَاعَةَ الْقُرْظِيِّ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ كُنْتُ عِنْدَ رِفَاعَةَ، فَطَلَّقَنِي فَأَبَتْ طَلَاقِي، فَتَزَوَّجْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الزَّيْبِرِ، إِنَّمَا مَعَهُ مِثْلُ هُدْبَةِ الثَّوْبِ. فَقَالَ: "أَتُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ؟ لَا حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ وَيَذُوقَ عُسَيْلَتِكَ". وَأَبُو بَكْرٍ جَالِسٌ عِنْدَهُ، وَخَالِدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ الْعَاصِ بِالْبَابِ يَنْتَظِرُ أَنْ يُؤْذَنَ لَهُ، فَقَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ، أَلَا تَسْمَعُ إِلَى هَذِهِ مَا تَجْهَرُ بِهِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ؟^(۲)

(۱) زَمَرَةٌ - أَوْ زَمَرَةٌ: نهم دوو وشهیه که له فهرمووده که دا هاتوو، پراویه که گومانی بوو له نیوان ئه و دوو وشهیه دا کامیانی وتوو، وه ههردوو وشهیه که (زَمَرَةٌ یان زَمَرَةٌ) یهک مانایان ههیه، که دهنگی نرم قسه کردنه به هیواشی.

(۲) پروانه: ۵۲۶۰، ۵۲۶۱، ۵۲۶۵، ۵۳۱۷، ۵۷۹۲، ۵۸۲۵، ۶۰۸۴.

۲۶۳۹- عایشه رضی الله عنها ده‌ئی: خیزانی ریفاعه‌ی قورمزی هات بو خزمه‌تی پیغه‌مبهر ﷺ وتی: من خیزانی ریفاعه بووم به‌ته‌لاقی یه‌کجاری ته‌لاقی دام، نینجا شووم کرد به عه‌بدوره‌حمانی کورپی زوبه‌یر، بیگومان زه‌که‌ری نه‌و وه‌ک ریشالی قوماش وایه (نهرمه و ره‌ق نابی)، پیغه‌مبهریش ﷺ فهرمووی: ((ده‌ته‌وئیت بگه‌رپیته‌وه بو لای ریفاعه؟! نابی هه‌تا تو شیرینی و له‌زمتی عه‌بدوره‌حمان نه‌چه‌زی، نه‌و شیرینی و له‌زمتی تو نه‌چه‌زی!!))، نه‌بو به‌که‌ریش لای پیغه‌مبهر ﷺ دانیشتبوو، خالیدی کورپی سه‌عیدی کورپی عاصیش له‌بهر دمرگا‌که بوو، چاوم‌پوان بوو مؤه‌تی پی بدریت (بیته ژووره‌وه)، وتی: نه‌ی نه‌بو به‌که‌ر گوئیت لییه نه‌و ئاهرته لای پیغه‌مبهر ﷺ به‌ناشکرا چی ده‌لئیت؟!

۴ - باب: إِذَا شَهِدَ شَاهِدٌ أَوْ شُهِدَ بِشَيْءٍ، فَقَالَ آخِرُونَ: مَا عَلِمْنَا ذَلِكَ يُحْكَمُ بِقَوْلِ مَنْ شَهِدَ

قَالَ الْحُمَيْدِيُّ: هَذَا كَمَا أَخْبَرَ بِلَالٌ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى فِي الْكَعْبَةِ. وَقَالَ الْفَضْلُ: لَمْ يُصَلِّ. فَأَخَذَ النَّاسُ بِشَهَادَةِ بِلَالٍ. كَذَلِكَ إِنْ شَهِدَ شَاهِدَانِ أَنَّ لِفُلَانٍ عَلَى فُلَانٍ أَلْفَ دِرْهَمٍ وَشَهِدَ آخَرَانِ بِأَلْفٍ وَخَمْسِمِائَةٍ، يُقْضَى بِالزِّيَادَةِ.

۴- باسیک: ئەگەر شایه‌تیک یان چەند شایه‌تیک شایه‌تیان لەسەر شتیک دا، وە کەسانیکێ تر وتیان: ئێمە ئەو شتەمان نەزانوو، کار بە قسەمی ئەو دەکرێت شایه‌تی داو

حومه‌یدی ده‌ئی: ئەم باسه‌ وه‌ک ئەوه وایه که بیلال رضی الله عنه وتی: پیغه‌مبهر ﷺ له‌ناو که‌عه‌دا نوێزی کرد، به‌لام فه‌زل وتی: نوێزی نه‌کرد، خه‌لکی کاریان به‌شایه‌تییه‌که‌ی بیلال کرد. هه‌روه‌ها (هه‌مان حوکه‌مه) ئەگەر دوو شایه‌ت

شایه‌تیدان دا فلانه‌که‌س هزار دره‌می لای فلانه‌که‌سه، به‌لام دوو شایه‌تی تر
شایه‌تیدان دا وتیان هزار و پینج سهد دره‌می لایه، کار به‌شایه‌تی زیاتره‌که‌یان
ده‌کری (که هزار و پینج سهده).

۲۶۴۰- حَدَّثَنَا جَبَّان، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ أَبِي حُسَيْنٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّهُ تَزَوَّجَ ابْنَةً لِأَبِي إِهَابٍ بْنِ عَزِيزٍ، فَأَتَتْهُ أَمْرَأَةٌ فَقَالَتْ: قَدْ أَرْضَعْتُ عُقْبَةَ وَالتِّي تَزَوَّجَ. فَقَالَ لَهَا عُقْبَةُ: مَا أَعْلَمُ أَنَّكَ أَرْضَعْتَنِي وَلَا أَخْبَرْتَنِي. فَأَرْسَلَ إِلَى آلِ أَبِي إِهَابٍ يَسْأَلُهُمْ، فَقَالُوا: مَا عَلِمْنَا أَرْضَعْتَ صَاحِبَتَنَا. فَرَكِبَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِالْمَدِينَةِ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "كَيْفَ وَقَدْ قِيلَ؟!". فَفَارَقَهَا، وَنَكَحَتْ زَوْجًا غَيْرَهُ^(۱).

۲۶۴۰- عه‌بدوللای کورپی نه‌بی موله‌یکه له عوقبه‌ی کورپی حاریسه‌وه ﷺ
ده‌یگیریتیه‌وه: که عوقبه‌ کچی‌کی نه‌بو ئیهابی کورپی عه‌زیزی ماره‌ کرد، ئینجا
نافرمته‌ش هات بو لای عوقبه‌ وتی: به‌ دلنیا‌یی‌وه من شیرم داوه به‌ عوقبه‌ و نه‌و
نافرمته‌ش که ماره‌ی گردووه، عوقبه‌ش پئی وت: من ناگادار نیم که تو شیرت
به‌ من دابی، وه نه‌مه‌شت به‌من نه‌وتوووه، جا عوقبه‌ که‌سی‌کی نارد بو لای
بنه‌ماله‌ی نه‌بی ئیهاب پرسیری لی کردن، نه‌وانیش وتیان نه‌مانزانیه‌وه و ناگادار
نین شیری دابیت به‌و که‌جه‌مان، ئینجا عوقبه‌ سواری و لاخه‌که‌ی بوو رۆیشت بو
مه‌دینه‌ بو خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و پرسیری لی کرد، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ
فه‌رموویی: ((چون دمبیته (خیزانت) له‌کاتی‌کدا وتراوه (که شیرتان به‌یه‌که‌وه
خواردوووه))، ئیتر عوقبه‌ش لی‌ی جیا بوو‌یه‌وه، نافرمته‌که‌ شووی کرد به
پیاوئیکی دیکه.

۵- بَابُ الشُّهَدَاءِ الْعُدُولِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَأَشْهِدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ﴾ (۴) الطلاق: ﴿وَمَنْ رَّضِيَ مِنَ الشُّهَدَاءِ﴾ (۸۲) البقرة.

۲۶۴۱- حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُتْبَةَ قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: إِنَّنَا أَنَا كَانُوا يُؤْخَذُونَ بِالْوَحْيِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَإِنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ، وَإِنَّمَا نَأْخُذُكُمُ الْآنَ بِمَا ظَهَرَ لَنَا مِنْ أَعْمَالِكُمْ، فَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا خَيْرًا أَمْنَاهُ وَقَرِينَاهُ، وَلَيْسَ إِلَيْنَا مِنْ سَرِيرَتِهِ شَيْءٌ، اللَّهُ يُحَاسِبُهُ فِي سَرِيرَتِهِ، وَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا سُوءًا لَمْ نَأْمَنُهِ وَلَمْ نُصَدِّقْهُ، وَإِنْ قَالَ: إِنَّ سَرِيرَتَهُ حَسَنَةٌ.

۵- باسی شاهیدی دادپەرۆر

وه فهرمایشتی خوی بهرز و بلند: (وه دوو شاهیدی دادپەرۆر له خوتان بگرن)،
وه (لهوانه‌ی که په‌سه‌ندیان ده‌که‌ن له شاهیده‌کان).

۲۶۴۱- عه‌بدو‌ل‌لای کۆری عۆتبه ده‌لی: له عومه‌ری کۆری خه‌تتا‌بم ﷺ بیست
دمیوت: بێ‌گومان له سه‌رده‌می پێ‌غه‌مبه‌ردا ﷺ که‌سانێک به‌ هۆی نیگاوه
(خراپه‌کانیان ده‌زانراو) سزا ده‌دران، وه به‌پراستی ئیستا نیگا پچراوه^(۱)، بۆیه
ئێمه له ئیستادا به‌گۆیره‌ی نه‌وه‌ی له کرده‌وه‌کانتان‌ه‌وه‌ بۆمان ده‌رده‌که‌وی‌ت
مامه‌له‌تان له‌گه‌ڵدا ده‌که‌ین، جا هه‌ر که‌س کرده‌وه‌ی باشی لی‌ ببینین، نه‌وه به
ئه‌مینی ده‌زانین و له‌ خۆمانی نزیک ده‌که‌ینه‌وه‌، وه ئێمه هه‌ج په‌یوه‌ن‌سیمان به
شاراوه و ناخیه‌وه نییه، خوا بۆ خۆی لی‌پرسینه‌وه‌ی شته‌ شاراوه‌کانی ده‌کات،
هه‌ر که‌سیش کرده‌وه‌ی خراپی لی‌ ببینین، لای ئێمه ئه‌مین نییه و باوه‌ری پێ‌
ناکه‌ین، با بلی‌ بێ‌گومان په‌نه‌ان و شاراوه‌ی چاک و باشه.

(۱) چونکه پێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ له ژياندا نه‌ماوه.

۱- بابُ تَعْدِيلِ كَمْ يَجُوزُ؟

۲۶۴۲- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَرُّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِجَنَازَةٍ، فَأَثْنُوا عَلَيْهَا خَيْرًا، فَقَالَ: "وَجَبَتْ". ثُمَّ مَرَّ بِأُخْرَى، فَأَثْنُوا عَلَيْهَا شَرًّا أَوْ قَالَ غَيْرَ ذَلِكَ- فَقَالَ: "وَجَبَتْ". فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قُلْتَ لِهَذَا: وَجَبَتْ، وَلِهَذَا: وَجَبَتْ؟ قَالَ: "شَهَادَةُ الْقَوْمِ، الْمُؤْمِنُونَ شُهَدَاءُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ"^(۱).

۱- باسی به چند کهس دادپهروهری دهسهلمیت؟

۲۶۴۲- نه نهس ﷺ دهلی: مردوویهك به لای پیغه مبهردا ﷺ براو خه لکه که به چاکی باسیان کرد، فهرمووی ﷺ: ((پئویست بوو^(۲)))، پاشان مردوویهکی تریان به لایدا برد و به خراپی باسیان کرد یان شتیکی تری وت: فهرمووی ﷺ: ((پئویست بوو))، عهز یان کرد نهی پیغه مبهری خوا ﷺ به نه مه یانت فهرموو: ((پئویست بوو))، به و مشیانت فهرموو: ((پئویست بوو))، فهرمووی: ((شایه تیدانی کهسانیك (ومرگیراوه)، باومرداران شایه تیدهرانی خوان لهزه ویدا)).

۲۶۴۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي الْفَرَاتِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرِيْدَةَ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ قَالَ: أَتَيْتُ الْمَدِيْنَةَ وَقَدْ وَقَعَ بِهَا مَرَضٌ، وَهُمْ يَمُوتُونَ مَوْتًا ذَرِيعًا، فَجَلَسْتُ إِلَى عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَمَرَّتْ جِنَازَةٌ، فَأَتْنِي خَيْرٌ، فَقَالَ عُمَرُ: وَجَبَتْ. ثُمَّ مَرَّ بِأُخْرَى، فَأَتْنِي خَيْرًا، فَقَالَ: وَجَبَتْ. ثُمَّ مَرَّ بِالثَّالِثَةِ، فَأَتْنِي شَرًّا، فَقَالَ: وَجَبَتْ. فَقُلْتُ: مَا وَجَبَتْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ قَالَ: قُلْتُ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "أَيُّهَا مُسْلِمُ سَهِدَ لَهُ أَرْبَعَةٌ بِخَيْرٍ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ". قُلْنَا: وَثَلَاثَةٌ؟ قَالَ: "وَتِلْكَ". قُلْتُ: وَاثْنَانِ؟ قَالَ: "وَاثْنَانِ". ثُمَّ لَمْ نَسْأَلْهُ عَنِ الْوَاحِدِ^(۳).

(۱) پروانه: ۱۳۶۷.

(۲) وَجَبَتْ: وانه پئویست بوو، بوو به ئهرک، کهوته نه ستۆی. پروانه: نه لمونجید به کوردی: ۴۳۸/۵.

(۳) پروانه: ۱۳۶۸.

۲۶۴۳- ئەبو ئەسود دەلی: رۆیشتە شاری مەدینە نەخۆشییەکی تیدا بلاو بوو، خەلکی زۆر پێ دەمرد، ئینجا لای عومەر رضی اللہ عنہ دانیشتم، جا جەنازەمەکیان بەلایدا برد، وە بەچاکی باسی کرا، عومەر وتی: پێویست بوو، پاشان جەنازەمەکی تریان برد، وە بە چاکی باسیان کرد، عومەریش وتی: پێویست بوو، جەنازە ی سێیەم برا، وە بە خراپی باسی کرا، عومەریش وتی: پێویست بوو، منیش وتم: چی پێویست بوو ئەو پێشەوای ئیمانداران؟ وتی: ئەو قەسە ی من کردم پێغەمبەریش صلی اللہ علیہ وسلم هەمان فەرماشتی فەرموو: ((هەر مسوڵمانێک چوار کەس شایەتی چاکی بۆ بدن خوا دەیخاتە بەهەشتەوه))، وتمان: سیانیشت؟ فەرمووی: ((سیانیشت))، وتم: دووانیشت؟ فەرمووی: ((دووانیشت))، پاشان پرسیاری یەک شایەتمان لێ نەکرد.

۷- بَابُ الشَّهَادَةِ عَلَى الْأَنْسَابِ، وَالرَّضَاعِ الْمُسْتَفِيزِ، وَالْمَوْتِ الْقَدِيمِ

وَقَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: "أَرْضَعْتَنِي وَأَبَا سَلَمَةَ ثَوْبِيَّةً". وَالتَّنْبُتُ فِيهِ.

۲۶۴۴- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنَا الْحَكَمُ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا، قَالَتْ: اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ أَفْلَحٌ فَلَمْ أَذَنْ لَهُ، فَقَالَ: أَتَحْتَجِبِينَ مِنِّي وَأَنَا عَمُكَ؟! فَقُلْتُ: وَكَيْفَ ذَلِكَ؟ قَالَ: أَرْضَعْتُكَ امْرَأَةً أَخِي بِلْتَنٍ أَخِي. فَقَالَتْ: سَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم، فَقَالَ: "صَدَقَ أَفْلَحُ، ائْذَنِي لَهُ"^(۱).

۷- باسی شاهیدیدان لەسەر رەچەلەک و شیرپێدانی بلاو بوو و مردنی کۆن

پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرمووی: ((سوومیە شیری داوہ بە من و ئەبو سەلەمە))، وە پێویستی دلتیاوون و پشت راستکردنەوہ دەربارە ی شیرپێدان.

۲۶۴۴- عورودی کوری زوبهیر دهگیرپتهوه له عانیشهوه ﷺ که وتی: نهفلهح مؤلتهتی خواست بۆ هاتنه ژوورهوه بۆ لام، منیش مؤلتهتم نهدا، نهویش وتی: بۆ خۆتم پیشان نادمیت لهکاتیکیدا من مامهی تۆم؟ منیش وتم: چۆنه نهوه (که تۆ مامی منی)؟ وتی: خیزانی براکهه شیر پیدای که شیرمهکی هی براکهمه، عانیشه وتی: لهوبارمیهوه پرسیارم له پیغهمبهری خوا ﷺ کرد، نهویش فهرمووی: ((نهفلهح راست دهکات مؤلتهتی بده)).

۲۶۴۵- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فِي بِنْتِ حَمْزَةَ: "لَا تَحِلُّ لِي، يَحْرُمُ مِنَ الرِّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ، هِيَ بِنْتُ أَخِي مِنَ الرِّضَاعَةِ"^(۱).

۲۶۴۵- عهبدوولای کوری عهعباس ﷺ دهلی: پیغهمبهر ﷺ دهربارهی کچی حهمره فهرمووی: ((نهو بۆ من ههلال نییه)^(۲)، نهوهی بههوی رهجههکهوه ههپامه بههوی شیرخواردنیهوه ههپام دهبیته، نهو ئاخرمه کچی برای شیر منه))^(۳).

۲۶۴۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا -زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ- أَخْبَرَتْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عِنْدَهَا، وَأَنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ رَجُلٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ. قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَاهُ فَلَانًا. لِعَمِّ حَفْصَةَ مِنَ الرِّضَاعَةِ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِكَ.

(۱) پروانه: ۵۱۰۰.

(۲) سه رنج : ههموو شیرخواردنیک مهچهمیهته دروست ناکات، بهلکو نهو شیر خواردنه مهچهمیهته دروست دهکات که مندال له تهههنی دوو سالیدا بیخوات، وه دهبیته لاشهی منداله که بههیز بکات، وه نهوه پرتیه بهخوات که بهتهنها شیرکه برستی منداله شیرهخوره که نههیلته و لایبات.

(۳) مارهی بکهه.

قَالَتْ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَرَاهُ فَلَانًا". لِعَمِّ حَفْصَةَ مِنَ الرَّضَاعَةِ. فَقَالَتْ: عَائِشَةُ لَوْ كَانَ فَلَانٌ حَيًّا -لِعَمَّهَا مِنَ الرَّضَاعَةِ- دَخَلَ عَلَيَّ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "نَعَمْ، إِنَّ الرَّضَاعَةَ تُحَرِّمُ مَا يَحْرُمُ مِنَ الْوِلَادَةِ"^(۱).

۲۶۴۶- عه‌مه‌ری گچی عه‌بدو‌ره‌حمان دم‌گی‌رپ‌ته‌وه که عانی‌شه‌ی ﷺ خیزانی پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ بوی گیرایه‌وه که پی‌غه‌م‌به‌ری خوا ﷺ له مائی نه‌و (عانی‌شه) بوو، وه عانی‌شه گوئی له‌دم‌نگی پیاویک بوو داوای مؤ‌له‌تی ده‌کرد بۆ چوونه ژووره‌وه له‌مائی حه‌ف‌سه، عانی‌شه ده‌لی منیش وتم: نه‌ی پی‌غه‌م‌به‌ری خوا ﷺ وابزانم فلانه که‌سه، مه‌به‌ستی مامی شیرى حه‌ف‌سه بوو، عانی‌شه‌ش وتی: نه‌ی پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ نه‌وه پیاویکه داوای مؤ‌له‌ت ده‌کات بی‌ته ژووره‌وه بۆ مائی تو، وتی: پی‌غه‌م‌به‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((وابزانم فلانه‌که‌سه))، مه‌به‌ستی مامی شیرى حه‌ف‌سه‌بوو، عانی‌شه‌ش وتی: نه‌که‌ر فلانه‌که‌س زیندوو بووایه‌مه‌به‌ستی مامی شیرى خو‌ی بوو- به‌تابیه بۆ مائی من (دروست بوو)؟ پی‌غه‌م‌به‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((به‌لی دروست بوو، بی‌گومان نه‌وه‌ی به‌ره‌چه‌له‌ک و له‌دایک بوون هه‌پام بی‌ت، به‌شیر‌خواردنیش هه‌پام ده‌بی‌ت)).

۲۶۴۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعَثَاءِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَسْرُوقٍ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ وَعِنْدِي رَجُلٌ، قَالَ: "يَا عَائِشَةُ، مَنْ هَذَا". قُلْتُ: أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ. قَالَ: "يَا عَائِشَةُ، انْظُرْنَ مَنْ إِخْوَانُكُنَّ، فَإِنَّمَا الرَّضَاعَةُ مِنَ الْمَجَاعَةِ". تَابَعَهُ ابْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ^(۲).

۲۶۴۷- عانی‌شه ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ هات بۆ لای من پیاویک له‌مائی من بوو، فه‌رمووی: نه‌ی عانی‌شه! نه‌م پیاوه‌کی‌یه؟ وتم: برای شیرمه، فه‌رمووی: نه‌ی

(۱) پروانه: ۳۱۰۵، ۵۰۹۹.

(۲) پروانه: ۵۱۰۲.

عائیشه! سهرنج بدمن بزانن براکانتان کین، چونکه بیگومان نهو شیرخواردنه (مه‌حره‌میه‌ت دروست ده‌کات) که برسی‌تی نه‌هیلن)). ئیبنو مه‌هدی له سوفیان‌ه‌وه گیراویه‌تییه‌وه‌و پالپشتی گیرانه‌وه‌که‌ی محمدی کو‌ری که‌سیری کردووه.

۸- بَابُ شَهَادَةِ الْقَاضِي وَالسَّارِقِ وَالزَّانِي

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَازِمَاتُ يَأْزِمْنَ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَوْ هُمُ ثَمَنِينَ جُلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ (۱) إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا ﴿۵﴾ فِي النُّورِ. وَجَلَدَ عُمَرُ أَبَا بَكْرَةَ وَشَبْلَ بْنَ مَعْبِدٍ وَنَافِعًا بِقَدْفِ الْمَغِيرَةِ، ثُمَّ اسْتَتَابَهُمْ، وَقَالَ: مَنْ تَابَ قَبِلْتُ شَهَادَتَهُ. وَأَجَازَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُتْبَةَ، وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَسَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ، وَطَاوُسٌ، وَمُجَاهِدٌ، وَالشَّعْبِيُّ، وَعِكْرِمَةُ، وَالزُّهْرِيُّ، وَمُحَارِبُ بْنُ دَثَارٍ، وَشُرَيْحٌ، وَمَعَاوِيَةُ بْنُ قُرَّةَ. وَقَالَ أَبُو الرَّثَادِ: الْأَمْرُ عِنْدَنَا بِالْمَدِينَةِ إِذَا رَجَعَ الْقَاضِي عَنْ قَوْلِهِ اسْتَغْفَرَ رَبَّهُ، قَبِلْتُ شَهَادَتَهُ. وَقَالَ الشَّعْبِيُّ وَقَتَادَةُ: إِذَا أَكْذَبَ نَفْسَهُ جُلِدَ وَقَبِلْتُ شَهَادَتَهُ. وَقَالَ الثَّوْرِيُّ: إِذَا جُلِدَ الْعَبْدُ ثُمَّ أُعْتِقَ جَارَتْ شَهَادَتُهُ، وَإِنْ اسْتَفْضَى الْمَخْدُودُ فَقَضَايَاهُ جَائِزَةٌ. وَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ: لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ الْقَاضِي، وَإِنْ تَابَ، ثُمَّ قَالَ: لَا يَجُوزُ نِكَاحُ بَغِيرِ شَاهِدَيْنِ، فَإِنْ تَزَوَّجَ بِشَهَادَةِ مَخْدُودَيْنِ جَارَ، وَإِنْ تَزَوَّجَ بِشَهَادَةِ عَبْدَيْنِ لَمْ يَجْزُ. وَأَجَازَ شَهَادَةَ الْمَخْدُودِ وَالْعَبْدِ وَالْأَمَةِ لِرُؤْيَا هِلَالِ رَمَضَانَ.

وَكَيفَ تُعْرَفُ تَوْبَتُهُ؟

وَقَدْ نَفَى النَّبِيُّ ﷺ الزَّانِيَ سَنَةً. وَنَهَى عَنْ كَلَامِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ وَصَاحِبِيهِ حَتَّى مَضَى خَمْسُونَ لَيْلَةً^(۱).

۸- باسی شاهیدی دانی بوختان کهر و دز و زیناکار

وه ئەم فەرمايشته‌ی خوا به‌رز و بڵنده: (پوه ئەوانه‌ی بوهتانی (زینا) دهمنه پال ئافرمتانی داوینپاک، له پاشان چوار شاهید ناهینن (له‌سه‌ر راستی بوهتانه‌که‌یان)، ئەوه هه‌شتا دار (شه‌لاق)یان لێ بدن، نیت هرگیز شایه‌تیان لێ ورمه‌گره‌، وه ئەوانه له سنوور دمرچوون ﴿٦﴾ جگه له‌وانه‌ی ته‌وبه ده‌که‌ن ﴿٥﴾. وه عومهر ﷺ شه‌لاقی دا له ئەبو به‌که‌ره و شیبلی کورپی مه‌عه‌به‌د و نافع له‌به‌ر بوختانی زیناکردنیان بۆ موغیره‌، پاشان داوای ته‌وبه‌کردنی لێ کردن، وتی: هه‌رکه‌ستان ته‌وبه بکات (له‌و تاوانه‌ی کردوویه‌تی) شایه‌تی ورمه‌گرم. وه هه‌ریه‌ک له عه‌بدوللای کورپی عوتبه و عومهری کورپی عه‌بدولعه‌زیز و سه‌عیدی کورپی جوبه‌یر و تاووس و موجاهید و شه‌عبی و عیکریمه و زوه‌ری و موچاریبی کورپی دیسار و شو‌رمیح و موعاویه‌ی کورپی قور‌په شایه‌تی شه‌لاق‌دراو^(۱) دروسته لایان. وه ئەبو زیناد ده‌لی: لای ئیمه‌ی زانایانی مه‌دینه ئەگه‌ر بوختان که‌رکه‌ په‌شیمان بوویه‌وه له‌بوختانه‌که‌ی و داوای لی‌خو‌ش‌بوونی له په‌روم‌دگاری کرد، شایه‌تییه‌که‌ی ورمه‌گیریت. وه شه‌عبی و هه‌تاده ده‌لین: ئەگه‌ر خو‌ی به‌درو‌خسته‌وه شه‌لاقی لێ دهریت و شایه‌تی ورمه‌گیریت. وه سه‌وری ده‌لی: ئەگه‌ر کو‌یله شه‌لاق درا، پاشان نازاد کرا، شایه‌تی دانی دروسته‌، وه ئەگه‌ر شه‌لاق لی‌دراوینک داوای لی‌کرا ببیت به‌دادومر، ئەوه بریارو دادومرییه‌کانی دروسته و په‌وايه. وه هه‌ندیک که‌س (ئەبو حه‌نیفه) ده‌لین: شایه‌تی شه‌لاق‌دراو دروست نییه‌، با ته‌وبه‌ش بکات. پاشان ده‌لی: هیج ماره برپینیک دروست نییه‌ به‌دوو شایه‌ت نه‌بیت، به‌لام ئەگه‌ر ئافرمتیکی ماره‌کرد به

(۱) به‌هۆی بوختان کردنی بۆ بیاو و ئافره‌تی موس‌لمانی داوین پاک.

شایه‌تی دوو شه‌لاقدراو دروسته، وه نه‌گهر که‌سیک ئا‌فرمتیکی ماره‌کرد به‌شایه‌تی دوو کۆیله دروست نییه، وه (هه‌ندیک که‌س) شایه‌تی شه‌لاقدراو کۆیله و که‌نیزه‌کی پێگه پێداوه و لای دروسته بۆ بینینی مانگی رهمه‌زان.

وه‌ته‌وبه‌کردنی شه‌لاقدراو چۆن ده‌زانریت؟

پێغه‌مبه‌ر ﷺ بۆ ماوه‌ی سالتیک زیناکاری له‌شوینی خۆی دوورخستۆته‌وه. وه پێغه‌مبه‌ر ﷺ قسه‌کردنی له‌گه‌ڵ که‌عبی کوری مالیک و دوو هاو‌رپیه‌که‌ی بۆ ماوه‌ی په‌نجا رۆژ قه‌ده‌غه‌کرد^(۱).

۲۶۴۸- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ، أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ امْرَأَةً سَرَقَتْ فِي غَزْوَةِ الْفَتْحِ، فَأُتِيَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فْقُطِعَتْ يَدُهَا. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَحَسَنْتُ تَوْبَتَهَا وَتَزَوَّجْتُ، وَكَانَتْ تَأْتِي بَعْدَ ذَلِكَ فَأَرْفَعُ حَاجَتَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(۲).

۲۶۴۸- عوروه ده‌لی: ئا‌فرمتیک له‌غه‌زای ئازادکردنی مه‌که‌دا دزی کرد، ئینجا هینرا بۆ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، پاشان فه‌رمانی کرد و ده‌ستی بر‌ا، عایشه ؓ ده‌لی: ئینجا نه‌و ئا‌فرمه‌ ته‌وبه‌یه‌کی چاکی کرد و شووی کرد، جا پاش نه‌وه ده‌هات بۆ لای من، منیش ههر بپۆیستییه‌کی هه‌بووایه ده‌مه‌گیاندا به‌پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ.

(۱) به‌هۆی دوا‌که‌وتنی هه‌ردووکیان له‌ به‌شداری کردن له‌ غه‌زای ته‌بووکدا له‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ و هاوه‌لانی ﷺ به‌بێ هیچ هۆو عوزرێک، چیرۆک و باسه‌که‌شیان به‌ درێژی له‌ فه‌رمووده‌ی: (۴۴۱۸) ی سه‌حیحی بوخاریدا هاتوه.

(۲) پ‌روانه: ۳۴۷۵، ۳۷۳۲، ۳۷۳۳، ۴۳۰۴، ۶۷۸۷، ۶۷۸۸، ۶۸۰۰.

٢٦٤٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ رضي الله عنه، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ أَمَرَ فَيْمَنْ زَنَى وَلَمْ يُحْصِنْ بِجَلْدِ مِائَةٍ وَتَغْرِيبِ عَامٍ^(١).

٢٦٤٩- زميدى كورى خاليد رضي الله عنه دهگيرپته وه له پيغه مبهري خواوه ﷺ كه ههرمانى كردووه دهر بارمى نهو كه سهى (كج يان كور بووايه و) زيناي بكر دايه سه د شهاقى ليبريت، ساليكيش دوور بخريته وه له شوينى خوى.

٩ - بَابُ: لَا يَشْهَدُ عَلَى شَهَادَةِ جَوْرِ إِذَا أَشْهَدَ

٢٦٥٠- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا أَبُو حَيَّانَ التَّمِيمِيُّ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضي الله عنه قَالَ: سَأَلْتُ أُمِّي أَبِي بَعْضَ الْمَوْهَبَةِ لِي مِنْ مَالِهِ، ثُمَّ بَدَأَ لَهُ فَوَهَبَهَا لِي فَقَالَتْ لَا أَرْضِي حَتَّى تُشْهَدَ النَّبِيُّ ﷺ. فَأَخَذَ بِيَدِي وَأَنَا غُلَامٌ، فَأَتَى بِي النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ أُمَّهُ بِنْتُ رَوَاحَةَ سَأَلَتْنِي بَعْضَ الْمَوْهَبَةِ لِهَذَا، قَالَ: "أَلَمْ وَلَدٌ سِوَاهُ؟". قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَأَرَاهُ قَالَ: "لَا تُشْهَدُنِي عَلَى جَوْرٍ". وَقَالَ أَبُو حَرِيرٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ: "لَا أَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ"^(٢).

٩- باسيك: شايه تى نه دان له سهر ستهم و نادادى نه گهر داواى شايه تى ليكرا

٢٦٥٠- نوعمانى كورى به شير ﷺ دايكم داواى شتيكى له باوكم كرد له سامانى باوكم كه بيبه خشيت به من، پاشان باوكم بوى پروون بوويه وه و به خشى پيم، جا

(١) پروانه: ٢٣١٤.

(٢) پروانه: ٢٥٨٦.

دایکم وتی: رازی نابم هه‌تا پی‌غه‌مبهر ﷺ نه‌که‌یت به شایه‌ت له‌سه‌ری، جا باو‌کم ده‌ستی گرت‌م که من می‌رد‌مندال بووم، بردمی بو خرمه‌تی پی‌غه‌مبهر ﷺ و وتی: بی‌گومان دایکی ئەم کور‌ه (عه‌مه‌ری) کچی ره‌وا‌حه‌یه، داوای لی کردووم مائی‌کم ببه‌خشم به‌م کور‌ه، پی‌غه‌مبهر ﷺ فه‌رمووی: ((جگه له‌م کور‌ه مندالی ترت هه‌یه؟))، وتی: به‌لی، جا وابزانم فه‌رمووی: ((من مه‌که به‌شایه‌ت له‌سه‌ر سته‌م و نادادی)). وه ئەبو حه‌ریز له شه‌عبیه‌وه ده‌گیر‌یت‌ه‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((من شایه‌تی ناده‌م له‌سه‌ر سته‌م و نا‌ره‌وایی)).

۲۶۵۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو جَمْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ زُهْدَمَ بْنَ مُضَرِّبٍ قَالَ: سَمِعْتُ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "خَيْرُكُمْ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ". قَالَ عِمْرَانُ: لَا أَذْرِي أَذْكَرَ النَّبِيِّ ﷺ بَعْدَ قَرْنَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّ بَعْدَكُمْ قَوْمًا يَخُونُونَ وَلَا يُؤْمِنُونَ، وَيَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ، وَيَنْذِرُونَ وَلَا يَفُونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السَّمَنُ"^(۱).

۲۶۵۱- عیم‌رانی کور‌ی حوصه‌ین ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبهری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((چاک‌ترین‌تان (خه‌ل‌کی) چه‌رخ‌ی منه، پاشان ئەو خه‌ل‌کانه‌ی دوا‌ی ئەوان دین، پاشان ئەوانه‌ی دوا‌ی ئەوان دین))، عیم‌ران وتی: نازانم ئایا پی‌غه‌مبهر ﷺ دوو چه‌رخ‌ی فه‌رموو یان سی چه‌رخ، پی‌غه‌مبهر ﷺ فه‌رمووی: ((بی‌گومان له پاش نی‌وه که‌سانیک دین خیانه‌ت ده‌که‌ن و ئەمانه‌ت نا‌پاری‌زن، شایه‌تی ده‌ده‌ن بی ئەوه‌ی داوای شایه‌تی دانیان لی کرابیت، وه نه‌زر ده‌که‌ن و نایبه‌نه سه‌ر، هه‌روه‌ها فه‌له‌و‌بوون له‌ناو‌یان‌دا په‌یدا‌ده‌بیت و دمر‌ده‌که‌ویت)).

(۱) بر‌وا‌نه: ۳۶۵۰، ۶۴۲۸، ۶۶۹۵.

۲۶۵۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبِيدَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ يَجِيءُ أَقْوَامٌ تَسْبِقُ شَهَادَةَ أَحَدِهِمْ يَمِينُهُ، وَيَمِينُهُ شَهَادَتُهُ". قَالَ إِبْرَاهِيمُ: وَكَانُوا يَضْرِبُونَنَا عَلَى الشَّهَادَةِ وَالْعَهْدِ^(۱).

۲۶۵۲- عهبدوللا (ی کوری مهسعود) ﷺ له پښغه مبهروهه ﷺ دهگیرپته وه که ههرموویه تی: ((چاکترینی خه لک خه لکی چه رخ و سه رده می منه، پاشان نه وانه ی دوا ی نه وان دین، پاشان نه وانه ی دوا ی نه وان دین، پاشان که سانیک دین شایه تی دانی یه کیکیان پیش سویند خواردنی ده که ویت، وه سویند خواردنی پیش شایه تی دانی ده که وی^(۲))). ئیبراهیم ده لی: نیمه له رابردوودا له سه ر شایه تی دان و بهیمانی خوا لییان دما دین^(۳).

۱- بابُ مَا قِيلَ فِي شَهَادَةِ الزُّورِ

لِقَوْلِهِ ﷺ: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ﴾ (۷۲) الفرقان. وَكِتْمَانِ الشَّهَادَةِ لِقَوْلِهِ: ﴿وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ﴾ وَاللَّهُ يَمَّا تَعْمَلُونَ عَلَيْهِ ﴿۷۳﴾ البقرة. ﴿تَلَوْا﴾ (۱۳۵) النساء. أَلَسِنَتَكُمْ بِالشَّهَادَةِ.

(۱) بروهه: ۳۶۵۱، ۶۴۲۹، ۶۶۵۸.

(۲) نه وانه نه و که سانه ن مکورن له سه ر سویند خواردن، سه ر که رمی بلا و کردنه وه ی سویند خواردن له ناو خه لکید، وه سویند ده خۆن له سه ر نه وه ی شایه تی له سه ر ده دن، جا جاری وا هه یه پیش شایه تیدانه که سویند ده خۆن، جاری واش هه یه به پیچه وانه وه، وه ده گونجی مه به ست لیتی په له کردن بیت له شایه تیدان و سویند خواردن، نه وه نده سووره له سه ر یان په له یه تی، هه تا نازانی به کامیان ده ست پتی بکات، وه که نه وه وایه هه ر به که یان پیش نه وه ی دیکه یان به که ویت له به ر گو ی نه دان به ئیسلامه وه.

((۳)) بۆ نه وه ی به درۆ شایه تی نه ده یان.

۱۰- باسی ئه‌وه‌ی وتراوه دهرباره‌ی شاهیدی دانی درۆ

به‌به‌لگه‌ی ئه‌م فهرمایشته‌ی خوای بالادهمست و گه‌وره: (وه (به‌نده‌گانی خوا) که‌سانیکن که شایه‌تی درۆ نادن)، (وه ئه‌وه‌ی ووتراوه دهرباره‌ی) شاردنه‌وه‌ی شایه‌تی دان به به‌لگه‌ی ئه‌م فهرمایشته‌ی خوا: (وه شایه‌تی دان مه‌شارنه‌وه، ئه‌و که‌سه‌ی بیشاریته‌وه ئه‌وه به‌راستی به‌دل گوناها‌به‌ره، وه خوا ناگاداره به هه‌موو کردمه‌یه‌کتان). ﴿تَلَوْا ۝۱۳۵﴾ واته: (ئه‌گه‌ر) زمانتان به شایه‌تیدان (ی ناهه‌ق وهرچه‌رخینن).

۲۶۵۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ، سَمِعَ وَهْبَ بْنَ جَرِيرٍ، وَعَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ إِبْرَاهِيمَ قَالَا: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الْكَبَائِرِ، قَالَ: "الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ، وَشَهَادَةُ الزُّورِ". تَابَعَهُ عُندَرُ وَأَبُو عَامِرٍ، وَبَهْزٌ، وَعَبْدُ الصَّمَدِ، عَنْ شُعْبَةَ ^(۱).

۲۶۵۳- ئه‌نه‌س ﷺ وتی: پرسیری گونا‌هه گه‌وره‌کان له پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ کرا (کامانه‌ن؟)، فهرمووی: ((هاوبه‌ش دانان بو خوا، سه‌رپیچی کردنی دایک و باوک، کوشتنی مروق، وه شایه‌تیدانی درۆ)). هه‌ریه‌ک له‌غوندهر و ئه‌بو عامیر و به‌هز و عه‌بدو‌سه‌مه‌د ئه‌م فهرموودمیه ده‌گێر‌نه‌وه، پالپشتی گێر‌انه‌وه‌که‌ی وه‌ه‌بی کورپی جه‌ری‌ر له شو‌عه‌به‌وه ده‌که‌ن.

۲۶۵۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، حَدَّثَنَا الْجَرِيرِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "أَلَا أُتَبِّئُكُمْ بِكَبِيرِ الْكَبَائِرِ". ثَلَاثًا. قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: "الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ". وَجَلَسَ وَكَانَ مُتَكِنًا فَقَالَ: "أَلَا وَقَوْلُ

الزُّورِ". قَالَ: فَمَا زَالَ يُكْرِهُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ. وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ: حَدَّثَنَا الْجَرِيرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ^(۱).

۲۶۵۴- عه‌بدو‌ره‌حمانی کو‌ری نه‌بو به‌کره له باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه که ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((نایا هه‌وال‌تان پی بده‌م گونا‌هه هه‌ره که‌ورمه‌کان چین؟)), سی جار نه‌م وته‌یه‌ی دووباره‌کرده‌وه. ئیمه‌ش وت‌مان: به‌لی نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ! هه‌وال‌مان بده‌ری, فه‌رمووی: ((هاوبه‌ش دانان بو خواو سه‌ری‌چی کردنی دایک و باوک)), وه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ پالیدابوو‌یه‌وه, راست بوویه‌وه و دانیش‌ت و فه‌رمووی: ((ناگادارب‌ن وته‌ی درو‌ش)), نه‌نه‌س ده‌لی: جا به‌به‌رده‌وامی نه‌م وته‌ی دووباره ده‌کرده‌وه, هه‌تا ده‌مان وت: خو‌زگه بی‌ده‌نگ بو‌وايه (بو نه‌وه‌ی نازاری خو‌ی نه‌دات). (نه‌م فه‌رمووده به‌ری‌گه‌یه‌کی تری‌ش هاتووه) ئیسماعیلی کو‌ری ئیبراهیم ده‌لی: جو‌ره‌یری بو‌ی گیراینه‌وه وتی: عه‌بدو‌ره‌حمان بو‌ی گیراینه‌وه.

۱۱- بَابُ شَهَادَةِ الْأُمَمَى، وَأَمْرِه، وَنِكَاحِهِ وَإِنْكَاحِهِ، وَمُبَايَعَتِهِ،

وَقَبُولِهِ فِي التَّأْذِينَ وَغَيْرِهِ، وَمَا يُعْرَفُ بِالْأَصْوَاتِ

وَأَجَّازَ شَهَادَتَهُ قَاسِمٌ وَالْحَسَنُ وَابْنُ سِيرِينَ وَالزُّهْرِيُّ وَعَطَاءٌ. وَقَالَ الشَّعْبِيُّ: تَجُوزُ شَهَادَتُهُ إِذَا كَانَ عَاقِلًا. وَقَالَ الْحَكَمُ: رُبُّ شَيْءٍ تَجُوزُ فِيهِ. وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: أَرَأَيْتَ ابْنَ عَبَّاسٍ لَوْ شَهِدَ عَلَى شَهَادَةٍ أَكُنْتُ تَرُدُّهُ؟ وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَبْعَثُ رَجُلًا، إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ أَفْطَرَ، وَيَسْأَلُ عَنِ الْفَجْرِ فَإِذَا قِيلَ لَهُ: طَلَعَ. صَلَّى رَكَعَتَيْنِ. وَقَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ: اسْتَأْذَنْتُ عَلَى عَائِشَةَ فَعَرَفْتُ صَوْتِي، قَالَتْ سُلَيْمَانُ، ادْخُلْ، فَإِنَّكَ مَمْلُوكٌ مَا بَقِيَ عَلَيْكَ شَيْءٌ. وَأَجَّازَ سَمُرَةُ بْنُ جُنْدَبٍ شَهَادَةَ امْرَأَةٍ مُنْتَقِبَةٍ.

II- باسی (حوکمی) شایه‌تیدانی نابینا و کاروباری تردا و ژن هینان و به‌شوودانی، کرین و فروشتنی، وه‌رگرتنی وتهی له بانگدان و شتی تر، وه ئه‌وهی به ده‌نگه‌کاندا ده‌زانریت

فاسیم و حه‌سه‌ن و ئیبنو سیرین و زوه‌ری و عه‌تا شایه‌تیدانی نابینایان لای دروسته و رێگه‌یان پێداوه. شه‌عی ده‌لی: شایه‌تیدانی نابینا دروسته نه‌گه‌ر زیر و عاقل بوو. حه‌که‌م ده‌لی: له هه‌ندیک شتدا شایه‌تیدانی نابینا دروسته. زوه‌ری ده‌لی: پیم بلی نه‌گه‌ر ئیبنو عه‌بباس شایه‌تی بدات له‌سه‌ر شتی ئایا تو شایه‌تیدانه‌که‌ی وه‌رناگری^(۱). ئیبنو عه‌بباس پیاویکی ده‌نارد کاتی که خور ئاوا ده‌بوو (بزانئ ئاوا بووه)، جا پۆزوی ده‌شکاند، وه پرسایاری بانگی به‌یانی ده‌کرد، جا نه‌گه‌ر بو‌ترایه بانگ بوو دوو رکا‌ت نویزی ده‌کرد^(۲). سوله‌یمانی کوری یه‌سار ده‌لی: دا‌وای مۆله‌تی چوونه ژووره‌وه‌م کرد له عائشه رضی الله عنها، نه‌ویش ده‌نگی ناسیم، وتی: سوله‌یمانیت؟ وهره ژووره‌وه، چونکه تو کۆیله‌یت هیچ پارته له‌سه‌ر نه‌ماوه^(۳). سه‌موره‌ی کوری چونده‌ب شایه‌تیدانی نافرمتی په‌چه به‌سه‌ری قبول کردووه و به‌لایه‌وه دروست بووه.

۲۶۵۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ بْنِ مَيْمُونٍ، أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی الله عنها، قَالَتْ سَمِعَ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله رَجُلًا يَقْرَأُ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: "رَحِمَهُ اللَّهُ، لَقَدْ أَذْكَرَنِي كَذَا وَكَذَا آيَةً، أَسْقَطُتُهُنَّ مِنْ سُورَةٍ كَذَا وَكَذَا".

وَرَأَى عَبْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَائِشَةَ تَهْجِدُ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله فِي بَيْتِي، فَسَمِعَ صَوْتَ عَبْدٍ يُصَلِّي فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: "يَا عَائِشَةُ، أَصَوْتُ عَبْدٍ هَذَا؟". قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: "اللَّهُمَّ ارْحَمْ عَبْدًا"^(۴).

(۱) چونکه له کۆتایی ته‌مه‌نیدا نابینا بوو. (پروانه: إرشاد الساري: ۹۸/۶).

(۲) به بیستنی هه‌واله‌که بئ نه‌وه‌ی که سه‌که ببینیت.

(۳) کۆیله‌ی عائشه بووه نووسراوی له‌گه‌ل کردووه، هه‌موو پاره‌که‌ی داوه و هیچی له‌سه‌ر نه‌ماوه.

(۴) پروانه: ۵۰۳۷، ۵۰۳۸، ۵۰۴۲، ۶۳۳۵.

۲۶۵۵- عائیشه رضی الله عنها دهلی: پیغه مبه رضی الله عنه له مزگه وتدا گوئی له پیاویک بوو قورئانی دهخویند، فهرمووی: ((خوا رهحمی پی بکات، بهراستی نهومنده و نهومنده نایه تی بیرخستمه وه که من لهو سوورپته و لهو سوورپته ده مپه پاند)).
 عه ببادی کوری عه بدوللا گپراویه تیه وه له عائیشه وه رضی الله عنها نهم زیاده ی هیناوه دهلی: پیغه مبه رضی الله عنه له مالی مندا شهو نوپزی کرد، گوئی له دمنگی عه بباد بوو له مزگه وتدا نوپزی ده کرد، فهرمووی: ((عائیشه نه وه دمنگی عه بباده؟))، وتم: بهلی، فهرمووی: ((خوایه رهحم به عه بباد بکهیت)).

۲۶۵۶- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضی الله عنهما قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّ بِلَالًا يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ، فَكُلُّوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَذِّنَ" أَوْ قَالَ: "حَتَّى تَسْمَعُوا أَذَانَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ". وَكَانَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ رَجُلًا أَعْمَى، لَا يُؤَذِّنُ حَتَّى يَقُولَ لَهُ النَّاسُ: أَصْبَحْتَ ^(۱).

۲۶۵۶- سالیمی کوری عه بدوللا ده گپرتیه وه له عه بدوللای کوری عومه ره وه رضی الله عنهما که پیغه مبه رضی الله عنه فهرموویه تی: ((بیگومان بیلال (ره مه زانان) له شهودا بانگ دمدات، که واته بخون و بخونه وه ههتا بانگ (ی دووهم) دمدری))، یان فهرمووی: ((ههتا گویتان له بانگی عه بدوللای کوری نوممی مهکتوم دمی)). (عه بدوللا یان ئیبنو شیهاب) وتی: عه بدوللای کوری نوممی مهکتوم پیاویکی کوپر بوو، بانگی بهیانی نه دمدا ههتا خه لکی پییان دهوت: بانگی بهیانی بووه.

۲۶۵۷- حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنِ الْمُسَوَّرِ بْنِ مَخْرَمَةَ رضی الله عنه قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أَقْبِيَّةً، فَقَالَ لِي أَبِي مَخْرَمَةَ:

انْطَلِقْ بِنَا إِلَيْهِ عَسَى أَنْ يُعْطِيَنَا مِنْهَا شَيْئًا. فَقَامَ أَبِي عَلَى الْبَابِ فَتَكَلَّمَ، فَعَرَفَ النَّبِيُّ ﷺ صَوْتَهُ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ وَمَعَهُ قَبَاءٌ، وَهُوَ يُرِيهِ مَحَاسِنَهُ وَهُوَ يَقُولُ: "حَبَأْتُ هَذَا لَكَ، حَبَأْتُ هَذَا لَكَ"^(۱).

۲۶۵۷- عهبدوللای کوری ئه‌بو موله‌یکه له میسومری کوری مه‌خرمه‌وه ﴿ﷺ﴾ دمگیرپته‌وه و ده‌لی: چهند که‌وایه‌ک هاتبوو بو پیغه‌مبهر ﷺ، جا مه‌خرمه‌ی باوکم پیتی وتم: با برۆین بو خزمه‌تی، به‌لکو له‌و که‌وایانه که‌وایه‌کمان بداتی (و رۆیشتن)، نینجا باوکم لای دمرگاکه و مستابوو قسه‌ی دمکرد، پیغه‌مبهر ﷺ ده‌نگی ناسی و هاته دهرمه‌وه، که‌وایه‌کی پییوو، جوانییه‌کانی که‌واکه‌ی پیشانی باوکم ده‌دا و ده‌یفه‌رموو: ((ئه‌مه‌م بو تو شاردۆته‌وه، ئه‌مه‌م بو توشاردۆته‌وه)).

۱۲- بَابُ شَهَادَةِ النِّسَاءِ

وَقَوْلُهُ ﷺ: ﴿فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ﴾ ﴿۱۸۲﴾ البقرة.

۲۶۵۸- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي زَيْدٌ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "أَلَيْسَ شَهَادَةُ الْمَرْأَةِ مِثْلَ نِصْفِ شَهَادَةِ الرَّجُلِ؟". قُلْنَا بَلَى. قَالَ: "فَذَلِكَ مِنْ نَقْصَانِ عَقْلِهَا"^(۲).

۱۲- باسی شایه‌تیدانی ئافره‌ت (دروسته)

ئهم فهرمایشته‌ی خوای بالادست و گه‌وره: (نینجا ئه‌گهر دوو پیاو نه‌بوو (شایه‌تی بده‌ن)، ئه‌وه با پیاویک و دوو ژن بن).

(۱) پروانه: ۲۵۹۹.

(۲) پروانه: ۳۰۴.

۲۶۵۸- ئەبو سەعیدی خودری ﷺ له پێغمەبەرەوه ﷺ دەگێڕێتەوه کە
فەرموویەتی: ((ئایا شایەتی دانی ئافرمت وەك نیوەی شایەتی پیاو نییە؟))
وتمان: بەئێ وایە، فەرمووی: ((دەمی ئەوه ناتەواوی عەقڵیتی)).

۱۳- باب شَهَادَةُ الْإِمَاءِ وَالْعَبِيدِ

وَقَالَ أَنَسُ: شَهَادَةُ الْعَبْدِ جَائِزَةٌ إِذَا كَانَ عَدْلًا. وَأَجَازُهُ شَرِيحٌ وَزَّرَارَةٌ بَنُ أَوْقَى. وَقَالَ ابْنُ
سِيرِينَ: شَهَادَتُهُ جَائِزَةٌ، إِلَّا الْعَبْدُ لِسَيِّدِهِ. وَأَجَازُهُ الْحَسَنُ وَإِبْرَاهِيمُ فِي الشَّيْءِ التَّائِبِ. وَقَالَ
شُرَيْحٌ كُلُّكُمْ بَنُو عِبِيدٍ وَإِمَاءٍ.

۱۳- باسی (حوکمی) شایه تیدانی کەنیزەکی و کۆیله

ئەنەس ﷺ دەئێ: شایه تیدانی کۆیله دروستە ئەگەر مسوڵماننیکێ راست بوو^(۱).
شورمیح و زورپاردی کورێ ئەوفا شایەتی کۆیلهیان پێ دروستە. ئیبنو سیرین دەئێ:
شایه تیدانەکی دروستە، تەنیا کۆیله له بەرانبەر گەورمەکی نەبێت، حەسەن و
ئێبراهیم شایەتی کۆیله و کەنیزەکیان لەسەر شتی کەم نرخ رێگەپێداوه و لایان
دروستە. شورمیح دەئێ: هەمووتان کورێ کۆیله و کەنیزەکەکان.

۲۶۵۹- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ. وَحَدَّثَنَا
عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ:
حَدَّثَنِي عُقْبَةُ بْنُ الْحَارِثِ -أَوْ سَمِعْتُهُ مِنْهُ- أَنَّهُ تَزَوَّجَ أُمَّ يَحْيَى بِنْتَ أَبِي إِهَابٍ. قَالَ: فَجَاءَتْ
أُمَّهُ سَوْدَاءُ فَقَالَتْ: قَدْ أَرْضَعْتُكُمْ. فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَأَعْرَضَ عَنِّي. قَالَ: فَتَنَحَيْتُ فَذَكَرْتُ
ذَلِكَ لَهُ، قَالَ: "وَكَيْفَ وَقَدْ زَعَمْتَ أَنْ قَدْ أَرْضَعْتُكُمْ؟!". فَتَهَاوُ عَنْهَا^(۲).

(۱) ئەوەندە گوناھبار نەبێ پیتی فاسق بوو بێ.

(۲) پروانە: ۸۸.

۲۶۵۹- نیبنو ئەبو مولهیکه ده‌لئ: عوقبه‌ی کور‌ی حاریس بو‌ی گ‌یرامه‌وه -یان لیم بیست- که عوقبه ئوممو یه‌حیای کچی ئەبو ئیهابی ماره‌کرد، عوقبه ده‌لئ: ئینجا که‌نیزه‌ک‌یک‌ی ره‌شپ‌یست هات و وتی: بیگومان من شیرم داوه به‌هه‌ردووکتان (عوقبه و خ‌یزانه‌که‌ی)، منیش ئەم قسه‌یه‌م بو‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ باس کرد، ئەویش پرووی لئ وهرجه‌رخاندم، عوقبه ده‌لئ: له‌ولایه لاجووم (ر‌و‌یشتمه به‌رانبه‌ری)، قسه‌ی که‌نیزه‌که‌که‌م بو‌ گ‌یرایه‌وه، فه‌رمووی: ((ن‌یتر چ‌و‌ن (خ‌یزانته) که ده‌لئ شیری به هه‌ردووکتان داوه؟!))، بو‌یه قه‌ده‌مغه‌ی کرد ل‌ئی (که هاوسه‌ری بیت).

۱۴- بَابُ شَهَادَةِ الْمُرْضِعَةِ

۲۶۶۰- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً، فَجَاءَتِ امْرَأَةً فَقَالَتْ: إِنِّي قَدْ أَرْضَعْتُكُمَا. فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: "وَكَيْفَ وَقَدْ قِيلَ؟ دَعَهَا عَنْكَ" أَوْ نَحْوَهُ^(۱).

۱۴- باسی شایه تیدانی ئافره‌تی شیرده‌ر

۲۶۶۰- نیبنو ئەبو مولهیکه له‌عوقبه‌ی کور‌ی حاریسه‌وه گ‌یرایه‌وه (که عوقبه) وتی: ئافره‌تی‌کم ماره‌کرد، عوقبه ده‌لئ: ئینجا ئافره‌تی‌ک هات و وتی: بیگومان من شیرم داوه به هه‌ردووکتان (عوقبه و خ‌یزانه‌که‌ی)، جا منیش ر‌و‌یشتم بو‌ خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ (و ئەم قسه‌یه‌م بو‌باس کرد)، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ن‌یتر چ‌و‌ن (خ‌یزانته) که و تراوه (شیری به‌هه‌ردووکتان داوه)؟! وازی لئ ب‌ینه))، یان وته‌یه‌کی له‌م جو‌ره‌ی فه‌رموو.

۱۵- بابُ تَعْدِيلِ النِّسَاءِ بَعْضُهُنَّ بَعْضًا

۲۶۶۱- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ -وَأَفْهَمَنِي بَعْضَهُ أَحْمَدُ- حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، وَعَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ اللَّثِّيِّ، وَعُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ قَالَ لَهَا أَهْلُ الْإِفْكِ مَا قَالُوا، فَبَرَّأَهَا اللَّهُ مِنْهُ، قَالَ الزُّهْرِيُّ: وَكُلُّهُمْ حَدَّثَنِي طَائِفَةً مِنْ حَدِيثِهَا، وَبَعْضُهُمْ أَوْعَى مِنْ بَعْضٍ، وَأَثْبَتُ لَهُ اقْتِصَاصًا، وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ الْحَدِيثَ الَّذِي حَدَّثَنِي عَنْ عَائِشَةَ، وَبَعْضُ حَدِيثِهِمْ يُصَدِّقُ بَعْضًا. رَعَمُوا أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ سَفَرًا أَفْرَعَ بَيْنَ أَرْوَاجِهِ، فَأَيَّتُهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ، فَأَفْرَعَ بَيْنَنَا فِي غَزَاةٍ غَزَاهَا، فَخَرَجَ سَهْمِي، فَخَرَجْتُ مَعَهُ بَعْدَ مَا أُنْزِلَ الْحِجَابُ، فَأَنَا أُحْمَلُ فِي هَوْدَجٍ وَأُنْزَلُ فِيهِ. فَمَرْنَا حَتَّى إِذَا فَرَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ غَزَوَتِهِ تِلْكَ، وَقَفَلَ وَدَنَوْنَا مِنَ الْمَدِينَةِ، أَذَنَ لَيْلَةً بِالرَّحِيلِ، فَقُمْتُ حِينَ أَذْنُوا بِالرَّحِيلِ، فَمَسَيْتُ حَتَّى جَاوَزْتُ الْجَيْشَ، فَلَمَّا قَضَيْتُ شَأْنِي أَقْبَلْتُ إِلَى الرَّحْلِ، فَلَمَسْتُ صَدْرِي، فَإِذَا عَقْدُ لِي مِنْ جَزَعِ أَظْفَارٍ قَدْ انْقَطَعَ، فَرَجَعْتُ فَالْتَمَسْتُ عِقْدِي، فَحَبَسَنِي ابْنَعَاؤُهُ، فَأَقْبَلَ الَّذِينَ يَرْحَلُونَ لِي، فَاحْتَمَلُوا هَوْدَجِي فَرَحَلُوهُ عَلَى بَعِيرِي الَّذِي كُنْتُ أُرْكَبُ، وَهُمْ يَخْسِبُونَ أَيُّ فِيهِ، وَكَانَ النِّسَاءُ إِذْ ذَاكَ خِفَافًا لَمْ يَتَقْلَنَ وَلَمْ يَغْشَهُنَّ اللَّحْمُ، وَإِنَّمَا يَأْكُلْنَ الْعُلُقَةَ مِنَ الطَّعَامِ، فَلَمْ يَسْتَنكِرِ الْقَوْمُ حِينَ رَفَعُوهُ ثِقَلَ الْهُودَجِ فَاحْتَمَلُوهُ وَكُنْتُ جَارِيَةً حَدِيثَةَ السِّنِّ، فَبَعَثُوا الْجَمَلَ وَسَارُوا، فَوَجَدْتُ عِقْدِي بَعْدَ مَا اسْتَمَرَّ الْجَيْشُ، فَجِئْتُ مَنْزِلَهُمْ وَلَيْسَ فِيهِ أَحَدٌ، فَأَمَمْتُ مَنْزِلِي الَّذِي كُنْتُ بِهِ، فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ سَيَفْقِدُونِي فَيَرْجِعُونَ إِلَيَّ، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسَةٌ غَلَبَتْنِي عَيْنَايَ فَمِمْتُ. وَكَانَ صَفْوَانُ بْنُ الْمُعْطَلِ السُّلَمِيُّ ثُمَّ الذُّكْوَانِيُّ مِنْ وَرَاءِ الْجَيْشِ، فَأَصْبَحَ عِنْدَ مَنْزِلِي فَرَأَى سَوَادَ إِنْسَانٍ نَائِمٍ فَأَتَانِي، وَكَانَ يَرَانِي قَبْلَ الْحِجَابِ، فَاسْتَيْقِظْتُ بِاسْتِرْجَاعِهِ حِينَ أَنَاخَ رَاِحَلَتَهُ، فَوَطِئَ يَدَهَا فَارْكَبْتُهَا فَاَنْطَلَقَ يَقُودُ بِي الرَّاحِلَةَ، حَتَّى أَتَيْنَا الْجَيْشَ بَعْدَ مَا نَزَلُوا مُعْرِسِينَ فِي نَحْرِ الظَّهِيرَةِ، فَهَلَكَ مَنْ هَلَكَ، وَكَانَ الَّذِي تَوَلَّى الْإِفْكَ

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي إِبْنِ سُلُوفٍ، فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَاسْتَكْنَيْتُ بِهَا شَهْرًا، وَالنَّاسُ يُفِيضُونَ مِنْ قَوْلِ أَصْحَابِ الْإِفْكِ، وَيَرِيئُونِي فِي وَجْعِي أَنِّي لَا أَرَى مِنَ النَّبِيِّ ﷺ اللَّطْفَ الَّذِي كُنْتُ أَرَى مِنْهُ حِينَ أَمَرْتُ، إِنَّمَا يَدْخُلُ فَيُسَلِّمُ ثُمَّ يَقُولُ: "كَيْفَ تَيْكُم؟". لَا أَشْعُرُ بِشَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ حَتَّى نَقْهَتْ، فَخَرَجْتُ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ قَبْلَ الْمَنَاصِعِ مُتَبَرِّزَتَا، لَا نَخْرُجُ إِلَّا لَيْلًا إِلَى لَيْلٍ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ نَتَّخِذَ الْكُفْ قَرِيبًا مِنْ بَيُوتِنَا، وَأَمَرْنَا أَمْرَ الْعَرَبِ الْأَوَّلِ فِي الْبَرِّيَّةِ أَوْ فِي التَّنَزُّهِ، فَأَقْبَلْتُ أَنَا وَأُمُّ مِسْطَحٍ بِنْتُ أَبِي رُحَيْمٍ تَمْشِي، فَعَثَرْتُ فِي مِرْطِهَا، فَقَالَتْ: تَعَسَ مِسْطَحٌ، فَقُلْتُ لَهَا: بِنْسَ مَا قُلْتَ، أَتَسْبِيَنَّ رَجُلًا شَهِدَ بَدْرًا؟ فَقَالَتْ يَا هَتَاهَا، أَلَمْ تَسْمَعِي مَا قَالُوا؟ فَأَخْبَرْتَنِي بِقَوْلِ أَهْلِ الْإِفْكِ، فَازْدَدْتُ مَرَضًا إِلَى مَرَضِي. فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى بَيْتِي دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَسَلَّمَ فَقَالَ: "كَيْفَ تَيْكُم؟". فَقُلْتُ: ائْذَنْ لِي إِلَى أَبَوَيَّ -قَالَتْ: وَأَنَا حِينَئِذٍ أُرِيدُ أَنْ أَسْتَفِينَ الْخَبَرَ مِنْ قَبْلِهِمَا- فَأَذَنْ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَتَيْتُ أَبَوَيَّ، فَقُلْتُ لَأُمِّي: مَا يَتَحَدَّثُ بِهِ النَّاسُ؟ فَقَالَتْ: يَا بَنِيَّةُ، هُوَ بِنْتُ هَوْنٍ عَلَى نَفْسِكَ الشَّانَ، فَوَاللَّهِ لَقَلَّمَا كَانَتْ امْرَأَةً قَطُّ وَضِئْتُهُ عِنْدَ رَجُلٍ يُحِبُّهَا وَلَهَا ضَرَائِرُ إِلَّا أَكْثَرَنَ عَلَيْهَا. فَقُلْتُ: سُبْحَانَ اللَّهِ! وَقَدْ يَتَحَدَّثُ النَّاسُ بِهِذَا؟! قَالَتْ: فَبِتُّ تِلْكَ اللَّيْلَةَ حَتَّى أَصْبَحْتُ لَا يَرَقًا لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ، ثُمَّ أَصْبَحْتُ، فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، وَأَسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ حِينَ اسْتَلَبَتْ الْوَحْيَ، يَسْتَشِيرُهُمَا فِي فِرَاقِ أَهْلِهِ، فَأَمَّا أُسَامَةُ فَأَشَارَ عَلَيْهِ بِالَّذِي يَعْلَمُ فِي نَفْسِهِ مِنَ الْوُدِّ لَهُمْ، فَقَالَ أُسَامَةُ: أَهْلُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلَا نَعْلَمُ وَاللَّهِ إِلَّا خَيْرًا.

وَأَمَّا عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَمْ يُضَيِّقِ اللَّهُ عَلَيْكَ، وَالنِّسَاءُ سِوَاهَا كَثِيرٌ، وَسَلِ الْجَارِيَةَ تَصْدُقْكَ. فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَرِيرَةَ فَقَالَ: "يَا بَرِيرَةُ، هَلْ رَأَيْتِ فِيهَا شَيْئًا يَرِيئُكَ؟". فَقَالَتْ بَرِيرَةُ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، إِنْ رَأَيْتُ مِنْهَا أَمْرًا أَعْمِصُهُ عَلَيْهَا قَطُّ أَكْثَرَ مِنْ أَنَّهَا جَارِيَةُ حَدِيثُهُ السَّنِّ تَنَامُ عَنِ الْعَجِينِ، فَتَأْتِي الدَّاجِنُ فَتَأْكُلُهُ. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ يَوْمِهِ، فَاسْتَعْدَرَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي إِبْنِ سُلُوفٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ يَعْدِرُنِي مِنْ رَجُلٍ بَلَّغْنِي أَدَاهُ فِي أَهْلِي؟ فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا، وَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلًا مَا

عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا، وَمَا كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا مَعِيَ ". فَقَامَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا وَاللَّهِ أَعِزُّكَ مِنْهُ، إِنْ كَانَ مِنَ الْأَوْسِ صَرَبْنَا عَنْقَهُ، وَإِنْ كَانَ مِنْ إِخْوَانِنَا مِنَ الْخَزْرَجِ أَمَرْتَنَا فَفَعَلْنَا فِيهِ أَمْرَكَ. فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَهُوَ سَيِّدُ الْخَزْرَجِ -وَكَانَ قَبْلَ ذَلِكَ رَجُلًا صَالِحًا وَلَكِنْ احْتَمَلْتَهُ الْحَمِيَّةُ- فَقَالَ: كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ، لَا تَقْتُلُهُ وَلَا تَقْدِرُ عَلَى ذَلِكَ، فَقَامَ أُسَيْدُ بْنُ الْحَضِرِ فَقَالَ: كَذَبْتَ لَعَمْرُ اللَّهِ، وَاللَّهِ لَنَقْتُلَنَّهُ، فَإِنَّكَ مُنَافِقٌ تُجَادِلُ عَنِ الْمُنَافِقِينَ. فَتَارَ الْحَيَّانِ: الْأَوْسُ وَالْخَزْرَجُ حَتَّى هَمُّوا، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ فَنَزَلَ فَخَفَّضَهُمْ حَتَّى سَكَنُوا وَسَكَتَ.

وَبَكَيْتُ يَوْمِي لَا يَرْقَأُ لِي دَمْعٌ وَلَا أَكْتَحِلُ بِنَوْمٍ، فَأَصْبَحَ عِنْدِي أَبَوَايَ، قَدْ بَكَيْتُ لَيْلَتَيْنِ وَيَوْمًا حَتَّى أَظُنُّ أَنَّ الْبُكَاءَ قَالِقٌ كَيْدِي. قَالَتْ: فَبَيْنَا هُمَا جَالِسَانِ عِنْدِي وَأَنَا أَبْيَ، إِذْ اسْتَأْذَنَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَذِنْتُ لَهَا، فَجَلَسَتْ تَبْكِي مَعِيَ، فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذْ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَجَلَسَ، وَلَمْ يَجْلِسْ عِنْدِي مِنْ يَوْمٍ قِيلَ فِيَّ مَا قِيلَ قَبْلَهَا، وَقَدْ مَكَثَ شَهْرًا لَا يُوحَى إِلَيْهِ فِي شَأْنِي شَيْءٌ -قَالَتْ- فَتَشَهَّدَ ثُمَّ قَالَ: "يَا عَائِشَةُ، فَإِنَّهُ بَلَغَنِي عَنْكَ كَذَا وَكَذَا، فَإِنْ كُنْتَ بَرِيئَةً فَسَيِّرْكَ اللَّهُ، وَإِنْ كُنْتَ أَلَمَمْتَ بِذَنْبٍ فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وَتُوبِي إِلَيْهِ، فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا اعْتَرَفَ بِذَنْبِهِ ثُمَّ تَابَ، تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ".

فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَقَالَتَهُ قَلَصَ دَمْعِي حَتَّى مَا أُحِسُّ مِنْهُ قَطْرَةً، وَقُلْتُ لِأَيِّ: أَجِبْ عَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. قَالَ: وَاللَّهِ مَا أَذْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقُلْتُ لَأُمِّي: أَجِيبِي عَنِّي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِيمَا قَالَ. قَالَتْ: وَاللَّهِ مَا أَذْرِي مَا أَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَتْ: وَأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثُهُ السَّنُّ لَا أَقْرَأُ كَثِيرًا مِنَ الْقُرْآنِ فَقُلْتُ: إِنِّي وَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّكُمْ سَمِعْتُمْ مَا يَتَحَدَّثُ بِهِ النَّاسُ، وَوَقَرَ فِي أَنْفُسِكُمْ وَصَدَقْتُمْ بِهِ، وَلَئِنْ قُلْتُ لَكُمْ: إِنِّي بَرِيئَةٌ -وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنِّي لَبَرِيئَةٌ- لَا تُصَدِّقُونِي بِذَلِكَ، وَلَئِنْ اعْتَرَفْتُ لَكُمْ بِأَمْرِ -وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي بَرِيئَةٌ- لَتُصَدِّقُونِي، وَاللَّهُ مَا أَجِدُ لِي وَلَكُمْ مَثَلًا إِلَّا أَبَا يُوسُفَ إِذْ قَالَ: ﴿فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا

تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ یوسف، ثُمَّ تَحَوَّلْتُ عَلَى فِرَاشِي وَأَنَا أَرْجُو أَنْ يُرِيَّتَنِي اللَّهُ، وَلَكِنْ وَاللَّهِ مَا ظَنَنْتُ أَنْ يُنْزَلَ فِي شَأْنِي وَحْيًا، وَلَئِنَّا أَحْقَرُ فِي نَفْسِي مِنْ أَنْ يُتَكَلَّمَ بِالْقُرْآنِ فِي أَمْرِي، وَلَكِنِّي كُنْتُ أَرْجُو أَنْ يَرَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي النَّوْمِ رُؤْيَا يُرِيَّتَنِي اللَّهُ، فَوَاللَّهِ مَا رَأَمَ مَجْلِسُهُ، وَلَا خَرَجَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ حَتَّى أَنْزَلَ عَلَيْهِ، فَأَخَذَهُ مَا كَانَ يَأْخُذُهُ مِنَ الْبَرَحَاءِ، حَتَّى إِنَّهُ لَيَتَحَدَّرُ مِنْهُ مِثْلُ الْجَمَانِ مِنَ الْعَرَقِ فِي يَوْمٍ شَاتٍ، فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَضْحَكُ، فَكَانَ أَوَّلَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا أَنْ قَالَ لِي: "يَا عَائِشَةُ، احْمَدِي اللَّهَ فَقَدْ بَرَّأكَ اللَّهُ". فَقَالَتْ لِي أُمِّي: قُومِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقُلْتُ: لَا وَاللَّهِ، لَا أَقُومُ إِلَيْهِ، وَلَا أَحْمَدُ إِلَّا اللَّهَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكَ﴾ ﴿١٩﴾ النور، الْآيَاتِ، فَلَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ هَذَا فِي بَرَاءَتِي. قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ ؓ وَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ بِنِ أَثَاثَةٍ لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ: وَاللَّهِ لَا أَنْفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ شَيْئًا أَبَدًا بَعْدَ مَا قَالَ لِعَائِشَةَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَلَا يَأْتِلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكَ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَى وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ ﴿٢٠﴾ النور. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: بَلَى، وَاللَّهِ إِنِّي لِأُحِبُّ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لِي، فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحٍ الَّذِي كَانَ يُجْرِي عَلَيْهِ. وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْأَلُ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ عَنْ أَمْرِي، فَقَالَتْ: "يَا زَيْنَبُ، مَا عَلِمْتِ؟ مَا رَأَيْتِ؟". فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَحْمِي سَمْعِي وَبَصْرِي، وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهَا إِلَّا خَيْرًا، قَالَتْ: وَهِيَ الَّتِي كَانَتْ تُسَامِينِي، فَعَصَمَهَا اللَّهُ بِالْوَرَعِ.

قَالَ: وَحَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ مِثْلَهُ.
قَالَ وَحَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ
مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي بَكْرٍ مِثْلَهُ^(۱).

۱۰- باسی به مسولمانی چاک زانینی هه‌ندیك له‌ئافره‌تان بو هه‌ندیکیان

۲۶۶۱- ئیبنو شیهابی زوهری ده‌گیڕێته‌وه له عوروهی کورپی زوبه‌یر و سه‌عیدی کورپی موسه‌یه‌ب و عه‌لقه‌مه‌ی کورپی وه‌فقا‌سی له‌یسی و عوبه‌یدوللای کورپی عه‌بدوللای کورپی عوقبه له عائیشه‌ی (رضی‌الله‌تعالی‌عنہا) هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ): کاتیک بوختانچییه‌کان ئه‌و بوختانه ناره‌وایه‌یان دایه پائی و خوای گه‌وره پاک و بی‌گه‌ردی عائیشه‌ی خسته‌روو، زوهری ده‌ئێ: هه‌ریه‌ک له‌و که‌سانه‌(ی ناوه‌یتران له پێشه‌وه) به‌شیک له‌به‌سه‌ره‌اته‌که‌ی عائیشه‌یان بو گێڕاومه‌ته‌وه، وه هه‌ندیکیان له هه‌ندیکیان چاکتری له‌به‌ره و شیوه‌ی گێڕانه‌وه‌که‌ی به‌هێزتره، وه له هه‌ریه‌کیکیانه‌وه ئه‌و به‌شه‌ی فه‌رمووده‌که‌م و مرگرتوو و له‌به‌رکردوو که له عائیشه‌وه ده‌یگیڕێته‌وه، وه فه‌رمووده‌ی هه‌ندیکیان پالێشتی هه‌ندیکی تریان ده‌کات، ده‌ئێن: که عائیشه (رضی‌الله‌تعالی‌عنہا) وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) هه‌رکات بیویستایه برپێشتایه بو سه‌فه‌ریک تیروپشکی ده‌کرد له نیوان خێزانه‌کانیدا، جا بو هه‌ر خێزانیک دهرچووبایه، له‌گه‌ڵ خۆیدا دمیرد بو سه‌فه‌رمه‌که، ئینجا له‌غه‌زایه‌کدا تیروپشکی کرد له نیوانماندا، بو من (عائیشه) دهرچوو، منیش له‌گه‌ڵی رپێستم دوا‌ی ئه‌وه‌ی ئایه‌تی (حیجاب) دابه‌زی بوو، جا من له‌که‌ژاومه‌دا هه‌لده‌گیرام و

دادمبەزێنرام، ئیتەر پۆشتین ھەتا پێغەمبەری خوا ﷺ لەو غەزایە بوویەو و گەپایەو و نزیك بوونەو لەمەدینە، شەویکیان ئاگاداری دا بەپۆشتن (و گەپانەو بۆ مەدینە) منیش کاتیك ئاگاداری درا پۆشتم تا لەلەشکرەكە تێپەریم (دەستم بەئاو گەیاندا)، جا كە تەواو بووم لە پێویستیەكەم گەپامەو بۆ لای شوپنەكەى خۆم، كە دەستم دا لەسنگم دەبینم ملوانكەكەم كە لەموروى (أَطْفَارٍ) ^(۱) پچراو، بۆیە گەپامەو بۆ دۆزینەوێ موروى ملوانكەكەم، جا بەدواگەپانی ملوانكەكەم دواى خستم، وە ئەوانەى كەژاوەكەى منیان باردەرگەرد ھاتبوون، كەژاوەكەى منیان خستبوو سەر پشتى و شترەكەم كە من سواری دەبووم، وایان زانیبوو من لە كەژاوەكەدام، وە ئاھرمتان لەوكات و پۆژگارمدا سوکەلە بوون، قورس نەبوون و گۆشتیان زۆر پێو نەبوو، بێگومان خواردنى كەمیان دەخوارد، جا بۆیە ئەوانەى كەژاوەكەیان ھەلگرتبوو، ھىچ شتیكى ئاناساییان ھەست پێ نەکردبوو، لەبەر قورسى كەژاوەكە كە ھەلیانگرتبوو، منیش ئاھرمتیكى گەنجى كەم تەمەن بووم، ئیتەر و شترەكەیان ھەلساندبوو و پۆشتبوون، منیش ملوانكەكەم دۆزییەو دواى ئەوێ لەشكرەكە پۆشتبوون، ھاتمە جیگاكەى ئەوان كەسى لى نەمابوو، ئیتەر پۆشتم بەرەو جیگاكەى خۆم كە پێشتر لێى بووم، چونكە دەمزانی كە دەزانن منیان گوم كردوو دەگەرێنەو بەشویئەمدا. لەكاتێكدا من دانیشتبوو خەو زۆرى بۆ چاومكانم ھێنابوو، خەوم لى كەوتبوو، وە صەفوانى كۆرى موعەتتەلى سولەمى پاشان زەكوانى لەدواى لەشكرەكەو بوو، كە پۆژ بوویەو ھاتە لای جیگاكەى من، وە پەشایی كەسیكى خەوتوو بێنیبوو، جا ھات بۆ لای من، وە ئەو پێش پێویست بوونى (حیجاب)

(۱) یا (ظْفَارٍ): جۆرە مورویەكى رەشە خەق سەپى تێدایە لە شێوێ دەمار. ([إرشاد الساری القسطلانی: ۱۰۸/۶]).

منی دەبینی، وە من لە دەنگی (إنا لله وإنا إليه راجعون)ی ئەو خەبەرەم بوویەووە کاتێک و شترەکەى خوست دا، دەستەکانى پێ خستە زەوى، ئیتر منیش سواری بووم، وە بەخێرايى ڕەشوەى و شترەکەمى ڕادەکێشا، هەتا گەشتینەووە بەلەشکرەکە دواى ئەووى لایان دابوو، باریان خستبوو لەنیومەرۆدا، (لەوێدا قەسە و قەسەلۆک دەستى پێکرد)، جا ئەووى تیاچوو تیاچوو، وە ئەووکەسەى بوختانەکەى بلأو کردبوووە عەبدوللای کورێ ئوبەى کورێ سەلۇل بوو. ئینجا گەشتینەووە مەدینە و یەك مانگ نەخۆش کەوتەم، خەلک قەسەى بوختان جییەکانیان بلأو دەکردەووە، وە لەنەخۆشییەکەمدا گومانەم بۆ دروست بوو بوو کە ئەو سۆز و لوتفە لە پێغەمبەردا ﷺ نابینم کە جارێ نەخۆش دەکەوتەم هەیبوو بۆم، تەنها کە دەهاتەووە مالهەووە سەلامى دەکرد، پاشان دەیفەرموو: ((کچەکەتان چۆنە^(۱)؟)) هەستم بەهێج لەو قەسە و قەسەلۆکە نەکردبوو هەتا لەنەخۆشییەکەم چاک بوومەووە، جا من و دایکى میستەح ڕوو بە مەناصیح ڕۆشتینە دەرەووە کە شوێنى دەستبەناو گەیاننەمان بوو، شەو بۆ شەو نەبووایە نەدەرۆشتینە دەرەووە، ئەووە پێش ئەووە بوو کە ئاودەست دروست بکەین لەنزیک مالهەکانمان، عادەتى ئێمە لەم بارمیهووە وەك عادەتى عەرەبە پێشووەکان بوو، لە چۆلەوانى دەستمان بەناو دەگەیاندا، جا من و دایکى میستەح (کە کچی ئەبوروهم بوو) هاتینەووە، ئاسایى دەرۆشتین، قاچى لەعەباکەى گیرا و پێى هەلکەوت، قەسەیهکى بەمىستەح وت، منیش وتەم: قەسەیهکى خراپت کرد، ئایا تۆ جانیو بەپیاویک دەدمیت بەشداری غەزای بەدرى کردوووە؟ دایکى میستەح وتی:

(۱) کَيْفَ تَبْتَغُمُ واتە: کچەکەتان چۆنە، تیکم إشارة لمؤنث والخطاب لجمع مذكر. بڕوانە: منحة الباري بشرح

صحیح البخاری زکریا ابن محمد ابن احمد ابن زکریا الانصاری: ۴۴۲/۵.

ئەى كچهكه! ئايا نەتبىستووە خەلكى جى دەلئىن؟ ئىنجا ئەوەى بوختانچىبەكان دەيلئىن بۆى گىرپامەو، ئىتر ئەم نەخۆشسىيەش چووئە سەر نەخۆشسىيە پىشووەكەم، جا كه گەپامەو، بۆ مالى خۆم پىغەمبەرى خوا ﷺ ھات بۆلام و سەلامى كردو ھەرمووى: ((كچهكەتان چۆنە؟))، منىش وتەم: مۆلەتم بدە پرۆم بۆ لای دايك و باوكم -عائىشە دەلئى: من لەو كاتەدا دەموست راستى ھەوالەكە لە دايك و باوكمەو، بزانەم، پىغەمبەرى خواش ﷺ مۆلەتى دام و پرۆشتم بۆ لای دايك و باوكم، وە بەدايكمەم وت: خەلك جى دەلئىن دەربارەم؟ دايكم وتى: كچى شىرىنم نارەحەت مەبە و خەفەت مەخۆ، سوئند بەخوا كەم ئافرەت ھەيە جوان بىت و مىردەكەى خۆشى بویت و ھەوئى ھەبىت، قسەو قسەلۆكى لەسەر نەكړئ! منىش وتەم: پاك و بىگەردى بۆ خوا، ھەر بەراستى خەلكى ئاوما ھەر بارەم قسە دەكەن؟! عائىشە دەلئى: ئەو شەو تە بەيانى فرمىسك لەچاوم وشك نەبووئەو، وە خەوم لى نەكەوت پاشان كە پرۆم لى بووئەو، پىغەمبەرى خوا ﷺ ەلى كۆرى ئەبو تاليب و ئوسامەى كۆرى زمىدى بانگ كردبوو، كاتىك نىگا نەھات و دواكەوت پراوئى پىكردبوون دەربارەى جىابوونەو لە خىزانى^(۱)، جا ئوسامە ئەوەى ەرز كرد كە لەناخى خۆيدا ھەستى پىدەكرد لەخۆشەويستى بۆيان، ئوسامە وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ! خىزانى خۆتە سوئند بەخوا چاكە نەبىت لەبارمەو نایزانين.

بەلام ەلى كۆرى ئەبو تاليب وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ خوا رىگەى لى تەسك نەكردوئەو (بۆ ژن ھىنان)، جگە لەو ئافرەتى تر زۆرە، وە پرسىار لە كەنیزەكەكە بكە راستىت پى دەلئى، جا پىغەمبەرى خواش ﷺ بەریرەى بانگ

(۱) واتە: عائىشە ر.ھ.ا.

کرد و فهرمووی: ((ئهی به‌رپر! ئایا شتیکت له عائیشه دیوه بتخاته گومانه‌وه؟ به‌رپرەش وتی: نه‌خیر سویند به‌و زاته‌ی تو‌ی به‌راستی ناردوو، هیچ شتیکم لئ نه‌دیوه نه‌نگی بیت بو‌ی، ته‌نها ئه‌وه نه‌بیت کچۆله‌یه‌کی منالکاره، به‌سه‌ر هه‌ویره‌که‌وه خه‌وی لئ دمکه‌ویت، ئه‌و ئازەله‌ی له ماله‌ومیه^(۱) دیت و هه‌ویره‌که ده‌خوات.

نیتر پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌ر ئه‌و رۆژه هه‌ستاو رۆیشه‌ سه‌ر دوانگه، سکا‌لی حا‌لی خۆی کرد له‌ده‌ستی (عه‌بدو‌ل‌لای کور‌ی ئوبه‌ی کور‌ی سه‌لول)، فهرمو‌وی: ((کئ یارمه‌تیم دمدا بچم به‌گژی پیاوینکا ئه‌زه‌مت و ئازاری به‌خاوخیزانم گه‌یانده‌وه؟ جا سویند به‌خوا جگه له‌چاکه هیچم له‌خیزانم نه‌دیوه، وه با‌سی پیاوینکیان کردوو جگه له‌چاکه هیچم لئ نه‌دیوه، وه له‌گه‌ل خۆمدا نه‌بیت نه‌هاتۆته ژووره‌وه بو‌ ناو مال و خیزانم)). جا سه‌عدی کور‌ی مو‌عاز هه‌ستاو وتی: ئهی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ من یارمه‌تیت دهم، سویند به‌خوا له‌دزی ئه‌و که‌سه، ئه‌گه‌ر له‌هۆزی ئه‌وسه ده‌دمین له‌گه‌ردنی، وه ئه‌گه‌ر له‌برایانمانه له‌هۆزی خه‌زرج فه‌رمانمان پئ بکه، ئیمه‌ش فه‌رمانه‌که‌ت جئ به‌جئ ده‌که‌ین. ئینجا سه‌عدی کور‌ی عوباده هه‌ستا، که سه‌روکی هۆزی خه‌زرج بوو که پی‌شتر پیاوینکی چاک بوو، به‌لام ده‌ماری خزمایه‌تی جو‌لاو- وتی: (به سه‌عدی کور‌ی مو‌عاز) سویند به‌خوا درۆ ده‌که‌یت، نایکوژی و ناشتوانی ئه‌و کاره بکه‌یت، ئینجا ئوسه‌یدی کور‌ی حوزمیر هه‌ستاو وتی: سویند به‌خوا تۆ درۆ ده‌که‌یت، سویند به‌خوا به‌دلتیاییه‌وه ده‌یکوژین، چونکه تۆ دوو روویت و ده‌مه‌قالئ ده‌که‌یت له‌سه‌ر دوو رووه‌کان، جا هه‌ردوو لایان ئه‌وس و خه‌زرج هه‌ستان، ویستیان

(۱) ئه‌و ئازەله‌ی له ماله‌ومیه، که به عه‌ره‌بی پئ ده‌لێن: (الداجن)، ئه‌و حه‌یوان و ئازەله‌یه هه‌ر له‌ماله‌ومه‌به و

ناروات بو‌ ده‌روده‌شت به‌له‌وه‌رئ. ب‌روانه: إرشاد الساری: ۱۱۳/۶.

جهنگ له دژی یه کتر بهرپابکه ن! لهوکاته دا پیڅه مبهری خوا له سهر دوانگه که بوو، هاته خواره وه و هیوری کردنه وه و بئ دمنگ بوون، پیڅه مبهریش بیدمنگ بوو.

عائیشه دهلی: من نهو رۆژه هه مووی گریام، فرمیسک له چاوم وشک نه بوویه وه، وه خه وه نه چوووه چاوم، جا بۆ به یانییه که ی دایک و باوکم لایوو، دوو شهو و رۆژیک بهردهوام گریام، ههتا گومانم وابوو گریان و خهفەت دهمکوژیت، عائیشه دهلی: جا له کاتی که دایک و باوکم لایمان دانیشتبوون، منیش دهگریام، له پەر ئافرهتییکی نه نصاری مۆلهتی هاتنه ژووره وهی خواست، منیش مۆلهتم دا، هاته ژووره وه دانیشته له گه ل من دهگریا، جا له کاتی که ئیمه له حالهته دا بووین، له پەر پیڅه مبهری خوا ﷺ هاته ژووره وه دانیشته، که پیشت لام دانه دمنیشته لهو رۆژه وهی نهو قسهو قسه لۆکه بۆ من دروست کرابوو، مانگی که بوو دمرباره ی من هیچ نیگای بۆ نه دههات، عائیشه دهلی: پیڅه مبهر ﷺ فهرمووی: (أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمداً رسول الله)، پاشان فهرمووی: ((نهی عائیشه! بیگومان دمرباره ی تۆ نهوه و نهوه به من گهیشتوو، جا نه گه ر تۆ بیتاوان بیت، نهوه بیگومان خوا بئ تاوانیت روون دهکاته وه، وه نه گه ر تاوانی کیشت کردوو نهوه داوای لیخو شبوون له خوا بکه، وه په شیمان به ره وه و بگه ر پره وه بۆ لای خوا، چونکه به راستی نه گه ر مروف دان به تاوانه کهیدا بنیت و پاشان بگه ر پته وه بۆ لای خوا، خواش ته وه بی لی گه ر دهکات))، جا که پیڅه مبهری خوا ﷺ وته که ی تهواو کرد، فرمیسکم وشک بوویه وه، به جوړیک هه ستم نه ده کرد یه ک فرمیسک له چاوم بیت، وه وتم به باوکم: له جیاتی من وه لامی پیڅه مبهری خوا ﷺ بدمره وه، باوکم وتی: وه للاهی نازانم چی بلیم به پیڅه مبهری خوا ﷺ، نینجا وتم به دایکم: له جیاتی من وه لامی پیڅه مبهری خوا ﷺ بدمره وه دمرباره ی نهوه ی فهرمووی، دایکم وتی: وه للاهی نازانم چی بلیم به پیڅه مبهری خوا ﷺ، عائیشه

دەئى: منىش كچۆلەيهكى منالكاربووم، قورئانى زۆرم نەخويندبوو، منىش وتم: وەللاھى دئىيابن من دىزانم ئىوہ ئەو قسە و قسەلۆكەى خەلك دىربارەى من دەيلين بيستووتانە، لەدل و دىروونتاندا جيگىر بووہ و باومپتان پى كردووہ، خۆ ئەگەر من پىتان بلييم: من بى تاوانم -خوایش دىزانى كەمن بى تاوانم-، ئىوہ باومپم پى ناكەن بەوہى دەيليم، بەلام ئەگەر دان بەو تاوانەدا بنيم لەبەردەم ئىوہدا -خوایش دىزانى بى تاوانم-، ئەوہ باومپم پى دەكەن، وەللاھى نموونەى وتەيەك نادۆزمەوہ لەم مەسەلەى من و ئىوہ بچيت، جگە لە وتەكەى باوكى يوسف ؑ كە فەرمووى: (وتى جا ئارام دەگرم) بەئارامگرتنىكى چاك و پەسەند، خواش يارمەتيدەرمە لەسەر ئەوہى باسى دەكەن).

پاشان لەسەر نوينهكەم خۆم وەرچەرخاند، ئوميدەوار بووم كە خوا بى تاوانيم دىربخات، بەلام سويند بەخوا گومانم نەدەبەرد كە دىربارەى ئەم كارەى من نىگا دابەزيت، وە پيم وابوو من لە دلى خۆمدا لەوہ كەمترم كە قورئان دىربارەى كارى من فەرمايشت بفرموى، بەلام من ئوميدەم دەكرد كە پيغەمبەرى خوا ﷺ لەخەودا خەويك ببيني، خوا بى تاوانى منى دىربخات، جا سويند بەخوا پيغەمبەر ﷺ لەشوينى خۆى نەرؤيشت، وە كەس لەو خەلكەى لەويدا بوون نەرؤيشتە دەرەوہ، هەتا نىگا بۆ پيغەمبەر ﷺ دابەزى، جا پيغەمبەر ﷺ حالەتى هاتنى نىگا داىگرت كە تايەكى قورس بوو، تەنانەت دلوپى ئارمقى دانە دانە وەك گۆى مروارى بەرووخساريدا دەهاتە خوارەوہ، لەبەر عەرەق كردنى لە رۆژى ساردى زستاندا.

جا كاتيك نىگاگەى پيغەمبەرى خوا ﷺ تەواو بوو، ئاسايى بوويهوہ، پيغەمبەر ﷺ پيدەكەنى، جا يەكەم وشەيەك لە دەمى هاتە دەرەوہ ئەوہ بوو بەمنى فەرموو: ((ئەى عائيشە! سوپاسى خوا بكە كە بى تاوانى تۆى دىرخست))، داىكىشم پىي وتم: هەستە بچۆ بۆ خزمەتى پيغەمبەر ﷺ، منىش وتم: نەخيرا!

به‌خوا ناچم بۆ خزمه‌تی، جگه له‌خوا سوپاسی کهس ناکهم، جا خوا ی به‌رز و بلند ئهم چه‌ند ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكَ ۖ﴾ النور^(۱). جا کاتیک خوا ئهم ئایه‌تانه‌ی دابه‌زاند دهرباره‌ی بێ تاوانی و پاکیتی من، ئه‌بو به‌گری صدیق که خه‌رج و مه‌سره‌فی میسته‌حی کوری ئوساسه‌ی ده‌کیشا له‌به‌ر نزیک و خزمایه‌تی- وتی: سویند به‌خوا ئیتر خه‌رجی میسته‌ح به‌هیج جوړیک ناکیشم، دوا ی ئه‌و بوختانه‌ی بۆ عایشه‌ی کرد، ئینجا خواش ئهم ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند: ﴿وَلَا يَأْتِلَ أُولَ الْأَفْضَلِ مِّنْكَ وَالسَّعَةِ أَنْ يُوتُوا أُولَى الْقُرْبَى وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ النور، واته: ئه‌وانه‌تان خاوه‌نی چاکه و سه‌رومت و سامان سویند نه‌خۆن که یارمه‌تی به‌خزمان و هه‌زاران و کوچه‌ران نه‌ده‌ن له‌پیناوی خوادا، وه با لی‌بوردمه‌ن و چاپووشی بکه‌ن، ئایا پیتان خو‌ش نییه‌ خوا لی‌تان خو‌ش بیت؟! وه خوا لی خو‌ش بووی میهره‌بانه.

جا ئه‌بو به‌کر ﷺ وتی: به‌لێ سویند به‌خوا پیم خو‌شه که خوا لیم خو‌ش بیت، ئیتر ئه‌و خه‌رجی جارانی گیرایه‌وه بۆ میسته‌ح، وه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پرساری له‌ زمینه‌بی کچی جه‌ش ﷺ کرد بوو دهرباره‌ی من (پیش دابه‌زینی ئایه‌ته‌که) و فه‌رمووی پێی: ((زمینه‌ب چی دهمانی؟ چیت بینیه‌؟))، ئه‌ویش وتبووی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ! گویم و چاوم دهماریزم، وه‌للاهی جگه له‌چاکه هیچم لی نه‌بینیه‌وه، عایشه ﷺ ده‌لێ: (له‌ناو خیزانه‌کانیدا) ته‌نها زمینه‌ب هاوتای من بوو له‌جوانی و پله‌ی لای پیغه‌مبه‌ردا ﷺ، به‌لام به‌هوی خواناسی و خو‌پاریزییه‌وه خوا پاراستی.

(۱) واته: (بیکومان ئه‌وانه‌ی که ئه‌و بوختانه‌یان (بۆ عایشه‌ی خیزانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌لبه‌ست، ده‌سته‌یه‌ک بوون له‌خۆتان). له‌ ئایه‌تی: ۱۱ تا ئایه‌تی: ۲۲-ی سووره‌ی نووری دابه‌زاند.

(نهبو ږمبیع سولیمانی کورۍ داود)^(۱) دهلئ: فولهیح بؤی گیراینه وه له هیشامی کورۍ عورپوه وه، له عورپوه وه له عائیشه و عهبدوللای کورۍ زوبه یرم وه هاوشیوهی فهرمووده کهی (فولهیح له زوهری و له عورپوه وه). همرودها (نهبو ږمبیع) دهلئ: فولهیح بؤی گیراینه وه له ږمبیعی کورۍ نهبو عهبدورپه حمان و یه حیای کورۍ سه عیده وه، له قاسیمی کورۍ موحه ممه دی کورۍ نهبو به کرم وه، هاوشیوهی فهرمووده کهی (فولهیح له زوهری و له عورپوه وه).

۱۶ - باب: إِذَا زَكَى رَجُلٌ رَجُلًا كَفَاهُ

وَقَالَ أَبُو جَمِيلَةَ: وَجَدْتُ مَبْنُودًا، فَلَمَّا رَأَى عُمَرَ قَالَ: عَسَى الْعَوِيزُ أَبُوسًا. كَأَنَّهُ يَتَّهِمُنِي، قَالَ عَرِيفِي: إِنَّهُ رَجُلٌ صَالِحٌ قَالَ: كَذَّآكَ، أَذْهَبَ وَعَلَيْنَا نَفَقَتُهُ.

۱۶- باسیک: ئەگەر پیاویک پیاویک به چاک بناسینت ئەوهی به سه

نهبو جه میله دهلئ: مندالیکى فریدراوم دۆزیه وه، جا کاتیک عومەر بینیمی وتی: له وانهیه نه شکه وته بچکوله ببیته مایه ی به دبەختی خراپه^(۲)، وهک بلئی عومەر ﷺ گومانى خراپه م پى دهبات، سه رپه رشتیاری هۆزمکه م وتی: بیگومان پیاویکی چاکه، عومەر وتی: ههروایه که تۆ دهلییت، برۆ خه رجی نه و منداله له سه ر ئیمه یه (له خه زینه ی ده ولت).

(۱) که مامۆستای بوخاریه.

(۲) ئەمە ی له عەرەبییه که دا هاتوو په ندیکى عەرەبییه، بۆ ئەوه دهوتریت شتیک به روالهت چاک بیت، به لام ترسی په ک کهوتنى لى بکړى، ئەصمه عى دهلئ: ئەصه که ی ئەم رووداوه یه که کۆمه تیک کهس رۆیشتونته ناو نه شکه وتیکه وه شهو تیددا میننه وه، نه شکه وته که روخواه به سه ریاندا و هه موو مردوون.

۲۶۶۲- حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَدَّاءُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: أَتْنِي رَجُلٌ عَلَى رَجُلٍ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: "وَيْلَكَ قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ، قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ". مِرَارًا، ثُمَّ قَالَ: "مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَادِحًا أَخَاهُ لَا مَحَالَةَ فَلْيُقْل: أَحْسِبْ فَلَانًا، وَاللَّهُ حَسِيْبُهُ، وَلَا أَزْكِي عَلَى اللَّهِ أَحَدًا، أَحْسِبُهُ كَذَا وَكَذَا، إِنْ كَانَ يَعْلَمُ ذَلِكَ مِنْهُ"^(۱).

۲۶۶۲- عهبدوهرهحمانی کوری نهبو بهکره له باوکیهوه ﷺ دمگیرپتهوه و دهلی: پیاویک مهده و ستایشی پیاویکی کرد له خزمهت پیغهمبهردا ﷺ، فهرمووی ﷺ : ((مال ویران ملی هاورپکمت پهپاند))، چهند جار دووبارهی کردهوه، پاشان فهرمووی: ((ههراکام له ئیوه ناچار بوو ستایشی براکهی بکات با بلیت: پیم وایه فلان کهس وایه، لهگه‌ل نهوه‌شدا خوا چاکتر دهیناسی و پاگانه بو کهس ناکهم لای خوی گه‌وره، پیم وایه ناوا و ناوایه، نهگهر بزانی نهو شته‌ی تیدایه)).

۱۷- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الْإِطْنَابِ فِي الْمَدْحِ، وَلَيْقُلْ مَا يَعْلَمُ

۲۶۶۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ صَبَاحٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكْرِيَّاءَ، حَدَّثَنَا بَرِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ: سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ رَجُلًا يُثْنِي عَلَى رَجُلٍ، وَيُطْرِيه فِي مَدْحِهِ فَقَالَ: "أَهْلَكْتُكُمْ - أَوْ قَطَعْتُكُمْ - ظَهَرَ الرَّجُلُ"^(۲).

۱۷- باسی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده له رۆچوون له ستایشدا و

با ئه‌وه بلیت که ده‌یزانی‌ت و به‌س

۲۶۶۳- نه‌بو موسا ﷺ ده‌لی: پیغهمبه‌ر ﷺ گو‌ی لی بوو پیاویک ستایشی پیاویکی ده‌کردو له ستایش‌کردنیدا رۆچوو بوو، پیغهمبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((پیاوه‌که‌تان له‌ناو برد، یان پشتی کابراتان شکاند)).

(۱) پروانه: ۶۰۶۱، ۶۱۶۲.

(۲) پروانه: ۶۰۶۰.

۱۸- بَابُ بُلُوغِ الصَّبِيَّانِ وَشَهَادَتِهِمَا

وَقَوْلِ ﷺ: ﴿وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَضُوا﴾ (۱) ﷺ النور. وَقَالَ مُغِيرَةُ: اخْتَلَمْتُ وَأَنَا ابْنُ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً. وَبُلُوغُ النِّسَاءِ فِي الْحَيْضِ؛ لِقَوْلِهِ ﷺ: ﴿وَالَّتِي يَسَنُ مِنَ الْمَحِيضِ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿أَنْ يَضَعَنَّ حَمْلَهُنَّ﴾ (۲) ﷺ الطلاق، وَقَالَ الْحَسَنُ بْنُ صَالِحٍ: أَدْرَكْتُ جَارَةً لَنَا جَدَّةً بِنْتُ إِحْدَى وَعِشْرِينَ.

۱۸- باسی (تەمه‌نی) بالغوونی مندالان و (حوکمی) شایه‌تیدانیان

وه باسی نهو فه‌رمایشته‌ی خوای بالآدمستی گه‌وره: (وه کاتی مندالە‌کانتان بالغ بوون، نه‌وسا دمبی مؤلەت و‌مریگرن). موغیره ده‌لی: من تەمه‌نم دوازده سال بوو له‌شگران بووم. وه باسی بالغوونی ئافرمتان له‌کاتی گه‌وتنه بی نوێزی به‌به‌لگه‌ی ئەم فه‌رمایشته‌ی خوای بالآدمستی گه‌وره: (نه‌و ئافرمتانه‌ی که بی هیوا دەبن له‌ گه‌وتنه بی نوێزی له ژنانتان، ئە‌گەر (دەرباره‌ی زانی‌نی عیدمیان) دوو دل بوون، نه‌وا عیدمیان سی مانگه، وه (هه‌روه‌ها) نه‌وانه‌ش که (له‌به‌ر مندالی) هیشتا نه‌که‌وتوونه‌ته بی نوێزی، وه ژانی سک پر عیدمیان نه‌و کاته‌یه که سه‌که‌ه‌یان دابنن). حه‌سه‌نی کوری صالح ده‌لی: به‌ دراوسێ‌یه‌کی ئافرمتان گه‌یشتووم بوو بوو به‌نه‌نک^(۱) تەمه‌نی بیست و یه‌ک سال بوو.

۲۶۶۴- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَرَضَهُ يَوْمَ أُحُدٍ وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعِ عَشْرَةَ سَنَةً فَلَمْ يُجْزِنِي، ثُمَّ عَرَضَنِي يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَأَنَا ابْنُ خَمْسِ عَشْرَةَ فَأَجَازَنِي. قَالَ نَافِعٌ:

(۱) نه‌نک نه‌و ئافره‌ته‌یه که‌ه‌کی مندالی بوو بی.

فَقَدِمْتُ عَلَى عَمْرِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَهُوَ خَلِيفَةُ، فَحَدَّثَنِي هَذَا الْحَدِيثَ، فَقَالَ: إِنَّ هَذَا لَحَدُّ بَيْنَ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ. وَكُتِبَ إِلَى عُمَّالِهِ أَنْ يَفْرِضُوا لِمَنْ بَلَغَ خَمْسَ عَشْرَةَ^(۱).

۲۶۶۴- نافع دهلی: عهبدوللای کورپی عومەر ﷺ بۆی گیرامه وه که پیغه مبهری خوا ﷺ له رۆزی غهزای ئو خوددا ته ماشای کردوو، له کاتی کدا ته مهنی جواره سال بووه، بۆیه ریگهی نه دام (به شداری غهزا بکهه)، پاشان له رۆزی غهزای خهنده قدا ته ماشای کردم که ته مهنم پازده سال بوو، بۆیه ریگهی دام (به شدار بهه). نافع دهلی: رۆشتم بۆ خزمهتی عومهری کورپی عهبدولعهزیز که خهلیفه بوو، ئەم فەرموودهیه بۆ گیرایه وه، ئەویش وتی: بێگومان ته مهنی پازده سالی سنووری نیوان بچووکی و گهورمیه، وه نامه ی نووسی بۆ کار به دهستانی، که نه وهی ته مهنی پازده ساله به شه ئازوو قه ی بۆ بپرنه وه^(۲).

۲۶۶۵- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ سُلَيْمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ﷺ، يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ: "غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ"^(۳).

۲۶۶۵- ئەبو سه عیدی خودری ﷺ دهیباته وه سه ر پیغه مبهه ﷺ فەرمووی: ((خۆ شوڕدنی رۆزی ههینی پێویسته له سه ره هه موو که سێکی باڵغ)).

۱۹- بَابُ سُؤَالِ الْحَاكِمِ الْمُدَّعِي: هَلْ لَكَ بَيِّنَةٌ قَبْلَ الْيَمِينِ

۲۶۶۶- ۲۶۶۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ، لِيَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ، لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانٌ".

(۱) پروانه: ۴۰۹۷.

(۲) له تۆماری سه ر یازیدا وه ک پیاو دانریت.

(۳) پروانه: ۸۵۸.

قَالَ: فَقَالَ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ: فِيَّ وَاللَّهِ كَانَ ذَلِكَ، كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ أَرْضٌ فَجَحَدَنِي، فَقَدَّمْتُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَلَمْ يَبْنَهُ؟". قَالَ: قُلْتُ لَا. قَالَ: فَقَالَ لِلْيَهُودِيِّ: "اخْلِفْ". قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا يَخْلِفَ وَيَذْهَبَ مِمَّالِي. قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ﴾ ﴿٧٧﴾ آل عمران، إِلَى آخِرِ الْآيَةِ^(۱).

۱۹- باسی پرسیارى دادوهر له داواکار ئایا شایهتت ههیه؟ پێش سویند دانى داوا لیکراو

۲۶۶۶- ۲۶۶۷- عهبدوللای کورێ مهسعوود ؓ دهلی: پێغه مبهرى خوا ﷺ فهرموو: ((ههركهسیك سویندیک بخوات، لهو سویند خواردنهشیدا درۆ بکات، بو ئهوهی مائی کهسیکی مسولمان (بو خوێ) پێ بچپریت، که دهگات به خوا (له دواپوژدا) زۆر لێی تورپیه))، وتی: ئینجا ئهشعهسی کورێ قهیس وتی: سویند به خوا ئهوه لهباردی منهوه بوو، له نیوان من و کابرایهکی جوولهکهدا زهوییهک ههبوو (بیریکی تیدابوو هی من بوو)، بهلام ئهو دانى به مافهکهی مندا نهدهنا، بویه منیش بردم بو خزمهتی پێغه مبهر ﷺ، پێغه مبهرى خواش ﷺ به منی فهرموو: ((شایهتت ههیه؟)) وتم: نهخیر، بهجوولهکهی فهرموو: ((سویند بخو))، ئهشعهس دهلی: وتم: ئهی پێغه مبهرى خوا ﷺ کهواته سویند دهخوا مالهکهم دهبات، جا خوای گهوره ئهم ئایهتهی دابهزاند: (بیگومان ئهوانهی پهیمانی خوا و سویندهکانیان به نرخیکی کهم دهفرۆشن). تا کو تایی ئایهتهکه.

۲۰- بَابُ الْيَمِينِ عَلَى الْمُدْعَى عَلَيْهِ فِي الْأَمْوَالِ وَالْحُدُودِ

وَقَالَ ﷺ: "شَاهِدَاكَ أَوْ يَمِينُهُ"^(۲).

(۱) بڕوانه: ۲۳۵۶، ۲۳۵۷.

(۲) بڕوانه: ۲۳۵۶، ۲۳۵۷.

وَقَالَ قُتَيْبَةُ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ ابْنِ شُرْمَةَ، كَلَّمَنِي أَبُو الزِّنَادِ فِي شَهَادَةِ الشَّاهِدِ وَمِمَّنِ الْمُدَّعِي، فَقُلْتُ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَأَسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ﴾ (۸۲) البقرة، الآية. قُلْتُ: إِذَا كَانَ يُكْتَفَى بِشَهَادَةِ شَاهِدٍ وَمِمَّنِ الْمُدَّعِي، فَمَا تَحْتَاجُ أَنْ تُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى؟ مَا كَانَ يَضَعُ بِذِكْرِ هَذِهِ الْأُخْرَى؟

۲۰- باسی سویندخواردن له سهر داوا لیکراوه له مال و سامان و سنوورهکاندا

بېغه مېهر ﷺ فهرمووی: (دوو شایهت (قسهت دمه لینی)، یان سویند خواردنی (به رانبه رکهت ^(۱))). قوته یبه ده لئ: سوفیان بوی گیراينه وه له ئیبنو شوېرومه وه وتی: ئه بو زیناد ^(۲) دمر باره ی شایه تی دانی شایهت و سویند خواردنی داواکار قسه ی له گهل کردم، منیش وتم: خوی گه وره دمه فرموی: (وه دوو شایهت بگرن له پیاوانی خوتان (مسولمان)، ئینجا نه گهر دوو پیاو نه بوو، نه وه بابیاویک و دوو زن بن له وانه ی که په سه نندیان ده کهن له شایه ته کان، بو ئه وه ی نه گهر په کیکیان له بیر ی چوو با نه وی تریان بیر ی بخاته وه)، وتم: نه گهر به شاهیدی په ک شایهت و سویند خواردنی داواکار بهس بیت، ده ی که واته ئیتر ج پیوستیه ک دهکات نافرمتیکیان بیر ی نه وی تریانی بخاته وه؟ نه و چی دهکات به بیر خسته نه وه ی نافرمتی دووهمیان بو یه که میان؟

(۱) هه قه که ده بیت به ی به رانبه رکهت.

(۲) ئیبنو شوېرومه که قازی کوفه بووه و سالی ۱۴۴ ی کۆچی مردووه ده لئ: ئه بو زیناد که قازی مه دینه بووه پتی وتم: به ک شایهت و سویندی داواکار درسته و کاری پت ده کرئ و حوکی پت ده دریت، بوچوونی وه ک زانایانی شاره که ی وایه که مه دینه به، به لا ئیبنو شوېرومه رای وایه شایه تیک و سویندی داواکار حوکی پت ناکریت، نه مېش بوچوونی وه ک بوچوونی زانایانی شاره که ی خو ی وایه که کوفه به، که بوچوونی حه نه فه کانه. پروانه: غر شاد الساری: ۱۲۶/۶.

۲۶۶۸- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عَمْرِو، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ: كَتَبَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَضَى بِالْيَمِينِ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ ^(۱).

۲۶۶۸- ئیبنو ئەبو مولهیکه وتی: ئیبنو عەبباس رضي الله عنه نامەیهکی نووسی ^(۲) که پیغه مبهەر صلى الله عليه وسلم برپاری دا، که سویند خواردن له سەر داوالیکراوه.

باب

۲۶۶۹- ۲۶۷۰- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: "مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ يَسْتَحِقُّ بِهَا مَالًا لِقِي اللَّهِ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ، ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ ذَلِكَ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ إِلَى ﴿عَذَابُ أَلِيمٌ﴾ ^(۳) آل عمران. ثُمَّ إِنَّ الْأَشْعَثَ بْنَ قَيْسٍ خَرَجَ إِلَيْنَا فَقَالَ: مَا يُحَدِّثُكُمْ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، فَحَدَّثَنَا هُما قَالَ، فَقَالَ صَدَقَ، لَفِي أَنْزَلْتُ، كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ خُصُومَةٌ فِي شَيْءٍ، فَاخْتَصَمْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: "شَاهِدَاكَ أَوْ يَمِينُهُ". فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّهُ إِذَا يَخْلِفُ وَلَا يُبَالِي. فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: "مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ يَسْتَحِقُّ بِهَا مَالًا وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لِقِي اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ". فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ ذَلِكَ، ثُمَّ اقْتَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ ^(۳).

باسیک

۲۶۶۹- ۲۶۷۰- عەبدوللای کوری مەسعوود رضي الله عنه لە پیغه مبهەر وه صلى الله عليه وسلم دهگیریته وه که فەرموویهتی: ((هەرکەس سویند بخوات (به درو) بو ئەوهی مال و سامانیکی

(۱) پروانه: ۲۵۱۴.

(۲) له وهلامی نامه به کدا که ئین ئەبو مولهیکه بو نویسیوو پرسیاری لی کردبوو. (پروانه: إرشاد الساري: ۱۲۷/۶).

(۳) پروانه: ۲۳۵۶، ۲۳۵۷.

پى بچرپت (بو خوى)، كه دهگات به خوا (له رۆزى دواييدا) خوا زور لىي تورميه))، پاشان خوى گه وره ئهم نايه تهى دابه زاند وهك پشتر استكر دنه وهى نه وه: (بيگومان نه وانهى پهيمانى خوا و سويند هكانى خويان به نرخىكى كه م دهفروشن) تا دهگاته (سزاي سهخت)، پاشان نه شعه سى كورى قهيس هات بو لامان و وتى: نه بو عه بدوره حمان چيتان بو باس دهگات؟ ئيمهش نه وهى نه و (نه بو عه بدوره حمان) وتى بومان گيرايه وه، نه شعه سيش وتى: راست دهگات، نه م نايه ته له سهر من دابه زى، له نيوان من و پياويكدا ناكوكى هه بوو له سهر شتيك، جا هه ردوگمان كي شه كه مان برد بو خزمه تى پيغه مبه رى خوا ﷺ، پيغه مبه ريش ﷺ هه رمووى: ((دوو شايه ت بي نه يان سويند خواردنى نه و))، منيش عه رزم كرد: بيگومان نه و سويند ده خوات و لاي گرنگ نيبه، ئينجا پيغه مبه رى خوا ﷺ هه رمووى: ((هه ركه س سويند بخوات بو نه وهى مال و سامانيكى پى بچرپت (بو خوى)، له سويند خوارد نه كه شيدا درو بكات، كه دهگات به خوى بالاده ست و گه وره (له رۆزى دواييدا) خوا زور لىي تورميه))، ئيتر خوداش نه م نايه تهى دابه زاند بو پشتگيرى و راستى هه رمووده كه، پاشان پيغه مبه ر ﷺ نه م نايه تهى خوينده وه.

۲۱- باب: إِذَا ادَّعَىٰ أَوْ قَذَفَ قُلُهُ أَنْ يَلْتَمِسَ الْبَيِّنَةَ، وَيَنْطَلِقَ لِطَلَبِ الْبَيِّنَةِ

۲۶۷۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ هِشَامٍ، حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ امْرَأَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ بِشَرِيكِ بْنِ سَحْمَاءَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "الْبَيِّنَةُ أَوْ حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ". فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا رَأَى أَحَدُنَا عَلَى امْرَأَتِهِ رَجُلًا يَنْطَلِقُ يَلْتَمِسُ الْبَيِّنَةَ؟ فَجَعَلَ يَقُولُ: "الْبَيِّنَةُ وَإِلَّا حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ". فَذَكَرَ حَدِيثَ اللَّعَانِ^(۱).

۲۱- باسیک: نه گهر کهسیک وتی: شتیکی لای کهسیکی تره یان تاوانی زینای دایه پال کهسیک نه وه بو هیه به شوین شاهیدا بگهریت، وه پروات بو پهیدا کردن و هیئانی شاهد

۲۶۷۱- ئیبنو عهباس رضی الله عنه دهگیرپته وه که هیلالی کوری نومه ییه له خزمه تی پیغه مبهردا رضی الله عنه خیزانه کهی خوی تاوانبارکرد به زینا کردن له گهل شریکی کوری سه حما، پیغه مبه ریش رضی الله عنه فه رمووی: ((شاهد بینہ یان شہلاق له پشتت دمدریت))، جا هیلال وتی: نهی پیغه مبهری خوا رضی الله عنه نه گهر کهسیک له نیمه پیاویک ببینی به سهر ژنه که یه وه لهو کاته دا پروا به دوی شاهدیدا بگهریت؟ پیغه مبه ریش رضی الله عنه دمیفرموو: ((شاهد بینہ نه گهر نا شہلاق له پشتت دمدریت))، ئینجا ئیبنو عهباس رضی الله عنه باسی فه رمووده ی لیعانی کرد.

۲۲- بابُ الیمینِ بَعْدَ الْعَصْرِ

۲۶۷۲- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يَرْزُقُهُمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ رَجُلٌ عَلَى قَضَلٍ مَاءٍ بِطَرِيقِ مَمْنَعٍ مِنْهُ ابْنُ السَّبِيلِ، وَرَجُلٌ بَاتَعَ رَجُلًا لَا يَتَابِعُهُ إِلَّا لِلدُّنْيَا، فَإِنْ أَعْطَاهُ مَا يُرِيدُ وَقِيَ لَهُ، وَإِلَّا لَمْ يَفِ لَهُ، وَرَجُلٌ سَاوَمَ رَجُلًا بِسِلْعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ، فَحَلَفَ بِاللَّهِ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهِ كَذَا وَكَذَا، فَأَخَذَهَا"^(۱).

۲۲- باسی سویندخواردن پاش عهسر

۲۶۷۲- نه بو هورمیره رضی الله عنه دهلی: پیغه مبهری خوا رضی الله عنه فه رموویه تی: ((سی جوړ کهس خوا له روژی دوایدا قسه یان له گهلدا ناکات، سهیریان ناکات، پاکیان ناکاته وه، سزای سهختیان بو هیه: پیاویک له سهر ریگایه کدایت ناوی له

پێویستی خۆی زیاتر هه‌بی نه‌یدات به‌رێبوار، پیاویکیش به‌یعه‌ت بدات به‌پیاویک ته‌نها له‌به‌ر هه‌زانجی دونیایی به‌یعه‌تی پێ بدات، جا نه‌گه‌ر له‌وه‌ی ده‌یه‌ویت پێی بدات به‌یعه‌ته‌که‌ی له‌گه‌ڵدا ده‌باته‌ سه‌ر، وه‌ نه‌گه‌ر نا به‌یعه‌ته‌که‌ی له‌گه‌ڵدا نه‌باته‌ سه‌ر، پیاویکیش پاش عه‌سر مامه‌له‌ی کالاکه‌ی له‌گه‌ڵ که‌سیکه‌دا بکات و سویند بخوات به‌ خوا که‌ بیکومان ئه‌هه‌مده‌و ئه‌هه‌مده‌ی پێدراوه‌، (ئینجا که‌سیک باوه‌ر به‌و سوینده‌ی بکات) و کالاکه‌ی لی بکریه‌ت.

۲۳ - باب: یَخْلِفُ الْمُدْعَى عَلَيْهِ حَيْثُمَا وَجَبَتْ عَلَيْهِ الْيَمِينُ، وَلَا

يُصْرَفُ مِنْ مَوْضِعٍ إِلَى غَيْرِهِ

قَضَى مَرْوَانُ بِالْيَمِينِ عَلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ عَلَى الْمُنْبَرِ، فَقَالَ: أَخْلِفْ لَهُ مَكَانِي. فَجَعَلَ زَيْدٌ يَخْلِفُ، وَأَبَى أَنْ يَخْلِفَ عَلَى الْمُنْبَرِ، فَجَعَلَ مَرْوَانُ يَعْجَبُ مِنْهُ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "شَاهِدَاكَ أَوْ يَمِينُهُ". وَلَمْ يَخْصُ مَكَانًا دُونَ مَكَانٍ^(۱).

۲۶۷۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ لِيَقْتَطَعَ بِهَا مَالًا لِقِي اللَّهِ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ"^(۲).

۲۳- باسیک: داوا لیکراو له‌و جیگایه‌دا سویند ده‌خوات که

سویند خواردن پێویست بووه له‌سه‌ری، وه‌ نابێ له‌و

جیگایه‌ بروت بو جیگا و شوینیکی تر

مه‌روانی کورێ چه‌که‌م له‌سه‌ر دوانگه‌^(۳) بریاری دا له‌سه‌ر زه‌میدی کورێ سابیت به‌سویندخواردن، زه‌میدیش وتی: من له‌شوینی خوێدا سویندی بو ده‌خۆم، جا

(۱) پروانه: ۲۳۵۶، ۲۳۵۷.

(۲) پروانه: ۲۳۵۶، ۲۳۵۷.

(۳) دوانگه‌ی مزگه‌وتی مه‌دینه، چونکه مه‌روان والی مه‌دینه بوو.

زهید دهستی کرد به سویند خواردن و رازی نه‌بوو له‌سه‌ر دوانگه‌که سویند بخوات، مه‌روانیش سه‌رسام بوو به‌زمید. وه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((دوو شایه‌ته‌که‌ت بی‌نه یان شه‌لاق له پشت دهریت))، شوین و جی‌گایه‌کی دیاری‌کراوی دیاری نه‌کرد، وه تایبه‌تی نه‌کرد به‌شوینیکه‌وه.

۲۶۷۳- ئیبنو مه‌سعود ؓ له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((هه‌ر که‌سیک سویندیک بخوات بو‌ نه‌وه‌ی مالتیکی پی‌ دابیریت بو‌ خو‌ی، که ده‌گات به‌په‌روم‌ردگاری (له‌قیامه‌تا) زۆر لئی تورمیه)).

۲۴ - بَابُ: إِذَا تَسَارَعَ قَوْمٌ فِي الْيَمِينِ

۲۶۷۴- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ عَرَضَ عَلَى قَوْمٍ الْيَمِينَ فَأَسْرَعُوا، فَأَمَرَ أَنْ يُسَهَمَ بَيْنَهُمْ فِي الْيَمِينِ أَتُّهُمْ يَخْلِفُ.

۲۴- باسیک: ئەگەر چەند کەسیک هەر یەکه‌یان ده‌یویست پیشتر سویند بخوات

۲۶۷۴- نه‌بو هورمیره ؓ ده‌گیریته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ سویند‌خواردنی پیشیارکرد بو‌ چەند که‌سیک (کیشه هه‌بوو له نیوانیاندا)، هه‌ریه‌که‌یان په‌له‌ی بوو نه‌و پیشتر سویند بخوات، بویه فه‌رمانی کرد که تیروپشک بکه‌ن له نیوانیاندا ده‌رباره‌ی سویند خواردنه‌که، تا کامیان پیشتر سویند بخوات.

۲۵- باب قول الله تعالى:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ﴾ آل عمران.

۲۶۷۵- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا الْعَوَّامُ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ أَبُو إِسْمَاعِيلَ السَّكْسَكِيُّ، سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه يَقُولُ: أَقَامَ رَجُلٌ سِلْعَتَهُ فَحَلَفَ بِاللَّهِ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا مَا لَمْ يُعْطَهَا، فَتَزَلَّتْ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ﴾ آل عمران. وَقَالَ ابْنُ أَبِي أَوْفَى: النَّاجِشُ أَكَلَ رَبًّا خَائِنًا^(۱).

۲۵- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (بێگومان ئەوانەى پهیمانی خوا و سویندهکانى خۆیان به نرخیکى کهم دهفرۆشن)

۲۶۷۵- عەبدوللای کورێ ئەبو ئەوفا رضي الله عنه دەلى: بیاویک کالایهکی دانابوو بۆ فرۆشتن، وه سویندی خوارد به خوا وتی: بێگومان ئەوهندهی بێدراوه که بپی نهدرابوو، بهو هویهوه ئەم نایهته دابهزی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ﴾ آل عمران^(۲)، وه ئیبنو ئەبى ئەوفا رضي الله عنه وتی: (النَّاجِشُ)^(۳) واته: (وهك) سوو خۆر خیانهتکاره.

۲۶۷۶- ۲۶۷۷- حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: "مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبًا لِيَقْتَطَعَ

(۱) بروانه: ۲۰۸۸.

(۲) واته: بێگومان ئەوانەى پهیمانی خوا و سویندهکانى خۆیان به نرخیکى کهم دهفرۆشن.

(۳) النَّاجِشُ: نهو کهسهیه بانگهشه دهکات بۆ پهواج دان به کالایهک، خوشی نایکری.

مَا لَ رَجُلٍ - أَوْ قَالَ: أَخِيهِ - لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانٌ". وَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ تَصْدِيقَ ذَلِكَ فِي الْقُرْآنِ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ﴾ آل عمران. الآية. فَلَقِيتَنِي الْأَشْعَثُ فَقَالَ: مَا حَدَّثَكُمْ عَبْدُ اللَّهِ الْيَوْمَ؟ قُلْتُ: كَذَا وَكَذَا. قَالَ: فِي أَنْزَلْتُ^(۱).

۲۶۷۶- ۲۶۷۷- عهبدوللا ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((هه رکهس سویند بخوات به درو بو نهوهی مال و سامانی که سیکی- یان فهرمووی براهی- پی بچریت (بو خوی)، که دهگات به خوا (له روژی دوایدا) خوا زور لی تورمیه))، نیر خودای بهرز و بلندیش نه م نایه تهی له قورنندا دابه زاند بو پشتگیری و راستی فهرمووده که: (بیگومان نه وانهی پهیمانی خوا و سوینده کانی خویان به نرخیکی که م دهروشن)، تا کوتایی نایه ته که. نینجا نه شعس به من گهشت و وتی: عهبدوللا نه مرو چی بو گیرانه وه؟ منیش وتم: نه وه و نه وهی بو گیرانه وه، نه شعس وتی: نه و نایه ته دهراره ی من دابه زینرا.

۲۶ - باب: كَيْفَ يُسْتَخْلَفُ؟

وَقَوْلُ اللَّهِ: ﴿يَخْلُفُوكَ بِاللَّهِ لَكُمْ ۖ﴾ التوبة، وَقَوْلُ اللَّهِ ﷻ: ﴿ثُمَّ جَاءُوكَ يَخْلُفُونَ بِاللَّهِ﴾ إِنَّ أَرَدْنَا إِلَّا أَحْسَنًا وَتَوْفِيقًا ﴿۶۲﴾ النساء، ﴿فَيَقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهِدْنَا ۖ﴾ المائدة. يُقَالُ: بِاللَّهِ، وَتَالَهُ، وَوَالَهُ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "وَرَجُلٌ حَلَفَ بِاللَّهِ كَاذِبًا بَعْدَ الْعَصْرِ"^(۲). وَلَا يُحْلَفُ بِغَيْرِ اللَّهِ.

(۱) پروانه: ۲۳۵۶، ۲۳۵۷.

(۲) پروانه: ۲۳۵۸.

۲۱- باسیک: چۆن که سیک سویند دهدریت^(۱)؟

ئەم فەرمايشتهی خوا: (ناپاکان سویندتان بۆ دەخۆن بەخوا)، وە ئەم فەرمايشتهی خواى بالادەست و گەورە: (پاشان دینەووە بۆ لات و سویند دەخۆن بەخوا تەنھا نیازی چاکە و یەک خستەووەمان بووە)، ((ئینجا) هەردووکیان سویند بخۆن بەخوا که بەراستی شایهتییەکی ئیمە)، (سویند خواردن بەمانە دەبیّت: (بِالله، وَتَالله، وَالله)^(۲)، وە پیغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((وە بپاویک سویند بەدرۆ بەخوا بخوات پاش بانگی عەسر))^(۳)، وە نابى جگە لەخوا سویند بەهیچ شتیکى تر بخوریت.

۲۱۷۸- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ يَقُولُ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِذَا هُوَ يَسْأَلُهُ عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ". فَقَالَ هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قَالَ: "لَا، إِلَّا أَنْ تَطُوعٌ". فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "وَصِيَامُ رَمَضَانَ". قَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُ؟ قَالَ: "لَا، إِلَّا أَنْ تَطُوعٌ". قَالَ: وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الزَّكَاةَ. قَالَ: هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا؟ قَالَ: "لَا، إِلَّا أَنْ تَطُوعٌ". فَأَذْبَرَ الرَّجُلُ وَهُوَ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا وَلَا أَنْقُصُ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ"^(۴).

۲۱۷۸- ئەبو سوھەیل لە باوکیەووە دەگیریتەووە، که لە تەلحە کوری عوبەیدوللاى بیست دەیوت: بپاویک هاتە خزمەتی پیغەمبەری خوا ﷺ پرسیاری ئیسلامی لە پیغەمبەر ﷺ دەکرد، پیغەمبەری خواش ﷺ فەرمووی: ((بپنج نوێژە لە شەو و رۆژیکدا))، بپاوەکه وتی: جگە لەمانە نوێژی ترم لەسەرە؟ فەرمووی: ((نەخیر، مەگەر سوننەت و زیادە

(۱) لەلایەن قازی و دادوهرەووە.

(۲) هەریەک لە پیتەکانی (ب) و (ت) و (و) بۆ سویند بەکاردێن، بە تاییهقی لەگەڵ وشەى (الله)دا.

(۳) بەکێکە لەو سێ کەسەى که خوا لەقیامەتدا قسەیان لەگەڵ ناکات و سەیریان ناکات و پاکیان ناکاتەووە.

(۴) پڕوانە: ۴۶.

بکه‌یت))، پاشان پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموی: ((پۆژووی مانگی ږه‌مه‌زان)) وتی: جگه له‌مه هیچی تر (پۆژوو)م له‌سه‌ره؟ فه‌رمووی: ((نه‌خیر، مه‌گه‌ر سوننه‌ت و زیاده بکه‌یت))، پاشان پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ باسی زمکاتی بو کرد. وتی: نایا جگه له‌مه هیچی تر (زمکات)م له‌سه‌ره؟ فه‌رمووی: ((نه‌خیر، مه‌گه‌ر سوننه‌ت و زیاده بکه‌یت))، جا پیاوه‌که پستی هه‌لکرد و رویش‌ت و دمبوت: وه‌للأه‌ی له‌مه زیاد و که‌می لی ناکه‌م، پیڤه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((سه‌رفراز و ږزگار بوو نه‌گه‌ر راست بکات)).

۲۶۷۹- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ قَالَ: ذَكَرَ نَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: "مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَخْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْمُتْ"^(۱).

۲۶۷۹- عه‌بدو‌للا ده‌گیریت‌ه‌وه که پیڤه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((هه‌ر که‌س سویندی خوارد، با سویند به‌خوا بخوات یان بیده‌نگ بیت)).

۲۷- بَابُ مَنْ أَقَامَ الْبَيْتَةَ بَعْدَ الْيَمِينِ

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "لَعَلَّ بَعْضُكُمْ أَلْحَنُ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ"^(۲)، وَقَالَ طَاوُسٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَشَرِيحٌ: الْبَيْتَةُ الْعَادِلَةُ أَحَقُّ مِنَ الْيَمِينِ الْفَاجِرَةِ.

۲۷- باسی که‌سیک شاهیدی هینا (دوا‌ی ئه‌وه‌ی

داوا‌لیک‌راو) سویندی خوارد

پیڤه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموی: ((له‌وانه‌یه هه‌ندی‌کتان شارم‌زاتر بیت به‌به‌لکه‌هینانه‌وه له‌هه‌ندیکی تر)). وه تاووس و ئیبراهیم و شو‌رمیج ده‌لین: شاهیدی راست و دروست راست‌رو له‌پیش‌تره له‌سویند خواردنی به‌درو.

(۱) ب‌روانه: ۳۸۳۶، ۶۱۰۸، ۶۶۴۶، ۶۶۴۷، ۶۶۴۸.

(۲) ب‌روانه: ۲۴۵۸.

۲۶۸۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ زَيْنَبَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضی اللہ عنہا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: "إِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَلْحَنُ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ، فَمَنْ قَضَيْتَ لَهُ بِحَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا بِقَوْلِهِ، فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ، فَلَا يَأْخُذُهَا"^(۱).

۲۶۸۰- نوممو سه له مه رضی اللہ عنہ ده گپ ریت هوه که پیغه مبهری خوا رضی اللہ عنہ فهرمووی: ((بهراستی ئیوه نا کوکییه کانی نیوانتان دیننه لای من، وه لهوانه یه هه ندیکتان چاکتر و لیزانتر به لگه که ی باس بکات له هه ندیکی تر، جا ههر کهس من بریاری ههرشتیکی براکهیم بۆ دا^(۲) به هو ی قسه زانیه وه، ئه وه بیگومان پارچه یه ک له ناگری دۆزه خی بۆ دمبچرم، کهواته با وهری نه گریت و نه یبات)).

۲۸- بَابُ مَنْ أَمَرَ بِإِنْجَارِ الْوَعْدِ

وَفَعَلَهُ الْحَسَنُ، وَذَكَرَ إِسْمَاعِيلُ: ﴿إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ﴾ عنه مريم. وَقَضَى ابْنُ الْأَشْوَعِ يعني: سعيد بن عمرو بن الأشوع- بالوعد، وَذَكَرَ ذَلِكَ عَنْ سَمُرَةَ. وَقَالَ الْمِسُورُ بْنُ مَخْرَمَةَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم، وَذَكَرَ صِهْرًا لَهُ فَقَالَ: "وَعَدَنِي قَوْيٌ لِي"^(۳). قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَرَأَيْتُ إِسْحَاقَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ يَخْتَجُّ بِحَدِيثِ ابْنِ أَشْوَعَ.

۲۸- باسی: ئه وه ی فهرمانی کردووه به به جیهینانی به لێن

حه سه ن فهرمانی به (به جیهینانی) به لێن کردووه. (خوا) له قورئاندا باسی ئیسماعیلی کردووه: (بیگومان ئه وه له پهیمان و به لێنه کانی دا راستگو بوو). وه

(۱) پروانه: ۲۴۵۸.

(۲) که له راستیدا مافی ئه وه نه بوو که بریارم بۆ داوه، به لکو شاره زایی و لیزانییه که ی وایکرد بریاری بۆ بدریت.

(۳) پروانه: ۳۱۱۰.

ئیبینو نه‌شوهع مه‌به‌ستی: سه‌عیدی کورپی عه‌مری کورپی نه‌شوهع^(۱) برپاری جی به‌جیکردنی به‌ئینی داوه، وه نه‌ومشی له‌سه‌موڤهوه گپراومه‌وه. وه میسومری کورپی مه‌خپه‌مه ﷺ ده‌ئ: له پتغه‌مبه‌رم ﷺ بیست باسی زاویه‌کی^(۲) خوی کردو ده‌فرموی: ((به‌ئینی پیدام و به‌ئینه‌که‌ی برده‌ سه‌ر و به‌جی هینا)). نه‌بو عه‌بدو‌للا (ئیمامی بوخاری) ده‌ئ: ئیسحاقی کورپی ئیپراهیم دی، کاری به‌فه‌رمووده‌که‌ی ئیبینو نه‌شوهع ده‌کرد.

۲۶۸۱- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْرَةَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سُفْيَانَ، أَنَّ هِرْقَلَ قَالَ: سَأَلْتُكَ: مَاذَا يَأْمُرُكُمْ؟ فَرَعَمْتُ أَنَّهُ أَمَرَكُمْ بِالصَّلَاةِ، وَالصَّدَقِ، وَالْعَفَافِ، وَالْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ، وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ. قَالَ: وَهَذِهِ صِفَةُ نَبِيِّ^(۳).

۲۶۸۱- عوبه‌یدوللای کورپی عه‌بدو‌للا ده‌گپرتیه‌وه که عه‌بدو‌للا‌ی کورپی عه‌باس ﷺ بوی گپرایه‌وه وتی: نه‌بو سوفیان بوی گپرامه‌وه که هیرقل وتی: پرسیارم لی کردی فه‌رمانی جیتان پیده‌کات؟ توش و‌ت: که فه‌رمانتان پیده‌کات به‌نویژکردن، راستگویی، داوین پاک، به‌جی هینانی به‌ئین، دانه‌وه‌ی نه‌مانه‌ت، هیرقل وتی: نه‌مانه‌ سیفه‌تی پتغه‌مبه‌رن.

(۱) ئیبینو نه‌شوهع: ناوی سه‌عیدی کورپی عه‌مری کورپی نه‌شوهع، قازی کوفه‌ بووه له سه‌رده‌می فه‌رمانه‌وایی خالیدی قه‌سری له‌عتراقد.

(۲) ناوی نه‌بو عاصی کورپی په‌بیعه که زاوای پتغه‌مبه‌ر ﷺ بووه، میردی زه‌ینه‌ب بووه، که بت په‌رست بوو به‌دیل گیر، پتغه‌مبه‌ر ﷺ به‌مه‌رجیک نازادی کرد که زه‌ینه‌ب کچی بنی‌ریت بو مه‌دینه، نه‌ویش به‌ئینه‌که‌ی به‌جی هینا و ناردی بو مه‌دینه.

(۳) پروانه: ۷.

۲۶۸۲- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي سُهَيْلٍ نَافِعِ بْنِ مَالِكِ بْنِ أَبِي عَامِرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: "آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا أُوْمِنَ خَانَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ"^(۱).

۲۶۸۲- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە کە پێغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم ھەرمووێتەتی: ((نیشانەی دووروو سیانن: کاتیەک قسە ی کرد درۆ دەکات، ئەگەر ئەمانەتی پێ بسپێردرێت خیانەتی لێ دەکات، کە بە ئێنی دا بە جێی ناهێنی))^(۱).

۲۶۸۳- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ قَالَ: لَمَّا مَاتَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم جَاءَ أَبَا بَكْرٍ مَالٌ مِنْ قِبَلِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَضْرَمِيِّ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم دَيْنٌ، أَوْ كَانَتْ لَهُ قِبَلُهُ عِدَّةٌ، فَلْيَأْتِنَا. قَالَ جَابِرٌ: فَقُلْتُ: وَعَدَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم أَنْ يُعْطِيَنِي هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا، فَبَسَطَ يَدَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، قَالَ جَابِرٌ: فَعَدَّ فِي يَدَيَّ خَمْسِمِائَةٍ، ثُمَّ خَمْسِمِائَةٍ، ثُمَّ خَمْسِمِائَةٍ"^(۲).

۲۶۸۳- جابیری کوری عەبدوللا رضی اللہ عنہ دەلی: کاتیەک پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم وەفاتی کرد، سامان و مائی (بەحرەمین) لەلایەن عەلانی کوری حەزەرەمییهووە ھات بوو ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ، ئینجا ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ وتی: ھەرکەسیەک قەرزیەک یان بە ئێنیکی ھەیە لەلای پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم با بیئت بوو لامان، جابیر رضی اللہ عنہ دەلی: منیش وتم: پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم بە ئێنی پێدام ئەوێندە و ئەوێندە و ئەوێندەم پێبدات، جابیر سێ جار ھەردوو دەستی کردەووە (واتە: سێ مەشت)، جابیر دەلی: ئەوسا عومەر رضی اللہ عنہ پێنج سەدی

(۱) پروانە: ۳۳.

(۲) سەیری ھەرموودە: ۳۳ بکە.

(۳) پروانە: ۲۲۹۶.

ژمارد و کردیه ناو هەردوو دەستم، پاشان پێنج سەدی تر، پاشان پێنج سەدی تر. (واته: سێ جار پێنج سەدی کردە مشتیهوه).

۲۶۸۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ شُجَاعٍ، عَنْ سَالِمِ الْأَفْطَسِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: سَأَلَنِي يَهُودِيٌّ مِنْ أَهْلِ الْحِيرَةِ: أَيُّ الْأَجْلَيْنِ قَضَى مُوسَى؟ قُلْتُ: لَا أَذْرِي حَتَّى أَقْدَمَ عَلَى حَبْرِ الْعَرَبِ فَأَسْأَلُهُ، فَقَدِمْتُ فَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، فَقَالَ: قَضَى أَكْثَرَهُمَا وَأَطْيَبَهُمَا، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَالَ فَعَلَ.

۲۶۸۴- سەعیدی کۆری جوبەیر دەلی: جۆوله کەیه کی خەلکی حیرە^(۱) پرسیری لێ کردم: موسا ﷺ کام لە دوو ماومکە ی تەواو کرد و بەجێ هێنا؟ وتم: نازانم، هەتا نەچمە لای شارمزی عەرەب و پرسیری لێ نەکەم، جا هاتم و پرسیارم لە ئیبنو عەبباس ﷺ کرد، ئەویش وتی: زۆرەکیان و چاکەکیانی بەجێ هێناو تەواوکرد، بێگومان موسا ﷺ (یان هەر پێغەمبەرێک بێت) ئەگەر قسەیهکی کرد بەجێ دینیت.

۲۹ - بَابُ: لَا يُسْأَلُ أَهْلُ الشُّرْكِ عَنِ الشَّهَادَةِ وَغَيْرِهَا

وَقَالَ الشَّعْبِيُّ: لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ أَهْلِ الْمِلَلِ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ، لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿فَاغْرِبْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ﴾ ⑫. وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "لَا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ، وَلَا تَكْذِبُوهُمْ، وَقُولُوا: ﴿ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ﴾ ⑬ الْبَقَرَةِ، الْآيَةُ".

(۱) سێ میل لە کوفه وه دووره، شوێنی پاشاکانی عەرەب بووه.

۲۹- باسیک: له خه لکی هاو به شدانه ر پرسیاری شاهیدی دان و شتی تر ناکریت

شه عبی دهلی: شاهیدی دانی خاومن ئایینه کان له به رانبه ری یه کتریدا دروست نییه، به به لگی نه م فه رمایشته ی خوی به رز و بلند: (جا دوزمنایه تی و کینه به ریمان خسته نیوانیان). نه بو هورمه رده ﷺ له پیغه مبه رده ﷺ ده گیریته وه که فه رموویه تی: ((باومر به خاومن کتیبه کان مه کهن، به دروژنیشیان مه زانن، وه بلین: (باومرمان ههیه به خوا و نه وهی بو مان دابه زینراوه). (تا کو تایی) نایه ته که)).

۲۶۸۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ، كَيْفَ تَسْأَلُونَ أَهْلَ الْكِتَابِ، وَكِتَابَكُمْ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ أَحَدُتُ الْأَخْبَارَ بِاللَّهِ، تَقْرَأُونَهُ لَمْ يُشَبَّ؟! وَقَدْ حَدَّثَكُمْ اللَّهُ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ بَدَّلُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ وَغَيَّرُوا بِأَيْدِيهِمُ الْكِتَابَ، فَقَالُوا: ﴿هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ ﴿٧٩﴾ البقرة. أَفَلَا يَنْهَاكُمْ مَا جَاءَكُمْ مِنَ الْعِلْمِ عَنْ مُسَايَلَتِهِمْ، وَلَا وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا مِنْهُمْ رَجُلًا قَطُّ يَسْأَلُكُمْ عَنِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ^(۱).

۲۶۸۵- ئیبنو عه بباس ﷺ دهلی: نه ی پیری مسو لمانان! چۆن ئیوه پرسیار له خاومن کتیبه کان ده کهن، له کاتی کدا نه و کتیبه تان که دابه زینراوه بو پیغه مبه رده که ی ﷺ تازه ترین فه رمایشتی خوایه، ئیوه ده یخویننه وه که هیچی تی که ن نه کراوه؟! وه بیگومان خوی گه وره بو تانی باس کردووه که خاومن

۲۹- باسیک: له خه لکی هاو به شدانهر پرسیارى شاهیدی دان و شتی تر ناکریت

شه عبی دهلی: شاهیدی دانی خاومن ئایینه کان له به رانبه ری یه کتریدا دروست نییه، به به لگی ئهم فهرمایشتهی خوی بهرز و بلند: (جا دوزمنایه تی و کینه به ریمان خسته نیوانیان). نه بو هورمیره ﷺ له پیغه مبهروه ﷺ ده گیریته وه که فهرموویه تی: ((باومر به خاومن کتیبه کان مه کهن، به دروزنیشان مه زانن، وه بلین: (باومرمان ههیه به خوا و نه وهی بو مان دابه زینراوه). (تا کو تایی) نایه ته که)).

۲۶۸۵- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ، كَيْفَ تَسْأَلُونَ أَهْلَ الْكِتَابِ، وَكِتَابَكُمْ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ أَحَدُتُ الْأَخْبَارَ بِاللَّهِ، تَقْرَأُونَهُ لَمْ يُشَبَّ؟! وَقَدْ حَدَّثَكُمْ اللَّهُ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ بَدَّلُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ وَغَيَّرُوا بِأَيْدِيهِمُ الْكِتَابَ، فَقَالُوا: ﴿هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَسْتَرْوَاهُ، ثُمَّ قَالُوا﴾ (۷۸) ﴿الْبَقَرَةَ. أَفَلَا يَنْهَاكُمْ مَا جَاءَكُمْ مِنَ الْعِلْمِ عَنْ مُسَايَلَتِهِمْ، وَلَا وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا مِنْهُمْ رَجُلًا قَطُّ يَسْأَلُكُمْ عَنِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ﴾^(۱).

۲۶۸۵- ئیبنو عه عباس رادی الله عنهما دهلی: ئهی پیری مسولمانان! چۆن ئیوه پرسیار له خاومن کتیبه کان ده کهن، له کاتی کهدا نهو کتیبه تان که دابه زینراوه بو پیغه مبهره کهی ﷺ تازه ترین فهرمایشتی خوایه، ئیوه دهیخویننه وه که هیجی تیکه ل نه کراوه؟! وه بیگومان خوی گه وره بو تانی باس کردووه که خاومن

کتیبه‌کان ئه‌وه‌ی خوا نووسیویه‌تی گۆریویانه و به‌دمستی خۆیان کتیبه‌که‌یان
دمستکاری کردوو، گۆریویانه و وتوویانه: (ئهمه له‌لایهن خواوه هاتوووه بۆ ئه‌وه
به‌نرخیکی که‌م بیفرۆشن و بیگۆرنه‌وه)، ده‌ی ئایا ئه‌و زانست و زانیارییه‌ی که
بۆتان هاتوووه ڕێگریتان ناکات له‌ پرسیارکردنتان لییان، نا وه‌للاهی یه‌ک پیاومان
لی نه‌دیون هه‌رگیز پرسیار له‌ئێوه بکات دهرباره‌ی ئه‌و کتیبه‌ی بۆ ئێوه
دابه‌زێنراوه.

۳- بابُ الْقُرْعَةِ فِي الْمَشْكَلَاتِ

وَقَوْلِهِ: ﴿إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ﴾ ۱۱۱ آل عمران. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ:

اِفْتَرَعُوا فَجَرَّتِ الْأَقْلَامُ مَعَ الْجَرِيَّةِ، وَعَالَى قَلَمُ زَكْرِيَّا الْجَرِيَّةَ، فَكَفَّلَهَا زَكْرِيَّا. وَقَوْلِهِ: ﴿

فَمَأَمَّ﴾ ۱۱۲ الصافات. أَفَرَعَ. ﴿فَكَانَ مِنَ الْمُنْحَضِينَ﴾ ۱۱۳ الصافات، مِنَ الْمَسْهُومِينَ^(۱).

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: عَرَضَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى قَوْمٍ

الْيَمِينِ، فَاسْرَعُوا، فَأَمَرَ أَنْ يُسْهِمَ بَيْنَهُمْ أَيُّهُمْ يَخْلِفُ.

۳- باسی (ره‌وایه‌تی) تیروپشکردن له‌شته کیشه له‌سه‌ره‌کاندا

باسی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا: (كَاتِيكَ كَهَ قَه‌لَه‌مه‌کانیان هاوِیشت کامیان
ده‌سته‌به‌ریتی مه‌ریه‌میان به‌رده‌که‌وِیت). ئیبنو عه‌بباس ؓ ده‌لی: تیروپشکیان
کرد، جا قه‌لَه‌مه‌کانیان له‌گه‌ل ڕویشتنی ئاوه‌که‌دا ڕوِیشت، به‌لام قه‌لَه‌مه‌که‌ی
زه‌که‌ریا به‌رز بوویه‌وه به‌سه‌ر ئاوه‌که‌وه، ئیتر بۆیه زه‌که‌ریا ده‌سه‌به‌ریتی
مه‌ریه‌می کرد. (ئیمامی بوخاری ده‌لی: ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا ﴿فَمَأَمَّ﴾ ۱۱۲)

الصفات، تیروپشکی کرد^(۱) ﴿فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ﴾ (۱۱) الصفات، ئەو له دۆراوان بوو. ئەبو هورمیره رضی اللہ عنہ دەلی: پیغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم سویندخواردنی بو که سانیک (که کیشه هه‌بوو له نیوانیاندا) پیشنیار کرد، ئەوانیش هه‌موویان په‌له‌یان کرد (بو سویندخواردنه‌که)، جا بۆیه فهرمانی کرد که تیروپشک بکریت له نیوانیاندا، که کامیان بیشتەر سویند بخۆن.

۲۶۸۶- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي الشَّعْبِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رضی اللہ عنہ يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: "مَثَلُ الْمُذْهِنِ فِي حُدُودِ اللَّهِ وَالْوَاقِعِ فِيهَا مَثَلُ قَوْمٍ اسْتَهْمُوا سَفِينَةً، فَصَارَ بَعْضُهُمْ فِي أَسْفَلِهَا وَصَارَ بَعْضُهُمْ فِي أَعْلَاهَا، فَكَانَ الَّذِينَ فِي أَسْفَلِهَا يَمْزُونَ بِالمَاءِ عَلَى الَّذِينَ فِي أَعْلَاهَا، فَتَأَذَّوْا بِهِ، فَأَخَذَ قَاسًا، فَجَعَلَ يَنْقُرُ أَسْفَلَ السَّفِينَةِ، فَأَتَوْهُ فَقَالُوا: مَا لَكَ؟ قَالَ: تَأَذَّيْتُمْ بِي، وَلَا بُدَّ لِي مِنَ المَاءِ، فَإِنْ أَخَذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَنْجَوْهُ وَنَجَّوْا أَنْفُسَهُمْ، وَإِنْ تَرَكَوْهُ أَهْلَكُوهُ وَأَهْلَكُوا أَنْفُسَهُمْ"^(۲).

۲۶۸۶- نوعمانی کوری به‌شیر رضی اللہ عنہ دەلی: پیغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم فهرمووی: ((نموونه‌ی ئەو که‌سه‌ی وەستاوه له‌سه‌ر سنوورەکانی خوا و ئەوکه‌سه‌ی که‌وتۆته ناویه‌وه، وەک نموونه‌ی که‌سانیک وان که له‌سه‌ر که‌شتییه‌ک تیروپشک بکه‌ن، ئینجا هه‌ندیکیان بکه‌ونه به‌شی خواره‌وه‌ی که‌شتییه‌که، هه‌ندیکیان بکه‌ونه به‌شی سه‌ره‌وه‌ی که‌شتییه‌که، جا ئەوانه‌ی له به‌شی خواره‌وه‌ن بو‌ ئاو خواردنه‌وه به‌سه‌ر ئەوانه‌دا دەرۆن له‌سه‌ریه‌وه‌ن، به‌و کاره‌ ناره‌حه‌ت ده‌بن، بۆیه (که‌سیکیان) ته‌وړیک هه‌لده‌گریت و ده‌ست ده‌کات به‌گونکردنی به‌شی خواره‌وه‌ی که‌شتییه‌که، بۆیه ئەوانه‌(ی سه‌ره‌وه‌) دین بو‌ لای و پێی ده‌لێن: ئەوه جییه بو‌ وا ده‌که‌یت؟ ده‌لی:

(۱) قورعه‌کشی کرد.

(۲) پروانه: ۲۴۹۳.

ئێوه بههۆی منهوه (دیم بهسهرتاندا) نارمهت دمبن، منیش پیویستم بهناوه، جا نهگهر دهستی بگرن ئهوه کهسهو خۆشیان پرگار دهکهن، بهلام نهگهر لێی کهرین ئهوه کهسهو خۆشیان لهناو دهبن)).

۲۶۸۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي خَارِجَةُ بْنُ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيُّ أَنَّ أُمَّ الْعَلَاءِ -امْرَأَةً مِنْ نِسَائِهِمْ قَدْ بَايَعَتِ النَّبِيَّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ- أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ مَظْعُونٍ طَارَ لَهُ سَهْمُهُ فِي السُّكْنَى حِينَ أَقْرَعَتِ الْأَنْصَارُ سُكْنَى الْمُهَاجِرِينَ. قَالَتْ أُمُّ الْعَلَاءِ: فَسَكَنَ عِنْدَنَا عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ، فَاشْتَكَى، فَمَرَضَنَاهُ، حَتَّى إِذَا تُوُفِّيَ وَجَعَلْنَاهُ فِي ثِيَابِهِ دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ أَبَا السَّائِبِ، فَشَهِدَاتِي عَلَيْكَ لَقَدْ أَكْرَمَكَ اللَّهُ. فَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: "وَمَا يُدْرِيكَ أَنَّ اللَّهَ أَكْرَمَهُ؟". فَقُلْتُ: لَا أَدْرِي بِأَيِّ أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَمَّا عُثْمَانُ فَقَدْ جَاءَهُ -وَاللَّهِ- الْيَقِينُ وَإِنِّي لَأَرْجُو لَهُ الْخَيْرَ، وَاللَّهُ مَا أَدْرِي وَأَنَا رَسُولُ اللَّهِ مَا يَفْعَلُ بِهِ". قَالَتْ: فَوَاللَّهِ لَا أَزْكِي أَحَدًا بَعْدَهُ أَبَدًا، وَأَخْرَجَنِي ذَلِكَ. قَالَتْ: فَنِمْتُ فَأَرَيْتُ لِعُثْمَانَ عَيْنًا تَجْرِي، فَجِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: "ذَلِكَ عَمَلُهُ"^(۱).

۲۶۸۷- زوهری دهلی: خارجهی کوری زمیدی نهنصاری بوی گیرامهوه که ئوممو عهلا- که نافرمتیکه لهو نافرمتانهیان که بهیعهتی بهپیغهمبهر ﷺ دابوو ههوالی پێدا- که عوسمانی کوری مهزعون له تیروپشکدا بو نیشه جیکردن بهر نهوان کهوت، کاتیک نهنصارییهکان قورعهکیشیان کرد بو نیشه جیکردنی کۆچهران، ئوممو عهلا دهلی: ئینجا عوسمانی کوری مهزعون لای ئیمه نیشه جی بوو، تووشی نازار و نهخۆشییهک بوو، ئیمهش چارمههرمان کرد، ههتا نهوکاتهی ومفاتی کرد، وه بهجل و بهرگهکهی خویهوه پێچامانهوه، پیغهمبهری خوا ﷺ

هات بۆ مائمان، منیش وتم: په‌حمه‌تی خوات لی بی نه‌بو سائیب، من شایه‌تیت بۆ ده‌ده‌م به‌راستی خوا ریزی گرتوویت، جا پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی پی‌م: ((تۆ جوزانیت که خوا ریزی گرتوو؟)) وتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! به‌دایک و باوکه‌وه به‌قوربانیت بم نازانم، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((به‌لام عوسمان بیگومان و سویند به‌خوا- مردنی به‌سه‌ردا هات، وه به‌راستی من ئومیدی چاکه‌ی بۆ ده‌که‌م (لای خوا)، وه سویند به‌خوا من (که پیغه‌مبه‌ری خوا) نازانم چیم لی ده‌کریت))، ئوممو عه‌لا وتی: جا سویند به‌خوا ئیتر دوا‌ی نه‌وه‌ی فه‌رموو که‌س به‌چاک نازمیرم و باس ناکه‌م، نه‌م باسه‌ خه‌فه‌تباری کردم، ده‌لی: جا خه‌وتم و له‌خه‌ومدا کانیاویکم نیشاندره‌ که (ئاوی له‌به‌ر) ده‌رویشته‌ هی عوسمان بوو، ئینجا هاتم بۆ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و خه‌وه‌که‌م بۆ گیرایه‌وه، فه‌رمووی ﷺ: ((نه‌وه‌ کرده‌وه‌ی عوسمانه)).

۲۶۸۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا أَقْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ، فَأَيُّتَهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ، وَكَانَ يَقْسِمُ لِكُلِّ امْرَأَةٍ مِنْهُنَّ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا، غَيْرَ أَنَّ سُودَةَ بِنْتَ زَمْعَةَ وَهَبَتْ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا لِعَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ، تَبْتَغِي بِذَلِكَ رِضَا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(۱).

۲۶۸۸- عوروه له‌ عایشه‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گیریته‌وه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌گه‌ر بیویستبایه‌ سه‌فه‌ریک بکات تیروپشکی ده‌کرد له‌ نیوان هاوسه‌ره‌کانیدا، جا هه‌رکامیان ناوی دم‌ربجووايه‌ له‌گه‌ل خۆی دم‌یرد، وه بۆ هه‌ر هاوسه‌ریک له‌وان شه‌و و رۆژی خۆی بۆ دیاری کردبوو، جگه‌ له‌سه‌وده‌ی کچی زهمعه‌ که شه‌وو رۆژه‌که‌ی خۆی به‌خشی بوو به‌عایشه‌ی هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ر ﷺ، به‌م کاره‌ی

دهیویست رهمهندی پیغه مبهری خوا ﷺ بۆ خوی به دمست بیتی (که دهیزانی پیغه مبهر ﷺ عایشه ی زۆر خوش دهوی).

۲۶۸۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ سُمَيٍّ -مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ- عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النَّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ لَأَسْتَهَمُوا، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهَجِيرِ لَأَسْتَبَقُوا إِلَيْهِ، وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا"^(۱).

۲۶۸۹- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەگێڕێتەووە کە پیغه مبهری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ئەگەر خەڵکی بیانزانیبایە لەبانگدان و ریزی یەكەمی نوێژدا چەند پاداشت ھەیە، ئینجا تەنھا بەتیر و پشك نەبووایە دەستیان نەكەوتبایە، ئەو تیر و پشکیان دەکرد لەسەری، وە ئەگەر بیانزانیبایە چ پاداشتیك لەزوو ھاتن بۆ نوێژدا ھەیە، پێشپركییان دەکرد بۆی، وە ئەگەر بیانزانیبایە چ پاداشتیك لە نوێژی عیسا و بەیانیدا ھەیە، دەھاتن بۆ ھەردووکیان ئەگەر بەگاگۆلکێش بووایە)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۵۳- کتاب الصلح

به ناوی خوامی به خشنده می میهره بان

(۱)

۵۳- په راوی ریکه وتن (ناشته وایی)

۱- باب مَا جَاءَ فِي الْإِصْلَاحِ بَيْنَ النَّاسِ

وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ

بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ (۱۱۶)

النساء. وَخُرُوجِ الْإِمَامِ إِلَى الْمَوَاضِعِ لِيُصْلِحَ بَيْنَ النَّاسِ بِأَصْحَابِهِ.

۱- باسی نهوه می دهر باره می چاککردنی نیوان خه لکی هاتوو

نهم فهرمایشته می خوامی بهرز و بلند: (هیج چاکه بهک لهزور بهی چبه و

سرتنه کردنه کانیندا نییه، مهگهر بهکیک فهرمان بکات به مال بهخشین، یان چاکه، یان

چاککردنی نیوان خه لکی، جا ههر کهس نهوه بکات به نیازی رهمانهندی خوا، له داهاتوو دا

پاداشتی زور گه وره می دمه به خسریت). وه دمر جوون و رویشتنی پیشهوا له گهل

هاوه لانیدا بو جیگا کان، بو نهوه می نیوانی خه لکی چاک بکات.

(۱) ناشته وایی و سولحیشی پی دهووتریت.

۲۶۹۰- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه، أَنَّ أَنَسًا مِنْ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ كَانَ بَيْنَهُمْ شَيْءٌ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمُ النَّبِيُّ ﷺ فِي أَنَاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ يُصَلِّحُ بَيْنَهُمْ، فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ، وَلَمْ يَأْتِ النَّبِيُّ ﷺ، فَجَاءَ بِلَالٌ، فَأَذَّنَ بِلَالٌ بِالصَّلَاةِ، وَلَمْ يَأْتِ النَّبِيُّ ﷺ، فَجَاءَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ حُسِبَ، وَقَدْ حَضَرَتِ الصَّلَاةُ، فَهَلْ لَكَ أَنْ تُوَمَّ النَّاسَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ إِنْ شِئْتُ. فَأَقَامَ الصَّلَاةَ، فَتَقَدَّمَ أَبُو بَكْرٍ، ثُمَّ جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ يَمْشِي فِي الصُّفُوفِ، حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ، فَأَخَذَ النَّاسُ بِالتَّصْفِيحِ حَتَّى أَكْثَرُوا، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ لَا يَكَادُ يَلْتَفِتُ فِي الصَّلَاةِ، فَالْتَفَتَ، فَإِذَا هُوَ بِالنَّبِيِّ ﷺ وَرَاءَهُ، فَأَشَارَ إِلَيْهِ بِيَدِهِ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَصِلِيَ كَمَا هُوَ، فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ يَدَهُ، فَحَمِدَ اللَّهَ، ثُمَّ رَجَعَ الْقَهْقَرَى وَرَاءَهُ حَتَّى دَخَلَ فِي الصَّفِّ، وَتَقَدَّمَ النَّبِيُّ ﷺ فَصَلَّى بِالنَّاسِ، فَلَمَّا قَرَعَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ، مَا لَكُمْ إِذَا تَابَكُمْ شَيْءٌ فِي صَلَاتِكُمْ أَخَذْتُمْ بِالتَّصْفِيحِ، إِنَّمَا التَّصْفِيحُ لِلنِّسَاءِ، مَنْ تَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِكُمْ فَلْيَقُلْ: سُبْحَانَ اللَّهِ. فَإِنَّهُ لَا يَسْمَعُهُ أَحَدٌ إِلَّا التَّفَتَّ، يَا أَبَا بَكْرٍ، مَا مَنَعَكَ حِينَ أَشْرُتَ إِلَيْكَ لَمْ تُصَلِّ بِالنَّاسِ؟". فَقَالَ: مَا كَانَ يَنْبَغِي لَابْنِ أَبِي قَحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ ﷺ ^(۱).

۲۶۹۰- سه‌هلی کوری سه‌عد رضي الله عنه ده‌گپ‌رته‌وه که خه‌لکانیک له تیره‌ی عه‌مری کوری عه‌وف له نیوانیاندا هه‌ندی‌ک ناکوکی هه‌بوو، بو‌یه پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌گه‌ل چه‌ند که‌سی‌ک له‌هاوه‌لانی‌دا رو‌یشت بو‌ ناویان، تا نیوانیان چاک بکات، ئینجا کاتی نو‌یژ هاته‌ پی‌ش و نو‌یژ بوو، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نه‌هات، بو‌یه بیلال رضي الله عنه هات، جا بانگی نو‌یژی دا، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نه‌هات، بیلال هات بو‌ لای نه‌بو به‌کر و ﷺ وتی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ گیردراوه و نو‌یژیش بووه، ده‌ی پی‌شنو‌یژی ده‌که‌یت بو‌ خه‌لکه‌که؟ نه‌بو به‌کریش وتی: به‌لێ، نه‌گه‌ر پی‌ت خو‌شه، جا بیلال قامه‌تی کرد و نه‌بو به‌کر رو‌یشته‌ پی‌شه‌وه، پاشان پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هاته‌وه‌و به‌ناو

ڕیزه‌کاندا دهرۆیشت، تا له‌پیزی یه‌که‌مدا وه‌ستا، خه‌لکه‌که (نویژخوینه‌کان) ده‌ستیان کرد به‌ چه‌په‌له‌لێدان، زۆر چه‌په‌له‌یان لێدا، وه‌ ئه‌بو به‌کر رضی اللہ عنہ له‌ نویژدا لای نه‌ده‌کرده‌وه، ئینجا لای کرده‌وه‌و پیغه‌مبه‌ری صلی اللہ علیہ وسلم بینی له‌دوایه‌وه‌یه، پیغه‌مبه‌ریش صلی اللہ علیہ وسلم به‌ده‌ستی ناماژه‌ی بۆ کرد چۆن وه‌ستاوه‌ نویژه‌که‌ی بکات، ئه‌بو به‌کریش هه‌ردوو ده‌ستی به‌رزکرده‌وه‌ بۆ ئاسمان و سوپاسی خوای کرد، پاشان پشتا و پشت گه‌راپه‌وه‌ بۆ دواوه‌ی خۆی، هه‌تا ڕویشه‌ ناو ڕیزه‌که‌وه، پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم ڕویشه‌ پێشه‌وه‌ و پێشنویژی بۆ خه‌لکه‌که‌ کرد، جا کاتیکی لێ بوویه‌وه، ڕووی کرده‌ خه‌لکه‌که‌ و فهرموی: ((ئه‌ی خه‌لکینه! ئه‌وه‌ چیتانه‌ ئه‌گه‌ر شتیکی ڕوویدا له‌ نویژه‌که‌تاندا ده‌ستان کرد به‌چه‌په‌له‌لێدان؟! بێگومان چه‌په‌له‌لێدان بۆ ئافه‌رتانه، هه‌رکس له‌ناو نویژه‌که‌یدا شتیکی لێ ڕوویدا با بلی: سوپه‌حانه‌للأ، چونه‌ بێگومان هه‌رکس بیهیستی لا ده‌کاته‌وه، ئه‌ی ئه‌بو به‌کر! چی ڕیگرت بوو که‌ پێشنویژی بکه‌یت بۆ خه‌لکه‌که‌ کاتیکی من ئاماژه‌م بۆ کردی؟ ئه‌بو به‌کریش وتی: بۆ کوری ئه‌بی قوحافه‌ ڕه‌وا نییه‌ له‌پیش پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ نویژ بکات.

۲۶۹۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي أَنَّ أَنَسًا رضی اللہ عنہ قَالَ: قِيلَ لِلنَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم: لَوْ أَتَيْتَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي، فَأَنْطَلَقَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم وَرَكِبَ حِمَارًا، فَأَنْطَلَقَ الْمُسْلِمُونَ يَمْشُونَ مَعَهُ - وَهِيَ أَرْضُ سَبَخَةَ - فَلَمَّا أَتَاهُ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم فَقَالَ: إِلَيْكَ عَنِّي، وَاللَّهِ لَقَدْ آذَانِي نَتْنُ حِمَارِكَ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مِنْهُمْ: وَاللَّهِ لَحِمَارُ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم أَطْيَبُ رِيحًا مِنْكَ. فَغَضِبَ لِعَبْدِ اللَّهِ رَجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ فَشَتَمَا، فَغَضِبَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا أَصْحَابُهُ، فَكَانَ بَيْنَهُمَا ضَرْبٌ بِالْجَرِيدِ وَالْأَيْدِي وَالْتِعَالِ، فَبَلَّغَنَا أَنَّهَا أُنْزِلَتْ: ﴿وَلِنْ طَائِفَتَيْنِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَفْضَلُوا فَأَصْلَحُوا

بَيْنَهُمَا ۝۹﴾ الحجرات.

۲۶۹۱- موخته‌میر ده‌لی: له‌ باوکم بیست ده‌یگی‌راپه‌وه‌ که‌ ئه‌نه‌س صلی اللہ علیہ وسلم وتی: به‌ پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم وترا: خۆزگه‌ برۆیشتیتایه‌ بۆ لای عه‌بدو‌للای کوری ئوبه‌ی،

پێغه‌مبه‌ریش ﷺ سواری گویدریژیک بوو، رۆشت بو لای، مسولمانانیش دمرچوون و له‌گه‌لیدا رۆشتن -ئهو زه‌وییه‌ی پێیدا رۆشت زه‌وییه‌کی خویایوی کرپن بوو- جا که پێغه‌مبه‌ر ﷺ گه‌یشته‌ لای، عه‌بدوڵلا وتی: دوورکه‌ و مرموه‌ لیم، سویند به‌خوا بۆنی ناخۆشی گویدریژه‌که‌ت نا‌ره‌حه‌تی کردم، ئینجا پیاویکی نه‌نصاری له‌وانه‌ی له‌ویدا بوو وتی: سویند به‌خوا بۆنی گویدریژه‌که‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌بۆنی تو خۆ شتره‌، جا پیاویک له‌ خزمانی عه‌بدوڵلا له‌سه‌ر عه‌بدوڵلا به‌جواب هاتوو و تو‌ره‌ بوو، ئینجا ئهو دوو پیاوه‌ جنیویان به‌یه‌کتری دا، وه‌ خزمی هه‌ریه‌که‌یان له‌سه‌ریان هاتنه‌ ده‌نگ و تو‌ره‌ بوون، وه‌ له‌ نیوانیاندا لێدان به‌ په‌لی دارخورما و مست به‌ده‌ست و به‌نه‌عل‌ پروویدا، جا پیمان گه‌یشت که ئهم نایه‌ته‌ به‌هۆیه‌وه‌ دابه‌زی: (ئه‌گه‌ر دوو کۆمه‌ل له‌نیمانداران دژ به‌یه‌کتر جه‌نگیان کرد، ئه‌وه‌ له‌ نیوانیاندا ناشته‌وا‌یی بکه‌).

٢- باب: لَيْسَ الْكَاذِبُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ

٢٦٩٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ، أَنَّ أُمَّهُ أَمْ كَلْثُومٍ بِنْتُ عُقْبَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "لَيْسَ الْكَاذِبُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ، فَيَنْمِي خَيْرًا، أَوْ يَقُولُ خَيْرًا".

٢- باسیک: ئهو که‌سه‌ درۆزن نییه‌ که‌ ناشته‌وا‌یی ده‌کات له‌ نیوان خه‌لکیدا

٢٦٩٢- ئیبنو شیهاب ده‌لی: حومه‌یدی کورێ عه‌بدوره‌حمان هه‌والی پێدا که‌دایکی که‌ ئوممو کولسومی کچی عوقبه‌یه‌ هه‌والی پێداوه‌: که‌ ئهو له‌ پێغه‌مبه‌ری خواي ﷺ بیستوو‌ه‌ دمی‌فرموو: ((ئهو که‌سه‌ درۆزن نییه‌ که‌ له‌ نیوان خه‌لکیدا ناشته‌وا‌یی ده‌کات، قسه‌ی چاک ده‌گه‌یه‌نی و هاتوو‌چۆی پێده‌کات یان چاکه‌ ده‌لێت)).

۳- بَابُ قَوْلِ الْإِمَامِ لِأَصْحَابِهِ: اذْهَبُوا بِنَا نُصَلِّحْ

۲۶۹۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْسِيُّ، وَإِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَرَوِيُّ قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَهْلَ قُبَاءٍ افْتَتَلُوا حَتَّى تَرَامَوْا بِالْحِجَارَةِ، فَأَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِذَلِكَ فَقَالَ: "اذْهَبُوا بِنَا نُصَلِّحْ بَيْنَهُمْ"^(۱).

۳- باسی پیشهوا به هاوه لانی بلآ: با پیکهوه برۆین نیوانیان چاک بکهین

۲۶۹۳- سه هلی کوری سهعد رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهگیرپتهوه که خه لکی قوبا له نیوان خویاندا به شه رهاتبوون، ههتا بهردیان بو یه کتری هاویشتبوو، جا ههوالی نهو شه ره به پیغه مبهری خوا ﷺ درا، نهویش فهرمووی: ((با بچین نیوانیان چاک بکهینهوه)).

۴- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿أَنْ يُصْلِحَ بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ﴾ النساء.

۲۶۹۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: ﴿وَإِنْ أَمْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا﴾ النساء ﴿۱۲۸﴾ قَالَتْ: هُوَ الرَّجُلُ يَرَى مِنْ أَمْرَأَتِهِ مَا لَا يُعْجِبُهُ، كِبَرًا أَوْ غَيْرَهُ، فَيُرِيدُ فِرَاقَهَا فَنَقُولُ: أَمْسِكْنِي، وَاقْسِمِي لِي مَا شِئْتَ. قَالَتْ فَلَا بَأْسَ إِذَا تَرَأَصَا^(۲).

(۱) پروانه: ۶۸۴.

(۲) پروانه: ۲۴۵۰.

٤- باسی ئەو فەرمايشته‌ی خواى به‌رز و بلند: (که **ناشته‌واييه‌کى چاک بکه‌ن له نى‌وان خۆياندا هه‌ر** **ناشته‌وايى و ریکه‌وتن چاکتره‌)**

٢٦٩٤- عائیشه رضی اللہ عنہا دهرباره‌ی ئەم ئایه‌ته: (وہ ئەگەر ئافرەتیک ترسا لەگۆی پینەدانی یان پشت هەڵکردنی مێردەکەى)، دەلى: مەبەستى ئەم ئایه‌ته پیاویکە دەبینى خیزانه‌کەى پیره یان شتىکى له جوړه، چه‌زى لى ناکات و به‌نیازه ته‌لاى بدات، ئافره‌ته‌که‌ش دەلى: ته‌لاقم مەده، بمه‌یله‌وه به‌ویستى خۆت لام بمینه‌ره‌وه، عائیشه وتى: ئەوه زیانى نییه ئەگەر هه‌ردووکیان رازى بن.

٥ - باب: إِذَا اصْطَلَحُوا عَلَى صُلْحٍ جَوْرٌ قَهُو سَرْدُودٌ

٢٦٩٥-٢٦٩٦- حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ رضی اللہ عنہما قَالَا: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ. فَقَامَ خَصْمُهُ فَقَالَ: صَدَقَ، اقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ. فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ: إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا عَلَى هَذَا، فَزَنَى بِأَمْرَأَتِهِ، فَقَالُوا: لِي عَلَى ابْنِكَ الرَّجْمُ. فَقَدَيْتُ ابْنِي مِنْهُ مِائَةً مِنَ الْغَنَمِ وَوَلِيدَةً، ثُمَّ سَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ، فَقَالُوا: إِنَّمَا عَلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "لَأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللَّهِ، أَمَّا الْوَلِيدَةُ وَالْغَنَمُ فَرَدُّ عَلَيْكَ، وَعَلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَأَمَّا أَنْتَ يَا أُتَيْسُ -لِرَجُلٍ- فَاغْدُ عَلَى امْرَأَةٍ هَذَا فَارْجُمَهَا". فَغَدَا عَلَيْهَا أُتَيْسٌ فَارْجَمَهَا^(١).

۵- باسیک: ئەگەر ناکۆکهکان ریکهوتن لەسەر ریکهوتنیکی نادادگەرانه ئەوه ریکهوتنهکه دروست نییه

۲۶۹۵-۲۶۹۶- ئەبو ھورەیرە و زەیدى كورى خالىدى جوهەنى (رضي الله عنه) ھەردووکیان دەلێن: دهمشه كيههك هات وتى: ئەى پيغه مبهري خوا (ﷺ) به كتيبه كەى خوا بربار بده له نيوانماندا، پياوه كەى به رانبهري ههستا و وتى: راست دمكات به كتيبه كەى خوا بربار بده له نيوانماندا، جا دهمشه كيههكە وتى: كورەكەى من گرێكار بووه لاى ئەم پياوه و زینای کردوو له گەڵ خێزانەكەیدا، بە منیان وت: كورەكەى تۆ بەردبارانکردنى لەسەرە، منیش سەد سەر مەر و كەنیزەكێك بریتیم دا (تا كورەكەم ڕەجەم نەكړی)، پاشان پرسیارم لەزانایان كرد، وتیان: بە راستى كورەكەت سەد شەلاق و يەك سال دوورخستنهوى لەسەرە، پيغه مبهري (ﷺ) ھەرمووی: ((سویند بێ بە كتيبه كەى خوا بربار دەدم له نيوانتاندا، جا كەنیزەك و سەد مەرەكە ئەوه دەگەرێتەوه بۆ تۆ، كورەكەشت سەد شەلاق و يەك سال دوورخستنهوى لەسەرە، جا تۆش ئونەیس-پیاویك بوو لەویدا بوو،- برۆ بۆ لاى زنى ئەم پياوهو بەردبارانى بكە))، ئونەیسیش بەیانیه كەى ڕۆشت بۆ لاى ئافەرتهكە و بەردبارانى كرد.

۲۶۹۷- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ (رضي الله عنها) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): "مَنْ أَخَذَتْ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ رَدٌّ". رَوَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَخْرَمِيُّ، وَعَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَبِي عَوْنٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ.

۲۶۹۷- عایشە (رضي الله عنها) دەلێ: پيغه مبهري خوا (ﷺ) ھەرمووی: ((ھەرکەسێك لەم ئایینه ماندا شتێك دابیئیت كە لەئایینه كەماندا نییه، ئەوه بێگومان دەدرێتەوه بەسەریدا)). ئەم ھەرموودمە ھەریەك لە عەبدوللای كورى جەعفەرى

مه خپه می و عه بدولوا حیدی کورپی نه بو عه ون له سه عدی کورپی نیر اهیمه وه
گیراویانه ته وه.

۶ - باب: کَیْفَ یُکْتَبُ: هَذَا مَا صَالِحَ فُلَانٍ بَنِ فُلَانٍ، وَفُلَانُ بَنِ فُلَانٍ، وَإِنْ لَمْ یَنْسُبْهُ إِلَى قَبِیلَتِهِ أَوْ نَسَبِهِ

۲۶۹۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ
الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: لَمَّا صَالَحَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم أَهْلَ الْحُدَيْبِيَّةِ كَتَبَ عَلَيَّ بَيْنَهُمْ كِتَابًا،
فَكَتَبَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم. فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ: لَا تَكْتُبُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، لَوْ كُنْتُ رَسُولًا
لَمْ نُقَاتِلْكَ. فَقَالَ لِعَلِيٍّ: "أَمَحُهُ". فَقَالَ عَلِيٌّ: مَا أَنَا بِالَّذِي أَمَحَاهُ. فَمَحَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم
بِيَدِهِ، وَصَالَحَهُمْ عَلَى أَنْ يَدْخُلَ هُوَ وَأَصْحَابُهُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، وَلَا يَدْخُلُوهَا إِلَّا بِجُلْبَانِ السَّلَاحِ،
فَسَأَلُوهُ: مَا جُلْبَانُ السَّلَاحِ؟ فَقَالَ: الْقِرَابُ بِمَا فِيهِ ^(۱).

۱- باسیک: ریکهوتن چۆن ده نووسریت: ئەمه ئەو ریکهوتنه یه که فلانه که سی کورپی فلانه که س، وه فلانه که سی کورپی فلانه که س له سه ری ریکهوتن با ناوی هۆز و ره چه له کیشی نه هینریت

۲۶۹۸- بهرائی کورپی عازیب رضی اللہ عنہ دهلی: کاتیک پیغه مبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم له گهل نهو
کافرانه له حوده یبیه بوون ریکهوت، عهلی ریکهوتنه که ی نووسی له
نیوانیاندا، جا نووسی: (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ)، جا بته رسته کان وتیان: مه نووسه:
(مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ)! نه گهر تو پیغه مبهر بوویتایه ئیمه جهنگمان له گهلت

نه‌ده‌کرد؛ پێغه‌مبه‌ریش ﷺ به‌عه‌لی فه‌رموو: ((مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ) که به‌سپ‌مه‌وه)،
عه‌لیش وتی: من نایسپ‌مه‌وه، بۆیه پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌ده‌ستی خۆی
سپ‌یه‌وه، وه له‌گه‌تیاندا ڕێکه‌هوت که نه‌و و هاوه‌لانی سی ڕۆژ بچنه‌ مه‌که‌ه، وه
ده‌بیت که ده‌چنه‌ مه‌که‌هوه شمشیرمه‌کان له به‌رگ و کێلانه‌کانیاندا بن، جا
پرسایریان کرد: (جُلْبَانِ السَّلَاحِ) چیه؟ (به‌را) وتی: به‌رگێکی چه‌رمه‌ شمشیر و
کێلانه‌که‌ی تێدایه‌ هه‌مووی پێکه‌وه.

۲۶۹۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ:
اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، فَأَبَى أَهْلُ مَكَّةَ أَنْ يَدْخُلَهُ مَكَّةَ، حَتَّى قَاضَاهُمْ عَلَى
أَنْ يُقِيمَ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، فَلَمَّا كَتَبُوا الْكِتَابَ كَتَبُوا: هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ.
فَقَالُوا: لَا نُقَرِّ بِهَا، فَلَوْ نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ مَا مَنَعْنَاكَ، لَكِنْ أَنْتَ مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ.
قَالَ: "أَنَا رَسُولُ اللَّهِ، وَأَنَا مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ". ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ: "امْحُ رَسُولُ اللَّهِ". قَالَ: لَا،
وَاللَّهِ لَا أَمْحُوكَ أَبَدًا، فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْكِتَابَ، فَكَتَبَ: هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ بْنُ
عَبْدِ اللَّهِ، لَا يَدْخُلُ مَكَّةَ سِلَاحٌ إِلَّا فِي الْقِرَابِ، وَأَنْ لَا يَخْرُجَ مِنْ أَهْلِهَا بِأَحَدٍ إِنْ أَرَادَ أَنْ
يَتَّبِعَهُ، وَأَنْ لَا يَمْنَعَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِهِ أَرَادَ أَنْ يُقِيمَ بِهَا. فَلَمَّا دَخَلَهَا وَمَضَى الْأَجَلُ أَتَوْا
عَلِيًّا، فَقَالُوا: قُلْ لِصَاحِبِكَ اخْرُجْ عَنَّا فَقَدْ مَضَى الْأَجَلُ. فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ، فَتَبِعَتْهُمْ ابْنَةُ
حَمْزَةَ: يَا عَمُّ يَا عَمُّ. فَتَنَاوَلَهَا عَلِيٌّ فَأَخَذَ بِيَدِهَا وَقَالَ لِفَاطِمَةَ: عَلَيْهَا السَّلَامُ: دُونَكَ ابْنَةُ
عَمِّكَ، حَمَلَتْهَا. فَاخْتَصَمَ فِيهَا عَلِيٌّ وَزَيْدٌ وَجَعْفَرٌ، فَقَالَ عَلِيٌّ: أَنَا أَحَقُّ بِهَا وَهِيَ ابْنَةُ عَمِّي.
وَقَالَ جَعْفَرٌ: ابْنَةُ عَمِّي وَخَالَتُهَا تَحْتِي. وَقَالَ زَيْدٌ: ابْنَةُ أَخِي. فَقَضَى بِهَا النَّبِيُّ ﷺ لِخَالَتِهَا.
وَقَالَ: "الْخَالَةُ بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ". وَقَالَ لِعَلِيٍّ: "أَنْتَ مِنِّي وَأَنَا مِنْكَ". وَقَالَ لِيَجَعْفَرُ: "أَشْبَهْتَ
خَلْقِي وَخُلُقِي". وَقَالَ لِرَزِيدٍ: "أَنْتَ أَخُونَا وَمَوْلَانَا"^(۱).

۲۶۹۹- به پرائی کورپی عازیب ﷺ ده لئ: پیغه مبه ر ﷺ له مانگی زیلقه عده دا عومرپی کرد، به لام خه لکی مه که پازی نه بوون و ریکه یان نه دا بجیته ناو شاری مه که وه، تا له گه لیاندا ریکه که وت و پیکه اتن که سی رۆژ له مه که که دا بمینیتته وه، نینجا کاتیک ریکه که وت نننامه که یان نووسی، نووسی یان: ئه مه نه وه مه که موحه ممه دی پیغه مبه ری خوا ﷺ له سه ری ریکه که وت، کافرانیش وتیان: ئیمه دان به م نووسراو دا نانین، چونکه به راستی نه گهر ئیمه بمانزانیایه تو پیغه مبه ری خوات، ریکریمان لی نه ده گردیت، به لکو تو موحه ممه دی کورپی عه بدوللای، فهرمووی ﷺ: ((من پیغه مبه ری خوام، وه من موحه ممه دی کورپی عه بدوللام))، پاشان به عه لی فهرموو: ((پیغه مبه ری خواکه بسپر مه وه))، عه لی وتی: نه سویند به خوا هه رگیز نایسپر مه وه، نه وسا پیغه مبه ری خوا ﷺ نامه که ی له عه لی و مرگرت (و سپر مه وه و نامه که ی دایه وه به عه لی)، جا نووسی: ئه مه نه وه مه که موحه ممه دی کورپی عه بدوللا له سه ری ریکه که وتوو، شمشیر ناباته مه که که مه گهر له بهرگ و کیلان که یدا بیت، وه نابی که س له دانیش توانی مه که که له گه ل خویدا بباته دره وه نه گهر ویستی شوینی بکه ویت، وه نابی ریکه له هیج کام له هاوه لانی بگریت نه گهر بیه وی له مه که که دانیشیت و بمینیتته وه، جا که چوو مه که که وه ماوه که ی ته واو بوو کافران هاتن بو لای عه لی، وتیان: به هاو ریکه ت^(۱) بلئ: له شاره که مان درچیت، چونکه ماوه که ته واو بووه، نه وسا پیغه مبه ریش ﷺ درچوو، وه که که که ی حه مزه به مامه مامه شوینیان که وت، عه لیش دهستی گرت و هینای به فاتیمه ی ﷺ وت: که که که ی مامت بگره، جا هه لیگرت، نینجا عه لی و زمید و جه عفر له سه ری بوو به کیشه یان، عه لی وتی: من له ئیوه له پیشترم پیی، چونکه کچی مامه، جه عفر وتی: کچی مامه و

(۱) مه به ستیان پیغه مبه ر ﷺ بوو.

پوریشی هاوسهرمه، زهیدیش وتی: برازاهه، نینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ بریاری دا بو پوری (که هاوسهری جه‌عفر بوو)، وه فه‌رمووی: ((پوور له جیگه‌ی دایکه‌ی))، به‌ه‌لی فه‌رموو: ((تۆ له منی و منیش له تۆم))، به‌جه‌عفریشی فه‌رموو: ((تۆ له رووخسارو له ره‌وشتیشدا له من ده‌جی))، به‌زه‌یدیشی فه‌رموو: ((تۆش برا و نازادکراومانیت)).

۷- بابُ الصُّلْحِ مَعَ الْمُشْرِكِينَ

فِيهِ: عَنْ أَبِي سُفْيَانَ. وَقَالَ عَوْفُ بْنُ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "ثُمَّ تَكُونُ هَذِهِ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ بَنِي الْأَصْفَرِ". وَفِيهِ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ وَأَسْمَاءُ وَالْمِسُورُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۲۷۰۰- وَقَالَ مُوسَى بْنُ مَسْعُودٍ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضي الله عنه قَالَ: صَالَحَ النَّبِيُّ ﷺ الْمُشْرِكِينَ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَّةِ عَلَى ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ: عَلَى أَنْ مَنْ أَتَاهُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ رَدَّهُ إِلَيْهِمْ، وَمَنْ أَتَاهُمْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ لَمْ يَرْدُوهُ، وَعَلَى أَنْ يَدْخُلَهَا مِنْ قَابِلٍ وَيُقِيمَ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، وَلَا يَدْخُلَهَا إِلَّا بِجُلْبَانِ السِّلَاحِ: السَّيْفِ، وَالْقَوْسِ، وَنَحْوِهِ. فَجَاءَ أَبُو جَنْدَلٍ يَحْجُلُ فِي قُبُودِهِ، فَرَدَّهُ إِلَيْهِمْ^(۱).

قَالَ: لَمْ يَذْكُرْ مُؤَمِّلٌ عَنْ سُفْيَانَ: أَبَا جَنْدَلٍ، وَقَالَ: إِلَّا بِجُلْبِ السِّلَاحِ.

۷- باسی (حوکمی) ریکه‌وتن له‌گه‌ل هاوبه‌شدانه‌راندا

له‌و بارمیه‌وه فه‌رمووده‌که‌ی ئه‌بو سوفیان هاتوو^(۲). وه‌ه‌وه‌ی کو‌ری مالیک رضي الله عنه له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌یگێرێته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((پاشان له نیوان ئیوه‌و رۆمدا ریکه‌وتن و ئاگیره‌ستیک ده‌بیت)). هه‌ر له‌م باسه‌دا فه‌رمووده‌ی سه‌ه‌لی

(۱) ب‌روانه: ۱۷۸۱.

(۲) که فه‌رمووده‌ی ژماره (۷) هه‌وته له‌ سه‌حیح بوخاریدا.

کورێ حونهیف و فهرموودهێ ئهسما و فهرموودهێ میسوهر له پیغه مبهروه ﷺ هاتوو. ^(۱)

۲۷۰۰- به پرائی کورێ عازیب ﷺ دهئی: پیغه مبههر ﷺ له رۆزی حوده میبیه دا له گهڵ بتههرسته کان ریککهوت له سههر سێ شت: له سههر ئهوهی ههر کهس له بتههرستان هات بۆ لای (و مسولمان بوو)، بیگیریتهوه بۆ لای بتههرستان، وه ههر کهس له مسولمانان هات بۆ لای بتههرستان نه یگیرنهوه، وه له سههر ئهوه سائی داهاتوو بجیته ناو شاری مهککهوه و سێ رۆژ تییدا بمینیتهوه، وه چهکه کان دهبی له بهرگ و کیلاندابن، ههر شمشیر و تیروکهوان و نهو جورانه بن، ئینجا نهبو جهندهل هات و به کووت و زنجیره کهیهوه به هیواشی ههنگاوی دهنا، جا پیغه مبههر ﷺ نارديهوه بۆ لای بتههرسته کان. (نیمای بوخاری دهئی): مونه مههل که له سوفیانهوه ئهم فهرمووده ی گیراومتهوه باسی ئهبو جهندهل نه کردوو، وه وتوو یهتی: (إِلَّا يَجْلُبُ السَّلَاحَ) له جیاتی: (إِلَّا يَجْلُبَانِ السَّلَاحَ).

۲۷۰۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ مُعْتَمِرًا، فَحَالَ كُفَّارٌ قُرَيْشٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ، فَتَحَرَّ هَذِيهُ، وَخَلَقَ رَأْسَهُ بِالْحَدْيِيَّةِ، وَقَاضَاهُمْ عَلَى أَنْ يَعْتَمِرَ الْعَامَ الْمُقْبِلَ، وَلَا يَحْمِلَ سِلَاحًا عَلَيْهِمْ إِلَّا سُوقًا، وَلَا يُقِيمَ بِهَا إِلَّا مَا أَحْبُّوا، فَاعْتَمَرَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ فَدَخَلَهَا كَمَا كَانَ صَالِحُهُمْ، فَلَمَّا أَقَامَ بِهَا ثَلَاثًا أَمَرُوهُ أَنْ يَخْرُجَ، فَخَرَجَ ^(۲).

۲۷۰۱- عهبدوللای کورێ عومههر ﷺ دهگیریتهوه که پیغه مبههری خوا ﷺ (له مه دینه) ده رچوو به نیازی عومره کردن، به لام کافرانی قورمیش پێگریان کرد

(۱) هه ره به که بیان فهرمووده به ک له پیغه مبهروهوه ﷺ ده گیریتهوه که ریککهوتن و سونحی تیدابه.

(۲) پروانه: ۴۲۵۲.

له نیوان نه‌وو گه‌یشتن به‌که‌عبه، بویه نازده‌لی هه‌دیه‌که‌ی سه‌رب‌ری و سه‌ری تاشی له‌حودم‌بیه، وه له‌گه‌لیان ریکه‌هوت له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که سالی داهاتوو عومره بکات، جگه له شمشیره‌کان هیچ چه‌کیکی پینه‌بی‌ت له دزیان، وه له مه‌که‌دا نه‌مین‌یه‌وه نه‌ه‌نده نه‌بی نه‌وان پنیان خو‌شه (سی رۆژ)، نیر سالی داهاتوو پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ عومره‌ی کردو رۆیشه ناو شاری مه‌که به‌و شیوه‌یه‌ی له‌گه‌لیان ریکه‌هوتبوو، جا که سی رۆژه‌که له مه‌که‌دا مایه‌وه، هه‌رمانیان پی کرد که له مه‌که به‌رواته دهره‌وه، نه‌ویش رۆیشه دهره‌وه.

۲۷۰۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا بِشْرٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَنْمَةَ قَالَ انْطَلَقَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَهْلٍ، وَمُحَيِّصَةُ بْنُ مَسْعُودٍ بْنُ زَيْدٍ إِلَى خَيْبَرَ، وَهِيَ يَوْمَئِذٍ صُلْحٌ^(۱).

۲۷۰۲- سه‌ه‌لی کورپی نه‌بو چه‌سه ده‌لی: عه‌بدو‌ل‌لای کورپی سه‌هل و موچه‌یسه‌ی کورپی مه‌سه‌ودی کورپی زمید رۆیشتن بو خه‌یبه‌ر، له‌وکاته‌دا ریکه‌هوتن بوو (له نیوان نه‌وان و مسو‌لماناندا).

۸- بَابُ الصُّلْحِ فِي الدِّيَةِ

۲۷۰۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي حُمَيْدٌ، أَنَّ أَنَسًا، حَدَّثَهُمْ أَنَّ الرُّبَيْعَ - وَهِيَ: ابْنَةُ النَّضْرِ - كَسَرَتْ ثَنِيَّةَ جَارِيَةٍ، فَطَلَبُوا الْأَرْضَ وَطَلَبُوا الْعَفْوَ، فَأَبَوْا فَأَتَوْا النَّبِيَّ ﷺ فَأَمَرَهُمْ بِالْقِصَاصِ. فَقَالَ أَنَسُ بْنُ النَّضْرِ: أَتُكْسَرُ ثَنِيَّةُ الرُّبَيْعِ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟! لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا تُكْسَرُ ثَنِيَّتُهَا. فَقَالَ: "يَا أَنَسُ، كِتَابُ اللَّهِ الْقِصَاصُ". فَرَضِيَ الْقَوْمُ وَعَفَوْا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِلْبُرَةِ". زَادَ الْفَرَارِيُّ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ: فَرَضِيَ الْقَوْمُ، وَقَبِلُوا الْأَرْضَ^(۲).

(۱) بروانه: ۳۱۷۳، ۶۱۴۳، ۶۱۴۳، ۶۱۹۲.

(۲) بروانه: ۲۸۰۶، ۴۴۹۹، ۴۵۰۰، ۴۶۱۱، ۶۸۹۴.

۸- باسی ریکهوتن لهسر بزاردنی خوین

۲۷۰۳- حومهید دهگیرپتهوه که نههس ﷺ بوی گیرانهوه که روبه‌بیع که گچی نه‌زر بوو- ددانیکی پیشه‌وهی کچی شکاند، (که‌سی که‌که) داوی خوینی (دانه‌که) بیان کرد، (به‌رانه‌که‌ش) داوی لیخوشبوونیان کرد^(۱)، به‌لام نه‌وان^(۲) رازی نه‌بوون، بویه رویشته خرمه‌ت پیغه‌مبه‌ر ﷺ، نه‌ویش فه‌رمانی پیکردن به‌ تۆله لیسه‌ندنه‌وه. ئینجا نه‌ه‌سی کوری نه‌زر ﷺ وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نایا ددانی پیشه‌وهی روبه‌بیع ده‌شکینریت؟ نا سویند به‌و زاته‌ی تۆی به‌ه‌ق ناردووه ددانی روبه‌بیع ناشکینریت، فه‌رمووی ﷺ: ((نه‌ی نه‌ه‌س حوکی قورئانه‌که‌ی خوا تۆله‌کردنه‌ومیه))، ئینجا که‌س و کاری که‌چه ددان شکاوه‌که رازی بوون و له‌ روبه‌بیع خوش بوون، نه‌وسا پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((به‌راستی له‌ناو به‌نده‌کانی خوادا که‌سی وا هه‌یه سویند بخوات له‌سر نه‌وه‌ی خوا کاریکی بۆ بکات خوا سوینده‌که‌ی ناخات)). فه‌زار له‌ حومه‌یده‌وه له‌ نه‌ه‌سه‌وه ده‌گیرپته‌وه‌و فه‌رمووده‌که نه‌م زیاده‌ی له‌گه‌له: (جا که‌سه‌کانی (که‌چه‌که) رازی بوون^(۳) و بزاردنی ددانه‌که‌یان و مرگرت).

۹- باب قولُ النَّبِيِّ ﷺ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ: "إِنْ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ، وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ بِهِ"

بَيْنَ فِتْنَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ "وَقَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ: ﴿فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا﴾ (الحجرات).

۲۷۰۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ: اسْتَقْبَلَ وَاللَّهِ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ مُعَاوِيَةَ بِكَتَائِبِ أُمِّئَالِ الْجِبَالِ، فَقَالَ عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ: إِنِّي لَأَرَى كِتَابَ لَا تُؤَلِّي حَتَّى تَقْتُلَ أَقْرَانَهَا. فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ -وَكَانَ وَاللَّهِ خَيْرَ-

(۱) بۆ که‌چه‌کیان و خوینیان لی سه‌نن.

(۲) که‌س و کاری که‌چه ددان شکاوه‌که.

(۳) تۆله‌ی لی نه‌کرپته‌وه.

الرَّجُلَيْنِ: أَيَّ عَمَرُو، إِنْ قَتَلَ هَوْلَاءِ هَوْلَاءِ، وَهَوْلَاءِ هَوْلَاءِ، مَنْ لِي بِأُمُورِ النَّاسِ؟ مَنْ لِي بِنِسَائِهِمْ؟ مَنْ لِي بِصِغَتِهِمْ؟ فَبَعَثَ إِلَيْهِ رَجُلَيْنِ مِنْ قُرَيْشٍ مِنْ بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ: عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَامِرٍ بْنِ كُرَيْزٍ، فَقَالَ: اذْهَبَا إِلَى هَذَا الرَّجُلِ فَأَعْرِضَا عَلَيْهِ، وَقُولَا لَهُ، وَاطْلُبَا إِلَيْهِ. فَأَتِيَاهُ، فَدَخَلَا عَلَيْهِ فَتَكَلَّمَا، وَقَالَ لَهُ، فَطَلَبَا إِلَيْهِ، فَقَالَ لَهُمَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ: إِنَّا بَنُو عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، قَدْ أَصَبْنَا مِنْ هَذَا الْمَالِ، وَإِنَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ قَدْ عَاشَتْ فِي دِمَائِنَاهَا. قَالَا فَإِنَّهُ يَعْرِضُ عَلَيْكَ كَذَا وَكَذَا، وَيَطْلُبُ إِلَيْكَ وَيَسْأَلُكَ. قَالَ: فَمَنْ لِي بِهِذَا؟ قَالَا: نَحْنُ لَكَ بِهِ. فَمَا سَأَلَهُمَا شَيْئًا إِلَّا قَالَا: نَحْنُ لَكَ بِهِ. فَصَالَحَهُ. فَقَالَ الْحَسَنُ: وَلَقَدْ سَمِعْتُ أَبَا بَكْرَةَ يَقُولُ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ، وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ إِلَى جَنْبِهِ، وَهُوَ يَقْبَلُ عَلَى النَّاسِ مَرَّةً وَعَلَيْهِ أُخْرَى وَيَقُولُ: "إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ، وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصْلِحَ بِهِ بَيْنَ فِتْنَتَيْنِ عَظِيمَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ". قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: إِنَّمَا ثَبَتَ لَنَا سَمَاعُ الْحَسَنِ مِنْ أَبِي بَكْرَةَ بِهِذَا الْحَدِيثِ ^(۱).

۹- باسی فهرمایشتی پیغه مبه ر به هسه نی کوری عهلی
((ئهم کورهی من سهید و گه ورهیه، ئومید وایه خوا بیکات
به هوئی ناشته وایی و ریکه ووتنی نیوان دوو کوومه لی گه وره
(له مسولمانان))، وه ئهم فهرمایشتهی خوامی بهرز و بلند:
(ئوه له نیوانیاندا ناشته وایی بکه)

۲۷۰۴- ئه بو موسا ﷺ ده لی: له هسه نه م ^(۲) بیست دهیوت: سویند به خوا
 هسه نی کوری عهلی چهند سوپایه کی (پیکه خست) بو ڕووبه ڕووبوونه وهی
 موعاویه به وینهی چیاکان بوو ^(۳)، عه مپی کوری عاصیش (به موعاوییهی) وت:

(۱) پروانه: ۳۶۲۹، ۳۷۴۶، ۷۱۰۹.

(۲) مه به ست پیتی هسه نی به صریه.

(۳) له بهر زۆری نه مسهر و نه وه سهری دیار نه بوو، وه ک چۆن که سیک ڕووبه ڕووی شایخک بیت نه مسهر و نه وه سهری نابینیت.

بِیْگومان من سوپایانیک دمبینم پشت هه‌لناکات هه‌تا هاوتاکه‌ی نه‌کوژیت،
 موعاوییه‌ش به‌عه‌م‌ری وت: که سویند به‌خوا چاکترینی دوو پیاوه‌که^(۱) بوو-
 نه‌ی عه‌م‌ر نه‌گهر نا نه‌مانه نا نه‌وانه بکوژن، وه نا نه‌وانه نا نه‌مانه بکوژن کی‌م
 ده‌مین کاروباری خه‌لک به‌رپومبه‌ریت؟ کی‌م ده‌مین خه‌م له‌نافرمتانیان بخوات؟
 کی‌م ده‌مین سهرپهرشتی مندا له‌کانیان بکات؟ جا دوو پیاوی قورمیشی له
 بنه‌ماله‌ی عه‌بدو شه‌مسی نارد بو لای (حه‌سه‌نی کوری عه‌لی)، که عه‌بدو ره‌حمانی
 کوری سه‌موړه‌و عه‌بدو لای کوری عامیری کوری کورمیز بوون، پی‌وتن: برۆ بو
 لای نه‌و پیاوه^(۲) پېشنیاری (رېککه‌وتنی) بو بکه‌ن و قسه‌ی له‌گه‌لدا بکه‌ن و داوای
 لی بکه‌ن^(۳)، جا هه‌ردووکیان هاتن بو لای، رۆشتنه‌ مالوه‌ بو لای و قسه‌یان کرد
 و قسه‌ و داوایان دایه‌ دهمستی، حه‌سه‌نی کوری عه‌لی به‌ هه‌ردووکیانی وت: ئیمه‌ی
 بنه‌ماله‌ی عه‌بدو لووته‌لیب بی‌گومان (به‌هو‌ی دمه‌لاته‌وه) سامان و مالیکمان
 ده‌ست که‌وتووه^(۴)، وه ئهم ئوممه‌ته‌ش کوشتن و خوین‌پژێری تییدا
 بلا‌وبوووته‌وه^(۵)، هه‌ردووکیان وتیان: موعاوییه‌ نه‌ومنده و نه‌ومنده (مال و
 سامان) پېشنیار ده‌کات بو‌ت، هه‌ر داواو پرسیاریکت هه‌یه (لی‌ی به‌و جو‌ره‌ دهمبی
 تو دمه‌ه‌وی)، حه‌سه‌ن وتی: کی زامن دهمبی بو‌م؟ هه‌ردووکیان وتیان: ئیمه‌ زامن
 دهمبین بو‌ت، جا هه‌ر داوایه‌کی ده‌کرد لی‌یان، هه‌ردووکیان دهمیان وت: ئیمه‌ زامن
 نه‌ومین بو‌ت، ئیتر له‌گه‌ل موعاوییه‌ رېککه‌وت. جا حه‌سه‌ن وتی: به‌راستی له
 نه‌بو به‌گرم بیست دهمیوت: پېغه‌مبه‌ری خوام ﷺ له‌سه‌ر دوانگه‌ بینی، حه‌سه‌نی

(۱) موعاوییه‌ که له‌ عه‌م‌ر چاکتر بوو.

(۲) حه‌سه‌نی کوری عه‌لی.

(۳) هه‌ر داوایه‌کی هه‌یه‌ لی‌ی وه‌رگرن به‌قسه‌ی بکه‌ن.

(۴) نه‌گهر وازی لی‌ی بینین نامیت.

(۵) به‌مال و سامان نه‌بی‌ت وازی لی‌ی ناهیتن.

کورپی عه‌لیش له ته‌نیشتی‌دا بوو، پێغه‌مبەر ﷺ جارێک ڕووی له‌خه‌لکه‌که‌ ده‌کردو جارمه‌که‌ی تر ڕووی له‌حه‌سه‌ن ده‌کردو ده‌یفه‌رموو: ((بێگومان ئه‌م کورپی من سه‌یید و گه‌وره‌یه‌، ئومێد وایه‌ خوا ناشته‌وایی نیوان دوو کۆمه‌ڵی گه‌وره‌ی له‌ مسوولمانان پێ بکات)). ئه‌بو عه‌بدوڵڵا (ئیمامی بوخاری) ده‌ڵێ: عه‌لی کورپی عه‌بدوڵڵا (ی مه‌دینی) وتی: بێگومان به‌هۆی ئه‌م فه‌رموودمیه‌وه‌ بیستنی حه‌سه‌ن (ی به‌صری) له‌ ئه‌بو به‌کره‌وه‌ لای ئێمه‌ سه‌لاوه‌و راسته‌^(۱).

۱۰ - باب: هَلْ يُشِيرُ الْإِمَامُ بِالصُّلْحِ؟

۲۷۰۵- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ يَحْيَى ابْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي الرَّجَالِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أُمَّهُ عَمْرَةَ بِنْتُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَتْ سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَوْتَ خُصُومٍ بِالْبَابِ عَالِيَةٍ أَصَوَاتُهُمَا، وَإِذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الْآخَرَ، وَيَسْتَرْفِقُهُ فِي شَيْءٍ وَهُوَ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَا أَفْعَلُ. فَخَرَجَ عَلَيْهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: "أَيْنَ الْمُتَأَلَّى عَلَى اللَّهِ لَا يَفْعَلُ الْمَعْرُوفَ؟". فَقَالَ: أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلَهُ أَيْ ذَلِكَ أَحَبُّ.

۱۰- باسیک: ئایا پێشه‌وا پێشنیاری ریکه‌وتن ده‌کات؟

۲۷۰۵- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌ڵێ: پێغه‌مبهری خوا ﷺ گوێی له‌دنگی دوو که‌سی ناکۆک بوو له‌به‌ر دمرگاکه‌، هه‌ردووکیان دنگیان لێ به‌رز بوو بووه‌، یه‌کیکیان داوای له‌وی تریان ده‌کرد له‌قه‌رزمه‌که‌ی که‌م بکاته‌وه‌ (هه‌ندیکی دابشکێنی)، هاوکار و نه‌رم و نیان بێت له‌ و مرگرتنه‌و مه‌یدا، نه‌وێتریش دمیوت: سویند به‌خوا نایکه‌م،

(۱) چونکه به‌پاشاکاوی حه‌سه‌ن وتویه‌تی که‌ ئه‌م فه‌رمووده‌ی له‌ ئه‌بو به‌کر بیستوه‌.

پیغه مبهری خواش ﷺ هاته دمرهوه بو لایان، فهرمووی: ((کوا نهو کهسهی سویندی لهسه ره خوا دهخوارد که چاکه نهکات؟))، کابراش وتی: من بووم نهی پیغه مبهری خوا ﷺ، دهی با نهو (ههرزدارهکه) چونی پی خوشه سه ریشک بیت.

۲۷۰۶- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ الْأَعْرَجِ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ، عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ كَانَ لَهُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حَذَرٍ الْأَسْلَمِيِّ مَالٌ، فَلَقِيَهُ فَلَزِمَهُ حَتَّى ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا، فَمَرَّ بِهِمَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: "يَا كَعْبُ". فَأَشَارَ بِيَدِهِ كَأَنَّهُ يَقُولُ النُّصْفَ، فَأَخَذَ نِصْفَ مَا لَهُ عَلَيْهِ وَتَرَكَ نِصْفًا^(۱).

۲۷۰۶- عهبدوللای کورپی که عیبی کورپی مالیک له که عیبی کورپی مالیکهوه ﷺ دهگیرپتهوه: که که عیب ههرزیک لای عهبدوللای کورپی نهبو ههدهدی نهسه می بوو، جا که عیب بهعهبدوللای گهیشته و پییهوه نووسا (و بیکهوه ههسیان کرد لهسه ره ههزهکه)، ههتا ههردووکیان دمنگیان بهرز بوویهوه، پیغه مبه ریش ﷺ به لایاندا تیپه ری و فهرمووی: ((نهی که عیب!))، بهدهستی نامازهی کرد وهک بلن: نیوهی (ههزهکه بشکینه)، که عیبش نیوهی نهو ههزه لای عهبدوللای بوو لی و مرگرت و نیوهکهی تری واز لییهنا.

II- بَابُ قَضْلِ الْإِصْلَاحِ بَيْنَ النَّاسِ وَالْعَدْلِ بَيْنَهُمْ

۲۷۰۷- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "كُلُّ سُلَامَى مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ، كُلُّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ يَعْدِلُ بَيْنَ النَّاسِ صَدَقَةٌ"^(۲).

(۱) پروانه: ۴۵۷.

(۲) پروانه: ۲۸۹۱، ۲۹۸۹.

II- باسی گه‌وره‌یی ئاشته‌وایی کردن له نیوان خه‌لک و دادگه‌ربوون له نیوانیاندا

۲۷۰۷- ئه‌بو هورمیره رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌موو جو‌مگه‌یه‌ک له لاشه‌ی مرووف له‌سه‌ریه‌تی خیر و چاکه‌یه‌ک بکات، هه‌موو رۆژێک که خۆر هه‌لدیت، (که‌سیک له نیوه) دادگه‌ری بکات له نیوان خه‌لکدا خیر و چاکه‌یه‌که)).

۱۲- باب: إِذَا أَشَارَ الْإِمَامُ بِالصُّلَمِ قَابَسٍ، حَكَمَ عَلَيْهِ بِالْحُكْمِ الْبَيِّنِ

۲۷۰۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ الزُّبَيْرَ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّهُ حَاصِمٌ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي شِرَاجٍ مِنَ الْحَرَّةِ، كَانَا يَسْقِيَانِ بِهِ كِلَاهُمَا، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلزُّبَيْرِ "اسْقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ أَرْسِلْ إِلَى جَارِكَ". فَغَضِبَ الْأَنْصَارِيُّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْ كَانَ ابْنُ عَمَّتِكَ فَتَلَوْنَ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ: "اسْقِ ثُمَّ أَحْبَسَ حَتَّى يَبْلُغَ الْجَدْرَ". فَاسْتَوَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَئِذٍ حَقَّهُ لِلزُّبَيْرِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ ذَلِكَ أَشَارَ عَلَى الزُّبَيْرِ بِرَأْيٍ سَعَةٍ لَهُ وَلِلْأَنْصَارِيِّ، فَلَمَّا أَحْفَظَ الْأَنْصَارِيُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَوَعَ لِلزُّبَيْرِ حَقَّهُ فِي صَرِيحِ الْحُكْمِ. قَالَ عُرْوَةُ: قَالَ الزُّبَيْرُ: وَاللَّهِ مَا أَحْسِبُ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ إِلَّا فِي ذَلِكَ: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾ (النساء^(۱)).

۱۲- باسیک: ئەگەر پێشەوا ریکه وتنیکى پێشنیار کرد که سه که پێی رازی نه بوو بریاری ئاشکرای دا دهمات به سه ریدا

۲۷۰۸- عوروهی کوری زوبهیر دهلی: بێگومان زوبهیر رضی اللہ عنہ دمیگ پرایه وه که نه وه له گهڵ بیاویتی نه نصاریدا که به شداری غهزای به دری کردبوو لای پێغه مبهری خوادا ﷺ بویه ناکوکیان له سه ر جوگه ئاوی حه ره ^(۱)، که هه ردووکیان ئاوی باخی خورما)یان پێ دده ئیرا، جا پێغه مبهری خوا ﷺ به زوبهیری فهرموو: ((زوبهیر (باخه که مت) بدیره، پاشان ئاوه که به ره لا بکه بو دراوسیکه مت))، نه نصارییه که تو پر مبوو و وتی: نهی پێغه مبهری خوا ﷺ له بهر نه وهی زوبهیر کوری پورته (وا ده لئیت)، ئینجا رهنگی ده موچاوی پێغه مبهری خوا ﷺ گۆرا و تیکچوو، پاشان فهرمووی: ((زوبهیر ئاوی خو ت بدیره، پاشان ئاوه که بگره تا ئاوه که بگه پێته وه بو چالی بن دارخورماکان))، جا پێغه مبهری خوا ﷺ له و کاته دا نه وهی مافی زوبهیر بوو به ته واوی پێیدا، که پێغه مبهری خوا ﷺ پێش نه وه بو چوونیکی پێشنیار کرد گونجاو بوو بو زوبهیر و بو نه نصارییه کهش، به لام که نه نصارییه که پێغه مبهری خوا ﷺ تو پر کرد، مافه که ی زوبهیری به ته واوی دا به بریاری روون و ئاشکرا، عوروه ده لی: زوبهیر وتی: سویند به خوا و دزمان و پیم وایه ئه م ئایه ته له و بارمییه وه دابه زیوه: (نه خیر وانیه که خویان به باومر دار نشان دهمن) سویند به پهرومردگارت باومر دار نین تا تو نه که نه دادومر له هه ر ئاژاوه و دو به ره گییه کی نیوانیاندا).

۱۳- بابُ الصُّلْحِ بَيْنَ الْغُرَمَاءِ وَأَصْحَابِ الْمِيرَاثِ وَالْمَجَازَقَةِ فِي ذَلِكَ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَا بَأْسَ أَنْ يَتَخَارَجَ الشَّرِיקَانِ، فَيَأْخُذَ هَذَا دَيْنًا، وَهَذَا عَيْنًا، فَإِنْ تَوَيَّ لَأَحَدِهِمَا لَمْ يَرْجَعْ عَلَى صَاحِبِهِ.

(۱) حه ره: به رده لانیکی ره شه که شو تینکه له مه دینه. (پروانه: إرشاد الساري: ۱۷۱/۶).

۱۳- باسی ریکهوتنی خاوهن قهرزهکان و میراتگران و گۆترهکاری تئیدا

ئیبنو عەبباس رضی اللہ عنہ دەلی: زیانی نییه دوو هاوبەش هەر یەکهیان لە هەندیک لە بەشەکی خۆی وازبێنیت، ئینجا ئەمەیان قهرزهکه ببات، ئەوی دیکەیان کالای ببات، ئەوسا ئەگەر ئەوەی بەر هەر یەکیکیان کەوتوو تیاچوو، بۆی نییه بگەرێتەوه بۆ لای هاوبەشەکی ترو ئەوەی وازی لێ هینابوو وەری بگرێتەوه.

۲۷۰۹- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ قَالَ: تَوَقَّيْ أَبِي وَعَلَيْهِ دَيْنٌ، فَعَرَضْتُ عَلَى غُرْمَائِهِ أَنْ يَأْخُذُوا التَّمَرَ مِمَّا عَلَيْهِ، فَأَبَوْا وَلَمْ يَرَوْا أَنْ فِيهِ وَقَاءٌ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: "إِذَا جَدَدْتَهُ فَوَضَعْتَهُ فِي الْمِرْبَدِ آذَنْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ". فَجَاءَ وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ فَجَلَسَ عَلَيْهِ، وَدَعَا بِالْبَرْكَةِ، ثُمَّ قَالَ: "ادْعُ غُرْمَاءَكَ، فَأَوْفِهِمْ". فَمَا تَرَكْتُ أَحَدًا لَهُ عَلَى أَبِي دَيْنٍ إِلَّا قَضَيْتُهُ، وَفَضَلَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ وَسَقًا: سَبْعَةَ عَجْوَةٍ، وَسِتَّةَ لَوْنٍ - أَوْ سِتَّةَ عَجْوَةٍ وَسَبْعَةَ لَوْنٍ - فَوَاقَيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْمَغْرِبَ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَضَحِكَ، فَقَالَ: "إِنِّي أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرُ فَأَخْبِرُهُمَا". فَقَالَ: لَقَدْ عَلِمْنَا إِذْ صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا صَنَعَ أَنْ سَيَكُونُ ذَلِكَ. وَقَالَ هِشَامٌ عَنْ وَهْبٍ، عَنْ جَابِرٍ: صَلَاةُ الْعَصْرِ. وَلَمْ يَذْكُرْ: أَبَا بَكْرٍ، وَلَا: ضَحِكَ، وَقَالَ: وَتَرَكَ أَبِي عَلَيْهِ ثَلَاثَيْنِ وَسَقًا دَيْنًا. وَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ وَهْبٍ، عَنْ جَابِرٍ: صَلَاةُ الظُّهْرِ ^(۱).

۲۷۰۹- جابیری کوری عەبدوللا رضی اللہ عنہ دەلی: باوکم مردو قهرزدار بوو، منیش پێشنیارم کرد بۆ خاوهن قهرزهکان: خورما(ی باخهکهمان) وەرگرن لهبهرانیههه
ئهو قهرزهه لهسهه باوکمه، بهلام ئهوان رازی نهبوون، پێیان وانه بوو دانهوهه

قه‌رزمه‌کیان ته‌واو بکات، منیش هاتمه خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نه‌وه‌م بۆ باس کرد، نه‌ویش فه‌رمووی ﷺ: ((که خورماکه‌ت لی‌کرده‌وه و له‌شوینی وشکرده‌نه‌که‌یدا دات نا، پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ناگادار بکه)) جا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هات و نه‌بو به‌کر و عومه‌ریشی له‌گه‌لدا بوو، جا لای خورماکه‌ دانیش و دوعا و نزای فه‌رو به‌ره‌که‌تی کرد، پاشان فه‌رمووی ﷺ: ((خاوه‌ن قه‌رزمه‌کانت بانگ بکه و قه‌رزمه‌کیان بده‌روه))، منیش هیچ که‌سیکیانم نه‌هیشت که قه‌رزی له‌سه‌ر باوکه‌م بوو، ئیلا قه‌رزمه‌که‌م دایه‌وه، سیازده و مسقیشی زیاده بوو: که حه‌وتی عه‌جوه بوو، شه‌شیشی جو‌ری تر بوو (خراب بوو) یان شه‌شی عه‌جوه بوو، حه‌وتیشی جو‌ری تر بوو- بۆ نو‌یژی مه‌غریب به‌پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ گه‌یشتم، وه نه‌وه‌م بۆ گێ‌پ‌رایه‌وه نه‌ویش پیکه‌نی و فه‌رمووی: ((برۆ بۆ لای نه‌بو به‌کر و عومه‌ر و بۆیان باس بکه))، نه‌وانیش هه‌ردووکیان وتیان: بی‌گومان ئیمه ده‌مانزانی کاتیک پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نه‌وه‌ی کرد که کردی (له‌دوعا و نزا) ئاوادمه‌بیت. هیشام ده‌گێ‌پ‌رته‌وه له وه‌هبه‌وه له جابیره‌وه ﷺ له جیاتی مه‌غریب ده‌لی: نو‌یژی عه‌س (به‌خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ گه‌یشتم) وه ناوی نه‌بو به‌کر ناهین و باسی پیکه‌نینی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ناکات، وه ده‌لی جابیر وتی: باوکه‌م دوا‌ی خو‌ی سی و مسق قه‌رزی به‌جی هیشتبوو، ئیبنو ئیسه‌حاق ده‌گێ‌پ‌رته‌وه له وه‌هبه‌وه له جابیره‌وه ده‌لی: نو‌یژی نیوه‌رو (جابیر به‌پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ گه‌یشتم).

۱۴- بابُ الصُّلْحِ بِالْدِّينِ وَالْعَيْنِ

۲۷۱۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ غَعْبٍ، أَنَّ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حَذَرٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ، فَارْتَفَعَتْ

أَصَوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي بَيْتٍ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَيْهِمَا حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ، فَتَادَى كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ: فَقَالَ: "يَا كَعْبُ". فَقَالَ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَأَشَارَ بِيَدِهِ أَنْ صَعِ الشَّطْرَ. فَقَالَ كَعْبُ: قَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "قُمْ فَأَقْضِهِ"^(۱).

۱۴- باسی ریکه‌وتن به قهرز و به کالآ

۲۷۱۰- که‌عی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: له سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا ﷺ قهرزیک‌ی لای نه‌بو چه‌د‌ر‌د بوو، داوای دانه‌وه‌ی کرد لی له مزگه‌وتدا، جا دمنگیان به‌رزبوویه‌وه به‌راده‌یه‌کی وا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له ماله‌وه گوپی لی بوو، بویه هاته دمره‌وه بو لایان، هه‌تا به‌شیکی په‌رده‌ی (ده‌لاقی‌) ژووره‌که‌ی لاداو بانگی کرد: ((که‌عی کوری مالیک!)) نه‌ویش وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ گوپ‌رایه‌لتم، جا به‌ده‌ستی ناماژه‌ی کرد که ((نیوه‌ی قهرزه‌کمت دابش‌کینه))، که‌عیش وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌وه دامش‌کاند، جا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ قهرمووی (به‌نه‌بی چه‌د‌ر‌د): ((هه‌سته تو‌ش قهرزه‌که‌ی بدمره‌وه)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۵۴- کتابُ الشُّرُوطِ

به‌ناوی خوامی به‌خشنده‌ی میهره‌بان

۵۴- په‌راوی مهرجه‌کان

۱- بَابُ مَا يَجُوزُ مِنَ الشُّرُوطِ فِي الْإِسْلَامِ وَالْأَنْكَامِ وَالْمُبَايَعَةِ

۲۷۱۱ - ۲۷۱۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الرُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ مَرْوَانَ، وَالْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ رضي الله عنهما يُخْبِرَانِ عَنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَمَّا كَاتَبَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو يَوْمَئِذٍ كَانَ فِيهَا اشْتَرَطَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو عَلَى النَّبِيِّ ﷺ: أَنَّهُ لَا يَأْتِيكَ مِنَّا أَحَدٌ وَإِنْ كَانَ عَلَى دِينِكَ إِلَّا رَدَدْتَهُ إِلَيْنَا، وَخَلَّيْتَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ. فَكَرِهَ الْمُؤْمِنُونَ ذَلِكَ، وَامْتَعَضُوا مِنْهُ، وَأَبَى سُهَيْلُ إِلَّا ذَلِكَ، فَكَاتَبَهُ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى ذَلِكَ، فَقَرَدَ يَوْمَئِذٍ أَبَا جَنْدَلٍ عَلَى أَبِيهِ سُهَيْلِ بْنِ عَمْرٍو، وَلَمْ يَأْتِهِ أَحَدٌ مِنَ الرِّجَالِ إِلَّا رَدَّهُ فِي تِلْكَ الْمُدَّةِ، وَإِنْ كَانَ مُسْلِمًا، وَجَاءَ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ، وَكَانَتْ أُمُّ كُلثُومٍ بِنْتُ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ مِمَّنْ خَرَجَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ وَهِيَ عَاتِقٌ، فَجَاءَ أَهْلُهَا يَسْأَلُونَ النَّبِيَّ ﷺ أَنْ يَرْجِعَهَا إِلَيْهِمْ، فَلَمْ يَرْجِعْهَا إِلَيْهِمْ لِمَا أُنْزِلَ اللَّهُ فِيهِنَّ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَأَمْسِكُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ﴾ (١) الممتحنة (١).

۱- باسی ئه و مهرجانه ی له (هاتنه ناو) ئیسلام و مامه له کان و په یمانداندا دروستن

۲۷۱۱- ۲۷۱۲- عوروه ی کور ی زوبه یر دمگیر پته وه که له مه پروان و میسومری کور ی مه خره مه ی بیست، هه ردووکیان له هاوه لانی پیغه مبهری خواوه ﷺ دهیانگیراپیه وه، ده لی: که له و رۆژهدا سوه هیل ی کور ی عه مر (له گهل پیغه مبه ر ﷺ ریککه وتنی) نووسی، یه کیك له و شتانه ی سوه هیل به مهرجی گرت له سه ر پیغه مبه ر ﷺ: هیچ که سیك لای ئیمه وه نایه ت بۆ لای تو، با له سه ر ئایینه که ی تۆش بیت، ئیلاا دمیکگیر پته وه بۆ لای ئیمه و رپگر نابیت له نیوان ئیمه و نه و که سه دا، باومرداران نه مه یان پی ناخۆش بوو، تووره بوون له و مه رجه، سوه هیل رازی نه بوو به وه نه بیت، پیغه مبه ریش ﷺ له سه ر نه وه له گهل ی ریککه وت، جا له و رۆژهدا پیغه مبه ر ﷺ نه بو جه نده لی گه رانده وه بۆ لای سوه هیل ی کور ی عه مر ی باوکی، وه هه ر پیاویك له و ماومیه دا به اتابیه بۆ خزمه تی پیغه مبه ر ﷺ ده یگیراپیه وه، بامسوئمانیش بوایه، ئینجا ئافرته باومرداره کۆچه ریه کان هاتن، ئوممو کولسومی کچی عوقبه ی کور ی نه بو موعیت له و ئافرمتانه بوو (کۆچی کرد)، هات بۆ خزمه تی پیغه مبه ری خوا ﷺ که له وکاته دا کچی کی گه نچ بوو، ئینجا که س و کاری هاتن داوایان کرد له پیغه مبه ر ﷺ که بیگیر پته وه بۆیان، به لام پیغه مبه ر ﷺ نه یگه رانده وه بۆیان، کاتیک خوی گه وره دمر بارمیان نه م ئایه ته ی دابه زاند: (ئه ی ئه وانیه ی باومرتان هی ناوه ئه گه ر ئافرمتانی ئیماندار هاتن بۆ لاتان به کۆچه ری تاقیان بکه نه وه، خوا به باومر ی نه وان زاناره، ئینجا نه گه ر زانیتان نه و (ئافرمتانه) باومردارن، نه وه مه یانگیر پته وه بۆ لای (میرده) بی باومر مکانیان، نه نه و ئافرمتانه هه لال ن بۆ نه و میرده بی باومرانه، نه نه و میردانه ش هه لال ن بۆ ئافرمتانه).

۲۷۱۳- قَالَ عُرْوَةُ: فَأَخْبَرْتَنِي عَائِشَةُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَمْتَحِنُهُنَّ بِهَذِهِ الْآيَةِ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَاْمْتَحِنُوهُنَّ﴾ (۱۰) إِلَى ﴿عَفْوَرٌ رَحِيمٌ﴾ (۱۲) الْمَمْتَحِنَةُ. قَالَ عُرْوَةُ: قَالَتْ عَائِشَةُ: فَمَنْ أَقَرَّ بِهَذَا الشَّرْطِ مِنْهُنَّ قَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "قَدْ بَايَعْتُكِ". كَلَامًا يَكْلُمُهَا بِهِ، وَاللَّهِ مَا مَسَّتْ يَدُهُ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ فِي الْمُبَايَعَةِ، وَمَا بَايَعَهُنَّ إِلَّا بِقَوْلِهِ (۱۱).

۲۷۱۳- عوروه دهلی: عائیشه ؓ بوی گپرامه وه که پیغه مبهری خوا ﷺ بهم نایه ته نافرمانی (باوپرداری) تافی ده کرده وه: (ئه ی ئه وانه ی باوپردان هیئا وه! ئه گهر نافرمانی ئیماندار هاتن بۆ لاتان به کوچه ری، تاقییان بکه نه وه) تا ده گاته (لیخوش بووی میهرمانه). عوروه دهلی: عائیشه ؓ دهلی: هه ر کام له نافرمان دان ی بهم مهرجه دا بنابایه، پیغه مبهری خوا ﷺ دهیغه رموو پیی: ((بیگومان به یعه تم له گه ل کردی))، به قسه کردن قسه ی له گه ل ده کرد، سویند به خوا دهستی پیغه مبهر ﷺ بهر دهستی هیج نافرمانیک نه که وتوو له به یعه تداندا، وه ته نها به فهرمایشتی به یعه تی له گه ل نافرماندا ده کرد.

۲۷۱۴- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ قَالَ: سَمِعْتُ جَرِيرًا ؓ يَقُولُ بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَاشْتَرَطَ عَلَيَّ: "وَالنُّصْحَ لِكُلِّ مُسْلِمٍ" (۲).

۲۷۱۴- جه ریر ؓ دهلی: به یعه تم دا به پیغه مبهری خوا ﷺ، به مهرجی دانا له سه رم: ((نامۆزگاری و دلسۆزیم هه بیّت بۆ هه موو مسوڵمانیک)) (۳).

(۱) پروانه: ۲۷۳۳، ۴۱۸۲، ۴۸۹۱، ۷۲۱۴.

(۲) پروانه: ۵۷.

(۳) بهم جوړهش مانا بکړیت راسته: نامۆزگاری هه موو مسوڵمانیک بکه م.

۲۷۱۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنِي قَيْسُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ ^(۱).

۲۷۱۵- جهریری کوری عه‌بدوللای رضي الله عنه ده‌لێ: په‌یمانم دا به پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سه‌ر به‌جێ هینانی نوێژ، زه‌کات دان، وه‌ دلسۆزی و نامۆزگاری کردنی هه‌موو مسوولمانیک.

۲ - بَابُ: إِذَا بَاعَ نَخْلًا قَدْ أُبْرِتَ

۲۷۱۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَنْ بَاعَ نَخْلًا قَدْ أُبْرِتَ فَتَمَرُهَا لِلْبَائِعِ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ" ^(۲).

۲- باسیک: ئەگەر که‌سیک دارخورمایه‌کی فروشت که موتوربه‌ کرابوو

۲۷۱۶- عه‌بدوللای کوری عومەر رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((هه‌رکه‌س دارخورمایه‌کی فروشت که‌ موتوربه‌ کرابوو، نه‌وه‌ به‌ری خورماکه‌ بو‌ فروشیاره‌، مه‌گه‌ر کڕیار به‌مه‌رجی گرتبێت ^(۳))).

۳ - بَابُ الشُّرُوطِ فِي الْبَيْعِ

۲۷۱۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، أَنَّ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَخْبَرَتْهُ أَنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ عَائِشَةَ تَسْتَعِينُهَا فِي كِتَابَتِهَا، وَلَمْ تَكُنْ قَصَتْ مِنْ كِتَابَتِهَا

(۱) پروانه: ۵۷.

(۲) پروانه: ۲۲۰۳.

(۳) که‌ بو‌ کڕیار بیت.

شَيْئًا، قَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ ارْجِعِي إِلَى أَهْلِكَ، فَإِنْ أَحْبَبُوا أَنْ أَقْضِيَ عَنْكَ كِتَابَتَكَ، وَيَكُونُ وَلَاؤُكَ لِي فَعَلْتُ. فَذَكَرْتُ ذَلِكَ بَرِيرَةَ إِلَى أَهْلِهَا فَأَبَوْا وَقَالُوا: إِنْ شَاءَتْ أَنْ تَحْتَسِبَ عَلَيْكَ فَلْتَفْعَلْ، وَيَكُونَ لَنَا وَلَاؤُكَ. فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهَا: "إِبْتَاعِي فَأَعْتِقِي، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ".

۳- باسی مه‌رجدانان له مامه‌له‌ی کرین و فروشتندا

۲۷۱۷- عورو ده‌لێ: عائیشه رضی اللہ عنہا پێی وت: که به‌ریره هات بو لای عائیشه و داوای هاوکاری لێ کرد له نووسراوی نازادبوونیدا، که هیشتا هیچی نه‌دابوو بو نووسراوی نازادکردنه‌که‌ی، عائیشه‌ش پێی وت: برۆره‌وه بو لای خاومنه‌که‌ت، نه‌گه‌ر پێیان خو‌شه من پاره‌ی نووسراوی نازادبوونه‌که‌ت له‌جیاتى تو دهمه‌م، به‌لام هه‌قداریت (وه‌لانت) بو من بێت، نه‌وه من نه‌وکاره ده‌که‌م، به‌ریره‌ش نه‌وه‌ی لای خاومنه‌کانی باس کردبوو، به‌لام رازی نه‌بوون، وه وتبوویان: نه‌گه‌ر عائیشه دمیه‌وێ پاره‌که‌ی له‌جیاتى تو بدات با وا بکات، به‌لام دمبێ هه‌قداریت (وه‌لانت) بو ئیمه بێت، عائیشه‌ش نه‌وه‌ی بو پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ باس کردبوو، پێغه‌مبه‌رىش به عائیشه‌ی فهرموو: ((بیکره و نازادى بکه، چونکه بێگومان هه‌قداری (وه‌لانی) بو نه‌و که‌سه‌یه نازادى ده‌کات)).

۴- باب: إِذَا اشْتَرَطَ الْبَائِعُ ظَهَرَ الدَّابَّةِ إِلَى مَكَانٍ مُسَمًّى، جَازَ

۲۷۱۸- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا قَالَ: سَمِعْتُ عَامِرًا يَقُولُ: حَدَّثَنِي جَابِرٌ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ كَانَ يَسِيرُ عَلَى جَمَلٍ لَهُ قَدْ أَغْيَا، فَمَرَّ النَّبِيُّ ﷺ فَضَرَبَهُ، قَدَعَا لَهُ، فَسَارَ بِسَرٍّ لَيْسَ يَسِيرُ مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ: "بِعْنِيهِ بِوَقِيَّةٍ". قُلْتُ: لَا. ثُمَّ قَالَ: "بِعْنِيهِ بِوَقِيَّةٍ". فَبِعْتُهُ، فَاسْتَنْتَيْتُ حُمْلَانَهُ

إِلَى أَهْلِي، فَلَمَّا قَدِمْنَا أَتَيْتُهُ بِالْجَمَلِ، وَنَقَدَنِي مَعَهُ، ثُمَّ انْصَرَفْتُ، فَأَرْسَلَ عَلَيَّ إِثْرِي، قَالَ: "مَا كُنْتُ لَأَخُذَ جَمَلِكَ، فَخُذْ جَمَلَكَ ذَلِكَ فَهُوَ مَالُكَ"^(۱).

قَالَ شُعْبَةُ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ جَابِرٍ: أَفْقَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ. وَقَالَ إِسْحَاقُ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ مُغِيرَةَ: فَبِعْتُهُ عَلَى أَنَّ لِي فَقَارَ ظَهْرِهِ حَتَّى أَبْلُغَ الْمَدِينَةَ. وَقَالَ عَطَاءٌ وَغَيْرُهُ: "لَكَ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ"، وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى عَنْ جَابِرٍ: شَرَطَ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ. وَقَالَ زَيْدُ بْنُ أَسْلَمٍ، عَنْ جَابِرٍ: "وَلَكَ ظَهْرُهُ حَتَّى تَرْجِعَ". وَقَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ: "أَفْقَرْنَاكَ ظَهْرُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ". وَقَالَ الْأَعْمَشُ، عَنْ سَالِمٍ عَنْ جَابِرٍ: "تَبْلُغُ عَلَيْهِ إِلَى أَهْلِكَ". وَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ، وَابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ وَهْبٍ عَنْ جَابِرٍ: اشْتَرَاهُ النَّبِيُّ ﷺ بِوَقِيَّةٍ. وَتَابَعَهُ زَيْدُ بْنُ أَسْلَمٍ، عَنْ جَابِرٍ. وَقَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ وَغَيْرِهِ، عَنْ جَابِرٍ: "أَخَذْتُهُ بِأَرْبَعَةِ دَنَانِيرَ". وَهَذَا يَكُونُ وَقِيَّةً عَلَى حِسَابِ الدِّينَارِ بِعَشْرَةِ دَرَاهِمٍ. وَلَمْ يُبَيِّنِ الثَّمَنَ مُغِيرَةُ عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ جَابِرٍ، وَابْنُ الْمُثَنَّى وَأَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ. وَقَالَ الْأَعْمَشُ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ جَابِرٍ: وَقِيَّةٌ ذَهَبٍ. وَقَالَ أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ جَابِرٍ: مِائَتِي دِرْهَمٍ. وَقَالَ دَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِقْسَمٍ، عَنْ جَابِرٍ: اشْتَرَاهُ بِطَرِيقِ تَبُوكَ أَحْسَبُهُ قَالَ: بِأَرْبَعِ أَوَاقٍ. وَقَالَ أَبُو نَضْرَةَ، عَنْ جَابِرٍ: اشْتَرَاهُ بِعِشْرِينَ دِينَارًا. وَقَوْلُ الشَّعْبِيِّ: بِوَقِيَّةٍ، أَكْثَرُ. الْإِسْتِطَاعُ أَكْثَرُ وَأَصَحُّ عِنْدِي. قَالَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ^(۲).

۴- باسیک: ئەگەر فروشیار سوار بوونی وڵاخه‌که‌ی به‌مه‌رج گرت تا شوینیکی دیاریکراو دروسته

۲۷۱۸- عامر ده‌لی: جابیر رضی اللہ عنہ بۆی گیرامه‌وه که نه‌و به‌سواری و شتریکی خۆی دمه‌رۆشت که ماندوو بوو، ئینجا پیغه‌مه‌بر صلی اللہ علیہ و آله و سلم به‌لایدا رویشت، (گو‌جانیکی) له

(۱) پروانه: ۴۴۳.

(۲) پروانه: ۴۴۳.

وشرەكە دا و دوعا و نزاى بۇ كىرد، جا وشرەكە رۇيشتنىك رۇيشت وئىنەى نەبوو، پاشان فەرموۋى: ((بە ئوقىيەك پىم بفرۇشە))، وتم: نايضرۇشم، پاشان فەرموۋى: ((بەئوقىيەك پىم بفرۇشە))، منيش پىم فرۇشت و سواربوونى تا مالمەوەمانم بەمەرج گرت، جا كە ھاتىنەوہ (بۇ مەدىنە) وشرەكەم بۇ برد، نرخەكەى بەھازر پىدام، پاشان گەرامەوہ، ناردى بەشوينمدا و (رۇيشتەوہ)، فەرموۋى: ((من وشرەكەى تۇ ومرتناگرم، دەى ئەوہ وشرەكەتە بىبە بۇ خۇت، ئەو وشرە مالى خۇتە)). شوعبە دەگىرپىتەوہ لە موغىرەوہ لە عامىرەوہ لە جابىرەوہ ﷺ گىراپەوہ دەلى: پىغەمبەرى خوا ﷺ سواربوونى پىشتى وشرەكەى تا مەدىنە پىدام. ئىسحاق دەگىرپىتەوہ لە جەرىرەوہ لە موغىرەوہ (جابىر) دەلى: جا وشرەكەم پى فرۇشت بەمەرجىك سواربوونى پىشتىم بۇ ھەبى ھەتا دەگەمەوہ مەدىنە. وە عەتاو كەسانى تر دەلىن: (پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى): ((سواربوونى پىشتى بۇ تۇ بىت تا مەدىنە)). وە موخەممەدى كورى مونكەدىر لە جابىرەوہ دەگىرپىتەوہ: سواربوونى بەمەرج گرت تا مەدىنە. وە زەمىدى كورى ئەسلىم دەگىرپىتەوہ لە جابىرەوہ دەلى: پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى: ((سواربوونى بۇ تۇ بىت تا دەگەپىتەوہ (بۇ مالمەوہ)). ئەبو زوبەير لە جابىرەوہ دەگىرپىتەوہ كە پىغەمبەر ﷺ فەرموۋىتەى: ((سواربوونى پىشتى پى دەمدىن تا دەگەپىتەوہ مەدىنە)). وە ئەعمەش دەگىرپىتەوہ لە سالىمەوہ، ئەوئىش لە جابىرەوہ كە فەرموۋىتەى: ((بە سوارىەوہ بگەرپىرەوہ مالمەوتمان)). عوبەيدوللا و ئىبنو ئىسحاق لە وەھبەوہ دەگىرپىتەوہ لە جابىرەوہ: كە پىغەمبەر ﷺ وشرەكەى بەئوقىيەك كرى. وە زەمىدى كورى ئەسلىم ئەم فەرموۋەدى گىراۋمەتەوہ لە جابىرەوہ و پالپىشتى گىراۋمەتەوہكى وەھبى كىردوۋە. (لە باسكىردنى ئوقىيەدا). وە ئىبنو جورىج لەعەتاو كەسانى ترەوہ گىراۋىتەوہ لە جابىرەوہ: كە پىغەمبەر ﷺ فەرموۋى: ((وشرەكەم بەجوار دىنار ومرتگرت و كرى))، ئەمەش لە كاتىكدا واپە كە بەئوقىيەك

فرۆشراوه، که دیناریک به ده درههه بیت. وه گیرانه‌وه‌که‌ی موغیره له شه‌عبیه‌وه له جابیره‌وه نرخه‌که‌ی دیاری نه‌کردوه. هه‌روه‌ها گیرانه‌وه‌ی ئیبنو مونکه‌دیر و نه‌بو زوبه‌یر له جابیره‌وه نرخه‌که‌ی دیاری نه‌کردوه. وه ئه‌عمه‌ش له سالیمه‌وه له جابیره‌وه ده‌گیرپته‌وه ده‌لی: به‌ئوقیه‌کی ئالتون (فرۆشتی). نه‌بو ئیسحاق ده‌گیرپته‌وه له سالیمه‌وه له جابیره‌وه ده‌لی: به‌دوو سه‌د درههه (لیی کری). وه داودی کوری قه‌یس ده‌گیرپته‌وه له عوبه‌یدو‌ل‌لای کوری میقه‌سه‌م له جابیره‌وه ده‌لی: له‌پنگای ته‌بوک لیی کری، وابزانم وتی: به‌چوار ئوقیه. نه‌بو نه‌زره له جابیره‌وه ده‌گیرپته‌وه که وتی: به‌بیست دینار کری.

(نیمای بوخاری ده‌لی: و ته‌ی شه‌عی که ده‌لی: ((به‌ئوقیه‌ک)) زۆرت‌ر وایان گیراومه‌وه. وه مه‌رج گرته‌که زۆرت‌ری گیرانه‌وه‌کان وا ده‌لین لای من نه‌وه راس‌ت‌ره. نه‌بو عه‌بدو‌ل‌لا (نیمای بوخاری) وای وتوو.

۵- بابُ الشُّرُوطِ فِي الْمَاعِلَةِ

۲۷۱۹- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَتِ الْأَنْصَارُ لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَقْسِمُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا النَّخِيلِ. قَالَ: "لَا". فَقَالَ: تَكْفُونَا الْمَثُونَةَ وَتُشْرِكُكُمْ فِي الثَّمَرَةِ. قَالُوا: سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا^(۱).

۵- باسی مه‌رج دانان له مامه‌له‌دا^(۲)

۲۷۱۹- نه‌بو هورمیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: نه‌نصاریه‌کان به‌په‌یغه‌مبه‌ریان ﷺ وت: دارخورماکان به‌ش بکه له نیوان ئیمه و برا کۆچه‌ریه‌کانماندا، فه‌رمووی ﷺ:

(۱) پروانه: ۲۳۲۵.

(۲) زه‌وی و زار به‌کرێدان بیت یان هه‌ر شتیکی تر.

((نابیّت))، ئینجا نه‌نصاریه‌کان و تیان: ئیوه ئاودیری و خزمه‌تی بکه‌ن، ئیمه‌ش له به‌روبوومه‌که‌یدا به‌شدارتان ده‌که‌ین، و تیان: گوپرایه‌ل و فه‌رمان به‌ردارین.

۲۷۲۰- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أُعْطِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْبَرُ الْيَهُودِ أَنْ يَعْمَلُوهَا وَيَزْرَعُوهَا، وَلَهُمْ شَطْرُ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا^(۱).

۲۷۲۰- عه‌بدوئلا‌ی کوری عومهر ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (زه‌وی و زاری) خه‌یبه‌ری دا به جووله‌که‌کانی (خه‌یبه‌ر)، که سه‌ره‌پرستی باخه‌کانی بکه‌ن (به‌چاککردنی جوگه و ئاودیرانیان)، زه‌ویه‌کانیشی بکه‌ن به کشتوکال، نیوه‌ی به‌ره‌مه‌که‌ی بو ئه‌وان بی‌ت^(۲).

۱- بَابُ الشُّرُوطِ فِي الْمَهْرِ عِنْدَ عُقْدَةِ النِّكَاحِ

وَقَالَ عُمَرُ: إِنَّ مَقَاطِعَ الْحُقُوقِ عِنْدَ الشُّرُوطِ، وَلَكَ مَا شَرَطْتَ. وَقَالَ الْمِسُورُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ ذَكَرَ صَهْرًا لَهُ فَأَتْنِي عَلَيْهِ فِي مُصَاهَرَتِهِ فَأَحْسَنَ، قَالَ: "حَدَّثَنِي وَصَدَّقَنِي، وَوَعَدَنِي فَوَقَى لِي".

۱- باسی مهرج‌دانان له هاره‌ییدا کاتی هاره‌برین

عومهر ﷺ ده‌لی: بیگومان وته‌ی یه‌کلاکه‌ره‌وه‌ی مافه‌کان له‌مه‌رجه‌کاندا‌یه، وه ئه‌ومت بو هه‌یه که به مهرجت داناوه. وه میسور ﷺ ده‌لی: له پیغه‌مبه‌رم ﷺ بیست باسی زاویه‌کی کردو ستایشی کرد که به‌چاکی هه‌ئسوکه‌وتی کرد به‌رانبه‌ر زاویه‌تییه‌که‌ی، فه‌رمووی: ((قه‌سی له‌گه‌ل کردم و راستگو بوو له‌گه‌لهم، به‌ئینیشی پیدام و به‌ئینه‌که‌ی به‌جیه‌ینا به‌رانبه‌رم)).

(۱) بروهانه: ۲۲۸۵.

(۲) نیوه‌که‌ی تریشی بو مسوڵمانان بی‌ت.

۲۷۲۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَحَقُّ الشُّرُوطِ أَنْ تُوفُوا بِهِ مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ"^(۱).

۲۷۲۱- عوقبهی کوری عامیر رضي الله عنه دهلی: پنیغه مبهری خوا ﷺ فهرموی: ((شیاوترین مهرجهکان که جیبه جیی بکهن و بیبه نه سهر نهو مهرجاننه که نافرهتانی پی چه لال دهکهن بو خوتان^(۱))).

۷- بَابُ الشُّرُوطِ فِي الْمُزَارَعَةِ

۲۷۲۲- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: سَمِعْتُ حَنْظَلَةَ الزُّرْقِيَّ قَالَ: سَمِعْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ رضي الله عنه يَقُولُ: كُنَّا أَكْثَرَ الْأَنْصَارِ حَقْلًا، فَكُنَّا نُكْرِى الْأَرْضَ، فَرُبَّمَا أَخْرَجَتْ هَذِهِ وَلَمْ تُخْرِجْ ذَلِكَ، فَتُهِمْنَا عَنْ ذَلِكَ، وَلَمْ نُنَّهِ عَنِ الْوَرَقِ^(۲).

۷- باسی مهرجهکان له کشتیاریدا

۲۷۲۲- رافعی کوری خدیج رضي الله عنه دهلی: ئیمه لهناو نه نصارییه کاندای زهوی و زارمان له ههموویان زیاتر بوو، جا ئیمه زهویمان دهدا به مولکانه^(۴)، جا ههندیك جار نه مهیان بهروبوومی دهبوو، نهویان بهروبوومی نه دهبوو، بویه نهو به کریدانه مان لی هه دهغه کرا، به لام به کریدانی زهوی و زار به زیومان لی هه دهغه نه کرا.

(۱) پروانه: ۵۱۵۱.

(۲) دروست بوونی سه رجییان بو خوتان چه لال دهکهن.

(۳) پروانه: ۲۲۸۶.

(۴) به به شیکی دیاری کراوی زهوییه که به ره مه که ی بو خاوهن زهوییه که (نهوه که شی بو وه زهیره که).

۸- بَابُ مَا لَا يَجُوزُ مِنَ الشُّرُوطِ فِي النِّكَاحِ

۲۷۲۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: "لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِنَادٍ، وَلَا تَنَاجَشُوا، وَلَا يَزِيدَنَّ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ، وَلَا يَخْطُبَنَّ عَلَى خِطْبَتِهِ، وَلَا تَسْأَلِ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لَتَسْتَكْفِيَ إِثْمَهَا"^(۱).

۸- باسی ئەو مەرجانەکانی لە مەرەبەریندا دروست نین

۲۷۲۳- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه لە پێغەمبەرەو صلى الله عليه وسلم دەگێڕێتەووە کە فەرموویەتی: ((شارنشین شت نەفرۆشیت بۆ گوندنشین، وە زەمکاری مەکەن بەسەرپەکەریدا بەفیل، کەس کڕین و فرۆشتن نەکات بەسەر کڕین و فرۆشتنی بڕاکەیدا بە زیاتر، وە خوازیبێنی ئافەرت نەکات بەسەر خوازیبێنی بڕاکەیدا، وە ئافەرت داوای تەڵاقدانی خوشکەکە ی نەکات تا ئەوێ لە دەرەگەیدا یە بیربێژی و دەرەگە ی سەرەونخون بکاتەووە^(۲))).

۹- بَابُ الشُّرُوطِ الَّتِي لَا تَحِلُّ فِي الْحُدُودِ

۲۷۲۴- ۲۷۲۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ رضي الله عنه أَنَّهُمَا قَالَا: إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَعْرَابِ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُنْشِدُكَ اللَّهَ إِلَّا قَصَصْتَ لِي بِكِتَابِ اللَّهِ. فَقَالَ الْخَصْمُ الْآخَرُ -وَهُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ- نَعَمْ فَاقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ، وَابْذَنْ لِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: "قُلْ". قَالَ إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا عَلَى هَذَا، فَزَيَّ بِأَمْرَاتِهِ، وَإِنِّي أُخْبِرْتُ أَنَّ

عَلَى ابْنِي الرَّجْمِ، فَافْتَدَيْتُ مِنْهُ مِائَةً شَاةٍ وَوَلِيدَةً، فَسَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ فَأَخْبَرُونِي أَنَّ عَلَى ابْنِي جَلْدُ مِائَةٍ، وَتَغْرِيبُ عَامٍ وَأَنَّ عَلَى امْرَأَةٍ هَذَا الرَّجْمِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللَّهِ، الْوَلِيدَةُ وَالْغَنَمُ رَدٌّ، وَعَلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ، اغْدُ يَا أُنَيْسُ إِلَى امْرَأَةٍ هَذَا فَإِنْ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمُوهَا". قَالَ: فَعَدَا عَلَيْهَا فَأَعْتَرَفَتْ، فَأَمَرَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَجِمَتْ^(۱).

۹- باسی ئەو مەرجانە کە لە (جێ بەجێکردنی)

سنوورەکاندا دروست نین

۲۷۲۴- ۲۷۲۵- ئەبو ھورەیرە و زەیدی کۆری خالیدی جوھەنی ﷺ ھەردووکیان دەلێن: پیاویکی دەستەکی ھات بو خزمەتی پێغەمبەری خوا ﷺ وتی: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ لە نێوانماندا بەکتێبەکەی خوا بپار بدە، وە پیاوەکەی بەرانبەری کە لەو تێگەشتووتر بوو- وتی: بەلێ لە نێوانماندا بەکتێبەکەی خوا بپار بدە، وە مۆلەتی من بدە (قەسە بکەم)، پێغەمبەری خواش ﷺ ھەرمووی: ((قەسە بکە))، وتی: بێگومان کۆرەکەی من کرێکار بوو لە ئەم پیاوێکی زینای کردووە لەگەڵ خێزانەکەیدا، وە من پێم وترا، کە بە دلنایییەو کۆرەکەی من بەردبارانکردنی لەسەرە، منیش سەد سەر مەڕ و کەنیزەکی بریتیم دا پێی (تا کۆرەکەم ڕەجەم نەکری)، پاشان پرسیارم لە زانیان کرد و پێیان وتم: کە کۆرەکەم سەد شەلاق و یەک ساڵ دوورخستەووی لەسەرە، وە ژنی ئەم پیاوێش بەردبارانکردنی لەسەرە، پێغەمبەر ﷺ ھەرمووی: ((سوێند بەو زاتەی گیانی منی بە دەستە بەکتێبەکەی خوا بپار دەدم لە نێوانتاندا، جا کەنیزەک و سەد مەڕەکە ئەو دەگەرێتەو (بو تۆ)، کۆرەکەشت سەد شەلاق و یەک ساڵ

دوورخستنه‌وهی له‌سه‌ره، ئینجا تۆش ئونه‌یس برۆ بۆ لای ژنی ئەم پیاوه و ئەگەر دانی نا به زیناکه‌یدا، ئەوه به‌ردبارانی بکه))، جا ئەنه‌سیش به‌یانیه‌که‌ی رۆیشت بۆ لای ئافره‌ته‌که‌و دانی به زیناکه‌یدا نا، ئەوسا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمانی بۆ دهرکرد و به‌ردباران کرا.

۱۰- بَابُ مَا يَجُوزُ مِنْ شُرُوطِ الْمَكَاتِبِ إِذَا رَضِيَ بِالْبَيْعِ عَلَى أَنْ يُعْتَقَ

۲۷۲۶- حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ أَمِّنَ الْمَكِّيُّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى بَرِيرَةَ وَهِيَ مُكَاتَبَةٌ، فَقَالَتْ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ اشْتَرِينِي فَإِنْ أَهْلِي يَبِيعُونِي فَأَعْتِقِينِي. قَالَتْ نَعَمْ. قَالَتْ: إِنَّ أَهْلِي لَا يَبِيعُونِي حَتَّى يَشْتَرُوا وَلَايَ. قَالَتْ لَا حَاجَةَ لِي فِيكَ. فَسَمِعَ ذَلِكَ النَّبِيُّ ﷺ أَوْ بَلَغَهُ، فَقَالَ: "مَا شَأْنُ بَرِيرَةَ؟" فَقَالَ: "اشْتَرَيْهَا فَأَعْتَقْتُهَا وَلِيشْتَرُوا مَا شَاءُوا". قَالَتْ: فَاشْتَرَيْتُهَا فَأَعْتَقْتُهَا، وَاشْتَرَطَ أَهْلُهَا وَلَاءَهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ، وَإِنْ اشْتَرَطُوا مِائَةَ شَرْطٍ"^(۱).

۱۰- باسی ئەوهی که دروسته له مهرجه‌کانی نووسراو

له‌گه‌لداکراو ئەگەر رازی بوو به‌فروشتنی له‌پێناو ئازادکردنیدا

۲۷۲۶- عه‌بدولواحیدی کۆری نهمه‌نی مه‌کی له باوکیه‌وه ده‌گێڕێته‌وه ده‌لی: رۆیستم بۆ لای عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وتی: به‌ریره هات بۆ لام که نووسراوی ئازادکردنی له‌گه‌ل نووسراوو، وتی: ئەه‌ی دایکی باوم‌داران! بمک‌روه، چونکه به‌دنیاییه‌وه خاومنه‌کانم دهم‌فروشن و ئازادم بکه، عایشه‌ش وتی: به‌لێ باشه، به‌ریره وتی: بێگومان خاومنه‌کانم نام‌فروشن هه‌تا به‌مه‌رجی نه‌گرن هه‌قداری (وه‌لانی) من

بۆ ئەوان نەبێ، عانیشه وتی: من پێویستیم به (کڕینی) تۆ نییه، ئینجا پێغه‌مبەر ﷺ گۆیی لهم باسه بوو یان پێی گه‌یشته، بۆیه فه‌رمووی: ((کاری به‌رپرە چیه؟))، جا فه‌رمووی: ((بیکرەو نازادی بکه با هەر مهرجێک دهمانه‌وی دایبنێن))، عانیشه وتی: منیش کڕیم و نازادم کرد، خاومنه‌که‌شی هه‌قداریان (وه‌لانیان) به‌مهرج گرت، پێغه‌مبهریش ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌قداری (وه‌لانی) بۆ نه‌و که‌سه‌یه نازادی ده‌کات، با سه‌د مهرجیش دانێن)).

II - بَابُ الشُّرُوطِ فِي الطَّلَاقِ

وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ وَالْحَسَنُ وَعَطَاءٌ: إِنْ بَدَأَ بِالطَّلَاقِ أَوْ أَخَّرَ فَهُوَ أَحَقُّ بِشَرْطِهِ.

II - باسی مهرج دانان له ته‌لاق داندا

ئیبنو موسه‌یه‌ب و حه‌سه‌ن و عه‌تا ده‌لێن: نه‌گه‌ر بیاوێک ته‌لاقه‌که پێشبخات (له‌مهرجه‌که) یان دواى بخات^(۱) له‌مهرجه‌که، نه‌وه نه‌و که‌سه خۆی شیاوتره به‌مهرجه‌که‌ی.

۲۷۲۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزْرَةَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ التَّلْقِي، وَأَنْ يَبْتَاعَ الْمُهَاجِرُ لِلْأَعْرَابِيِّ، وَأَنْ تَشْرَطَ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا، وَأَنْ يَسْتَأْمَ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمٍ أَخِيهِ، وَنَهَى عَنِ النَّجْشِ، وَعَنِ التَّصْرِيعِ. تَابَعَهُ مُعَاذٌ وَعَبْدُ الصَّمَدِ عَنْ شُعْبَةَ. وَقَالَ غُنْدَرٌ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ: نَهَى. وَقَالَ آدَمُ: نُهِينَا. وَقَالَ النَّضْرُ، وَحَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ: نَهَى^(۲).

(۱) ته‌لاقه‌که پێشبخات بێ به‌خێزانی: ته‌لاقت که‌وتبیت نه‌گه‌ر برۆیته ژووره‌وه، یان ته‌لاقه‌که‌ی دوابخات بێ: نه‌گه‌ر برۆیته ژووره‌وه ته‌لاقت که‌وتبێ.

(۲) پروانه: ۲۱۴۰.

۲۷۲۷- ئه‌بو هوریره رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه ریگری کرد له‌به‌پیره‌وه چوون (ی کاروان)، وه شارنشین کالاً بفروشتیت بو گوندنشین، وه نافرمت (بو شووکردنی) مهرجی ته‌لاقدانى خوشکه‌که‌ی دانیت، وه پیاو مامه‌له بکات به‌سه‌ر مامه‌له‌ی براکه‌یدا، وه ریگری کرد له زه‌مکاری به‌سه‌ر یه‌کتردا به‌فیل، وه ریگری کرد له‌گوان به‌ستنی ئاژه‌ل^(۱). موعاز و عه‌بدوصه‌مه‌د له شو‌عه‌به‌وه ئه‌م فه‌رمووده‌یان گیراوه‌ته‌وه‌و پالپشتی گیرانه‌وه‌که‌ی موحه‌مه‌دی کوری عه‌ره‌ریان کردووه (له‌وه‌دا که به‌روون و ناشکرا ئه‌م فه‌رمووده‌ی داومه‌ پال پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنه). وه غوندمر و عه‌بدوره‌حمان به‌م جو‌ره گیراویانه‌ته‌وه: (ئهی) واته: ریگری کراوه^(۲). وه ئاده‌م ده‌لی: (ئهیئا) ریگریمان لی‌کراوه^(۳). وه نه‌زر و حه‌ججای کوری مینه‌ال ده‌لین: (ئهی)، واته: ریگری کرد.

۱۲- بَابُ الشُّرُوطِ مَعَ النَّاسِ بِالْقَوْلِ

۲۷۲۸- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامُ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُ قَالَ: أَخْبَرَنِي يَعْلَى بْنُ مُسْلِمٍ، وَعَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ -يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ، وَغَيْرُهُمَا قَدْ سَمِعْتُهُ يُحَدِّثُهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ- قَالَ: إِنَّا لَعِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنه قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي بْنُ كَعْبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مُوسَى رَسُولُ اللَّهِ" فَذَكَرَ الْحَدِيثَ. ﴿ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴾ (۷۲) ﴿ الكهف، كَانَتْ الْأُولَى نِسْيَانًا، وَالْوُسْطَى شَرْطًا، وَالثَّالِثَةُ عَمْدًا ﴾ ﴿ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ﴾ (۷۳) ﴿ الكهف. ﴿ لَقِيََا غُلَامًا فَقَالَهُ ﴾ (۷۴) ﴿ الكهف. ﴿ فَأَنْطَلَقَا ..... فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ ﴾ (۷۵) ﴿ الكهف. قَرَأَهَا ابْنُ عَبَّاسٍ: ﴿ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ ﴾ (۶).

(۱) چهند پوژیک نایدوشن بو ئه‌وه‌ی خه‌لکی پت بخه‌له‌تینن که گوايه شیرى زوره.

(۲) به‌ناشکرا نه‌یداوه‌ته پال پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنه.

(۳) به‌ناشکرا نه‌یداوه‌ته پال پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنه.

(۴) بر‌وانه: ۷۴.

۱۲- باسی مه‌رجدانان له‌گه‌ل خه‌لکدا ته‌ن‌ها به‌قسه

۲۷۲۸- سه‌عیدی کوری جوبه‌یر ده‌لی: من لای عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌بباسدا بووم وتی: ئوبه‌ی کوری که‌عب بو‌ی گ‌یرامه‌وه وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((مووسا ﷺ پی‌غه‌مبه‌ری خوايه))، جا فه‌رمووده‌که‌ی باسکرد، فه‌رمووی: (من نه‌موت تو ناتوانی له‌گه‌ل مندا دان به‌خوتدا بگری)، په‌که‌مجار له‌بیرچوون بوو، ناو‌مندیه‌که‌یان مه‌رج بوو، سی‌یه‌مه‌که‌یان به‌ئه‌نقه‌ست بوو، (بو‌یه‌که‌مه‌که‌یان) وتی: لیم ببوره، له‌به‌رئه‌وه‌ی له‌بیرم چوو، وه ئهم زانیاری فی‌ربوونه‌م له‌سه‌ر هورس مه‌که)، (گه‌یشتن به‌تازه لاویک، په‌که‌سه‌ر کوشتی)، (نینجا هه‌ردووکیان ر‌پ‌و‌یشتن..... بینیان دیواریک نزیک بوو بکه‌ویت، (به‌نده چاکه‌که) دیواره‌که‌ی چاک کرده‌وه)، ئیبنو عه‌بباس (له‌جیاتی: ﴿وَرَأَاهُمْ مَلِكٌ﴾) به‌ ﴿أَمَامَهُمْ مَلِكٌ﴾ خو‌یندوو‌یه‌تیه‌وه^(۱).

۱۳- بابُ الشُّرُوطِ فِي الْوَلَاءِ

۲۷۲۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَتْنِي بَرِيرَةُ فَقَالَتْ: كَاتَبْتُ أَهْلِي عَلَى تَسْعِ أَوَاقٍ، فِي كُلِّ عَامٍ أُوقِيَّةٌ، فَأَعِينَنِي. فَقَالَتْ: إِنْ أَحْبَبُوا أَنْ أَعُدَّهَا لَهُمْ، وَيَكُونُوا لِي فَعَلْتُ. فَذَهَبْتُ بِرِيرَةَ إِلَى أَهْلِهَا، فَقَالَتْ لَهُمْ، فَأَبَوْا عَلَيْهَا، فَجَاءَتْ مِنْ عِنْدِهِمْ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسٌ، فَقَالَتْ: إِنِّي قَدْ عَرَضْتُ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَأَبَوْا إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْوَلَاءُ لَهُمْ. فَسَمِعَ النَّبِيُّ ﷺ فَأَخْبَرَتْ عَائِشَةُ النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ: "خُذِيهَا وَاشْرِيْ لَهَا الْوَلَاءَ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ". فَفَعَلْتُ عَائِشَةُ، ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي النَّاسِ، فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: "مَا بَالُ رِجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي

(۱) واته: وشه‌ی {وَرَأَاهُمْ} به‌ {أَمَامَهُمْ} خو‌یندوتیه‌وه، به‌مانای له‌پیشیان‌ه‌وه باشایه‌ک هه‌بوو.

كِتَابِ اللَّهِ! مَا كَانَ مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ كَانَ مِائَةً شَرْطٍ، قَضَاءُ اللَّهِ أَحَقُّ، وَشَرْطُ اللَّهِ أَوْثَقُ، وَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ" ^(۱).

۱۳- باسی مهرجه‌کان لهه‌قداریدا

۲۷۲۹- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: به‌رپر هات بۆ لام وتی: نووسراوی نازادبوونم له‌گه‌ل خاومنه‌که‌مدا نوسیوو له‌سه‌ر نو ئوقییه ^(۲)، له‌هر سالتیکدا ئوقییه‌ک بده‌م، جا تۆش هاوکاریم بکه، عائیشه‌ش رضی اللہ عنہا وتی: نه‌گه‌ر خاومنه‌کانت پێیان خۆشه‌ من نه‌و نو ئوقییه‌یان پێ دده‌م، له‌به‌رانه‌ردا هه‌قداریت (وه‌لائت) بۆ من بێت، نه‌وه‌ من نه‌م کاره‌ دمه‌که‌م، به‌رپر هه‌ش رۆیشت بۆ لای خاومنه‌که‌ی، وته‌که‌ی عائیشه‌ی رضی اللہ عنہا پێ وتبوون، پێی رازی نه‌بوون، جا لای نه‌وانه‌وه‌ هاته‌وه‌ (بۆ لای من) و پێغه‌مبه‌ری خواش صلی اللہ علیہ وسلم دانیشتبوو، به‌رپر وتی: من نه‌وه‌ی وتت خسته‌م به‌رده‌میان، به‌لام نه‌وان رازی نه‌بوون، ته‌نها به‌وه‌ نه‌بیت که هه‌قداریم (وه‌لائم) بۆ نه‌وان بێت، پێغه‌مبه‌ریش صلی اللہ علیہ وسلم گوئی لی بوو، عائیشه‌ش هه‌واله‌که‌ی به‌پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم دا، نه‌ویش فه‌رمووی: ((ومریگه‌ر و بیکه‌ر، مه‌رجی هه‌قداریش دانئ بۆ نه‌وان، چونکه‌ بێگومان هه‌قداری بۆ نه‌و که‌سه‌یه‌ که نازادی ده‌کات)). (عوپروه‌ ده‌لی: عائیشه به‌و جوړه‌ی کرد، پاشان پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم له‌ناو خه‌لکه‌که‌دا هه‌ستایه‌ سه‌رپێ و سوپاس و ستایشی خوای کرد، پاشان فه‌رمووی: ((نه‌وه‌ که‌سانیک جییانه هه‌ندی مه‌رج داده‌نن که له‌کتیبی خوادا نییه؟ هه‌ر مه‌رجیک له‌ کتییی خوادا نه‌بیت دروست نییه، با سه‌د مه‌رجیش دانیت، برپاری خوا راسته‌ر، وه مه‌رجی خوا به‌هێزتره‌، وه بێگومان هه‌قداری بۆ نه‌و که‌سه‌یه‌ (کوێله‌ یان که‌نیزه‌که‌که‌) نازاد ده‌کات)).

(۱) پروانه: ۴۵۶.

(۲) ئوقییه‌ک چل دره‌مه‌.

۱۴ - باب: إِذَا اشْتَرَطَ فِي الْمَزَارَعَةِ: إِذَا شَتَّ أَخْرَجْتُكَ

۲۷۳۰- حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى أَبُو عَسَّانَ الْكِنَانِيُّ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا قَدَعَ أَهْلُ خَيْبَرَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، قَامَ عُمَرُ خَطِيبًا فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ عَامِلَ يَهُودَ خَيْبَرَ عَلَى أَمْوَالِهِمْ، وَقَالَ: "تَفَرُّكُمْ مَا أَقْرَكُمُ اللَّهُ". وَإِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ خَرَجَ إِلَى مَالِهِ هُنَاكَ فَفَعِدِي عَلَيْهِ مِنَ اللَّيْلِ، فَفَدِعتْ يَدَاهُ وَرِجْلَاهُ، وَلَيْسَ لَنَا هُنَاكَ عَدُوٌّ غَيْرُهُمْ، هُمْ عَدُونَا وَتَهَمَّتْنَا، وَقَدْ رَأَيْتُ إِجْلَاءَهُمْ، فَلَمَّا أَجْمَعَ عُمَرُ عَلَى ذَلِكَ أَتَاهُ أَحَدُ بَنِي أَبِي الْحَقِيقِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَتُخْرِجُنَا وَقَدْ أَقْرَأَنَا مُحَمَّدٌ صلى الله عليه وسلم وَعَامَلَنَا عَلَى الْأَمْوَالِ، وَشَرَطَ ذَلِكَ لَنَا؟! فَقَالَ عُمَرُ: أَظَنَنْتَ أَنِّي نَسِيتُ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: "كَيْفَ بِكَ إِذَا أَخْرَجْتَ مِنْ خَيْبَرَ تَعْدُو بِكَ قُلُوصُكَ، لَيْلَةً بَعْدَ لَيْلَةٍ"؟! فَقَالَ: كَانَتْ هَذِهِ هُزَيْلَةً مِنْ أَبِي الْقَاسِمِ. قَالَ: كَذَبْتَ يَا عَدُوَّ اللَّهِ. فَأَجْلَاهُمْ عُمَرُ، وَأَعْطَاهُمْ قِيمَةَ مَا كَانَ لَهُمْ مِنَ الثَّمَرِ مَالًا وَإِبِلًا وَعَرُوضًا، مِنْ أَقْتَابٍ وَجِبَالٍ وَغَيْرِ ذَلِكَ. رَوَاهُ حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ أَحْسِبُهُ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم اخْتَصَرَهُ.

۱۴- باسیک: ئەگەر (خاوەن زەوییه‌که) لە کشتیاریدا

مەرجی وابوو: هەڕکات ویستەم دەردەهەم^(۱)

۲۷۳۰- عەبدوڵلای کورپی عومەر رضي الله عنه دەلی: کاتیکی جووله‌که‌کانی خەبەر لە عەبدوڵلای کورپی عومەریان دا و دەست و قاجیان لەجی برد، عومەر ڕۆیشتە سەر دوانگەو وتی: بێگومان پێغه‌مبەری خوا صلى الله عليه وسلم لەگەڵ جووله‌که‌کانی خەبەر ڕێککەوتبوو لەسەر (نیووی) بەرھەمی زەوی و باخەکانیان، فەرموو بووی:

(۱) واتە: زەوییه‌که‌ت لێ دەسەغەوه و لەم جێگایەش دەردەهەم، ئەمە ڕێککەوتنی پێغه‌مبەر بوو لەگەڵ جووله‌که‌کانی خەبەر دا.

((ئەومىندە دىتانەيلىمەۋە كە خوا دىتانەيلىتەۋە))، ۋە بەرپاستى عەبدوللاى كورپى
 عومەر پۇشتوۋە بۇ سەر زەۋى خۇى لەخەيىبەر، كەچى لەشەۋدا ھەلىان
 كوتاوتمە سەرى ۋ ھەردوۋ دەستى ۋ ھەردوۋ قاچيان لەجى بردوۋە، ۋە
 لەخەيىبەرىش ھىچ كەس دوژمنى ئىمە نىيە جگە لەۋان، ھەر ئەۋان دوژمنمانى
 ۋ گومانمان لەۋانە، ۋە بەرپاستى رام واىە جوۋلەكەكان لەخەيىبەر دەربەكەين، جا
 كاتىك عومەر يەكلاۋوۋە لەسەر ئەۋ بېرىارە، يەكىك لەكۆرەكانى بىنەمالەى
 ئەبو حوقەيىق ھات بۇ لاى ۋ وتى: ئەى پىشەۋاى بېرواداران! ئايا تۆ دەرمان
 دەكەيت لەكاتىكدا موخەممەد بېرىارى ۋابوۋ بىمىننەۋە، ۋە لەسەر مولكانەى
 زەۋى ۋ باخەكانمان لەگەلمان پىككەۋتوۋە ئەمەى بەمەرج بۇ داناوين؟
 عومەرىش وتى: تۆ ۋادىزانىت مەن ئەۋ فەرموۋەدى پىغەمبەرى خوام ﷺ
 لەبىرچوۋەتەۋە كە (بەئىۋەى) فەرموۋ: ((ھالەت چۆنە كاتىك لەخەيىبەر
 دەرەكەرىت شەۋ لەۋاى شەۋ^(۱) ۋ شترە پشودرىژەكانت بەخىرايى دىتەن
 (دوۋرت دەخەنەۋە لە ھىجاز))، كۆرەكەى ئەبو حوقەيىقىش وتى: ئەۋە ئەبو
 قاسىم^(۲) بەگاۋتەۋە ۋاى ۋتوۋە، عومەر وتى: درۆت كەرد ئەى دوژمنى خوا! ئىنجا
 عومەر ۋەدەرى نان ۋ پىي چۆل كەردن، نەرخى ھەرجيان ھەبوۋ لە بەروبوۋم ۋ
 مولك ۋ سامان ۋ ۋشتر كەلۈپەل ۋ كورتانى ۋشتر ۋ گورىس ۋ شتى تر پىيدان ۋ
 بۆى بىزاردن. ھەممادى كورپى سەلەم ئەم فەرموۋەدى گىپراۋەتەۋە لە
 عەبدوللاۋە، ۋابزانم ئەۋىش لە نافعەۋە لە ئىبنو عومەرەۋە لە پىغەمبەرەۋە
 ﷺ، ھەمماد كورتى كەردۆتەۋە.

(۱) ۋاتە: شەۋانكى زۆر دوۋر ۋ درىژ بەسۋارىان دوۋر دەخەرتەۋە لە خەيىبەر.

(۲) مەبەستى پىغەمبەرە ﷺ، چۈنكە كۈنەى ئەبو قاسم بوۋە.

١٥- بَابُ الشُّرُوطِ فِي الْجِهَادِ وَالْمُصَالَحَةِ مَعَ أَهْلِ الْحَرْبِ وَكِتَابَةُ الشُّرُوطِ

٢٧٣١- ٢٧٣٢- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ قَالَ: أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ، وَمَرْوَانَ يُصَدِّقُ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا حَدِيثَ صَاحِبِهِ- قَالَا: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَمَنَ الْحُدَيْبِيَّةِ، حَتَّى كَانُوا يَبْعُضُ الطَّرِيقِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ بِالْغَمِيمِ فِي خَيْلٍ لِقُرَيْشٍ طَلِيعَةً فَخَذُوا ذَاتَ الْيَمِينِ". فَوَاللَّهِ مَا شَعَرَ بِهِمْ خَالِدٌ حَتَّى إِذَا هُمْ بِقَتَرَةِ الْجَيْشِ، فَاَنْطَلَقَ يَرْكُضُ نَذِيرًا لِقُرَيْشٍ، وَسَارَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالنَّيَّةِ الَّتِي يُهْبِطُ عَلَيْهِمْ مِنْهَا، بَرَكْتَ بِهِ رَاحِلَتُهُ. فَقَالَ النَّاسُ: حَلْ حَلْ. فَأَلْحَتْ، فَقَالُوا: خَلَّاتِ الْقِصْوَاءُ، خَلَّاتِ الْقِصْوَاءُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَا خَلَّاتِ الْقِصْوَاءُ، وَمَا ذَاكَ لَهَا يَخْلُقِي، وَلَكِنْ حَبَسَهَا حَابِسُ الْفِيلِ" ثُمَّ قَالَ: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَسْأَلُونِي خُطَّةً يُعْظَمُونَ فِيهَا حُرْمَاتِ اللَّهِ إِلَّا أُعْطِيَتْهُمْ إِيَّاهَا". ثُمَّ زَجَرَهَا فَوَثَبَتْ، قَالَ: فَعَدَلَ عَنْهُمْ حَتَّى نَزَلَ بِأَقْصَى الْحُدَيْبِيَّةِ عَلَى مَدِّ قَلِيلِ الْمَاءِ يَتَبَرَّضُهُ النَّاسُ تَبَرُّضًا، فَلَمْ يَلْبَثْهُ النَّاسُ حَتَّى نَزَحُوهُ، وَشَكَى إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْعَطَشَ، فَانْتَزَعَ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِهِ، ثُمَّ أَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهُ فِيهِ، فَوَاللَّهِ مَا زَالَ يَجِيشُ لَهُمْ بِالرُّيِّ حَتَّى صَدَرُوا عَنْهُ، فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ، إِذْ جَاءَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ الْخُرَاعِي فِي نَفَرٍ مِنْ قَوْمِهِ مِنْ خُرَاعَةَ- وَكَانُوا عَيْبَةً نُضِحَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ تِهَامَةَ- فَقَالَ: إِنِّي تَرَكْتُ كَعْبَ بْنَ لُؤْيٍ وَعَامِرَ بْنَ لُؤْيٍ نَزَلُوا أَعْدَادَ مِيَاهِ الْحُدَيْبِيَّةِ، وَمَعَهُمُ الْعُودُ الْمَطَافِيلُ، وَهُمْ مُقَاتِلُوكَ وَصَادُوكَ عَنِ الْبَيْتِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّا لَمْ نَجِئْ لِقِتَالِ أَحَدٍ، وَلَكِنَّا جِئْنَا مُعْتَمِرِينَ، وَإِنْ قُرَيْشًا قَدْ نَهَكْتَهُمُ الْحَرْبُ، وَأَضَرَّتْ بِهِمْ، فَإِنْ شَاءُوا مَا دَدْتُهُمْ مُدَّةً، وَيَخْلُوا بَيْنِي وَبَيْنَ النَّاسِ، فَإِنْ أَظْهَرُوا فَإِنْ شَاءُوا أَنْ يَدْخُلُوا فِيمَا دَخَلَ فِيهِ النَّاسُ فَعَلُوا، وَإِلَّا فَقَدْ جَمُّوا، وَإِنْ هُمْ أَبَوْا، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَأَقَاتِلَنَّهُمْ عَلَى أَمْرِي هَذَا حَتَّى تَنْفِرَ سَالِفَتِي، وَلَيُنْفِذَنَّ اللَّهُ أَمْرَهُ". فَقَالَ بُدَيْلٌ: سَأَبْلُغُهُمْ مَا تَقُولُ. قَالَ: فَاَنْطَلَقَ حَتَّى آتَى قُرَيْشًا قَالَ: إِنَّا قَدْ جِئْنَاكُمْ مِنْ هَذَا الرَّجُلِ، وَسَمِعْنَاهُ يَقُولُ قَوْلًا، فَإِنْ شِئْتُمْ أَنْ نَعْرِضَهُ عَلَيْكُمْ فَعَلْنَا، فَقَالَ سَفَهَاؤُهُمْ: لَا حَاجَةَ لَنَا أَنْ تُخْبِرَنَا

عَنْهُ بِشَيْءٍ. وَقَالَ دَوُّو الرَّاى مِنْهُمْ: هَاتِ مَا سَمِعْتَهُ يَقُولُ. قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ كَذَا وَكَذَا، فَحَدَّثَهُمْ بِمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ، فَقَامَ عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ فَقَالَ: أَيُّ قَوْمٍ، أَلَسْتُمْ بِالْوَالِدِ؟ قَالُوا: بَلَى. قَالَ: أَوَلَسْتُ بِالْوَلَدِ؟ قَالُوا: بَلَى. قَالَ: فَهَلْ تَتَّهِمُونِي؟ قَالُوا: لَا. قَالَ: أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنِّي اسْتَنْفَرْتُ أَهْلَ عَكَاظٍ، فَلَمَّا بَلَحُوا عَلَيَّ جِئْتُكُمْ بِأَهْلِي وَوَلَدِي وَمَنْ أَطَاعَنِي؟ قَالُوا: بَلَى. قَالَ: فَإِنَّ هَذَا قَدْ عَرَضَ لَكُمْ خُطَّةٌ رُشِدٍ، اقْبَلُوهَا وَدَعُونِي آتِيهِ. قَالُوا: آتِيهِ. فَأَتَاهُ، فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ نَحْوًا مِنْ قَوْلِهِ لِبَدِيلٍ، فَقَالَ عُرْوَةُ عِنْدَ ذَلِكَ: أَيُّ مُحَمَّدٍ، أَرَأَيْتَ إِنْ اسْتَأْصَلْتَ أَمْرَ قَوْمِكَ؟ هَلْ سَمِعْتَ بِأَحَدٍ مِنَ الْعَرَبِ اجْتَاَحَ أَهْلَهُ قَبْلَكَ وَإِنْ تَكُنِ الْأُخْرَى؟ فَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَرَى وَجُوهًا، وَإِنِّي لَأَرَى أَوْشَابًا مِنَ النَّاسِ خَلِيقًا أَنْ يَفْرُوا وَيَدْعُوكَ. فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ: امْصُصْ بَبْظَرَ اللَّاتِ، أَنْحُنْ نَفْرُ عَنْهُ وَنَدْعُهُ؟! فَقَالَ: مَنْ ذَا قَالُوا: أَبُو بَكْرٍ. قَالَ: أَمَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْلَا يَدُ كَانَتْ لَكَ عِنْدِي لَمْ أَجْزِكَ بِهَا لِأَجْنُتِكَ. قَالَ: وَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ، فَكَلَّمَا تَكَلَّمَا أَخَذَ بِلَحِيَّتِهِ، وَالْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ قَائِمٌ عَلَى رَأْسِ النَّبِيِّ ﷺ وَمَعَهُ السَّيْفُ وَعَلَيْهِ الْمِغْفَرُ، فَكَلَّمَا أَهْوَى عُرْوَةُ بِيَدِهِ إِلَى لِحْيَةِ النَّبِيِّ ﷺ صَرَبَ يَدَهُ بِنَعْلِ السَّيْفِ، وَقَالَ لَهُ: آخِرُ يَدِكَ عَنْ لِحْيَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَرَفَعَ عُرْوَةُ رَأْسَهُ فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ. فَقَالَ: أَيُّ غَدْرٍ، أَلَسْتُ أَسْعَى فِي غَدْرَتِكَ؟ وَكَانَ الْمُغِيرَةُ صَحِبَ قَوْمًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَفَقَتَلَهُمْ، وَأَخَذَ أَمْوَالَهُمْ، ثُمَّ جَاءَ فَاسْلَمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "أَمَا الْإِسْلَامَ فَأَقْبَلْ، وَأَمَا أَمَالٌ فَلَسْتُ مِنْهُ فِي شَيْءٍ". ثُمَّ إِنَّ عُرْوَةَ جَعَلَ يَزُمُّ أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ بِعَيْنَيْهِ. قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا تَنَحَّمُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نُحَامَةً إِلَّا وَقَعَتْ فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ، فَذَلِكَ بِهَا وَجْهٌ وَجِلْدُهُ، وَإِذَا أَمَرَهُمْ ابْتَدَرُوا أَمْرَهُ، وَإِذَا تَوَضَّأَ كَادُوا يَقْتَتِلُونَ عَلَى وَضُوئِهِ، وَإِذَا تَكَلَّمَ خَفَضُوا أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ، وَمَا يُحْدُونَ إِلَيْهِ النَّظَرَ تَعْظِيمًا لَهُ، فَارْجَعَ عُرْوَةُ إِلَى أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: أَيُّ قَوْمٍ، وَاللَّهِ لَقَدْ وَقَدْتُ عَلَى الْمُلُوكِ، وَوَقَدْتُ عَلَى قَيْصَرَ وَكِسْرَى وَالنَّجَاشِيِّ، وَاللَّهِ إِنْ رَأَيْتَ مَلِكًا قَطُّ يُعْظَمُهُ أَصْحَابُهُ مَا يُعْظَمُ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ ﷺ مُحَمَّدًا، وَاللَّهِ إِنْ تَنَحَّمُ نُحَامَةً إِلَّا وَقَعَتْ فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ، فَذَلِكَ بِهَا وَجْهٌ وَجِلْدُهُ، وَإِذَا أَمَرَهُمْ

ابْتَدَرُوا أَمْرَهُ، وَإِذَا تَوَضَّأَ كَادُوا يَفْتَتِلُونَ عَلَى وَضُوئِهِ، وَإِذَا تَكَلَّمَ حَفَضُوا أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ، وَمَا يُحْدُونَ إِلَيْهِ النَّظَرَ تَعْظِيمًا لَهُ، وَإِنَّهُ قَدْ عَرَضَ عَلَيْكُمْ خُطَّةٌ رُشِدٍ، فَاقْبَلُوهَا. فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي كِنَانَةَ: دَعُونِي آتِهِ. فَقَالُوا: ائْتِهِ. فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "هَذَا فَلَانٌ، وَهُوَ مِنْ قَوْمٍ يُعْظَمُونَ الْبُذْنَ فَابْعَثُوهَا لَهُ". فَبِعِثْتُ لَهُ وَاسْتَقْبَلَهُ النَّاسُ يَلْبُونَ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ! مَا يَنْبَغِي لِهَؤُلَاءِ أَنْ يَصْدُوا عَنِ الْبَيْتِ، فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ قَالَ: رَأَيْتُ الْبُذْنَ قَدْ قُلِدْتُ وَأَشْعِرْتُ، فَمَا أَرَى أَنْ يَصْدُوا عَنِ الْبَيْتِ. فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهُ: مِكْرَزُ بْنُ حَفْصٍ. فَقَالَ: دَعُونِي آتِهِ. فَقَالُوا: ائْتِهِ. فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "هَذَا مِكْرَزٌ، وَهُوَ رَجُلٌ فَاجِرٌ". فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ ﷺ، فَبَيْنَمَا هُوَ يُكَلِّمُهُ إِذْ جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو. قَالَ مَعْمَرٌ: فَأَخْبَرَنِي أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، أَنَّهُ لَمَّا جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "لَقَدْ سَهَّلَ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ". قَالَ مَعْمَرٌ: قَالَ الزُّهْرِيُّ فِي حَدِيثِهِ: فَجَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو فَقَالَ: هَاتِ، اكْتُبْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ كِتَابًا، فَدَعَا النَّبِيُّ ﷺ الْكَاتِبَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ". قَالَ سُهَيْلٌ: أَمَّا الرَّحْمَنُ فَوَاللَّهِ مَا أَذْرِي مَا هُوَ وَلَكِنْ اكْتُبْ: بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ. كَمَا كُنْتُ تَكْتُبُ. فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ: وَاللَّهِ لَا نَكْتُبُهَا إِلَّا: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "اكْتُبْ بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ". ثُمَّ قَالَ: "هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ". فَقَالَ سُهَيْلٌ: وَاللَّهِ لَوْ كُنَّا نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ مَا صَدَدْنَاكَ عَنِ الْبَيْتِ وَلَا قَاتَلْنَاكَ، وَلَكِنْ اكْتُبْ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "وَاللَّهِ إِنِّي لَرَسُولُ اللَّهِ وَإِنْ كَذَّبْتُمُونِي، اكْتُبْ: مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ". قَالَ الزُّهْرِيُّ: وَذَلِكَ لِقَوْلِهِ "لَا يَسْأَلُونِي خُطَّةً يُعْظَمُونَ فِيهَا حُرْمَاتِ اللَّهِ إِلَّا أَعْطَيْتُهُمْ إِيَّاهَا". فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: "عَلَى أَنْ تُخْلُوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْبَيْتِ فَتُطَوَّفَ بِهِ". فَقَالَ سُهَيْلٌ: وَاللَّهِ لَا تَتَحَدَّثُ الْعَرَبُ أَنَّا أُخِذْنَا صُغَطَةً، وَلَكِنْ ذَلِكَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ. فَكَتَبَ، فَقَالَ سُهَيْلٌ: وَعَلَى أَنَّهُ لَا يَأْتِيكَ مِنَّا رَجُلٌ، وَإِنْ كَانَ عَلَى دِينِكَ إِلَّا رَدَدْتَهُ إِلَيْنَا. قَالَ الْمُسْلِمُونَ: سُبْحَانَ اللَّهِ! كَيْفَ يَرُدُّ إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَقَدْ جَاءَ مُسْلِمًا؟! فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ دَخَلَ أَبُو جَنْدَلٍ بْنُ سُهَيْلٍ بْنُ عَمْرٍو يَرْسُفُ فِي قِيُودِهِ، وَقَدْ

خَرَجَ مِنْ أَسْفَلِ مَكَّةَ، حَتَّى رَمَى بِنَفْسِهِ بَيْنَ أَظْهُرِ الْمُسْلِمِينَ. فَقَالَ سُهَيْلٌ: هَذَا يَا مُحَمَّدُ أَوَّلُ مَا أَقَاضِيكَ عَلَيْهِ أَنْ تَرُدَّهُ إِلَيَّ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّا لَمْ نَقْضِ الْكِتَابَ بَعْدُ". قَالَ: فَوَاللَّهِ إِذَا لَمْ أَصَالِحْكَ عَلَى شَيْءٍ أَبَدًا. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "فَأَجِزْهُ لِي". قَالَ: مَا أَنَا مُجِيزُهُ لَكَ. قَالَ: "بَلَى، فَافْعَلْ". قَالَ: مَا أَنَا بِفَاعِلٍ. قَالَ مِكْرَزُ: بَلْ قَدْ أَجَزْتَاهُ لَكَ. قَالَ أَبُو جَنْدَلٍ: أَيُّ مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ، أُرِدُّ إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَقَدْ جِئْتُ مُسْلِمًا؟! أَلَا تَرَوْنَ مَا قَدْ لَقِيتُ؟! وَكَانَ قَدْ عَذَّبَ عَذَابًا شَدِيدًا فِي اللَّهِ. قَالَ: فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: فَأَتَيْتُ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: أَلَسْتَ نَبِيَّ اللَّهِ حَقًّا؟ قَالَ: "بَلَى". قُلْتُ: أَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَعَدُّونَا عَلَى الْبَاطِلِ؟ قَالَ: "بَلَى". قُلْتُ: فَلِمَ نُعْطِي الدِّينِيَّةَ فِي دِينِنَا إِذَا؟ قَالَ: "إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ، وَلَسْتُ أَعْصِيهِ وَهُوَ نَاصِرِي". قُلْتُ: أَوَلَيْسَ كُنْتَ تُحَدِّثُنَا أَنَّا سَنَأْتِي الْبَيْتَ فَتَطُوفُ بِهِ؟ قَالَ: "بَلَى، فَأَخْبَرْتُكَ أَنَّا نَأْتِيهِ الْعَامَ؟". قَالَ: قُلْتُ: لَا. قَالَ: "فَإِنَّكَ آتِيهِ وَمَطُوفٌ بِهِ". قَالَ: فَأَتَيْتُ أَبَا بَكْرٍ فَقُلْتُ: يَا أَبَا بَكْرٍ، أَلَيْسَ هَذَا نَبِيُّ اللَّهِ حَقًّا؟ قَالَ: بَلَى. قُلْتُ: أَلَسْنَا عَلَى الْحَقِّ وَعَدُّونَا عَلَى الْبَاطِلِ؟ قَالَ: بَلَى. قُلْتُ: فَلِمَ نُعْطِي الدِّينِيَّةَ فِي دِينِنَا إِذَا؟ قَالَ: أَيُّهَا الرَّجُلُ، إِنَّهُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَيْسَ يَعْصِي رَبَّهُ وَهُوَ نَاصِرُهُ، فَاسْتَمْسِكْ بِغَرْزِهِ، فَوَاللَّهِ إِنَّهُ عَلَى الْحَقِّ. قُلْتُ: أَلَيْسَ كَانَ يُحَدِّثُنَا أَنَّا سَنَأْتِي الْبَيْتَ وَنَطُوفُ بِهِ؟ قَالَ: بَلَى، أَفَأَخْبَرْتُكَ أَنَّكَ تَأْتِيهِ الْعَامَ قُلْتُ: لَا. قَالَ: فَإِنَّكَ آتِيهِ وَمَطُوفٌ بِهِ. قَالَ الزُّهْرِيُّ: قَالَ عُمَرُ: فَعَمِلْتُ لِذَلِكَ أَعْمَالًا. قَالَ: فَلَمَّا فَرَعَ مِنْ قَضِيَةِ الْكِتَابِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: -لَأَصْحَابِهِ: "قُومُوا فَانْحَرُوا، ثُمَّ اخْلِقُوا". قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا قَامَ مِنْهُمْ رَجُلٌ حَتَّى قَالَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَلَمَّا لَمْ يَقُمْ مِنْهُمْ أَحَدٌ دَخَلَ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ، فَذَكَرَ لَهَا مَا لَقِيَ مِنَ النَّاسِ. فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَتُحِبُّ ذَلِكَ؟ أَخْرَجَ ثُمَّ لَا تُكَلِّمُ أَحَدًا مِنْهُمْ كَلِمَةً حَتَّى تَنْحَرِبْدَنَكَ، وَتَدْعُو حَالِقَكَ فَيَخْلِقَكَ. فَخَرَجَ فَلَمْ يُكَلِّمُ أَحَدًا مِنْهُمْ، حَتَّى فَعَلَ ذَلِكَ، نَحَرَ بَدَنَهُ، وَدَعَا حَالِقَهُ فَحَلَقَهُ. فَلَمَّا رَأَوْا ذَلِكَ، قَامُوا فَانْحَرُوا، وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَخْلُقُ بَعْضًا، حَتَّى كَادَ بَعْضُهُمْ يَقْتُلُ بَعْضًا غَمًّا، ثُمَّ جَاءَهُ نِسْوَةٌ مُؤْمِنَاتٌ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مَهْجُرَاتٍ فَاْمَحْجُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ

مُؤْمِنَتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَءَاتُوهُنَّ مَّا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ
تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ ﴿١٠﴾ الممتحنة، فَطَلَّقَ عُمَرُ يَوْمَئِذٍ
امْرَأَتَيْنِ كَانَتَا لَهُ فِي الشَّرِكِ، فَتَزَوَّجَ إِحْدَاهُمَا مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ، وَالْأُخْرَى صَفْوَانَ بْنَ
أُمَيَّةَ، ثُمَّ رَجَعَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَجَاءَهُ أَبُو بَصِيرٍ -رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ- وَهُوَ مُسْلِمٌ،
فَأَرْسَلُوا فِي طَلَبِهِ رَجُلَيْنِ، فَقَالُوا: الْعَهْدُ الَّذِي جَعَلْتَ لَنَا. فَدَفَعَهُ إِلَى الرَّجُلَيْنِ، فَخَرَجَا بِهِ
حَتَّى بَلَغَا ذَا الْحُلَيْفَةِ، فَتَزَلُّوا يَأْكُلُونَ مِنْ مَرٍّ لَهُمْ، فَقَالَ أَبُو بَصِيرٍ لِأَحَدِ الرَّجُلَيْنِ: وَاللَّهِ إِنِّي
لَأَرَى سَيْفَكَ هَذَا يَا فَلَانُ جَيْدًا. فَاسْتَلَّهُ الْآخَرُ فَقَالَ: أَجَلٌ، وَاللَّهِ إِنَّهُ لَجَيْدٌ، لَقَدْ جَرَّبْتُ بِهِ
ثُمَّ جَرَّبْتُ. فَقَالَ أَبُو بَصِيرٍ: أَرِنِي أَنْظُرَ إِلَيْهِ، فَأَمْكَنَهُ مِنْهُ، فَضْرَبَهُ حَتَّى بَرَدَ، وَفَرَّ الْآخَرُ،
حَتَّى آتَى الْمَدِينَةَ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ يَغْدُو. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ رَأَاهُ: "لَقَدْ رَأَى هَذَا
دُعْرًا". فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: قُتِلَ وَاللَّهِ صَاحِبِي وَإِنِّي لَمَقْتُولٌ، فَجَاءَهُ أَبُو بَصِيرٍ
فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، قَدْ وَاللَّهِ أَوْفَى اللَّهِ ذِمَّتَكَ، قَدْ رَدَدْتَنِي إِلَيْهِمْ ثُمَّ أَنْجَانِي اللَّهُ مِنْهُمْ. قَالَ
النَّبِيُّ ﷺ: "وَيْلُ أُمِّهِ مِسْعَرُ حَرْبٍ، لَوْ كَانَ لَهُ أَحَدٌ". فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ عَرَفَ أَنَّهُ سَيَرُدُّهُ
إِلَيْهِمْ، فَخَرَجَ حَتَّى آتَى سَيْفَ الْبَحْرِ. قَالَ: وَيَنْقَلِبْتُ مِنْهُمْ أَبُو جَنْدَلٍ بْنُ سَهْلٍ، فَلَحِقَ بِأَبِي
بَصِيرٍ، فَجَعَلَ لَا يَخْرُجُ مِنْ قُرَيْشٍ رَجُلٌ قَدْ أَسْلَمَ إِلَّا لَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ، حَتَّى اجْتَمَعَتْ مِنْهُمْ
عِصَابَةٌ، فَوَاللَّهِ مَا يَسْمَعُونَ بِعِيرٍ خَرَجَتْ لِقُرَيْشٍ إِلَى الشَّامِ إِلَّا اغْتَرَضُوا لَهَا، فَفَقَتَلُوهُمْ،
وَأَخَذُوا أَمْوَالَهُمْ، فَأَرْسَلَتْ قُرَيْشٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ تَنَاسِدُهُ بِاللَّهِ وَالرَّحِمِ لَمَّا أُرْسِلَ، فَمَنْ أَتَاهُ
فَهُوَ آمِنٌ، فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهِمْ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ
عَنْهُمْ بِطَنٍ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾ ﴿١١﴾ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْمَدَى مَعَكُوا أَنْ يَبْلُغَ حِلَّةُ، وَلَوْلَا رِجَالُ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءُ مُؤْمِنَاتٌ

لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطْفُوهُمْ فَتُضَيِّبُكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَةً بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيَدْخُلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَمَذَّبْنَا
الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٥﴾ إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ لُغْيَةً لُغْيَةً لَلْجَاهِلِيَّةِ
فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَمْلَهَا
وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿١٦﴾ الْفَتْحُ. وَكَانَتْ حَمِيَّتُهُمْ أَنَّهُمْ لَمْ يَقْرَأُوا أَنَّهُ نَبِيُّ اللَّهِ، وَلَمْ يَقْرَأُوا
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، وَخَالُوا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ النَّبِيِّ (١).

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: ﴿مَعَرَةً﴾ ﴿١٥﴾ الْفَتْحُ، الْعُرُ الْجَرْبُ. ﴿لَوْ تَزَيَّلُوا﴾ ﴿١٦﴾ الْفَتْحُ. ائْمَازُوا
وَحَمِيَّتُ الْقَوْمِ: مَنَعَتْهُمْ حِمَايَهُ، وَأَحَمِيَّتُ الْحَمَى: جَعَلَتْهُ حِمَى لَا يَدْخُلُ وَأَحَمِيَّتُ
الرَّجُلُ إِذَا أَغْضَبَتْهُ إِحْمَاءً.

۱۰- باسی (روونکردنه‌وه‌ی) مهرجه‌کانی جیهاد و ڕیکه‌وتن له‌گه‌ل ئه‌وانه‌ی ده‌جه‌نگن له‌ دژی مسولمانان و نووسینی مهرجه‌کان

۲۷۳۱-۲۷۳۲- عوروه‌ی کورپی زوبه‌یر ده‌گیرپه‌ته‌وه له‌میسوه‌ری کورپی مه‌خپه‌مه و
مه‌روانی کورپی چه‌که‌مه‌وه هه‌ریه‌که‌یان قسه‌کانیان راستی قسه‌کانی نه‌وی
تریانی ده‌سه‌لاند، هه‌ردووکیان وتیان: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌کاتی حوده‌یبیه‌دا
ده‌رچوو بۆ سه‌فه‌ر، ڕۆیشتن هه‌تا هه‌ندیك له‌ڕێگاکانی بری بوو، پێغه‌مبه‌ر ﷺ
هه‌رمووی: ((بێگومان خالیدی کورپی وه‌لید له‌ غه‌میم^(۲) له‌گه‌ل چه‌ند سوارێك له
هه‌رمیش پێشه‌کی سوپا که‌ی هه‌رمیش، که‌واته ئێوه لای راست بگرن))، جا سویند

(۱) پروانه: ۱۶۹۴، ۱۶۹۵.

(۲) غه‌میم: شونێکه‌ نزیك مه‌که‌که له‌ نێوان ڕابیع و جوحفه‌دا به. (پروانه: إرشاد الساری: ۲۰۲/۶).

بهخوا خالید ههستی پینهکردن ههتا تهپوتۆزی سوپاکه‌یانی دی، ئیتر خالید به‌په‌له و شتره‌که‌ی غارداو قورمیشی ئاگادار کرد، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ رۆیشت تا گه‌یشته ئهو مله‌ی که لییه‌وه به‌سه‌ر ئه‌واندا شو‌رده‌بنه‌وه، و شتره‌که‌ی چۆکی دادا و نه‌رۆیشت، خه‌لکه‌که و تیان: هه‌چه هه‌چه و تیان خوری، و شتره‌که نه‌جولا، جا خه‌لکه‌که و تیان: قه‌صوا مانی گرتووه، قه‌صوا مانی گرتووه، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((قه‌صوا مانی نه‌گرتوووه و نه‌و خوی و نه‌بوو، به‌لکو ئه‌وه‌ی به‌ری فیه‌لکانی گرت هه‌ر ئه‌وه به‌ری قه‌صوای گرتووه))، پاشان فهرمووی: ((وه سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌دمسته (قورمیش) داوای شتیکم لی بکه‌ن که ریزو حورمه‌تگرتنی مالی خوی تیدا بیت دمیان ده‌می))، پاشان خورپیه و شتره‌که‌و ئه‌ویش راپه‌ری، وتی: ئینجا له‌سوپاکه لایداو رۆیشت هه‌تا گه‌یشته نه‌وپه‌ری حوده‌مبیه، لایدا و باروبنه‌یان خست له‌سه‌ر کویره‌کانییه‌کی کهم ئاو، خه‌لکی به‌مشت لییان هه‌لده‌گۆزا، وازیان لی نه‌هینا تا چۆریان لی بری، خه‌لکه‌که سکا‌لی تینویتیان برده‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، ئه‌ویش تیریکی له‌تیردانه‌که‌ی دمرکی‌شا، پاشان فهرمانی پیکردن که بیخه‌نه کویره‌کانییه‌که‌وه، سا سویند به‌خوا به‌رده‌وام ئاوه‌که‌ی هه‌لده‌قولاندو ئاوی دمدان و لییان ده‌خواردوه، هه‌تا گشتیان تیرئاو بوون و گه‌رانه‌ دواوه، جا له‌کاتی‌که‌دا ئه‌وان له‌و حاله‌ته‌دا بوون، له‌په‌ر بودمیلی کوری و مرقای خوزاعی له‌گه‌ل چه‌ند که‌سیکی هۆزه‌که‌ی که خوزاعه بوون هاتن که نه‌میندار و دلسۆزی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بوون له خه‌لکی تیهامه، (بودمیل) وتی: من که‌عی کوری لوئه‌ی و عامیری کوری لوئه‌یم به‌جیه‌یشت لای کانیاوه‌کانی حوده‌مبیه، بارگه‌و بنه‌یان خستبوو، و شتری تازه زاوی به‌چه‌که به‌به‌رمه‌میان پییه^(۱)، به‌نیازن جه‌نگت له‌گه‌ل بکه‌ن و ریگریت

(۱) یان مه‌به‌ستیان (العوذ المطافیل) ئافره‌تانی مندالی شیره‌خۆر به‌به‌ریان پییه.

بکه‌ن له‌پ‌و‌یشتن بۆ م‌ال‌ی خوا، پ‌ی‌غ‌ه‌م‌به‌ری خواش ﷺ فه‌رم‌و‌وی: ((به‌راستی ئ‌یم‌ه نه‌ه‌ات‌و‌و‌ین جه‌نگ له‌گ‌ه‌ل‌ ک‌ه‌س بکه‌ین، به‌ل‌کو ه‌ات‌و‌و‌ین ع‌وم‌ره بکه‌ین، وه ب‌ی‌گ‌وم‌ان ق‌و‌رم‌یش‌یش جه‌نگ شه‌که‌تی ک‌رد‌و‌ون و زیانی پ‌ی‌ گ‌ه‌یان‌د‌و‌ون، جا ئ‌ه‌گ‌ه‌ر ب‌یا‌نه‌و‌ی ما‌و‌م‌یه‌کیان پ‌ی‌ د‌ه‌ده‌م جه‌نگی ن‌ی‌و‌ان‌مان را‌گ‌ر‌ین و و‌از‌ب‌ی‌ن له ن‌ی‌و‌ان من و خ‌ه‌ل‌کی تر‌دا (ئ‌ازاد بم بانگیان بکه‌م بۆ ئ‌ی‌س‌لام)، ئ‌ینجا ئ‌ه‌گ‌ه‌ر خوا من‌ی سه‌رخ‌ست، ئ‌ه‌وسا ئ‌ه‌گ‌ه‌ر و‌ی‌س‌تیان ب‌ی‌نه ناو ئ‌ه‌و (ئ‌ی‌س‌لام‌ه‌)ی که خ‌ه‌ل‌کی ه‌ات‌و‌ونه‌ته ناوی با ب‌یک‌ه‌ن، ئ‌ه‌گ‌ه‌ر نا ئ‌ه‌وه و‌چ‌ان و پ‌ش‌و‌ویه‌کیان دا‌وه، وه ئ‌ه‌گ‌ه‌ر را‌زی ناب‌ن ئ‌ه‌وه سو‌ی‌ند به‌و ز‌اته‌ی گیانی من‌ی به‌ده‌سته د‌ن‌یا بن له‌سه‌ر ئ‌ه‌م ئ‌ای‌ینه له‌د‌زیان ده‌جه‌نگ‌م ه‌ه‌تا ده‌در‌یت له‌گ‌ه‌رد‌ن‌م (و ده‌مر‌م)، به‌راستی خوا فه‌رم‌انی خ‌و‌ی به‌ج‌ی د‌ی‌ن‌ی: (ئ‌ای‌ینه‌که‌ی سه‌ر ده‌خ‌ات))، جا بو‌ده‌یل و‌تی: د‌ن‌یا‌به ئ‌ه‌وه‌ی ده‌ی‌ل‌یت پ‌ی‌ان ده‌گ‌ه‌یه‌ن‌م، ده‌ل‌ی: بو‌ده‌یل پ‌و‌یشت ه‌ه‌تا گ‌ه‌یشته لای ق‌و‌رم‌یش و و‌تی: ب‌ی‌گ‌وم‌ان ئ‌یم‌ه لای ئ‌ه‌و پ‌یا‌وه‌وه (مو‌حه‌مه‌د ﷺ) ه‌ات‌و‌و‌ین بۆ لای ئ‌ی‌وه، وه ه‌سه‌یه‌ک‌مان ل‌ی بی‌ست‌و‌وه، جا ئ‌ه‌گ‌ه‌ر ده‌تان‌ه‌و‌ی ق‌سه‌که‌یتان بۆ ب‌خ‌ه‌ینه رو‌و ئ‌ه‌وه واده‌که‌ین، وه نه‌قام و ه‌ه‌رز‌ه‌کانیان و‌تیان: ئ‌یم‌ه پ‌ی‌و‌یست‌مان به‌وه ن‌یه‌یه که ئ‌ی‌وه ه‌ی‌ج ش‌ت‌یک‌ی ئ‌ه‌ومان بۆ با‌س بکه‌ن، به‌لام ه‌و‌شم‌ه‌ند‌و ع‌اقل‌ه‌کانیان و‌تیان: ئ‌ه‌وه‌ی ل‌یت بی‌ست‌و‌وه ب‌یل‌ی پ‌ی‌مان، بو‌ده‌یل و‌تی: گو‌یم ل‌ی بو‌و ئ‌او‌او ئ‌او‌ای ده‌وت، ئ‌ه‌وه‌ی پ‌ی‌غ‌ه‌م‌به‌ر ﷺ و‌تب‌و‌وی بۆ‌ی گ‌ی‌را‌نه‌وه، ئ‌ینجا ع‌و‌ر‌وه‌ی ک‌و‌ری مه‌سه‌عوود ه‌ه‌ستا و و‌تی: ئ‌ه‌ی خ‌ز‌مان ئ‌ایا ئ‌ی‌وه با‌وک ن‌ین؟ و‌تیان: به‌ل‌ی و‌ایه، و‌تی: من‌یش ک‌و‌رتان ن‌یم؟ و‌تیان: به‌ل‌ی و‌ایه، و‌تی: ده‌ی ئ‌ی‌وه ه‌ی‌ج گو‌مان‌تان له (د‌ل‌سو‌زی) من ه‌یه‌یه؟ و‌تیان: نه‌خ‌یر، و‌تی: ئ‌ایا ئ‌ه‌وه ده‌زانن و بیر‌تانه که من داوام له‌خ‌ه‌ل‌کی ع‌و‌کا‌ز ک‌رد که ده‌رب‌چ‌ن (بۆ یارمه‌ت‌یدان‌تان له جه‌نگ‌دا)، جا که به‌گو‌ی‌یان نه‌ک‌رد‌م، خ‌ۆم و ک‌و‌رو که‌س و کارم ئ‌ه‌وه‌ی به‌گو‌یی ک‌رد‌م نه‌ه‌اتم (بۆ یارمه‌تی دان‌تان بۆ جه‌نگ)؟ و‌تیان: به‌ل‌ی و‌ایه، و‌تی: ده‌ی ب‌ی‌گ‌وم‌ان ئ‌ه‌م پ‌یا‌وه

پروژهیهکهی چاک و دروستی بو بئشنیار کردوون، دهی وهری بگرن و پئی پازی بن، رینگهه بدهن بچم بو لای، وتیان: برۆ بو لای، عورپوش پوشت بو لای و دهستی کرد به قسهکردن لهگهه پئغهمبهردا ﷺ، پئغهمبهریش ﷺ هاوشیوهی نهو قسهی به بودمیلی وت بهمنیشی وت، جا لهوکاتهده عورپوه وتی: نهی موحهمهده ﷺ پیم بلێ نهگهر تو گهلهکهت قهلاچۆ بکهیت و لهپمگ و ریشهوه دهریان بئنی، ئایا بیستووته کهس لهعهرمب پئش تو کهس و کارهکهی بنبر کردبیت؟! خو نهگهر دیوهکهی تری بیت (هورمیش زال بیت)، جا بیگومان وهللاهی من چهند ناوداریک نابینم (لهسوپاکهی تودا)، وه کومهلیک خهلی ههرچی و بهرچی دهبینم تیکهه و پیکهه، شایانی نهوهن که ههلبین و بهجیت بیلن، نهبو بهکریش وتی: برۆ هیتکهی لات بمزه، ئیمه لی ههلبین و بهجی دیلین؟ عورپوه وتی: نهمه کییه؟ وتیان: نهبو بهکره، عورپوه وتی: دهی سویند بهو زاتهی گیانی منی بهدهسته، نهگهر لهبهر چاکهیهک نهبووایه که ههته بهسهرمهوه و پاداستم نهداووتهوه لهسهری، وهلامم دهدايتهوه. دهلی: دهستی کرد بهقسهکردن لهگهه پئغهمبهردا ﷺ، جا که قسهکهی دهکرد دهستی دهبرد بو ریشی پئغهمبهر ﷺ، موغیرهی کوری شوعبهش بهسهر سهری پئغهمبهردوه ﷺ بوو، شمشیرکی بهدهستهوه بوو، خودمیهکی بهسهردهوه بوو، جا ههر کاتیک عورپوه دهستی دهبرد بو ریشی پئغهمبهر ﷺ بهدهسکی شمشیرهکه دهیدا له دهستی عورپوه و پئی دهوت دهستت دوورخهردوه لهپیشی پئغهمبهری خوا ﷺ. عورپوهش سهری بهرزکردهوه و وتی: نهمه کییه؟ وتی: موغیرهی کوری شوعبه، وتی: نهی بی وفا ئایا من ههولم بو چارهسهری کهتن و خیانهتکارییهکهی تو نهده؟ موغیره له سهردهمی نهفامیدا هاوړتی چهند کهسیک بوو (له سهفهریکدا)، بهلام نهو کهسانهی کوشتبوو، مال و سامانهکهشیانی بردبوو، پاشان هات و مسولمان بوو، پئغهمبهریش ﷺ پئی فهرموو: ((سهبارمت به

مسوئلمان بوونه كهت نه وه قه بوولئ ده كه م، به لام مال و سامانه كه نه وه من هيچ په يومنديم پئوهى نيه))-- پاشان عوروه به چاوه كانى ده ستى كرد به سه رنجدانى هاو ه لانى پئغه مبه ر ﷺ، عوروه ده لئ: جا سوئند به خوا پئغه مبه رى خوا ﷺ هر به لغه ميكي فرئ دها، ده كه وته ده ستى پياوئكيان ده يه ئنا و به رووخسارو پئستيدا، وه نه گهر فهرمانئكى پئ بگردنايه، ده ست به جئ جئبه جيئان ده كرد، وه نه گهر ده ست نوئزى بگرتبايه، له سه ر ئاوى ده ست نوئزه كهى خهريك بوو ده يان كرد به شه ر، نه گهر قسه يان بگردايه له خزمه تيدا ده نكيان نزم ده كرده وه، وه چاويان تئنه دمبه رى له به ر پئز و به گه وره زانينى، ئينجا عوروه گه رايه وه بو لاي هاو رپئكانى و وتى: ئه ي خزمينه! سوئند به خوا من به نوئنه رى رپوشتوومه ته لاي پادشايان، وه به نوئنه رى رپوشتوومه ته لاي قه يصهر و كيسرا و نه جاشى، (جاريكى تر) سوئند بئ هرگيز هيچ پادشايه كم نه ديوه، ده ست و په يومنديه كانى نه ومنده به رپز و گه وره سه رى بكهن وهك نه وهى هاو رپئكانى موحه ممه د ﷺ به رپزو گه وره سه رى موحه ممه ديان ﷺ ده كرد، وه سوئند به خوا نه گهر به لغه ميكي فرئ بدايه ده كه وته ده ستى پياوئكيان و ده يه ئنا به رووخسار و پئستيدا، وه كاتئك فهرمانئكى پئ بگردنايه به كسه ر فهرمانه كه يان جئ به جئ ده كرد، وه نه گهر ده ست نوئزى بگرتبايه خهريك بوو له سه ر ئاوى ده ست نوئزه كهى ده يان كرده شه ر، وه نه گهر قسه ي بفرمووايه له خزمه تيدا ده نكيان نزم ده كرده وه، به زه قى ته ماشيان نه ده كرد له به ر گه وره يى و رپزى لايان، وه بئگومان نه وه پياوه پئشنيارى نه خشه يه كى راست و چاكى بوو كردوون، ئيوه ش پئى رازى بن. ئينجا پياوئك له تيره ي كيئانه وتى: مؤلته ي من بدهن بچم بو لاي، وتيان: بچو بو لاي، جا كاتئك له پئغه مبه ر ﷺ و هاو ه لانى نزيك بوويه وه، پئغه مبه رى خوا ﷺ فرموى: ((ئمه فلا نه كه سه، له و هو زويه كه رپزى ديارى به يت ده گرن، ده ي نه و ديار يئانه ي به يت هه لئ بسئنه وه بوئ و با

بیان بینیت))، ئیتەر ئازده‌له دیارییه‌کانیان بۆ هه‌ڵسانده‌وه و خه‌ڵکه‌که به (لَبِیکَ اللَّهُمَّ لَبِیکَ) پێشوازیان لێ کرد، جا ئهو پیاوه‌ش که ئه‌وه‌ی بینى وتی: (سُبْحَانَ اللَّهِ!) پاك و بێگه‌ردی بۆ خوا، نابێ کهسانی وه‌ك ئا ئه‌مانه پێگریان لێ بکړی له مائی خوا، جا که گه‌راپه‌وه بۆ لای هاوڕێکانی وتی: به‌چاوی خۆم وشتره دیارییه‌کانی به‌یتم بینى، گۆله‌نگ کرابوو په‌ ملیان، سه‌رپشتیان بریندار کرابوو^(۱)، بۆیه پێم باش نییه پێگری بکړین له مائی خوا. ئینجا پیاویکی تریان هه‌ستا که پێی ده‌وترا: میک‌پرمزی کورپی حه‌فص و وتی: پێگه‌م بده‌ن من بپۆم بۆ لای، وتیان: بپۆ بۆ لای، جا که نزیك بوویه‌وه لێیان، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌مه میک‌پرمزه که پیاویکی خراپه‌))، جا ده‌ستی کرد به‌قه‌سه‌کردن له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ، ئینجا له‌کاتی‌کدا که میک‌پرمز قه‌سه‌ی ده‌کرد له‌گه‌ڵیدا، له‌و کاته‌دا سوهه‌یلی کورپی عه‌مر هات. مه‌عه‌مر وتی: ئه‌ی‌یوب بۆی گێپراپه‌وه له‌عیکریمه‌وه ده‌لێ: کاتێک سوهه‌یلی کورپی عه‌مر هات پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بێگومان کاره‌که‌تان بۆ ئاسان بوو))، مه‌عه‌مر ده‌لێ: زوه‌ری له‌ فه‌رمووده‌که‌یدا (که گێپراویه‌تییه‌وه) ده‌لێ: جا سوهه‌یلی کورپی عه‌مر هات و وتی: نووسراویک بنووسه له‌ نیوان ئێمه و ئێوه‌دا، پێغه‌مبه‌ریش نووسه‌ریکی بانگ کرد، وه پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بنووسه)): ((بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)) سوهه‌یل وتی: وشه‌ی (رحمن) سویند به‌خوا من نازانم چیه، به‌لکو بنووسه: (بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ)، وه‌ك پێشتر چۆنت ده‌نووسی، ئینجا مسوڵمانان وتیان: سویند به‌خوا جگه له (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) نانوو سین، ئینجا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((بنووسه: بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ))، پاشان فه‌رمووی: ((ئه‌مه ئه‌وه‌یه که موحه‌مه‌د پێغه‌مبه‌ری خوا له‌سه‌ری پێککه‌ووت))، سوهه‌یل وتی: سویند به‌خوا ئه‌گه‌ر ئێمه

(۱) ئهو دوو نیشانه‌یه واته: ئهو وشترانه دیاری به‌یتن و خه‌ڵکه‌که بۆ عومره‌ هاتوون نه‌ک جه‌نگ.

به دئنيابيه وه بمانزانيبائه كه تو پيغهمبهري خوايت، ريگريمان نه ده كردى له مالى خوا و جهنگيشمان له دژت نه ده كرد، به لكو بنووسه: موحه ممه دى كورپ عه بدوللا، پيغهمبهريش ﷺ فهرمووى: ((سوئند به خوا به دئنيابيه وه من پيغهمبهري خوام با ئيوهش باوهرم پي نه كه ن، بنووسه: موحه ممه دى كورپ عه بدوللا)). زوهري ده ئي: ئه وهش له بهر ئه وهى كه فهرمووى: ((هر نه خشه يه كم لي داوا بكه ن كه ريز و حورمه تي مالى خواى تي دا بيت و به گه و ره ي بگرن ده يانده مي))، جا پيغهمبهر ﷺ پي فهرموو: ((به مهر جيك نيواني ئيمه و به يت چول بكه ن تا ته وافي كه عبه بكه ين))، سو هه يليش وتي: سوئند به خوا نابي، ئه گينا عه رب (توانجمان لي دهن)، ده ئين كه ئيمه به زيوين و شكستمان هي ناوه، به لام ئه وه له سالي داهاتوودا (ئه نجام بدرت)، ئه و يش نووسي. جا سو هه يل وتي: به و مهرجه ي هر پياويك لاي ئيمه وه هات بو لاي تو، با له سه ر ئايينه كه ي تو ش بيت ده بي بيگيرپته وه بو مان، مسوئمانه كان وتيان: (سبحان الله) پاك و بيگه ردى بو خوا، چون ده گه رپنرته وه بو لاي بتپه رستان له كاتيكا به مسوئمانى هاتووه؟! جا له كاتيكا له م حاله دا بوون، ئه بو جه نده ل كورپ سو هه يلى كورپ عه مر به كوئ و زنجير كراوى به هيواشى هات (بو ناو مسوئمانان)، له خواروى مه ككه وه هاتبوو (پيان نه زانيبوو) هه تا خو ي فرى دا يه ناو مسوئمانه كان، جا سو هه يل وتي: ئه ي موحه ممه د ﷺ ئه مه يه كه م كه سه كه (به م برگه يه) داواى ده كه م ليت كه بيگه رپنرته وه بو، پيغهمبهريش ﷺ فهرمووى: ((ئيمه هي شتا ري ككه وتن نامه كه مان ته واو نه كردووه))، سو هه يل وتي: كه وا بو سوئند به خوا هه رگيز له سه ر هيچ شتيك له گه لت ريك ناكه وم، پيغهمبهر ﷺ فهرمووى: ((ده له بهر من بيكه)) وتي: نه خير، له بهر تو نايكه م و ريگه ي ناده م! فهرمووى: ((با وا بكه))، وتي: نه خير، وا ناكه م، ميكرمز وتي: باشه ئه وه ريگه مان دا له بهر تو، ئه بو

جهندهل وتی: ئەهی مسوولمانینه چۆن بگه پێنریمه وه بۆ لای بته پرستهکان له کاتی کدا به مسوولمانی هاتووم؟! ئایا نابینن چیم به سهر هاتوو؟! له پراستییدا له پێناو خوادا سزا درابوو به سزادانیکی سهخت، ده لێ: عومهری کورپی خهتتاب ده لێ: من رویشتمه خزمهتی پیغه مبهری خوا و پیم وت: ئایا تو به پراستی پیغه مبهری خوا نیت؟ فهرمووی: ((به لێ پیغه مبهرم))، وتم: ئایا ئیمه له سهر ههق نین و دوژمنه کانمان له سهر ناههق نین؟ فهرمووی: ((به لێ))، وتم: کهواته بۆچی رازی ببین به سهر شوپری له دینه کهماندا؟! فهرمووی: ((بیگومان من پیغه مبهری خوام و سهر پێچی فهرمانی ناکهم، ئەهو یارمهتیم دهدا و سهرم دهخات))، وتم: ئەهی تو به ئیمهت نه فهرموو دلتیابن دهچینه بهیت و تهواف دهکهین به دهووریدا؟ فهرمووی: ((به لێ، ئایا پیم وتیت ئەم سال دهچینه بهیت؟)) ده لێ وتم: نهخیر (نهتوت ئەم سال)، فهرمووی: ((ده بیگومان دهچیت بهیت و تهوافیش دهکهیت به دهووریدا))، عومهر ده لێ: جا رویشتم بۆ لای ئەبو بهکر و وتم: ئەهی ئەبو بهکر ئایا ئەم موحه ممه ده ﷺ به پراستی پیغه مبهری خوا نییه؟ وتی: با، وتم: ئایا ئیمه له سهر ههق نین و دوژمنه کانمان له سهر ناههق نین؟ وتی: با، وتم: دهی کهواته بۆچی رازی بین به سهر شوپری له دینه کهماندا؟! وتی: ئەهی پیاوی راسته قینه! بیگومان ئەهو پیغه مبهری خوایه و سهر پێچی پهرومردگاری ناکات و یارمهتی دهدات، کهواته دهست بگره به که مهنديه وه^(۱)، سا سویند به خوا گومانت نه بی پیغه مبهر ﷺ له سهر ههقه، وتم: ئایا پیغه مبهر ﷺ به ئیمه ی نه فهرموو که بیگومان دهچینه بهیت و تهواف دهکهین؟ وتی: با، ئایا پپی وتی که تو ئەم سال دهچیت؟ وتم: نا، وتی: دهی دلتیابه ههر دهچیت و تهوافیش دهکهیت. زوهری ده لێ: عومهر وتی: له بهر ئەم کاره ی کردم چه ندین

(۱) واته: دهست بگره به فهرمانی پیغه مبهروه ﷺ به قایمی.

كارى چاكهم كرد (تا خوا ليم خوش بيت)، دهلي: جا كاتيک نووسينهوهى
 ريککهوتنهکه تهواو بوو و کوټايى هات، پيغه مبهري خوا ﷺ به هاوډلاني
 فهموو: ((ده ههستن، قوربانيهكان سهربرن، پاشان سهرتان بتاشن))، دهلي: جا
 سويند بهخوا يهک پياويان ههئنهستا، ههتا سي جار نهو وتهى دووبارهکردهوه،
 جا که کهسيان ههئنهستا، روښته ژوورموه (بو چادرهکهى)، نوممو سهلهمه
 باسى نهوهى بو کرد لهلايهن هاوډلانهوه چى بهرانبهر گراوه، نوممو سهلهممش
 وتى: نهى پيغه مبهري خوا ﷺ نهومت پى خوشه (فهرمانهکەت بهجى بينن)؟
 برپو دمرموه وشهيهک لهگهل کهس مهلي، ههتا وشتره قوربانيهکەت سهردهبرى،
 وه بانگى سهرتاشهکەت بکه با سهرت بتاشيت. پيغه مبهريش (لهچادرهکه)
 روښته دمرموه و قسهى لهگهل کهسياندا نهکرد، ههتا نهوهى کرد، وشترى
 قوربانيهکهى سهربرى و سهرتاشهکهى بانگ کرد و سهرى تاشى، جا كاتيک
 هاوډلان نهوميان بينى، ههستان وشترى قوربانيهكانيان سهربرى، وه ههنديکيان
 دهستيان کرد بهسهرتاشيني ههنديکيان، ههتا خهريک بوو لهمهراقا يهکترى
 بکوژن (لهبهر قهرمبالغى). پاشان نافرمتانى باومردار هاتن بو خزمهتى و خواى
 گهورهش نهى نايهتهى دابهزانند: (نهى نهوانهى باومردان هيناوه! نهگهر
 نافرمتانى باومردار هاتن بو لاتان بهکوچهرى، تافقيان بکه نهوه) ههتا گهيشته
 (ژنه کافره(بى نامه)کان لاي خوټان را مهگرن)، نهوسا عومهر دوو ژنى تهلاق
 دا، که لهکاتى بتپهرستيدا خيزانى بوون، جا يهکيکيان موعاويهى کورپ نهبو
 سوفيان مارهى کرد، نهوى دیکهشيان صهفوانى کورپ نومميه مارهى کرد، پاشان
 پيغه مبهري ﷺ گهرايهوه بو مهدينه، نهبو بهصير که پياويكى قورميشى بوو هات
 بو خزمهتى که مسولمان بوو، جا قورميش دوو پياويان نارد بهشوئينيدا، وتيان:
 نهو پهمانهى داوته بهئيمه (جيبهجيى بکه)، پيغه مبهريش نهبو بهصيرى دايه
 دمست دوو پياوهکه، نينجا ههردووکیان لهگهل خويان برديان ههتا گهيشته

ذولحولهيغه، لهوئ لاياندا، لهخورمايهك كه پټيان بوو دهيان خوارد، نهبو بهصير
وتى: بهيهكئك له دوو پياوهكه: وهللاهي فلانه كهس من نهم شمشيرهى تو
بهشمشيرئكى چاك دمرانم، نهوئش شمشيرمهكهى لهكيلانكهى دهرهينا و وتى:
بهئئ سوئند بهخوا شمشيرى چاكه، چهند جار تاقيم كردوتهوه، نهبو
بهصيرئش وتى: نادهى با سهيرئكى بكهم، ئير لهدهستى دمهئنىت و شمشيرئكى
لئ دمدات (و دهرئت و) سارد دمبئتهوه، پياوهكهى ديكهيان را دهكات ههتا
دهكاتوه مهدينه، بهراگردن دهرواته ژوورهوه بو مزگهوت، جا كاتئك
پئغهمبهرى خوا ﷺ دهبينئ دهرموئ: ((بيگومان نهم پياوه مهترسى گهورهى
بينيوه و تواقوه))، جا كاتئك نهو پياوه گهيشته لاي پئغهمبهر ﷺ وتى: سوئند
بهخوا هاورئكهه كوزراوه، منيش دهكوژرئم. ئينجا نهبو بهصير هات وتى: نهى
پئغهمبهرى خوا ﷺ، بهراستى خوا پهيمانكهى توئ برده سهر، تو منت
گيرپاوهوه بو لاي نهوان، پاشان خوا لهدهستيان رزگارى كردم، پئغهمبهر ﷺ
ههرمووى: ((نهمه دايك داماو دهكات، چى شهر ههگيرسينئكه نهگهر كهسى ترى
لهگهئدا بيئت))، جا كاتئك نهبو بهصير نهوهى بيست زانى كه بيگومان پئغهمبهر
دهيگيرپتهوه بو قورئش، ئير نهوئش لهمهدينه دهرچوو ههتا گهيشته
سيفهلبهحر^(۱)، دهئئ: نهبو جهندهلى كورئ سوھهيليئش لهدهستيان بهربوو
گهيشته بهنهبو بهصير، ئير واى لئ هات ههر پياوئك لهلاى قورئش
دهرچووبايه و مسولمان ببوايه، پهيوهندي دمكرد بهنهبو بهصيرهوه، ههتا واى
لئ هات كوئمهئئكى بههيزيان لئ دروست بوو، جا سوئند بهخوا ههوالئ ههر
كاروانئكى قورئشيان ببيستبايه كه رويشتوووه بو شام، رئگهيان لئ دهگرت و
نهيان كوشتن و مالهكهشيان دمبندن، بويه قورئش جوابئ نارد بو پئغهمبهر

(۱) واته: كهئار دهريا.

ﷺ، لَبِي دِه‌پاراپه‌وه له‌بهر خوا و له‌بهر خزمایه‌تی بنیره به‌شوینیاندا (با بینه‌وه بو مه‌دینه)، هه‌رگه‌س هات بو لات به‌مسوڵمانی ئه‌وه ئه‌مین بی‌ت، ئیتر پیغه‌مبه‌ریش ﷺ ناردی به‌شوینیاندا، خوای گه‌وره‌ش ئه‌م نایه‌ته‌ی دابه‌زاند: (خوا ئه‌و زاته‌یه که ده‌ستی ئه‌وانی (کافران) له ئیوه کو‌تا کرد، ده‌ستی نی‌ووشی له‌وان (کو‌تا کرد به‌رپیکه‌وتنی خودمیبیه)، له‌ناو جه‌رگه‌ی مه‌ککه‌دا له‌پاش ئه‌وه‌ی نی‌وه‌ی به‌سه‌ر ئه‌واندا زال کرد)، هه‌تا گه‌یشته (ده‌مارگیری) یان خسته دلیانه‌وه (که ده‌مارگیری نه‌قامیبیه)، وه ده‌مارگیری به‌یه‌که‌یان ئه‌وه بوو که ئه‌وان دانیان به‌وه‌دا نه‌ده‌نا که موحه‌مه‌د پیغه‌مبه‌ری خوايه ﷺ، وه دانیان به‌ وشه‌ی (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) دا نه‌ده‌نا، وه رپگر بوون له نی‌وان مسوڵمانان و گه‌یشتن به‌ مائی خوا.

ئه‌بو عه‌بدو‌للا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: ﴿مَعَرَّةٌ﴾، واته: گه‌ری، ﴿لَوْ زَبَلُوا﴾: له‌یه‌کتری جیابوونا به‌ته‌وه، (حَمِيتُ الْقَوْمِ) واته: پاراستن به‌هوی ده‌مارگیری و خزمایه‌تی، (أَحْمِيتُ الْحَمَى) کردمه‌ قاغه که که‌سی تینه‌چیت. (وَأَحْمِيتُ الْحَدِيدَ فِي النَّارِ): ئاسنه‌که‌م سوور کرده‌وه له‌ناو ناگردا، (أَحْمِيتُ الرَّجُلَ): ئه‌وه‌یه که که‌سێک تو‌ره‌ی بکه‌یت به‌هوی ده‌مارگیری به‌وه.

۲۷۳۳- وَقَالَ عُقَيْلٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: قَالَ عُرْوَةُ: فَأَخْبَرْتَنِي عَائِشَةُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَمْتَحِنُهُنَّ، وَبَلَّغَنَا أَنَّهُ لَمَّا أُنْزِلَ اللَّهُ تَعَالَى أَنْ يَرُدُّوا إِلَى الْمُشْرِكِينَ مَا أَنْفَقُوا عَلَى مَنْ هَاجَرَ مِنْ أَزْوَاجِهِمْ، وَحَكَمَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، أَنْ لَا يُمَسِّكُوا بِعَصَمِ الْكُوفَرِ، أَنَّ عُمَرَ طَلَّقَ امْرَأَتَيْنِ: قَرِيبَةَ بِنْتُ أَبِي أُمَيَّةَ، وَابْنَةَ جَرَوْلٍ الْخَزَاعِيِّ، فَتَزَوَّجَ قَرِيبَةَ مُعَاوِيَةَ، وَتَزَوَّجَ الْأُخْرَى أَبُو جَهْمٍ، فَلَمَّا أَبَى الْكُفَّارُ أَنْ يَقْرَءُوا بِأَدَاءِ مَا أَنْفَقَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى أَزْوَاجِهِمْ، أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَابْتُمْ ۖ﴾ ۱۱ الممتحنة، وَالْعَقِبُ مَا يُؤَدِّي الْمُسْلِمُونَ

إِلَى مَنْ هَاجَرَتْ امْرَأَتُهُ مِنَ الْكُفَّارِ، فَأَمَرَ أَنْ يُعْطَى مَنْ ذَهَبَ لَهُ زَوْجٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مَا أَنْفَقَ مِنْ صَدَاقِ نِسَاءِ الْكُفَّارِ اللَّائِي هَاجَرْنَ، وَمَا نَعَلَمَ أَحَدًا مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ ارْتَدَّتْ بَعْدَ إِيْمَانِهَا. وَبَلَّغَنَا أَنَّ أَبَا بَصِيرٍ بْنُ أَسِيدٍ الثَّقَفِيِّ قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ مُؤْمِنًا مُهَاجِرًا فِي الْمُدَّةِ، فَكَتَبَ الْأَخْنَسُ بْنُ شَرِيْقٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَسْأَلُهُ أَبَا بَصِيرٍ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ^(۱).

۲۷۳۳- عائیشه (رضی اللہ عنہا) ده‌لی: که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئا‌فرمتانی کوچه‌ری (به‌سویند و هه‌ندیك شتی تر) تاقی ده‌کردنه‌وه و هه‌لسه‌نگاندنی بو ده‌کردن. (زوهری ده‌لی:) پیمان گه‌یشتوووه که کاتیك خوی گه‌وره ئایه‌تی نارده خواره‌وه، که ئه‌و پاره و ماره‌بییه‌ی بته‌مرستان خه‌رجیان کردوه بو هاوسه‌ره‌کانیان که کوچه‌یان کردوه بو‌یان بگه‌رپه‌ننه‌وه، وه برپاری دا بو پیاوه مسو‌ل‌مانه‌کان که ئا‌فرمه‌ته کافره بی ئایینه‌کان نه‌ه‌یلنه‌وه لای خو‌یان، عومه‌ر دوو ئا‌فرمتی ته‌لاق دا که قه‌ریبه‌ی کچی ئومه‌بییه و کچی جه‌روه‌ل خوزاعی بوون، جا مو‌عاویه قه‌ریبه‌ی ماره‌کرد، ئه‌وی دیکه‌شیان ئه‌بو جه‌هم ماره‌ی کرد، ئینجا کاتیك کافران نکو‌لیان ده‌کرد له‌وه‌ی ئه‌و خه‌رجییه‌ی مسو‌ل‌مانه‌ پیاوه‌کان له‌ هاوسه‌ره کافره‌کانیاندا کردوویانه بو‌یان بگه‌رپه‌ننه‌وه و بیانده‌نه‌وه، خوی گه‌وره ئه‌م ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند: (ئه‌گه‌ر یه‌ک‌یک له‌خه‌یزانه‌کانتان (به‌جوونیان) بو لای بی باوم‌ران له‌ده‌ستان چوو، ئیوه‌ش تو‌له‌تان لی سهندن (و غه‌نیمه‌تتان گرت)^(۲)، (ئیمامی بوخاری ده‌لی:) وشه‌ی: (العقب^(۳))، ئه‌و ماله‌یه که مسو‌ل‌مانان دمیده‌ن به‌و پیاوه‌ی خه‌یزانه‌که‌ی کوچه‌ی کردوووه له‌ده‌ستی کافران، جا خوا فهرمانی کردوووه پاره بدریت به‌و پیاوه‌ی ژنه‌ مسو‌ل‌مانه‌که‌ی رو‌یشتوووه بو لای کافره‌کان (پاشگه‌ز بو‌ته‌وه)، به‌قه‌ده‌ر ئه‌و

(۱) پروانه: ۲۷۱۳.

(۲) ئه‌وه له‌و غه‌نیمه‌ته‌ بده‌ن به‌وانه‌ی ژنه‌کانیان رو‌یشتوووه به‌ئه‌ندازه‌ی ئه‌وه‌ی که خه‌رجیان کردوووه له‌ ماره‌بی و پیو‌ستی ژنه‌کانیاندا.

(۳) که له‌ ئایه‌ته‌که‌دا به‌ (فعل) هاتوووه (فعاقبتم)، مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه مانای ده‌کات.

پارمىيە لەمارمىيە ژنە كافراندا خەرجى كردوو، كە كۆچيان كردوو (و
مسولمان بوون)، وە ئىمە پى نازانين هيچ ئافرميتك لەوانەى كۆچيان كردوو
باشگەز بووبىتەو وەى باومپهينانى. (زوهري دهلى): پيمان گەيشتوو كە ئەبو
بەصيرى كورپى ئەسیدی سەققەفى ھاتە خزمەتى پىغەمبەر ﷺ لە ماوەى
پىككەوتنەكەدا بەباومپەدارى و كۆچکردووى، جا ئەخنەسى كورپى شەرىق
نامەيەكى نووسى بۆ پىغەمبەر ﷺ، پرسىارى ئەبو بەصيرى لى دەكر، ئىتر
فەرموودەكە تا كۆتايى دەگىرتەو. ....

١٦- بَابُ الشُّرُوطِ فِي الْقَرْضِ

٢٧٣٤- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ ذَكَرَ رَجُلًا سَأَلَ بَعْضَ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنْ يُسْلِقَهُ أَلْفَ دِينَارٍ، فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى ^(١).
وَقَالَ ابْنُ عُثْمَرَ رضي الله عنه وَعَطَاءٌ: إِذَا أَجَلُهُ فِي الْقَرْضِ جَارَ.

۱۶- باسی مهرج دانان له قهرزنداندا

۲۷۳۴- نه‌بو هورمیره ﷺ له پښه‌مبه‌ری خواوه ﷺ دم‌گړپټه‌وه که باسی پیاوړکی کرد داوای کرد له که‌سیکی به‌نی ئیسرائیل که هزار دیناری به قهرز پې بدات، نه‌ویش پټیدا بۆ ماومیه‌کی دیاری کراو. ئیبنو عومەر و ﷺ عه‌تا ده‌لټن: نه‌گهر ماومیه‌کی دیاری کرد بۆ قهرز دروسته.

۱۷- بَابُ الْمُكَاتَبِ، وَمَا لَا يَحِلُّ مِنَ الشُّرُوطِ الَّتِي تُخَالِفُ كِتَابَ اللَّهِ

وَقَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه فِي الْمُكَاتَبِ: شُرُوطُهُمْ بَيْنَهُمْ. وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ -أَوْ عُمَرُ-: كُلُّ شَرْطٍ خَالَفَ كِتَابَ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ، وَإِنْ اشْتَرَطَ مِائَةَ شَرْطٍ. وَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: يُقَالُ عَنْ كِلَيْهِمَا، عَنْ عُمَرَ وَابْنِ عُمَرَ.

۱۷- باسی (حوکمی) کۆیله‌ی نووسراو له‌گه‌لدا کراو، نه‌و مهرجانه دروست نین که پیچه‌وانه‌ی قورئانن

جابیری کوری عه‌بدوللا رضي الله عنه ده‌لی: دهرباره‌ی کۆیله‌ی نووسراو له‌گه‌لداکراو مهرجه‌کانی نه‌وان و خاومنه‌کانیان (کاریان پێ ده‌کری). وه ئیبنو عومه‌ریان عومه‌ر- وتی: ههر مهرجیک پیچه‌وانه‌ی قورئانه‌که‌ی خوا بی‌ت نه‌وه دروست نییه، با سه‌د مهرجیش دانیت. نه‌بو عه‌بدوللا (نیمامی بوخاری) ده‌لی: نه‌م وته‌یه له‌ هه‌ردووکیانه‌وه باس ده‌کری: له‌ عومه‌ر و له‌ ئیبنو عومه‌ریشه‌وه.

۲۷۳۵- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عُمَرَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: أَتَتْهَا بَرِيرَةُ تَسْأَلُهَا فِي كِتَابَتِهَا، فَقَالَتْ: إِنْ شِئْتَ أُعْطِيتُ أَهْلَكَ وَيَكُونُ الْوَلَاءُ لِي. فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم ذَكَرْتُهُ، ذَلِكَ قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: "ابْتَاعِيهَا فَأَعْتِقِيهَا، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ". ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: "مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَشْتَرُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟! مَنْ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَلَيْسَ لَهُ، وَإِنْ اشْتَرَطَ مِائَةَ شَرْطٍ"^(۱).

۲۷۳۵- عایشه رضي الله عنها ده‌لی: به‌ریره هات بو لای، داوای یارمه‌تی لی کرد دهرباره‌ی نووسراوی نازادکردنه‌که‌ی، عایشه‌ش وتی: نه‌گه‌ر بته‌وی من پاره‌که‌ت دهمه‌م

بهخاومنهکەت و ههقدارییهکە (وهلانهکە) بۆ من بێت، جا کاتیکی پێغه‌مبهری خوا ﷺ هات ئەو باسەم بۆ باس کرد، پێغه‌مبهریش ﷺ فەرموی: ((بیکرە و نازادی بکە، چونکە بێگومان ههقداری بۆ ئەو کەسهیه (که‌نیزه‌که‌که) نازاد ده‌کات))، پاشان پێغه‌مبهری خوا ﷺ رۆیشتە سەر دوانگە و فەرمووی: ((خەلکانیک چییانە چەند مەرچیک بە‌مەرج ده‌گرن کە له‌قورئانه‌که‌ی خوادا نییه؟ هه‌رکەسیک مەرچیک دابنێ کە له‌قورئانه‌که‌ی خوادا نه‌بێت، ئەو مەرجه مافی ئەو نییه، با سەد مەرچیش دابنیت)).

۱۸- بَابُ مَا يَجُوزُ مِنَ الْإِشْتِرَاطِ وَالتُّنْيَا فِي الْإِقْرَارِ وَالشُّرُوطِ الَّتِي يَتَعَارَفُهَا النَّاسُ بَيْنَهُمْ، وَإِذَا قَالَ: مِائَةٌ إِلَّا وَاحِدَةً أَوْ ثَنَتَيْنِ.

وَقَالَ ابْنُ عَوْنٍ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ: قَالَ رَجُلٌ لِرَجُلَيْهِ: أَذْخِلْ رِكَابَكَ، فَإِنْ لَمْ أَزَحِلْ مَعَكَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا، فَلَاكَ مِائَةٌ دِرْهَمٍ. فَلَمْ يَخْرُجْ، فَقَالَ شَرِيحٌ مَنْ شَرَطَ عَلَى نَفْسِهِ طَائِعًا غَيْرَ مُكْرَهٍ فَهُوَ عَلَيْهِ. وَقَالَ أَبُو بُوَيْرٍ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ: إِنَّ رَجُلًا بَاعَ طَعَامًا وَقَالَ: إِنْ لَمْ آتِكَ الْأَرْبَعَاءُ فَلَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بَيْعٌ. فَلَمْ يَجِ، فَقَالَ شَرِيحٌ لِلْمُشْتَرِي: أَنْتَ أَخْلَفْتَ. فَقَضَى عَلَيْهِ.

۱۸-باسی (روونکردنه‌وه‌ی) ئەوه‌ی دروسته له مهرج‌دانان و هه‌لاواردن له‌دان پێداناندا، وه (روونکردنه‌وه‌ی) ئەو مهرجانه‌ی که باو و زانراوه له نیوان خه‌لکیدا، وه ئەگەر که‌سیک وتی: (فلانه‌که‌س) سه‌دی لامه جگه له یه‌ک یان دوو

نیبنو‌عه‌ون له نیبنو سیرینه‌وه ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: پیاویک بلی به‌و که‌سه‌ی به‌کریی گرتوووه: و‌لاخه‌که‌ت بێنه ژوورمه‌وه (بۆ چه‌وشه‌که‌یان)، جا ئەگەر رۆژی ئەوه و ئەوه سه‌فه‌رم نه‌کرد له‌گه‌لت، ئەوه له‌منه‌وه سه‌د دره‌هم بۆ تو، جا

ئه‌گهر له‌و رۆژهدا (دیاری کردوو) نه‌پۆشت بۆ سه‌فه‌ر ئه‌وه شو‌پ‌میح ده‌لی: هه‌ر که‌س به‌ویستی خۆی مه‌رج له‌سه‌ر خۆی دابنێ بێ زۆر لی‌کردن، ئه‌وه ئه‌و مهرجه ده‌که‌ویته‌ سه‌ری. وه ئه‌ییوب له ئیبنو سیرینه‌وه ده‌گی‌رپته‌وه و ده‌لی: بیاوێک خۆراکێک بفروشی‌ت به‌که‌سیک و بلی: ئه‌گهر چوار شه‌مه‌مه نه‌هاتم بۆ لات، ئه‌وه له نیوان من و تۆدا هه‌یج کرپن و فروشتنێک نییه، ئینجا رۆژی چوار شه‌مه‌مه کرپاردکه نه‌هات، ئه‌وه شو‌پ‌میح به کرپارمه‌که ده‌لی: تۆ پێچه‌وانه‌ت کردوو (له به‌لێنه‌که‌تدا)، بۆیه برپاری دا له دژی. (که مامه‌له‌که دانه‌مه‌زرا).

۲۷۳۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ اسْمًا، مِائَةً إِلَّا وَاحِدًا، مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ" ^(۱).

۲۷۳۶- ئه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌گی‌رپته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((بێگومان خوا نه‌وهد و نو ناوی هه‌یه، سه‌د یه‌ک (ناو) نه‌بی‌ت، هه‌رکه‌س بیانزمری ^(۲) ده‌جێته به‌هه‌شته‌وه))

۱۹- بابُ الشُّرُوطِ فِي الْوَقْفِ

۲۷۳۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ قَالَ: أَنْبَأَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَصَابَ أَرْضًا بِحَيْرَ، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَأْمِرُهُ فِيهَا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَصَبْتُ أَرْضًا بِحَيْرَ، لَمْ أَصِبْ مَالًا قَطُّ أَنْفَسَ عِنْدِي مِنْهُ، فَمَا تَأْمُرُ بِهِ؟ قَالَ: "إِنْ شِئْتَ حَبَسْتَ أَصْلَهَا، وَتَصَدَّقْتَ بِهَا". قَالَ: فَتَصَدَّقَ بِهَا عُمَرُ

(۱) بر‌وانه: ۷۳۹۲، ۶۴۱۰.

(۲) واته: زانیاری ده‌باره‌یان هه‌بی و باوه‌ری پته‌وی پێیان هه‌بی‌ت و کار به ماناکانیان بکات. (بر‌وانه: إرشاد الساري: ۲۱۹/۶).

أَنَّهُ لَا يَبَاعُ وَلَا يُوهَبُ وَلَا يُورَثُ، وَتَصَدَّقَ بِهَا فِي الْفُقَرَاءِ وَفِي الْقُرْبَىٰ، وَفِي الرِّقَابِ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَابْنِ السَّبِيلِ، وَالضَّيْفِ، لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهَا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا بِالْمَعْرُوفِ، وَيُطْعِمَ غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ. قَالَ: فَحَدَّثْتُ بِهِ ابْنَ سِيرِينَ فَقَالَ غَيْرَ مُتَأَثِّلٍ مَالًا^(۱).

۱۹- باسی مهرج دانان له وهقفدا

۲۷۳۷- عهبدوللای کوری عومهر ﷺ دهگیرپتهوه که عومهری کوری خهتتاب زهوییهکی له خهیهبر بهرکهوت، جا هات بو خزمهت پیغهمبهر ﷺ راویزی پی بکات دمربارهی، جا وتی: نهی پیغهمبهری خوا ﷺ بیگومان من زهوییهکم له خهیهبر بهرکهوتوو، هیچ مالیکم دهست نهکهوتوو لهوه بهنرخربیت لام، دهی جهنابت لهبارمیهوه چ ههرمانیکم پی دهکهیت؟ ههرمووی ﷺ : ((نهگهر بتهوی زهوییهکه بکه بهومقف (و بهرهههکهی) بکه بهخیر))، عومهریش کردی بهخیر، به مهرجیک (ئهو زهوییه) نهفرورشیت و نهبهخشریت و نهبیته میرات، وه کردی بهخیر بو ههژاران و خزمانی و نازادکردنی کویله و جههاد لهپی خوا و پیواران و میواندا، نهو کهسهی سهپرهرشتی کرد گوناھی ناگات بهپی پیویست لی بغوات و دهرخواردی خهلکی بدات، کوی نهکاتهوه و بیکات به دهستماییه بو خوی. ئیبنو سیرین نهم ههرموودهی گیرایهوه و وتی: پاشهکهوتی نهکات و نهیکاته مالی خوی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۵۵- کتاب الوصایا

بهناوی خواوی بهخشندهی میهره بان

۵۵- پهراوی وهسیهت کردن

۱- باب الوصایا

وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: "وَصِيَّةُ الرَّجُلِ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ"، وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَلَدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُنْفِقِينَ﴾ (۱۸) ﴿فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (۱۹) ﴿فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوسِرٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (۲۰) البقرة. ﴿جَنَفًا﴾: مَيْلًا، ﴿مُتَجَانِفٍ﴾ (۲۱) المائدة: مَا نِلَّ.

۱- باسی (حوکمی) وهسیهت کردن

وه باسی ئەم فهرمایشتهی پیغه مبهەر ﷺ که فهرمووویهتی: ((هه رکهس (پێویسته) وهسیهتی بهنووسراوی لای خووی بیئت)). وه باسی ئەم فهرمایشتهی خواوی بهرز و بلند: (کاتیک یهکیکتان لهسهرده مه رگدا بوو، پێویست کراوه له سهرتان نه گهر مائی له پاش به جیما، وهسیهت کردن به باشی بو دایک و باوک و خزمان (یک که میراتیان بهرنه کهوئ)، به جوانی و ریک و پیک، ئەمه پێویست کراوه له سهر پارێزکاران، ئینجا هه رکهسیک وهسیهته کهی گۆری دوا بیستنی، ئەوه گوناھی هه ره له ملی ئەو که سانه دایه که دمیگۆرن، بیگومان خواش بیسهری

زانایه، ئینجا هه‌ر که‌سێک ترسا له وه‌سپه‌تکار که نادادگه‌ری^(۱) یان گوناھێک بکات، جا (نه‌و که‌سه) میراتگرانی پێک بێنێ، نه‌وه هه‌ج گوناھێکی له‌سه‌ر نیه‌، به‌راستی خودا لیخۆشبووی به‌به‌زمیه‌). (ئیمامی بوخاری ده‌لی: ﴿جَنَفًا﴾ واته: لادان و نادادگه‌ری، ﴿مُتَجَانِفٍ﴾ (۲) المائدة. ویست و مه‌به‌ستی هه‌بیت.

۲۷۳۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَا حَقُّ أَمْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ بَيْتٌ لِيَتَيْنِ، إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ". تَابَعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۲۷۳۸- عه‌بدووللای کوری عومهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموووه‌تی: ((ما‌فی هه‌ج مسوولمانێک نیه‌ که شتیکی هه‌بیت پێویستی به‌وه‌سپت بیت، شه‌ویک یان دوو شه‌و سه‌ربنێته‌وه، مه‌گه‌ر وه‌سپته‌که‌ی نووسرا‌بیت له‌لای)). موچه‌مه‌دی کوری موسلیم نه‌م فه‌رموو‌ده‌ی له‌ عه‌مه‌ره‌وه له‌ ئیبنو عومهره‌وه له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گێڕاوه‌ته‌وه، وه‌ پالێستی مالیکی کردووه له‌ گێڕانه‌وه‌ی نه‌م فه‌رموو‌ده‌دا.

۲۷۳۹- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْجُعْفِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، خَتَنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَخِي جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ قَالَتْ: مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ مَوْتِهِ ذَهَبًا وَلَا دِينَارًا وَلَا عَبْدًا وَلَا أَمَةً وَلَا شَيْئًا، إِلَّا بَغْلَتَةَ الْبَيْضَاءِ وَسِلَاحَةً وَأَرْضًا جَعَلَهَا صَدَقَةً^(۲).

(۱) یان مه‌بی هه‌بیت به‌ لایه‌کدا.

(۲) پروانه: ۲۸۷۳، ۲۹۱۲، ۳۰۹۸، ۴۴۶۱.

۲۷۳۹- ئەبو نىسحاق دەگىرپتەووه له عەمپرى كورپى حارىسەووه كە خەزورى پىڤەمبەرى خوايە ﷺ و براى جوهرىريه كچى حارىسەيه^(۱)، دەلى: پىڤەمبەرى خوا ﷺ له كاتى مردنيدا هيچى به جى نەهيلا، نە دينار و نە درهەم، نە كۆيله و نە كەنيزەك، نە هيچ شتەك جگە لەهينستە سببەكەى و چەكەكەى و زەويەك كە كردبووى بەخىر.

۲۷۴۰- حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ مُصَرِّفٍ قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه هَلْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَوْصَى؟ فَقَالَ: لَا. فَقُلْتُ: كَيْفَ كُتِبَ عَلَى النَّاسِ الْوَصِيَّةُ أَوْ أُمِرُوا بِالْوَصِيَّةِ؟ قَالَ: أَوْصَى بِكِتَابِ اللَّهِ^(۲).

۲۷۴۰- تەلەهى كورپى مووسەررىف دەلى: پرسىارم لە عەبدووللاى كورپى ئەبو ئەوفا رضي الله عنه كرد: ئايا پىڤەمبەرى خوا ﷺ و مسیحتى کردوو؟ ئەویش وتی: نەخیر، منیش وتم: ئەى و مسیحت کردن چۆن لەسەر خەلك پىویست کراوه -یان چۆن فەرمانیان پى کراوه بە و مسیحت کردن؟- وتی: و مسیحتى کردوو بە دەستگرتن بە قورئانەكەى خواوه.

۲۷۴۱- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: ذَكَرُوا عِنْدَ عَائِشَةَ أَنَّ عَلِيًّا رضي الله عنه كَانَ وَصِيًّا. فَقَالَتْ: مَتَى أَوْصَى إِلَيْهِ وَقَدْ كُنْتُ مُسْنِدَتَهُ إِلَى صَدْرِي -أَوْ قَالَتْ: حَجْرِي- فَدَعَا بِالطُّسْتِ، فَلَقَدْ انْخَنَتَ فِي حَجْرِي، فَمَا شَعَرْتُ أَنَّهُ قَدْ مَاتَ، فَمَتَى أَوْصَى إِلَيْهِ؟^(۳).

(۱) سەرنج: جوهرىريه كچى حارىسە رضي الله عنه بەكەيك بووه لە خەزانەكانى پىڤەمبەرى خوا رضي الله عنه. (پروانه: إرشاد الساري: ۲۲۴/۶).

(۲) پروانه: ۴۴۶۰، ۵۰۲۲.

(۳) پروانه: ۴۴۵۹.

۲۷۴۱- نه سوود دهلی: کهسانیک لای عایشه رضی الله عنها باسیان کرد که علی رضی الله عنه وهسیهتی بو کراوه (له لایهن پیغه مبهروه رضی الله عنه)، عایشهش وتی: کهی وهسیهتی بو کرد له کاتیکدا من (سهری) پیغه مبهرم رضی الله عنه نابوو به سنگمه وه - یان وتی: (سهری پیغه مبهرم رضی الله عنه) خستبوویه کوشمه وه- ئینجا داوی تهشتیکی کرد، سا سویند بیت له کوشمدا جهستهی خاو بوپه وه، وه ههستم پی نه کرد ومفاتی کرد، کهواته کهی وهسیهتی بو کرد ^(۱).

۲ - باب: أَنْ يَتْرُكَ وَرَثَتُهُ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَتَكَفَّفُوا النَّاسَ

۲۷۴۲- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رضی الله عنه قَالَ: جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُنِي وَأَنَا مَكَّةَ، وَهُوَ يَكْرَهُ أَنْ يَمُوتَ بِالْأَرْضِ الَّتِي هَاجَرَ مِنْهَا قَالَ: "يَرْحَمُ اللَّهُ ابْنَ عَفْرَاءَ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُوصِي بِمَا لِي كُلُّهُ؟ قَالَ: "لَا". قُلْتُ: فَالْشُّطْرُ؟ قَالَ: "لَا". قُلْتُ: الثُّلُثُ؟ قَالَ: "الثُّلُثُ؟ قَالَ: "فَالثُّلُثُ، وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ، إِنَّكَ أَنْ تَدَعَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدَعَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ فِي أَيْدِيهِمْ، وَإِنَّكَ مَهْمَا أَنْفَقْتَ مِنْ نَفَقَةٍ فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ، حَتَّى اللَّقْمَةُ الَّتِي تَرْفَعُهَا إِلَى فِي امْرَأَتِكَ، وَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَرْفَعَكَ فَيَنْتَفِعَ بِكَ نَاسٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ". وَلَمْ يَكُنْ لَهُ يَوْمَئِذٍ إِلَّا ابْنَةٌ ^(۲).

۲- باسیک: که میرا تگره کانی به دهوله مهن دی به جت بیلیت باشته له وهی که دهست پان بکه نه وه له خه لکی و سوال بکهن

۲۷۴۲- عامیری کوری سه عید دهگیر پته وه له سه عدی کوری نه بو ومقاصه وه رضی الله عنه دهلی: من له مه کهکه (نه خوش) بووم، پیغه مبهرم رضی الله عنه هات سهردانی کردم، پیی

(۱) که له کوژی مندا گیانی ده رجوو، نهی نیت کهی وهسیهتی کرد بو علی!؟

(۲) پروانه: ۵۶.

ناخوش بوو که لهو ولاته بمریت که لییه وه کوچی کردوو، پیغه مبه ر ﷺ
 فهرمووی: ((خوا په حم به ئیبنو عهفرا بکات))، وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ
 وه سیهت بکه م به هه موو مال و سامانه که م؟ فهرمووی: ((نه خیر))، وتم: ئه ی به
 نیوه ی؟ فهرمووی: ((نه خیر))، وتم: به سی یه کی؟ فهرمووی: ((سی یه ک به سه)
 سی یه کیش زوره، بیگومان تو ئه گهر منداله کانت به ده وله مهن دی به جی به یلایت،
 باشتره له وه ی به هه زاری به جییان بیلایت ده ست له خه لکی پان بکه نه وه (داوا
 بکه ن پارمیه ک) بخریته ده ستیان، وه بیگومان تو هه ر خیر و چاکه یه ک بکه ی،
 ئه وه به راستی به چاکه ده نووسریت، هه تا ئه و پارووه ش به رزی ده که یته وه بو
 ده می هاوسه ده که ت، وه ئومید ده که م خوا پله ت به رز بکاته وه، جا خه لکانیک
 به هو ی تو وه سوو ده مند ببن، وه خه لکانیکی تر به هو ته وه تووشی زیان ببن))،
 وه سه عد له و رۆزگاردا ته نها کچی کی هه بوو.

۳- بابُ الوَصِيَّةِ بِالثُّلُثِ

وَقَالَ الْحَسَنُ: لَا يَجُوزُ لِلذَّمِّيِّ وَصِيَّةٌ إِلَّا الثُّلُثُ. وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَأَنْ أَحْكَمَ بَيْنَهُمْ يَأْتِزِلُ اللَّهُ ۙ﴾ المائدة. ۲۷۴۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ لَوْ غَضَّ النَّاسُ إِلَى الرَّبِيعِ؛ لَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "الثُّلُثُ، وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ" أَوْ "كَبِيرٌ".

۳- باسی وه سیهت کردن به سی یه ک (دروسته)

حه سه ن ده لی: دروست نییه بو پهیمان له گه لکراو وه سیه تیک بکات جگه له سی
 یه ک، وه خوی به رزو بلند ده فهرمو ی: (وه (فه رمانمان پیکردی) له نیوانیاندا
 حوکم بکه به وه ی که خوا نار دوویه تیه خواره وه).

۲۷۴۳- ئیبنو عەبباس رضی اللہ عنہ دەلی: خۆزگە خەلکی (وەسیتیان) کەم بکەرایەتەو
بۆ جوار یەك، چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((سَيَّ يَهَك، سَيَّ يَهَكەكەش.
زۆرە)) یان ((گەورمیه)).

۲۷۴۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ، عَنْ هَاشِمِ
بْنِ هَاشِمٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ قَالَ: مَرِضْتُ فَعَادَنِي النَّبِيُّ ﷺ فَقُلْتُ: يَا
رَسُولَ اللَّهِ، ادْعُ اللَّهَ أَنْ لَا يَرُدَّنِي عَلَى عَقْبِي. قَالَ: "لَعَلَّ اللَّهَ يَرْفَعُكَ وَيَنْفَعُ بِكَ نَاسًا". قُلْتُ:
أُرِيدُ أَنْ أُوصِيَ، وَإِنَّمَا لِي ابْنَةٌ. قُلْتُ: أُوصِي بِالنِّصْفِ قَالَ: "النِّصْفُ كَثِيرٌ". قُلْتُ: فَالْثُلُثُ؟
قَالَ: "الْثُلُثُ، وَالْثُلُثُ كَثِيرٌ" أَوْ "كَبِيرٌ". قَالَ: فَأَوْصِيَ النَّاسُ بِالْثُلُثِ، وَجَازَ ذَلِكَ لَهُمْ^(۱).

۲۷۴۴- عامیری کوری سەعد دەگێڕێتەو لە باوکیەو (کە سەعدە) ﷺ دەلی:
نەخۆش کەوتم و پێغەمبەر ﷺ سەردانی کردم، منیش وتم: ئەو پێغەمبەری
خوا ﷺ لای خوا نزام بۆ بکە کە نەمگێڕێتەو بۆ ئەو ولاتە (شارە) لێی
کۆچم کردوو، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((ئومێد وایە خوا پلمت بەرز بکاتەو،
خەلکانیک سوودت لێ ببین)) وتم: دەمەویت وەسیەت بکەم، وە بێگومان تەنها
کچیکم هەیە، وتم: وەسیەت بکەم بەنیوەی مائەکەم؟ فەرمووی: ((نیوە زۆرە))،
وتم: دەی سَيَّ يَهَك؟ فەرمووی: ((سَيَّ يَهَك باشە، سَيَّ يَهَكەكەش زۆرە)) یان
((گەورمیه))، سەعد وتی: ئێتر خەلکی بەسَيَّ يَهَك وەسیەتیان کردو ئەو
دروستە بۆیان.

٤- بَابُ قَوْلِ الْمُوصِي لَوَصِيٍّ: تَعَاهَدٌ وَلَدِي. وَمَا يَجُوزُ لِلْوَصِيِّ مِنَ الدَّعَوَى

٢٧٤٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها -زَوْجِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم- أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ عُبَيْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ عَهْدَ إِلَى أَخِيهِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ ابْنَ وَلِيدَةَ زَمَعَةَ مِثِّي، فَأَقْبِضْهُ إِلَيْكَ. فَلَمَّا كَانَ عَامُ الْفَتْحِ أَخَذَهُ سَعْدٌ فَقَالَ: ابْنُ أَخِي، قَدْ كَانَ عَهْدَ إِلَيَّ فِيهِ. فَقَامَ عَبْدُ بْنُ زَمَعَةَ فَقَالَ: أَخِي، وَابْنُ أُمِّهِ أَبِي، وَلِدَ عَلَى فِرَاشِهِ. فَتَسَاوَقَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ سَعْدٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ابْنُ أَخِي، كَانَ عَهْدَ إِلَيَّ فِيهِ. فَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمَعَةَ: أَخِي وَابْنُ وَلِيدَةَ أَبِي. وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: "هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ ابْنُ زَمَعَةَ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ". ثُمَّ قَالَ لِسُودَةَ بِنْتِ زَمَعَةَ: "اِخْتَجِبِي مِنْهُ". لَمَّا رَأَى مِنْ شَبهِهِ يُعْتَبَهُ، فَمَا رَأَاهَا حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ ^(١).

٤- باسی وهسیهتکار به وهسیهت بو کراو بلی: ئاگاداری

کورهم به ^(٢)، وه ئهو داوایهی بو وهسیت بو کراو دروسته

٢٧٤٥- عائیشهی رضي الله عنها خیزانی پیغمه بهر صلى الله عليه وسلم وتی: عوتبهی کوری نهبی وهفقااص وهسیهتی کرد بو سهعدی کوری نهبی وهفقااص: که (عهبدورهحمانی) کوری کهنیزهکهکی زهمعه له منه و لئی وهرگرهوه، ئینجا ئهو سائهی مهککه نازاد کرا، سهعد ئهو کورهی گرته لای خووی و وتی: برازاهه براکهه وهسیهتی بو کردووم دهربارهی (بهیئنه لای خووم)، ئینجا عهبدی کوری زهمعهش ههستا و وتی: ئهمه برامه کوری کهنیزهکی باوکمه، ئهو کهنیزهکه هی باوکم بووه کاتیک ئهم کورهی بووه ^(٣)، جا ههردووکیان یهکتریان بهپالنان برد بو خزمهتی

(١) پروانه: ٢٠٥٣.

(٢) سهربه رشتی بکه و بهیئنه لای خووت.

(٣) واته: ئهو کهنیزهکه کاتیک عهبدورهحمان بووه ئهو زهمعه خاوهن و گهورهی بووه.

پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، ئینجا سه‌عد وتی: ئە‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئە‌مه‌ ب‌رازامه‌، ب‌راکه‌م پێی وتووم بی‌گرمه‌ لای خو‌م، عه‌بدی کۆری زه‌مه‌ش وتی: ئە‌مه‌ ب‌رامه‌ کۆری که‌نیزه‌کی باوکه‌م، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((ئە‌ی عه‌بدی کۆری زه‌مه‌ ئە‌م کۆره‌ ه‌ی تۆیه‌، منداڵ ه‌ی ئە‌و که‌سه‌یه‌ خاوه‌نی ژنه‌که‌ بێت، ئە‌وه‌ش زینای له‌گه‌ڵدا کردووه‌ ب‌ی به‌شی بۆ هه‌یه‌))، پاشان به‌ سه‌وده‌ی کچی زه‌مه‌ی فه‌رموو: ((خۆتی ل‌ی داپۆشه‌ و با نه‌تبین‌))، کاتیک بینی عه‌بدوهره‌حمان له‌ عۆتبه‌ ده‌چی، ئیتر عه‌بدوهره‌حمان سه‌وده‌ی نه‌بینی تا مرد.

۵ - باب: إِذَا أَوَمَّ الْمَرِيضُ بِرَأْسِهِ إِشَارَةً بَيِّنَةً جَازَتْ

۲۷۴۶- حَدَّثَنَا حَسَّانُ بْنُ أَبِي عَبَادٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ يَهُودِيًّا رَضَّ رَأْسَ جَارِيَةٍ بَيْنَ حَجَرَيْنِ، فَقِيلَ لَهَا: مَنْ فَعَلَ بِكِ؟ أَفُلَانٌ أَوْ فُلَانٌ؟ حَتَّى سُمِّيَ الْيَهُودِيُّ، فَأَوَمَّتْ بِرَأْسِهَا، فَجِئَ بِهِ، فَلَمْ يَزَلْ حَتَّى اعْتَرَفَ، فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ قَرَضَ رَأْسَهُ بِالْحِجَارَةِ^(۱).

۵- باسیک: ئە‌گەر نه‌خۆش به‌سه‌ری ئاماژه‌یه‌کی روون و دیاری کرد دروسته

۲۷۴۶- ئە‌نە‌س ر‌ض‌ی‌الله‌ عن‌ه‌ ده‌گ‌یر‌یت‌ه‌وه‌ که‌ پ‌یاو‌یکی جووله‌که‌ سه‌ری که‌نیزه‌کیکی له‌نیوان دوو به‌ردا تیک‌شکاند، به‌که‌نیزه‌که‌که‌ و‌تر: ک‌ی و‌ای ل‌یک‌ردوویت؟ ئایا فلان که‌س بوو؟ ئایا فلان که‌س بوو؟ هه‌تا ناوی پ‌یاوه‌ جووله‌که‌که‌ ه‌ین‌را، ئە‌و‌یش به‌سه‌ری ئاماژه‌ی کرد (به‌ئ‌ی ئە‌و‌ بووه‌)، ئینجا پ‌یاوه‌ جووله‌که‌که‌ ه‌ین‌را، به‌رده‌وام هه‌ول‌یان له‌گه‌ڵیدا دا تا دانی به‌ تاوانه‌که‌یدا نا، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی کرد (وه‌ک که‌نیزه‌که‌که‌ی ل‌ی ب‌ک‌ری)، ئە‌وسا سه‌ری له‌ نیوان دوو به‌ردا تیک‌شک‌ین‌را.

۶ - بابُ: لَا وَصِيَّةَ لَوَارِثٍ

۲۷۴۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ وَزْقَاءَ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ الْمَالُ لِلْوَلَدِ، وَكَانَتِ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ، فَنَسَخَ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ مَا أَحَبَّ، فَجَعَلَ لِلذَّكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ، وَجَعَلَ لِلْأَبَوَيْنِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسَ، وَجَعَلَ لِلْمَرْأَةِ الثُّمَنَ وَالرُّبْعَ، وَلِلزَّوْجِ الشُّطْرَ وَالرُّبْعَ^(۱).

۶- باسیک: وه سیه ت کردن بو میراتگر دروست نییه

۲۷۴۷- نیینو عه عباس رضي الله عنه دهلی: له رابردوودا مالی میرات بو کور (ی مردوووهکه) دهبوو، وه سیه تیش بو دایک و باوک دمکرا، نینجا خوا له وه نه وهی بیی باشه بوو گوپی، جا بهشی کوری دوو نه وه مندهی بهشی کچ دانا، وه بو ههریهک له دایک و باوک شهش یهکی داناوه، بو ئافرمت (ژنی بیاهوهکه) ههشت یهک^(۲) و چوار یهکی^(۳) دانا، وه بو میرد نیوه و چوار یهکی^(۴) دانا.

۷ - بابُ الصَّدَقَةِ عِنْدَ الْمَوْتِ

۲۷۴۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: "أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَحِيحٌ حَرِيصٌ، تَأْمُلُ الْغَنَى، وَتَخْشَى الْفَقْرَ، وَلَا تُمِهُلَ حَتَّى إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ قُلْتَ: لِفُلَانٍ كَذَا، وَلِفُلَانٍ كَذَا، وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ"^(۵).

(۱) پروانه: ۴۵۷۸، ۶۷۳۹.

(۲) ههشت یهک نه گهر میرده که ی مندالی هه بوو.

(۳) چوار یهک نه گهر میرده که ی مندالی نه بوو.

(۴) نیوه بو میردی ئافره ته که نه گهر ژنه که ی مندالی نه بوو، وه چوار یهک نه گهر مندالی هه بوو.

(۵) پروانه: ۱۴۱۹.

۷- باسی (گه‌وره‌یی) مال به‌خشین له سهرمه‌رگدا

۲۷۴۸- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: پیاویک هاته خزمه‌تی پی‌خه‌مبه‌ر ﷺ وتی: نه‌ی پی‌خه‌مبه‌ری خوا ﷺ کام مال به‌خشینه پاداشتی گه‌وره‌تره؟ فه‌رمووی: ((نه‌وه که تو مالیک ببه‌خشی له‌کاتی‌کدا له‌شت ساغه و دلت نایه (پژده دهبیت)، وه هیوای ده‌وله‌مه‌ندبوونت هه‌یه و له هه‌زاری ده‌ترسی، وه دوی مه‌خه تا نه‌و کاته‌ی گیان ده‌گاته گه‌رووت، نینجا ده‌لئیت: نه‌وه بو فلانه کهس و هیساره کهس، نه‌وه‌ش کاتی خو‌ی داومه به فلانه‌کهس)).

۸- بابُ قولِ اللهِ تَعَالَى: ﴿مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دِينَ﴾ ۱۱ النساء.

وَيَذْكُرُ أَنَّ شُرَيْحًا وَعَمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَطَاوُسًا وَعَطَاءً وَابْنَ أَدِيْنَةَ أَجَازُوا إِفْرَارَ الْمَرِيضِ بِدَيْنٍ. وَقَالَ الْحَسَنُ: أَحَقُّ مَا تَصَدَّقَ بِهِ الرَّجُلُ آخِرَ يَوْمٍ مِنَ الدُّنْيَا وَأَوَّلَ يَوْمٍ مِنَ الْآخِرَةِ. وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ وَالْحَكَمُ: إِذَا أَبْرَأَ الْوَارِثُ مِنَ الدَّيْنِ بَرِيًّا. وَأَوْصَى رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ أَنَّ لَا تُكْشَفَ أَمْرَأَتُهُ الْفَرَارِيَّةُ عَمَّا أُغْلِقَ عَلَيْهِ بَابُهَا. وَقَالَ الْحَسَنُ: إِذَا قَالَ لِمَمْلُوكِهِ عِنْدَ الْمَوْتِ: كُنْتُ أَعْتَقْتُكَ. جَازَ. وَقَالَ الشَّعْبِيُّ: إِذَا قَالَتِ الْمَرْأَةُ عِنْدَ مَوْتِهَا إِنَّ زَوْجِي قَضَانِي وَقَبَضْتُ مِنْهُ. جَازَ. وَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ: لَا يَجُوزُ إِفْرَارُهُ لِسُوءِ الظَّنِّ بِهِ لِلْوَرَّةِ، ثُمَّ اسْتَحْسَنَ فَقَالَ: يَجُوزُ إِفْرَارُهُ بِالْوَدِيعَةِ وَالْبِضَاعَةِ وَالْمُضَارَبَةِ. وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ"^(۱). وَلَا يَحِلُّ مَالُ الْمُسْلِمِينَ بِالظَّنِّ لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: "أَيُّهُ الْمُتَافِقُ إِذَا أُؤْمِنَ خَانَ". وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا﴾ ۵۸ النساء. فَلَمْ يَخْصُ وَارِثًا وَلَا غَيْرَهُ. فِيهِ: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

(۱) پروانه: ۵۱۴۳.

(۲) پروانه: ۳۴.

۸- باسی ئهم فهرمايشتهی خواي بهرز و بلند:

(له پاش دهرکردنی وه سیه تیک وه سیتی پت کرابت (له لایهن
مردوو وه که وه) یان دانه وهی قهرزیک (که له سه ری بیت))

وه دهگیرد ریته وه له شورمیح و عومهری کوری عه بدولعه زیز و تاووس و عه تا و
ئیبنو ئوزینه وه که دان پیدانانی نه خوشییان به دروست و رهوا داناوه به قهرزیک
که له سه ری بیت. وه حه سه ن دهلی: شیاوترین به خشین مالیکه مروف له کوتایی
رهوژی (زیانی) دنیا و یه که م رهوژی قیامت بیه خشی. ئیبراهیم و حه که م
دهلین: نه گهر نه خوش (له سه ره مهرگدا) میراتگر له قهرز بیه خشی و نازادی
بکات، قهرزه که ی لا نامینیت. رافیعی کوری خه دیج وه سیه تی کردوو وه
له مالی ژنه فهزاری به که ی دایه هه رچی دهرگای له سه ر داخراوه ئاشکرا نه کريت.
وه حه سه ن دهلی: نه گهر که سیک له سه ره مهرگدا بللی به کوپله که: من کاتی
خوی تو م نازاد کردوو، دروسته. وه شه عبی دهلی: نه گهر ئافهرمت له
سه ره مهرگدا بللی: میرده که م نه وهی هه مبووه لای پیداو م و لیم وهرگرتوو،
دروسته. وه هه ندیک له زانیان دهلین: دان پیدانانی نه خوش بو هه ندیک له
میراتگرانی دروست نییه، چونکه گومانی خرابی پی دهری، پاشان به چاکیان
داناوه (نه مه یان که) دهلی: دانپیدانانی به وهی سپارده یه و شتومه ک و پاره ی
قازانج به شه ریکی لایه دروست و ره وایه. وه پیغه مبه ر ﷺ فه رموو یه تی:
((ناگاتان له خوتان بیت گومانی خراب مه بن، چونکه به راستی گومانی خراب
بردن گهرترین درویه)). وه خواردنی مال و سامانی مسوئلمانان (که سه لواوه
هی میراتگرانه) حه لال نییه، به به لگی ئهم فه رموو ده ی پیغه مبه ر ﷺ:
((نیشانه ی دووروو نه وه یه نه گهر کرا به نه مانه تدار به سه ر شتی که وه، خیانه تی
لی ده کات)). وه خوی گه وره دمه فه رموی: (به راستی خوا فه رمانتان پی ده کات

به دانه و دی گشت سپارده کان بو خاومنه کانیان)، (خوا) تایبه تی نه کردوو به میراتگر و هیچ که سیکی تریشه وه. له م باسه دا فه رمووده ی عهبدو لای کوری عه مر ههیه که له پیغه مبهروه ﷺ گیراویه تییه وه^(۱).

۲۷۴۹- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ أَبُو الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ مَالِكٍ بْنُ أَبِي عَامِرٍ أَبُو سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا أَوْثَمَنَ خَانَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ"^(۲).

۲۷۴۹- نه بو هورمیره ﷺ ده گیریتیه وه له پیغه مبهر ﷺ که فه رموویه تی: ((نیشانه کانی ناپاک و دووروو سیانن: هه ر کات قسه ی کرد درو ده کات، نه گه ر شتیکی پی سپێردرا خیانه تی لی ده کات، هه روه ها هه ر به ئینیکی دا ناباته سه ر)).

۹- بَابُ تَأْوِيلِ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿مَنْ بَعَدَ وَصِيَّةَ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٌ﴾ ۱۱ ﴿النِّسَاءُ.

وَيُذَكَّرُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَضَى بِالذَّيْنِ قَبْلَ الْوَصِيَّةِ. وَقَوْلُهُ: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا﴾ ۵۸ ﴿النِّسَاءُ. فَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ أَحَقُّ مِنْ تَطَوُّعِ الْوَصِيَّةِ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "لَا صَدَقَةً إِلَّا عَنْ ظَهْرٍ غَنَى". وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَا يُوصَى الْعَبْدُ إِلَّا بِإِذْنِ أَهْلِهِ. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "الْعَبْدُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ"^(۳).

(۱) که ده فه رمووی: (أربع من كن فيه كان منافق خالصا).

(۲) پروانه: ۳۳.

(۳) پروانه: ۱۴۲۶، ۱۴۲۷.

۹- باسی مانای^(۱) ئهم فهرمایشته‌ی خوامی به‌رز و بلند: (له‌پاش (ده‌رکردنی) وه‌سیه‌تیک که کردبیتان یان دانه‌وه‌ی قهرزیک (که له‌سهرتان بیت))

وه گیردراوته‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ برپاری دانه‌وه‌ی قهرزی داوه پیش
جیبه‌جیکردنی وه‌سیه‌ت، وه باسی ئهم فهرمایشته‌ی خوا: (به‌راستی خوا فهرمانتان
پئ ده‌کات به‌دانه‌وه‌ی گشت سپارده‌گان بو خاومنه‌کانیان)، که‌واته دانه‌وه‌ی سپارده له
پیشتره له وه‌سیه‌تی سوننه‌ت. وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ دمفه‌رموئ: ((خیر و مال به‌خشین
(ی ته‌واو) نییه، مه‌گهر له‌سهر ده‌وله‌مندی بیت)). وه ئیبنو عه‌بباس ؓ ده‌لئ:
نابی کویله وه‌سیه‌ت بکات، مه‌گهر به‌موئه‌تی خاومنه‌که‌ی. وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ
دمفه‌رموئ: ((کویله له مالی گه‌وره‌که‌یدا شوان و پاسه‌وانه)).

۲۷۵۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ،
وَعُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، أَنَّ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ ؓ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ
فَأَعْطَانِي، ثُمَّ قَالَ لِي: "يَا حَكِيمُ، إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَصِرٌ حُلُوٌّ، فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةٍ نَفْسٍ بُورِكَ
لَهُ فِيهِ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِسْرَافٍ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ، وَكَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ، وَالْيَدُ
الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى". قَالَ حَكِيمٌ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أَرْزَأُ
أَحَدًا بَعْدَكَ شَيْئًا حَتَّى أَفَارِقَ الدُّنْيَا. فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يَدْعُو حَكِيمًا لِيُعْطِيَهُ الْعَطَاءَ فَيَأْتِي أَنْ
يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئًا، ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ دَعَاهُ لِيُعْطِيَهُ فَيَأْتِي أَنْ يَقْبَلَهُ فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ، إِنِّي
أَعْرِضُ عَلَيْهِ حَقُّهُ الَّذِي قَسَمَ اللَّهُ لَهُ مِنْ هَذَا الْفَيْءِ فَيَأْتِي أَنْ يَأْخُذَهُ. فَلَمْ يَزَلْ حَكِيمٌ أَحَدًا
مِنَ النَّاسِ بَعْدَ النَّبِيِّ ﷺ حَتَّى تُوْفِيَ رَحِمَهُ اللَّهُ^(۲).

(۱) که مه‌به‌ست له پیشخستنی وه‌سیه‌ت له قهرز له کاتیکدا قهرز له پیشتره بدریتته‌وه.

(۲) پروانه: ۱۷۴۲.

۲۷۵۰- حەكیمی كۆری حیزام ﷺ دەلی: داوای (مال و سامانم) لە پیغەمبەری خوا کرد ﷺ، ئەویش پێی دام، پاشان جاریکی تر داوام کرد، ئەویش پێی دام، پاشان داوام کرد، پێی دام، پاشان فەرمووی: ((ئەی حەكیم! بیگومان ئەم مال و سامانە وەك میوەیەکی سەوز و شیرین وایە، جا هەرکەس بەبی داواکردن و چاوتیڤرین وەری بگریت، ئەووە فەر و بەرەكەتی تێدەكەوی بۆی، هەرکەسیش بەتەمای بوون و چاوتیڤرین وەری بگریت، بەرەكەت و فەری تی ناکەوی بۆی، وەك كەسێك وایە هەر بخوات و تیر نەبی، دەستی سەرەووە چاكتەرە لەدەستی ژێرەووە)). حەكیم دەلی: وەم: ئەی پیغەمبەری خوا ﷺ سویند بەو زاتەي تۆی بەراستی رەوانە کردووە داوی تۆ داوای هیچ شتێك لەكەس ناکەم، هەتا لە دنیا دەر دەچم و دەمرم. جا ئەبو بەكر ﷺ حەكیمی بانگ دەکرد بەشەكەي خۆی پێ بدات (لە بەیتولمال)، كەچی حەكیم وەری نەدەگرت لی، پاشان عومەر ﷺ بانگی کرد تا مال و سامانی بداتی، كەچی هیچی لی وەرنەدەگرت، بۆیە عومەر وتی: مسوڵمانینە ناگادار بن (حەكیم) بەشەكەي خۆی لەم دەستكەوتە پێ دەدەم، كەچی ئەو وەری ناگرێ، حەكیم شتی لەكەس وەرنەدەگرت داوی پیغەمبەری خوا ﷺ، هەتا مرد و لە دنیا دەرچوو).

۲۷۵۱- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ السَّخْتِيَانِيُّ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "كُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالْمَرْأَةُ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا رَاعِيَةٌ وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا، وَالْخَادِمُ فِي مَالِ سَيِّدِهِ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ". قَالَ: وَحَسِبْتُ أَنَّ قَدْ قَالَ: "وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ" ^(۱).

۲۷۵۱- زوهری دهلی: سالمیم له عه‌بدو‌للا‌ی کوری عومهره‌وه ﴿﴾ بوی گیرامه‌وه ده‌لی: له پی‌غهمبه‌ری خوام ﴿﴾ بیست دمی‌فهرموو: ((ههمووتان شوان و به‌رپرسن، وه ههمووتان به‌رپرسیارن له شوانیه‌که‌تان، پی‌شه‌وا به‌رپرسه، وه به‌رپرسیاره له‌به‌رپرسیاریه‌تییه‌که‌ی، وه پیاو شوانه له‌ناو مال و مندالیدا و به‌رپرسیاره له‌شوانیه‌تییه‌که‌ی، وه نافرمت له‌مالی می‌رده‌که‌یدا شوانه و به‌رپرسیاره له‌شوانیه‌تییه‌که‌ی، به‌ردمست و خزمه‌تکار شوانه له‌مالی گهورمه‌که‌یدا، وه به‌رپرسه له‌شوانیه‌تییه‌که‌ی))، وا گومان دمه‌م که فهرمووی: ((وه پیاو شوان و به‌رپرسه له‌مالی باوکیدا)).

۱۰- باب: إِذَا وَقَفَ أَوْ أَوْصَى لِأَقَارِبِهِ، وَمَنِ الْأَقَارِبُ؟

وَقَالَ ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَبِي طَلْحَةَ: "اجْعَلْهَا لِفُقَرَاءِ أَقَارِبِكَ". فَجَعَلَهَا لِحَسَّانَ وَأُبَيٍّ بْنِ كَعْبٍ.

وَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ ثُمَامَةَ، عَنْ أَنَسٍ مِثْلَ حَدِيثِ ثَابِتٍ قَالَ: "اجْعَلْهَا لِفُقَرَاءِ قَرَابَتِكَ". قَالَ أَنَسٌ: فَجَعَلَهَا لِحَسَّانَ وَأُبَيٍّ بْنِ كَعْبٍ، وَكَانَا أَقْرَبَ إِلَيْهِ مِنِّي، وَكَانَ قَرَابَتُهُ حَسَّانَ وَأُبَيٍّ مِنْ أَبِي طَلْحَةَ وَاسْمُهُ زَيْدُ بْنُ سَهْلٍ بْنِ الْأَسْوَدِ بْنِ حَرَامِ بْنِ عَمْرِو بْنِ زَيْدٍ مَنَاءَ بْنِ عَدِيٍّ بْنِ عَمْرِو بْنِ مَالِكِ بْنِ النَّجَّارِ، وَحَسَّانُ بْنُ ثَابِتِ بْنِ الْمُنْذِرِ بْنِ حَرَامٍ فَیَجْتَمِعَانِ إِلَى حَرَامٍ، وَهُوَ الْأَبُّ الثَّالِثُ، وَحَرَامُ بْنُ عَمْرِو بْنِ زَيْدٍ مَنَاءَ بْنِ عَدِيٍّ بْنِ عَمْرِو بْنِ مَالِكِ بْنِ النَّجَّارِ، فَهُوَ يَجَامِعُ حَسَّانُ أَبَا طَلْحَةَ وَأُبَيٍّ إِلَى سِتَّةِ آبَاءٍ إِلَى عَمْرِو بْنِ مَالِكٍ، وَهُوَ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ بْنِ قَيْسٍ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ مَالِكِ بْنِ النَّجَّارِ، فَعَمَرُوهُ بَنُ مَالِكٍ يَجْمَعُ حَسَّانَ وَأَبَا طَلْحَةَ وَأُبَيًّا. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِذَا أَوْصَى لِقَرَابَتِهِ فَهُوَ إِلَى آبَائِهِ فِي الْإِسْلَامِ.

۱۰- باسیک: ئەگەر که سیک وه قفیک یان وه سیه تی کرد بۆ خزمه کانی، وه خزمان کین؟

سابیت له ئەنەسەوه ﷺ دەگێڕێتەوه و دەڵێ پێغەمبەر ﷺ به ئەبو تەلحەى فەرموو: ((زەموى بەپرەو(حا) بکە بە وهقف بۆ خزمە هەزارمەکانت))، ئەویش کردی بە وهقف بۆ حەسسان و ئوبەى کورپى کەعب. وه (موحەممەد کورپى عەبدوللای) ئەنصارى دەڵێ: باوکم بۆى گێڕامەوه له سومامەوه له ئەنەسەوه، هاوشێوەى فەرموودەکەى سابیت که پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((بیکە بە وهقف بۆ خزمە هەزارمەکانت))، ئەنەس دەڵێ: ئەویش کردیە وهقف بۆ حەسسان و ئوبەى کورپى کەعب، که هەردووکیان (له خزمایەتیدا) له من نزیکتر بوون له ئەبو تەلحەوه، وه خزمایەتى حەسسان و ئوبەى له ئەبو تەلحەوه بوو، که ناوی زمیدی کورپى سەهلی کورپى ئەسودى کورپى حەرپامى کورپى عەمەرى کورپى زمیدی مەناتى کورپى عەدى کورپى عەمەرى کورپى مالیکى کورپى نەجارە. حەسسانیش کورپى سابیتی کورپى موزیری کورپى حەرپامە، کەواتە له حەرپامدا دەگەنەوه بەیەگترى، که باوکى سیئەمە. وه حەرپامى کورپى عەمەرى کورپى زمیدی مەناتى کورپى عەدییى کورپى عەمەرى کورپى مالیکى کورپى نەجارە، کەواتە (حەرپامى کورپى عەمەرى کورپى مالیک) حەسسان و ئەبو تەلحە کۆدەکاتەوه. وه ئوبەى (له گەل حەسسان و ئەبو تەلحە کۆ دەبیتهوه) تا شەش باپیرە، تا دەگاتە عەمەرى کورپى مالیک، (بەم جوړه) که ئەو ئوبەى کورپى کەعبى کورپى قەیسى کورپى عوبەیدی کورپى زمیدی کورپى موعاویەى کورپى عەمەرى کورپى مالیکى کورپى نەجارە، کەواتە: عەمەرى کورپى مالیک هەریەک له حەسسان و ئەبو تەلحە و ئوبەى کۆدەکاتەوه. وه هەندیکیان^(۱) دەڵێن: ئەگەر وه سیه تی کرد بۆ خزمە کانی، ئەوه تا ئەو باپیرانەى دەگێڕتەوه که مسوڵمانن.

(۱) مەبەستى ئەبو یوسفى هاوڕێى ئەبو حەنیفەیه. (پروانه: إرشاد الساری: ۲۴۰/۶).

۲۷۵۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَبِي طَلْحَةَ: "أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ". قَالَ أَبُو طَلْحَةَ: أَفْعَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِيهِ وَبَنِي عَمِّهِ^(۱). وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ ﴿٢٦٤﴾ الشعراء. جَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يُنَادِي: "يَا بَنِي فِهْرٍ، يَا بَنِي عَدِيٍّ". لِيُطَوِّنَ قُرَيْشَ^(۲). وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ ﴿٢٦٤﴾ الشعراء. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ"^(۳).

۲۷۵۲- عه‌بدوللای کوری ئەبو تەلحە دەگێڕێتەو هە کە لە ئەنەسی ﷺ بیست وتی: پێغه‌مبەری خوا ﷺ فەرمووی بە ئەبو تەلحە: ((پام وایە (باخە دارخورماکانی بەیروحا) ومقف بکهیت بو خزمە نزیکه‌کانت))، ئەبو تەلحە وتی: وای لێدەکەم ئەو پێغه‌مبەری خوا ﷺ، جا ئەبو تەلحە دابەشیکرد لە نیوان خزم و ناموزاکانیدا، ئیبنو عەبباس ر.ه. دەلی: کاتیک ئەم نایەتە، ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ ﴿٢٦٤﴾ الشعراء^(۴) دابەزی، پێغه‌مبەر ﷺ دەستی کرد بە بانگکردن و فەرمووی: ((ئەو بەنی فیه‌ر! ئەو بەنی عەدی!)) بە بنەماله و تیره‌کانی فوومیش. ئەبو هورەیره ر.ه. دەلی: کاتیک خوای گه‌وره ئەم نایەتە: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ ﴿٢٦٤﴾ الشعراء، دابەزاندا، پێغه‌مبەری خوا ﷺ هەستا و فەرمووی: ((ئەو کۆمە‌لی فوومیش!)).

(۱) پروانه: ۱۴۶۱.

(۲) پروانه: ۳۵۲۵.

(۳) پروانه: ۲۷۵۳.

(۴) واتە: خزم و کەسه نزیکه‌کانت بترسێته.

II - بَابُ: هَلْ يَدْخُلُ النِّسَاءُ وَالْوَلَدُ فِي الْأَقْرَابِ؟

۲۷۵۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم حِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ تعالى:

﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ (۳۱) الشعراء. قَالَ: "يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ -أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا-

اشْتَرَوْا أَنْفُسَكُمْ، لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، يَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، وَيَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللَّهِ لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ سَلِينِي مَا شِئْتَ مِنْ مَالِي لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا". تَابَعَهُ أَصْبَغٌ، عَنِ ابْنِ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ^(۱).

II- باسیک: ئایا ئاواره تان و مندالان خزمان دهیانگریتهوه؟

۲۷۵۳- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەلی: کاتیکی خوای زالی پایەدار ئەم نایەتە: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ (۳۱) الشعراء، دابەزاندا، پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم هەستا و فەرمووی: ((ئەو کۆمەڵی ھورەیش! یان وشەیهکی لەوشیۆ- خۆتان بکرنەوه ^(۲)، من لە بەرانبەر خوادا هیچ سوودیکتان پێ ناگەیهنم، ئەو بنەمالەو عەبدولەناف! من لە بەرانبەر خوادا ناتوانم هیچ سوودیکتان پێ بگەیهنم، ئەو عەبباسی گوری عەبدولوتتەلیب! من لە بەرانبەر خوادا هیچ سوودیکت پێ ناگەیهنم، ئەو صفیەو پوری پێغەمبەری خوا صلى الله عليه وسلم! من لە بەرانبەر خوادا هیچ سوودیکت پێ ناگەیهنم، وە ئەو فاتیمەو کچی موحەممەد صلى الله عليه وسلم! ئەوێ دەتەوێ لە سامان داوای بکە لێم، بەلام لە بەرانبەر خوادا هیچ سوودیکت پێ ناگەیهنم)). ئەصبەغ ئەم فەرموودەو گیراومتەوه لە ئیبنو وەھبەوه لە یونسەوه لە ئیبنو شەھابەوه و پالێشتی گیرانەوهکەو ئەبو لیھمان دەکات.

(۱) بروانه: ۳۵۲۷، ۴۷۷۱.

(۲) خۆتان پرگار بکەن.

۱۲ - باب: هَلْ يَنْتَفِعُ الْوَاقِفُ بِوَقْفِهِ؟

وَقَدْ اشْتَرَطَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهُ أَنْ يَأْكُلَ. وَقَدْ يَلِي الْوَاقِفُ وَغَيْرُهُ. وَكَذَلِكَ مَنْ جَعَلَ بَدَنَهُ أَوْ شَيْئًا لِلَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَلَهُ أَنْ يَنْتَفِعَ بِهَا كَمَا يَنْتَفِعُ غَيْرُهُ وَإِنْ لَمْ يَشْتَرِطْ ^(۱).

۱۲- باسیک: ئایا وهقفکار دروسته خوئی سوود له وهقفه که ی وهربگریت؟

وه بئگومان عومهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مهرجی داناوه ^(۲) که: نهو کهسهی سهرپهرشتی دهکات گوناھی لهسهر نییه لیی بخوات، وه ههندیك جار وهقفکارهکه سهرپهرشتی (وهقفه که) دهکات لهگهل کهسی تر دا. ههرومها کهسیك وشتریک یان ههر شتیک بکاته خیر لهپیی خوادا، نهوه بو کهسه که دروسته سوودی لی ببینی، ههروهك چوئ خه لکی تر سوودی لی دهبینن با بهمه رجیشی نه گرتبی.

۲۷۵۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَهُ، فَقَالَ لَهُ: "ارْكَبْهَا". فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا بَدَنَةٌ. قَالَ فِي الثَّالِثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ: "ارْكَبْهَا، وَيْلَكَ" أَوْ "وَيْحَكَ" ^(۳).

۲۷۵۴- نه نهس صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دهگیرته وه که پیغه مبهری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیاویکی دی وشتریکی دیاری داومته بهر و لیی دهخوړی، ههرمووی: ((سواری به)، وتی: نهی پیغه مبهری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وشتری هوربانیه، له جاری سیهم یان جواره مدا ههرمووی صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ((سواری به هاوار بو تو)) یان ((داماوی بو تو)).

(۱) پروانه: ۲۳۱۳.

(۲) بو نهو زهوییهی وهقی کردبوو له خهیهه.

(۳) پروانه: ۱۶۹۰.

۲۷۵۵- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً، فَقَالَ: "ارْكَبْهَا". قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا بَدَنَةٌ. قَالَ: "ارْكَبْهَا، وَيْلَكَ". فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الثَّالِثَةِ ^(۱).

۲۷۵۵- ئەبو ھورەیرە ر.ھ. دەگێڕێتەوێه کە پێغەمبەری خوا ﷺ پیاویکی دی و شترێکی دیاری داوەتە بەر و لێی دەخوڕی، فەرمووی: ((سواری بە)، وتی: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ و شتری قوربانییە، لە جاری سییەم یان چوارەمدا فەرمووی: ((سواری بە ھاوار بو تۆ)).

۱۳ - بَابُ: إِذَا وَقَفَ شَيْئًا قَلِمَ يَدْقَعُهُ إِلَى غَيْرِهِ، قَهُوَ جَانِزٌ

لَأَنَّ عُمَرَ أَوْقَفَ وَقَالَ: لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهُ أَنْ يَأْكُلَ، وَلَمْ يَخْصُصْ إِنْ وَلِيَهُ عُمَرُ أَوْ غَيْرُهُ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَبِي طَلْحَةَ "أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ". فَقَالَ: أَفْعَلُ. فَقَسَمَهَا فِي أَقَارِبِهِ وَبَنِي عَمِّهِ.

۱۳- باسیک: ئەگەر کەسیک شتێکی وهقف کرد و نهیدایه کەسیکی تر جگه له خۆی ئەوه ئەو وهقفه دروسته

چونکه عومەر (زەوییهکی) وهقف کرد و وتی: ئەوهی سەرپەرشتی دهکات گوناھی ناگات که لێی بخوات، وه تایبهتی نهکرد که عومەر یان جگه له عومەر سەرپەرشتی بکات. وه پێغەمبەر ﷺ به ئەبو تهلهعی فەرموو: ((پام وایه که وهقفی بکهیت له سەر خزمه نزیکه کانت))، ئەبو تهلهعش وتی: وای لێ دهکههه، جا دابهشی کرد له نیوان خزم و ئاموزاکانیدا.

۱۴ - باب: إِذَا قَالَ دَارِي صَدَقَ اللَّهُ، وَلَمْ يُبَيِّنْ لِلْفُقَرَاءِ أَوْ غَيْرِهِمْ.

قَهُو جَانَرُ، وَيَضَعُهَا فِي الْأَقْرَبِينَ أَوْ حَيْثُ أَرَادَ

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَبِي طَلْحَةَ، حِينَ قَالَ: أَحَبُّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرَحَاءُ، وَإِنَّهَا صَدَقَهُ اللَّهُ، فَأَجَارَ النَّبِيُّ ﷺ ذَلِكَ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَا يَجُوزُ حَتَّى يُبَيِّنَ لِمَنْ. وَالْأَوَّلُ أَصَحُّ.

۱۴- باسیک: ئەگەر کەسیک وتی: خانوو هەم خێر بێ

لەڕێی خوادا، ڕوونی نەکردەووە بۆ هەژاران بێ یان

خەڵکانی تر ئەووە دروستە، بیکاتە وەقف بۆ خزمە

نزیکهکانی بۆ هەر کەس و چینی خۆی بیهوی

پێغه‌مبەر ﷺ بە ئەبو تەلحە فەرموو کاتێک ئەبو تەلحە وتی: خوشەوێستەری
مال و سامانم بەلای خۆمەووە (دارخورماکانی) بەپر و حایە، وە بیگومان ئەو
خێرێ لەڕێی خوادا، ئینجا پێغه‌مبەریش ﷺ ئەو کارە رێگەپیدا. وە هەندیک
لە زانایان دەڵێن: ئەو وەقفە دروست نییە هەتا دیاری نەکات بۆ کێی وەقف
دەکات. (ئیمامی بوخاری دەلی): وەتە یەکەم راستەرە.

۱۵ - باب: إِذَا قَالَ أَرْضِي أَوْ بُسْتَانِي صَدَقَ عَنْ أَمِي. قَهُو جَانَرُ،

وَأِنْ لَمْ يُبَيِّنْ لِمَنْ ذَلِكَ

۲۷۵۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا مَخْلَدُ بْنُ يَزِيدَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يَعْلَى أَنَّهُ سَمِعَ
عِكْرِمَةَ يَقُولُ أَتْبَانَا ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ تُوَفِّيَتْ أُمُّهُ وَهُوَ غَائِبٌ عَنْهَا،

فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمِّي تُؤَفِّيْتُ وَأَنَا غَائِبٌ عَنْهَا، أَيْنَفَعُهَا شَيْءٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَنْهَا؟ قَالَ: "نَعَمْ". قَالَ: فَإِنِّي أَشْهَدُكَ أَنَّ حَائِطِي الْمِخْرَافَ صَدَقَهُ عَلَيْهَا^(۱).

۱۰- باسیک: ئەگەر کەسیک وتی: زهوییه کەم یان باخه کەم خیریبت بو دایکم ئەوه دروسته، با دیاریشی نهکات ئەو وهقف کردنه بو کئییه

۲۷۵۶- ئیبنو عەبباس (رضی اللہ عنہ) دەگێڕێتەوه کە سەعدی کوری عوبادە (رضی اللہ عنہ) دایکی مرد، لە کاتی کدا سەعد نامادە ی مردنە کە ی نەبوو، جا سەعد وتی: ئە ی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بێگومان دایکم مرد و منیش نامادە ی مردنە کە ی نەبووم، ئایا ئەگەر خیریکی بو بکەم هیچ سوودی پی دەگە یەنیت؟ فەرمووی: ((بەئێ))، سەعد وتی: دە تو دەکەم بەشایەت کە باخە پر بەروبوومە کەم خیریبت بو ئەو (دایکم).

۱۱ - باب: إِذَا تَصَدَّقَ أَوْ أَوْقَفَ بَعْضَ مَالِهِ، أَوْ بَعْضَ رَقِيقِهِ أَوْ

دَوَابَّهُ، فَهُوَ جَانِزٌ

۲۷۵۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ (رضی اللہ عنہ) قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أُنْخَلَعَ مِنْ مَالِي صَدَقَةٌ إِلَى اللَّهِ وَإِلَى رَسُولِهِ (ﷺ)، قَالَ: "أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ". قُلْتُ: فَإِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذِي بِخَيْبَرَ^(۲).

(۱) پروانه: ۲۷۶۲، ۲۷۷۰.

(۲) پروانه: ۲۹۴۷، ۲۹۴۸، ۲۹۴۹، ۲۹۵۰، ۳۰۸۸، ۳۵۵۶، ۳۸۸۹، ۳۹۵۱، ۴۴۱۸، ۴۶۷۳، ۴۶۷۶، ۴۶۷۷، ۴۶۷۸، ۶۲۵۵.

۱۶- باسیک: ئەگەر کەسیک مالتیکی کرد بەخێر یان هەندیک لە سامانەکە ی کرد بە وهقف، یان هەندیک لە کۆیلەکانی یان ولاخەکانی، ئەو هە دروستە

۲۷۵۷- کە عیسی کوری مالیک ﷺ دەلی: وتم: ئەی پیغمەمبەری خوا ﷺ بەراستی
من لە تەوبەکردنەکەمدا (دەمەوێت) هەموو سامانەکەم بکەم بەخێر لەرپی
خواو پیغمەمبەرەکە ی دا ﷺ، پیغمەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((هەندیک لە مالهە کەت
بەپێڵەوه بۆ خۆت، ئەو هە بۆ تۆ باشترە))، منیش وتم: بێگومان ئەو بەشە ی
لەخەیبەر هەمە دەپێڵمەوه بۆ خۆم.

۱۷- بابُ مَنْ تَصَدَّقَ إِلَى وَكَيْلِهِ ثُمَّ رَدَّ الْوَكِيلُ إِلَيْهِ

۲۷۵۸- وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ
اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: لَمَّا نَزَلْتُ: ﴿لَنْ نَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا
مُحِبُّونَ﴾ ۱۲ آل عمران. جَاءَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَقُولُ
اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي كِتَابِهِ: ﴿لَنْ نَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا مُحِبُّونَ﴾ ۱۲ آل عمران. وَإِنْ
أَحَبُّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرُحَاءَ - قَالَ: وَكَانَتْ حَدِيقَةً كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْخُلُهَا وَيَسْتَظِلُّ بِهَا
وَيَشْرِبُ مِنْ مَائِهَا - فَهِيَ إِلَى اللَّهِ ﷻ وَإِلَى رَسُولِهِ ﷺ، أَرْجُو بَرَّهُ وَدُخْرَهُ، فَصَعَهَا - أَيُّ رَسُولِ
اللَّهِ - حَيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "بَعْ يَا أَبَا طَلْحَةَ، ذَلِكَ مَالٌ رَابِعٌ، قَبْلُنَاهُ مِنْكَ
وَرَدَدْنَاهُ عَلَيْكَ، فَاجْعَلْهُ فِي الْأَقْرَبِينَ". فَتَصَدَّقَ بِهِ أَبُو طَلْحَةَ عَلَى ذَوِي رَحِمِهِ، قَالَ: وَكَانَ
مِنْهُمْ أَبِي وَحَسَنٌ، قَالَ: وَبَاعَ حَسَنٌ حِصَّتَهُ مِنْهُ مِنْ مُعَاوِيَةَ، فَقِيلَ لَهُ: تَبِيعَ صَدَقَةَ أَبِي

طَلْحَةَ! فَقَالَ: أَلَا أبيعُ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ بِصَاعٍ مِنْ دَرَاهِمٍ؟ قَالَ: وَكَأَنْتَ تِلْكَ الْحَدِيقَةُ فِي مَوْضِعٍ قَصْرٍ بَنِي حَدِيثَةَ الَّذِي بَنَاهُ مُعَاوِيَةُ^(۱).

۱۷- باسی که سیك خیرکردنه که ی بداته دهستی بریکاره که ی،

پاشان بریکاره که ش خیره که بگیریته وه بو خاونه که ی

۲۷۵۸- نه نه س ﷺ دهلی: کاتیک نه م نایه ته: ﴿لَنْ نَأْلُوا الْإِرْحَ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ (۱۲) ﷺ
 آل عمران^(۲) دابهزی، نه بو ته لحه هات بو لای پیغه مبهری خوا ﷺ وتی: نه ی
 پیغه مبهری خوا ﷺ! خوی پاک و بهرز و بلند له قورنانه که یدا دهفرمووی: ﴿لَنْ نَأْلُوا
 الْإِرْحَ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾ (۱۲) ﷺ آل عمران. وه بیگومان خوشه ویستترین مال و سامانی
 من به لای خومه وه بیروحایه دهلی: باخیک بوو پیغه مبهری خوا ﷺ دهروشته ناوی
 و دهجوویه ژیر سیبهری دره خته کانی، وه له ناوه که ی دهخواردموه، نه وه خیر بی
 بو خوی گه وره بو پیغه مبهره که ی ﷺ، بهنومیدی نه وه م بیته چاکه و تویشوو
 بوم، جا تو پیغه مبهری خوا ﷺ له هر شوینیکدا خوا پیی خوشه به کاری بیته و
 دایبئی، پیغه مبهری خواش ﷺ فرمووی: ((نافهرین! نه ی نه بو ته لحه نه وه مالیکه
 قازانجی کردووه، لیمان و مرگرتی و دامانه وه پیت، وه بیکهره خیر بو خزمه
 نزیکه کانت))، نه بو ته لحه ش کردی به خیر به سهر خزمه کانیدا، نه نه س دهلی: له و
 خزمانه ی ثوبه ی و حه سسانیان تیدا بوو، حه سسان به شه که ی خوی له و زه وییه
 فروشت به موعاوییه، پیی و ترا: خیره که ی نه بو ته لحه دهفروشیت؟ حه سسان وتی:
 من مهنی خورما نه فروشم به مهنی درهم؟ نه نه س دهلی: نه و باخه له شوینی
 کوشکی به نی جه دیله دا بوو که موعاوییه دروستی کرد.

(۱) پروانه: ۱۴۶۱.

(۲) واته: تیوه هه رگیز به خیر و چاکه ناگه ن تا هه ندیک له و داراییه ی که خوشتان دهویتی به ختی نه که ن.

۱۸- باب قول الله ﷻ: ﴿وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقَرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسْكِينُ فَأَرْزُقُوهُمْ مِنْهُ﴾ النساء.

۲۷۵۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقَضِي أَيْمَنُ بْنُ النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: إِنَّ نَاسًا يَزْعُمُونَ أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ تُسَخِّتُ، وَلَا وَاللَّهِ مَا تُسَخِّتُ، وَلَكِنَّهَا مِمَّا تَهَاقُونَ النَّاسَ، هُمَا وَالْيَتَامَى وَالْيَتَامَى يَرِثُ، وَذَلِكَ الَّذِي يَرِثُ، وَوَالٍ لَا يَرِثُ، فَذَلِكَ الَّذِي يَقُولُ بِالْمَعْرُوفِ، يَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ أَنْ أُعْطِيكَ^(۱).

۱۸- باسی ئەم فەرمايشتهى خواى بهرز و بلند:

(جا ئەگەر کاتی دابه‌شکردنی (میراته‌که) خزمه‌نزیکه‌کان
(که میرات ناگرن له مردوو) و هه‌تیو و هه‌زاره (بێگانه)‌کان
ئاماده‌بوون ئەوه لهو میراتییه به‌شیان بدهن).

۲۷۵۹- عه‌بدوڵڵای کورێ عه‌به‌باس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَاهُ ده‌لی: به‌راستی خه‌لکانیک ده‌لێن: ئەم ئایه‌ته‌ حوکه‌مه‌که‌ی سه‌راومه‌وه، نا سوێند به‌خوا نه‌سه‌راومه‌وه، به‌ئکو لهو ئایه‌تانه‌یه‌ که خه‌لکی سه‌ستی ده‌که‌ن (له‌ کاربێکردنی)، دوو سه‌ره‌به‌رشتیارن: سه‌ره‌به‌رشتیاریک میراتی ده‌بات، ئەو سه‌ره‌به‌رشتیاره به‌شی (خزم و هه‌زار و هه‌تیو) ده‌بات، سه‌ره‌به‌رشتیاریک میراتی نابات^(۲)، ئەوه ئەو سه‌ره‌به‌رشتیاریه هه‌سه‌ی چاک ده‌کات و ده‌لی: من هه‌یج به‌ده‌ست نییه بو‌ت تا به‌شت بده‌م.

۱۹- باب ما يُسْتَحَبُّ لِمَنْ يُتَوَفَّى قَبْلَهُ أَنْ يَتَصَدَّقُوا عَنْهُ، وَقَضَاءِ النُّذُورِ عَنِ الْمَيِّتِ

۲۷۶۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: إِنَّ أُمِّي افْتَلَنْتْ نَفْسَهَا، وَأَرَاهَا لَوْ تَكَلَّمْتُ تَصَدَّقْتُ، أَفَأَتَصَدَّقُ عَنْهَا؟ قَالَ: "تَعَمْ، تَصَدَّقُ عَنْهَا"^(۳).

(۱) بروهانه: ۴۵۷۶.

(۲) وهک سه‌ره‌به‌رشتیاری هه‌تیو هه‌یج که‌له‌پور نابات ناتوانی به‌شی خزم و هه‌زار بدات.

(۳) بروهانه: ۱۳۸۸.

۱۹- باسی بۆ که سیک کوت و پر بمریت چی سوننه ته که بکریته خیر بۆی، وه جئ به جیکردنی نهزر له جیاتى مردوو (سوننه ته)

۲۷۶۰- عائشه رضی اللہ عنہا دهگیریته وه: که پیاویک به پیغه مبهری ﷺ وت: دایکم له پر گیانی دمرچوو، گومان وابوو نهگهر قسهی بگردایه مال و سامانی دمکرد به خیر، (جا ئایا پاداشتی دهگات نهگهر من) سامانی بۆ بکه م به خیر؟ فهرمووی: ((به ئی، خیری بۆی بکه)).

۲۷۶۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہما، أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ رضی اللہ عنہ اسْتَفْتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا نَذْرٌ. فَقَالَ: "اقْضِهِ عَنْهَا"^(۱).

۲۷۶۱- ئیبنو عبباس رضی اللہ عنہ دهگیریته وه که سهعدی کوری عوباده رضی اللہ عنہ پرسیری له پیغه مبهری خوا ﷺ کرد و وتی: بیگومان دایکم مرد و نهزری له سهر بوو، فهرمووی: ((تۆ له جیاتى دایکت بیکه (بیگیره وه)).

۲۰- بَابُ الْإِشْهَادِ فِي الْوَقْفِ وَالصَّدَقَةِ

۲۷۶۲- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي يَعْلَى أَنَّهُ سَمِعَ عِكْرِمَةَ -مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ- يَقُولُ: أُنْبَأَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ رضی اللہ عنہ -أَخَا بَنِي سَاعِدَةَ- تُوَفِّيَتْ أُمُّهُ وَهُوَ غَائِبٌ [عَنْهَا] فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمِّي تُوَفِّيَتْ وَأَنَا غَائِبٌ عَنْهَا، فَهَلْ يَنْفَعُهَا شَيْءٌ إِنْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَنْهَا؟ قَالَ: "نَعَمْ". قَالَ: فَإِنِّي أَشْهَدُكَ أَنَّ حَائِطِي الْمِخْرَافَ صَدَقَةٌ عَلَيْهَا"^(۲).

(۱) پروانه: ۶۶۹۸، ۶۹۵۹.

(۲) پروانه: ۲۷۵۶.

۲۰- باسی شایهت گرتن له وهقف و مال بهخشین دا

۲۷۶۲- نینبو عه‌بباس (ع) ده‌گیرته‌وه که سه‌عدی کوری عوباده (ع) دایکی مرد، له کاتی‌کدا سه‌عد ناماده‌ی مردنه‌که‌ی نه‌بوو، جا سه‌عد وتی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا (ع) بی‌گومان دایکم مرد و منیش ناماده‌ی مردنه‌که‌ی نه‌بووم، ئایا نه‌گهر خیریکی بۆ بکه‌م هیچ سوودی بی ده‌گه‌یه‌نی؟ هه‌رمووی: ((به‌ئی))، سه‌عد وتی: ده تو شایهت به باخه پر به‌روبوومه‌که‌م خیر بیت بۆ نه‌و (دایکم).

۲۱- باب قول الله تعالى: ﴿وَأَنزِلْنَا إِلَيْنَا آمُورَهُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا الْهَيْبَ بِالْطَّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ الَّتِي

أَمْوَالَكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا ۝ وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِسُوا مَاطَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ ۝﴾ النساء.

۲۷۶۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: كَانَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ (ع): ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِسُوا مَاطَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ ۝﴾ النساء، قَالَتْ: هِيَ الْيَتِيمَةُ فِي حَجَرٍ وَلَيْهَا، فَيَرْغَبُ فِي جَمَالِهَا وَمَالِهَا، وَيُرِيدُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بِأَذَىٰ مِنْ سُنَّةِ نِسَائِهَا، فَتُهْوَىٰ عَنْ نِكَاحِهَا، إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا لَهَا فِي إِكْمَالِ الصَّدَاقِ، وَأَمَرُوا بِنِكَاحِ مَنْ سِوَاهُنَّ مِنَ النِّسَاءِ، قَالَتْ عَائِشَةُ: ثُمَّ اسْتَفْتَى النَّاسُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) بَعْدُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ (ص): ﴿وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ ۝﴾ النساء، قَالَتْ: فَبَيَّنَ اللَّهُ فِي هَذِهِ أَنَّ الْيَتِيمَةَ إِذَا كَانَتْ ذَاتَ جَمَالٍ وَمَالٍ رَغِبُوا فِي نِكَاحِهَا، وَلَمْ يُلْحَقُوهَا بِسُنَّتِهَا بِإِكْمَالِ الصَّدَاقِ، فَإِذَا كَانَتْ مَرْغُوبَةً عَنْهَا فِي قِلَّةِ الْمَالِ وَالْجَمَالِ تَرَكَوْهَا وَالتَّمَسُّوا غَيْرَهَا مِنَ النِّسَاءِ، قَالَ: فَكَمَا يَتْرُكُونَهَا حِينَ يَرْغَبُونَ عَنْهَا فَلَيْسَ لَهُمْ أَنْ يَنْكِحُوهَا إِذَا رَغِبُوا فِيهَا، إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا لَهَا الْأَوْفَىٰ مِنَ الصَّدَاقِ وَيُغْطُوهَا حَقَّهَا^(۱).

۲۱- باسی ئەم فەرمايشتهى خواى بهرز و بلند:

(وه ماڵ و سامانى ههتیوان (دواى بالغ بوونیان) بدمنهوه پێیان، وه پیس (له مالى خۆتان) مهگۆرپنهوه به پاك (له مالى ئەوان)، وه مائهگانیان مهخۆن لهگهڵ مائهگانى خۆتان، بئىگومان ئەو خواردنه گوناھىكى گهورمیه، وه ئەگەر ترسان دادپهروەر نهبن له (مارهیی) ئەو ئافرمته بى باوكانه‌دا (مارمیان مه‌که‌ن)، ئەوه ماره بکه‌ن لهو ئافرمته‌نه‌ی هه‌ڵاڵن بۆتان).

۲۷۶۳- عوروه‌ی کورێ زوبه‌یر ده‌گیرێته‌وه که ئەو پرسپاری له عائیشه ﷺ کرد دمرباره‌ی ئەم فەرمايشته‌ی خواى گه‌وره‌: (وه ئەگەر ترسان دادپه‌روەر نه‌بن له (ماره‌یی) ئەو ئافرمته بى باوكانه‌دا (مارمیان مه‌که‌ن)، ئەوه ماربکه‌ن لهو ئافرمته‌نه‌ی هه‌ڵاڵن بۆتان)، عائیشه‌ش وتی: ئەو کچه هه‌تیومه‌ی لای سه‌رپه‌رشتیاره‌که‌یه‌تی، وه سه‌رپه‌رشتیاره‌که‌ هه‌زی له سامان و جوانی کچه هه‌تیوه‌که‌یه‌، دمه‌یوى ماره‌ی بکات له خۆی به‌که‌مه‌تر له ماره‌یی ئافرمته‌ی هاوشیوه‌ی خۆی، له‌بهر ئەوه‌ پێگریان لێکرا ئەو کچه هه‌تیوانه ماره بکه‌ن، مه‌گەر دادگه‌ر بن به‌رانبه‌ریان و ته‌واوی پێژه‌ی مارمیان پێ بدن، وه فەرمانیان پێکرا به ماره‌کردنی ئافرمته‌نی تر جگه له‌وان، (عوروه ده‌لی: عائیشه وتی: پاشان خه‌لکی پرسپاریان له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد دواى دابه‌زینی ئەو ئایه‌ته، جا خوا ئەم ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند: (وه (ئه‌ی موحه‌ممهد ﷺ) پرسپارت لى ده‌که‌ن دمرباره‌ی ئافرمته‌ن بلی: خوا وه‌لامتان دمه‌اته‌وه) عائیشه ده‌لی: خوا لهم ئایه‌ته‌دا روونی کرده‌وه ئەو کچه هه‌تیوانه ئەگەر خاوم جوانی و سامان بوون، هه‌ز ده‌که‌ن ماره‌ی بکه‌ن، وه ئەو ئەندازه مارمیه ته‌واومیان پێناده‌ن که به هاوشیوه‌گانیان دمدریت، به‌لام نه‌ویسترین له‌بهر که‌می سامان و جوانیان، وازیان لى دینن و به‌دواى ئافرمته‌ی تر دا ده‌گه‌رین، عوروه ده‌لی:

هه‌روهك چۆن وازی لی دینن کاتیک هه‌زیان لیی نه‌بیت، که‌واته بویان نییه ماره‌ی بکه‌ن کاتیک هه‌زیان لییه‌تی، مه‌گه‌ر دادگه‌رانه و به‌ته‌واوی ماره‌یی خو‌یانیان پی بدمن، وه مافی خو‌ی به‌ته‌واوی پی بدمن.

٢٢- بابُ قولِ اللهِ تَعَالٰی:

﴿وَابْتُلُوا آلَکُمۡ حَتّٰی اِذَا بَلَغُوا النِّکَاحَ فَاِنَّ اَنۡفُسَکُمۡ مِنْہُمْ رُشۡدًا فَاَدۡفَعُوۡا اِلَیۡہِمۡ اَمْوَالَہُمۡ وَلَا تَاۡکُلُوۡہَا اِسۡرَافًا وَبِدَارًا اَنۡ یَّکۡبُرُوۡا وَمَنۡ کَانَ غَنِیًّا فَلِیَسۡتَعِیۡفٌ وَمَنۡ کَانَ فَقِیۡرًا فَلِیَا کُلٌّ بِالۡمَعۡرُوفِؕ فَاِذَا دَفَعْتُمۡ اِلَیۡہِمۡ اَمْوَالَہُمۡ فَاشۡہِدُوۡا عَلَیۡہِمۡ وَکَفٰی بِاللّٰہِ حَیۡبًا ۝۶﴾ لِّلرِّجَالِ نَصِیۡبٌ مِّمَّا تَرَکَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُوۡنَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِیۡبٌ مِّمَّا تَرَکَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُوۡنَ مِمَّا قَلَّ مِنْہٗۤ اَوْ کَثُرَؕ نَصِیۡبًا مَّفْرُوضًا ۝۷﴾ النساء.

٢٢- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوا‌ی به‌رز و بلند:

(هه‌تیوان تاقی بکه‌نه‌وه هه‌ر کاتیک گه‌یشتنه (ته‌مه‌نی) ژن هینان و شوو‌کردن، ئینجا ئەگه‌ر هه‌ستان کرد له‌واندا ژیری (و پی‌گه‌یشتن) هه‌یه، ئەوه سامان و ماله‌کانیان پی بدمنه‌وه ماله‌کانیان، مه‌خۆن به‌زیاده‌پو‌یی و به‌په‌له‌ نه‌وه‌ك گه‌وره بب‌ن (لێتان و مرگ‌نه‌وه)، وه هه‌رک‌ه‌س له سه‌ره‌پرشتیاری هه‌تیوان ده‌وله‌مه‌ند بوو باخۆی بگرێته‌وه له (خواردنی مالتیان)، وه هه‌رک‌ه‌س له‌وان هه‌زاربوو با (لێی) بخوات به ئەنده‌زی پێویست، ئینجا هه‌رکات مالتی هه‌تیوه‌گانتان دایه‌وه پێیان، ئەوه شایه‌تیان له‌سه‌ر بگرن، به‌سه‌ خوا بو‌ لێ‌پرسینه‌وه (به‌سه‌رتانه‌وه). بو‌ پیاوان هه‌یه به‌شیک له‌و (میراته‌ی) دایک و باوک و خزمه‌ نزیکه‌کان به‌جیی دێلن، وه بو‌ ئافه‌رتانیش هه‌یه به‌شیک له‌و (میراته‌ی) دایک و باوک و خزمه‌ نزیکه‌کان له‌وه‌ی (به‌جیی دێلن)، که‌م بیت یان زۆر به‌به‌شیک‌ی بریار‌دراو) النساء.

باب: وَمَا لِلْوَصِيِّ أَنْ يَعْمَلَ فِي مَالِ الْيَتِيمِ، وَمَا يَأْكُلُ مِنْهُ بِقَدْرِ عُمَالَتِهِ

۲۷۶۴- حَدَّثَنَا هَارُونُ، حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ -مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ- حَدَّثَنَا صَخْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ عُمَرَ تَصَدَّقَ بِمَالٍ لَهُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَكَانَ يُقَالُ لَهُ تَمَغُّ، وَكَانَ نَحْلًا، فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي اسْتَفَذْتُ مَالًا وَهُوَ عِنْدِي نَفِيسٌ فَأَرَدْتُ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "تَصَدَّقْ بِأَصْلِهِ، لَا يُبَاعُ وَلَا يُوهَبُ وَلَا يُورَثُ، وَلَكِنْ يُنْفَقُ تَمَرُهُ". فَتَصَدَّقَ بِهِ عُمَرُ، فَصَدَقْتُهُ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَفِي الرِّقَابِ وَالْمَسَاكِينِ وَالضُّعْفِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَلِذِي الْقُرْبَى، وَلَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهُ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهُ بِالْمَعْرُوفِ، أَوْ يُوَكِّلَ صَدِيقَهُ غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ بِهِ ^(۱).

باسیک^(۳): سه ره پهرشتیار چی بو ههیه له مال و سامانی
هه تیودا بیكات، وه ده بت چه ندیک له مالی هه تیوه که بخوات،
به ئەندازهی کۆشش و ماندوو بوونی (بخوات)

۲۷۶۴- ئیبنو عومەر رضي الله عنه دهگێڕێتهوه و دهلی: عومەر مالیکی هه بوو له سهردهمی پێغه مبهری خوادا ﷺ کردی به خیر، نهو (ماله) زهوییه که بوو پێی دهوترا سه منگ که باخی خورما بوو، عومەر وتی: ئه ی پێغه مبهری خوا ﷺ من مالیکم دهست کهوتوو به لای خۆمه وه مالیکی به نرخه، بۆیه دهمه ویت بیکهم به خیر، پێغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((خودی زهوییه که بکه به خیر، نابێ بفرۆشریت و ببه خشریت و به میرات بېریت، به لکو به رو بوومه که ی دمه به خشریت))، عومەر کردی به خیر، ئینجا نهو خیره بو خهباته له پێی خوا و نازا کردنی کۆیله و ههزار و میوان و رېبوار، وه بو خزمان بوو، وه نهو کهسه ی

(۱) پروانه: ۲۳۱۳.

(۲) له هه ندیک چاپی بوخاریدا نهم سه ره باسه نییه و له هه ندیک یاندا هه یه. (پروانه: إرشاد الساري: ۲۵۴/۶).

سهرپهرشتی دهکات گوناھی ناگات به پپی پیویست لیی بخوات یان دمرخواردی
هاورپیه کی بدات، وه نه یکات به مولکی خوئی).

۲۷۶۵- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: ﴿وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ^ط وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ^٦﴾ النساء. قَالَتْ:
أُنْزِلَتْ فِي وَالِي الْيَتِيمِ أَنْ يُصِيبَ مِنْ مَالِهِ إِذَا كَانَ مُحْتَاجًا بِقَدْرِ مَالِهِ بِالْمَعْرُوفِ^(۱).

۲۷۶۵- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دمربارهی نهم نایه ته: (وه هر کهس له سهرپهرشتیاری
هه تیوان دمو له مهند بوو، با خوئی بگریته وه (له خواردنی مائیان)، وه هر کهس
له وان هه ژار بوو، با (لیی) بخوات به نه ندازه ی پیویست) دهئی: دمربارهی
سهرپهرشتیاری هه تیو دابه زی: که له مالی هه تیو که بخوات نه گهر هه ژار بوو
به نه ندازه ی پیویست (به ره چاوکردنی مالی هه تیو که).

۲۳- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا

يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا^(۱۰)﴾ النساء.

۲۷۶۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ
الْمَدَنِيِّ، عَنْ أَبِي الْغَيْثِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُؤْبَقَاتِ".
قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: "الشُّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسَّحَرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا
بِالْحَقِّ، وَאֲكُلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ
الْعَافِلَاتِ"^(۲).

(۱) پروانه: ۲۲۱۲.

(۲) پروانه: ۵۷۶۴، ۶۸۵۷.

۲۳- باسی ئەم فەرمايشتهى خواى بهرز و بلند: (بهراستى ئەو
 كه سانهى كه مالى ههتيوهكان دهخۆن بهستم و نارهوا،
 بهراستى ئەوانه بهس له سكى خۆيان ئاگر دهخۆن، وه
 لهمهوپاش دهچنه ئاگرىكى بهتين و ههنگيرساوهوه)

۲۷۶۶- ئەبو هورميره رضي الله عنه دهگيرپتهوه له پيغه مبهروه رضي الله عنه فەرموويهتى: ((له
 كهوت تاوانه لهناوبههكه خۆتان بهدووربگرن))، وتيان: ئەي پيغه مبهرى خوا
رضي الله عنه ئەو تاوانانه گامانه؟ فەرمووى: ((هاوبهش دانان بۆ خوا، جادووکردن،
 كوشتنى ئەو كهسهى كه خوا ههدهغهى كردووه مهگهر بهههق بكوزريت،
 سووخورى و خواردنى مالى ههتيو، ههلهاتن له رۆزى جهنگدا، بوهتانکردن بۆ
 ناههتانی داوین پاکی باومپردارى بى ئاگا (كه زینای کردووه)).

۲۴- باب قول الله تعالى:

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ
 الْمُصْلِحِ وَلَوْ سَاءَ أَلْفُ لَأَعْنَتَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ٣٠﴾ البقرة. ﴿لَأَعْنَتَكُمْ ٣١﴾
 البقرة، لأخرجكم وصيقتكم: ﴿وَعَنْتِ ٣٢﴾ طه، خضعت.
 ۲۷۶۷- وَقَالَ لَنَا سُلَيْمَانُ: حَدَّثَنَا حَمَادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: مَا رَدَّ ابْنُ عُمَرَ عَلَى
 أَحَدٍ وَصِيَّةً. وَكَانَ ابْنُ سِيرِينَ أَحَبَّ الْأَشْيَاءِ إِلَيْهِ فِي مَالِ الْيَتِيمِ أَنْ يَجْتَمَعَ إِلَيْهِ نَصَاوُهُ
 وَأَوْلِيَاؤُهُ فَيَنْظُرُوا الَّذِي هُوَ خَيْرٌ لَهُ.

وَكَانَ طَاوُسٌ إِذَا سِيلَ عَنْ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْيَتَامَىٰ قَرَأَ: ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ ٣٠﴾ البقرة.
 وَقَالَ عَطَاءٌ فِي يَتَامَى الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ: يُنْفِقُ الْوَلِيُّ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ بِقَدَرِهِ مِنْ حِصَّتِهِ.

۲۴- باسی ئهم فهرمایشته‌ی خوامی به‌رز و بلند:

(وه پرسپارت لی ده‌گهن دهرباره‌ی هه‌تیوان (که چۆن بن له‌گه‌ئیاندا)، بلی چاک کردار له سامانی نه‌واندا زۆر چاکه، وه نه‌گهر (له مال و ساماندا) تیکه‌ل ببن له‌گه‌ئیاندا (قهیناکات چونکه) براتان، وه خوا دهمانی کۆ خراپه‌کار و کۆ چاکه‌کاره (له‌گه‌ل هه‌تیوان)، نه‌گهر خوا بیویستایه دووچار یه‌نجی ده‌کردن، به‌راستی خوا زالی کاردروسته). (ئیمامی بوخاری ده‌لی: ﴿لَاغَنَتُكُمْ﴾ ﴿٣٠﴾ ﴿البقرة، ناره‌حه‌تی ده‌کردن و ته‌نگی ده‌کرد (له سه‌رتان). ﴿وَعَنَّتِ﴾ ﴿٣١﴾ طه: گهردن که‌ج بوو.

۲۷۶۷- نافع ده‌لی: عه‌بدوڵلای کوری عومهر ﴿﴾ و مسیحتی هیج که‌سیکی رمت نه‌کردۆته‌وه^(۱) (بۆی کردبیت). وه خوشه‌ویسترتین و باشتترین شت لای ئیبنو سیرین دهرباره‌ی سامانی هه‌تیو نه‌ومیه: که دلسۆزان و که‌س و کاری هه‌تیوه‌که کۆ ببه‌وه، ئینجا سه‌رنج بده‌ن کام شته بۆ هه‌تیوه‌که چاکه نه‌وه بکه‌ن. تاووس که پرسپاری هه‌رشتیکی کاروباری هه‌تیوانی لی بکرایه، ئهم ئایه‌ته‌ی ده‌خوینده‌وه: (وه خوا دهمانی کۆ خراپه‌کار و کۆ چاکه‌کاره (له‌گه‌ل هه‌تیواندا) عه‌تا ده‌لی: دهرباره‌ی هه‌تیوانی بچووک و گه‌وره سه‌ره‌رشتیار خه‌رجی بۆ هه‌ر که‌سیکیان ده‌کات به‌نه‌ندازه‌ی به‌شه‌که‌ی له سامانه‌که.

(۱) که‌واته عه‌بدوڵلا وه‌سیه‌ته‌که‌ی قه‌بۆل کردووه که بۆی کراوه.

۲۵- بَابُ اسْتِخْدَامِ الْيَتِيمِ فِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ، إِذَا كَانَ صَاحِبًا لَهُ، وَنَظَرِ الْأُمِّ وَزَوْجِهَا لِيَتِيمٍ

۲۷۶۸- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ كَثِيرٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ لَيْسَ لَهُ خَادِمٌ، فَأَخَذَ أَبُو طَلْحَةَ بِيَدِي، فَأَنْطَلَقَ بِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أَنَسًا غُلَامٌ كَيْسٌ، فَلْيُخْذُمَكَ. قَالَ: فَخَدَمْتُهُ فِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ، مَا قَالَ لِي لَيْشَاءَ صَنَعْتُهُ: لِمَ صَنَعْتَ هَذَا هَكَذَا؟ وَلَا لَيْشَاءَ لَمْ أَصْنَعْهُ: لِمَ تَصْنَعُ هَذَا هَكَذَا؟^(۱)

۲۵- باسی (حوکمی) ئیش پیکردنی ههتیو له سهفه‌ر و له شار و ماله‌وه‌دا، ئه‌گه‌ر ئه‌و کاره‌ بو هه‌تیوه‌که‌ گونجاو بی، وه (حوکمی) سه‌یرکردنی دایک و می‌رده‌که‌ی بو هه‌تیوه‌که‌

۲۷۶۸- عه‌بدوله‌زیز وتی: ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات بو مه‌دینه و هیج خزمه‌تکاریکی نه‌بوو، بویه‌ نه‌بو ته‌لحه‌ ده‌ستی گرتم و برده‌می بو خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ وتی: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بی‌گومان ئه‌نه‌س لاویکی زیرکه‌له‌یه‌ با خزمه‌تت بکات^(۲)، ئه‌نه‌س ده‌لی: منیش خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ کرد له‌ سه‌فه‌ر و له‌ شار و له‌ ماله‌وه‌شدا، هه‌ر شتی‌کم کرد بی پی‌ نه‌وتوووم بو ئه‌و شته‌ت ئاوه‌ها کرد؟ وه‌ هه‌ر شتی‌کی‌شم نه‌کردی‌ت پی‌ نه‌وتوووم بو ئه‌و شته‌ت ئاوه‌ها نه‌کرد؟

(۱) پروانه: ۶۰۳۸، ۶۹۱۱.

(۲) وه‌ بی‌ته‌ خزمه‌تکارت.

دهیخواردموه، ئه نهس دهلی: جا کاتیک ئهه نایهت دابهزی: (ئیوه چاکه ی تهواو بهدمست ناهینن تا ههندیك لهو مال و سامانه ی که خوشتان دهوی بهختی نهکه ن)، ئه بو تهلهه ههستا و رۆیشت بو خزمهتی پیغه مبهری خوا ﷺ و وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ بیگومان خوی گه وره دمفه رموی: (ئیوه چاکه ی تهواو بهدمست ناهینن تا ههندیك لهو ماله ی خوشتان دهوی نه یبه خشن)، وه بهراستی خوشه ویسترتین مالی من بهلامه وه بهیرو حایه، ئه وه خیر بی له پی خوا دا، هیوای چاکه و پاداشتی لای خوی لی دهکه م، جا ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ تو خوت خوا چونت پی دهلی لهویدا دایینی، ئه نهس: دهلی: پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی: ((ئافهرین! ئه وه مالیکی پر قازانج و خیره - ئه وه (مالیکی) بهسوده ئیبن مهسله مه ئه و گومانه ی برجوه- بیگومان نه وه ی وتت بیستم، بهراستی من رام وایه بیکه یته خیر و چاکه بو خزمه کانت))، ئه بو تهلههش وتی: ده ی وای لی دهکه م ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ، جا ئه بو تهلهه له نیوان خزم و ناموزاکانیدا بهشی کرد. وه ئیسماعیل و عهبدو للای کوری یوسف و یه حیا ی کوری یه حیا له مالیکه وه به: ((رَایح^(۱))) گیراویانه ته وه له حیات ی: ((رَایح^(۲))).

۲۷۷۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، حَدَّثَنَا زَكْرِيَاءُ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ أُمَّهُ تُوفِّيَتْ، أَيْنَفَعَهَا إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا؟ قَالَ: "نَعَمْ". قَالَ: فَإِنْ لِي مِخْرَافًا، وَأَشْهَدُكَ أَنِّي قَدْ تَصَدَّقْتُ بِه عَنْهَا^(۳).

(۱) (رَایح) واته: سودیکی خیرای ههیه که دهگاته خاوه نه که ی بن ماندوبوون یان به یانیان و ئیواران پاداشتی ههیه. (بروانه: إرشاد الساري: ۳/۵۸۸).

(۲) (رَایح) بروانه: ۲۷۵۶.

۲۷۷۰- ئیبنو عهباس رضی الله عنه دهگیرپتهوه که پیاویک به پیغممبهری خوای صلی الله علیه و آله وت: که دایکی مردوو، ئایا نهگهر خیر و چاکهی بۆ بکات سوودی پی دهگهیهنیت؟ فهرمووی: ((بهئی))، وتی: بهراستی من باخیکی پر بهروبوومم ههیه، تۆ شایهت به که من کردممه خیر بۆ دایکم.

۲۷ - باب: إِذَا أَوْقَفَ جَمَاعَةٌ أَرْضًا مَشَاعًا فَهَوَ جَانِزٌ

۲۷۷۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ، عَنْ أَنَسٍ رضی الله عنه قَالَ: أَمَرَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله بِنَاءِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ: "يَا بَنِي النَّجَارِ، ثَامِنُونِي بِحَائِطِكُمْ هَذَا". قَالُوا: لَا. وَاللَّهِ لَا نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ ^(۱).

۲۷- باسیک: نهگهر چهند کهسیک زهوییکی هابو بهش وهقف بکهن نهوه نهوه وهقفه دروسته

۲۷۷۱- نهههس رضی الله عنه دهئی: پیغممبهر صلی الله علیه و آله فهرمانی کرد به دروستکردنی مزگهوتهکه و فهرمووی: ((نهی نهوهکانی نهجارا نهه باخهتانم به پاره پی بفروشن))، وتیان: نه به خوا بهپارهی نایفروشین، نرخهکهیمان تهنها لای خوا دهویت.

۲۸ - بابُ الْوَقْفِ وَكَيْفَ يُكْتَبُ؟

۲۷۷۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُوْنٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضی الله عنه قَالَ: أَصَابَ عُمَرُ بِخَيْرٍ أَرْضًا فَأَتَى النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ: أَصَبْتُ أَرْضًا لَمْ أَصِبْ مَالًا قَطُّ أَنْفَسَ مِنْهُ، فَكَيْفَ تَأْمُرُنِي بِهِ؟ قَالَ: "إِنْ شِئْتَ حَبَسْتَ أَصْلَهَا، وَتَصَدَّقْتَ بِهَا". فَتَصَدَّقَ

عُمَرُ أَنَّهُ لَا يَبَاعُ أَصْلُهَا وَلَا يُوْهَبُ وَلَا يُورَثُ، فِي الْفُقَرَاءِ وَالْقُرْبَىٰ وَالرَّقَابِ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالضَّيْفِ وَابْنِ السَّبِيلِ، وَلَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهَا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا بِالْمَعْرُوفِ، أَوْ يُطْعِمَ صَدِيقًا غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ فِيهِ^(۱).

۲۸- باسی وهقف وچۆن دهنووسریت؟

۲۷۷۲- عه‌بدو‌ل‌لای کورپی عومهر ﷺ ده‌لئ: عومهری کورپی خه‌تتاب زه‌وییه‌کی له خه‌یبه‌ر به‌رکه‌هوت، جا هات بو خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر ﷺ وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ من زه‌وییه‌کم له خه‌یبه‌ر به‌رکه‌هوتوو، هیج مالئیکم ده‌ست نه‌که‌هوتوو له‌وه به‌نرختر بی‌ت، جا جه‌نابت له‌بارمه‌وه ج فه‌رمانئیکم پی ده‌که‌یت؟ فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر بته‌وئ زه‌وییه‌که ده‌که‌یت به‌ وهقف و (به‌ره‌مه‌که‌ی) بکه‌ به‌خیر))، عومه‌ریش کردی به‌خیر به‌ مه‌رجیک خودی زه‌وییه‌که نه‌فه‌روشریت و نه‌به‌خشریت و به‌میرات نه‌بریت، وه کردی به‌خیر بو هه‌زاران و خزمانی و نازادکردنی کو‌یله و جیهاد و غه‌زا له‌رپی خوا و میوان و رې‌بواران، وه نه‌و که‌سه‌ی سه‌ره‌به‌رشتی کرد گونا‌هی ناگات به‌پیی پی‌ویست لی‌ی بخوات یان دهرخواردی هاو‌رپی‌یه‌کی بدات، به‌لام نه‌یکاته به‌ مولکی خو‌ی.

۲۹- بابُ الْوَقْفِ لِلْغَنِيِّ وَالْفَقِيرِ وَالضَّيْفِ

۲۷۷۳- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ ﷺ وَجَدَ مَالًا بِخَيْبَرٍ، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ، قَالَ: "إِنْ شِئْتَ تَصَدَّقْتَ بِهَا". فَتَصَدَّقَ بِهَا فِي الْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالضَّيْفِ^(۲).

(۱) بروانه: ۲۳۱۳.

(۲) بروانه: ۲۳۱۳.

۲۹- باسی وه‌قف کردن بو ده‌وله‌مه‌ند و هه‌زار و میوان (دروسته)

۲۷۷۳- ئیبنو عومەر (رضی اللہ عنہ) ده‌گیرپته‌وه که عومەر زه‌وییه‌کی له خه‌یبه‌ر ده‌ستکه‌وت، جا هاته خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) و پی‌ی وت، نه‌ویش فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر بته‌وئ دمیکه‌یت به‌خیر))، جا عومهریش کردی به‌خیر (به‌وه‌قف) بو هه‌زاران و نه‌داران و خزمان و میوان.

۳۰- بَابُ وَقْفِ الْأَرْضِ لِلْمَسْجِدِ

۲۷۷۴- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، حَدَّثَنَا أَبُو الثَّيَّاحِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ - (رضی اللہ عنہ) - لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أَمَرَ بِالْمَسْجِدِ وَقَالَ: "يَا بَنِي التَّجَارِ تَأْمِنُونِي بِحَائِطِكُمْ هَذَا". قَالُوا: لَا وَاللَّهِ، لَا نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ (۱).

۳۰- باسی وه‌قف کردنی زه‌وی بو مزگه‌وت (۲)

۲۷۷۴- نه‌نه‌سی کوری مالیک (رضی اللہ عنہ) ده‌لی: کاتیک پی‌غه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) هات بو مه‌دینه، فه‌رمانی کرد به‌دروست کردنی مزگه‌وت و فه‌رمووی: ((نه‌ی نه‌وه‌ی نه‌جار! نه‌م باخه‌تانم به‌پاره پی‌ بفرۆشن))، وتیان: نه‌ به‌خوا به‌پاره نایفرۆشین، نرخه‌که‌یمان ته‌نها لای خوا ده‌وئیت.

۳۱- بَابُ وَقْفِ الدَّوَابِّ وَالْكُرَاعِ وَالْعُرُوضِ وَالصَّامِتِ

قَالَ الزُّهْرِيُّ فِيمَنْ جَعَلَ أَلْفَ دِينَارٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَدَفَعَهَا إِلَى غُلَامٍ لَهُ تَاجِرٌ يَتَجَرُّ بِهَا، وَجَعَلَ رِبْحَهُ صَدَقَةً لِلْمَسَاكِينِ وَالْأَقْرَبِينَ، هَلْ لِلرَّجُلِ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ رِبْحِ تِلْكَ الْأَلْفِ شَيْئًا، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ جَعَلَ رِبْحَهَا صَدَقَةً فِي الْمَسَاكِينِ؟ قَالَ: لَيْسَ لَهُ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا.

(۱) پروانه: ۲۳۴.

(۲) مه‌به‌ستی نه‌وه بوو مزگه‌وق له‌سه‌ر دروست بکړیت.

۲۷۷۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ عُمَرَ حَمَلَ عَلَى فَرَسٍ لَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَعْطَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيَحْمِلَ عَلَيْهَا رَجُلًا، فَأَخْبَرَ عُمَرُ أَنَّهُ قَدْ وَقَفَهَا يَبِيعُهَا، فَسَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبْتَاعَهَا، فَقَالَ: "لَا تَبْتَاعَهَا، وَلَا تَرْجِعَنَّ فِي صَدَقَتِكَ"^(۱).

۳۱- باسی وه‌قفی و لاخ و نه‌سپ و ماین و کالآ و ئالتون و زیو

زوه‌ری دهر‌بار‌ه‌ی که‌سێک ده‌لی: که‌ هه‌زار دینار وه‌قف بکات له‌رێی خوا‌دا، بیداته‌ خزه‌تکارێکی بازرگانی تا بازرگانی پێوه‌ بکات، وه‌ قازانجه‌که‌ی بکاته‌ خێر بۆ هه‌زاران و خزمانی، ئایا بۆ ئه‌و پیا‌وه‌ (ی پارمه‌که‌ی دا‌وه‌) ره‌وایه‌ له‌ قازانجی ئه‌و هه‌زار دیناره‌ هه‌یج شتێک بخوات، با قازانجه‌که‌شی نه‌کردبێ به‌خێر بۆ هه‌زاران؟ زوه‌ری ده‌لی: بۆی نییه‌ له‌ قازانجی ئه‌و هه‌زاره‌ بخوات.

۲۷۷۵- ثیبنو عومەر رضي الله عنه ده‌گێرێته‌وه‌ که‌ عومەر نه‌سپێکی (دا به‌ پیا‌ویک) تا له‌ رێی خوا جیهادی پێ بکات، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ دا‌بووی به‌ عومەر تا (بیداته‌) پیا‌ویک سواری بێت^(۲)، جا هه‌واڵ درا به‌ عومەر که‌ ئه‌و پیا‌وه‌ نه‌سپه‌که‌ی وه‌ستاندوه‌^(۳) و ده‌یفرۆشیت، عومهریش پرس‌یاری له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد که‌ بیکرێته‌وه‌؟ نه‌ویش فه‌رمووی: ((مه‌یکره‌ و له‌ به‌خشین و خێره‌که‌ت پاشگه‌زمه‌به‌وه‌)).

۳۲- بابُ نَفَقَةِ الْقِيَمِ لِلْوَقْفِ

۲۷۷۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا يَقْتَسِمُ وَرَثَتِي دِينَارًا، مَا تَرَكَتُ بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِي وَمُؤْنَةِ عَامِلِي فَهُوَ صَدَقَةٌ"^(۴).

(۱) ب‌روانه: ۱۴۸۹.

(۲) جیهادی پێ بکات له‌ رێی خوا‌دا.

(۳) له‌ مه‌یدان و جێگای هه‌یوان فرۆشتندا ده‌یه‌وێت ب‌یفرۆشیت.

(۴) ب‌روانه: ۳۰۹۶، ۶۷۲۹.

۲۷۷۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا حَمَادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ عُمَرَ اشْتَرَطَ فِي وَفِّهِ أَنْ يَأْكُلَ مَنْ وَلِيَهُ، وَيُوكِلَ صَدِيقَهُ غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ مَالاً^(۱).

۳۲- باسی خهرجی سه رپه رشتیاری وهقف

۲۷۷۶- نُهَبُو هَوْرَمِيرَه رضي الله عنه دهگپرتته وه که پیغه مبهری خوا رضي الله عنه فهرمووی:
((میراگره کانم دینارێک دابهش نه کهن، له پاش خهرجی خیزانه کانم و خهرجی
سه رکارمه کم نه وهی لیم به جیما، نه وه خیره (له پئی خوا دا)).
۲۷۷۷- نِیَبَنُو عَوْمَر رضي الله عنه دهگپرتته وه که عومه ر به مه رجی گرتبوو له (زه وییه)
وهقفه که یدا که نه وهی سه رپه رشتی دهکات لئی بخوات و دهرخواردی هاوړیکه شی
بدات، به لام نه یکات به سه رمایه خوئی.

۳۳- بَابُ: إِذَا وَقَفَ ارْضًا أَوْ بَنًا وَاشْتَرَطَ لِنَفْسِهِ مِثْلَ دَلَاءِ الْمُسْلِمِينَ

وَأَوْقَفَ أَنَسُ دَارًا فَكَانَ إِذَا قَدِمَهَا نَزَلَهَا. وَتَصَدَّقَ الرُّبَيْرُ بِدُورِهِ، وَقَالَ لِلْمَرْدُودَةِ مِنْ بَنَاتِهِ
أَنْ تَسْكُنَ غَيْرَ مُضِرَّةٍ وَلَا مُضَرٍّ بِهَا، فَإِنْ اسْتَعْنَتْ بِزَوْجٍ فَلَيْسَ لَهَا حَقٌّ. وَجَعَلَ ابْنُ عُمَرَ
نَصِيْبَهُ مِنْ دَارِ عُمَرَ سُكْنَى لِذَوِي الْحَاجَةِ مِنْ آلِ عَبْدِ اللَّهِ.

۳۳- باسیک: ئەگەر که سیک زه وییه ک یان بیریک و هقف

کرد و به مه رجی گرت که خوشی وهکو مسولمانان

ئاوهه لگۆستنن بۆ هه بی

نه نه س رضي الله عنه خانوویه کی^(۱) وهقف کرد جاهر کاتیك بهاتایه بۆمه دینه
له و خانوومدا دادمه زی (دهمایه وه). زوبهیر خانومکانی وهقف کردبوو، ودمیوت

به ژنی ته‌لاقدراو له‌کچه‌کانی که تیایدا دانیشتن بئ ئەوه زیان بگه‌یه‌نیت و بئ ئەوه زیانی پئ بگه‌یه‌نریت، جا ئەگەر به‌مێردی بئ نیاز بوو^(۳) ئەوه مافی نییه (له‌و خانوودا بمینیت‌ه‌وه). ئیبنو عومەر رضی اللہ عنہ به‌شه‌که‌ی خۆی له‌ خانوی عومەر کرده جیگای مانه‌وه بو‌نه‌وانه‌ی پێویستیان له‌ خانه‌واده‌ی عه‌بدوللا.

۲۷۷۸- وَقَالَ عَبْدَانُ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عُمَانَ رضی اللہ عنہ حَيْثُ حُوصِرَ أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ وَقَالَ: أَنْشُدْكُمْ اللَّهَ وَلَا أَنْشُدُ إِلَّا أَصْحَابَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم، أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: "مَنْ حَقَرَ رُومَةَ فَلَهُ الْجَنَّةُ". فَحَقَرْتُهَا؟ أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ قَالَ: "مَنْ جَهَّزَ جَيْشَ الْعُسْرَةِ فَلَهُ الْجَنَّةُ". فَجَهَّزْتُهُمْ؟ قَالَ: فَصَدَّقُوهُ بِمَا قَالَ. وَقَالَ عُمَرُ فِي وَفِّهِ لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهُ أَنْ يَأْكُلَ. وَقَدْ يَلِيهِ الْوَاقِفُ وَعَيزُهُ فَهُوَ وَاسِعٌ لِكُلِّ.

۲۷۷۸- ئەبو عه‌بدوهره‌حمان دم‌گێڕیت‌ه‌وه که عوسمان کاتیک جوارده‌وره‌ درا^(۳)، له به‌رزیه‌که‌وه سه‌یری کردن و وتی: سویندتان دم‌ده‌م به‌ خوا^(۴)، وه که‌س سویند نادهم ته‌نها هاوه‌لانی پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم نه‌بیت، نایا دم‌زانن که پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رموویه‌تی: ((هه‌رکه‌س (بیری) رۆمه هه‌لکه‌نیت ئەوه به‌هه‌شت بو‌ ئەوه))، جا من هه‌لم که‌ند؟ نایا دم‌زانن که فه‌رموویه‌تی: ((هه‌رکه‌س سوپای عوسره‌ بخاته رێ (چه‌ک و ئازووه‌ی بو‌ دابین بکات)، ئەوه به‌هه‌شت بو‌ ئەوه))، جا من رێکم خست؟ (ئەبو عه‌بدوهره‌حمان) ده‌لی: له هه‌موو ئەو شتانه‌ی وتی به‌شتیوانیان

(۱) له مه‌دینه وه‌قف کرد.

(۲) واته: ئەگەر مێردی هه‌بوو.

(۳) له ماله‌که‌ی خۆیدا له‌لایه‌ن خه‌لکی میصره‌وه، که ده‌یانویست عوسمان رضی اللہ عنہ واز بێنی له‌ خیلافه‌ت و عه‌بدوللای کوری سه‌عدی کوری ئەبی سه‌رح به‌ خه‌لیفه له‌ جێی عوسمان داتین. ب‌روانه: إرشاد الساری: ۲۶۹/۶.

(۴) یان پرسیارتان لی ده‌که‌م به‌ خوا، به‌م جو‌ره‌ش دروسته‌ مانا بکری.

لێکرد و به‌راستیان دانا، وه عومهر دهریاره‌ی نه‌وه‌ی وه‌قفی کردبوو وتی: نه‌و که‌سه‌ی سه‌ره‌ره‌شتی ده‌کات گونا‌هی ناگات که لێی بخوات، وه هه‌ندیک جار وه‌قفکارو خه‌لکی تریش سه‌ره‌ره‌شتیاری ده‌که‌ن، که‌واته نه‌وه بو هه‌مووان ده‌گونجی.

۳۴ - باب: إِذَا قَالَ الْوَاقِفُ: لَا تَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَيَّ اللَّهُ. قَهُوَ جَانِزٌ

۲۷۷۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "يَا بَنِي النَّجَّارِ، تَأْمِنُونِي بِحَائِطِكُمْ". قَالُوا: لَا تَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَيَّ اللَّهُ^(۱).

۳۴- باسیک: نه‌گهر وه‌قفکار وتی: ئیمه داوا‌ی نرخه‌که‌ی ته‌نها له‌خوا ده‌که‌ین نه‌وه نه‌و وه‌قف کردنه دروسته

۲۷۷۹- نه‌نه‌س رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌ی نه‌وه‌ی نه‌جار! با‌خه‌که‌تانم پێ بفرۆشن)), وتیان: ئیمه داوا‌ی نرخه‌که‌ی ته‌نها لای خوا ده‌که‌ین.

۳۵ - بابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهِدَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِّنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنتُمْ صَرِيحٌ فِي الْأَرْضِ فَاصْبِرْ لِمُصِيبَةِ الْمَوْتِ تَحْسَبُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيَقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ أَرَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذَا لَمِنَ الْأَثِمِينَ ﴿١٦﴾ فَإِنْ غَرَّ عَلَىٰ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْأَوَّلَيْنِ فَيَقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهِدْنَا

أَحَقُّ مِنْ شَهَدَتِيهَا وَمَا اعْتَدَيْتَا إِنَّا إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٧﴾ ذَلِكَ أَدْرَأْ أَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلَى وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُوا أَنْ تُرَدَّ أَيْمَانُ بَعْدَ آيْمَانِهِمْ ۖ وَأَتَّقُوا اللَّهَ وَاسْمَعُوا ۖ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٨﴾ المائدة.

۳۵- باسی (هۆی دایزینی) ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند:

(ئەبى ئەوانەي كە باومەرتان ھېناو! شاھىتى بىدەن لە نىوانتاند كاتىك كە مردنى ھەر كامتان نزيك بوويەو، لەكاتى وھسىمت كردنتاندا دوو كەسى دادپەرورەر لە خۇتان (مىسۇلمان بن)، يان دوو كەسى تر جگە لەخۇتان (كافر بن)، ئەگەر ئىوھ بەسەفەر رۇيشتبوون بە ولأتدا و بەلای مردنتان تووش ھات، (دوو شاھىتەكە) پاگرن لە پاش نوپژ (ى عەس)، دىبى سويند بخۆن بە خوا ئەگەر گومانتان بوو (لە راستى و پاكيان) ئىمە (سويند خواردنمان) بەخوا ناگۆرپنەو بە ھىچ نرخیك، با شاھىتى بۆ دراوھەكە خزم و نزيكىش بىت، وە شاھىتى (دان بۆ) خوا ناشارىنەو، بىگومان (ئەگەر شاھىتەكەمان شاردەو)، كەواتە بەراستى لە گوناھباران دىبين ﴿١٠٦﴾ ئىنجا ئەگەر زانرا (پاش سويند خواردنيان) بەوھى كە ئەو دوو شاھىتە درۆيان كردوو و خۇيان تاوان بار كردوو، ئەو دوو كەسى تر لە شوينى ئەواندا ھەلەدەستن (بەسويند خواردن) لەوانەي كە شياو و نزيكتر بن (لە مردووھەكە) لەو دووانە، ئىنجا ھەردووكيان سويند بخۆن بەخوا كە بەراستى شاھىتەكەي ئىمە راسترە لە شاھىتەكەي ئەو دووانەي پيشوو، وە لە راستى لامان نەداو (لە سويندخواردنەكەماندا)، بىگومان (ئەگەر لادەدين) ئەو كاتە ئىمە لە ستەمكاران دىبين ﴿١٠٧﴾ ئەو (جۆرە شاھىتەدانە) نزيكترە كە شاھىتەكان ھەئسن بە شاھىتەكەيان بەشيوە راستەكەي، يان بترسن لە پەدكردنەوھى سويندەكان (بۆ خزمى نزيكى مردووھەكە) دواي سويندخواردنى ئەمان (واتە: بەدرۆ بخړينەو)، بترسن لە خواو خۇتان بپاريژن و گوپراپەلئى فەرمانى خواين، خوا رينموونى كۆمەلئى لەسنوور دەرچوو ناكات ﴿١٠٨﴾ المائدة.

۲۷۸۰- وَقَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ سَعِيدٍ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَهْمٍ مَعَ مَيْمٍ الدَّارِيِّ وَعَدِيٍّ بْنِ بَدَاءٍ فَمَاتَ السَّهْمِيُّ بِأَرْضٍ لَيْسَ بِهَا مُسْلِمٌ، فَلَمَّا قَدِمَا بِتَرَكَّتِهِ فَقَدُوا جَامًا مِنْ فِضَّةٍ مُخَوَّصًا مِنْ ذَهَبٍ، فَأَخْلَفَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ وَجَدَ الْجَامُ مِمَّا فَتَقَالُوا: ابْتِغَاهُ مِنْ مَيْمٍ وَعَدِيٍّ. فَقَامَ رَجُلَانِ مِنْ أَوْلِيَائِهِ، فَحَلَفَا: لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا، وَإِنَّ الْجَامَ لِصَاحِبِهِمْ. وَفِيهِمْ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهْدَةُ بَيْنِكُمْ﴾ المائدة.

۲۷۸۰- ئیبنو عەبباس رضي الله عنه دەلی: پیاویک له نهوهی سههم له گهه ته میمی داری و عه دیی کوری به دداند (له مه دینه به رهو شام) دهرچوون، ئینجا پیاوه سههمیه که له ولاتی کدا که مسولمانی تیدانه بوو مرد، ئینجا که ههردووکیان میراته که یان هینایه وه جامیکی زیوی به ئالتون نه خشی تراوی تیدا نه بوو (دیار نه مابوو) ^(۱)، بویه پیغه مبهری خوا ﷺ ههردووکیانی سویند دا، پاشان جامه که له مه کهکه دوزرایه وه، (ئهوانه ی کرپوو یان) وتیان: ئیمه له ته میم و عه دییمان کرپوه، ئیتر دوو کهس ^(۲) له که سوکاری مردووه که سویندیان خوارد، (وتیان:) شایه تیدانه که ی ئیمه راستره له شایه تیدانه که ی ئهو دووانه ^(۳)، وه بیگومان جامه که هی هاوړی (مردووه) که یانه، (ئیبنو عه عباس دهلی): جا له واندا ئهم ئایه ته دابه زی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهْدَةُ بَيْنِكُمْ﴾ المائدة ^(۴).

(۱) ته میم و عه دیی بو خویان هه لیان گرتبوو و فرویشتبوو یان، وه له گێرانه وهیه کی تری بوخاریدا هاتووه. (بروانه: فتح الباری: ۵/۵۱۶).

(۲) که عه مری کوری عاص و موته لیبی کوری وه داعه بوون. (إرشاد الساری: ۶/۲۷۳).

(۳) ته میم و عه دیی.

(۴) پیشتر ئهم ئایه ته مان ته فسیر و مانا کرد له پیش ئهم فهرموده به وه.

۳۶- بَابُ قَضَاءِ الْوَصِيِّ دُونَ الْمَيِّتِ بِغَيْرِ مَخْضَرٍ مِنَ الْوَرَثَةِ

۲۷۸۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ، أَوْ الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْهُ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ فِرَاسٍ قَالَ: قَالَ الشَّعْبِيُّ: حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ رضي الله عنه أَنَّ أَبَاهُ اسْتَشْهَدَ يَوْمَ أُحُدٍ، وَتَرَكَ سِتَّ بَنَاتٍ، وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا، فَلَمَّا حَضَرَ جَدَادُ النَّخْلِ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ وَالِدِي اسْتَشْهَدَ يَوْمَ أُحُدٍ وَتَرَكَ عَلَيْهِ دَيْنًا كَثِيرًا، وَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ يَرَاكَ الْعُرَمَاءُ قَالَ: "اذهَبْ فَبَيِّدِرْ كُلَّ مَرٍّ عَلَى نَاحِيَّتِهِ". فَفَعَلْتُ ثُمَّ دَعَوْتُهُ، فَلَمَّا نَظَرُوا إِلَيْهِ أَغْرُوا بِي تِلْكَ السَّاعَةَ، فَلَمَّا رَأَى مَا يَصْنَعُونَ أَطَافَ حَوْلَ أَعْظَمِهَا بَيِّدِرًا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ جَلَسَ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: "ادْعُ أَصْحَابَكَ". فَمَا زَالَ يَكِيلُ لَهُمْ حَتَّى آدَى اللَّهُ أَمَانَةَ وَالِدِي، وَأَنَا وَاللَّهِ رَاضٍ أَنْ يُؤَدِّيَ اللَّهُ أَمَانَةَ وَالِدِي، وَلَا أَرْجِعَ إِلَى أَخَوَاتِي بِتَمْرَةٍ، فَسَلِمَ وَاللَّهِ الْبَيَّادِرُ كُلُّهَا، حَتَّى أَتَى أَنْظَرُ إِلَى الْبَيِّدِرِ الَّذِي عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَأَنَّهُ لَمْ يَنْقُضْ مَمْرَةً وَاحِدَةً. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: أَغْرُوا بِي: هَيَّجُوا بِي. ﴿فَأَعْرَضْنَا بَيْنَهُمُ الْعِدَاوَةَ﴾ (۱۶) المائدة (۱).

۳۶- باسی دانه وهی قهرزه کانی مردوو له لایهن

سه ره رشتیار وه به بی ئاماده بوونی میراتگران (دروسته)

۲۷۸۱- شه عبی ده لئ: جابیری کوری عهبدو لئای ئه نصاری رضي الله عنه بوئ گپرامه وه که باوکی له پرۆزی غه زای ئو حوددا شه هید بوو، وه شهش کچی له پاش خوئی به جیهیشت، وه قهرزیک (زۆری) لابوو، جا کاتی که وهختی ئیکردنه وهی بهروبوومی خورما هات، رویشتمه خزمهتی پیغه مبهری خوا ﷺ و عه رزم کرد: ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ بیگومان جه نابت دهرانی که باوکم له پرۆزی غه زای ئو حوددا شه هید بوو، وه قهرزیک زۆری دوا ی خوئی به جی هیشتوو، وه

به‌راستی من پێم خۆشه که خاومنی قه‌رزه‌کان جه‌نابت ببینن، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ
 قه‌رمووی: ((برۆ هه‌ر جوۆره خورمایه‌ك له‌شوینی تایبه‌ت به‌خۆی دانئ))، (جابر
 ده‌ئ): منیش به‌و جوۆره‌م لئ کرد، پاشان پێغه‌مبه‌رم ﷺ بانگ کرد، جا که
 (خاوه‌ن قه‌رزه‌کان) پێغه‌مبه‌ریان ﷺ بینی، رقیان لێم هه‌ستا و پێداگیری
 به‌هیزیان کرد (له‌سه‌ر و مرگرتنه‌وه‌ی قه‌رزه‌که‌یان) لێم له‌و سات و کاته‌دا، جا که
 پێغه‌مبه‌ر ﷺ دی چی ده‌که‌ن، سئ جار سووراپه‌وه به‌ده‌وری که‌وره‌ترین کۆمای
 خورماکاندا، پاشان لایدا دانیش، پاشان قه‌رمووی: ((هاورێکانت^(۱) بانگ بکه‌))،
 ئیتر به‌رده‌وام خورمای بۆ ده‌پیوان هه‌تا خوا قه‌رزه‌که‌ی باوکمی دایه‌وه، وه
 منیش سویند به‌خوا رازی بووم که خوا قه‌رزه‌که‌ی باوکم بداته‌وه، وه یه‌ك
 ده‌نك خورما نه‌به‌مه‌وه بۆ خوشکه‌کانم، جا سویند به‌خوا ئه‌و جێگا‌پانه‌ی
 خورماکانی لئ دانرابوو هه‌یچیان لئێ که‌م نه‌بوو بوویه‌وه، هه‌تا من سه‌یری ئه‌و
 کۆمایه‌م ده‌کرد که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ لایدا‌بوو، ده‌توت یه‌ك ده‌نك خورمای که‌م
 نه‌کردوو. ئه‌بو عه‌بدو‌للا (ئیمامی بوخاری) ده‌ئ: (أَغْرُوا بِي) واته‌: رقیان لێم
 هه‌ستاو تو‌رمبوون. (وه‌ك له‌ ئایه‌ته‌دا ده‌فه‌رموئ): (رَقِ وَ كَيِّنْهُمَا خَسْتَه
 نِيْوَانِيَّانَه‌وه‌).

(۱) خاوه‌ن قه‌رزه‌کانت.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۵۱- کتابُ الجهاد والسير

بهناوی خواهی بهخشندهی میهره‌بان

۵۱- پهراوی خهبات و تیکۆشان و ژياننامهی تیکۆشهران

۱- بابُ فضلُ الجهادِ والسيرِ

وَقَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِنِعْمِ اللَّهِ الَّذِي بَايَعَكُمْ بِهِ، وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٠﴾ السَّيْرُوتُ الْعَمِيدُوتُ الْحَمِيدُوتُ السَّيْحُوتُ الرَّكِيمُوتُ السَّجْدُوتُ الْأَمْرُوتُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّكَاهُوتُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَنَفُوتُوتُ لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾﴾ التوبة. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْحُدُودُ: الطاعة.

۱- باسی فهزل و گهورهیی جهاد و تیکۆشهران

باسی ئەم فەرماشتهی خۆی زانی پایداری: (بهراستی خوا گیان و مالی له باومرداران کړیوه بهوهی که بهههشتیان دمداتی، (ئهو باومردارانه) جهنگ دهکهن لهپێی خوادا، ئینجا (بێ باومردان) دهکوژن و (خۆشیان) دهکوژرێن، ئەمه بهئینیکی راسته (و خوا بریاری داوه) لهسه‌ر خۆی له تهورات و ئینجیل و قورئاندا، جا کێ بهبه‌لێن و پیمانی خۆی وهفادارتره لهخوا؟! کهواته

مژدمبه‌خش و شادمان بن بهو هروشتنه‌تان که مامه‌له‌تان پی کرد، (به‌راستی) هر نه‌ومه گه‌یشتن به ئامانجی زۆر گه‌وره ﴿٣٣﴾ (موجاهیدان نه‌مانه سیفاتیانه) تۆبه‌کارن، خواپه‌رستن، سوپاسگوزارن، گه‌شتیارن^(١)، کۆچه‌رن، کړنوش و سوژدمبه‌رن (نوێزخوینن)، فهرمان دهرن به چاکه، به‌رگری که‌رن له‌خراپه، پارێزهرن بۆ سنووره‌کانی خودا، جا (ئه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ) موزده بده بهو باومرداران‌ه‌ی (ئه‌و سیفه‌تانه‌یان تێدايه) ﴿٣٣﴾. ئیبنو عه‌بباس ؓ ده‌لی: (الحدود)، واته: گوێراپه‌لی.

٢٧٨٢- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ صَبَاحٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْوَلِيدَ بْنَ الْعِزَّارِ ذَكَرَ، عَنْ أَبِي عَمْرِو الشَّيْبَانِيِّ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ ؓ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: "الصَّلَاةُ عَلَى مِيقَاتِهَا". قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: "ثُمَّ بِرُ الْوَالِدَيْنِ". قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: "الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ". فَسَكْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَوْ اسْتَزِدَّتُهُ لَرَّادَنِي^(٢).

٢٧٨٢- عه‌بدوللای کوری مه‌سعود ؓ ده‌لی: پرسیارم له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد، وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کام کرده‌وه (لای خوا) چاکترینه؟ فهرمووی: ((نوێزکردن له‌سه‌رم‌تای کاته‌که‌یه‌وه))، وتم: پاشان چ کرده‌وه‌یه‌کی تر؟ فهرمووی: ((پاشان چاکه‌کردن له‌گه‌ل دایک و باوکدا))، وتم: پاشان چی تر؟ فهرمووی: ((جیهاد و تیکۆشان له‌ پیناو نایینی خوادا))، (عه‌بدوللای وتی): ئیتر بێ ده‌نگ بووم (و پرسیارم نه‌کرد) له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، وه نه‌گه‌ر پرسیا‌ری زیاترم بکردایه وه‌لامی زیاتری دهمامه‌وه.

(١) ده‌گه‌رێن به‌سه‌ر زه‌ویدا بۆ به‌ده‌ست هه‌تانی زانست و جیهاد و خه‌بات بۆ بازرگان.

(٢) پروانه: ٥٢٧.

۲۷۸۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَبَيَّةٌ، وَإِذَا اسْتَنْفَرْتُمْ فَأَنْفِرُوا"^(۱).

۲۷۸۳- ئیبنو عه‌باس رضي الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((دوای نازادکردنی مه‌ککه کو‌چکردن(ی واجب بو‌ خه‌لکی مه‌ککه) نه‌ما، به‌لام خه‌بات و تیکۆشان و نییه‌تی (چاکه‌کردن) هه‌ر ده‌می‌نی، وه هه‌ر کات داوای دهر‌چوون بو‌ خه‌بات و تیکۆشانتان لی کرا هه‌موو دهر‌چن)).

۲۷۸۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، نُرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ، أَفَلَا نُجَاهِدُ؟ قَالَ: "لَكِنْ أَفْضَلَ الْجِهَادِ حَجٌّ مَبْرُورٌ"^(۲).

۲۷۸۴- عایشه‌ی دایکی ئیمانداران رضي الله عنها وتی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئیمه‌ خه‌بات و تیکۆشان به‌چاکترین و گه‌ورمه‌ترین کرده‌وه دهمانین، ده‌ی ئیمه‌ی ئا‌فرمه‌تانیش به‌شداری خه‌بات و تیکۆشان نه‌که‌ین؟ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌خیر، به‌لکو چاکترین خه‌بات و تیکۆشان بو‌ ئی‌وه‌ی ژنان هه‌جی چاک و وهر‌گیراوه)).

۲۷۸۵- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، أَخْبَرَنَا عَفَّانٌ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جُحَادَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو حَاصِبٍ، أَنَّ ذَكْوَانَ حَدَّثَهُ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه حَدَّثَهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: ذُلِّي عَلَى عَمَلٍ يَعْدِلُ الْجِهَادَ. قَالَ: "لَا أَجِدُهُ" قَالَ: "هَلْ تَسْتَطِيعُ

(۱) ب‌روانه: ۱۳۴۹.

(۲) ب‌روانه: ۱۵۲۰.

إِذَا خَرَجَ الْمُجَاهِدُ أَنْ تَدْخُلَ مَسْجِدَكَ فَتَقُومَ وَلَا تَقْرَ وَتَصُومَ وَلَا تَقْطِرَ؟". قَالَ: وَمَنْ يَسْتَطِيعُ ذَلِكَ؟ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: إِنْ قَرَسَ الْمُجَاهِدُ لَيْسَتْ فِي طَوْلِهِ فَيُكْتَبُ لَهُ حَسَنَاتٌ.

۲۷۸۵- ئەبو حەسین دەلی: زەکووان بۆی گیرایەوه، ئەویش دەلی: ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ بۆی گیراوەتەوه و وتی: بیاویک هاته خزەمەتی پیغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم وتی: کردەوہیەکم نیشان بەدە ھاوتای جیھاد بێت، فەرمووی: ((دەستم ناگەوێت))، فەرمووی: ((نایا دەتوانیت کاتیک جەنگاوەر دەرچوو (بۆ جیھاد)، تۆش بجیتە نوێژگەکەت و نوێژ و شەو نوێژ بکەیت بەبەردەوامی و بێ پەچران، وە پۆژوو بگریت و نەیشکینیت؟)) بیاوەکە وتی: کێ ئەو دەتوانیت؟ ئەبو ھورەیرە وتی: بێگومان ئەسپی جەنگاوەر رەمبازی و غار دەکات بەدریزی ئەو گوریسە ی پێی بەستراوەتەوه، جا ئەو وەش بە چاکە بۆ (خاوەنە جەنگاوەرەکە) دەنووسرێت.

۲ - بَابُ: أَفْضَلُ النَّاسِ مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﷺ

وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى مَخْرَجٍ تُجِيبُونَ عَنْ عَذَابِ آلِمْ﴾ (۱۰) تَوَمَّنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (۱۱) يَقِفَرُ لَكُمْ دُونَكُمْ وَيُدْخِلُكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسْكِنٌ طَيِّبٌ فِي جَنَّاتٍ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (۱۲) ﴿الصف﴾.

۲- باسیک: باشتترین کەس باوەرداریکە بە گیان و مالی

لەرپی خوای زالی پایه داردا تیبکۆشیت

باسی ئەو فەرماشتهی خوای بەرز و بلند: (ئەو ئەو کەسانە ی باوەرتان ھێناوە! نایا بازارگانییەکتان نیشان بەدەم کە رزگارتان بکات لەسزایەکی پەر لە ئازار؟ (بازرگانییەکەش ئەمەییە) باوەرپێنن بەخوا و پیغەمبەرەکە ی، وە تیبکۆشن لەرپی خوادا بەسامان و گیانی خۆتان، ئەمەتان باشتەرە بۆ خۆتان ئەگەر ئێوە

بزانن، نهوسا خوا له گوناهاهه کانتان خوش دمبیت، وه (لهروژی دوايیدا) دمتانخاته باختیکه وه که جوگهی ناوی زۆر به ژیریاندا دهروات، (وه دمتانخاته) خانوو و کۆشکی زۆر پاک و خوشه وه له بهههشتانی ههتاهاهتاییدا، نههمهیه سههرکهوتنی کهوره).

۲۷۸۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ، أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَدَّثَهُ قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ". قَالُوا: ثُمَّ مَنْ قَالَ: "مُؤْمِنٌ فِي شَعْبٍ مِنَ الشُّعَابِ يَتَّقِي اللَّهَ، وَيَدْعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ"^(۱).

۲۷۸۶- عهتانی کوری یهزیدی له یسی دهلی: نهبو سهعیدی خودری ﷺ بۆی گێڕایه وه و وتی، وترا: نهی پێغه مبهری خوا ﷺ ج کهسیک لههه مووان کهورمهتر و به پێزتره؟ ئه ویش فهرمووی: ((باومرداریک به گیان و سامانی خوێ له پێی خوادا تیبکۆشیت))، وتیان: پاشان کیی تر؟ فهرمووی: ((باومرداریکه له شیویک له شیوهکاندا بهندیایهتی و تهقوای خوا بکات، خه لکیش دوور بن له زیان و خراپه ی)).

۲۷۸۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ - وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِهِ - كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ، وَتَوَكَّلَ اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِهِ بِأَنْ يَتَوَفَّاهُ أَنْ يَدْخُلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ يَرْجِعَهُ سَالِمًا مَعَ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ"^(۲).

(۱) پروانه: ۶۴۹۴.

(۲) پروانه: ۳۶.

۲۷۸۷- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ دەلی: لە پێغه مبهری خوام صلی اللہ علیہ وسلم بیست دمیضمرموو: ((نموونهی جهنگاوهر لهپێی خوادا (خوا بو خۆی دمرانی کێ لهپێی خوادا تێدهکۆشیت) وهك پۆژوووهوانیکی شهونویژکار (ی بهردهوام) وایه، وه خوای گهوره زهمانهتی ئەو موجهایدی کردوو که له پێناویدا دهجنگی، ئەگهر مراندی ئەوه بیخاته بهههستهوه، یان بهساغ و سهلیمی بیگیرێتهوه لهگهڵ پاداشتی جیهادهکهیدا، یان به دستکتهوه)).

۳- بَابُ الدُّعَاءِ بِالْجِهَادِ وَالشَّهَادَةِ لِلرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ

وَقَالَ عُمَرُ رضی اللہ عنہ: ارْزُقْنِي شَهَادَةً فِي سَبِيلِكَ.

۲۷۸۸- ۲۷۸۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم يَدْخُلُ عَلَى أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ، فَتَطْعِمُهُ، وَكَانَتْ أُمُّ حَرَامٍ تَحْتَ عِبَادَةِ بْنِ الصَّامِتِ، فَدَخَلَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَاطْعَمَتْهُ وَجَعَلَتْ تَقْلِي رَأْسَهُ، فَنَامَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ. قَالَتْ: فَقُلْتُ: وَمَا يَضْحَكُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عَرَضُوا عَلَيَّ، غُرَاةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، يَرْكَبُونَ تَبَجَّ هَذَا الْبَحْرِ، مُلُوكًا عَلَى الْأَسِرَّةِ"، أَوْ: "مِثْلُ الْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِرَّةِ". شَكَ إِسْحَاقُ. قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ. فَدَعَا لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ فَقُلْتُ وَمَا يَضْحَكُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: "نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عَرَضُوا عَلَيَّ، غُرَاةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ". كَمَا قَالَ فِي الْأَوَّلِ. قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ. قَالَ: "أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ". فَرَكِبَتِ الْبَحْرَ فِي زَمَانٍ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ، فَصَرَعَتْ عَنْ دَابَّتِهَا حِينَ خَرَجَتْ مِنَ الْبَحْرِ، فَهَلَكَتْ^(۱).

(۱) الحديث ۲۷۸۸: (۲۳۰۲۲۷۹۹، ۲۸۷۷، ۲۸۹۴، ۶۲۸۲، ۷۰۰۱).

۳- باسی نزامی چوونه ریزی جهنگاوهران و شهیدان بۆ پیاوان و ئافرهتان

عومەر ؓ ده‌ئێ: خواجه شه‌هیدیم پێ ببه‌خشی له پێناو رێبازه‌که‌ی خۆتدا (له شاری پێغه‌مبه‌ره‌که‌تدا ؓ).

۲۷۸۸- ۲۷۸۹- ئیسحاقی کورپی عه‌بدوڵلای کورپی ئه‌بو ته‌لحه‌ ده‌ئێ: که ئه‌و له ئه‌نه‌سی کورپی مالیکی ؓ بیست ده‌یوت: پێغه‌مبه‌ری خوا ؓ دەرۆشت بۆ مالی ئوممو چه‌رامی کچی میلحان و خواردنی ده‌دا به پێغه‌مبه‌ر ؓ، وه ئوممو چه‌رام خیزانی عوباده‌ی کورپی صامیت بوو، جا جاریکیان پێغه‌مبه‌ر ؓ رۆشته مالیان، ئوممو چه‌رامیش چێشت و خواردنی دا به پێغه‌مبه‌ر ؓ، ده‌ستی کرد به بژنیی سهری پێغه‌مبه‌ری خوا ؓ، پێغه‌مبه‌ری خوا ؓ خه‌وی لی که‌وت، پاشان له‌خه‌و هه‌ستاو پێده‌که‌نی، وتی: منیش وتم: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ؓ هۆی پێکه‌ینه‌که‌ت چی بوو؟ فهرمووی: ((که‌سانێک له ئومه‌ته‌که‌م نیشاندره‌ که جه‌نگاوهر بوون له‌رپێ خوادا سواری (که‌شتی ده‌بن)، له ناوهراس‌تی دهریادا (ده‌ئێی) پادشان له‌سهر ته‌خته‌که‌یان دانیش‌توون))، یان ((وه‌ک پادشا وان له‌سهر ته‌خته‌که‌یان دانیش‌توون))، ئیسحاق گومان‌ی هه‌بووه (له‌نیوان ئه‌و دوو رسته‌یه‌دا)، ئوممو چه‌رام وتی: منیش وتم: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ؓ نزام بۆ بکه‌ لای خوا که من له‌و جه‌نگاوهرانه‌م، پێغه‌مبه‌ریش ؓ نزام بۆ کرد، پاشان سهری خسته‌وه‌ سه‌ر بشتیه‌که‌ و (خه‌وت)، پاشان خه‌به‌ری بوویه‌وه و پێده‌که‌نی منیش وتم: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ؓ هۆی چیه‌ پێده‌که‌نیت؟ فهرمووی: ((که‌سانێک له ئومه‌ته‌که‌م نیشان دره‌ جه‌نگاوهربوون له‌ رپێ خوادا)) وه‌ک گێرانه‌وه‌که‌ی یه‌که‌می گێراییه‌وه، وتی: منیش وتم: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ؓ نزام بۆ بکه‌ لای خوا که له‌و جه‌نگاوهرانه‌م، فهرمووی:

((تۆ له یه‌که‌مینه‌کانیت))، ئه‌نه‌س ده‌لی: له سه‌رده‌می موعاویه‌ی کوری ئه‌بو سوفاندا ئوممو چه‌رام سواری که‌شتی بوو له‌دمریادا (بو خه‌بات له‌پێی خوادا)، جا کاتیک له‌دمریا هاته‌ دهر (بو وشکانی)، له‌ و‌لاخه‌که‌ی که‌وته‌ خواره‌وه‌ و‌ مرد.

٤- بابُ دَرَجَاتِ الْمَجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

يُقَالُ: هَذِهِ سَبِيلِي، وَهَذَا سَبِيلِي.

﴿عُزَّى ١٦٦﴾ آل عمران، وَاجِدْهَا غَازٍ. ﴿هُم دَرَجَتْ ١٣٣﴾ آل عمران: لَهُمْ دَرَجَاتٌ.

٢٧٩٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَصَامَ رَمَضَانَ، كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَدْخُلَهُ الْجَنَّةَ جَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ جَلَسَ فِي أَرْضِهِ الَّتِي وُلِدَ فِيهَا". فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا تُبَشِّرُ النَّاسَ؟ قَالَ: "إِنَّ فِي الْجَنَّةِ مِائَةَ دَرَجَةٍ أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمَجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَاسْأَلُوهُ الْفَرْدَوْسَ، فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَأَعْلَى الْجَنَّةِ -أَرَاهُ: فَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ- وَمِنْهُ تَفَجَّرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ". قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ عَنْ أَبِيهِ: "وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ" (١).

٤- باسی پله و پایه‌ی جه‌نگاورانی رپی خوا

دهوتریت: (هَذِهِ سَبِيلِي) (٢)، وه دهوتری: (وهذا سَبِيلِي) (٣)، (وه نيامی بوخاری ده‌لی): ﴿عُزَّى﴾ کۆیه و تاکه‌که‌ی (غاز)، واته: جه‌نگاور، وه ده‌لی: ﴿هُم دَرَجَتْ﴾ به مانای: (لَهُمْ دَرَجَاتٌ)، واته: (هُم) له رسته‌ی یه‌که‌مدا به واتای: (لَهُم) دیت، واته: ئه‌و پله و پایه‌ی بو جه‌نگاورانه‌.

(١) پروانه: ٧٤٣٣.

(٢) ئه‌مه‌یان بو ئه‌وه‌یه که وشه‌ی (سبیل) (مؤنث) بیت.

(٣) ئه‌مه‌یان (سبیل) (مذکر) بیت.

٢٧٩٠- ئه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرموویه‌تی: ((هه‌رک‌ه‌س باوم‌پ‌ی هه‌بێت به‌ خوا و به‌ پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی، وه‌ نوێژ بکات، پ‌ۆژووی پ‌ه‌مه‌زان بگ‌ریت، ئه‌وه‌ پ‌یویسته‌ له‌سه‌ر خوا^(١) بیخاته به‌هه‌شته‌وه‌، خه‌بات و تیکۆشان بکات له‌ پ‌ی‌ی خوادا، یان هه‌ر له‌و وڵاته‌ی تێیدا له‌دایک بووه‌ دانیشیت^(٢)))، جا هاوه‌لان وتیان: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نایا موژده‌ بدمین به‌خه‌لکی؟ فهرمووی ﷺ: ((بێگومان له‌به‌هه‌شتدا سه‌د پ‌له‌ هه‌یه‌، خوا ب‌ۆ خه‌باتگ‌یرانی پ‌ی‌ی خ‌وای ئاماده‌کردووه‌، نیوان دوو پ‌له‌یان به‌ ئه‌ندازه‌ی نیوان ئاسمان و زه‌وییه‌، جا نه‌گه‌ر داواتان له‌خوا کرد، ئه‌وه‌ داوای فێرده‌وس بکه‌ن، چونکه‌ بێگومان فێرده‌وس ناوم‌پ‌راستی^(٣) به‌هه‌شته‌، وه‌ به‌رزترین جێگای به‌هه‌شته‌، وابزانم فهرمووی: له‌سه‌رووی فێرده‌وسه‌وه‌ عه‌رش‌ی خ‌وای به‌به‌زه‌مییه‌، وه‌ له‌وێشه‌وه‌ پ‌ووباره‌کانی به‌هه‌شت هه‌لده‌قوێن)). (ئیمامی بوخاری ده‌لی: موحه‌ممه‌دی کو‌ری فوله‌یح له‌ باوکیه‌وه‌ ده‌گ‌یرێته‌وه‌ به‌م جو‌ره‌: (وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ) به‌ب‌ی گومان ده‌گ‌یرێته‌وه‌^(٤)).

٢٧٩١- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ، عَنْ سَمُرَةَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "رَأَيْتُ اللَّيْلَةَ رَجُلَيْنِ أَتَيَانِي فَصَعِدَا بِي الشَّجَرَةَ، فَأَذْخَلَانِي دَارًا هِيَ أَحْسَنُ وَأَفْضَلُ، لَمْ أَرَ قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهَا قَالَا: أَمَّا هَذِهِ الدَّارُ فَدَارُ الشُّهَدَاءِ"^(٥).

(١) له‌ رووی فه‌زڵ و که‌ره‌مه‌وه‌، نه‌ک فه‌رز و واجب بێت له‌سه‌ر خوا. پ‌روانه: إرشاد الساری: ٢٨٥/٦.

(٢) خه‌بات و تیکۆشان نه‌کات.

(٣) چاک‌ترین شه‌ینی به‌هه‌شته‌.

(٤) به‌لام پ‌یشت‌ر به‌حیای کو‌ری س‌ال‌ح که‌ مامۆستای بوخارییه‌ به‌گومانی گ‌یرایه‌وه‌، وق‌ی: وابزانم فهرموویه‌تی، به‌لام گ‌یرانه‌وه‌که‌ی موحه‌ممه‌دی کو‌ری فوله‌یح به‌ب‌ی گومان گ‌یراویه‌تییه‌وه‌.

(٥) پ‌روانه: ٨٤٥.

٢٧٩١- سه‌موره ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌مشه‌و (له‌ خه‌مدا) دوو بپاوم^(١) ببنی هاتن بۆ لام، جا به‌رزیا‌ن کردمه‌وه‌ بۆ لای دره‌ختێکی گه‌وره‌، ئیجا بردمیان‌ه‌ ناو خانوو‌یه‌کی خۆشه‌وه‌ که‌ ئه‌و خانوو‌یه‌ جوانتر و چاکتر بوو (له‌ خانوو‌ه‌که‌ی پێشوو)، خانووی له‌وه‌ جوانترم هه‌رگیز نه‌دیوه‌، ئی‌نجا هه‌ردوو بپاوه‌که‌ پێیان وتم: جا ئه‌م خانوو‌ه‌ خانووی (گۆشکی) شه‌هیده‌گانه‌)).

٥- بابُ الْعَدْوَةِ وَالرَّوْحَةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَقَابُ قَوْسٍ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ

٢٧٩٢- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "لِلْعَدْوَةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةً خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا"^(٢).

٥- باسی رو‌یشتن بۆ خه‌بات له‌ری‌ی خوادا له‌ به‌ره‌به‌یان و ئیواراندا، وه‌ ئه‌ندازه‌ که‌وانێک شو‌ین و جیگا‌ ه‌ی که‌سیکتان بێت له‌ به‌هه‌شتدا

٢٧٩٢- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ له‌ پێغه‌مبه‌روه‌ ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ فه‌رموو‌یه‌تی: ((سه‌ر له‌ به‌یانیه‌که‌ دمرچوون یان سه‌ر له‌ ئیواریه‌که‌ دمرچوون له‌ پێناو خوادا، له‌ دونیاو ئه‌وه‌ی تێدا‌یه‌ چاکتره‌)).

٢٧٩٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "لَقَابُ قَوْسٍ

(١) دوو فریشته‌ بوون که‌ جی‌ری‌ل و می‌کا‌ئیل بوون، وه‌ له‌ فه‌رموو‌ده‌ی: ١٣٨٦-سی بوخاریدا هاتوو‌ه‌، که‌ فه‌رموو‌ده‌یه‌کی درێژه‌.

(٢) پروانه: ٢٧٩٦، ٦٥٦٨.

فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِّمَّا تَطْلُعُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَتَغْرُبُ". وَقَالَ: "لَعْدَوَةٌ أَوْ رَوْحَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِّمَّا تَطْلُعُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَتَغْرُبُ"^(١).

٢٧٩٣- نه‌بو هوږميره ﷺ له پيغهمبره‌وه ﷺ ده‌گيرپته‌وه كه فهرموويه‌تى: ((به نه‌ندازه‌ى كه‌وانيك له به‌هه‌شتدا چاكتره له‌هه‌موو نه‌وه‌ى كه خورى لى هه‌لدت و لى ناوا ده‌بيت))، وه فهرموويه‌تى: ((سهر له به‌يانبيه‌ك دمرچوون يان سهر له ئىوارميه‌ك دمرچوون له‌پيناو خوادا، چاكتره له هه‌موو نه‌وه‌ى كه خورى لى هه‌لدت و لى ناوا ده‌بيت)).

٢٧٩٤- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "الرَّوْحَةُ وَالْعَدَوَةُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا"^(٢).

٢٧٩٤- سه‌هلى كورى سه‌عد ﷺ له پيغهمبره‌وه ﷺ ده‌گيرپته‌وه كه فهرموويه‌تى: ((چوون بۆ خهبات و جيهاد سهر له ئىوارميه‌ك ياخود سهر له به‌يانبيه‌ك، له دونيا و نه‌وه‌ى تييدايه چاكتره)).

٦- بَابُ الْحَوْرِ الْعَيْنُ وَصِفَتُهُنَّ

يَحَارُ فِيهَا الطَّرْفُ شَدِيدَةُ سَوَادِ الْعَيْنِ شَدِيدَةُ بَيَاضِ الْعَيْنِ. ﴿وَزَوَّجْنَهُمْ بِحُورٍ عِينٍ﴾^(٣) الدخان. أَنْكَحَتْهُمْ.

٦- باسى ږوونكردنه‌وه‌ى (حور العين) و ږوونكردنه‌وه‌ى نيشانه‌كانيان

(ئيمامى بوخارى ده‌لى): چاو سه‌رسام ده‌بيت (له جوانيان)، زور ږمشتى گلينه‌ى چاو، زور سېتى سېياى چاو، ﴿وَزَوَّجْنَهُمْ﴾ واته: كردومانه‌ته هاوسهر و خيزانيان.

(١) پروانه: ٣٢٥٣.

(٢) پروانه: ٢٨٩٢، ٣٢٥٠، ٦٤١٥.

۲۷۹۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: "مَا مِنْ عَبْدٍ يَمُوتُ، لَهُ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ، يَسْرُهُ أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا، وَأَنْ لَهُ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، إِلَّا الشَّهِيدُ؛ لِمَا يَرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ، فَإِنَّهُ يَسْرُهُ أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الدُّنْيَا فَيُقْتَلَ مَرَّةً أُخْرَى" ^(۱).

۲۷۹۵- ئەنەسی کۆری مالیک رضي الله عنه لە پیغەمبەرەو صلى الله عليه وسلم دەگێڕێتەو دەفەرمووی: ((هیچ بەندهیهکی (باومردار) نییه بمریت و لای خوا پاداشتی چاکە ی هەبێت، بپی خوش بێت کە بگەرێتەو بو دنیا، جا دنیا و ئەوێ تییدایە بو ئەو بێت، جگە لە شەهید لەبەر ئەوێ کە دمرانی پلەو پایە شەهید چەند بەرز و گەورەیه، بۆیه بەراستی پی خوشە کە بگەرێتەو بو دنیا و جاریکی تر بکوژریت (شەهید بێتەو)).

۲۷۹۶ - وَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم: "لَرَوْحَةٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ عَذْوَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَلَقَابٌ قَوْسٍ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ أَوْ مَوْضِعٌ قِيدٍ -يَعْنِي: سَوْطُهُ- خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَلَوْ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَطْلَعَتْ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ لَأَضَاءَتْ مَا بَيْنَهُمَا وَلَمَلَأَتْهُ رِيحًا، وَلَنَصِيفُهَا عَلَى رَأْسِهَا خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا" ^(۲).

۲۷۹۶- ئەنەسی کۆری مالیک رضي الله عنه لە پیغەمبەرەو صلى الله عليه وسلم دەگێڕێتەو دەفەرمووی: ((سەر لە بەیانیهک دەرچوون یان سەر لە ئیوارمیهک دەرچوون لە پیناو خوادا، لە دنیا و هەموو ئەوێ تییدایە چاکترە، وە بە ئەندازە ی کەوانی (جیگای) کەسیکتان لە بەهەشتدا یان بەقەدەر شوینی قەمچیهک -(قید) واتە: قەمچی- لە دنیا و هەموو ئەوێ تییدایە چاکترە، وە ئەگەر ئافرمتیکی

(۱) پروانه: ۲۸۱۷.

(۲) پروانه: ۲۷۹۲.

به‌هه‌شتی^(١) خۆی نیشانی خه‌لکی سهر زه‌وی بدات، بیگومان نیوانی ناسمان و زه‌وی ڤووناك ده‌كرده‌وه و ڤری ده‌كرد له‌بۆنی خۆش، وه سهرپۆشه‌كه‌ی به‌سهریه‌ومتی، له‌ دونیاو ههرچی تیایه‌تی چاكتره)).

٧- بابُ تَمَنِّي الشَّهَادَةِ

٢٧٩٧- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْلَا أَنَّ رِجَالًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَا تَطِيبُ أَنْفُسُهُمْ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنِّي، وَلَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُهُمْ عَلَيْهِ، مَا تَخَلَّفْتُ عَنْ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي أَقْتُلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أَحْيَا، ثُمَّ أَقْتُلُ ثُمَّ أَحْيَا، ثُمَّ أَقْتُلُ ثُمَّ أَحْيَا، ثُمَّ أَقْتُلُ"^(٢).

٧- باسی ئاوات خواستنی شهیدبوون

٢٧٩٧- ئه‌بو هوریره رضي الله عنه ده‌لێ: له‌ پیغه‌مبه‌رم صلى الله عليه وسلم بیست ده‌یفه‌رموو: ((سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ده‌سته، له‌به‌ر نه‌وه نه‌بوویه که ڤیاوانێك له‌ باوهرداران دهروونیان ئاسووده نابیت له‌ من دوا بکه‌ون (له‌گه‌لم نایه‌ن)، وه وڵاخ نییه ڤینان بده‌م سواری بن، له‌ هیج له‌ شکریه‌ك دوانه‌ده‌که‌وتم که له‌ڤیناو خوادا غه‌زای کردبایه، سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ده‌سته ئاواته خوازبووم له‌ڤنی خوادا بکوژریم، پاشان زیندوو بکریمه‌وه، پاشان بکوژریمه‌وه، پاشان زیندوو بکریمه‌وه، پاشان بکوژریمه‌وه، پاشان بکوژریمه‌وه)).

(١) له‌و ئافره‌تانه‌ی ئاماده‌کراوه بۆ ڤیاوه به‌هه‌شتیه‌کان کاتیک ده‌چنه به‌هه‌شته‌وه.

(٢) ڤروانه: ٣٦.

۲۷۹۸- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ الصَّفَّارُ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُثَيْبَةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ حَمِيدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: خَطَبَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ: "أَخَذَ الرَّأْيَةَ زَيْدٌ فَأَصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَهَا جَعْفَرٌ فَأَصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَأَصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَهَا خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ عَنْ غَيْرِ امْرَأَةٍ فَفُتِحَ لَهُ" وَقَالَ: "مَا يَسْرُنَا أَنَّهُمْ عِنْدَنَا". قَالَ أَيُّوبُ أَوْ قَالَ: "مَا يَسْرُهُمْ أَنَّهُمْ عِنْدَنَا". وَعَيْنَاهُ تَذْرِقَانِ ^(۱).

۲۷۹۸- ئەنەسی کۆری مالیک رضي الله عنه دەلی: پیغەمبەر صلى الله عليه وسلم وتاری داو فەرمووی: ((زەمید ئالاکە‌ی گرت بە دەستە‌وه و کۆزرا (شە‌هید بوو)، پاشان جە‌عفەر ئالاکە‌ی هە‌لگرت و کۆزرا، پاشان عە‌بدوللای کۆری رە‌واحە ئالاکە‌ی هە‌لگرت و کۆزرا، پاشان خالیدی کۆری وە‌لید ئالاکە‌ی هە‌لگرت بێ ئە‌وه‌ی کە‌س کە‌ردبیتی بە ئە‌میر و لێ‌پە‌رسراو و سە‌رخرا (زال بوو بە‌سەر دۆ‌ژمندا))، وە فە‌رمووی: ((بێ‌مان خۆ‌ش نی‌یه ئە‌و شە‌هیدانە ئی‌ستا (زیندوو بوونایە‌و) لای ئی‌مە بوونایە ^(۲)))، ئە‌یووب دە‌لی: یان فە‌رمووی: ((ئە‌و شە‌هیدانە بێ‌یان خۆ‌ش نی‌یه کە لای ئی‌مە بوونایە ^(۳)))، (ئە‌یووب دە‌لی: وە چا‌وه‌کانی فرمێ‌سکیان دەر‌پشت.

۸- بَابُ قَضْلِ مَنْ يُصْرَعُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قِمَاتَ قَهْوٍ مِنْهُمْ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرْعًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكُهُ الْوُتُّ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ^(۱۰۰)﴾ النساء، ﴿وَقَعَ ^(۱۰۱)﴾ النساء: وَجَبَ.

(۱) بې‌روانه: ۱۲۴۶.

(۲) لە‌بەر ئە‌وه‌ی پیغە‌مبەر صلى الله عليه وسلم دە‌زانیت بە چ پە‌لە‌یه‌کی بە‌رز و گە‌وره گە‌یشتوون.

(۳) چونکە شە‌هیدان دانیان ئە‌و پە‌لە بە‌رزە‌ی دە‌ستیان کە‌وتوو و پێ‌ی گە‌یشتوون، زۆ‌ر چاک‌ترە لە‌م ژبانی دۆ‌نیایە‌ی بە جێ‌یان هێ‌شتو.

۲۷۹۹- ۲۸۰۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ خَالَتِهِ أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ قَالَتْ: نَامَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا قَرِيبًا مِنِّي، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ يَتَبَسَّمُ. فَقُلْتُ: مَا أَضْحَكَكَ؟ قَالَ: "أُنَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ يَرْكَبُونَ هَذَا الْبَحَرَ الْأَخْضَرَ، كَالْمُلُوكِ عَلَى الْأَسْرَةِ". قَالَتْ: فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ. فَدَعَا لَهَا، ثُمَّ نَامَ الثَّانِيَةَ، فَفَعَلَ مِثْلَهَا، فَقَالَتْ مِثْلَ قَوْلِهَا، فَأَجَابَهَا مِثْلَهَا، فَقَالَتْ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ. فَقَالَ: "أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ". فَخَرَجْتُ مَعَ زَوْجِهَا عِبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ غَازِيًا أَوَّلَ مَا رَكِبَ الْمُسْلِمُونَ الْبَحَرَ مَعَ مُعَاوِيَةَ، فَلَمَّا انْصَرَفُوا مِنْ غَزْوِهِمْ قَافِلِينَ فَنَزَلُوا الشَّامَ، فَقُرْبَتْ إِلَيْهَا دَابَّةٌ لِرَكْبِهَا فَصَرَعَتْهَا فَمَاتَتْ^(۱).

۸- باسی گهوارهیی که سیك له خهبات له ڕینی خوادا و لآخه که ی بیخاته خواره وه^(۳) و بمریت ئه وه له جهنگاوهرانه

وه باسی ئهم فهرمایشتهی خوای بهرز و بلند: (وه ههرکه سیك له مائی خوئی دهرچیت، وه کۆچ بکات بۆ لای خوا و پیغه مبه ره که ی، پاشان مردن پێی بگات، ئه وه بپگومان پاداشتی ئه وه که سه که وتۆته سه ر خوا)، (ئیمامی بوخاری ده ئی: ﴿وَقَعَ﴾ واته: پێویست بووه.

۲۷۹۹- ۲۸۰۰- ئه نه سی کوری مالیک ﷺ ده گێرپێته وه له ئوممو چه رامی کچی میلحانی پوریه وه که وتی: پیغه مبه ری خوا ﷺ ڕۆژیک له نزیک منه وه خه وت، پاشان له خه وه هه ستا زمرده خه نه ی ده کرد، منیش وتم: هۆی چیه پێده که نیت؟ فهرمووی: ((که سانیکم نیشاندرا له ئوممه تم سواری (که شتی ده بن له) ئهم دهریا

(۱) پروانه: ۲۷۸۸، ۲۷۸۹.

(۲) ئه گهر مانای ده قاوده ی بکه ین ده بێ بلێن: له ولآخ بخریته خواره وه.

سه‌وزه‌دا وهك پادشای سهر ته‌خت وابوون))، ئوممو چه‌رام وتی: ده‌ی نزام بۆ بکه‌ لای خوا که‌من له‌و که‌سانه‌ به‌، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ نرای بۆ کرد، پاشان جاری دووهم خه‌وته‌وه وهك جاره‌که‌ی پی‌شووی کرد، ئوممو چه‌رامیش وته‌که‌ی پی‌شووی دووباره‌ کرده‌وه، ئه‌ویش هه‌مان وه‌لامی دایه‌وه، جا وتی: نزام بۆ بکه‌ لای خوا که‌ له‌و که‌سانه‌ به‌، فه‌رمووی: ((تۆ له‌ یه‌که‌مینه‌کانیت))، ئینجا ئوممو چه‌رام له‌گه‌ڵ عوباده‌ی کو‌ری صامیتی می‌ردیدا که‌ یه‌که‌مجار بوو مسو‌لمانان سواری که‌شتی بوون له‌ ده‌ریادا، له‌گه‌ڵ مو‌عاویه‌دا رۆیشت بۆ غه‌زا، جا کاتیک ته‌واو بوون و گه‌رانه‌وه له‌غه‌زا که‌یان، له‌ شام دابه‌زین و لایاندا، ولا‌خیکیان بۆ نزیک کرده‌وه تا سواری بی‌ت، ولا‌خه‌که‌ خسته‌یه‌ خواره‌وه‌و مرد.

۹- بابُ مِنْ يُنْكَبُ^(۱) فِي سَبِيلِ اللَّهِ

۲۸۰۱- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ إِسْحَاقَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ أَقْوَامًا مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ إِلَى بَنِي عَامِرٍ فِي سَبْعِينَ، فَلَمَّا قَدِمُوا، قَالَ لَهُمْ خَالِي: أَتَقَدَّمُكُمْ، فَإِنْ أَمَّنُونِي حَتَّى أَبْلَغَهُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَإِلَّا كُنْتُمْ مِنِّي قَرِيبًا. فَتَقَدَّمَ، فَأَمَّنُوهُ، فَبَيْنَمَا يُحَدِّثُهُمْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ أَوْمَأُوا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ، فَطَعَنَهُ فَأَنْقَذَهُ فَقَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ، فُزْتُ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ. ثُمَّ مَالُوا عَلَى بَقِيَّةِ أَصْحَابِهِ فَقَتَلُوهُمْ، إِلَّا رَجُلًا أَعْرَجَ صَعِدَ الْجَبَلَ. قَالَ هَمَّامٌ: فَأَرَاهُ آخَرَ مَعَهُ، فَأَخْبَرَ جِرِيْلَ -عَلَيْهِ السَّلَامُ- النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُمْ قَدْ لَقُوا رَبَّهُمْ، فَרَضِيَ عَنْهُمْ وَأَرْضَاهُمْ، فَكُنَّا نَقْرَأُ: أَنْ بَلَّغُوا قَوْمَنَا أَنْ قَدْ لَقِينَا رَبَّنَا فَرَضِيَ عَنَّا وَأَرْضَانَا. ثُمَّ نُسَخَّ بَعْدُ، فَدَعَا عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا، عَلَى رِغْلٍ وَذَكْوَانٍ وَبَنِي لِحْيَانَ وَبَنِي عُصَيَّةَ الَّذِينَ عَصَوْا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ﷺ^(۲).

(۱) (يُنْكَبُ) واته: نه‌ندامی‌کی لاشه‌ی خوینی لێ هێنرا، یان لاشه‌ی خوینی لێ هێنرا. (إرشاد الساري: ۲۹۴/۶).

(۲) پروانه: ۱۰۰۱.

۹- باسی پله‌و گه‌وره‌یی ئه‌و که‌سه‌ی له‌پیناوی خوادا کاره‌ساتی به‌سه‌ردا دیت

۲۸۰۱- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ کۆمه‌له‌ که‌سیکی له‌به‌نی سوله‌یم نارد که
حه‌فتا که‌س بوون بۆ لای به‌نی عامیر، جا کاتیک هاتن (له‌ بیری مه‌عونه) خاڵم
(حه‌رامی کو‌ری می‌لحان) پێی وتن: من پێش ئیوه‌ ده‌چم، جا ئه‌گه‌ر به‌ئێنیان دا
بمباریزن هه‌تا په‌یامی پێغه‌مبه‌ری خوايان ﷺ پێ رابگه‌یه‌نم باشه، ئه‌گه‌ر نا
ئیه‌وه‌ له‌منه‌وه‌ نزیکن، جا حه‌رام پێشکه‌وت و به‌ئێنی پارێزگاریان پێدا، ئینجا
له‌کاتیکدا فه‌رمووده‌ی پێغه‌مبه‌ری ﷺ بۆ باس ده‌کردن، ئاماژه‌یان کرد بۆ پیاویک
له‌ خویان، ئه‌ویش پرمیکی له‌ حه‌رام دا و له‌و سه‌ره‌وه‌ له‌ لاشه‌ی ده‌رجوو، حه‌رام
وتی: (الله أَكْبَرُ) سویند به‌په‌رومردگاری که‌عبه‌ سه‌رکه‌وتم^(۱)، پاشان په‌لاماریان
هێنا بۆ هاوڕێکانی تری حه‌رام و هه‌موویانیان گوشت، جگه‌ له‌ پیاویکی شه‌ل
سه‌رکه‌وتبووه‌ شاخه‌که‌ - هومام ده‌لێ: وابزانم که‌سیکی دیکه‌ی له‌گه‌ڵ بوو - جا
جیبریل ﷺ هه‌والی (پرووداوه‌که‌ی) دا به‌پێغه‌مبه‌ر ﷺ، که‌ هه‌موویان به‌خزمه‌ت
په‌رومردگاریان گه‌یشتن و لێیان رازی بوو، وه‌ رازی کردن، ئه‌نه‌س ده‌لێ: ئیمه
ئهم ئایه‌ته‌مان ده‌خوینده‌وه‌: (به‌هۆزمکه‌مان را بگه‌یه‌نن که‌ ئیمه‌ گه‌یشتینه
خزمه‌ت په‌رومردگارمان و لێمان رازی بوو، وه‌ رازی کردین)، پاشان دواتر
سپراه‌وه‌، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ چل به‌یانی دوعای لێیان ده‌کرد: (له‌ قنوتی نویژی
به‌یاناندا) له‌ ریع‌ل و زمکوان و به‌نی لیحیان و به‌نی عوصه‌یه‌یه‌ نه‌وانه‌ی
سه‌رپێچی خوا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌یان ﷺ کرد.

(۱) واته‌: شه‌هیدیم به‌ده‌ست هیتا.

۲۸۰۲- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ جُنْدُبِ بْنِ سَفْيَانَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ فِي بَعْضِ الْمَشَاهِدِ وَقَدْ دَمِيتُ إِصْبَعُهُ، فَقَالَ: "هَلْ أَنْتَ إِلَّا إِصْبَعٌ دَمِيتَ ... وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتَ"^(۱).

۲۸۰۲- جوندوبی کوری سوفیان دهگیرښته وه که پښغه مبهری خوا ﷺ له یه کڼک له جهنگه کاندایه نجه یه کی بریندار بوو خوینی لی هات پښغه مبهریش ﷺ فهرمووی: ((نایا تو ته نها په نجه یه ک نیت خوینت لی هات... له پیناوی خوادا نه و مت به سهر هات)).

۱۰- بَابُ مَنْ يُجْرِمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﷻ

۲۸۰۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُكَلِّمُ أَحَدًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ - وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِهِ - إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَاللَّوْنُ لَوْنُ الدِّمِّ وَالرَّيْحُ رِيحُ الْمِسْكِ"^(۲).

۱۰- باسی (گه وره یی) نهو که سه ی له ری ی خوا ی زالی پایه داردا بریندار بکریت

۲۸۰۳- نه بو هورمیره ﷺ دهگیرښته وه که پښغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: ((سویند بیت بهو زاته ی گیانی منی به دهسته، هر که سیک له پیناوی خوادا بریندار بکریت خوا خو ی زانتره کی له پینا و نه ودا بریندار کراوه، بیگومان روژی دوا یی نهو که سه دیت (و برینه که ی خوینی لی دی)، رهنه که ی رهنگی خوینه و بو نه که شی وهک بو نی میسه)).

(۱) پروانه: ۶۱۴۶.

(۲) پروانه: ۲۳۷.

II - بابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿هَلْ تَرَى صَوْتَ بِنَا إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ﴾

التوبة والحربُ سَجَالٌ

۲۸۰۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا سُفْيَانَ أَخْبَرَهُ، أَنَّ هِرْقَلَ قَالَ لَهُ سَأَلْتُكَ كَيْفَ كَانَ قِتَالُكُمْ إِيَّاهُ؟ فَزَعَمْتَ أَنَّ الْحَرْبَ سَجَالٌ وَدَوْلٌ، فَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْتَلَى ثُمَّ تَكُونُ لَهُمُ الْعَاقِبَةُ^(۱).

II - باسی ئەم فەرمايشتهى خواى بهرز و بلند: (ئایا چاوه‌روانى چى ده‌که‌ن بۆ ئی‌مه‌ بێ‌جگه‌ له‌ یه‌کی‌ک له‌ دوو شته‌ زۆر چاکه‌که‌ (سه‌رکه‌وتن یان شه‌هیدبوون))، وه‌ جه‌نگ کردن به‌ نۆره‌یه‌^(۲)

۲۸۰۴- عەبدوللای کوری عەباس رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەوه‌ که‌ ئەبو سوفیان بۆی گێڕایەوه‌ که‌ هیرقل پێی وتوو: پرسیارم لى کردیت جه‌نگ کردنى ئیوه‌ له‌گه‌ڵیدا چۆنه‌؟ تۆش به‌قه‌سه‌ى خۆت ده‌ئێی: جه‌نگمان به‌نۆرمیه‌ و هه‌رجاره‌ى لایه‌گمان سه‌رده‌که‌وين، پێغه‌مبه‌رانیش کاریان نا به‌و جو‌رمیه‌ و تاقى ده‌کړینه‌وه‌، پاشان سه‌رمجام بۆ ئەوانه‌.

(۱) بروانه: ۷.

(۲) واته: جارێک تۆ سه‌رده‌که‌ویت، جارێک دوژمنه‌که‌ت.

۱۲- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ

فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَلُوا بِدِيلًا ۝۱۳﴾ [الأحزاب].

۱۲- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوامی به‌رز و بلند:

(له ناو باومرداراندا پیاوانێک هه‌ن راستیان کرد له‌و پهیمانه‌ی که دابووین به‌خوا، ئینجا هه‌ندیکیان نه‌زر و به‌لێنی خۆی به‌جی هینا (شه‌هید بوو)، هه‌ندیکیان چاومروان، هه‌ج گوێرانیکیان (له‌ به‌لێنی خۆیاندا) نه‌کردوه‌ه).

۲۸۰۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ الْخُزَاعِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسًا. حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ، حَدَّثَنَا زِيَادٌ قَالَ: حَدَّثَنِي حُمَيْدُ الطَّوِيلُ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: غَابَ عَمِّي أَنَسُ بْنُ النَّضْرِ عَنْ قِتَالِ بَدْرٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، غِبْتُ عَنْ أَوَّلِ قِتَالٍ قَاتَلْتُ الْمُشْرِكِينَ، لَئِنْ اللَّهُ أَشْهَدَنِي قِتَالَ الْمُشْرِكِينَ لَيَرَيْنَّ اللَّهَ مَا أَصْنَعُ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ وَانْكَشَفَ الْمُسْلِمُونَ قَالَ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ-يَعْنِي: أَصْحَابَهُ - وَأَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هَؤُلَاءِ-يَعْنِي: الْمُشْرِكِينَ- ثُمَّ تَقَدَّمَ، فَاسْتَقْبَلَهُ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ، فَقَالَ: يَا سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ، الْجَنَّةَ، وَرَبَّ النَّضْرِ إِنِّي أَجِدُ رِيحَهَا مِنْ دُونِ أُحُدٍ. قَالَ: سَعْدٌ فَمَا اسْتَطَعْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا صَنَعَ. قَالَ أَنَسٌ: فَوَجَدْنَا بِهِ بَضْعًا وَمَثَانِينَ صَرْبَةً بِالسَّيْفِ أَوْ طَعْنَةً بِرُمَحٍ أَوْ رَمِيَّةً بِسَهْمٍ، وَوَجَدْنَاهُ قَدْ قُتِلَ وَقَدْ مَثَلَ بِهِ الْمُشْرِكُونَ، فَمَا عَرَفَهُ أَحَدٌ إِلَّا أُخْتُهُ بِبَنَانِهِ. قَالَ أَنَسٌ: كُنَّا نَرَى أَوْ نَظُنُّ أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِيهِ وَفِي أَشْبَاهِهِ: ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ

نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَلُوا بِدِيلًا ۝۱۳﴾ [الأحزاب].^(۱)

خۆی به جۆ هینا (شههید بوو)، هه‌ندیکیشیان چاومروانن، هیچ گۆرانیکیان (له به‌ئینی خۆیاندا) نه‌کردوو. الأحزاب.

۲۸۰۶ - وَقَالَ: إِنَّ أُخْتَهُ - وَهِيَ تُسَمَّى الرُّبَيْعَ - كَسَرَتْ نَبِيَّةَ امْرَأَةٍ فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْقِصَاصِ، فَقَالَ أَنَسٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا تُكْسَرُ نَبِيَّتُهَا. فَرَضُوا بِالْأَرْضِ وَتَرَكَوا الْقِصَاصَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبْرَهُ"^(۱).

۲۸۰۶- ئه‌نه‌سی کۆری مالیک ﷺ ده‌لی: خوشکی ئه‌و (ئه‌نه‌سی کۆری نه‌زر) - که ناوی روبه‌بیع بوو- ددانی پێشه‌وه‌ی ئافرمتیکی شکاند، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فەرمانی کرد به‌تۆله‌سه‌ندنه‌وه (لیی)، جا ئه‌نه‌س(ی کۆری نه‌زر) وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ! سویند به‌و خواجه‌ی تۆی به‌هه‌ق ناردوو ددانی (له‌ تۆله‌دا) ناشکیندریته‌وه، ئینجا رازی بوون^(۲) به‌خوینی ددانه شکاوه‌که‌و وازیان له‌تۆله‌سه‌ندنه‌وه هینا، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فەرمووی: ((بیگومان له‌ناو به‌نده‌کانی خوادا که‌سی وا هه‌یه، ئه‌گه‌ر سویند بخوات به‌ خوا (شتیک ببی‌ت یان نه‌بی‌ت)، خوا سوینده‌که‌ی ناخات^(۳))).

۲۸۰۷ - حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ، أَرَاهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتِيْقٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ خَارِجَةَ بِنِ زَيْدٍ، أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَسَخْتُ الصُّحُفَ فِي الْمَصَاحِفِ، فَقَقَدْتُ آيَةً مِنْ سُورَةِ الْأَحْزَابِ، كُنْتُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ بِهَا، فَلَمْ أَجِدْهَا إِلَّا مَعَ خُزَيْمَةَ بِنِ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيِّ الَّذِي

(۱) پروانه: ۲۷۰۳.

(۲) واته: که‌س و کاری ئافه‌ته ددان شکیندراوه‌که رازی بوون خوینی ددانه شکاوه‌که وه‌رگرن و تۆله له خوشکه‌که‌ی ئه‌نه‌س نه‌که‌نه‌وه.

(۳) له‌به‌ر نه‌وه‌ی ئه‌و که‌سه‌ممانه‌ی به‌خوا هه‌یه که ئه‌و کاره‌ی بۆ ده‌کات.

جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَهَادَتَهُ شَهَادَةً رَجُلَيْنِ، وَهُوَ قَوْلُهُ: ﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ﴾ (۲۳) ﴿الْأَحْزَابُ﴾ (۱).

۲۸۰۷- خاریجه‌ی کور‌ی زه‌ید ده‌گیر‌یت‌ه‌وه که زه‌یدی کور‌ی سابیت ﷺ وتی: (له نووسینه‌وه‌ی) قور‌ئانه‌کاندا چه‌ند دانه‌یه‌کم نووسیه‌وه، وه له سوور‌ه‌تی (الْأَحْزَاب) ئایه‌تیکم لى وون بوو، که پێشتر له پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌بیست ده‌یخویندوه، جا لای که‌س نه‌مدۆزییه‌وه لای خوزیمه‌ی کور‌ی سابیتی نه‌نصارى نه‌بیست، که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ شایه‌تیدانی ئه‌وى به شایه‌تی دوو پیاو داده‌نا، وه ئه‌وه‌ش ئه‌م ئایه‌ته بوو: (له ناو باوه‌رداراندا پیاوانیک هه‌ن راستیان کرد له‌و په‌یمانه‌ی که دابوو‌یان به‌خوا).

۱۳ - بَابُ: عَمَلُ صَالِحٍ قَبْلَ الْقِتَالِ

وَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: إِنَّمَا تُقَاتِلُونَ بِأَعْمَالِكُمْ. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ (۲) كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿۲﴾ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنِينَ مَرْرُوسٍ ﴿۴﴾ ﴿الصف﴾.

۱۳- باسیک: کرده‌وه‌ی چاک له‌پیش جه‌نگدا

ئه‌بو دهردا ﷺ ده‌لی: بێگومان ئیوه به (پشتیوانی) کرده‌وه چاکه‌کانتان ده‌جه‌نگن. وه باسی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خواى به‌رز و بلند: (ئهی ئه‌وانه‌ی که بر‌واتان هێناوه! بۆچی ئه‌وه‌ی ده‌یڵێن ئه‌ه‌نجامی ناده‌ن؟) ﴿۲﴾ زۆر مایه‌ی رق و

تورپه‌یه لای خوا که هسه‌یه‌ک بلّین کرده‌وی پی نه‌که‌ن ﴿٣﴾ به‌راستی خوا که‌سانیکی خوش ده‌وی که به‌یه‌ک ریز ده‌جه‌نگن له‌پیی خوادا، ههر ده‌لیی کۆشکی قایمی چه‌سپیون ﴿٤﴾ الصف.

۲۸۰۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ الْفَرَارِيُّ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: أَمَّا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ مُقَنَّعٌ بِالْحَدِيدِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقَاتِلْ وَأُسْلِمَ؟ قَالَ: "أُسْلِمَ ثُمَّ قَاتِلْ". فَأَسْلَمَ ثُمَّ قَاتِلْ، فَقَتِلَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "عَمِلَ قَلِيلًا وَأَجَرَ كَثِيرًا".

۲۸۰۸- به‌را رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پیاویک که به زری رووخساری داپۆشیبوو هاته خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! بجه‌نگم یان مسوڵمان ببم؟ فه‌رمووی: ((مسوڵمان به، پاشان بجه‌نگه))، ئه‌ویش مسوڵمان بوو، پاشان دمستی به‌جه‌نگ کرد و کوژرا، ئینجا پیغه‌مبه‌ری خوا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فه‌رمووی: ((کرده‌وی که‌می کردو پاداشتی زۆری درایه‌وه)).

۱۴- بَابُ مَنْ آتَاهُ سَهْمٌ غَرِبٌ فَقَتَلَهُ

۲۸۰۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَبُو أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ أُمَّ الرَّبِيعِ بِنْتَ الْبَرَاءِ -وَهِيَ أُمُّ حَارِثَةَ بِنِ سُرَاقَةَ- أَتَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَلَا تُحَدِّثُنِي عَنْ حَارِثَةَ -وَكَانَ قُتِلَ يَوْمَ بَذْرِ أَصَابَهُ سَهْمٌ غَرِبٌ، فَإِنْ كَانَ فِي الْجَنَّةِ صَبَرْتُ، وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ اجْتَهَدْتُ عَلَيْهِ فِي الْبُكَاءِ؟ قَالَ: "يَا أُمُّ حَارِثَةَ، إِنَّهَا جَنَّانٌ فِي الْجَنَّةِ، وَإِنَّ ابْنَكَ أَصَابَ الْفِرْدَوْسَ الْأَعْلَى" ^(۱).

۱۴- باسی که سیک تیریکی ویلی بۆ هاتبیت و کوشتبیتی

۲۸۰۹- ئەنەسی کوری مالیک ﷺ دەگیرێتەوه که نوممو روبهییعی کچی بەرا^(۱) - که دایکی حاریسە کوری سوراقەیه - هاته خزمەتی پیغەمبەر ﷺ وتی: ئەی پیغەمبەری خوا! نایا باسی حاریسەم بۆ ناکەیت؟ که لهجهنگی بەدردا تیریکی ویل لی داو شەهید بوو، جا ئەگەر لهبههشتدایه ئارام دەگرم. خو ئەگەر وانەبیت ئەوهندهی بتوانم بۆی دەگیرم^(۲)، پیغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((ئەی دایکی حاریسە! بیگومان لهبههشتدا چەندین پله هەیه، وه دانیابه کورمکهت فیردموسی هەرمبەرزى بهرکهوتوو)).

۱۵- بابُ هَنْ قَاتِلَ لَتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا

۲۸۱۰- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلذُّكْرِ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَانُهُ، فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ قَالَ: "مَنْ قَاتَلَ لَتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ"^(۳).

۱۵- باسی گهزیهیی ئەو که سهی جهنگابیت تا وشەیی

خوا بهرزتر بیت

۲۸۱۰- ئەبو موسا ﷺ دەلی: پیاویک هاته خزمەتی پیغەمبەر ﷺ وتی: پیاو هەیه بۆ دەستکەوت دەجهنگیت، پیاو هەیه بۆ ئەوهی باسی بکریت دەجهنگیت،

(۱) ئینو حەجەر دەن: هەلەیه روبهییعی کچی نەزەر که دەبیتە پوری ئەنەسی کوری مالیک. (بروانه: فتح الباری: ۲۲/۷).

(۲) یان خوّم ماندوو دەکم له گریان بۆی.

(۳) بروانه: ۱۲۳.

وه پیاو هه‌یه بو ئه‌وه‌ی شوینی دیار بی (و بلّین نازایه) ده‌جه‌نگیت، جا کام له‌مانه له‌پیناوی خوادایه؟ فهرمووی: ((ئهو که‌سه‌ی جه‌نگابیت تا وشه‌ی خوا به‌رزتر بیت (به‌سه‌ر هه‌موو وشه‌یه‌کی تردا)، هه‌ر ئه‌وه له‌پیناوی خوادایه)).

۱۶- بَابُ مَنْ اغْبَرَّتْ قَدَمَاهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ، ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخَصَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطْئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ (التوبة).

۱۶- باسی گه‌وره‌یی ئه‌و که‌سه‌ی پێیه‌کانی له‌ جه‌نگ له‌پیناوی خوادا تو‌زاونی بووبن

هه‌روه‌ها باسی ئه‌م فهرمایشته‌ی خوای به‌رز و بلّند: (ئه‌ده‌مبوو خه‌لکی مه‌دینه و ده‌شته‌کیه‌کانی ده‌وروبه‌ری له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌جی بمینن و دواکه‌ون، وه گییانی خو‌یان له‌ گییانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ خۆشتر بو‌ی، ئه‌وه له‌به‌ر ئه‌ومیه که‌ بێگومان هه‌یج تینوو‌یه‌تی و ماندوو‌بوون و برسیتییه‌کیان له‌پێی خوادا تووش ناب‌ی، هه‌روه‌ها پ‌ی ناخه‌نه هه‌یج شو‌ینیک (له‌ خاکی کافران) که‌ ر‌قی کافرا‌نی پ‌ی هه‌ل‌سی و تو‌رمیان بکات، وه هه‌یج زیانی‌ک له‌دو‌ژمن نادمن، ئیلا به‌م کرده‌وانه کردمو‌میه‌کی چاکیان بو‌ دهنوو‌س‌ریت، بێگومان خوای گه‌وره پاداشتی چاکه‌کاران ون ناکات).

۲۸۱۱- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَزَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، أَخْبَرَنَا عَبَّادُ بْنُ رَافِعٍ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو عَبْسٍ هُوَ عَبْدُ

الرَّحْمَنِ بْنُ جَبْرِ- أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَا اغْبَرَّتْ قَدَمَا عَبْدٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَنَمَسَهُ النَّارُ"^(۱).

۲۸۱۱- نه بو عه بس که عه بدوره حماني کورې جه بره- ﷺ ده گيرېته وه که پيغه مبهري خوا ﷺ فه رمووی: ((هيچ که سيک نيهه پييه کاني له جهنگ له رپي خوادا توژاوی ببيت و دوزه خي بهر بکه ویت)).

۱۷- بَابُ مَسْحِ الْغُبَارِ عَنِ الرَّأْسِ فِي السَّبِيلِ

۲۸۱۲- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ لَهُ وَلَعَلِّي بِنِ عَبْدِ اللَّهِ: اثْنَا أَبَا سَعِيدٍ قَاسَمَعَا مِنْ حَدِيثِهِ. فَأَتَيْنَاهُ وَهُوَ وَأَخُوهُ فِي حَائِطٍ لَهُمَا يَسْقِيَانِهِ، فَلَمَّا رَأَا جَاءَ فَاحْتَبَى وَجَلَسَ فَقَالَ: كُنَّا نَنْقُلُ لَيْنَ الْمَسْجِدِ لَبَنَةً لَبَنَةً، وَكَانَ عَمَارٌ يَنْقُلُ لِبَنَتَيْنِ لِبَنَتَيْنِ، فَمَرَّ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ وَمَسَحَ عَنْ رَأْسِهِ الْغُبَارَ وَقَالَ: "وَيْحَ عَمَارٍ، تَقْتُلُهُ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ، عَمَارٌ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ وَيَدْعُوهُمْ إِلَى النَّارِ"^(۲).

۱۷- باسی سرین و لابر دنی ته پوتوژي رپي خوا به سره وه (ناپه سه ند نييه)

۲۸۱۲- عيکريمه ده لی: ئيبنو عه عباس ﷺ به نه و و عه لی کورې عه بدوللای وت: برؤ بؤ لای نه بو سه عيد و هه ردو وکتان گوئ له فه رمو وده کاني بگرن، ئيمه ش رپوشتين بؤ لای خوئ و براييه کی له باخيکی خوياندا بوون، ئاويان ده ديړا، ئينجا که نه بو سه عيد ئيمه ی بينی، هات بؤ لامان دانيشت و نه ژنوکانی هه لدا، ده ستي دايه بهر نه ژنوئ و دانيشت، وتی: ئيمه يه ک يه ک خشتی مزگه وتمان

(۱) پروانه: ۹۰۷.

(۲) پروانه: ۴۴۷.

دهگواستهوه (ههلمان دهگرت)، بهلام عهممار دوو دوو خشتی دهگواستهوه، پیغهمبریش ﷺ بهلای عهمماردا رۆیشت، تهپوتۆزی سهری سپی و لایبرد و فهرمووی: ((هاوار بۆ عهممار دهسته ستهمکارهکه دهیکۆژن، عهممار ئهوان بانگ دهکات بۆ لای خوا، ئهوان عهممار بانگ دهکهن بۆ ناگری دۆزهخ)).

۱۸- بابُ الْغَسْلِ بَعْدَ الْحَرْبِ وَالْغُبَارِ

۲۸۱۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُهُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا رَجَعَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَوَضَعَ السَّلَاحَ وَاغْتَسَلَ، فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ وَقَدْ عَصَبَ رَأْسُهُ الْغُبَارُ فَقَالَ: وَضَعْتَ السَّلَاحَ، فَوَاللَّهِ مَا وَضَعْتُهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "فَإَيْنَ". قَالَ هَا هُنَا. وَأَوْمَأَ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ. قَالَتْ: فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ^(۱).

۱۸- باسی خوشۆردن دواى جهنگ و تهپوتۆزاوی بوون (دروسته)

۲۸۱۳- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهگیرپتیهوه که پیغهمبری خوا ﷺ کاتیک لهغهزای خهندهق گهراپیهوه، چهکهکهی دانا و خوی شۆرد، جا جیبریل رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هاته خزمهتی که تهپوتۆز (وهك سهریپنج) لهسهری نیشتبوو، وتی: چهکهکهت دانا؟ سا به خوا من چهکهکهم دانهناوه، ئینجا پیغهمبری خوا ﷺ فهرمووی: ((دهی بۆ کوئ برۆم))، جیبریل رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فهرمووی: نا ئهوی و ناماژهی کرد بۆ بهنی قورمیزه، ئیتر پیغهمبری خوا ﷺ رۆیشت بۆ سهریان.

۱۹- **بابُ قَضَلِ قَوْلِ اللَّهِ ﷻ: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾ (۳۱) فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۱۷﴾ ﴿يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةِ رَبِّهِمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (۱۷۱) آل عمران.**

۱۹- باسی فه‌زێ و گه‌وره‌یی ئهم فه‌رمایشته‌ی خوا ﷻ: (هه‌رگیز وا گومان مه‌به‌ن ئه‌وانه‌ی له‌ری‌ی خوا‌دا کوژران ه‌ردوون، (نه‌خ‌یر وانیه‌) به‌ل‌کو ئه‌وانه‌ زین‌دوون لای په‌روه‌ردگاریان رۆ‌زی ده‌درێن شادمان و د‌ل‌خۆ‌شن به‌وه‌ی خوا پ‌ی‌ی به‌خ‌شیون له‌به‌ه‌ره‌و فه‌زێ‌ی خۆ‌ی، شادمان به‌وانه‌ی (برا تیکۆشه‌ره‌کانیان) که ه‌ی‌شتا نه‌گه‌یشتوون پ‌ی‌یان له‌ د‌وا‌ی (شه‌هیدبوونی)، ئه‌مان نه‌هیچ ترس‌ن‌کیان له‌سه‌ره‌ و نه‌ ئه‌وانه‌ هیچ غه‌م و خه‌فه‌ت‌یک ده‌خۆن شادمان و د‌ل‌خۆ‌شن به‌و به‌ه‌ره‌و زیاده‌ فه‌زله‌ی له‌لایه‌ن خوا‌وه (پ‌ی‌یان دراوه‌)، وه‌ به‌راستی خوا پ‌ادا‌شت‌ی بروا‌داران ون ناکات) آل عمران.

۲۸۱۴- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الَّذِينَ قُتِلُوا أَصْحَابَ بَيْتِ مَعُونَةَ ثَلَاثِينَ عَدَاةً، عَلَى رِغْلٍ وَذِكْوَانٍ وَعُصْبَةٍ عَصَبِ اللَّهِ وَرَسُولُهُ، قَالَ أَنَسُ: أُنْزِلَ فِي الَّذِينَ قُتِلُوا بِبَيْتِ مَعُونَةَ قُرْآنٌ قَرَأْتَاهُ ثُمَّ نُسِخَ بَعْدُ: بَلَّغُوا قَوْمَنَا أَنْ قَدْ لَقِينَا رَبَّنَا فَرَضِيَ عَنَّا وَرَضِينَا عَنْهُ.

۲۸۱۴- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ر‌ض‌ی‌ه‌ الله‌ عنه‌ ده‌لی: پ‌ی‌غه‌مه‌ری خوا ر‌ض‌ی‌ه‌ الله‌ عنه‌ له‌ سی نوێ‌زی به‌یانیدا د‌وعای ده‌کرد له‌و (کافر)انه‌ی که هاوه‌لانیان له‌ بیرى مه‌عونه‌دا شه‌هید

کرد، که بریتی بوون له: ریعل و زه‌گوان و عوصه‌یه، که سه‌رپنجی خواو
 پیغه‌مبه‌ره‌که‌یان کرد، ئه‌نه‌س ده‌لی: دهرباره‌ی ئه‌وانه‌ی له‌بیری مه‌عونه‌ کوژران
 (شه‌هید بوون) هورپان دابه‌زینراو ده‌مان خوینده‌وه، پاشان دواتر سراپه‌وه (که
 ئه‌مه‌بوو) به‌ هه‌ومه‌که‌مان رابگه‌یه‌نن که بیگومان ئیمه‌ به‌خزمه‌ت
 به‌رووردگارمان گه‌یشتین و لی‌مان رازی بوو، ئیمه‌ش له‌و رازی بووین.

۲۸۱۵- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: اضْطَبَحَ نَاسُ الْخَمْرِ يَوْمَ أُحُدٍ، ثُمَّ قَتَلُوا شُهَدَاءَ. فَقِيلَ لِسُفْيَانَ مِنْ آخِرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ؟ قَالَ لَيْسَ هَذَا فِيهِ^(۱).

۲۸۱۵- جابیری کوری عه‌بدوللا ﷺ ده‌لی: که‌سانیک سهر له‌به‌یانی ئه‌و رۆژه‌ی غه‌زای
 به‌در روویدا عاره‌قیان خواردوه، پاشان کوژران و شه‌هید بوون، جا به‌سوفیانیان^(۲) وت:
 له‌ کو‌تایی ئه‌و رۆژمه‌دا (کوژران)؟ سوفیان وتی: هه‌رمووده‌که‌ ئه‌وه‌ی تیدا نییه‌.

۲۰- بَابُ ظِلِّ الْمَلَائِكَةِ عَلَى الشَّهِيدِ

۲۸۱۶- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ: جِئَءَ بِأَبِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ مَثَلَ بِهِ وَوُضِعَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَذَهَبَتْ أَكْشِفُ عَنْ وَجْهِهِ، فَنَهَانِي قَوْمِي، فَسَمِعَ صَوْتَ صَاحِبَةٍ فَقِيلَ: ابْنَةُ عَمْرٍو، أَوْ أُخْتُ عَمْرٍو. فَقَالَ: "لِمَ تَنْبِكِي -أَوْ: لَا تَنْبِكِي- مَا زَالَتِ الْمَلَائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا". قُلْتُ لِمَ صَدَقَتْ: أَفِيهِ "حَتَّى رُفِعَ؟" قَالَ: رُفِعَ قَالَهُ^(۳).

(۱) پروانه: ۴۰۴۴، ۴۶۱۸.

(۲) که به‌کیکه له‌وانه‌ی ئه‌م هه‌رمووده‌ی گپراوه‌ته‌وه.

(۳) پروانه: ۱۲۴۴.

۲۰- باسی سیبه‌رکردنی فریشته‌کان له‌سه‌ر (لاشه‌ی) شه‌هید

۲۸۱۶- جابیر رضی الله عنه ده‌لی: تهرمی باوکم هینرایه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنه که شیوینرابوو، وه له‌به‌رده‌میدا دانرا، منیش رویشتم نه‌و قوماشه‌ی به‌سه‌ر رووخساریه‌ومیه لایبده‌م، به‌لام خزمه‌کانم نه‌یانهیشت، جا (پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنه) گوئی له‌شین و شه‌پۆری ئافره‌تیک بوو، وترا: کچی عه‌مه‌ره یان خوشکی عه‌مه‌ره، نه‌وسا پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنه فه‌رمووی: ((بۆچی ده‌گريت یان مه‌گری، به‌رده‌وام فریشته‌کان به‌باله‌کانیان سیبه‌ری بۆ ده‌که‌ن)). (ئیمامی بوخاری ده‌لی: به‌صه‌ده‌قه‌م وت: ئایا له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا ئه‌مه‌شی تیایه: ((هه‌تا تهرمه‌که‌ی هه‌لگیرا؟^(۱))) صه‌ده‌قه‌ وتی: له‌وانه‌یه (پیغه‌مبه‌ر رضی الله عنه) فه‌رمووبیتی.

۲۱- بَابُ تَمَنِّي الْمَجَاهِدِ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا

۲۸۱۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رضی الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: "مَا أَحَدٌ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا وَلَهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ، إِلَّا الشَّهِيدُ، يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ؛ لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ"^(۲).

۲۱- باسی ئاوات خواستنی جه‌نگاوهر (ی شه‌هید بوو) که جارێکی تر بگه‌ریته‌وه بۆ دنیا (شه‌هید بیته‌وه)

۲۸۱۷- ئه‌نه‌سی کوری مالیک رضی الله عنه له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی الله علیه و آله ده‌گه‌ریته‌وه فه‌رموویه‌تی: ((که‌س نییه‌ بپرواته به‌هه‌شته‌وه و جه‌زبکات بگه‌ریته‌وه بۆ دنیا، وه هه‌رچی له‌دنیایه‌ی هی

(۱) له‌لایه‌ن هاوه‌لانه‌وه برדיان ناشتیان.

(۲) پروانه: ۲۷۹۵.

ئهو بیت، جگه له شهید که ئاوات ده‌خوازیت بگه‌رپێته‌وه بۆ دنیاو ده جاری تر بکوژریت (شهید بیت)، له‌بهر ئهو ریزو پله‌یه‌ی ده‌ییینی که شهید هه‌یه‌تی)).

۲۲ - باب: الْجَنَّةُ تَحْتَ بَارِقَةِ السُّيُوفِ

وَقَالَ الْمُغِيرَةُ: بُنْ سُعْبَةَ أَخْبَرَنَا نَبِيُّنَا ﷺ عَنْ رَسُولِهِ رَبَّنَا: "مَنْ قُتِلَ مِمَّا صَارَ إِلَى الْجَنَّةِ".
وَقَالَ عُمَرُ ﷺ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَلَيْسَ قَتَلْنَا فِي الْجَنَّةِ وَقَتَلَاهُمْ فِي النَّارِ؟ قَالَ: "بَلَى".

۲۲- باسیک: به‌ه‌شت له‌ژێر شه‌وقدانه‌وه‌ی شمشیره‌کاندايه

موغیره‌ی کوری شوعبه ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ره‌که‌مان ﷺ له‌ رێگه‌ی په‌یامه‌که‌ی په‌روم‌دگارمانه‌وه‌ هه‌والی پێداوین: ((هه‌رک‌ه‌س له‌ ئیمه‌ (له‌ پیناو خوادا) بکوژریت، ده‌جیته‌ به‌ه‌ه‌شته‌وه)). وه‌ عومه‌ر ﷺ به‌پێغه‌مبه‌ری ﷺ وت: ئایا کوژراوه‌کانی ئیمه‌ له‌به‌ه‌ه‌شتدا نین، وه‌ کوژراوه‌کانی ئه‌وان (کافران) له‌ دۆزه‌خدا نین؟ هه‌رمووی: ((به‌لی وایه)).

۲۸۱۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرِو، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمِ أَبِي النَّضْرِ -مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، وَكَانَ كَاتِبَهُ- قَالَ: كَتَبَ إِلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "وَأَعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلِّ السُّيُوفِ". تَابَعَهُ الْأَوْسِيُّ عَنْ ابْنِ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ^(۱).

۲۸۱۸- مووسای کوری عوقبه ده‌گێرپێته‌وه له‌ سالیمی ناسراو به‌ ئه‌بو نه‌زر- نازادکراوی عومه‌ری کوری عوبه‌یدوللا که سالیم نووسه‌ری ئه‌و بوو- ده‌لی:

(۱) پروهانه: ۲۸۳۳، ۲۹۳۳، ۲۹۶۵، ۲۹۶۶، ۳۰۲۵، ۳۰۲۵، ۴۱۱۵، ۶۳۹۲، ۷۲۳۷، ۷۴۸۹.

عەبدوللای کورپی ئەبو ئەوفا (ﷺ) بۆی نووسی که پیغمەمبەری خوا ﷺ فەرمووی:
 ((وہ چاک بزائن کہ بیگومان بەهەشت لەژێر سیبەری شمشیرەکاندايە)).
 ئومێسی لە ئیبنو ئەبو زینادەوہ لە مووسای کورپی عوقبەوہ ئەو فەرموودە
 گیراوەتەوہ و پالێشتی فەرموودەکی پیشوو دەمکات، کہ موعاویە ی کورپی عەمەر
 گیراویەتیەوہ.

٢٣- بَابُ مَنْ طَلَبَ الْوَلَدَ لِلْجِهَادِ

٢٨١٩- وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رِبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ - عَلَيْهِمَا السَّلَامُ - لَأُطَوِّفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلَى مِائَةِ امْرَأَةٍ - أَوْ تِسْعٍ وَتِسْعِينَ - كُلُّهُنَّ يَأْتِي بِقَارِيسٍ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ: إِنْ شَاءَ اللَّهُ. فَلَمْ يَقُلْ: إِنْ شَاءَ اللَّهُ، فَلَمْ يَحْمِلْ مِنْهُنَّ إِلَّا امْرَأَةً وَاحِدَةً، جَاءَتْ بِشِقِّ رَجُلٍ، وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَوْ قَالَ: إِنْ شَاءَ اللَّهُ، لَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فُرْسَانًا أَجْمَعُونَ" ^(١).

۲۳- یاسی ئەو کەسە داوا (لەخوا) کردییت منداڵی

بېن بۆ ئەۋەتى جىھاد بىكەت لىرىنى خۇدا

۲۸۱۹- نہبو هورمیره ﷺ له پښه مېمری خواوه ﷺ دهگیرېته وه که فہرموویہ تی:
 ((سولہیمانی کورې داوود (سہلامی خویان لی بی) فہرمووی: سویند بی نہمشو
 بگہریم بہسہر سہد یان نہومدو نو - نافرمندا (سہرجییان لہگہل بکہم، کہ
 ہہموویان حہلالی خوئی بوون)، ہہر ہہموویان یہکی نہسپ سواریکیان ببیت
 لہریی خوادا جیہاد بکات، جا فریشتمہ کی ہاورپی پیی وت: بلئی: نہگہر خوا

ویستی، به‌لام نهو نه‌یوت نه‌گهر خوا ویستی، بویه هیچ ئافره‌تیکیان سکی پر نه‌بوو جگه له‌دانه‌یه‌کیان، نه‌ویش نیوه کورپکی بوو، جا سویند بهو زاته‌ی گیانی موحه‌مه‌دی به‌دهسته، نه‌گهر بیوتایه نه‌گهر خوا ویستی، هه‌موویان (ده‌بوون و) وه‌ك سوارچاك له‌رپی خوادا جیهادیان ده‌کرد).

۲۴- بابُ الشَّجَاعَةِ فِي الْحَرْبِ وَالْجُنِّ

۲۸۲۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ وَاقِدٍ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ، وَأَشَجَعَ النَّاسِ، وَأَجْوَدَ النَّاسِ، وَلَقَدْ فَرَعَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ، فَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ سَبَقَهُمْ عَلَى فَرَسٍ، وَقَالَ: "وَجَدْنَاهُ بَحْرًا"^(۱).

۲۴- باسی ئازایه‌تی و ترسنۆکی له جه‌نگدا

۲۸۲۰- نه‌هه‌س رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ چاکترین که‌س بوو، ئازاترین که‌س بوو، به‌خشنده‌ترین که‌س بوو، بێ‌گومان خه‌لکی مه‌دینه رۆژنیکیان ترسنۆکیان بۆ دروست بوو، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌سوار نه‌سپێکه‌وه پێش هه‌موویان که‌وت^(۲)، (که‌ گه‌راپه‌وه) هه‌رمووی: ((ئه‌م نه‌سپه زۆر خێراو به‌هه‌له‌مه‌ته)).

۲۸۲۱- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جُبَيْرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي جُبَيْرُ بْنُ مُطْعِمٍ، أَنَّهُ بَيْنَمَا هُوَ يَسِيرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ النَّاسُ، مَقْلَةً مِنْ حَنْثٍ، فَعَلِقَهُ النَّاسُ يَسْأَلُونَهُ حَتَّى اضْطَرُّوهُ إِلَى

(۱) پروانه: ۲۶۲۷.

(۲) له‌ رۆیشتن بۆ جێگای مه‌ترسێه‌که و هه‌وآل زانینی له‌ ده‌ووبه‌ری مه‌دینه.

سَمَرَةٍ، فَخَطَفَتْ رِدَاءَهُ، فَوَقَفَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: "أَعْطُونِي رِدَائِي، لَوْ كَانَ لِي عَدُوٌّ هَذِهِ الْعِضَاءُ نَعَمًا لَقَسَمْتُهُ بَيْنَكُمْ، ثُمَّ لَا تَجِدُونِي بَخِيلًا وَلَا كَذُوبًا وَلَا جَبَانًا"^(۱).

۲۸۲۱- موحه‌مه‌دی کۆری جوبه‌یر ده‌لی: جوبه‌یری کۆری موتعیم ﷺ هه‌والی پیدام له‌کاتی‌کدا ئه‌و له‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ ده‌روێشت، هاوه‌لانیشی له‌گه‌لدا بوو، له‌حونه‌ین^(۲) ده‌گه‌رایه‌وه، خه‌لکی به‌رۆکیان گرت و داوایان لی ده‌کرد تا پێچایانه پال دره‌ختیکی سه‌موره^(۳)، ئینجا عاباکه‌ی (لیی ئالسکاو) راکیشا^(۴)، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ وه‌ستاو فه‌رمووی: ((عاباکه‌م بده‌نه‌وه، ئه‌گه‌ر به‌نه‌ندازه‌ی ژماره‌ی ئه‌و دره‌ختانه ناژه‌لم هه‌بوایه دابه‌شم ده‌کرد له‌ نیوانتاندا، پاشان منتان نه‌ده‌دی نه‌به‌رژده‌یی و چروکی، نه‌ به‌ درۆزنی و نه‌ به‌ ترسنۆکی)).

۲۵- بَابُ مَا يُتَعَوَّذُ مِنَ الْجُبْنِ

۲۸۲۲- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرِو، سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ مَيْمُونٍ الْأَوْدِيَّ قَالَ: كَانَ سَعْدٌ يُعَلِّمُ بَنِيهِ هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ كَمَا يُعَلِّمُ الْمُعَلِّمُ الْعِلْمَانَ الْكِتَابَةَ، وَيَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَتَعَوَّذُ مِنْهُمْ دُبْرَ الصَّلَاةِ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمُرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ". فَحَدَّثْتُ بِهِ مُضْعَبًا فَصَدَّقَهُ^(۵).

(۱) بروهانه: ۳۱۴۸.

(۲) حونه‌ین شیوێکه له‌ نێوان مه‌ککه و تانیفدایه.

(۳) دره‌ختیکی درکاوییه له‌ بیاباندا ده‌روێ.

(۴) یان ده‌شته‌کییه‌کان عاباکه‌یان برد. بروهانه: إرشاد الساری: ۳۱۶/۶.

(۵) بروهانه: ۶۳۶۵، ۶۳۷۰، ۶۳۷۴، ۶۳۹۰.

۲۵- باسی ئه‌وه‌ی په‌نا‌ی پێده‌گیرێ له ترسنۆکی

۲۸۲۲- عه‌م‌ری کور‌ی مه‌یموونی ئه‌ودیی ده‌لی: سه‌عد مندا‌له‌کانی فی‌ری ئه‌م چه‌ند وشه‌یه ده‌کرد، وه‌ک چۆن مامۆستا نه‌وجه‌وان فی‌ری نووسین و خویندن ده‌کات، وه‌ ده‌یوت: بێگومان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ په‌نا‌ی ده‌گرت به‌ خوا لیان له‌پاش نوێژه فه‌رزه‌کان: ((خوایه! من په‌نات پێ ده‌گرم له‌ترسنۆکی، وه‌ په‌نات پێ ده‌گرم که بکه‌ومه ته‌مه‌نی په‌ککه‌وته‌یی، وه‌ په‌نات پێ ده‌گرم له‌ناشووبی دونیا، وه‌ په‌نات پێ ده‌گرم له‌سزای ناوگۆر))، (عه‌بدوله‌لیکی کور‌ی عومه‌یر ده‌لی: ئینجا ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌م بۆ مو‌صعب^(۱) گیرا‌یه‌وه و ئه‌ویش پشت راستی کرده‌وه.

۲۸۲۳ - حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْهَرَمِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ"^(۲).

۲۸۲۳- ئه‌نه‌سی کور‌ی مالیک ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌میشه ده‌یفه‌رموو: ((خوایه! په‌نات پێ ده‌گرم له ته‌مه‌لی و سستی و ترسنۆکی و پیری، وه‌ په‌نات پێ ده‌گرم له ناشووب و تافیکردنه‌وه‌ی زیان و مردن، وه‌ په‌نات پێ ده‌گرم له سزای (ناو) گۆر)).

۲۶- بَابُ مَنْ حَدَّثَ بِمَشَاهِدِهِ فِي الْحَرْبِ

قَالَ أَبُو عُمَانَ، عَنْ سَعْدٍ.

۲۸۲۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا حَاتِمٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: صَحِبْتُ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ وَسَعْدًا وَالْمِقْدَادَ بْنَ الْأَسْوَدِ وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ

(۱) که کور‌ی سه‌عه‌ه که فه‌رمووده‌که‌ی له پێغه‌مبه‌ر ﷺ گیراوه‌ته‌وه.

(۲) پ‌روانه: ۴۷۰۷، ۶۳۶۷، ۶۳۷۱.

عَوْفٍ ﷺ قَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا مِنْهُمْ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، إِلَّا أَنِّي سَمِعْتُ طَلْحَةَ يُحَدِّثُ عَنْ يَوْمٍ أُحِدٍ ^(۱).

۲۶- باسی که سیّک باسی به‌شداریه‌کانی خۆی بکات له جه‌نگه‌کاندا

ئەبو عوسمان له سه‌عدموه فه‌رموودمیه‌کی له‌و جوّره ده‌گێڕێته‌وه ^(۲).
۲۸۲۴- سانییی کوری یه‌زید ده‌لی: هاوڕێیه‌تی هه‌ریه‌ک له‌ ته‌لحه‌ی کوری
عوبه‌یدووللا و سه‌عد و میقدادی کوری نه‌سوود و عه‌بدوهره‌حمانی کوری عه‌وفم
ﷺ کردوو، له‌ هه‌یچیانم نه‌بیستوو هه‌رمووده‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ بگێڕێته‌وه،
ته‌نها ئه‌وه نه‌بیّت له‌ ته‌لحه‌م بیست باسی رۆژی (غه‌زای) نوحوودی ده‌کرد.

۲۷- بَابُ وَجُوبِ النَّفِيرِ وَمَا يَجِبُ مِنَ الْجِهَادِ وَالنِّيَّةِ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿أَنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ ^(۱) لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَا تَبِعُوكَ وَلَكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ^(۲) ﴿التَّوْبَةُ، وَقَوْلِهِ: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَالُكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ أَنْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتَأْذَنُونَ إِلَى الْأَرْضِ أَرْضَيْكُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ﴾ ^(۳) ﴿التَّوْبَةُ، إِلَى قَوْلِهِ: ﴿عَلَى كُلِّ شَأْنٍ فَلْيُزِمُوا﴾ ^(۴) ﴿التَّوْبَةُ. يُذَكِّرُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: ﴿فَأَنْفِرُوا ثُبَاتٍ﴾ ^(۵) ﴿النِّسَاء: سَرَايَا مُتَفَرِّقِينَ، يُقَالُ: أَحَدُ الثُّبَاتِ: ثُبَّةٌ.

(۱) بروانه: ۴۰۶۲.

(۲) سه‌یری فه‌رمووده‌کانی (۳۷۲۲، ۳۷۲۳، ۴۳۲۶، ۴۳۲۷) بکه.

۲۸۲۵- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ يَوْمَ الْفَتْحِ: "لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ، وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ، وَإِذَا اسْتَنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا"^(۱).

۲۷- باسی پټو یستبوونی دهرچوون بو جیهاد، وه باسی ئه ئهندازهی پټو یسته له جیهاد و نییه ت بوون له باره وه

ههرومها باسی ئهه فهرمایشتهی خوای بهرز و بلند: (بروون و دهرچن (بو جیهاد) چ سووک بن (لهش ساغ و دمو له مهند و دمه لاتدار بن)، چ قورس و گران بن (نه خوش و هه زار بن)، تیبکووشن به مال و گیانتان له ریگای خوادا، ئه ومتان چاکتره بو تان ئه گهر بزائن ئه گهر دمه سکه وتیکی نزیک و سه فهریکی ئاسان بوایه ئهوا شوینت ده که وتن (دمرده چوون له گه لتان)، به لام (برینی) ریگه ی دوور و دروار (ی جهنگی ته بووک) بو ئهوان ناره حه ته، وه بیگومان (باش گه رانه وتان له ته بووک) سویند ده خون به خوا ئه گهر بمانتوانیابیه له گه لتان دمرده چووین (بو جیهاد)، ئهوانه خو یان دمفه وتینن، وه خوا دمرانی به راستی ئهوانه دروژنن). وه باسی ئهه فهرمایشتهی خوا: (ئه ی ئهوانه ی که باومر تان هی ناوه! ئیوه جیتانه کاتیک بیتان بوتری دهرچن (بو جیهاد) له ری خوادا، له شوینی خو تان ناجولین (خو تان دوا ده خه ن)؟! ئایا ئیوه رازین بهم ژیان ی دنیا له جیاتی پاشه روژ؟! تا ده گاته ئهه فهرمایشته (به توانایه به سه ر هه موو شتی کدا). وه له ئیبنو عه بباسه وه رضي الله عنه گیر دراومه وه، وتوویه تی: ﴿فَانْفِرُوا ثَبَاتٍ﴾ النساء، واته: دهرچن بو جیهاد به جهند له شکریه کی پرژ و بلاو، وه دمو تری ت: تاکی (الثبات) بریتیه له: (ثبته).

۲۸۲۵- ئیبنو عه‌باباس رضی اللہ عنہ ده‌لی: بێغه‌مبه‌ر رضی اللہ عنہ له‌ رۆژی ئازادکردنی مه‌که‌که‌ فه‌رمووی: ((دوای ئازادکردنی مه‌که‌که‌ کوچکردنی (واجب) نییه‌، به‌لام جیهاد و نییه‌تی جیهاد به‌رده‌وامه‌، وه‌ نه‌گه‌ر داوای دهرجوونتان لی کرا (بو جیهاد)، نه‌وا دهریجن)).

۲۸- بَابُ الْكَافِرِ يَقْتُلُ الْمُسْلِمَ ثُمَّ يُسْلِمُ فَيُسَدِّدُ بَعْدُ وَيُقْتَلُ

۲۸۲۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: "يُضْحَكُ اللَّهُ إِلَى رَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ، يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلُ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيُسْتَشْهَدُ".

۲۸- باسی (هوکمی) کافرێک مسوڵمانێک بکوژیت، پاشان مسوڵمان ببیت، دواتر به‌رێک و پێکی له‌سه‌ری بروت و بکوژریت (شه‌ید ببیت)

۲۸۲۶- ئه‌بو هوره‌یره رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه‌ له‌ بێغه‌مبه‌ری خواوه صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رموویه‌تی: ((خوا بپێده‌که‌نیت به‌هۆی دوو بپاوه‌وه‌، یه‌کیکیان نه‌وی تریان ده‌کوژیت و هه‌ردووکیان دهرۆنه‌ به‌هه‌شته‌وه‌، نه‌م (مسوڵمانه‌)یان له‌رپیی خوادا ده‌جه‌نگیت و ده‌کوژریت^(۱)، پاشان خوا ته‌وبه‌ له‌بکوژه‌که‌ گه‌را ده‌کات (و ده‌جه‌نگیت) و شه‌هید ده‌بیت)).

۲۸۲۷- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَنبَسَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم وَهُوَ بِخَيْرٍ بَعْدَ مَا افْتَتَحُوهَا، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَسْهَمَ لِي. فَقَالَ بَعْضُ بَنِي سَعِيدٍ بْنِ الْعَاصِ: لَا تُسْهِمَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ أَبُو

(۱) به‌ده‌ستی کافره‌که‌یان ده‌کوژریت.

مُرَيْرَةَ: هَذَا قَاتِلُ ابْنِ قَوْقَلٍ. فَقَالَ ابْنُ سَعِيدٍ بَنِ الْعَاصِ: وَاعَجَبًا لَوَيْرٍ تَدَلَّى عَلَيْنَا مِنْ قَدُومِ صَّانٍ، يَنْعَى عَلَى قَتْلِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ أَكْرَمَهُ اللَّهُ عَلَى يَدَيَّ وَلَمْ يُهْنِي عَلَى يَدَيْهِ. قَالَ: فَلَا أَدْرِي أَشْهَمَ لَهُ أَمْ لَمْ يُسْهِمَ لَهُ^(۱).

۲۸۲۷- عهنبه‌سه‌ی کوری سه‌عید له ئەبو هورمیره ﷺ ده‌گێڕێته‌وه و ده‌لی: جوومه خزمه‌تی پێغه‌مبهری خوا ﷺ کاتیک له خه‌یبه‌ر بوو، دوا‌ی ئەوه‌ی ئازادیان کردبوو، وتم: ئە‌ی پێغه‌مبهری خوا ﷺ (له ده‌ستکه‌وته‌کان) به‌شم بده، که‌سیک^(۲) له به‌نی سه‌عیدی کوری عاص وتی: ئە‌ی پێغه‌مبهری خوا ﷺ به‌شی مه‌ده، ئەبو هورمیره‌ش وتی: ئە‌مه (ئه‌بان) بکوژی ئیبنو^(۳) قه‌وقه‌له، ئە‌بانی کوری سه‌عیدی کوری عاصیش وتی: سه‌رم سوور ده‌میئێ له‌م چاله‌که‌یه^(۴) له (قَدُومِ صَّانٍ)^(۵) له‌وه داباریوه به‌سه‌رماندا، تانه له‌من ده‌دا به‌کوشتنی پیاویکی مسوولمان، که‌ خوا رێزدار‌ی کردوه (به‌ کوشتنی) به‌ ده‌ستی من، وه‌ منی بێ رێز نه‌کرد به‌کوشتنم به‌ده‌ستی ئە‌و^(۶)، (عه‌نبه‌سه) وتی: جا نازانم پێغه‌مبهر ﷺ به‌شی ئە‌بو هورمیره‌ی دا یان به‌شی نه‌دا.

۲۹- بَابُ مَنِ اخْتَارَ الْغَزْوَ عَلَى الصَّوْمِ

۲۸۲۸- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا ثَابِتُ الْبُنَانِي قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ لَا يَصُومُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ أَجْلِ الْغَزْوِ، فَلَمَّا قُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ لَمْ أَرَهُ مُفْطِرًا إِلَّا يَوْمَ فِطْرٍ أَوْ أَضْحَى.

(۱) پروانه: ۴۲۳۷، ۴۲۳۸، ۴۲۳۹.

(۲) که ناوی ئە‌بانی کوری سه‌عیده.

(۳) ناوی نوعمانه.

(۴) چاله‌ک: گیانداریکی قه‌له‌وی پانه‌که‌له‌ی چوارپێته، گۆشتی ده‌خوڕی. فه‌ره‌ه‌نگی خال: ۱۶۵.

(۵) ناوی شوپێتیکه و لاتی ده‌وس که هۆزه‌که‌ی ئە‌بو هورمیره‌یه.

(۶) ئە‌گه‌ر به‌ده‌ستی ئە‌و بکوژرا‌یما‌یه به‌کافری ده‌مردم.

۲۹- باسی که سیک غمزا هه‌لبژێرت له به‌ران به‌ر رۆژوو گرتندا

۲۸۲۸- ئەنەسی کوری مالیک رضی اللہ عنہ دەلی: ئەبو تەلحە لە سەر دەمی پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم به‌رۆژوو نەدمبوو لە پێناو بەشداری غەزاکاندا، جا که پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم وفاتی کرد، نەمدیوه به‌رۆژوو نەبیت جگە لە جەژنی رەمەزان و جەژنی قوربان.

۳۰- باب: الشَّهَادَةُ سَبْعُ سَوَى الْقَتْلِ

۲۸۲۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: "الشَّهَادَةُ خَمْسَةٌ: الْمَطْعُونُ، وَالْمَبْطُونُ، وَالْغَرِقُ، وَصَاحِبُ الْهَذْمِ، وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ"^(۱).

۳۰- باسیک: (جۆره‌کانی) شه‌یدبوون حه‌وته جگە له کوژان له‌رێی خوادا

۲۸۲۹- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه که پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرموویه‌تی: ((شه‌یده‌کان پێنجن^(۲): به‌تاعوون مردوو، به‌سک ئێشه‌ مردن، خنکاو، شت به‌سەردا روخاو، شه‌ید له‌رێی خوادا)).

۲۸۳۰- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: "الطَّاعُونُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ"^(۳).

۲۸۳۰- ئەنەسی کوری مالیک رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه له پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم که فەرموویه‌تی: (((مردن) به‌تاعوون شه‌یدیه‌ بۆ هه‌موو مسوڵمانیک)).

(۱) بر‌وانه: ۶۵۳.

(۲) نێام مالیک له‌مۆته‌ندا به‌م جۆره‌ گێراویه‌تی‌وه: (الشَّهَادَةُ سَبْعَةٌ سِوَى الْقَتْلِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) واته: شه‌یده‌کان هه‌وتن جگە له شه‌یدی رێکه‌ی خودا. (إرشاد الساري: ۳۲۴/۶).

(۳) بر‌وانه: ۵۷۳۲.

۳۱- **بابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى:** ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَلَا وَعَدَ اللَّهُ الْخَسْفَ وَقَضَى اللَّهُ

الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٥٠﴾ دَرَجَتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥١﴾﴾ النساء.

۲۸۳۱- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ رضي الله عنه يَقُولُ لَمَّا نَزَلَتْ:

﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ﴿٥٠﴾﴾ النساء. دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم زَيْدًا، فَجَاءَ بِكَفٍ فَكَتَبَهَا، وَشَكَأ

ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ ضَرَارَتَهُ فَتَرَكْتُ: ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ﴾ ﴿٥١﴾﴾ النساء ^(۱).

۳۱- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوا‌ی به‌رز و بلند: (یه‌کسان نین

دانیش‌توو‌ان (له جیهادی رپی خوادا) له باوه‌رداران، جگه له خاوه‌ن

عوز‌ره‌کان له‌گه‌ل تیکۆشهرانی رینگه‌ی خوادا به‌مال و گیانیان، خوا

باوی تیکۆشهران به مال و گیانیانی داوه به‌سەر دانیش‌توو‌ان (له

جیهاد) دا به‌پله‌یه‌ک، وه هه‌ریه‌ک له‌و دوو تاقمه‌ خوا به‌لینی

پادا‌شتی زۆر چاکی پت دا‌ون (که به‌هه‌شته)، وه خوا ریزی

تیکۆشهرانی داوه به‌سەر دانیش‌توو‌ه‌کاندا به پادا‌شتیکی گه‌وره

له‌لای (خوا) وه پله‌ی زۆر و لی‌خۆش‌بو‌ون و میهره‌بان‌یان بۆ هه‌یه، وه

خوا هه‌میشه لی‌بو‌رده‌ی میهره‌بانه).

۲۸۳۱- ئەبو ئیسحاق ده‌لی: له به‌رائم رضي الله عنه بیست ده‌یوت: کاتیک ئەم ئایه‌ته:

(یه‌کسان نین دانیش‌توو‌ان (له جیهادی رپی خوادا) له باوه‌رداران) دابه‌زی،

پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم زمیدی بانگ کرد و (نی‌سکیکی) ده‌فه‌ی شانی هینا و

ئایه‌ته‌که‌ی نووسیه‌وه، وه ئیبنو ئوممی مه‌کتوم سکا‌لای نابینایی لای پێغه‌مبه‌ر

ﷺ کرد، بهو هوپه‌وه ئهم ئایه‌ته: (یه‌گسان نین دانیشتووآن (له جیهادی رپی خوادا) له باومپراران جگه له خاومن عوزره‌کان (نه‌خۆش، کوپر، شهل)) دابه‌زی.

۲۸۳۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ الزُّهْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّهُ قَالَ: رَأَيْتُ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ، فَأَقْبَلْتُ حَتَّى جَلَسْتُ إِلَى جَنْبِهِ، فَأَخْبَرَنَا أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَلَى عَلَيْهِ: ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۝﴾ النساء.

﴿وَالْجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۝﴾ النساء. قَالَ: فَجَاءَهُ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ وَهُوَ مُلْهًا عَلَيَّ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ أَسْتَطِيعُ الْجِهَادَ لَجَاهَدْتُ. وَكَانَ رَجُلًا أَعْمَى، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى عَلَى رَسُولِهِ ﷺ وَفَخِذَهُ عَلَى فَخِذِي، فَتَقَلَّتْ عَلَيَّ حَتَّى خِفْتُ أَنْ تَرُضَ فَخِذِي، ثُمَّ سُرِّي عَنْهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ: ﴿عَبْرَ أُولِي الْأَرْوَاحِ ۝﴾ النساء^(۱).

۲۸۳۲- سه‌هلی کورپی سه‌عدی ساعیدی ﷺ ده‌گپ‌رپته‌وه و ده‌لی: مه‌روانی کورپی حه‌که‌مم بینی له مزگه‌وت(ی مه‌دینه) دانیشتوو، منیش هاتم له ته‌نیشته‌وه دانیشتم، جا بو‌ی گپ‌رپنه‌وه که زمیدی کورپی سابیت بو‌ی گپ‌راومه‌وه که پپ‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئهم ئایه‌ته‌ی بو‌ی خوینده‌وه: ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ۝﴾، ﴿وَالْجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۝﴾^(۲). وتی: ئینجا ئیبنو ئوممی مه‌کتوم هاته‌ خزمه‌تی له کاتی‌کدا ئایه‌ته‌که‌ی بو‌من ده‌خوینده‌وه، وتی: ئه‌ی پپ‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌گهر توانای جیهادم هه‌بوایه جیهادم ده‌کرد، ئه‌و بی‌او‌یک‌ی نابینا بو‌و، ئه‌وسا خوای تا‌ک و بل‌ند قورپانی بو‌ی پپ‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ دابه‌زاند، له‌وکاته‌دا رانی

(۱) پروانه: ۴۵۲۹.

(۲) پپ‌شتر مانای ئهم ئایه‌ته‌مان کرد.

به‌سه‌ر پانمه‌وه بوو، زۆر قورس بوو به‌سه‌ر پانمه‌وه، به‌جۆرێك هه‌تا ترسام پانم ورد و خاش بێت، پاشان نه‌و قورساییه له‌سه‌ری نه‌ما، خوا ﷻ نه‌م (به‌شه) نایه‌ته‌ی بۆ دابه‌زانده: ﴿عَبْرَ أُولَى الْأَصْرِ ۝۱۵﴾ النساء^(۱)، واته: جگه له‌ خاوه‌ن عوزره‌كان (وه‌ك نه‌خۆش و كوێر و شه‌ل).

۳۲- بابُ الصَّبْرِ عِنْدَ الْقِتَالِ

۲۸۳۳- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمِ أَبِي النَّضْرِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أُوَيْيَةَ كَتَبَ، فَقَرَأْتُهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "إِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا"^(۲).

۳۲- باسی فه‌زلی دان به‌خۆداگرتن له‌ جه‌نگ و جیهاددا

۲۸۳۳- سالمی نه‌بو نه‌ز ده‌گێڕێته‌وه که عه‌بدوڵلای کوری نه‌بو نه‌وفا ﷺ نامه‌یه‌کی نووسی (بۆ عه‌بدوڵلای کوری عومه‌ر)، منیش خویندمه‌وه، که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷻ فه‌رمووێه‌تی: ((ئه‌گه‌ر به‌کافه‌ران گه‌یشتن (له‌ جه‌نگدا) نه‌وه نارام گه‌رن و دان به‌خۆتاندا بگه‌رن)).

۳۳- بابُ التَّخْرِيزِ عَلَى الْقِتَالِ وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿حَرِضَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ ۝۱۵﴾ الأنفال.

۲۸۳۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: حَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْخَنْدَقِ فَإِذَا الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ يَخْفِرُونَ فِي غَدَاةٍ بَارِدَةٍ، فَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ عِبِيدٌ يَعْمَلُونَ ذَلِكَ لَهُمْ، فَلَمَّا رَأَى مَا بِهِمْ مِنَ النَّصَبِ وَالْجُوعِ قَالَ: "اللَّهُمَّ إِنَّ الْعَيْشَ عَيْشُ الْآخِرَةِ ... فَاعْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ"

(۱) واته: جگه له‌ خاوه‌ن عوزره‌كان: (نه‌خۆش، كوێر، شه‌ل).

(۲) به‌روانه: ۲۸۱۸.

فَقَالُوا مُجِيبِينَ لَهُ: نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا ... عَلَى الْجِهَادِ مَا بَقِيَْنَا أَبَدًا^(١).

٣٣- باسی هاندان له‌سه‌ر جه‌نگ و جیهاد و باسی ئەم فه‌رمایشته‌ی خوا‌ی به‌رز و ب‌ل‌ند: (ئە‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هانی پرواداران بده له‌سه‌ر جه‌نگ کردن (له‌گه‌ل دوژمناندا)

٢٨٣٤- حومه‌ید ده‌لێ: له‌ ئە‌نه‌سم ﷺ بیست دمیوت: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ (له‌ مه‌دینه) دمرچوو بو‌ خه‌نده‌ق، ده‌بینێ به‌و به‌یانییه‌ سارده‌ ئە‌نصاریه‌کان و یارده‌دم‌ران (خه‌نده‌ق) هه‌ل‌ده‌که‌نن، که‌سیان گۆیله‌یان نه‌بوو ئە‌و کاره‌یان بو‌ بکات، جا کاتی‌ک که‌ بی‌نی چه‌ند ماندوو و برسین، فه‌رمووی:
(خوایه! به‌راستی ژیان هه‌ر ژیا‌نی دوا‌پۆ‌ژه، ده‌ی که‌وابوو له‌ ئە‌نصاریه‌کان و کۆ‌چه‌ران خۆ‌شه‌)).

ئە‌وانیش وه‌لامیان دایه‌وه‌ و وتیان:

ئێ‌مه‌ ئە‌وانه‌ین په‌یمانمان به‌ مو‌حه‌مه‌د داوه‌ له‌سه‌ر جیهاد هه‌تا ماوین.

٣٤- بَابُ حَقْرِ الْخُنْدَقِ

٢٨٣٥- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: جَعَلَ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ يَخْفِرُونَ الْخُنْدَقَ حَوْلَ الْمَدِينَةِ، وَيَنْقُلُونَ التُّرَابَ عَلَى مُتُونِهِمْ وَيَقُولُونَ: نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا ... عَلَى الْجِهَادِ مَا بَقِيَْنَا أَبَدًا
وَالنَّبِيُّ ﷺ يُجِيبُهُمْ وَيَقُولُ:
"اللَّهُمَّ إِنَّهُ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُ الْآخِرَةِ ... فَبَارِكْ فِي الْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ"^(٢).

(١) پروانه: ٢٨٣٥، ٢٩٦١، ٣٧٩٥، ٣٧٩٦، ٤١٠٠، ٦٤١٣، ٧٢٠١.

(٢) پروانه: ٢٨٣٤.

٣٤- باسى هه‌لکه‌ندنى خنده‌ق (به‌دهورى مه‌دينه‌دا)

٢٨٣٥- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لئى: كوچهران و نه‌نصارىيه‌كان ده‌ستيان به‌هه‌لکه‌ندنى خنده‌ق كرد به‌دهورى مه‌دينه‌دا، گله‌كه‌يان به‌كوژ دم‌گواسته‌وه و ده‌يانوت: ئيمه نه‌وانه‌ين په‌يمانمان به‌موحه‌مه‌د دا له‌سه‌ر ئيسلام هه‌تا ماوين، پيغه‌مبه‌ريش ﷺ وه‌لامى ده‌دانه‌وه و ده‌يفه‌رموو: ((خوايه به‌راستى خيرو خوشى ته‌نها له‌و دونيايه (دواړوز)، ده‌ى كه‌واته فه‌رو به‌ره‌كه‌ت برپيژى به‌سه‌ر نه‌نصارىيه‌كان و كوچهراندا)).

٢٨٣٦- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ الْبَرَاءَ ﷺ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَنْقُلُ وَيَقُولُ: "لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا"^(١).

٢٨٣٦- نه‌بو نيسحاق ده‌لئى: گويم له به‌را ﷺ بوو ده‌يوت: پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ گله‌كه‌ى ده‌گواسته‌وه و ده‌يفه‌رموو: ((خوايه نه‌گه‌ر تو نه‌بوويتايه له‌سه‌ر پي راست نه‌ده‌بووين)).

٢٨٣٧- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ ﷺ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْأَحْزَابِ يَنْقُلُ التُّرَابَ - وَقَدْ وَارَى التُّرَابُ بَيَاضَ بَطْنِهِ - وَهُوَ يَقُولُ: "لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا ... وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْنَا ... وَتَبَّتِ الْأَقْدَامُ إِنْ لَاقَيْنَا إِنَّ الْأَلَى قَدْ بَعَّوْا عَلَيْنَا ... إِذَا أَرَادُوا فِتْنَتَهُ أَبَيْنَا"^(٢).

(١) پروانه: ٢٨٣٧، ٣٠٣٤، ٤١٠٤، ٤١٠٦، ٦٦٢٠، ٧٢٣٦.

(٢) پروانه: ٢٨٣٦.

۲۸۳۷- ئەبو ئىسحاق لە بەراڤەتوھ ﷺ دەگىرپىتەوھ دەلى: لەرۋى غەزى
ئەحزابدا پىغەمبەرى خوا ﷺ گلى (خەندەقەكەى) دەگواستەوھ، گلاكە سپىيى
سكى دابۇشبوو، جا دىقەر موو:

((خوايه گهر تۆ نه بوويتايه رينموون نه دبووین .... و زمکاتمان نه دمداو نوڤت مان نه ده کرد

دهی که واته ئارامی و دنیایی دابارینه به سهرامندا .... پییه کانیسمان
 دامه زراو بکه کاتیك بهرمنگاریان بووینه وه
 ئهو (بی برپوا) یانه دهستدریژی دهکه نه سهرامن ..... ئه گهر ئه وانه
 بیانه وی فیتنه و ئاشووب بنینه وه ئیمه ریگه نادمین و ناهیلین))

٣٥- بَابُ مَنْ حَبَسَهُ الْعُدْرُ عَنْ الْغَزْوِ

٢٨٣٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ، أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُمْ قَالَ رَجَعْنَا مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ^(١).

۳۵- باسی نهو که سهی عوزر و به هانهیهک ریگری بیت له به شداری غه زاکردن

۲۸۳۸- حومه‌ید ده‌گیرِ پته‌وه که ئه‌نه‌س ﷺ بۆی گیرانه‌وه و وتی: له خزمه‌ت بێ‌غه‌مه‌ردا ﷺ له غه‌زای ته‌بووک گه‌راینه‌وه.

٢٨٣٩- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ -هُوَ ابْنُ زَيْدٍ- عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ فِي غَزَاةٍ فَقَالَ: "إِنَّ أَقْوَامًا بِالْمَدِينَةِ خَلَفْنَا، مَا سَلَكْنَا شِعْبًا وَلَا وَادِيًا إِلَّا وَهُمْ مَعَنَا فِيهِ، حَسَبَهُمُ الْعُدَّةُ"^(١).

٣٧- باسی گه‌وره‌یی مالی به‌خشین له‌ریی خوادا

٢٨٤١- ئه‌بو هورمیره رضی الله عنه له پیغه‌مبه‌روه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که فهرموویه‌تی: ((هه‌ر که‌سێک دووان (له‌هه‌ر مالتیک) ببه‌خشیت له‌ریی خوادا، هه‌موو گه‌نجینه‌داره‌کانی به‌هه‌شت بانگی ده‌که‌ن، هه‌ر گه‌نجینه‌دارێکی له‌ده‌رگا‌که‌ی خۆیه‌وه بانگی ده‌کات: ئه‌ی فلانکه‌س وهره‌!))، ئه‌بو به‌کر وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌و به‌خشینه (خاومنه‌که‌ی) هه‌جی له‌سه‌ر نییه (له‌هه‌ر ده‌رگایه‌که‌وه بپرواته ژووره‌وه)، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((من نوسید ده‌که‌م تو له‌و که‌سانه‌ بیت)).

٢٨٤٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ، حَدَّثَنَا قُلَيْحٌ، حَدَّثَنَا هِلَالٌ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضی الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: "إِنَّمَا أَخْشَى عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي مَا يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَرَكَاتِ الْأَرْضِ". ثُمَّ ذَكَرَ زَهْرَةَ الدُّنْيَا، فَبَدَأَ بِإِخْدَاهُمَا وَتَنَّى بِالْآخِرَى، فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْ يَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ؟ فَسَكَتَ عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ قُلْنَا يُوحَى إِلَيْهِ. وَسَكَتَ النَّاسُ كَأَنَّهُ عَلَى رُءُوسِهِمُ الطَّيْرُ، ثُمَّ إِنَّهُ مَسَحَ عَنْ وَجْهِهِ الرُّحْضَاءُ، فَقَالَ: "أَيُّ السَّائِلِ آتِفًا أَوْ خَيْرٌ هُوَ؟ -ثَلَاثًا- إِنَّ الْخَيْرَ لَا يَأْتِي إِلَّا بِالْخَيْرِ، وَإِنَّهُ كُلُّ مَا يُنْبِئُ الرَّبِيعُ مَا يَقْتُلُ حَبَطًا أَوْ يُلِمُّ كُلَّمَا أَكَلَتْ، حَتَّى إِذَا امْتَلَأَتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتِ الشَّمْسُ، فَتَلَطَّطَ وَبَالَتْ ثُمَّ رَتَعَتْ، وَإِنَّ هَذَا الْمَالَ خَصِرَةٌ خُلُوءٌ، وَنَعَمُ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ لِمَنْ أَخَذَهُ بِحَقِّهِ، فَجَعَلَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ، وَمَنْ لَمْ يَأْخُذْهُ بِحَقِّهِ فَهُوَ كَالْأَكِلِ الَّذِي لَا يَشْبَعُ، وَيَكُونُ عَلَيْهِ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ"^(١).

٢٨٤٢- ئه‌بو سه‌عیدی خودری رضی الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سه‌ر دوانکه‌ وه‌ستا و فهرمووی: ((بیکۆمان ئه‌وه‌ی له‌دوای (مردنی) خۆم ده‌ترسم

تووشتان بێت، ئه‌و دهروازانه‌یه لێتان دهرکێته‌وه له‌فه‌ر و به‌رمکه‌تی زه‌وی))، پاشان باسی رازاوه‌یی دونیای کرد، جا به‌یه‌گێکیان ده‌ستی پێکرد (که‌فه‌ر و به‌رمکه‌تی زه‌وییه)، وه دووه‌مه‌شیانی (رازاوه‌یی دونیایه) به‌دوایدا باسکرد، ئینجا بیاوێک هه‌ستایه‌وه و وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئایا چاکه خراپه به‌شوێن خۆیدا دینیت؟ پێغه‌مبه‌ر ﷺ لێی بێدنگ بوو، وتمان: نیگای بۆ دیت، خه‌لکه‌که‌ش بێدنگ بوون وه‌ک ئه‌وه‌ی بالنده به‌سه‌ر سه‌ریانه‌وه نیشتیته‌وه، پاشان ئه‌و عه‌ره‌قه زۆره‌ی سه‌ری به‌رووخساریه‌وه بوو^(١)، ئینجا فه‌رمووی: ((کوا ئه‌و که‌سه‌ی ئیستا په‌رسیاری کرد؟ ئایا ئه‌وه‌ی (ده‌ستان ده‌که‌ویت)^(٢) خێر و چاکه - سێ جار دووباره‌ی کرده‌وه- بێگومان خێر هه‌ر خێر و چاکه دینی، به‌راستی له‌و سه‌وزی و جوانییه‌ی به‌هار دمپروینی، (ئه‌و ئازده‌ی ده‌یخوات) دمیکوژیت به‌باکردنی ورگی یان نزیکه بیکوژیت، - مه‌گه‌ر گژ و گیای سه‌وز- بخوات هه‌تا هه‌ردوو که‌له‌که‌ی په‌ر بێت (تێر بخوات)، ئه‌وسا خۆی بداته به‌رخۆر، ئینجا به‌تورپینی (په‌سی) و میز بکات، پاشان بله‌وه‌پێ، وه به‌راستی ئه‌م مال و سامانه سه‌وزو شیرینه، ئای چهند چاکه (ئه‌و ماله‌ی) هی مسوڵماننیک بێت، بۆ ئه‌و که‌سه‌ی به‌حه‌لال و هه‌قی خۆی په‌یدای کردبێت، ئینجا خه‌رجی کردبێ له‌پێی خوا و هه‌تیوان و هه‌زاراندا، ئه‌و که‌سه‌ش به‌حه‌لال و هه‌قی خۆی په‌یدای نه‌کردبێت، ئه‌وه بێگومان وه‌ک ئه‌و بخۆره وایه که تێر نابیت، له‌ رۆژی قیامه‌تیشدا ده‌بێته شایه‌ت له‌سه‌ری)).

(١) به‌هۆی قورسی نیگا که‌وه به‌سه‌ریدا هاتبوو.

(٢) له سامان و رازاوه‌یی دنیا.

٣٨- بابُ قَضَلٍ مِّنْ جَهَنَّمَ غَارِيًّا اَوْ خَلَقَهُ بِخَيْرٍ

٢٨٤٣- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي بُسْرُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ خَالِدٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَنْ جَهَّزَ غَارِيًّا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ غَزَا، وَمَنْ خَلَفَ غَارِيًّا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا".

٣٨- باسی فه‌زل و گه‌وره‌یی ئاماده‌کردنی

پێویستییه‌کان بۆ جه‌نگاوهرێک یان به‌چاکی له‌شوێنی
جه‌نگاوهره‌که به‌جێ بمی‌نیت (کاروباره‌کانی ئه‌نجام بدات)

٢٨٤٣- زه‌یدی کۆری خالید رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌سێک پێویستییه‌کانی جه‌نگاوهرێکی ڕیی خوا ئاماده‌ بکات، ئه‌وه وه‌ک ئه‌وه وایه غه‌زای کردبێت، وه هه‌رکه‌س به‌جێ بمی‌نیت له جیبی جه‌نگاوهرێک له‌ڕیی خوادا به‌چاکی (چاودێری خانه‌واده‌که‌ی بکات)، وه‌ک ئه‌وه وایه غه‌زای کردبێت)).

٢٨٤٤- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَدْخُلُ بَيْتًا بِالْمَدِينَةِ غَيْرَ بَيْتِ أُمِّ سُلَيْمٍ، إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِ، فَقِيلَ لَهُ، فَقَالَ: "إِنِّي أَرْحَمُهَا، قُتِلَ أَخُوهَا مَعِي".

٢٨٤٤- ئه‌نه‌س رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ له مه‌دینه‌دا (زۆر) نه‌ده‌جووه هه‌یج مائێک مائی ئوممو سولهیم نه‌بێت، بێجگه مائی خه‌یزانه‌کانی، پێی وترا: (بۆ زۆر دهرۆی بۆ مائیان)، ئه‌ویش فه‌رمووی: ((به‌راستی من به‌زه‌میم پێیدا دێته‌وه، براهه‌ی له‌گه‌ڵ مندا کوژراوه)).

٣٩- بَابُ التَّحْنُطِ عِنْدَ الْقِتَالِ

٢٨٤٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَنَسٍ -قَالَ وَذَكَرَ يَوْمَ الْيَمَامَةِ- قَالَ: أَتَى أَنَسُ ثَابِتَ بْنَ قَيْسٍ وَقَدْ حَسَرَ عَنْ فَخِذَيْهِ وَهُوَ يَتَحَنُّطُ فَقَالَ: يَا عَمَّ مَا يَحْبِسُكَ أَنْ لَا تَجِيءَ؟ قَالَ: الْآنَ يَا ابْنَ أَخِي. وَجَعَلَ يَتَحَنُّطُ -يَعْنِي: مِنَ الْحَنُوطِ- ثُمَّ جَاءَ فَجَلَسَ، فَذَكَرَ فِي الْحَدِيثِ انْكِشَافًا مِنَ النَّاسِ، فَقَالَ هَكَذَا عَنْ وُجُوهِنَا حَتَّى نُضَارِبَ الْقَوْمَ، مَا هَكَذَا كُنَّا نَفْعَلُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، بِئْسَ مَا عَوَّدْتُمْ أَقْرَانَكُمْ. رَوَاهُ حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ.

٣٩- باسی بۆنی خوش له خۆدان له کاتی جهنگدا

٢٨٤٥- ئیبنو عهون له مووسای کورپی ئه نهس گێڕایه وه -کاتی که باسی جهنگی رۆژی یه مامه ی کرد و وتی: ئه نهس رۆیشت بۆ لای سابیتی کورپی قهیس له کاتی که ههردوو پانی هه ئمالی بوو بۆنی خوشی له خۆی دهدا، جا وتی: مامه چ شتی که رینگرت بوو که نهیهیت؟ وتی: ئا ئیسته دیم برزای خۆم، وه دهستی کرد به بۆنی خوش له خۆدان، (يَتَحَنُّطُ) -واته: له (الْحَنُوطِ) وه هاتوو^(١)، پاشان هات و دانیشت، جا ئه نهس له باسه کهیدا باسی شکانی خه لکه کهی کرد (له جهنگه کهدا)، ئینجا ئاوه ها وتی: رینگه مان بدهن هه تا له گه ل بهرانبه ره کانه مان به جهنگ بیین، ئیمهش له خزمه تی پیغه مبهری خوا ﷺ ئاوه ها مان نه ده کرد، کاریکی زۆر خراپه بهرانبه ره کانتان له سه ری راهیناوه (له پا کردن له دوژمنه کانتان). ئهم فهرمووده یه حه مهاد گێڕاویه تییه وه له سابیته وه، ئه ویش له ئه نه سه وه^(٢).

(١) (يَتَحَنُّطُ) که فعلی تینه په ریه له (الْحَنُوطِ) وه هاتوو، به مانای بۆنی خوشه، وه (يَتَحَنُّطُ) -ش به مانای بۆنی خوش له خۆی

ده دات.

(٢) ئه مه رینگه و سه نه دیکێ تره جگه له سه نه ده که ی یه که م.

٤٠- بابُ قَضْلِ الطَّلِيعَةِ

٢٨٤٦- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَنْ يَأْتِينِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ يَوْمَ الْأَحْزَابِ؟". قَالَ الزُّبَيْرُ: أَنَا. ثُمَّ قَالَ: "مَنْ يَأْتِينِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ؟". قَالَ الزُّبَيْرُ: أَنَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا، وَحَوَارِيَّ الزُّبَيْرِ"^(١).

٤٠- باسی گه‌وره‌یی (پاداشتی) سوسه‌کردن^(٣)

٢٨٤٦- جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((کی هه‌والی نه‌م خه‌لکه‌م^(٣) بو دینی؟)) له‌ روژی (غه‌زای) ئه‌حزابد، زوبه‌یر وتی: من، پاشان پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((کی هه‌والی نه‌و خه‌لکه‌م بو دینی؟)) زوبه‌یر وتی: من، جا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بی‌گومان هه‌موو پی‌غه‌مبه‌ری‌ک بشتیوانی و دوستی‌کی گیانی به‌گیانی هه‌بووه، بشتیوان و دوستی گیانی به‌گیانی منیش زوبه‌یره)).

٤١ - بابُ: هَلْ يُبْعَثُ الطَّلِيعَةُ وَحْدَهُ؟

٢٨٤٧- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْكَدِرِ، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَدَبَ النَّبِيُّ ﷺ النَّاسَ -قَالَ صَدَقَةُ: أَظْنُهُ- يَوْمَ الْخَنْدَقِ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، ثُمَّ نَدَبَ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، ثُمَّ نَدَبَ النَّاسَ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا، وَإِنَّ حَوَارِيَّ الزُّبَيْرِ بَنُ الْعَوَامِ"^(٤).

(١) پروانه: ٢٨٤٧، ٣٩٩٧، ٣٧١٩، ٤١١٣، ٧٣٦١.

(٢) سوسه‌کردن: وه‌رگرتنی هه‌وال و ده‌نگ و باسه به‌شیوه‌یه‌کی نه‌ینی. (فه‌ره‌ه‌ن‌کی خال: ٣٣٢).

(٣) مه‌به‌ستی هه‌والی به‌نی قوره‌یزه بوو.

(٤) پروانه: ٢٨٤٦.

٤١- باسیک: ئایا سوسه‌کار به‌ته‌نها ده‌نێدریت؟

٢٨٤٧- جابیری کۆری عه‌بدوڵلا ؓ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ؑ داوای له‌خه‌لك (هاوه‌لان) كرد هه‌والی (به‌نو قورمیزه‌ی) بۆ بی‌ن، سه‌ده‌مه‌ وتی: وابزانم - رۆژی غه‌زای خه‌نده‌ق بوو، زوبه‌یر ئاماده‌یی دهرپری، پاشان پیغه‌مبه‌ر ؑ داوای كرده‌وه، جا زوبه‌یر ئاماده‌یی دهرپری، پاشان داوای له‌ خه‌لكه‌كه‌ كرد هه‌والی بۆ بی‌ن، ئینجا هه‌ر زوبه‌یر ئاماده‌بوو، ئه‌وسا پیغه‌مبه‌ر ؑ فه‌رمووی: ((به‌راستی هه‌موو پیغه‌مبه‌ریك دلسۆز و پشتیوانی تایبه‌تی هه‌یه، وه‌ بیگومان دلسۆز و پشتیوانی تایبه‌تی منیش زوبه‌یری کۆری عه‌ووامه)).

٤٢- بابُ سَقَرِ الْاِثْنَيْنِ

٢٨٤٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ قَالَ: انْصَرَفْتُ مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ لَنَا أَنَا وَصَاحِبُ لِي "أَذْنًا وَأَقِيمًا، وَلْيُؤَمِّكُمَا أَكْبَرُكُمَا"^(١).

٤٢- باسی دوو كه‌س پێكه‌وه سه‌فه‌ر بکه‌ن (دروسته)

٢٨٤٨- مالیکی کۆری حومیریس ؓ ده‌لی: له‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا ؑ گه‌رامه‌وه، جا پیغه‌مبه‌ر ؑ به‌من و هاوڕێه‌كمی فه‌رموو: ((هه‌ردووكتان بانگ بدمن و قامه‌ت بکه‌ن^(٢)، وه‌ با ئه‌ومتان پێشنویژی بکات كه‌ گه‌ورمه‌تره‌ له‌ ته‌مه‌ندا)).

(١) بروه‌نه: ٦٢٨.

(٢) واته‌: په‌کیکتان بانگ بدات و ئه‌ویتر وه‌لامی بداته‌وه، یا کامتان پێی خۆشه‌ بانگ بدات. (بروه‌نه: إرشاد

الساري: ٣٤٢/٦).

٤٣ - باب: الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

٢٨٤٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ".

٤٣- باسیک: خیر له ناوچاوانی ئەسپ و ماییندا گریډراوه تا روژی دواپی

٢٨٤٩- عه‌بدوللای کۆری عومه‌ر رضي الله عنه ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ئەسپ و مایین خیر له‌ناو چاوانیان گریډراوه تا روژی قیامه‌ت)).

٢٨٥٠- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حُصَيْنٍ وَابْنِ أَبِي السَّفَرِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الْجَعْدِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ". قَالَ سُلَيْمَانُ، عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ^(١).
تَابَعَهُ مُسَدَّدٌ، عَنْ هُشَيْمٍ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ^(٢).

٢٨٥٠- عوروه‌ی کۆری جه‌عد ده‌گێڕێته‌وه له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ فه‌رمووێه‌تی: ((خیر و چاکه له‌ناو چاوانی ئەسپ و ماییندا گریډراوه تا روژی دواپی)). ئەم فه‌رمووده‌یه سوله‌یمان گێڕاویه‌تی‌ه‌وه له شوعبه‌وه، له عوروه‌ی کۆری ئەبو جه‌عده‌وه.

موسه‌ده‌د له هوشه‌یمه‌وه، له حوصه‌ینه‌وه، له شه‌عبیه‌وه، له عوروه‌ی کۆری ئەبو جه‌عده‌وه، ئەم فه‌رموودمه‌یه گێڕاوه‌ته‌وه و پالپستی گێڕانه‌وه‌که‌ی سوله‌یمانی کردووه که ده‌لێ: (عُرْوَةَ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ^(١)).

(١) بروه‌نه: ٣٦٤٤.

(٢) بروه‌نه: ٢٨٥٣، ٣١١٩، ٣٦٣٤.

٢٨٥١- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "الْبَرَكَةُ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ"^(٢).

٢٨٥١- نه نه سی کوری مالیک رضي الله عنه ده لێ: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: ((فه پ و بهر ده کت له ناوچاوانی نه سب و ماییندایه)).

٤٤ - بَابُ : الْجِهَادُ مَعَ الْبَرِّ وَالْقَاجِرِ

لِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: "الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ".
٢٨٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ، عَنْ عَامِرٍ، حَدَّثَنَا عُرْوَةُ الْبَارِقِيُّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ: الْأَجْرُ وَالْمَغْنَمُ"^(٣).

٤٤- باسیک: جیهاد کردن بهردهوامه له گهل (سهر کردهی) چاک و خراپدا

به به لگهی نه م فهرمووده ی پیغه مبهر ﷺ: ((خیر و خوشی له ناوچاوانی ماییندا گریدراوه تا رۆزی قیامهت)).
٢٨٥٢- عوروه ی باریقی ﷺ ده گپرتهوه که پیغه مبهر ﷺ فهرموویه تی: ((خیر له ناوچاوانی ماییندا گریدراوه تا رۆزی قیامهت، که بریتیه له: پاداشت^(٤) و ده ستهوت^(٥))).

(١) وشه ی (أبی) له تیوان (بن و الجعد) دا زیادکراوه، پالیشتییه که له هیتانی ته نه ا شه ی (أبی) دایه.

(٢) پروانه: ٣٦٤٥.

(٣) پروانه: ٢٨٥٠.

(٤) پاداشت له رۆزی دوایدا.

(٥) ده ستهوت له دونیادا.

٤٥- بَابُ مَنْ احْتَبَسَ قَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لِقَوْلِهِ تَعَالَى:

﴿وَمَنْ رِبَاطٍ الْخَيْلِ ۖ﴾ (١٠) الأنفال.

٢٨٥٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، أَخْبَرَنَا طَلْحَةُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ الْمَقْبُرِيِّ يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَنْ احْتَبَسَ قَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِيمَانًا بِاللَّهِ وَتَصَدِيقًا بِوَعْدِهِ، فَإِنَّ شَبْعَهُ وَرِيَّهُ وَرَوْتَهُ وَبَوْلَهُ فِي مِيزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ".

٤٥- باسی فهزلی ئه و که سهی ئه سپیک دابه ستیت (بو) جیهاد کردن له رپی خوادا) به به لگهی ئه م فهرمایشتهی خوامی بهرز و بلند: (وه له ئه سپی دابه ستراودا).

٢٨٥٣- ئه بو هورمیره رضي الله عنه ده‌لی: پیغه مبه رضي الله عنه فهرموو به تی: ((هه رکهس ئه سپیک له رپی خوادا دابه ستیت به باومرپوون به خواو به به لینه که ی ئه وه بیگومان خواردن و خواردنه وه و ته‌رس و میزه که ی له ترازوی (چاکه ی خاومنه که پدا) دادمه‌ریت له رۆزی قیامه‌ت دا)).

٤٦- بَابُ اسْمِ الْقَرَسِ وَالْحِمَارِ

٢٨٥٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ خَرَجَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَتَخَلَّفَ أَبُو قَتَادَةَ مَعَ بَعْضِ أَصْحَابِهِ وَهُمْ مُخْرَمُونَ وَهُوَ غَيْرُ مُخْرِمٍ، فَرَأَوْا حِمَارًا وَحَشِيًّا قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ، فَلَمَّا رَأَوْهُ تَرَكُوهُ حَتَّى رَأَاهُ أَبُو قَتَادَةَ، فَكَرِبَ قَرَسًا لَهُ يُقَالُ لَهُ الْجَرَادَةُ، فَسَأَلَهُمْ أَنْ يَنَالُوهُ سَوْطَهُ فَأَبَوْا، فَتَنَاولَهُ فَحَمَلَ فَعَقَرَهُ، ثُمَّ أَكَلَ فَأَكَلُوا، فَندِمُوا فَلَمَّا أَدْرَكُوهُ قَالَ: "هَلْ مَعَكُمْ مِنْهُ شَيْءٌ؟". قَالَ: مَعَنَا رِجْلُهُ، فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ ﷺ فَأَكَلَهَا^(١).

٤٦- باسی ناو لێنانی ئەسپ و گوێدرێژ

٢٨٥٤- عەبدوللای کۆری ئەبو قەتادە لە قەتادەیی باوکیه‌وه ﷺ دەگێڕێتەوه که ئەو لە خزمەت پێغەمبەرەدا ﷺ (لە مەدینە) دەرچوون، جا ئەبو قەتادە لەگەڵ چەند هاوەرێکدا بەجێمان، ئەوان ئیحرامیان بەستبوو، بەلام ئەبو قەتادە نەیبەستبوو، هاوڕێکانی کەرە کێوییه‌کیان بینی پێش ئەوه‌ی ئەبو قەتادە بی بینی، جا کاتێک بینیان وازیان لێ هێنا هەتا ئەبو قەتادە بینی، ئینجا ئەبو قەتادە سواری ئەسپه‌که‌ی خۆی بوو که پێیان دەوت (الْجَرَادَةُ)، ئەبو قەتادە داوای لە هاوڕێکانی کرد که قامچیه‌که‌ی بدن بەدەستیه‌وه، بەلام ئەوان پێیان نەدا، بۆیه‌ خۆی قامچیه‌که‌ی هەلگرته‌وه و هێرشێ برد بۆ (کەرە کێوییه‌که‌ و کۆشتی) و سەری بری، پاشان ئەبو قەتادە لەگۆشته‌که‌ی خوارد، ئەوانیش خواردیان و ئینجا پەشیمان بوونه‌وه، جا کاتێک گەشتن بەپێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((ئایا هیچیکتان لێی لەگەڵ خۆتان هێناوه؟))، وتی: (بەئێ) رانێکمان بێیه، پێغەمبەریش ﷺ وەری گرت و خواردی.

٢٨٥٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا مَعْنُ بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا أَبِي بْنُ عَبَّاسٍ بْنِ سَهْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: كَانَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فِي حَائِطِنَا قَرَسٌ يُقَالُ لَهُ اللَّحِيفُ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَقَالَ بَعْضُهُم: اللَّحِيفُ.

٢٨٥٥- ئوبه‌ی کۆری عەبباسی کۆری سه‌هل دەگێڕێتەوه لە باوکیه‌وه له باپیرییه‌وه ده‌ئێ: پێغەمبەر ﷺ له‌باخه‌که‌ی ئێمه‌دا ئەسپێکی هه‌بوو پێیان دەوت: لوحه‌یف. ئەبو عەبدوللā (ئیمامی بوخاری) ده‌ئێ: هه‌ندیك ده‌ئێن: (اللَّحِيفُ) لوحه‌یف (به‌هۆی درێژی كلكیه‌وه).

٢٨٥٦- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، سَمِعَ يَحْيَى بْنَ آدَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ مُعَاذٍ رضي الله عنه قَالَ: كُنْتُ رِذْفَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم عَلَى حِمَارٍ يُقَالُ لَهُ: عُفَيْرٌ، فَقَالَ: "يَا مُعَاذُ، هَلْ تَدْرِي حَقَّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ وَمَا حَقَّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ؟". قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَحَقَّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا". فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا أُبَشِّرُ بِهِ النَّاسَ؟ قَالَ: "لَا تُبَشِّرْهُمْ فَيَتَكَبَّرُوا"^(١).

٢٨٥٦- موعاز رضي الله عنه ده‌لێ: من له پاشکۆی پیغه‌مبه‌ردا صلى الله عليه وسلم به‌سواری گویدرێژیکه‌وه بووم که پێی ده‌وترا: عوفه‌یر، جا فه‌رمووی: ((ئه‌ی موعاز! ئایا ده‌زانی مافی خوا چیه‌ به‌سه‌ر به‌نده‌کانیه‌وه، وه مافی به‌نده‌کان چیه‌ به‌سه‌ر خواوه؟))، وتم: خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی صلى الله عليه وسلم زاناتر، فه‌رمووی: ((به‌راستی مافی خوا له‌سه‌ر به‌نده‌کان ئه‌وه‌یه که بیه‌رستن و هیچ شتێک نه‌که‌نه هاوبه‌شی، وه مافی به‌نده‌کانیش له‌سه‌ر خوا ئه‌وه‌یه که سزای ئه‌و که‌سه نه‌دات که هیچ شتێکی نه‌کردۆته هاوبه‌شی خوا))، وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم! ده‌ی ئایا مژده نه‌ده‌م به‌خه‌لکی؟ فه‌رمووی: ((مژده‌یان پێ مه‌ده (به‌شیومه‌ک) ئێتر پشت به‌م مژده‌یه به‌ستن (و کار ناکه‌ن)).

٢٨٥٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، سَمِعْتُ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ كَانَ فَرَعٌ بِالْمَدِينَةِ، فَاسْتَعَارَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَرَسًا لَنَا يُقَالُ لَهُ: مُنْدُوبٌ. فَقَالَ: "مَا رَأَيْنَا مِنْ فَرَعٍ، وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا"^(٢).

٢٨٥٧- ئه‌نه‌سی کۆری مالیک رضي الله عنه له‌مه‌دینه‌دا ترس و دله‌راوکێیه‌ک (له‌شه‌ودا) هه‌بوو، جا ئێمه ئه‌سپێکمان هه‌بوو که پێی ده‌وترا: مه‌ندووب، پیغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم

(١) پروانه: ٥٩٦٧، ٦٢٦٧، ٦٥٠٠، ٧٣٧٣.

(٢) پروانه: ٢٦٢٧.

خواستى، جا (پيغه‌مبهر ﷺ) دمرچوو بو سؤراغى ئەم ترسه، دواى ئەوهى گه‌رايه‌وه) فهرمووى: ((هيجمان نه‌دى مايه‌ى ترس بيّت، به‌لام ئەم ئەسپه زور خيراو به‌هه‌لمه‌ته)).

٤٧- بابُ مَا يُذَكَّرُ مِنْ شُؤْمِ الْقَرْسِ

٢٨٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: "إِنَّمَا الشُّؤْمُ فِي ثَلَاثَةٍ: فِي الْقَرْسِ، وَالْمَرَأَةِ، وَالذَّارِ"^(١).

٤٧- باسى ئەوهى (له فهرمووده‌دا) دهرباره‌ى شومى ئەسپ باس ده‌كریت

٢٨٥٨- عه‌بدو‌للاى كورپى عومهر رضى الله عنه ده‌لى: له پيغه‌مبهرم ﷺ بيست دهمفه‌رموو: ((بيگومان شوومى له سى شتدايه: له ئەسپ و له ئافرمت و له خانوودا)).

٢٨٥٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ فِي الْمَرَأَةِ وَالْقَرْسِ وَالْمَسْكَنِ"^(٢).

٢٨٥٩- سه‌هلى كورپى سه‌عدى ساعيدى رضى الله عنه ده‌گيرپته‌وه كه پيغه‌مبهرى خوا ﷺ فهرموويه‌تى: ((ئەگەر (شوومى) له‌شتي‌كدا هه‌بيّت، ئەوه له ئافرمت و ئەسپ و خانوودايه)).

(١) پروانه: ٢٠٩٩.

(٢) پروانه: ٥٠٩٥.

٤٨- باب: الْخَيْلُ لِثَلَاثَةِ

وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿وَالْخَيْلَ وَالْإِبَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً﴾ (٨) النحل.

٢٨٦٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "الْخَيْلُ لِثَلَاثَةِ: لِرَجُلٍ أَجْرٌ، وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ، وَعَلَى رَجُلٍ وَزْرٌ، فَأَمَّا الَّذِي لَهُ أَجْرٌ فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَطَالَ فِي مَرْجٍ أَوْ رَوْضَةٍ، فَمَا أَصَابَتْ فِي طِيلِهَا ذَلِكَ مِنَ الْمَرْجِ أَوْ الرَّوْضَةِ كَانَتْ لَهُ حَسَنَاتٍ، وَلَوْ أَنَّهَا قَطَعَتْ طِيلَهَا فَاسْتَنْتَ شَرْفًا أَوْ شَرْقِينَ كَانَتْ أَرْوَأُهَا وَأَثَارُهَا حَسَنَاتٍ لَهُ، وَلَوْ أَنَّهَا مَرَّتْ بِنَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ وَلَمْ يُرِدْ أَنْ يَسْقِيَهَا كَانَ ذَلِكَ حَسَنَاتٍ لَهُ، وَرَجُلٌ رَبَطَهَا فَخَرًّا وَرِثَاءً وَنَوَاءً لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فَهِيَ وَزْرٌ عَلَى ذَلِكَ". وَسُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْحُمُرِ، فَقَالَ: "مَا أُنْزِلَ عَلَيْهَا فِيهَا إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْجَامِعَةُ الْقَادَةُ: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾ (٧) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ" (٨) الزلزلة^(١).

٤٨- باسیک: ئەسپ و مایین بۆ سێ جۆر کەس

ههروهها باسی ئەم فەرماشتهی خۆی بهرز و بلند: (وه ئەسپ و مایین و نیستر و گویدریژ (ی بۆ دروست کردوون) له بهر ئەوهی سواریان بن و هۆی پازاندنهوهش بن بۆ ئێوه).

٢٨٦٠- ئەبو هورمیره رضي الله عنه دهگێڕێتهوه که پێغه‌مبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((پاگرتنی ئەسپ بۆ سێ مەبەسته^(٢): بۆ پیاویک پاداشته، بۆ پیاویکیش

(١) پروانه: ٢٣٧١.

(٢) سه‌رنج: پێغه‌مبەری خوا ﷺ فەرمووی: پاگرتنی ئەسپ بۆ سێ مەبەسته، به‌لام بۆچی دووانیان بۆ باس کردین؟ رافه‌کارانی سه‌حیحی بوخاری ده‌لێن: لێره‌دا له‌م رێوایه‌ته‌دا کورت‌کراوه‌ته‌وه، له‌ په‌راوی (المساقه)

دابۆشه‌ر(ی که موکورییه‌کان) له، بۆ پیاویکیش تاوان و گوناها، جا نه‌ومیان پاداشته بۆی نه‌وه پیاویکه دایه‌ستوه بۆ غه‌زا و خهبات له‌پێی خوادا، ئینجا په‌تی بۆ درێژ ده‌کات له له‌ومرگا یان سه‌وزایی و می‌رگی‌کدا، جا له‌و په‌ت بۆ درێژکردنه‌دا چه‌ند بله‌ومرپی له‌و له‌ومرگا یان می‌رگ و سه‌وزاییه‌دا -، نه‌وه هه‌مووی بۆی ده‌بیته چاکه و پاداشت، خۆ نه‌گه‌ر په‌ته‌که‌ی بې‌چرێت و سه‌رێک یان دووسه‌ر غاربکات، نه‌وه ته‌رس و می‌زه‌که‌ی و شوێن سه‌مه‌کانی ده‌بیته چاکه بۆی، وه نه‌گه‌ر نه‌سه‌په‌که به‌لای رووباری‌کدا بې‌روات و لێی بخواته‌وه، با خاوه‌نه‌که‌شی نه‌یه‌وێت ئاوی بدات، نه‌وه نه‌و ئاوخواردنه‌وه‌ش به چاکه بۆی ده‌نووسرێت، پیاویکیش دایه‌ستوه به‌مه‌ستی شانازی و روپامایی و دوزمنایه‌تی کردنی خه‌لکی مسوولمان، جا له‌به‌ر نه‌وه تاوانه و گوناها بۆ خاوه‌نی، وه پرسیار له پێغه‌مبه‌ر ﷺ کرا دهرباره‌ی گویدریژ، نه‌ویش فه‌رمووی ﷺ: ((دهرباره‌ی گویدریژ هیچ شتی‌کم بۆ دانه‌به‌زیوه، جگه له‌م نایه‌ته گشگیره که‌م وێنه‌یه: (ئینجا هه‌ر که‌سی‌ک به‌نه‌ندازه‌ی گه‌ردیله‌یه‌ک چاکه‌ی کردبێت ده‌بیینیته‌وه (٧) وه هه‌ر که‌سی‌ک به‌ نه‌ندازه‌ی گه‌ردیله‌یه‌ک خراپه‌ی کردبێت ده‌بیینیته‌وه (٨)).

٤٩- بَابُ مَنْ ضَرَبَ دَابَّةَ غَيْرِهِ فِي الْغَزَا

٢٨٦١- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا أَبُو عَقِيلٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيُّ قَالَ: أَتَيْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ، فَقُلْتُ لَهُ: حَدَّثَنِي مِمَّا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: سَافَرْتُ مَعَهُ فِي

فه‌رموده‌ی ژماره (٢٣٧١)، وه له په‌راوی (المناقب) فه‌رموده‌ی ژماره (٣٦٤٦)، وه له په‌راوی (التفسير) فه‌رموده‌ی ژماره (٤٩٦٢)، وه له په‌راوی (الاعتصام بالكتاب والسنة) فه‌رموده‌ی ژماره (٧٣٥٦)، له هه‌موو نه‌م شوێنانه‌دا هاتوه که دووهم مه‌به‌ست بوونی نه‌سپ بۆی دابۆشه‌ره، نه‌وه نه‌و که‌سه‌یه نه‌سپی راگرتوه و نیشی بێی نیه، به‌لام مافی خودا ده‌دات لێیان و هاوکاری خه‌لک ده‌کات بێیان.

بَعْضِ أَصْفَارِهِ - قَالَ أَبُو عَقِيلٍ: لَا أَذْرِي غَزْوَةً أَوْ عُمْرَةً - فَلَمَّا أَنْ أَقْبَلْنَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَتَعَجَّلَ إِلَى أَهْلِهِ فَلْيُعَجَّلْ". قَالَ جَابِرٌ: فَأَقْبَلْنَا وَأَنَا عَلَى جَمَلٍ لِي أَرْمَكَ لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ، وَالنَّاسُ خَلْفِي، فَبَيْنَمَا أَنَا كَذَلِكَ إِذْ قَامَ عَلِيٌّ، فَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ: "يَا جَابِرُ اسْتَمْسِكْ". فَضَرَبَهُ بِسَوْطِهِ ضَرْبَةً، فَوَسَّيْتُ الْبَعِيرُ مَكَانَهُ، فَقَالَ: "اتَّبِعِ الْجَمَلَ". قُلْتُ نَعَمْ. فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَسْجِدَ فِي طَوَائِفِ أَصْحَابِهِ، فَدَخَلْتُ إِلَيْهِ، وَعَقَلْتُ الْجَمَلَ فِي نَاحِيَةِ الْبَلَّاطِ. قُلْتُ لَهُ هَذَا جَمَلُكَ. فَخَرَجَ، فَجَعَلَ يُطِيفُ بِالْجَمَلِ وَيَقُولُ: "الْجَمَلُ جَمَلُنَا". فَبَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ أَوَاقٍ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ: "أَعْطُوهَا جَابِرًا". ثُمَّ قَالَ: "اسْتَوْفَيْتَ الثَّمَنَ". قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: "الثَّمَنُ وَالْجَمَلُ لَكَ"^(١).

٤٩- باسی ئهو که سه‌می له غه‌زادا له ولاخی که سیکی تر بدات

٢٨٦١- ئه‌بو موته‌وه ککیلی ناجی ده‌لی: رویشتم بو لای جابیری کوری عه‌بدو لای نه‌نصاری ﷺ و پیم وت: ئه‌و فه‌رموودانه‌م بو بگێڕه‌وه که له پیغه‌مبه‌ری خوات ﷺ بیستوه، ئه‌ویش وتی: له سه‌فه‌ریک له سه‌فه‌ره‌کانیدا سه‌فه‌رم له خزمه‌تیدا کرد ئه‌بو عه‌قیل ده‌لی: نازانم وتی: غه‌زایه‌ک یان عومره‌یه‌ک، جا کاتی‌ک که گه‌ڕانه‌وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌رکەس هه‌ز ده‌کات په‌له‌ بکات له گه‌ڕانه‌وه بو ماله‌وه با په‌له‌ بکات))، جابیر ده‌لی: جا هاتین من به‌سواری وشترکی سوری مه‌یله و ره‌ش بووم، په‌له‌ی تیا نه‌بوو له‌رمنگی تر، خه‌لکه‌که له‌دوامه‌وه بوون، جا کاتی‌ک من لهم حاله‌ته‌دا بووم، له‌په‌ر که‌سیک له‌پالمدا وه‌ستا (که پیغه‌مبه‌ر ﷺ بوو)، جا پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی پیم: ((جابیر خۆت بگه‌ر))، به‌قامچییه‌که‌ی یه‌ک دانه‌ی لیدا، وشتره‌که له‌ حیڤگای خۆی راپه‌ری و هه‌ستایه‌وه، ئینجا فه‌رمووی: ((وشتره‌که دمفرۆشیت؟))، وتم: به‌لی. جا که گه‌یشتی‌نه

مهدينه پيڤه مبهەر ﷺ له گهڵ کۆمهڵێک له هاوهڵانی دا رۆیشته ژوورهوه بۆ مزگهوت، منیش رۆیشتمه ژوورهوه بۆ مزگهوت، وه وشتره کهم لای بهردهکانی (نزیک دهرگا کهی مزگهوت) بهسته وه و وتم به پيڤه مبهەر ﷺ: ئه وه وشتره کهته، ئه ویش هاته دهره وه، به دهووری وشتره که دا دهموورایه وه و دهیفه رموو: ((وشتره که وشتری خو مانه))، ئینجا پيڤه مبهەر ﷺ چه ند ئوقییه ک ئالتونی نارد و فهرمووی: ((بیدهن به جابیر))، پاشان فهرمووی: ((نرخه کهیت و مرگرت؟))، وتم: به ئی، فهرمووی ﷺ: ((نرخه کهی و وشتره کهش بۆ خو ت)).

٥٠- بابُ الرُّكُوبِ عَلَى الدَّابَّةِ الصَّغْبَةِ وَالْفُحُولَةِ مِنَ الْخَيْلِ

وَقَالَ رَاشِدُ بْنُ سَعْدٍ: كَانَ السَّلَفُ يَسْتَحِبُّونَ الْفُحُولَةَ مِنَ الْخَيْلِ لِأَنَّهَا أَجْرَى وَأَجْسَرُ.
٢٨٦٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ بِالْمَدِينَةِ فَرَعٌ، فَاسْتَعَارَ النَّبِيُّ ﷺ فَرَسًا لِأَبِي طَلْحَةَ، يُقَالُ لَهُ: مَنْدُوبٌ، فَركَبَهُ، وَقَالَ: "مَا رَأَيْتَا مِنْ فَرَعٍ، وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا".

٥٠- باسی سواربوونی و لآخی به هیژ و ئەسپ

راشیدی کوری سهعد دهلی: پيشنان حه زیان له سواری ئەسپ بوو (له جیهاددا)، چونکه خیراتر و بویرتره (له مایین).
٢٨٦٢- ئەنه سی کوری مالیک رادی الله عنه دهلی: له مه دینه دا ترس و دلەراوکییه ک (له شهودا) هه بوو، پيڤه مبه ریش ﷺ ئەسپیکی ئەبو ته لحه ی خواست، که پیی دهوترا: مه ندووب، جا سواری بوو (دوا ی ئەوه ی گه رایه وه)، فهرمووی: ((هیچمان نه دی مایه ی ترس بی ت، به لآم ئەم ئەسپه زۆر خیرا و به هه لمه ته)).

٥١- بَابُ سِهَامِ الْقَرَسِ

٢٨٦٣- حَدَّثَنَا عُيَيْنُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي أَسَامَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَعَلَ لِلْقَرَسِ سَهْمَيْنِ وَلِصَاحِبِهِ سَهْمًا. وَقَالَ مَالِكٌ: يُسَهَّمُ لِلْحَيْلِ وَالْبَرَادِينِ مِنْهَا؛ لِقَوْلِهِ: ﴿وَالْحَيْلُ وَالْأَمَالُ وَالْحَمِيرُ لِرَبِّكَبُورَهَا﴾ (٨) النحل. وَلَا يُسَهَّمُ لَأَكْثَرِ مِنْ قَرَسٍ ^(١).

٥١- باسی پشکه‌کانی ئەسپ (له جیهاددا)

٢٨٦٣- نَبِيْنُو عَوْمَر رضي الله عنه دَمَكَبَرِيْتَه‌وَه كَه پِيْغَه‌مَبَه‌رِي خَوَا رضي الله عنه (له دهستكه‌وته‌كانی جیهاددا) دوو پشكى بۆ ئەسپ دادەنا، يەك پشكیش بۆ خاوەن ئەسپەكە، وه مالیک (ی كورپی ئەنەس) دەلی: پشك دەدریت بە ئەسپ، ئیستریش جوړیکە له ئەسپ و مایین به به‌لگه‌ی ئەم نایه‌ته: (وه ئەسپ و مایین و ئیستر و گویدریژ (ی بۆ دروست کردوون) تا سواریان بن)، وه پشك بەزیاتر له يەك ئەسپ نادریت ^(٢).

٥٢- بَابُ مَنْ قَادَ دَابَّةً غَيْرَهُ فِي الْحَرْبِ

٢٨٦٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ يُونُسَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ رَجُلٌ لِلْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضي الله عنه: أَفَرَزْتُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ؟ قَالَ: لَكِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَفِرَّ، إِنَّ هَوَازِنَ كَانُوا قَوْمًا رُمَاءً، وَإِنَّا لَمَّا لَقِينَاهُمْ حَمَلْنَا عَلَيْهِمْ فَأَنْهَزْمُوا، فَأَقْبَلَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى الْغَنَائِمِ، وَاسْتَقْبَلُونَا بِالسَّهَامِ، فَأَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ يَفِرَّ، فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ وَإِنَّهُ لَعَلَى بَغْلَتِهِ الْبَيْضَاءِ وَإِنَّ أَبَا سُفْيَانَ أَخَذَ بِلِجَامِهَا، وَالنَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: "أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ ... أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ" ^(٣).

(١) پروانه: ٤٢٢٨.

(٢) واتە: ئەگەر کەسێک چەند ئەسپێکی له جیهاددا به‌شداربوون، تەنها پشکی يەك ئەسپی پێ دەدریت.

(٣) پروانه: ٢٨٧٤، ٢٩٣٠، ٣٠٤٢، ٤٣١٥، ٤٣١٦، ٤٣١٧.

٥٢- باسی که‌سیک له‌ جه‌نگدا ره‌شمه‌ی وڵاخى که‌سیکی تر راکیشت

٢٨٦٤- ئەبو ئیسه‌حاق ده‌لی: پیاویک به‌ به‌رائی کۆری عازیبی ﷺ وت: ئایا له‌ غه‌زای حونه‌یندا هه‌له‌اتن و پێغه‌مبه‌رتان ﷺ به‌جیه‌شت؟ به‌را وتی: به‌لام پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌له‌نه‌ات، به‌راستی هۆزی هه‌وازین که‌سانیکی تیرهاوێز بوون، وه‌ نیمه‌ که‌ به‌وان که‌یشتین، هێرشان بۆ بردن و شکان، ئینجا مسوڵمانان به‌لاماری ده‌ستکه‌وته‌کانیان دا، هه‌وازینیش به‌تیر هاوێستن ڕووبه‌ڕوومان بوونه‌وه، (مسوڵمانان شکان و هه‌له‌اتن)، به‌لام پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌له‌نه‌ات و ڕای نه‌کرد، بێگومان پێغه‌مبه‌رم ﷺ دی به‌سوار ئیستهره‌ سپیه‌که‌یه‌وه‌ بوو، ئەبو سوفیانیش ڕه‌شمه‌ی گرتبوو، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ ده‌یفه‌رموو: ((من پێغه‌مبه‌رم نه‌ک درۆزن، من کۆر(زا)ی عه‌بدولموتته‌لیم)).

٥٣- بابُ الرُّكَّابِ وَالْعَزْرِ لِلدَّابَّةِ

٢٨٦٥- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي أَسَامَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ إِذَا أَدْخَلَ رَجُلُهُ فِي الْعَزْرِ وَاسْتَوَتْ بِهِ نَافَتُهُ قَائِمَةً، أَهْلًا مِنْ عِنْدِ مَسْجِدِ ذِي الْحُلَيْفَةِ ^(١).

٥٣- باسی ئاوزه‌نگی ^(١) بۆ وڵاخ

٢٨٦٥- ئیبنو عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له‌ پێغه‌مبه‌رموه‌ ﷺ گێڕاویه‌تی‌ه‌وه‌ که‌ ئەو (پێغه‌مبه‌ر ﷺ) کاتی‌ک پێی ده‌خسته‌ ئاوزه‌نگه‌که‌وه‌ و (سواری وشتره‌که‌ی ده‌بوو)، وشتره‌که‌ی

(١) ڕه‌وانه‌: ١٦٦.

(٢) ووشه‌ی (الرُّكَّاب) و (الْعَزْر) به‌م جۆرانه‌ مانایان لێک‌دراوه‌ته‌وه‌: (الرُّكَّاب) ئاوزه‌نگه‌ که‌ له‌ ئاسن و ته‌خته‌ دروست کرا‌ین. (الْعَزْر) ته‌نها له‌ پێست دروست ده‌کرێت، (الرُّكَّاب وَالْعَزْر) هه‌ردووکیان یه‌ک مانایان هه‌یه‌ که‌ هاوزه‌نگه‌ به‌کۆردی که‌ دوو ئاسنه‌ به‌راست و چه‌پی زینی مایه‌وه‌ ئه‌وه‌ی سواری ده‌بێت پێی تێده‌خات. مانایه‌کی تریان: (الرُّكَّاب) به‌هاوزه‌نگی نه‌سپ و مایه‌ی ده‌وتری و (الْعَزْر) یه‌ش به‌هاوزه‌نگی وشتر ده‌وترێت. (ڕه‌وانه‌: إرشاد الساري: ٢٥٨/٦)

هه‌لده‌ستایه‌وه‌و ڕاست دهبووێه‌وه‌، لای مزگه‌ه‌وتی زولحوله‌یفه‌ به‌ده‌نگی به‌رز ته‌لبیه‌ی دمکرد (لبيك اللهم لبيك...).

٥٤- بابُ رُكُوبِ الْقَرَسِ الْعُرْبِيِّ

٢٨٦٦- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: اسْتَقْبَلَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى فَرَسٍ عُرِّيٍّ، مَا عَلَيْهِ سَرْجٌ، فِي عُنُقِهِ سَيْفٌ^(١).

٥٤- باسی سواربوونی ئەسپ به‌پشتی رووتی

٢٨٦٦- ئەنه‌سی ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ره‌و روویان هات به‌سوار ئەسپێکی رووت، زینی پێوه‌ نه‌بوو، پێغه‌مبه‌ر ﷺ (هایشی) شمشیره‌که‌ی له‌ ملدابوو.

٥٥- بابُ الْقَرَسِ الْقَطُوفِ

٢٨٦٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَادٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ فَرَعُوا مَرَّةً، فَرَكَبَ النَّبِيُّ ﷺ فَرَسًا لَأَيِّ طَلْحَةَ كَانَ يَقْطِفُ - أَوْ كَانَ فِيهِ قِطَافٌ - فَلَمَّا رَجَعَ قَالَ: "وَجَدْنَا فَرَسَكُمْ هَذَا بَحْرًا". فَكَانَ بَعْدَ ذَلِكَ لَا يُجَارَى^(٢).

٥٥- باسی ئەسپی هیواش له‌ غار و ڕۆشتندا

٢٨٦٧- ئەنه‌سی کۆری مالیک ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ خه‌لکی مه‌دینه‌ جارێک ترسیکیان بۆ دروست بوو، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ سواری ئەسپێکی نه‌بو ته‌لحه‌ بوو

(١) ڕه‌وانه‌: ٢٦٢٧.

(٢) ڕه‌وانه‌: ٢٦٢٧.

که هیواش غاری دمکرد-یان خیرا نه‌بوو له غارکردندا، (پێغه‌مبه‌ر ﷺ) رویشته به‌دهم دهنگ و باسی ترسه‌که‌وه، که گه‌راپه‌وه فهرمووی: ((ئه‌سه‌په‌که‌تان خیرا و تیزه له غاردا))، جا ئیتر به‌وه به‌دواوه هیچ ئه‌سپێک پێشی نه‌ده‌دایه‌وه (به‌هۆی فهر و به‌ره‌که‌تی پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ که سواری بوو بوو).

٥٦- بابُ السَّبْقِ بَيْنَ الْخَيْلِ

٢٨٦٨- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَجْرَى النَّبِيُّ ﷺ مَا ضَمَرَ مِنَ الْخَيْلِ مِنَ الْحَفَايَا إِلَى ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ، وَأَجْرَى مَا لَمْ يُضْمَرْ مِنَ الثَّنِيَّةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ. قَالَ ابْنُ عُمَرَ: وَكُنْتُ فِيمَنْ أَجْرَى. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ. قَالَ سُفْيَانُ: بَيْنَ الْحَفَايَا إِلَى ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ خَمْسَةُ أَمْيَالٍ أَوْ سِتَّةَ، وَبَيْنَ ثَنِيَّةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ مِيلٌ^(١).

٥٦- باسی (ره‌واپه‌تی) پێشبرکێ له نیوان چه‌ند ئه‌سپێکدا

٢٨٦٨- نافع ده‌لێ: ئیبنو عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ پێشبرکێی سازدا له چه‌یفانه‌وه تا (ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ) له نیوان ئه‌وه ئه‌سه‌پانه‌ی له‌رو لاواز کرابوون، وه پێشبرکێی سازدا له (ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ) ه‌وه تا مزگه‌وتی به‌نی زوره‌یق له نیوان ئه‌وه ئه‌سه‌پانه‌ی له‌ر نه‌کرابوون، ئیبنو عومه‌ر وتی: من له‌و که‌سانه‌ بووم به‌شداری ئه‌وه پێشبرکێیه‌م کرد. عه‌بدوڵڵا ده‌لێ: سوفیان بو‌ی گیرپه‌ینه‌وه وتی: عوبه‌یدوڵڵا بو‌ی گیرپه‌مه‌وه. سوفیان وتی:^(٢) نیوانی چه‌یفاو (ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ) پینچ یان شه‌ش میل ده‌بیت، وه نیوان (ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ) و مزگه‌وتی به‌نی زوره‌یق یه‌ک میله‌.

(١) بره‌وه: ٤٢٠.

(٢) مه‌به‌ستی بوخاری له ه‌ینانی ئه‌م سه‌نه‌ده ئه‌وه‌یه که روونی بکاته‌وه که سوفیان له عه‌بدوڵڵای بیستوه به‌روون و راشکاوی (قال سوفیان حدثني عبدالله)، به‌لام له گیرانه‌وه‌که‌ی یه‌که‌م ده‌لێ: له عه‌بدوڵڵاوه (عن عبدالله).

٥٧- بَابُ إِضْمَارِ الْخَيْلِ لِلسَّبْقِ

٢٨٦٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَابَقَ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي لَمْ تُضْمَرْ، وَكَانَ أَمْدُهَا مِنَ الثَّيِّبَةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ. وَأَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ سَابِقَ بِهَا. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: أَمَدًا: غَايَةً ﴿فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ﴾ (١٦) الحديد (١).

٥٧- باسی ئهسپی لهرو لاوازکراو (٣) بو پيشبرکت

٢٨٦٩- نافع دهلی: عهبدوللای کوری عومەر ﴿ﷺ﴾ دهگیریتتهوه: که پیغهمبهری خوا ﴿ﷺ﴾ پیشبرکتیهکی سازدا له نیوان نهو ئهسپانهی لهپنهکراپوون، ماوهکهی له (ثَبَّيَّةُ الْوَدَاعِ) هوه تا مزگهوتی بهنی زورمقی بوو. (نافع دهلی: وه عهبدوللای لهو کهسانهبوو که بهشداری نهو پیشبرکتیهی کرد. نهبو عهبدوللای (نیمامی بوخاری) دهلی: (أَمَدًا) ماوه و نیوانه وهك ئهه نایهته: ﴿فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ﴾ (١٦) الحديد. واته: ماوهیهکی دوور و درێژیان بهسهردا تپیهری.

٥٨- بَابُ غَايَةِ السَّبْقِ لِلْخَيْلِ الْمُضْمَرَةِ

٢٨٧٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَابَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي قَدْ أُضْمِرَتْ فَأَرْسَلَهَا مِنَ الْحَفَیَاءِ، وَكَانَ أَمْدُهَا ثَبَّيَّةُ الْوَدَاعِ - فَقُلْتُ لِمُوسَى: فَكَمْ كَانَ بَيْنَ ذَلِكَ؟ قَالَ سِتُّهُ أَمْيَالٍ أَوْ سَبْعَةٌ - وَسَابَقَ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي لَمْ تُضْمَرْ، فَأَرْسَلَهَا مِنْ ثَبَّيَّةِ الْوَدَاعِ، وَكَانَ أَمْدُهَا مَسْجِدَ بَنِي زُرَيْقٍ، قُلْتُ: فَكَمْ بَيْنَ ذَلِكَ؟ قَالَ: مِيلٌ أَوْ نَحْوُهُ. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ مِمَّنْ سَابَقَ فِيهَا (٣).

(١) پروانه: ٤٢٠.

(٢) له پهراویزی فهرموودهی (٤٢٠) لدا (ضمر وإضمار) مان روون کردوتهوه.

(٣) پروانه: ٤٢٠.

٥٨- باسی پیشبرکێی ئەسپە لەرکراوه‌کان تا کوێ بوو

٢٨٧٠- ئیبنو عومەر (رضی اللہ عنہ) دەلی: پیغمبەری خوا ﷺ پیشبرکێی سازدا لە نیوان ئەو ئەسپانە‌ی لەرکراوون، جا لە حەفیائە‌وه‌ رێگە‌ی دان و بەرە‌لای کردن (غاردمن)، کو‌تاییە‌کە‌ی (ثَبَّاتُ الْوَدَاعِ) بوو، (ئە‌بو ئیسحاق دە‌لی:) بە‌ مووسام وت: نیوانیان چە‌ند بوو؟ وتی: شە‌ش یان حە‌وت میل بوو، وە‌ پیغمبەر ﷺ پیشبرکێی سازدا لە نیوان ئە‌و ئەسپانە‌ی لە‌ر نە‌کراوون لە (ثَبَّاتُ الْوَدَاعِ) ه‌و بە‌رە‌لای کردن (غاردمن)، ماوه‌کە‌ی تا مزگە‌وتی بە‌نی زورمێق بوو، (ئە‌بو ئیسحاق دە‌لی:) وتم: ئە‌ی نیوانی ئە‌وه‌ چە‌ند بوو؟ (مووسا) وتی: مێلێک یان نزیک بە‌مێلێک بوو، (نافیع دە‌لی:) وە‌ ئیبنوعومەر لە‌و کە‌سانە‌ بوو لە‌و پیشبرکێیە‌دا بە‌شداری کرد.

٥٩- بابُ نَاقَةِ النَّبِيِّ ﷺ

قَالَ ابْنُ عُمَرَ أَرَدَفَ النَّبِيُّ ﷺ أَسَامَةَ عَلَى الْقُصَوَاءِ. وَقَالَ الْمِسُورُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَا خَلَّتِ الْقُصَوَاءُ".

٢٨٧١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: كَانَتْ نَاقَةُ النَّبِيِّ ﷺ يُقَالُ لَهَا: الْعَضْبَاءُ^(١).

٥٩- باسی وشتەرە‌ مێینه‌کە‌ی پیغمبەر ﷺ

ئیبنو عومەر (رضی اللہ عنہ) دە‌لی: پیغمبەر ﷺ ئوسامە‌ی لە‌ پاشکۆ‌ی خۆیدا سواری قە‌صوا^(١) کرد. میسومەر دە‌لی: پیغمبەر ﷺ فە‌رمووی: ((قە‌صوا (لە‌ خۆیە‌وه‌) نە‌ه‌مستاوە‌ لە‌ رۆیشتن)). (واتە‌: دیارە‌ فە‌رمانی پێ‌کراوە‌).

(١) برۆانە: ٢٨٧٢.

٢٨٧١- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ و شتره میینه‌یه‌کی هه‌بوو پیی ده‌وترا: (العَضَاء).

٢٨٧٢- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: كَانَ لِلنَّبِيِّ ﷺ نَاقَةٌ تُسَمَّى الْعَضْبَاءَ لَا تُسَبِّقُ - قَالَ حُمَيْدٌ: أَوْ لَا تَكَادُ تُسَبِّقُ - فَجَاءَ أَعْرَابِيٌّ عَلَى قَعُودٍ فَسَبَقَهَا، فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، حَتَّى عَرَفُوهُ، فَقَالَ: "حَقٌّ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يَرْتَفَعَ شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا وَضَعَهُ". طَوَّلَهُ مُوسَى عَنْ حَمَادٍ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(١).

٢٨٧٢- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ و شتره میینه‌یه‌کی هه‌بوو ناوی (العَضْبَاء) بوو، هیج و شتریک پیشی نه‌ده‌گه‌وت، -حومه‌ید ده‌لی: یان و لاخ نه‌بوو پیشی بکه‌وی، ئینجا ده‌شته‌گییه‌ک به‌سواری و شتریکی چالاک هات و پیشی (العَضْبَاء)ی دایه‌وه، نه‌و پیشکه‌وته‌نه له‌سه‌ر دلی مسوولمانان گران بوو، به‌جوړیک بوو هه‌تا پیغه‌مبه‌ر ﷺ زانی و هه‌ستی پی کرد و فه‌رمووی: ((رده‌وايه و به‌ئینه له‌سه‌ر خوا هه‌ر شتیک له‌م دونیایه به‌رز بیته‌وه، خوا نزمی ده‌کاته‌وه)). موسا له‌حه‌مه‌اده‌وه له‌سابیته‌وه له‌ نه‌نه‌سه‌وه له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ نه‌م فه‌رمووده‌ی به‌دریزتر هیناوه.

٦٠- بَابُ الْغَزْوِ عَلَى الْحَمِيرِ

٦١- بَابُ بَغْلَةِ النَّبِيِّ ﷺ الْبَيْضَاءِ قَالَهُ أَنَسٌ

وَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ: أَهْدَى مَلِكٌ أَيْلَةً إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بَغْلَةً بَيْضَاءَ.

٢٨٧٣- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ الْحَارِثِ قَالَ: مَا تَرَكَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَّا بَغْلَتُهُ الْبَيْضَاءَ وَسِلَاحُهُ وَأَرْضًا تَرَكَهَا صَدَقَةً^(٢).

(١) قه‌صوا: ناوی و شتریکی میینه‌ی پیغه‌مبه‌ره ﷺ.

(٢) پروانه: ٢٨٧١.

(٣) پروانه: ٢٧٣٩.

٦٠- باسی غه‌زاکردن به‌سواری گویدرێژ^(١)

٦١- باسی ئیستره‌ماچه‌ی سپیه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ که

ئه‌نه‌س وای وتوه^(٢)

ئه‌بو حومه‌ید ده‌لی: بادشای ئه‌یله ئیسترکی ماچه‌ی سپی به‌دیاری نارد بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ.
 ٢٨٧٣- عه‌مری کوری حاریس ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌دوای خو‌ی هیچ که له
 پوریکی لی به‌جی نه‌ما، جگه له ئیسترکی ماچه‌ی سپی و شمشیره‌که‌ی، وه
 زه‌ویه‌کی لی به‌جیما که کردی به‌خیر.

٢٨٧٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ
 الْبَرَاءِ ﷺ قَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا أَبَا عُمَارَةَ، وَلَيْتُمْ يَوْمَ حُنَيْنٍ؟ قَالَ: لَا، وَاللَّهِ مَا وَلَّى النَّبِيُّ ﷺ وَلَكِنْ وَلَّى
 سَرَعَانُ النَّاسِ، فَلَقِيَهُمْ هَوَازُنُ النَّبْلِ وَالنَّبِيُّ ﷺ عَلَى بَعْلَتِهِ الْبَيْضَاءِ، وَأَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ أَخَذَ
 بِلِجَامِهَا، وَالنَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: "أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ، أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ"^(٣).

٢٨٧٤- ئه‌بو ئیسحاق ده‌گێڕێته‌وه ده‌لی: پیاویک به به‌رائی کوری عازیبی وت:
 ئه‌ی ئه‌بو عوماره‌! رۆژی (غه‌زای) حونه‌ین پشتتان هه‌لکرد و هه‌له‌اتن؟ به‌را
 وتی: نا سویند به‌خوا پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌له‌هات، به‌لکو ئه‌و که‌سانه هه‌له‌اتن که
 په‌له‌ی جه‌نگیان بوو، جا هۆزی هه‌وازین به‌تیر هاویشن پووبه‌روویان بوونه‌وه،
 پیغه‌مبه‌ریش ﷺ به‌سواری ئیستره‌ماچه‌ی سپیه‌که‌یه‌وه بوو، ئه‌بو سوفیانی کوری
 حاریسیش رهمه‌ی ئیستره‌که‌ی گرتبوو، پیغه‌مبه‌ریش ده‌یفه‌رموو: ((من
 پیغه‌مبه‌رم نه‌ک درۆزن، من کور(ه‌زای) عه‌بدولوتته‌لیبم)).

(١) بوخاری هیچ فه‌رموده‌یه‌کی نه‌هه‌تاوه له‌وانه‌وه بیستیتی، فه‌رموده‌که‌ی موعاز: ٢٨٥٦ ئه‌م فه‌رموده به‌سه‌نه‌دێکی که به‌ئینت.

(٢) له فه‌رموده‌یه‌کی درێژدا له‌باسی غه‌زای حونه‌یندا ده‌یگێڕێته‌وه.

(٣) پروه‌انه: ٢٨٦٤.

٦٢- بابُ جِهَادِ النِّسَاءِ

٢٨٧٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: اسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْجِهَادِ. فَقَالَ: "جِهَادُكُنَّ الْحُجُّ". وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بِهِذَا ^(١).

٦٢- باسی خهباتی ئافره‌تان

٢٨٧٥- عائیشه‌ی دایکی باومرداران رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: داواى مؤلهم له پیغه‌مبهر ﷺ کرد دمرباره‌ی خهباتکردن (ی ئافرمتان)، فهرمووی: ((خهباتکردنی ئیوه‌هه‌جکردنه)). عه‌بدووللای کورپی وه‌لید ده‌لی: سوفیان له موعاوییه‌وه ^(١) ئهم فهرمووده‌ی بو گێراینه‌وه.

٢٨٧٦- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بِهِذَا. وَعَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ سَأَلَهُ نِسَاؤُهُ عَنِ الْجِهَادِ فَقَالَ: "نَعَمْ الْجِهَادُ الْحُجُّ" ^(٢).

٢٨٧٦- عائیشه‌ی دایکی باومرداران رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا له پیغه‌مبهره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که خێزان‌ه‌کانی دمرباره‌ی جیهاد (ی ئافرمتان) پرسیاریان لێ کرد، ئه‌ویش فهرمووی: ((حه‌جکردن چاکترین جیهاد و خهباته (بو ئافرمتان)).

(١) بپروانه: ١٥٢٠.

(٢) به‌م سه‌نه‌ده‌ش فهرمووده‌که گێردراوه‌ته‌وه.

(٣) بپروانه: ١٥٢٠.

٦٣- بَابُ غَزْوِ الْمَرْأَةِ فِي الْبَحْرِ

٢٨٧٧-٢٨٧٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا رضي الله عنه يَقُولُ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى ابْنَتِهِ مِلْحَانَ فَاتَّكَأَ عِنْدَهَا، ثُمَّ صَحِكَ فَقَالَتْ: لِمَ تَصْحَكُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: "نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي يَرْكَبُونَ الْبَحْرَ الْأَخْضَرَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، مِثْلُهُمْ مِثْلُ الْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِرَةِ". فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَني مِنْهُمْ. قَالَ: "اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا مِنْهُمْ". ثُمَّ عَادَ فَصَحِكَ، فَقَالَتْ لَهُ: مِثْلُ -أَوْ مِمْ- ذَلِكَ، فَقَالَ لَهَا: مِثْلُ ذَلِكَ، فَقَالَتْ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَني مِنْهُمْ. قَالَ: "أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ، وَلَسْتَ مِنَ الْآخِرِينَ". قَالَ: قَالَ أَنَسٌ فَتَزَوَّجَتْ عُبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ، فَارْكَبَتِ الْبَحْرَ مَعَ بِنْتِ قَرْظَةَ، فَلَمَّا قَفَلَتْ رَكِبَتْ دَابَّتَهَا فَوَقَصَتْ بِهَا، فَسَقَطَتْ عَنْهَا فَمَاتَتْ ^(١).

٦٣- باسی غهزاکردنی ئافرهت له ده‌ریادا

٢٨٧٧-٢٨٧٨- عه‌بدوڵڵای کوردی عه‌بدوهره‌حمانی نه‌نصاری ده‌لی: له ئه‌نه‌سم رضي الله عنه بیست ده‌یوت: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رۆیشت بو‌ مالی کچی میلحان، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ له لایدا پالیدی‌یه‌وه، پاشان (خه‌وت، له خه‌و هه‌ستا و) پێده‌که‌نی، عه‌رزى کرد: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا بو‌ پێده‌که‌نیت؟ فه‌رمووی: ((که‌سانیک له‌ئوممه‌ته‌که‌مم (نیشاندرا) سواری (که‌شتی ده‌بن) له‌ده‌ریای سه‌وزدا، له‌رێی خوادا خه‌بات ده‌که‌ن، نه‌مونه‌یان ده‌لی پادشان له‌سه‌ر ته‌ختی پادشایی (دانیشتون))، ئوممو هه‌رام وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا! نزام بو‌ بکه‌ لای خوا که‌ من له‌و خه‌باتکارانه‌م، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رموی: ((خوایه‌ بیکه‌ به‌یه‌کیک له‌و خه‌باتکارانه‌)). پاشان (خه‌وتن و خه‌به‌ربوونه‌وه‌که‌ی) دووباره‌کرده‌وه و پێکه‌نی،

(١) بروه‌نه: ٢٧٨٨، ٢٧٨٩.

ئوممو چه‌رامیش وێنه‌ی وته‌که‌ی پێشووی عه‌رز کرد -یان وتی: ئه‌وه له‌به‌ر چی بوو؟- پێغه‌مبه‌ریش ﷺ وێنه‌ی فه‌رمایشته‌که‌ی پێشووی فه‌رموو پێی، ئوممو چه‌رام وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا! نزام بۆ بکه‌ لای خوا که من له‌و خه‌باتکارانه‌م، فه‌رمووی: ((تۆ له‌یه‌که‌مینه‌کانیت، نه‌ک کو‌تاهه‌مینه‌کان))، عه‌بدو‌للا وتی: ئه‌نه‌س وتی: جا (ئوممو چه‌رامی کچی میلحان) شووی کرد به‌عوبادهی کوری صامیت، ئینجا له‌گه‌ڵ کچی فه‌ره‌زدا سواری که‌شتی بوو له‌ ده‌ریادا (بۆ خه‌باتکردن له‌پێی خوادا)، جا کاتیک گه‌رایه‌وه، سواری و لا‌خه‌که‌ی بوو خسته‌یه‌ خواره‌وه، ملی شکاند و مرد.

٦٤- بَابُ حَمَلِ الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ فِي الْغَزْوِ دُونَ بَعْضِ نِسَائِهِ

٢٨٧٩- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ النُّمَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ قَالَ: سَمِعْتُ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ، وَسَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ، وَعَلْقَمَةَ بْنَ وَقَّاصٍ، وَعُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ، كُلُّ حَدَّثَنِي طَائِفَةٌ مِنَ الْحَدِيثِ قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ أَقْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ، فَأَيَّتُهُنَّ يَخْرُجُ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا النَّبِيُّ ﷺ، فَأَقْرَعَ بَيْنَنَا فِي غَزْوَةِ غَزَاها، فَخَرَجَ فِيهَا سَهْمِي، فَخَرَجْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بَعْدَ مَا أُنْزِلَ الْحِجَابُ^(١).

٦٤- باسی پیاو له‌ غه‌زادا هاوسه‌ریکی له‌گه‌ڵ خۆیدا ببات بگه‌ له‌ هاوسه‌ره‌کانی تری

٢٨٧٩- زوهری ده‌لی: فه‌رمووده‌که‌ی عایشه‌م ﷺ بیست له‌هه‌ریه‌ک له‌: عورو‌ی کوری زوبه‌یر، سه‌عیدی کوری موسه‌یه‌ب، عه‌لقه‌مه‌ی کوری وه‌ققاص،

عوبه‌یدوللای کورپی عه‌بدوللّاه هه‌ریه‌که‌یان به‌شیک له‌فه‌رمووده‌که‌یان بۆ گێڕامه‌وه، عایشه رضی اللّٰه عنہا ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللّٰه علیہ و آلہ و سلم ته‌گه‌ر بیویستایه دهریجی (بۆ غه‌زا) تیروپشکی ده‌کرد له‌ نیوان هاوسه‌ره‌کانیدا، جا تیروپشکه‌که‌ بۆ هه‌رکامیان دهریجواپه، پیغه‌مبه‌ر صلی اللّٰه علیہ و آلہ و سلم ته‌وه‌یانی له‌گه‌ل خۆی ده‌برد، ئینجا له‌ غه‌زایه‌کدا که کردی تیروپشکی کرد له‌ نیوانماندا، تیروپشکه‌که‌ بۆ من دهرچوو، منیش له‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا صلی اللّٰه علیہ و آلہ و سلم رویشتم، پاش ته‌وه‌ی نایه‌تی حیجاب دابه‌زیبوو.

٦٥- بَابُ غَزْوِ النِّسَاءِ وَقِتَالِهِنَّ مَعَ الرِّجَالِ

٢٨٨٠- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ أَنَسٍ رضی اللّٰه عنہ قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ انْهَزَمَ النَّاسُ عَنِ النَّبِيِّ صلی اللّٰه علیہ و آلہ و سلم قَالَ: وَلَقَدْ رَأَيْتُ عَائِشَةَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ وَأُمَّ سُلَيْمٍ وَإِنَّهُمَا لَمُشْمَرَتَانِ أَرَى حَدَمَ سُوقِهِمَا، تَنْفُرَانِ الْقَرَبَ - وَقَالَ غَيْرُهُ: تَنْفُلَانِ الْقَرَبَ - عَلَى مُتُونِهِمَا، ثُمَّ تُفْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ، ثُمَّ تَرْجِعَانِ فَتَمْلَأْنِيهَا، ثُمَّ تَجِئَانِ فَتُفْرِغَانِيهَا فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ ^(١).

٦٥- باسی غه‌زاکردنی ئافه‌ه‌تان و جه‌نگکردنیان له‌گه‌ل پیاواندا ^(٢)

٢٨٨٠- ئه‌نه‌س ده‌لی: له‌ کاتی رۆژی جه‌نگی ئوحووددا موسولمانان شکان و پیغه‌مبه‌ریان صلی اللّٰه علیہ و آلہ و سلم به‌جیهیشت، ئه‌نه‌س ده‌لی: بیگومان عایشه‌ی کچی نه‌بو به‌کر و ئوممو سوله‌یم دی خۆیان هه‌لکردبوو پاوانه‌کانی له‌پێیاندا بوو، دهمبینی به‌په‌له‌ کونده‌ی ئاویان ده‌هیناو ده‌برد به‌گۆلیانه‌وه، پاشان کونده‌کانیان خالی ده‌کرد به‌دانی به‌ده‌م پیاوه‌که‌نه‌وه (بیخۆنه‌وه)، پاشان ده‌گه‌رانه‌وه کونده‌کانیان پرده‌کرده‌وه، پاشان ده‌هاتنه‌وه و خالیان ده‌کردنه‌وه به‌دانی به‌ده‌م پیاوه‌که‌نه‌وه (بیخۆنه‌وه).

(١) پروانه: ٢-٢٩، ٣٨١١، ٤٠٦٤.

(٢) واته: ئافه‌ه‌تان به‌شداربوون له‌ غه‌زادا و هاوکاری پیاوانی موسلمان بوون له‌ جه‌نگه‌کدا.

٦٦- بَابُ حَمْلِ النِّسَاءِ الْقَرَبِ إِلَى النَّاسِ فِي الزَّوْجِ

٢٨٨١- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ تَعَلَّبَهُ بْنُ أَبِي مَالِكٍ: إِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضي الله عنه قَسَمَ مَرْوَطًا بَيْنَ نِسَاءٍ مِنْ نِسَاءِ الْمَدِينَةِ، فَبَقِيَ مِرْطٌ جَدِّ فَقَالَ لَهُ بَعْضُ مَنْ عِنْدَهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَعْطِ هَذَا ابْنَتَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم الَّتِي عِنْدَكَ. يُرِيدُونَ أُمَّ كَلْثُومٍ بِنْتُ عَلِيٍّ. فَقَالَ عُمَرُ: أُمُّ سَلَيْطٍ أَحَقُّ. وَأُمُّ سَلَيْطٍ مِنْ نِسَاءِ الْأَنْصَارِ، مِمَّنْ بَاعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم. قَالَ عُمَرُ: فَإِنَّهَا كَأَنْتَ تَزْفِرُ لَنَا الْقَرَبَ يَوْمَ أَحَدٍ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: تَزْفِرُ: تَخِيْطُ^(١).

٦٦- باسی کونده‌ی ئاوه‌لگرتنی ئافرمتان له غه‌زادا و بردنی بۆ خه‌لک (بیخۆنه‌وه)

٢٨٨١- سه‌عه‌له‌به‌ی کۆری ئه‌بو مالیک ده‌گێڕێته‌وه که عومه‌ری کۆری خه‌ت‌اب رضي الله عنه چهند شالینه‌یه‌کی دابه‌شکرد له نیوان ئافرمتانی (شاری) مه‌دینه‌دا، (له کۆتاییدا) شالینه‌یه‌کی^(٢) چاکیان مابوو، که‌سێک که لای عومه‌ردا بوو به‌عومه‌ری وت: ئه‌ی پێشه‌وای باوهرداران! ئه‌م شالینه‌یان بده به‌و که‌چه‌(ه‌زا)یه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم که خه‌زانی خۆته (مه‌به‌ستی ئوممو که‌لسومی که‌چی عه‌لی بوو)، عومه‌ریش وتی: ئوممو سه‌له‌یت شایسته‌تره‌، ئوممو سه‌له‌یت له‌و ئافرمتانه‌ی ئه‌نصاری بوو که په‌یمانی به‌ پێغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم دا، عومه‌ر وتی: بێگومان ئوممو سه‌له‌یت کونده‌ی ئاوی بۆمان دهمووری^(٣) له‌ رۆژی (غه‌زای) ئوحووددا. ئه‌بو عه‌بدوڵلا (ئیمامی بوخاری) ده‌لێ: (تَزْفِرُ) واته‌: دمیدوووری.

(١) پروانه: ٤٠٧١.

(٢) شالینه: چه‌پالێکی چوارگۆشه‌ی خوڕیه‌، قوماشێکی چوارگۆشه‌یه‌ له‌ خوڕی. پروانه: فه‌ره‌ه‌نگی خاڵ: ٣٦٠، هه‌نبانه‌ بۆرینه‌ی هه‌ژار موکریان: ٤٦٥.

(٣) تَزْفِرُ: بوخاری به‌دووڕینی کونده‌ی مانا کردووه‌، به‌مانای هه‌لگرتنی کونده‌ی ئاو بۆ خه‌باتگێڕانیش مانا‌کراوه‌، ئه‌م مانای دووه‌میان گونجاوتره‌، به‌لام ئیمه‌ له‌به‌ر وته‌که‌ی بوخاری مانای یه‌که‌ممان بۆ کردووه‌.

٦٧- بَابُ مُدَاوَاةِ النِّسَاءِ الْجَرَحَى فِي الْغَزْوِ

٢٨٨٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ دَكْوَانَ، عَنِ الرُّبَيْعِ بْنِ مُعَوَّذٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ نَسْقِي وَنُدَاوِي الْجَرَحَى، وَنَرُدُّ الْقَتْلَى إِلَى الْمَدِينَةِ^(١).

٦٧- باسی ئافره‌تان و تیمارکردنی برینداران له غه‌زادا

٢٨٨٢- رۆبه‌یعی کچی موعه‌وويز ﷺ ده‌لی: ئیمه (ی ئافره‌تان) له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ﷺ (ده‌رۆشتین بۆ غه‌زا) ئاومان ده‌دا به‌خه‌باتگیره‌کان، تیماری برینداره‌کانمان ده‌کردو شه‌هیده‌کانمان ده‌برده‌وه بۆ مه‌دینه.

٦٨- بَابُ رَدِّ النِّسَاءِ الْجَرَحَى وَالْقَتْلَى

٢٨٨٣- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، عَنْ خَالِدِ بْنِ دَكْوَانَ، عَنِ الرُّبَيْعِ بْنِ مُعَوَّذٍ قَالَ: كُنَّا نَغْزُو مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَنَسْقِي الْقَوْمَ وَنَخْدُمُهُمْ، وَنَرُدُّ الْجَرَحَى وَالْقَتْلَى إِلَى الْمَدِينَةِ^(٢).

٦٨- باسی بردنه‌وه‌ی بریندار و شه‌هیده‌کان له‌لایهن ئافره‌تانه‌وه (بۆ مه‌دینه)

٢٨٨٣- رۆبه‌یعی کچی موعه‌وويز ﷺ ده‌لی: ئیمه له خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ غه‌زایان ده‌کردو ئاومان ده‌دا به‌خه‌لکه‌که‌وه خزمه‌تمان ده‌کردن، وه بریندار و شه‌هیده‌کانمان ده‌برده‌وه بۆ مه‌دینه.

(١) پروانه: ٢٨٨٣، ٥٦٧٩.

(٢) پروانه: ٢٨٨٢.

٦٩- بَابُ نَزْعِ السَّهْمِ مِنَ الْبَدَنِ

٢٨٨٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه قَالَ: رُمِيَ أَبُو عَامِرٍ فِي رُكْبَتِهِ، فَأَنْتَهَيْتُ إِلَيْهِ، قَالَ: انْزِعْ هَذَا السَّهْمَ. فَتَزَعْتُهُ، فَتَرَا مِنْهُ الْمَاءَ، فَدَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبِيدِ أَبِي عَامِرٍ"^(١).

٦٩- باسی دهره‌ینانی تیر له‌لاشه و به‌دهن (دروسته)

٢٨٨٤- ئەبو مووسا رضي الله عنه ده‌لی: ئەبو عامیر تیرێک دابووێ له ئەزەنۆی، منیش گەیشتمه لای، وتی: ئەو تیرە دەر بێنە، منیش دهرم هینا، جا ئاوی لێهات، منیش چوومه خزمه‌تی بێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم و هه‌واڵه‌که‌م بێدا، ئەویش فەرمووی: ((خوایه‌! له عوبه‌ید (واته‌): ئەبو عامیر خۆشبه‌)).

٧٠- بَابُ الْحِرَاسَةِ فِي الْغَزْوِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

٢٨٨٥- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ حَلِيلٍ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ بْنِ رَبِيعَةَ قَالَ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رضي الله عنها تَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم سَهْرًا، فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ قَالَ: "لَيْتَ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِي صَالِحًا يَحْرُسُنِي اللَّيْلَةَ". إِذْ سَمِعْنَا صَوْتَ سِلَاحٍ فَقَالَ: "مَنْ هَذَا؟". فَقَالَ: أَنَا سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، جِئْتُ لِأَحْرُسَكَ. وَنَامَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم^(٢).

(١) پروانه: ٤٣٢٣، ٦٣٨٣.

(٢) پروانه: ٧٢٣١.

٧٠- باسی (گه وره یی) ئیشکرتن له غمزا له پیناوی خوادا

٢٨٨٥- عائیشه رضی اللہ عنہا ده ئی: پیغه مبه ر ﷺ شه و نه ده خه وت، جا کاتیک کۆچی کرد بو مه دینه فهرمووی: ((خۆزگه ئه مشه و پیاویکی چاک له هاوه لانه م ئیشکی بگرتایه بو پاریزگاریم))، له پر گویمان له دهنگی چهک بوو، فهرمووی: ((تۆ کینیت؟)) وتی: من سه عدی کوری ئه بی وه ققاصم، هاتووم ئیشکی تۆ بگرم، ئیتر پیغه مبه ر ﷺ خه وت.

٢٨٨٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "تَعَسَّ عَبْدُ الدِّينَارِ وَالذَّرْهَمِ وَالْقَطِيفَةِ وَالْخَمِصَةِ، إِنْ أُعْطِيَ رِضَى، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرْضَ". لَمْ يَرْفَعْهُ إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ ^(١).

٢٨٨٦- ئه بو هورمیره رضی اللہ عنہ له پیغه مبه ر ده ﷺ ده گپریته وه که فهرموویه تی: ((سه رشوڤ و به د به خت بی به نده دی دینار و درهم و قه دیفه و قوماش ^(٢)، ئه گهر پیدرا رازی ده بیت، وه ئه گهر پینهدرا رازی نابیت)). ئیسرا ئیل له ئه بو حوصه پینه وه ئه م فهرمووده ی گپرا وه ته وه و نه یی ر دۆته وه سه ر پیغه مبه ر ﷺ.

٢٨٨٧- وَزَادَنَا عَمْرُو قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "تَعَسَّ عَبْدُ الدِّينَارِ وَعَبْدُ الذَّرْهَمِ وَعَبْدُ الْخَمِصَةِ، إِنْ أُعْطِيَ رِضَى، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ سَخِطَ، تَعَسَّ وَانْتَكَسَ، وَإِذَا شَيْكَ فَلَا انْتَقَشَ، طَوَّبَ لِعَبْدٍ آخِذٍ بِعَنَانٍ قَرَسَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَشَعَّتْ رَأْسُهُ، مُغْبَرَّةٌ قَدَمَاهُ، إِنْ كَانَ فِي الْحِرَاسَةِ كَانَ فِي الْحِرَاسَةِ، وَإِنْ كَانَ فِي السَّاقَةِ كَانَ فِي السَّاقَةِ، إِنْ اسْتَأْذَنَ لَمْ يُؤْذَنَ لَهُ،

(١) بروانه: ٢٨٨٧، ٦٤٣٥.

(٢) الخميصة: قوماشکی خوری رهشی خه تخه تی چوارگۆشه یه وهک کۆله وانه ی ئافره تان.

وَإِنْ شَفَعَ لَمْ يُشَفَّعْ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ لَمْ يَرْفَعْهُ إِسْرَائِيلُ وَمُحَمَّدُ بْنُ جُحَادَةَ عَنْ أَبِي حَصِينٍ وَقَالَ تَعَسَا. كَأَنَّهُ يَقُولُ فَأَتَعَسَهُمُ اللَّهُ. طُوبَى: فَعَلَى مِنْ كُلِّ شَيْءٍ طَيِّبٍ، وَهِيَ يَاءٌ حُوِّلَتْ إِلَى الْوَاوِ، وَهِيَ مِنْ يَطِيبُ^(١).

٢٨٨٧- عه‌م‌ر نه‌م فه‌رمووده‌ی گێ‌رپاومه‌وه بو‌مان به‌دری‌زتر و زیاده‌وه ده‌لی: عه‌بدو‌رپه‌حمانی کو‌ری عه‌بدو‌للا‌ی کو‌ری دینار بو‌ی گێ‌رپاينه‌وه له‌ باوکیه‌وه، له‌ نه‌بو صالحه‌وه، له‌ نه‌بو هو‌رمیره‌وه ﷺ له‌ پێ‌خه‌مبه‌ره‌وه ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((سه‌رشو‌رو چاره‌مرش بی‌ به‌نده‌ی دینار و به‌نده‌ی دره‌م و به‌نده‌ی په‌ر‌و‌وپال، نه‌گه‌ر به‌شی درا رازی ده‌بی، نه‌گه‌ر به‌شی نه‌درا رازی نابیت و رقی هه‌له‌ده‌سی‌ت، له‌ناو‌جیت و ده‌رده‌دار بیت، گه‌ر در‌کی‌کی پیا‌چوو به‌ موو‌کی‌شیش ده‌رنه‌یه‌ته‌وه، خو‌شبه‌ختی بو‌ نه‌و که‌سه‌ی جله‌وی نه‌سه‌په‌که‌ی ده‌گری له‌ جیهاد له‌ پینا‌وی خوادا، ق‌زی سه‌ری ئال‌وسکاوه، پێ‌یه‌کانی تو‌زا‌وی بوون، نه‌گه‌ر له‌ پاسه‌وانیدا بوو نه‌وه پاسه‌وانی ده‌گری، وه‌ نه‌گه‌ر له‌دا‌وی له‌شک‌روه بوو نه‌وه له‌دا‌وه ده‌بیت (و کار‌یک که‌ پێ‌ی سپ‌رد‌راوه نه‌نجامی ده‌دا‌ت)، نه‌گه‌ر دا‌وی مو‌ل‌مت بکات مو‌ل‌ه‌تی نادریت، وه‌ نه‌گه‌ر ت‌کا بکات ت‌کای وهر‌نا‌گری‌ت)). نه‌بو عه‌بدو‌للا‌ (ئیمامی بو‌خاری) ده‌لی: له‌ ئیس‌رائیل و مو‌حه‌مه‌دی کو‌ری جو‌حاده‌وه له‌ نه‌بو حه‌صینه‌وه نه‌یان‌برد‌وته سه‌ر پێ‌خه‌مبه‌ر ﷺ. هه‌روه‌ها وت‌ویه‌تی: (تَعَسَا) وه‌ک نه‌وه‌ی بلی‌ خوا سه‌رشو‌ری کردوون. وه‌ (طُوبَى) له‌سه‌ر و‌م‌زنی (فَعَلَى)یه، له‌ هه‌موو شت‌یک‌دا به‌چاک و باشه‌ی ده‌وتریت، وا‌ی (طُوبَى) یا بو‌وه و گو‌راوه بو‌ وا، نه‌سلی (طُوبَى) (طَاب يَطِيبُ) بو‌وه.

٧١- بابُ فَضْلِ الْخِدْمَةِ فِي الْعَزْوِ

٢٨٨٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزْرَةَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ ثَابِتِ الْبُتَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: صَحِبْتُ جَرِيرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، فَكَانَ يَخْدُمُنِي. وَهُوَ أَكْبَرُ مِنْ أَنَسٍ، قَالَ جَرِيرٌ: إِنِّي رَأَيْتُ الْأَنْصَارَ يَصْنَعُونَ شَيْئًا لَا أَحَدٌ أَحَدًا مِنْهُمْ إِلَّا أَكْرَمْتُهُ.

٧١- باسی گهوارهیی خزمه تکردن له غهزا و تیکۆشاندا

٢٨٨٨- نه نهسی کورپی مالیک رضي الله عنه دهلی: (له سهفهردا) هاورپیهتی جهریری کورپی عهبدوللام کردوو، نهو خزمهتی منی دهکرد که له نه نهسیش به ته مهتر بوو، جهریر دهلی: به راستی من نه نصارییه کانم دهبینی کاریکیان دهکرد (له ریزگرتنی پیغه مهردا رضي الله عنه) بویه ههراکامیانم بینیی ریزم گرتوه.

٢٨٨٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو -مَوْلَى الْمُطَّلِبِ بْنِ حَنْطَلٍ- أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رضي الله عنه يَقُولُ: خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى خَيْبَرَ أَخْدُمُهُ، فَلَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ رَاجِعًا، وَبَدَأَ لَهُ أَحَدٌ قَالَ: "هَذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ". ثُمَّ أَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ قَالَ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَحَرَّمُ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا كَتَحْرِيمِ إِبْرَاهِيمَ مَكَّةَ، اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا وَمُدَّنَا"^(١).

٢٨٨٩- نه نهسی کورپی مالیک رضي الله عنه دهلی: له خزمهت پیغه مهبری خوادا ﷺ دهرچووین بو (غهزای) خه بهر خزمهتیم دهکرد، جا کاتیکی پیغه مهبر ﷺ هاتهوه، له گهرا نه وهدا کیوی ئو حودی لیوه دهرکهوت، فهرمووی: ((نهوه شاخیکه ئیمه خۆش دهوی و ئیمهش ئهومان خۆش دهوی))، پاشان به دهستی ئامازهی

کرد بۆ (شاری) مه‌دینه و فهرمووی: خودایه! من نیوانی هه‌ردوو به‌رده‌لانه
 په‌شه‌که‌(ی مه‌دینه) چه‌رام و یاساغ ده‌که‌م، وه‌ک چه‌رام کردنی ئیبراهیم ﷺ بۆ
 مه‌که‌که، خوايه‌ فهر و به‌ره‌که‌ت بخه‌يته‌ مه‌ن و مشتمانه‌وه^(١))).

٢٨٩٠- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ أَبُو الرَّبِيعِ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ زَكْرِيَاءَ، حَدَّثَنَا عَاصِمٌ، عَنْ
 مُورِقِ الْعِجْلِيِّ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ أَكْثَرًا ظِلًّا الَّذِي يَسْتَظِلُّ بِكَسَائِهِ، وَأَمَّا
 الَّذِينَ صَامُوا فَلَمْ يَعْمَلُوا شَيْئًا، وَأَمَّا الَّذِينَ أَفْطَرُوا فَبَعَثُوا الرُّكَّابَ وَامْتَهَنُوا وَعَالَجُوا، فَقَالَ
 النَّبِيُّ ﷺ: "ذَهَبَ الْمُفْطِرُونَ الْيَوْمَ بِالْأَجْرِ".

٢٨٩٠- ئەنەس ﷺ دەڵێ: ئێمە (له‌ سه‌فه‌ریکدا) له‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا ﷺ بووین،
 ئەوه‌مان سی‌به‌ری زۆری هه‌بوو ئەوه‌ بوو که‌ عه‌باکه‌ی کردبوو به‌سی‌به‌ر، جا ئەوانه‌ی
 به‌پۆژووبوون هه‌یچیان نه‌کرد، به‌لام ئەوانه‌ی به‌پۆژوو نه‌بوون و شتره‌کانیان برد بۆ
 ئاودان و له‌ومراندن، وه‌ نیش و کاریان ده‌کرد و خزمه‌تیان ده‌کرد، بۆیه‌ پێغه‌مبه‌ر
 ﷺ فهرمووی: ((ئهم‌رۆ به‌پۆژوونه‌بوان پادا‌ستی ته‌واویان برد بۆ خویان)).

٧٢- بَابُ قُضْلِ مَنْ حَمَلَ مَتَاعَ صَاحِبِهِ فِي السَّقْرِ

٢٨٩١- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ عَنْ
 النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "كُلُّ سَلَامَى عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلُّ يَوْمٍ، يُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ يُحَامِلُهُ عَلَيْهَا أَوْ يَرْفَعُ عَلَيْهَا
 مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ، وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ، وَكُلُّ خَطْوَةٍ يُشْبِهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ، وَدَلُّ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ."^(٢)

(١) صاع و مَد: واته: مه‌ن و مشت، که‌ دوو ئەندازه‌ی رزق و پۆزی پێوانن، مه‌به‌ستی لهم‌ به‌شه‌ی فهرمووده‌که‌
 داواکردنی به‌ره‌که‌تی رزق و پۆزیه‌ بۆ خه‌لکی مه‌دینه.

(٢) پروهانه: ٢٧٠٧.

٧٢- باسی گه‌وره‌یی پاداشتی ئه‌و که‌سه‌ی له سه‌فه‌ردا که‌ل و په‌لی هاوړیکه‌ی هه‌لگرتوه

٢٨٩١- ئه‌بو هورمیره رضی الله عنه له پیغه‌مبه‌روه صلی الله علیه و آله ده‌گیرێته‌وه که فه‌رمووێه‌تی: ((هه‌موو جومگه‌کان (ی مرؤف) هه‌موو رۆژێک له‌سه‌ریه‌تی خێر و چاکه‌یه‌ک بکات: یارمه‌تی که‌سێک بدات سواری و لاخه‌که‌ی بکات، یان که‌ل و په‌له‌که‌ی به‌رزبکاته‌وه و بیخاته سه‌ر پشتی و لاخه‌که‌ی خێر و چاکه‌یه، قسه‌ی جوان و شیرین (له‌گه‌ل خه‌لکیدا) خێر و چاکه‌یه، هه‌ر هه‌نگاوێک ده‌ینی‌ت له‌ رۆیشتن بۆ نوێژ (بۆ مزگه‌وت) خێرو چاکه‌یه، رێگا نیشان‌دان (بۆ که‌سێک رێگا که‌ نازانی‌ت) خێر و چاکه‌یه)).

٧٣- بابُ قَضَلِ رِبَاطٍ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا﴾ آل عمران.
٢٨٩٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ، سَمِعَ أَبَا النَّضْرِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ رضی الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: "رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَمَوْضِعُ سَوْطٍ أَحَدِكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا، وَالرَّوْحَةُ يَرُوحُهَا الْعَبْدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ الْغَدَوَةُ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا"^(١).

٧٣- باسی فه‌زل و گه‌وره‌یی ئێشکرتن رۆژێک له‌ خه‌بات له‌رێی خوادا

هه‌روه‌ها باسی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (ئه‌ی ئه‌وانه‌ی به‌رواته‌ن هه‌یناوه‌! خۆگه‌ری، له‌ خۆگری دوزمن خۆگه‌رتر بن، وه‌ له‌ سه‌نگه‌ردا ئێشک بگه‌رن).

٢٨٩٢- سههلى كورى سهعدى ساعيدى دهگيرپتهوه كه پيغه مبهري خوا ﷺ
 ههرموى: ((نیشکگرتنى يهك رۆژ له پيناو خوادا (له سنوورمهكانى ولاتى
 نيسلاميدا)، له دونيا و ههموو نهوى له دونيادا ههيه چاكره، وه جيگاي
 قامجى كه سيكتان له بهههشتدا له دونيا و ههموو نهوى له دونيادايه چاكره،
 وه دهرچوونىكى سهر له ئىواران بو تيكوشان له رپى خوا يان دهرچوونىكى
 بهيانيان له رپى خوادا له دونياو ههمووى نهوى تپيدايه چاكره)).

٧٤- بابُ مَنْ غَزَا بِصَبِيٍّ لِلْخِدْمَةِ

٢٨٩٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ
 لِأَبِي طَلْحَةَ: "الْتِمَسْ غُلَامًا مِنْ غِلْمَانِكُمْ يَخْدُمُنِي حَتَّى أَخْرُجَ إِلَى خَيْرٍ". فَخَرَجَ بِي أَبُو
 طَلْحَةَ مُزْدِي، وَأَنَا غُلَامٌ رَاهِقْتُ الْحُلْمَ، فَكُنْتُ أَخْدُمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا نَزَلَ، فَكُنْتُ أَسْمَعُهُ
 كَثِيرًا يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْبُخْلِ وَالْجُبْنِ وَضَلَعِ
 الدِّينِ وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ". ثُمَّ قَدِمْنَا خَيْرَ، فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْحِصْنَ ذَكَرَ لَهُ جَمَالُ صَفِيَّةَ
 بِنْتِ حَيٍّ بْنِ أَخْطَبَ، وَقَدْ قُتِلَ زَوْجُهَا وَكَانَتْ عَرُوسًا، فَاضْطَفَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِنَفْسِهِ،
 فَخَرَجَ بِهَا حَتَّى بَلَغْنَا سَدَّ الصُّهْبَاءِ حَلَّتْ، فَبَنَى بِهَا، ثُمَّ صَنَعَ حَيْسًا فِي نِطْعٍ صَغِيرٍ، ثُمَّ قَالَ
 رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَذِنَ مَنْ حَوْلَكَ". فَكَانَتْ تِلْكَ وَلِيمَةً رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى صَفِيَّةَ. ثُمَّ خَرَجْنَا
 إِلَى الْمَدِينَةِ قَالَ: فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُحَوِّى لَهَا وَرَاءَهُ بَعَاءَةً، ثُمَّ يَجْلِسُ عِنْدَ بَعِيرِهِ
 فَيَضَعُ رُكْبَتَهُ، فَتَضَعُ صَفِيَّةُ رِجْلَهَا عَلَى رُكْبَتِهِ حَتَّى تَرُكَبَ، فَسِرْنَا حَتَّى إِذَا أَشْرَفْنَا عَلَى
 الْمَدِينَةِ نَظَرَ إِلَى أَحَدٍ فَقَالَ: "هَذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ". ثُمَّ نَظَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ فَقَالَ: "اللَّهُمَّ
 إِنِّي أَحَرُّمٌ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا مِمَّنْ لِمَا حَرَّمَ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ، اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مَدِينِهِمْ وَصَاعِهِمْ" (١).

٧٤- باسی کهسیک مندال ببات بۆ غهزا بۆ خزمهت کردن

٢٨٩٣- ئه نه سی کورێ مالیک ﷺ ده لێ: پێغه مبه ر ﷺ به ئه بو ته له حه ی فه رموو: بگه ر ئێ می ر مندال ئیکم له ناو می ر منداله کانتاندا بۆ پهیدا بکه خزمه تم بکات، هه تا ده چم بۆ (غه زای) خه یبه ر))، جا بۆیه ئه بو ته له حه ش له پاشکۆی خۆیدا سواری کردم و بر دمی، که له و کاته دا من می ر مندال ئیک بووم نزیک با لغ بوون بوو بوومه وه، جا من خزمه تی پێغه مبه ری خوا م ﷺ ده کرد کات ئیک دابه زیابه و لایب دابه، وه من زۆر جار گویم لێ بوو ده یفه رموو: ((خوا یه من په نات پێ ده گرم له خه م و خه فه ت، ده سته پاچه یی، ته مبه لێ، رژ ده یی، تر سنۆکی، قور سای ی فه ر ز داری، وه ژ ی ر ده سته ی که سانی تر به م))، پاشان هاتینه خه یبه ر، جا کات ئیک خوای گه وره فه لای خه یبه ری له سه ر ده ستی دا ئازاد کرد، باسی جوانی سه فیه یه کچی حویه ی کورێ ئه خته بی بۆ کرا (می ر ده که ی کوژ را بوو)، که سه فیه تازه بووک بوو، بۆیه پێغه مبه ری خوا ﷺ سه فیه ی بۆ خو ی هه ل بژارد و له گه ل خو ی برد تا گه یشتینه (سَدَّ الصُّهْبَاءِ)^(١)، سه فیه له حه یز پاک بوویه وه، پێغه مبه ر ﷺ گواسته وه، پاشان خو ارد نیکی دروست کرد له خو رما و که شک و ر پۆن خرایه سه ر سه رمیه کی چه رمی بجووک، پاشان پێغه مبه ری خوا ﷺ فه رمووی (به ئه نه س): ((جا ر به به ناو ئه و خه لکانه ی له ده و روبه ر تن))، ئیتر ئا ئه وه بوو نانی زه ما و من ده که ی پێغه مبه ری خوا ﷺ بۆ گواسته وه ی سه فیه، پاشان ده ر جووین به ره و مه دینه، جا پێغه مبه ری خوا م ﷺ ده بی نی له پشت خۆیه وه عابا که ی کرده په ر ده بۆی (تا نه بی نر ئی)، پاشان پێغه مبه ر ﷺ لای و شتره کهیدا داده نیشت و ئه ژنۆی داده نا، سه فیه ش پێی ده خسته سه ر ئه ژنۆی پێغه مبه ر ﷺ، هه تا سواری و شتره که ده بوو، ئینجا رو یشتین هه تا نزیک بووینه وه

(١) جیگاهه که له ئیوان خه یبه ر و مه دینه دا.

له مه‌دینه، پێغه‌مبەر ﷺ سه‌یری کۆی ئوحوودی کردو فه‌رمووی: ((ئه‌وه کۆیکه ئیمه‌ی خو‌ش ده‌وی، ئیمه‌ش ئه‌ومان خو‌ش ده‌وی))، پاشان سه‌یری مه‌دینه‌شی کرد و فه‌رمووی: ((خوایه! من له‌سه‌ر بو‌ ئه‌وسه‌ری مه‌دینه‌ چه‌رام و یاساغ ده‌که‌م، وه‌ک چه‌رام‌کردنی ئیبراهیم ﷺ بو‌ مه‌که‌که، خوایه‌ فه‌ر و به‌ره‌گه‌ت بخه‌ره مه‌دد و صاعیانه‌وه)).

٧٥- بابُ رُكُوبِ الْبَحْرِ

٢٨٩٤-٢٨٩٥- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: حَدَّثَنِي أُمُّ حَرَامٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ يَوْمًا فِي بَيْتِهَا، فَاسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ، قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا يَضْحَكُكَ؟ قَالَ: "عَجِبْتُ مِنْ قَوْمٍ مِنْ أُمَّتِي يَرْكَبُونَ الْبَحْرَ، كَالْمُلُوكِ عَلَى الْأَسْرَةِ". فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ. فَقَالَ: "أَنْتِ مَعَهُمْ". ثُمَّ نَامَ، فَاسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ. فَيَقُولُ: "أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ" فَتَزُوجُ بِهَا عَبْدًا بَنُ الصَّامِتِ، فَخَرَجَ بِهَا إِلَى الْعَزْوِ، فَلَمَّا رَجَعَتْ قُرْبَتْ دَابَّةً لِرَكْبِهَا، فَوَقَعَتْ فَاثَدَّقَتْ عُنُقَهَا^(١).

٧٥- باسی سواربوونی (که‌شتی له) ده‌ریادا^(٢)

٢٨٩٤-٢٨٩٥- ئه‌نه‌سی کۆری مالیک ﷺ ده‌لی: ئوممو چه‌رام بو‌ی گێرامه‌وه که رۆژێکیان پێغه‌مبهری خوا ﷺ له مالیان بوو له‌خه‌و هه‌ستا و پێده‌که‌نی، ئوممو چه‌رام وتی: ئه‌ی پێغه‌مبهری خوا ﷺ بو‌ پێده‌که‌نیت؟ فه‌رمووی: ((سه‌رم سوپ‌ماوه له که‌سانیک له ئومه‌ته‌که‌مم سواری (که‌شتی ده‌بن) له ده‌ریادا، ده‌لیی

(١) ب‌روانه: ٢٧٨٨، ٢٧٨٩.

(٢) بو‌ جیهاد و تیکۆشان له ربی خوادا.

پادشان له‌سه‌ر ته‌ختی پادشایی دانیشتون))، منیش وتم: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بپاڤێره‌وه بۆم له‌خوا که من له‌و خه‌باتکارانه به‌م، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((تۆ له‌وانیت))، پاشان خه‌وته‌وه و خه‌به‌ری بوویه‌وه و پێده‌که‌نی، جا دوو یان سی‌جار هاوشیوه‌ی فه‌رمایسته‌که‌ی دووباره‌ کرده‌وه، وتم: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بپاڤێره‌وه بۆم له‌خوا که من له‌و خه‌باتکارانه به‌م، جا فه‌رمووی: ((تۆ له‌یه‌که‌مینه‌کانیت))، ئینجا شووی کرد به‌عواده‌ی کۆری صامیت، وه له‌گه‌ڵ خۆی بردی بۆ غه‌زا، جا کاتیک ئوممو حه‌رام گه‌رايه‌وه، ولاخیکى لى نزيك گرايه‌وه سواری بی‌ت، لى که‌وته‌ خواره‌وه و ملی شکا و مرد.

٧٦- بابُ مَنِ اسْتَعَانَ بِالضُّعَفَاءِ وَالصَّالِحِينَ فِي الْحَرْبِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَخْبَرَنِي أَبُو سُفْيَانَ قَالَ: لِي قَيْصَرٌ: سَأَلْتُكَ أَشْرَافُ النَّاسِ اتَّبَعُوهُ أَمْ ضُعَفَاؤُهُمْ؟ فَزَعَمْتُ ضُعَفَاؤُهُمْ، وَهُمْ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ.

٢٨٩٦- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنْ طَلْحَةَ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: رَأَى سَعْدٌ ﷺ أَنَّ لَهُ فَضْلًا عَلَى مَنْ دُونَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "هَلْ تَنْصُرُوهُ وَتَرْزُقُونَ إِلَّا بِضَعَفَائِكُمْ؟".

٧٦- باسی ئە‌و که‌سه‌ی داوا‌ی یارمه‌تی و پشتیوانی^(١) له‌ زه‌بوون و پیاوچه‌که‌کان^(٢) کردووه له‌ جه‌نگدا

ئیب‌نو عه‌بباس رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌لی: ئە‌بو سو‌فیان بۆی گێڤامه‌وه وتی: قه‌یسه‌ر(ی رۆم) پێی وتم: پرسیارم لى کردیت ئایا که‌سه ناودار و گه‌وره‌کان شوینی که‌وتوون یان

(١) به‌م جو‌ره‌ش مانا بک‌ریت راسته: باسی ئە‌و که‌سه‌ی پشتی به‌ستووه به‌ زه‌بوون و پیاوچه‌کان له‌جه‌نگدا.

(٢) به‌هۆی دوعا و نزاکیانه‌وه خوا سه‌رکه‌وتن بئیریت.

لاواز و زه‌بوونه‌کان؟ تۆش وتت: لاواز و زه‌بوونه‌کان شوینی که‌وتوون، هه‌ر ئه‌وانه‌ن شوینی‌که‌وتووانی پی‌غه‌مبه‌رانن (سه‌لامی خویان لی بی).

٢٨٩٦- موضعه‌بی کوری سه‌عد وتی: سه‌عد رضی الله عنه وای ده‌زانی که‌فه‌زلی هه‌یه به‌سه‌ر ئه‌وانه‌ی له‌و نزم‌ترن، بۆیه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((نایا ئیوه سه‌رده‌خرین و رۆزی ده‌درین به‌هۆی لاواز و زه‌بوونه‌کان‌تانه‌وه‌ نه‌بیئت؟)).

٢٨٩٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، سَمِعَ جَابِرًا، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضی الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "يَأْتِي زَمَانٌ يَغْزُو فِتْنَامٌ مِنَ النَّاسِ، فَيَقَالُ فِيكُمْ مَنْ صَحِبَ النَّبِيَّ ﷺ؟ فَيَقَالُ نَعَمْ. فَيُفْتَحُ عَلَيْهِ، ثُمَّ يَأْتِي زَمَانٌ فَيَقَالُ: فِيكُمْ مَنْ صَحِبَ أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ؟ فَيَقَالُ: نَعَمْ. فَيُفْتَحُ، ثُمَّ يَأْتِي زَمَانٌ فَيَقَالُ: فِيكُمْ مَنْ صَحِبَ صَاحِبَ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ؟ فَيَقَالُ: نَعَمْ. فَيُفْتَحُ" ^(١).

٢٨٩٧- ئه‌بو سه‌عیدی خودی رضی الله عنه له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که‌فه‌رموویه‌تی: ((زه‌مانیک دی کۆمه‌لێک له‌ خه‌لکی غه‌زا ده‌که‌ن و بی‌یان ده‌وتریت که‌ستان تێدایه‌ هاوه‌لی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ بوو بی؟ ئه‌وانیش ده‌لێن: به‌لی، جا سه‌رده‌خرین، پاشان زه‌مانیک دیت و ده‌وتریت: که‌ستان تێدایه‌ هاوڕێیه‌تی هاوه‌لانی پی‌غه‌مبه‌ری ﷺ کردبیئت؟ ئه‌وانیش ده‌لێن: به‌لی، جا سه‌رده‌خرین، پاشان زه‌مانیکی تر دیت و ده‌وتریت: نایا که‌ستان تێدایه‌ هاوڕێیه‌تی که‌سیکی کردبی که‌ هاوه‌لی هاوه‌لانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ بوو بی؟ ئه‌وانیش ده‌لێن: به‌لی، جا سه‌رده‌خرین)).

٧٧ - باب: لَا يَقُولُ فَلَانٌ شَهِيدٌ

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "اللَّهُ أَعْلَمُ مَن يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِهِ، اللَّهُ أَعْلَمُ مَن يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِهِ".
 ٢٨٩٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ
 السَّاعِدِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ التَّقَى هُوَ وَالْمُشْرِكُونَ فَاقْتَتَلُوا، فَلَمَّا مَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
 إِلَى عَسْكَرِهِ، وَمَالَ الْآخَرُونَ إِلَى عَسْكَرِهِمْ، وَفِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلٌ لَا يَدْعُ لَهُمْ
 شَاذَةً وَلَا فَاذَةً إِلَّا اتَّبَعَهَا يَضْرِبُهَا بِسَيْفِهِ، فَقَالَ: مَا أَجْزَأَ مِنَّا الْيَوْمَ أَحَدٌ كَمَا أَجْزَأَ فَلَانٌ.
 فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَمَّا إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ". فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ أَنَا صَاحِبُهُ. قَالَ: فَخَرَجَ
 مَعَهُ كُلَّمَا وَقَفَ وَقَفَ مَعَهُ، وَإِذَا أَسْرَعَ أَسْرَعَ مَعَهُ قَالَ: فَجَرِحَ الرَّجُلُ جُرْحًا شَدِيدًا،
 فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتُ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ بِالْأَرْضِ وَذُبَابُهُ بَيْنَ تَدْيِيهِ، ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَى سَيْفِهِ،
 فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ. قَالَ: "وَمَا ذَاكَ؟"
 ". قَالَ: الرَّجُلُ الَّذِي ذَكَرْتَ أَنَا أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، فَأَعْظَمَ النَّاسُ ذَلِكَ. فَقُلْتُ: أَنَا لَكُمْ بِهِ.
 فَخَرَجْتُ فِي طَلَبِهِ، ثُمَّ جَرِحَ جُرْحًا شَدِيدًا، فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتُ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِهِ فِي الْأَرْضِ
 وَذُبَابُهُ بَيْنَ تَدْيِيهِ، ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَيْهِ، فَقَتَلَ نَفْسَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ: "إِنَّ الرَّجُلَ
 لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ، وَهُوَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ
 أَهْلِ النَّارِ فِيمَا يَبْدُو لِلنَّاسِ، وَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ"^(١).

٧٧- باسیک: نابت کەس بڵێ فلانه کەس شههیده

ئەبو هورەیرە ر.ه. دهمگپرتهوه که پیغمبەر ﷺ فەرمووی: ((خو زاناتره بهو
 کەسهی له‌رپتی خوادا تێده‌کوشت))، ((خو زاناتره بهو کەسهی له‌پیناوی خوادا
 بریندار ده‌بێت)).

(١) بروانه: ٤٢٠٢، ٤٢٠٧، ٤٢٠٧، ٦٦٠٧.

٢٨٩٨- سه هلی کوری سه عدی ساعیدی ﷺ دهگیریتوه که پیغه مبهری خوا ﷺ له گه ل بته رستاندا بهیه ک گه یشتن و جهنگ له نیوانیاندا بهرپا بوو، جا کاتیک پیغه مبهری خوا ﷺ (دوا ی جهنگه که) گه پرایه وه بو لای له شکره که ی، وه بته رستانیش گه رانه وه بو لای له شکره که یان، له ناو هاوه لانی پیغه مبهری خوا دا پیاویکی تیدابوو کو لی نه ددها له ههر که سیك له وان (بته رسته کان) جیا بوو بایه وه، یان به ته نها بووایه بواری نه ددها و شوینی ده که وت، وه به شمشیره که ی لی ددها (و دمی کوشت)، جا که سیك (له مسولمانان) وتی: ئه مرؤ که سمان سوود و قازانجی نه گه یاند ئه وه منده ی فلانه که س قازانجی گه یاند و سوودی هه بوو (بو مان له دزی کافران)، پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی: ((به لام به دلنیا پیه وه ئه و پیاوه دۆزه خییه))، ئینجا پیاویک له ناو خه لکه که دا وتی: من (به دزیه وه) شوینی ده که وم^(١)، (سه هل ده لی): ئیتر له گه ل ئه و پیاوه دهرچوو رۆیشت، ههر کاتیک بوه ستایه ئه میش له گه لیدا ده وه ستا، وه ئه گه ر په له ی بکر دایه ئه میش په له ی ده کرد له گه لیدا، ده لی: جا پیاوه که بریندار بوو به بریندار بوونیکی سهخت، ده ستبه جی خو ی کوشت، ده سکی شمشیره که ی له سه ر زه وییه که داناو نو که که ی خسته نیوان هه ردوو مه مکی، پاشان خو ی دا به سه ر شمشیره که ی داو خو ی کوشت، ئینجا پیاوه که (ی شوینی که وتبوو) رۆیشت بو لای پیغه مبهری خوا ﷺ و وتی: شایه تی ددهم که تو پیغه مبهری خوایت، فهرمووی ﷺ: ((بو چی بووه؟))، وتی: ئه و پیاوه ی ئیستا فهرمووت دۆزه خییه، خه لکه که ئه و فهرمووده ی تو یان لا قورس بوو، بو یه وتم: من هه والی ئه وتان پیده گه یه نم، ئیتر رۆیستم به داویدا، پاشان بریندار بوو به بریندار یکی سهخت، بو یه په له ی کرد له کوشتنی خویدا، ده سکی شمشیره که ی خسته زه وی و نوکی

(١) تا بزائم دۆزه خییه.

شمشیره‌که‌ی خسته نیوان هه‌ردوو مه‌مکی، پاشان به‌هه‌موو توانای خو‌ی دا به‌سه‌ر شمشیره‌که‌یدا و خو‌ی گوشت، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمو‌وی: ((بیگومان که‌سی وا هه‌یه کرده‌وه دمکات به‌کرده‌وی خه‌لکی به‌هه‌شتی نه‌ومنده‌ی له خه‌لکه‌وه دیاره، به‌لام له‌راستیدا نه‌و که‌سه دۆزه‌خیه، وه بیگومان که‌سی واش هه‌یه کرده‌وه دمکات به‌کرده‌وی خه‌لکی دۆزه‌خی نه‌ومنده‌ی له خه‌لکه‌وه دیاره، به‌لام نه‌و که‌سه به‌هه‌شتیه)).

٧٨- بابُ التَّخْرِيسِ عَلَى الرَّسُولِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﷻ: ﴿وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ. عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ﴾ ﴿١٠﴾ الأنفال.

٢٨٩٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ سَلَمَةَ بْنَ الْأَكْوَعِ ﷺ قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى نَفَرٍ مِنْ أَسْلَمَ يَنْتَضِلُونَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "ارْمُوا بَنِي إِسْمَاعِيلَ، فَإِنَّ أَبَاكُمْ كَانَ رَامِيًا، ارْمُوا وَأَنَا مَعَ بَنِي فَلَانٍ". قَالَ: فَأَمْسَكَ أَحَدُ الْفَرِيقَيْنِ بِأَيْدِيهِمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَا لَكُمْ لَا تَرْمُونَ؟". قَالُوا: كَيْفَ نَرْمِي وَأَنْتَ مَعَهُمْ؟ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "ارْمُوا فَإِنَّا مَعَكُمْ كُلُّكُمْ" ^(١).

٧٨- باسی هاندان له‌سه‌ر تیره‌هاو‌یشتن

هه‌روه‌ها باسی نه‌م فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (ئاماده بکه‌ن بو‌یان (کافران) نه‌وه‌ی له‌تواناتاندا هه‌یه له هیز و له نه‌سپی دابه‌ستراو، تا دو‌ژمنی خو‌او دو‌ژمنی خو‌تان‌ی پی‌ بترسین).

٢٨٩٩- سه‌له‌مه‌ی کۆری ئه‌کوه‌ع ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ تیبه‌ری به‌لای چه‌ند که‌سێک له‌هۆزی ئه‌سه‌له‌م تیریان ده‌هاوێشت^(١)، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌ی نه‌وه‌ی ئیسماعیل تیر به‌هاوێژن، چونکه‌ بێگومان ئیسماعیلی باوکتان تیرهاوێژ بووه‌، تیر به‌هاوێژن منیش له‌گه‌ڵ به‌نی فلانم))، سه‌له‌مه‌ ده‌لی: جا یه‌کیک له‌ دوو ده‌سته‌که‌ تیره‌کانیان له‌ ده‌ستیاندا راگرت، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((بۆچی تیر ناهاوێژن؟)) وتیان: چۆن تیر به‌هاوێژین که‌ تۆ له‌گه‌ڵ ئه‌وانیت؟ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((تیر به‌هاوێژن من له‌گه‌ڵ هه‌مووتانم)).

٢٩٠٠- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْغَسِيلِ، عَنْ حَمْرَةَ بْنِ أَبِي أُسَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ بَدْرٍ حِينَ صَفَقْنَا لِقُرَيْشٍ وَصَفُّوا لَنَا: "إِذَا أَكْتَبُوكُمْ فَعَلَيْكُمْ بِالنَّبْلِ"^(٢).

٢٩٠٠- چه‌مه‌زی کۆری ئه‌بو ئوسه‌ید له‌ باوکیه‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه و ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ رۆژی (غه‌زای) به‌دردا کاتیکی ئێمه‌ ریزبووین بۆ جه‌نگ له‌ دژی قورمیش، ئه‌وانیش ریزبوون بۆ جه‌نگ له‌ دژی ئێمه‌، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر نزیک بوونه‌وه‌ لێتان، ئه‌وه‌ به‌تیر لێیان بده‌ن)).

٧٩- بَابُ اللُّهُوِّ بِالْحِرَابِ وَنَحْوِهَا

٢٩٠١- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: بَيْنَا الْحَبَشَةُ يَلْعَبُونَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ بِحِرَابِهِمْ دَخَلَ عُمَرُ،

(١) پێشبرکێ یان ده‌کرد له‌ تیرهاوێشتندا.

(٢) پڕوانه: ٣٩٨٤، ٣١٨٥.

فَأَهْوَىٰ إِلَى الْحَصَى فَحَصَبَهُمْ بِهَا. فَقَالَ: "دَعَهُمْ يَا عُمَرُ". وَزَادَ عَلِيٌّ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ: فِي الْمَسْجِدِ.

٧٩- باسی یاری کردن به‌نیزه و شتی له‌وجۆره

٢٩٠١- ئەبو ھورمیرە رضی اللہ عنہ وتی: لەکاتیڤدا کەسانیکی تایفە ی حەبەشە لای پیڤەمبەردا رضی اللہ عنہ یارییان دەکرد بە‌نیزه‌کانیان، عومەر رضی اللہ عنہ ھاتە ژوورەوہ دانەوییەوہ بوۆ وردە بەردەکان و ئەو وردە بەردانە ی تیگرتن، پیڤەمبەری رضی اللہ عنہ ھەرمووی: ((وازیان لێ بیڤنە ئە ی عومەر)). لە گێرپانەوہکە ی عەلی (کۆری مەدینی) دا دەلی: عەبدورەزاق بوۆ گێرپانەوہ وتی: مەعمەر بوۆ گێرپانەوہ (ئەبو ھورمیرە وتی: ئەو یارییانە) لە مرگەوتدا بوو.

٨٠- بَابُ الْمَجْنِّ وَهَنْ يَتَتَرَسُ بِتُرْسٍ صَاحِبِهِ

٢٩٠٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ يَتَتَرَسُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِتُرْسٍ وَاحِدٍ، وَكَانَ أَبُو طَلْحَةَ حَسَنَ الرَّمْيِ، فَكَانَ إِذَا رَمَى تَشَرَّفَ النَّبِيُّ ﷺ فَيَنْظُرُ إِلَى مَوْضِعِ نَبْلِهِ ^(١).

٨٠- باسی قەلغان، وە کەسیک بە قەلغانی ھاوێکە ی

خۆی بیاریزیت

٢٩٠٢- ئەنەسی کۆری مالیک رضی اللہ عنہ دەلی: ئەبو تەلحە رضی اللہ عنہ خۆی و پیڤەمبەری ﷺ بەیەک قەلغان دەپاراست، ئەبو تەلحە تیر ھاوێزێکی چاک بوو، جا کاتێک تیری

بهاویشتبایه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ سه‌ری به‌رزده‌کردموه و سه‌ری ده‌کرد بزانی
تیره‌که‌ی به‌ر کو‌ی ده‌که‌و‌یت.

٢٩٠٣- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيٍّ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ
قَالَ: لَمَّا كُسِرَتْ بَيْضَةُ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى رَأْسِهِ وَأُذِمِّي وَجْهَهُ، وَكُسِرَتْ رَبَاعِيَّتُهُ، وَكَانَ عَلَيَّ
يَخْتَلِفُ بِالْمَاءِ فِي الْمَجَنِّ، وَكَانَتْ فَاطِمَةُ تَغْسِلُهُ، فَلَمَّا رَأَتْ الدَّمَ زَيْدٌ عَلَى الْمَاءِ كَثْرَةً
عَمَدَتْ إِلَى حَصِيرٍ، فَأَحْرَقَتْهَا وَالصَّقْنَتَا عَلَى جُرْجِهِ، فَرَقًّا لِلدَّمِ^(١).

٢٩٠٣- سه‌هل ﷺ ده‌لی: کاتیک نه‌و کلاوه‌ ناسنه‌ی له‌سه‌ری پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بوو
شکینرا و پروخساری خویناوی بوو، ددانی پی‌شه‌وه‌ی شکینرا، وه‌عه‌لی له
قه‌لغانه‌که‌دا ده‌هات و ده‌جوو ناوی ده‌هینا و فاتیمه‌ش خوینه‌که‌ی ده‌شوری، جا
که‌ بی‌نی به‌ناوه‌که‌ خوینه‌که‌ زۆرت‌ر ده‌بی‌ت، رو‌یش‌ت چه‌س‌ری‌کی ه‌ینا‌و سو‌وتان‌دی
و خسته‌یه‌ سه‌ر برینه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، نی‌تر خوینه‌که‌ وه‌ستایه‌وه‌.

٢٩٠٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مَالِكِ بْنِ
أُوَيْسٍ بْنِ الْحَدَّثَانِ، عَنْ عُمَرَ ﷺ قَالَ: كَانَتْ أَمْوَالُ بَنِي النَّضِيرِ مِمَّا أَقَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ
ﷺ مِمَّا لَمْ يُوجِفِ الْمُسْلِمُونَ عَلَيْهِ بِخَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ، فَكَانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ خَاصَّةً، وَكَانَ
يُنْفِقُ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً سَنَتِهِ، ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ فِي السَّلَاحِ وَالْكَرَاعِ، عُذَّةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ.

٢٩٠٤- عومه‌ر ﷺ ده‌لی: نه‌و مال و سامانه‌ی هو‌زی به‌نی نه‌زیر له‌و
ده‌ستکه‌وتانه‌ بوو خوا ده‌ستی پیغه‌مبه‌ری ﷺ خسته‌بوو، له‌و ده‌ستکه‌وتانه‌ بوو که
مسولمانان ه‌یج نه‌سپ و وش‌ری‌کیان تا‌ونه‌دا بوو (بو‌ به‌ده‌سته‌هینانی)، نه‌و
سامانانه‌ بو‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بوو به‌تایبه‌تی، پیغه‌مبه‌ریش خه‌رجی سالیکی

خیزانه‌کانی لى دادمنا، پاشان ئه‌وه‌ی ده‌مايه‌وه ده‌میدا به چهك و ئه‌سب بو خۆ ئاماده‌کردن بو خهبات له‌پێى خوادا.

٢٩٠٥- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَادٍ، عَنْ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَادٍ: قَالَ سَمِعْتُ عَلِيًّا عليه السلام يَقُولُ: مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وآله وسلم يَقْدِي رَجُلًا بَعْدَ سَعْدٍ، سَمِعْتُهُ يَقُولُ: "إِزْمِ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي" ^(١).

٢٩٠٥- عه‌لى عليه السلام ده‌لى: له‌دواى سه‌عد هه‌رگیز پێغه‌مبه‌رم صلى الله عليه وآله وسلم نه‌بينیوه خۆی بکات به قوربان و فیدای هه‌ج که‌سێک، گویم لى بوو ده‌یفه‌رموو (به سه‌عد): ((بیهاوێزه دایک و باوکم به‌فیدات بى)).

٨١- بابُ الدَّرَقِ

٢٩٠٦- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ عَمْرُو: حَدَّثَنِي أَبُو الْأَسْوَدِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ - رضي الله عنها - دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم وَعِنْدِي جَارِيتَانِ تَغْنِيَانِ بِغَنَاءٍ بُعَاتٍ، فَاضْطَجَعَ عَلَى الْفَرَّاشِ وَحَوَّلَ وَجْهَهُ، فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَانْتَهَرَنِي وَقَالَ: مِزْمَارَةُ الشَّيْطَانِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم؟ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وسلم فَقَالَ: "دَعُهُمَا". فَلَمَّا غَمَلَا غَمَزْتُهُمَا فَخَرَجَتَا" ^(٢).

٨١- باسی قه‌لغانی چه‌رم

٢٩٠٦- عایشه رضي الله عنها ده‌لى: پێغه‌مبه‌رى خوا صلى الله عليه وآله وسلم هاته ژووره‌وه بو مالى من، له‌وکاته‌دا دوو که‌نیزه‌کم لایوو ئه‌و گۆرانییه‌یان ده‌وت (که ئه‌نصاریه‌یه‌کان ده‌یانوت) به‌هۆی ڕووداوی ڕۆژی بو‌عاسه‌وه، پێغه‌مبه‌ریش له‌سه‌ر نوێنه‌که‌ی

(١) پ‌روانه: ٤٠٥٨، ٤٠٥٩، ٦١٨٤.

(٢) پ‌روانه: ٩٤٩.

پاکشابوو و پرووی و مرگێراپوو، جا ئەبو بەکر هاته ژوورمه و لێم توورپه بوو، وتی: چۆن دمی گۆرانی و دمنگی شهیتان له مائی پیغه مبهری خوادا ﷺ بێت؟ پیغه مبهری خواش ﷺ پرووی تیکرد و فهرمووی: ((وازیان لی بینه))، جا کاتیک پیغه مبهر ﷺ خهریکی کاریک بوو، (به چاو یان به دهمست) ئاماژهیه کم کرد بو که نیزمه کهکان، رویشته دمرمه.

٢٩٠٧- قَالَتْ: وَكَانَ يَوْمُ عِيدٍ يَلْعَبُ السُّودَانُ بِالْذَّرْقِ وَالْحِرَابِ، فَإِمَّا سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَإِمَّا قَالَ: "تَشْهِيْنٌ تَنْظَرِيْنٌ". فَقَالَتْ: نَعَمْ. فَأَقَامَنِي وَرَاءَهُ خَدْيٌ عَلَى خَدِّهِ وَيَقُولُ: "دُونَكُمْ بَنِي أَرْفَدَةَ". حَتَّى إِذَا مَلِئْتُ قَالَ: "حَسْبُكَ؟". قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: "فَادْهَبِي". قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ أَحْمَدُ، عَنِ ابْنِ وَهْبٍ، فَلَمَّا غَفَلَ^(١).

٢٩٠٧- عایشه ؓ دهلی: پروژیک جهژن بوو، کهسانیکی (هۆزی حه به شه که) رمشبیست بوون یاریان دهکرد به هه لغان و نیزمه کهکانیان، جا یان پرسیارم له پیغه مبهری خوا ﷺ کرد یان خوێ فهرمووی: ((حهژمه کهی سهیری کهیت؟)) عایشهش وتی: بهلی، جا له دواي خوێه وه و مستاندمی، کولم به سهمر کولمیه وه بوو، وه دمی فهرموو: ((یارییه کهتان بکهن نه وهی نه پفیده^(٢)))، تا خوُم بی تافهت بووم، فهرمووی: ((ئه وندمت به سه؟)) وتم: بهلی، فهرمووی: ((نیت برق))، ئەبو عهبدو للّا (نیمامی بوخاری) وتی: ئەحمەد له وه به وه گێراپه وه وتی: جا کاتیک ئاگای لی نه بوو.

(١) پروانه: ٤٥٤.

(٢) نه پفیده: بایره کهورهی هۆزی حه به شهیه.

۸۲- بَابُ الْحَمَائِلِ وَتَعْلِيقِ السَّيْفِ بِالْعُنُقِ

۲۹۰۸- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسَنَ النَّاسِ وَأَشَجَعَ النَّاسِ، وَلَقَدْ فَزَعَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ لَيْلَةً فَخَرَجُوا نَحْوَ الصَّوْتِ، فَاسْتَقْبَلَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ اسْتَبْرَأَ الْخَبَرَ، وَهُوَ عَلَى فَرَسٍ لِأَبِي طَلْحَةَ عَزْرِي وَفِي عُنُقِهِ السَّيْفُ وَهُوَ يَقُولُ: "لَمْ تُرَاعُوا لَمْ تُرَاعُوا". ثُمَّ قَالَ: "وَجَدْنَاهُ بَحْرًا". أَوْ قَالَ: "إِنَّهُ لَبَحْرٌ"^(۱).

۸۲- باسی قایشی شمشیر و شمشیر کردنه مل^(۲) (دروسته)

۲۹۰۸- ئەنەس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دەلی: پێغه‌مبەر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جوانترین کەس بوو، وە ئازاترین کەس بوو، شەویەک خەلکی مەدینە ترسان، بۆیە ڕوو بەدەنگەکه دەرچوون، پێغه‌مبەریش صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ڕووبەڕوویان هات بەدوای دەنگ و باسەکه‌دا ڕۆیشتبوو، لەوکاتەدا بەسواری ئەسپێکی ئەبو تەلحەووە بوو بەپشتی ڕووتی و شمشیرەکه‌شی کردبوویە ملی ودمی‌فەرموو: ((مەترسن، مەترسن))، پاشان فەرمووی: ((ئەسپێکی خێرایە))، یان فەرمووی: ((دەلێی دمریایە)).

۸۳- بَابُ حَلِيَّةِ السُّيُوفِ

۲۹۰۹- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ حَبِيبٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ يَقُولُ: لَقَدْ فَتَحَ الْفُتُوحَ قَوْمٌ مَا كَانَتْ حَلِيَّةَ سُوُوفِهِمُ الذَّهَبَ وَلَا الْفِضَّةَ، إِنَّمَا كَانَتْ حَلِيَّتُهُمُ الْعَلَابِيُّ وَالْأَنْكَ وَالْحَدِيدَ.

(۱) پروانه: ۲۶۲۷.

(۲) مەبەستی قایشی شمشیر کردنه‌مله، چونکه شمشیر به تەنها ناکرێتە مل ئەگەر قایشی بێوه نەبێت.

٨٣- باسی ڕووکەشی کردنی شمشیر به ئالتون و زیو

٢٩٠٩- ئەبو نوما مە ﷺ دەڵێ: بەراستی کەسانیک (له هاوێلان) دەستیان بەسەر زۆر شار و ولاتدا گرت و ئازادیان کردوو، ڕووکەش و جوانکاری شمشیرمکانیان ئالتون و زیو نه‌بوو، بەلکو ڕووکەشی شمشیرمکانیان پێستی خوشنه‌کراو و قورقوشم و ئاسن بوو.

٨٤- بابُ مَنْ عَلَّقَ سَيْفَهُ بِالشَّجَرِ فِي السَّكْرِ عِنْدَ الْقَائِلَةِ

٢٩١٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي سِنَانُ بْنُ أَبِي سِنَانٍ الدُّؤَلِيُّ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَخْبَرَ أَنَّهُ غَزَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ نَجْدٍ، فَلَمَّا قَفَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَفَلَ مَعَهُ، فَأَدْرَكْتَهُمُ الْقَائِلَةُ فِي وَادٍ كَثِيرِ الْعِضَاهِ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَتَفَرَّقَ النَّاسُ يَسْتَظِلُّونَ بِالشَّجَرِ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَحْتَ سَمَرَةٍ وَعَلَّقَ بِهَا سَيْفَهُ، وَمِنَّا نَوْمَةٌ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْعُونَا وَإِذَا عِنْدَهُ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: "إِنَّ هَذَا اخْتَرَطَ عَلَيَّ سَيْفِي وَأَنَا نَائِمٌ، فَاسْتَيْقِظْتُ وَهُوَ فِي يَدِي صَلَّاتًا، فَقَالَ: مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ فَقُلْتُ: اللَّهُ"، ثَلَاثًا؛ وَلَمْ يَعَاقِبْهُ وَجَلَسَ^(١).

٨٤- باسی کەسێک شمشیره‌که‌ی له سه‌فه‌ردا هه‌لبواسی‌ت به‌

دره‌ختێکدا له‌کاتی خه‌وتنی پیش نیوه‌ڕۆدا

٢٩١٠- جابیری کوری عه‌بدوللا ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ له‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ جوو بو‌ غه‌زایه‌ک ڕوو به‌ نه‌جد، جا که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ گه‌ڕایه‌وه‌، جابیریش له‌گه‌ڵیدا گه‌ڕایه‌وه‌، جا له‌ گه‌رمای نیوه‌ڕۆ گه‌یشتنه‌ شیوێک دره‌ختی

(١) بروانه: ٢٩١٣، ٤١٣٤، ٤١٣٥، ٤١٣٦.

دړكاوې زوړ بوو، پيغهمبهري خوا ﷺ دابهزي و لای دا، خه لکه که بلا و میان کرد
به دواي سيښهري درختدا دهگه پان، پيغهمبهري خواش ﷺ له ژير درختيکي
دړكاويدا دانيشت، شمشيره که ي به درخته که دا هه لواسي، جا سه رخه ويکي
شکاند، له پر گويمان لى بوو پيغهمبهري خوا ﷺ بانگمان دهکات، وه
دهسته کييه کی له لايه، فهرمووی: ((نهم کابرايه له کاتيکدا له خه ودا بووم،
شمشيره که می له کيلانه که ي دهره يئاوه، که خه بهرم بوويه وه ده بينم
شمشيره که ي به پرووتي (بى کيلان) به دهسته وه يه))، وتی: کى دته پاريزى له من؟
منيش وتم: ((خوا))، سى جار نهم وته ي دوباره کرده وه جا پيغهمبهري ﷺ (دواي
نه وه ي شمشيره که ي لى ده سينيت) هيچ سزايه کی کابراي نه دا و کابرا
دانيشت بوو.

٨٥- بابُ بُسِّ البَيْضَةِ

٢٩١١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ جُرْحِ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ، فَقَالَ: جُرِحَ وَجْهُ النَّبِيِّ ﷺ، وَكُسِرَتْ رِبَاعِيَّتُهُ، وَهُشِمَتِ الْبَيْضَةُ عَلَى رَأْسِهِ، فَكَانَتْ فَاطِمَةُ - عَلَيْهَا السَّلَامُ - تَغْسِلُ الدَّمَ وَعَلَيَّ يَمْسِكُ، فَلَمَّا رَأَتْ أَنَّ الدَّمَ لَا يَزِيدُ إِلَّا كَثْرَةً أَخَذَتْ حَصِيرًا فَأَحْرَقَتْهُ حَتَّى صَارَ رَمَادًا ثُمَّ أَلْزَقَتْهُ، فَاسْتَمْسَكَ الدَّمُ^(١).

۸۵- باسی له سه رکړدنی کلاوی ئاسن (له جهنگدا دروسته)

٢٩١١- عه‌بدولعه‌زیزی کوپی ئه‌بو حازیم له‌ باوکیه‌وه‌ ده‌گێڕێته‌وه‌ له‌ سه‌هله‌وه‌ ﷺ که‌ پرسیا‌ری ئی‌ ک‌را ده‌رباره‌ی برینه‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ پو‌ژی (غه‌زای ئو‌حوددا، سه‌هل وتی: رو‌وخساری پێغه‌مبه‌ر ﷺ برینه‌دار بو‌و، وه‌ ددانی پێشه‌وه‌ی

شکینرا، کلاوهکهی شکینرا و ورد بوو بهسهر سهريدا، جا فاتيمه ﷺ خوينهکهی دهشت و عهلیش پیغه مبهري ﷺ گرتبوو، ئینجا فاتيمه که بینی خوین رویشتهکهی زۆر دهبی و ناووسیتهوه، هه سیریکی هیئا و سووتاندى ههتا بوویه خوڵه مییش، پاشان نووساندى به برینه که وه، ئیتر خوينه که وهستایه وه.

٨٦- بَابُ مَنْ لَمْ يَرَ كَسَرَ السَّلَامِ عِنْدَ الْمَوْتِ

٢٩١٢- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: مَا تَرَكَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَّا سِلَاحَهُ وَبَغْلَهُ يَبِضَاءَ وَأَرْضًا جَعَلَهَا صَدَقَةً^(١).

٨٦- باسی ئەو کەسەى رای و نه بووه له کاتى مردندا

چەک بشکیندریت

٢٩١٢- عه مری کوری حاریس ﷺ دهلی: پیغه مبهري ﷺ (له دواى مردنى) هیچی به جی نه هیشت، جگه له شمشیره کهی و ئیسترکی ماچهی سبی، وه زهوییه که کردبووی به خیر.

٨٧- بَابُ تَقْرِقِ النَّاسِ عَنِ الْإِمَامِ عِنْدَ الْقَائِلَةِ

٢٩١٣- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنَا سِنَانُ بْنُ أَبِي سِنَانٍ، وَأَبُو سَلَمَةَ، أَنَّ جَابِرًا أَخْبَرَهُ.

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ سِنَانِ بْنِ أَبِي سِنَانٍ الدُّؤَلِيِّ، أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ غَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ، فَأَذْرَكَهُمْ الْقَائِلَةَ فِي وَادٍ كَثِيرٍ

العِصَاهُ، فَتَفَرَّقَ النَّاسُ فِي الْعِصَاهِ يَسْتَتِلُونَ بِالشَّجَرِ، فَتَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ تَحْتَ شَجَرَةٍ، فَعَلَّقَ بِهَا سَيْفَهُ ثُمَّ نَامَ، فَاسْتَيْقَظَ وَعِنْدَهُ رَجُلٌ وَهُوَ لَا يَشْعُرُ بِهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّ هَذَا اخْتَرَطَ سَيْفِي فَقَالَ: مَنْ يَمْنَعُكَ؟ قُلْتُ: اللَّهُ. فَشَامَ السَّيْفَ، فَهَا هُوَ ذَا جَالِسٌ". ثُمَّ لَمْ يُعَاقِبْهُ^(١).

٨٧- باسی بڵاوه کردنی خه‌لکه‌که له‌ده‌وری پیشه‌وا له‌کاتی گهرمی نیومه‌رۆدا و گهران به‌دوای سیبه‌ردا (بۆ خه‌وتن) له‌ژیریدا

٢٩١٣- جابیری کوری عه‌بدوڵڵا ؓ ده‌گێڕێته‌وه که نه‌و له‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ﷺ غه‌زایه‌کی کرد، له‌ کاتی نیومه‌رۆدا گه‌یشته‌ دوئیکی دار و دره‌ختاوی، جا خه‌لکه‌که به‌ناو دره‌خته‌کاندا بڵاوه‌یان کرد به‌شوین سیبه‌ری دره‌ختدا ده‌گهران، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ له‌ژیر دره‌ختیکدا دانیشته‌ و شمشیره‌که‌ی پێدا هه‌لواسی، پاشان خه‌وت، که خه‌به‌ری بوویه‌وه ده‌بینیت پیاویکی لایه‌ و بێ نه‌وه‌ی هه‌ستی پێ بکات، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌م کابرایه‌ شمشیره‌که‌می له‌ کێلانه‌که‌ی دهره‌یناوه‌ و وتی: جا کێ ده‌تپاریزیت؟ وتم: خوا، ئێتر شمشیره‌که‌ی خسته‌وه‌ کێلانه‌که‌ی، ئا نه‌وه‌تا دانیشتوو))، پاشان پیغه‌مبه‌ر ﷺ سزای کابرای نه‌دا.

٨٨- بَابُ مَا قِيلَ فِي الرَّهْمِ

وَيَذْكُرُ عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "جُعِلَ رِزْقِي تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِي، وَجُعِلَ الذَّلَّةُ وَالصَّغَارُ عَلَى مَنْ خَالَفَ أَمْرِي".

٢٩١٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ -مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ- عَنْ نَافِعٍ -مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ؓ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، حَتَّى إِذَا كَانَ بَعْضُ طَرِيقِ مَكَّةَ تَخَلَّفَ مَعَ أَصْحَابٍ لَهُ مُحْرِمِينَ وَهُوَ غَيْرُ مُحْرِمٍ، فَرَأَى حِمَارًا

وَحْشِيًّا، فَاسْتَوَى عَلَى فَرَسِهِ، فَسَأَلَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَتَاوَلُوهُ سَوْطَهُ قَابُوًا، فَسَأَلَهُمْ رُمْحَهُ قَابُوًا، فَأَخَذَهُ ثُمَّ شَدَّ عَلَى الْإِخْمَارِ فَقَتَلَهُ، فَأَكَلَ مِنْهُ بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبَى بَعْضٌ، فَلَمَّا أَدْرَكُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَأَلُوهُ عَنْ ذَلِكَ، قَالَ: "إِنَّمَا هِيَ طُعْمَةٌ أَطْعَمَكُمُوهَا اللَّهُ". وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ: فِي الْإِخْمَارِ الْوَحْشِيُّ، مِثْلُ حَدِيثِ أَبِي النَّضْرِ قَالَ: "هَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٌ"^(١).

٨٨- باسی ئه‌وهی و تراوه دهر باره‌ی هه‌بوونی ڕم (و به‌کارهێنانی)

له ئیبنو عومهرهوه ﷺ ده‌گیردێته‌وه له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ که فه‌رموو‌یه‌تی: ((پ‌زق و پ‌ۆزی من له‌ژێر سی‌به‌ری ڕمه‌که‌مدا دانراوه، وه سه‌رشو‌ری و ڕیسوایی ڕه‌یاری لێ دراوه بۆ ئه‌و که‌سه‌ی سه‌رپێچی فه‌رمانی من بکات)).

٢٩١٤- نافع- که‌ نازادکراوی ئه‌بو قه‌تاده‌ی ئه‌نصار‌ی بوو- له ئه‌بو قه‌تاده‌وه ﷺ ده‌گیردێته‌وه، که ئه‌و له خ‌زمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ بوو (له سه‌فه‌ریکدا)، هه‌تا له‌شو‌ینیکدا له‌ ڕیگای مه‌که‌که‌دا ئه‌بو قه‌تاده‌ له‌گه‌ڵ چه‌ند هاو‌ڕێیه‌کیدا که له ئی‌ح‌رامدا بوون به‌جێمان، به‌لام ئه‌بو قه‌تاده ئی‌ح‌رامی نه‌به‌ستبوو، جا ئه‌بو قه‌تاده که‌ره‌کیویه‌کی بینی، یه‌که‌سه‌ر سواری ئه‌سپه‌که‌ی بوو، داوای کرد له هاو‌ڕێکانی قام‌چ‌یه‌که‌ی بده‌ن به‌ده‌سته‌وه، به‌لام پێیان نه‌دا، وه داوای ڕمه‌که‌ی لێکردن، ئه‌ویشیان پێ نه‌دا، جا خ‌وی هه‌لی گرت، پاشان هێ‌رش‌ی برد بۆ که‌ره‌کیویه‌که‌ و کوشتی، جا هه‌ندی‌ک له‌ هاو‌ده‌لانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ گۆشته‌که‌یان خوارد و هه‌ندی‌کیان نه‌یان خوارد، جا کاتێک گه‌یشتنه‌وه به‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌و باره‌یه‌وه پ‌رسیاریان لێ کرد، فه‌رمو‌ی: ((بی‌گومان ئه‌وه خ‌وراکی‌که که‌ خوا دهر‌خواردی ئی‌وه‌ی داوه)). زه‌یدی ک‌وری ئه‌سه‌لم ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ ده‌گیردێته‌وه له

عه‌تانی کوری په‌سارم‌وه، له نه‌بو هه‌تاده‌وه دهر باره‌ی که‌ره‌کیوی وه‌ک
 هه‌رمووده‌که‌ی نه‌بو نه‌زر ده‌یگ‌یریتته‌وه، به‌لام ده‌لی: هه‌رمووی: ((نایا هیچیک له
 گوشته‌که‌یتان پییه؟)).

۸۹- بابُ مَا قِيلَ فِي دَرْعِ النَّبِيِّ ﷺ وَالْقَمِيصِ فِي الْحَرْبِ

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "أَمَّا خَالِدٌ فَقَدْ احْتَبَسَ أَذْرَاعَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ".
 ۲۱۱۵- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ
 عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ فِي قُبَّةٍ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أُنْشِدُكَ عَهْدَكَ وَوَعْدَكَ، اللَّهُمَّ إِن
 شِئْتَ لَمْ تُعْبِدْ بَعْدَ الْيَوْمِ". فَأَخَذَ أَبُو بَكْرٍ بِيَدِهِ فَقَالَ: حَسْبُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَدْ أَلْحَحْتَ
 عَلَى رَبِّكَ. وَهُوَ فِي الدَّرْعِ، فَخَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ: ﴿سَيُهْرَمُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الدُّبُرَ﴾ ① بِلِ السَّاعَةِ
 مَوْعِدُهُمُ وَالسَّاعَةُ أَذْهَى وَأَمْرٌ ② الْقَمَرِ.
 وَقَالَ وَهَيْبٌ: حَدَّثَنَا خَالِدٌ: يَوْمَ بَدْرٍ^(۱).

۸۹- باسی ئه‌وه‌ی و تراوه دهر باره‌ی زرییه‌که‌ی^(۲)

پیغه‌مبه‌ر ﷺ (له‌چی دروست کرابوو)، وه باسی حوکمی
 کراس و پۆشاک له جه‌نگدا

هه‌روه‌ها پیغه‌مبه‌ر ﷺ دم‌هه‌رمووی: ((به‌لام خالید بیگومان زرییه‌کانی کرد
 به‌خیر بو جیهاد له‌پیی خوادا)).

(۱) پروانه: ۳۹۵۳، ۴۸۷۵، ۴۸۷۷.

(۲) زری: کالایه‌کی جه‌نگییه له زریزه‌ی ئاسن ده‌ته‌ندری و له جه‌نگدا له‌به‌رده‌کری بو ئه‌وه‌ی شیر و تیر نه‌بیری.

٢٩١٥- ئیبنو عه‌بباس (رض) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له چادریکی وه‌ک گومه‌زدابوو، فه‌رمووی: ((ئه‌ی خوایه‌! به‌راستی من داوای به‌جیه‌نیانی په‌یمان و به‌ئینه‌که‌ت لی ده‌که‌م (که سه‌رکه‌وتنه‌ به‌سه‌ر کافراند)، خوایه‌! ته‌گه‌ر به‌هوی (باومر‌داران له‌ناو بچن) له نه‌م‌پۆ به‌دواوه‌ ناپه‌رس‌تریت))، جا ته‌بو به‌کر ﷺ ده‌ستی پیغه‌مبه‌ری ﷺ گرت و وتی: ئیتر به‌سه‌ ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا! به‌راستی تۆ زۆر پارایته‌وه‌ له په‌روم‌دگارت، له‌و کاته‌دا زری پی‌وشی‌بوو، جا (له چادره‌که‌) هاته‌ دهره‌وه‌ و ده‌یفه‌رموو: ((بیگومان کۆمه‌له‌که‌یان ده‌شکینری و هه‌لدین، به‌لکو به‌ئینیان رۆزی دوایه‌، وه (سزای) ته‌و رۆژه زۆر سه‌خت‌تر و تال‌تره‌)). وه‌ه‌یب ده‌لی: خالید بۆی گیر‌پاینه‌وه‌ (باسی ئه‌م فه‌رمووده‌) له رۆزی (غه‌زای) به‌دردا بوو^(١).

٢٩١٦ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: تَوَقَّي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَدِرْعُهُ مَرهُونَةً عِنْدَ يَهُودِيٍّ بَنِيَّائِينَ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ. وَقَالَ يَعْلى: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ: دِرْعٌ مِنْ حَدِيدٍ. وَقَالَ مُعَلَّى: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ وَقَالَ: رَهْنُهُ دِرْعًا مِنْ حَدِيدٍ^(٢).

٢٩١٦- عایشه (رض) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وه‌فاتی کرد، کراسه‌ زرییه‌که‌ی لای جوله‌که‌یه‌ک په‌من بوو له‌بری سی مه‌ن جو (به‌قه‌رز لی و مرگرت‌بوو)، له گیر‌پانه‌وه‌که‌ی یه‌علادا که له نه‌عه‌مه‌شه‌وه‌ گیر‌پاویه‌تی‌ه‌وه‌ ده‌لی: زرییه‌کی ئاسن بوو. وه‌ موعه‌للا ده‌لی: عه‌بدولواحید بۆی گیر‌پاینه‌وه‌ وتی: نه‌عه‌مه‌ش بۆی گیر‌پاینه‌وه‌ وتی: زرییه‌کی ئاسنی به‌ره‌ن لا دانا.

(١) واته‌: له‌م گیر‌پانه‌وه‌ی وه‌ه‌ییدا ئه‌م به‌شه‌ له فه‌رمووده‌که‌ (له رۆزی به‌دردا بوو) هاته‌وه‌، که له‌وه‌ی پێش‌شودا نه‌هاتبوو. (إرشاد الساري: ٦/٤٠٣).

(٢) پروانه‌: ٢٠٦٨.

٢٩١٧- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: "مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُتَصَدِّقِ مَثَلُ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُبْتَانِ مِنْ حَدِيدٍ قَدْ اضْطَرَّتْ أَيْدِيهِمَا إِلَى تَرَاقِيهِمَا، فَكُلَّمَا هَمَّ الْمُتَصَدِّقُ بِصَدَقَتِهِ اتَّسَعَتْ عَلَيْهِ حَتَّى نَعْفَى أَثَرَهُ، وَكُلَّمَا هَمَّ الْبَخِيلُ بِالصَّدَقَةِ انْقَبَضَتْ كُلُّ حَلَقَةٍ إِلَى صَاحِبَتِهَا وَتَقَلَّصَتْ عَلَيْهِ وَانْضَمَّتْ يَدَاهُ إِلَى تَرَاقِيهِ". فَسَمِعَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم يَقُولُ: "فَيَجْتَهِدُ أَنْ يُوسَّعَهَا فَلَا تَتَّسِعُ"^(١).

٢٩١٧- نه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبه‌رموه صلی اللہ علیہ وسلم دمگیرپته‌وه که هه‌رموو به‌تی: ((نموونه‌ی رمزیل (که ناب‌ه‌خشیت) و به‌خشر وه‌ک دوو پیاو وان زریه‌ه‌کی ئاسنیان له‌به‌ردابیت، هه‌ردوو ده‌ستیان به‌ناچارى بر دبیته‌ لای شان و ملیان، جا هه‌رکاتیک به‌خشره‌که به‌نیاز بوو ماله‌که‌ی به‌ه‌خشیت فراوان ده‌بیت له‌به‌ریدا، هه‌تا (واى لیدیت) ده‌خشى به‌دوايدا و شوین پییه‌کانی ده‌سپته‌وه^(٢)، وه هه‌رکاتیک رمزیل و رژه‌که به‌نیاز بیت مالتیک به‌ه‌خشیت، (رژه‌دی‌ه‌که‌ی ریگه‌ی نادات) هه‌ر نه‌لقه‌یه‌کی زریه‌ه‌که نزیك ده‌بیته‌وه له‌ودى پالى، زریه‌ه‌که ده‌جپته‌ یه‌ک و به‌چووک ده‌بیته‌وه و هه‌ردوو ده‌ستى دهنووسیت به‌لامله‌کانیه‌وه)). جا نه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ گوئی له پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم بوو ده‌یفه‌رموو: ((ئینجا زور هه‌ول دمدات زریه‌ه‌که فراوان بکات، به‌لام فراوان نابیت)).

٩٠- بَابُ الْجُبَّةِ فِي السَّقَرِ وَالْحَرْبِ

٢٩١٨- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي الصُّحَى مُسْلِمٍ - هُوَ ابْنُ صُبَيْحٍ - عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ حَدَّثَنِي الْمُغِيرَةُ بْنُ سُعْبَةَ قَالَ انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ

(١) پروانه: ١٤٤٣.

(٢) مه‌به‌ستى نه‌وه‌یه هه‌تا به‌ه‌خشیت پۆشاکه زریه‌ه‌که زیاتر لاشه‌ی داده‌پۆشیت و گه‌وره ده‌بیت، به‌جۆرتیک که‌وره و شوپ ده‌بیت که زریکه له زه‌وى ده‌خشیت و شوین پییه‌کانی له‌ناو خۆله‌که‌دا ده‌سپته‌وه.

ﷺ لِحَاجَتِهِ ثُمَّ أَقْبَلَ، فَلَقِيَتْهُ مَاءٌ، وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ شَامِيَّةٌ، فَمَضَمَصَ وَاسْتَنْشَقَ وَغَسَلَ وَجْهَهُ، فَذَهَبَ يُخْرِجُ يَدَيْهِ مِنْ كُمَيْهِ فَكَانَا ضَيِّقَيْنِ، فَأَخْرَجَهُمَا مِنْ تَحْتِ، فَغَسَلَهُمَا وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ وَعَلَى حُقْفَتِهِ^(١).

٩٠- باسی (له بهرکردنی) جبه له سه فهر و له جهنگدا

٢٩١٨- موعهیره ی کوری شوعبه ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ رۆیشت دهست به ئاو بگهیه نیت، پاشان هاته وه، منیش چوو مه خزمه تی به هه ندیک ئاوه وه، وه جبه یه کی شامی له بهردا بوو، جا ئاوی له دهم و لوتی رادا و دهم و چاوی شۆری، نینجا ویستی دهسته کانی له قۆله کانییه وه دهر بیتی، به لام قۆله کانی تهسک بوون، بۆیه له ژیره وه دهسته کانی دهر هینا، جا شۆردنی و دهستی تهری هینا به سه ریدا و به سه ره هردوو خوفه کهیدا.

٩١- بَابُ الْخَبِيرِ فِي الْحَرْبِ

٢٩١٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمُقْدَامِ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَخَصَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرِ فِي قَمِيصٍ مِنْ حَرِيرٍ، مِنْ حِكَّةٍ كَانَتْ بَيْنَهُمَا^(٢).

٩١- له جهنگدا ئاوریشم (پۆشین دروسته)

٢٩١٩- قه تاده دهلی: ئه نهس ﷺ بۆی گیراینه وه که پیغه مبهر ﷺ ریگهی دا به عه بدوره حمانی کوری عه وف و زوبهیر (به له بهرکردنی) کراسیکی ئاوریشم له بهر خوران، که هه ردووکیان هه یان بوو.

(١) پروانه: ١٨٢.

(٢) پروانه: ٢٩٢، ٢٩٢١، ٢٩٢٢، ٥٨٣٩.

٢٩٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَنَانٍ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرَ شَكَّوْا إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم يَعْني الْقَمَلَ- فَأَرْخَصَ لَهُمَا فِي الْحَرِيرِ، فَرَأَيْتُهُ عَلَيْهِمَا فِي غَزَاةٍ ^(١).

٢٩٢٠- قه‌تاده له ئه‌نه‌سه‌وه رضي الله عنه ده‌گيرپه‌ته‌وه كه عه‌بدوهره‌حماني كورپى عه‌وف و زوبه‌ير سكا‌لايان بو‌ لاى پي‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم برد-واته: له‌به‌ر ئه‌سپى، پي‌غه‌مبه‌ريش صلى الله عليه وسلم مو‌له‌تى دان ئاوريشم بپوشن، منيش هه‌ردوو‌كيانه‌م دى له‌ غه‌زايه‌كدا ئاوريشميان له‌به‌ردا بوو.

٢٩٢١- حَدَّثَنَا مَسَدُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، أَخْبَرَنِي قَتَادَةُ، أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُمْ قَالَ: رَخَّصَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ فِي حَرِيرٍ ^(٢).

٢٩٢١- قه‌تاده ده‌لى: ئه‌نه‌س رضي الله عنه بو‌ى گيرپه‌ينه‌وه و وتى: پي‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم ري‌گه‌ى دا عه‌بدوهره‌حماني كورپى عه‌وف و زوبه‌ير ئاوريشم بپوشن.

٢٩٢٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، سَمِعْتُ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ: رَخَّصَ -أَوْ رَخَّصَ- لِحَكَّةٍ بِهِمَا ^(٣).

٢٩٢٢- قه‌تاده ده‌گيرپه‌ته‌وه له‌ ئه‌نه‌سه‌وه رضي الله عنه ده‌لى: (پي‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم) ري‌گه‌ى دا -يان ري‌گه‌ در- (پي‌يان به‌پوشيني ئاوريشم) له‌به‌ر خورانيك كه به‌هه‌ردوو‌كيانه‌وه بوو.

(١) پروانه: ٢٩١٩.

(٢) پروانه: ٢٩١٩.

(٣) پروانه: ٢٩١٩.

٩٢- بَابُ مَا يُذَكَّرُ فِي السُّكَيْنِ

٢٩٢٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ "يَأْكُلُ مِنْ كَيْفٍ مَجْتَزٍ مِنْهَا، ثُمَّ دُعِيَ إِلَى الصَّلَاةِ فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ".
حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، وَزَادَ: فَأَلْقَى السُّكَيْنَ^(١).

٩٢- باسی نهوهی دهوتریت دهربارهی چهقو

٢٩٢٣- جه‌عفه‌ری کوری عه‌مری کوری نومه‌یه له باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیرپته‌وه ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ بینى (به‌چه‌قو له‌گوشتی) ده‌ستی مه‌رپکی ده‌برپى و ده‌یخوارد، پاشان بانگی نو‌یزکردن درا، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ نو‌یزى کرد و ده‌ست نو‌یزى نه‌گرت (واته: ده‌ست‌نو‌یزى هه‌بوو و نه‌یگرته‌وه). (نیمامى بوخارى ده‌لی:)^(٢) نه‌بو یه‌مان بو‌ی گیرپاینه‌وه وتی: شوعه‌یب بو‌ی گیرپاینه‌وه له زوه‌رییه‌وه نه‌مه‌ی زیاد کرد: جا چه‌قوکه‌ی فرپدا.

٩٣- بَابُ مَا قِيلَ فِي قِتَالِ الرُّومِ

٢٩٢٤- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ يَزِيدَ الدَّمَشَقِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَزَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي نَوْزُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، أَنَّ عُمَيْرَ بْنَ الْأَسْوَدِ الْعَنْسِيَّ حَدَّثَهُ أَنَّهُ أَقَى عَبْدَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ وَهُوَ نَازِلٌ فِي سَاحِلِ حِمَصَ، وَهُوَ فِي بِنَاءٍ لَهُ وَمَعَهُ أُمُّ حَرَامٍ، قَالَ عُمَيْرٌ: فَحَدَّثَنَا أُمُّ حَرَامٍ أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: "أَوَّلُ جَيْشٍ مِنْ أُمَّتِي يَغْزُونَ الْبَحْرَ قَدْ أَوْجَبُوا". قَالَتْ أُمُّ حَرَامٍ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَا فِيهِمْ؟ قَالَ: "أَنْتِ فِيهِمْ". ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "أَوَّلُ جَيْشٍ مِنْ أُمَّتِي يَغْزُونَ مَدِينَتَهُ قَيْصَرٌ مَغْفُورٌ لَهُمْ". فَقُلْتُ: أَنَا فِيهِمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "لَا".

(١) پروانه: ٢٠٨.

(٢) ئەم فەرمووده به دوو رێکه‌ی جیاواز نیمامی بوخاری گیراوه‌تی‌هه ئەمه دووه‌میانه که باسی چه‌قوی تیا‌ه.

٩٣- باسی ئه‌وه‌ی وتراوه‌ی ده‌رباره‌ی جه‌نگکردن دژی رۆمه‌کان

٢٩٢٤- خالیدی کۆری مه‌عدان ده‌گێڕێته‌وه‌ که عومه‌یری کۆری ئه‌سوده‌ی عه‌نسی بۆی گێڕایه‌وه‌، که رۆشت بۆ لای عوباده‌ی کۆری صامیت ﷺ له‌ که‌ناری ده‌ریا له‌شاری حیمص له‌ خانوویه‌کی خۆیدا بوو، ئوممو حه‌رام(ی خیزانی) له‌گه‌ڵدا بوو، عومه‌یر ده‌ڵێ: ئینجا ئوممو حه‌رام بۆی گێڕایه‌وه‌ که له‌ پێغه‌مبه‌ری ﷺ بیستوه‌ ده‌یفه‌رموو: ((یه‌که‌م له‌شکریه‌ک له‌ ئوممه‌تم له‌ ده‌ریادا غه‌زا ده‌که‌ن، بێگومان (لێخۆشبوونیان) بۆ خۆیان مسۆگه‌ر کردوه‌))، ئوممو حه‌رام ده‌ڵێ: وتم: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا من له‌ناویاندام؟ فه‌رموو: ((تۆ له‌ناویاندايت))، پاشان پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو: ((یه‌که‌م له‌شکریه‌ک له‌ ئوممه‌تم جه‌نگی شاره‌که‌ی فه‌یصه‌ر(ی رۆم که‌ قوسته‌نتینییه‌) ده‌که‌ن لێبۆردراون))، منیش وتم: من له‌ناویاندام ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا؟ فه‌رموو: ((نه‌خێر)).

٩٤- بابُ قِتَالِ الْيَهُودِ

٢٩٢٥- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَرَوِيُّ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "تَقَاتِلُونَ الْيَهُودَ حَتَّى يَخْتَبِيَ أَحَدُهُمْ وَرَاءَ الْحَجَرِ، فَيَقُولُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، هَذَا يَهُودِيٌّ وَرَأَيْتُ فَاقْتُلْهُ"^(١).

٩٤- باسی جه‌نگکردن له‌ دژی جووله‌که

٢٩٢٥- عه‌بدوڵڵای کۆری عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌گێڕێته‌وه‌ که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو: ((ئێوه‌ ده‌جه‌نگن دژی جووله‌که^(٢)، هه‌تا یه‌کیکیان له‌پشت به‌ردیکه‌وه‌ خۆی ده‌شارێته‌وه‌، جا به‌رده‌که‌ ده‌ڵێ: ئه‌ی به‌نده‌ی خوا! ئه‌مه‌ جووله‌که‌یه‌که‌ له‌پشته‌وه‌، ده‌ی بیکۆژه)).

(١) بره‌وه: ٣٥٩٣.

(٢) له‌ کاتی دابه‌زینی عیسا ﷺ له‌ کۆتایی دونیادا.

٢٩٢٦- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا الْيَهُودَ، حَتَّى يَقُولَ الْحَجَرُ وَرَاءَهُ الْيَهُودِيُّ: يَا مُسْلِمُ، هَذَا يَهُودِيٌّ وَرَأَيْ قَاتِلُهُ".

٢٩٢٦- نه بو هوړميره رضي الله عنه له پيغه مبهري خواوه ﷺ ده گيرپته وه كه فه رموويه تي: ((پوژي دوايي بهرپا نابيت، هه تا دژي جووله كه ده جهنگن، هه تا نه و بهرده ي جووله كه له پشتميه وميه (خوي حه شارد او ده) ده لي: نه ي مسولمان! نه مه جووله كه يه كه له پشتمه وه، ومړه بيكوژ ده)).

٩٥- بَابُ قِتَالِ التُّرْكِ

٢٩٢٧- حَدَّثَنَا أَبُو التَّعْمَانِ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ بْنُ حَازِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ تَغْلِبٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ تُقَاتِلُوا قَوْمًا يَنْتَعِلُونَ نِعَالَ الشَّعْرِ، وَإِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ تُقَاتِلُوا قَوْمًا عِرَاضَ الْوُجُوهِ، كَأَنَّ وُجُوهُهُمْ الْمَجَانُ الْمُطْرَقَةُ"^(١).

٩٥- باسي جهنگردن دژي تورک

٢٩٢٧- عه مري كورې ته غليب رضي الله عنه ده لي: پيغه مبهري ﷺ فه رمووي: ((بيگومان يه كيك له نيشانه كاني پوژي دوايي نه وميه له دژي كه ليك ده جهنگن، پيلاوي (دروستكراو له) موو له پي ده كهن، وه بيگومان يه كيك له نيشانه كاني پوژي دوايي نه وميه كه ده جهنگن له دژي كه ليك رووخساريان پانه، رووخساريان ده لي قه لغاني به سيرمه^(٢) دپوشراوه^(٣))).

(١) بروانه: ٣٥٩٢.

(٢) سيرمه: چه رمي خواوه.

(٣) واته: رووخساريان پان و خړ و قه له وه.

٢٩٢٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ الْأَعْرَجِ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا التُّرْكَ صِغَارَ الْأَعْيُنِ، حُمْرَ الْوُجُوهِ، ذُلْفَ الْأَنْوْفِ، كَأَنَّ وُجُوهُهُمْ الْمَجَانُ الْمُطْرَقَةُ، وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نِعَالُهُمُ الشَّعْرُ"^(١).

٢٩٢٨- نه بو هورميره رضي الله عنه ده لي: پيغهمبهري خوا ﷺ فهرمووي: ((رؤزي دوايي بهرپا نابيت ههتا دهجنگن له دزي تورك كه چاويان بجووكه، پرووخساريان سور و سبييه، لووت كورتي لووت داته پيون، پرووخساريان وهك هه لغاني به سيرمه ي زور دهورگراو وايه، وه رؤزي دوايي بهرپا نابيت ههتا دهجنگن دزي هوژيك پيلاوهمكانيان له مووه)).

٩٦- بَابُ قِتَالِ الذِّينِ يَنْتَعِلُونَ الشَّعَرَ

٢٩٢٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ الزُّهْرِيُّ: عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا نِعَالُهُمُ الشَّعْرُ، وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا كَأَنَّ وُجُوهُهُمْ الْمَجَانُ الْمُطْرَقَةُ.. قَالَ سُفْيَانُ: وَزَادَ فِيهِ أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رِوَايَةً. صِغَارَ الْأَعْيُنِ، ذُلْفَ الْأَنْوْفِ، كَأَنَّ وُجُوهُهُمْ الْمَجَانُ الْمُطْرَقَةُ"^(٢).

٩٦- باسي جهنگ كردن له دژي نهوانه ي پيلاوي موو

له پي دهكمن

٢٩٢٩- نه بو هورميره رضي الله عنه له پيغهمبهروهوه ﷺ دهگيرپيتهوه فهرموويه تي: ((رؤزي دوايي بهرپا نابيت ههتا دهجنگن له دزي هوژيك پيلاوهمكانيان له مووه، وه

(١) پروانه: ٢٩٢٩، ٣٥٨٧، ٣٥٩٠، ٣٥٩١.

(٢) پروانه: ٢٩٢٨.

رۆژی دواپی به‌رپا نابیت هه‌تا ده‌جه‌نگن له دژی هۆزێك رۆوخساریان ده‌ئێتی به سیرمه داپۆشراوه)). سوڤیان ده‌ئێ: نه‌بو زیناد له نه‌عه‌رچه‌وه له نه‌بو هورمه‌یره‌وه نه‌م زیاده‌ی گێپاومه‌وه: ((چاویان بچکۆله‌یه، لوتیان کورت و داته‌پیوه، رۆوخساریان وه‌ك قه‌لغانی به‌سیرمه داپۆشراو وایه)).

٩٧- بَابُ مَنْ صَفَّ أَصْحَابَهُ عِنْدَ الْهَزِيمَةِ وَنَزَلَ عَنْ دَابَّتِهِ، وَاسْتَنْصَرَ

٢٩٣٠- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ، وَسَأَلَهُ رَجُلٌ: أَكُنْتُمْ قَرَرْتُمْ يَا أَبَا عُمَارَةَ يَوْمَ حُنَيْنٍ؟ قَالَ: لَا، وَاللَّهِ مَا وَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَكِنَّهُ خَرَجَ شُبَّانُ أَصْحَابِهِ وَأَخِفَّاؤُهُمْ حُسْرًا لَيْسَ بِسِلَاحٍ، فَأَتَوْا قَوْمًا رُمَاهُ جَمَعَ هَوَازِنَ وَبَنِي نَضْرٍ، مَا يَكَادُ يَسْقُطُ لَهُمْ سَهْمٌ، فَرَشَقُوفُمْ رَشَقًا مَا يَكَادُونَ يُخْطِئُونَ، فَأَقْبَلُوا هُنَالِكَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ عَلَى بَغْلَتِهِ الْبَيْضَاءِ، وَابْنُ عَمِّهِ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَقُودُ بِهِ، فَنَزَلَ وَاسْتَنْصَرَ ثُمَّ قَالَ:

"أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ ... أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ"

ثُمَّ صَفَّ أَصْحَابَهُ^(١).

٩٧- باسی ئه‌و که‌سه‌ی له‌کاتی شکاندا هاوه‌لانی رێک خسته‌وه

و له‌ وڵاخه‌که‌ی دابه‌زی و داوا‌ی یارمه‌تی (له‌ خوا) ده‌کات

٢٩٣٠- نه‌بو ئیسحاق ده‌ئێ: له به‌رائم بیست له‌کاتی‌کدا بیاویک پرسیا‌ری لێ‌کرد: نه‌ی باوکی عوماره‌ ئیوه له رۆژی جه‌نگی حونه‌یندا هه‌له‌هاتن؟ وتی: نه به‌خوا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌له‌هات، به‌ئکو هه‌ندی‌ک له هاوه‌له

گه‌نجه‌کانی و په‌له‌که‌رم‌کان هاتبوون (بۆ جه‌نگه‌که) به‌رووتی، زری و پۆشاکى جه‌نگیان له‌به‌ردانه‌بوو، هاتبوونه به‌رانبه‌ر هۆزیکى شارمزا له‌تیرهاویشته‌ندا که هۆزى هه‌وازین و به‌نى نه‌صر بوون، مه‌گه‌ر چۆن نه‌گه‌ر نا تیریان نه‌ده‌که‌وته زه‌وییه‌وه، جا هاوه‌لانیان تیرباران کرد چۆن تیربارانیك زۆر به‌که‌مى نه‌بێ هه‌له‌یان نه‌ده‌کرد (له تیر هاویشته‌نه‌که‌ياندا)، بۆیه هاوه‌لان له‌ویدا ڕوو به پێغه‌مبه‌ر ﷺ هاتن، نه‌ویش به‌سواری ئیستره‌ ماچه سپیه‌که‌یه‌وه بوو، نه‌بو سوفیانی کورێ حاریسی کورێ عه‌بدولوتته‌لیبی نامۆزای هه‌وساری ئیستره‌که‌ی ڕاده‌کیشا، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ئیستره‌که‌ دابه‌زى و داواى یارمه‌تى و سه‌رکه‌وتنى کرد (له خوا)، پاشان فه‌رمووی: ((به‌راستى من پێغه‌مبه‌رم نه‌ك درۆزن، بێگومان من کور(مزا)ى عه‌بدولوتته‌لیبم))، پاشان هاوه‌له‌کانى ڕیک‌خسته‌وه و ڕیزى کردن.

٩٨- بابُ الدُّعَاءِ عَلَى الْمُشْرِكِينَ بِالْهَزِيمَةِ وَالْزُلْزَلَةِ

٢٩٣١- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عِيسَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبِيدَةَ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْأَحْزَابِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَلَأَ اللَّهُ بُيُوتَهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَارًا، شَغَلُونَا عَنِ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى حِينَ غَابَتِ الشَّمْسُ" (١).

٩٨- باسی دوعاکردن (ی پێشهوا) له هاوبهشدانهران بهتیکۆشان و هێنانه لهرزه

٢٩٣١- عهلی عليه السلام دهئێ: له رۆژی جهنگی نهحزابدا پێغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((خوا مال و گۆرمهکانیان (کاهران) پهربکات لهناگر، سهرفالێان کردین له (نهنجام دانی) نوێزی عهسر ههتا خۆرئاوا بوو)) (نوێزی عهسرمان چوو).

٢٩٣٢- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ ذَكْوَانَ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَدْعُو فِي الْقُنُوتِ: "اللَّهُمَّ أَنْجِ سَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ، اللَّهُمَّ أَنْجِ عِيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطَاكَ عَلَى مُضَرَ، اللَّهُمَّ سِنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ".^(١)

٢٩٣٢- نهبو هورمیره عليه السلام دهئێ: پێغه مبهری خوا ﷺ له دوعای قونوت (ی بهیانیناندا) دهیفهرموو: ((خوایه! سهلهمه ی کور ی هیشام رزگار بکهیت، خوایه! وهلیدی کور ی وهلید رزگار بکهیت، خوایه! عهییاشی کور ی نهبو رهبیعه رزگار بکهیت، خوایه! باومرداره لاوازهکان رزگار بکهیت، خوایه! تۆله و سزای سهختی خۆت بینه بهسهر موزمردا، خوایه! گرانی و قات و قری وهک گرانی و قات و قری سهردهمی یوسف بینه بهسهریاندا)).

٢٩٣٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه يَقُولُ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْأَحْزَابِ عَلَى الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ: "اللَّهُمَّ مَنْزِلَ الْكِتَابِ سَرِيعَ الْحِسَابِ، اللَّهُمَّ اهْزِمِ الْأَحْزَابَ، اللَّهُمَّ اهْزِمْهُمْ وَزَلْزِلْهُمْ".^(٢)

(١) پروانه: ٨٠٤.

(٢) پروانه: ٢٨١٨، ٢٩٦٥، ٣٠٢٥، ٤١١٥، ٦٣٩٢، ٧٤٨٩.

٢٩٣٣- عه‌بدوللای کورێ ئه‌بو ئه‌ه‌وفا رضی اللہ عنہ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم له‌ رۆژی جه‌نگی نه‌حزابدا ئه‌م دوعایه‌ی له‌ بته‌هرستان کرد و فه‌رمووی: ((ئه‌ی خ‌وای دابه‌زینه‌ری قورئان که‌ لی‌پرسینه‌ومت خ‌یرایه‌، خ‌وایه‌! ئه‌م تاقه‌ و کۆمه‌لانه‌ تیک بشکینه‌، خ‌وایه‌! بیان شکینه‌ و ترس و بیم بخه‌ره ناویانه‌وه^(١))).

٢٩٣٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم يُصَلِّي فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ، فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ وَنَاسٌ مِنْ قُرَيْشٍ، وَنَحَرَتْ جَزُورٌ بِنَاحِيَةِ مَكَّةَ، فَأَرْسَلُوا فَجَاءُوا مِنْ سَلَاهَا وَطَرَحُوهُ عَلَيْهِ، فَجَاءَتْ فَاطِمَةُ فَأَلْقَتْهُ عَنْهُ، فَقَالَ: "اللَّهُمَّ عَلَيْنَا بِقُرَيْشٍ، اللَّهُمَّ عَلَيْنَا بِقُرَيْشٍ، اللَّهُمَّ عَلَيْنَا بِقُرَيْشٍ". لِأَبِي جَهْلٍ بْنِ هِشَامٍ، وَعُتْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، وَشَيْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، وَالْوَلِيدُ بْنُ عُتْبَةَ، وَأَبِيٌّ بْنُ خَلْفٍ، وَعُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَلَقَدْ رَأَيْتُهُمْ فِي قَلْبٍ بَذْرٍ قَتَلَى قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ: وَنَسِيتُ السَّابِعَ. وَقَالَ يُوسُفُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ: أُمِّيَةُ بْنُ خَلْفٍ. وَقَالَ شُعْبَةُ: أُمِّيَةُ أَوْ أَبِي. وَالصَّحِيحُ: أُمِّيَةُ^(٢).

٢٩٣٤- عه‌بدوللا (ی کورێ مه‌سه‌وود) رضی اللہ عنہ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم له‌ سی‌به‌ری که‌عه‌دا نو‌یزێ ده‌کرد، ئه‌بو جه‌هل و که‌سانیک له‌ قوره‌یش وتیان: (ئه‌و ورگ و ریخۆله‌یه‌ بێنن) له‌ هی ئه‌و وشته‌ی له‌ جی‌گایه‌کی مه‌که‌دا سه‌ربرابوو، ئینجا که‌سیکیان نارد و هه‌ندیک له‌ ورگ و ریخۆله‌ی هینا، خسته‌iane سه‌رملی پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم (کاتیک له‌ سوژده‌دا بوو)، جا فاتیمه‌ (ی کچی) هات و لایه‌رد به‌سه‌ریه‌وه‌، ئه‌وسا پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم فه‌رمووی: ((خ‌وایه‌ قوره‌یش له‌ناوبه‌ریت، خ‌وایه‌ قوره‌یش له‌ناوبه‌ریت، خ‌وایه‌ قوره‌یش له‌ناوبه‌ریت))، (ئه‌م دوعایه‌ی کرد) له‌ ئه‌بو جه‌هلی کورێ هیشام و عوتبه‌ی کورێ ڤمبیعه‌ و شه‌به‌ی کورێ ڤمبیعه‌ و وه‌لیدی کورێ عوتبه‌ و ئوبه‌ی کورێ خه‌له‌ف و عوقبه‌ی کورێ ئه‌بو مو‌عیت، عه‌بدوللا (ی

(١) بیان هه‌ینه‌ له‌رزه‌، له‌ترساندا پێیه‌کانیان خ‌وی نه‌گریت له‌ زه‌ه‌یدا.

(٢) ڤروانه‌: ٢٤٠.

کورێ مهسعوود) دهلی: جا سویند بهخوا ههموو ئهمانهم لهبیرکی بهدردا بهکۆزراوی بین. نهبو ئیسحاق دهلی: ناوی چهوتهمم^(١) لهبیرچوو. یوسفی کورێ ئیسحاق له نهبو ئیسحاقهوه دهگیرپتهوه دهلی: که ئومهیهی کورێ خهلهفه، بهلام شوعبه دهلی: ئومهیهیه یان ئوبهیه، (نیمای بوخاری دهلی: ئهوهیان راسته که دهلی: ئومهیهیه.

٢٩٣٥- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ، عَنْ أَبِي أُيُوبَ، عَنِ ابْنِ أَبِي مَلِيكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ الْيَهُودَ دَخَلُوا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكَ. فَلَعَنَتْهُمْ. فَقَالَ: "مَا لَكَ؟". قُلْتُ: أَوَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا؟ قَالَ: "فَلَمْ تَسْمَعْ مَا قُلْتُ: وَعَلَيْكُمْ؟"^(٢).

٢٩٣٥- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهگیرپتهوه که جوولهکهکان دهرۆیشتنه ژوورهوه بو لای پیغهمبهر ﷺ دهیان وت: (السَّامُ عَلَيْكَ)، واته: مردن بو تو، منیش نهفرینم لی کردن، پیغهمبهریش ﷺ فهرمووی: ((ئهوه جیته؟^(٣)))، وتم: ئهی تو گویت لییه ئهوان جی دهلین؟ فهرمووی: ((ئهی تو گویت لی نهبوو من جیم وت؟ وتم: (وَعَلَيْكُمْ)، (مردن) لهسهر خۆتان بیت؟^(٤))).

٩٩ - بَابُ: هَلْ يُرْشِدُ الْمُسْلِمُ أَهْلَ الْكِتَابِ أَوْ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ؟

٢٩٣٦- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَتَبَ إِلَى قَيْصَرَ، وَقَالَ: "فَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ الْأَرِيسِيِّينَ"^(٥).

(١) لهناو بهتهرستانی قورهیش شهشیانی ناو هیتا، بهلام چهوتهمم لهبیرنهبووه.

(٢) پروانه: ٦٠٢٤، ٦٠٣٠، ٦٢٥٦، ٦٣٩٥، ٦٤٠١، ٦٩٢٧.

(٣) بو وایان پی دهلییت؟

(٤) ئهوه دوعا لیکردنیانه.

(٥) پروانه: ٢٩٤٠.

٩٩- باسیک: ئایا مسوڵمان رینموونی خاوهن کتیبه کان دهکات یان فیری قورئانیان دهکات؟

٢٩٣٦- عهبدوللای کوری عه عباس (ع) دهگیرته وه که پیغه مبهری خوا (ع) نامهیهکی نووسی بو فهیصره، تیایدا فهرمووی: ((جا نهگهر پشت ههلبکهیت (له ئیسلام)، نهوه بیگومان گوناھ و تاوانی جوتیارهکانیشت لهسهره)).

١٠٠- بابُ الدُّعَاءِ لِلْمُشْرِكِينَ بِالْهُدَى لِيَتَأَلَّفَهُمْ

٢٣٧- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الرِّثَادِ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ (ع): قَدِمَ طُقَيْلُ بْنُ عَمْرِو الدَّوْسِيُّ وَأَصْحَابُهُ عَلَى النَّبِيِّ (ص) فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ دَوْسًا عَصَتْ وَأَبَتْ، فَادْعُ اللَّهَ عَلَيْهَا. فَقِيلَ هَلَكْتَ دَوْسٌ. قَالَ: "اللَّهُمَّ اهْدِ دَوْسًا وَأَبْ بِهِمْ" (١).

١٠٠- باسی دوعای مسوڵمان بوون بو بتهپرستان تا دلّهکانیان که مهنه کیش بکات

٢٩٣٧- نه بو هورپهیره (ع) وتی: توفهیلی کوری عه مری دهوسی و هاورپییهکانی هاتنه خزمهتی پیغه مبهر (ع) وتیان: نهی پیغه مبهری خوا (ع) بهراستی هوزی دهوس سهرپیچی خویان کرد، نایانهویت (راستی بیستن)، بویه دوعایان لی بکه (خوا لهناویان بهریت)، جا وترا: دهوس لهناوچوو، پیغه مبهر (ع) فهرمووی: ((خوایه! هیدایهتی دهوس بدهیت (بو ئیسلام) به مسوڵمانی بیانیهنه (بوئیره)).

١٠١- بَابُ دَعْوَةِ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى، وَعَلَى مَا يُقَاتِلُونَ عَلَيْهِ؟ وَمَا

كُتِبَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى كِسْرَى وَقَيْصَرَ، وَالِدَعْوَةِ قَبْلَ الْقِتَالِ

٢٩٣٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: لَمَّا أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى الرُّومِ، قِيلَ لَهُ: إِنَّهُمْ لَا يَقْرَأُونَ كِتَابًا إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَخْتُومًا. فَاتَّخَذَ حَاتِمًا مِنْ فِضَّةٍ، فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِهِ فِي يَدِهِ، وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ^(١).

١٠١- باسی بانگکردنی جوو و نه‌صرانییه‌کان (بو مسولمان

بوون)، وه له‌سه‌ر چ شتی‌ک جه‌نگ له‌دژیان ده‌کری‌ت؟ وه

ئه‌وه‌ی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ (له‌ نامه‌کانیدا) نووسی بو کیسرا و

قه‌یسه‌ر، وه بانگکردن (بو هاتنه‌ ناو ئیسلام) پیش جه‌نگ کردنه

٢٩٣٨- قه‌تاده ده‌لی: گویم له‌ ئه‌نه‌س ﷺ بوو ده‌یوت: کاتی‌ک پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ویستی نامه‌ بنووسی‌ت بو رۆمه‌کان، پی‌ی وترا: به‌راستی ئه‌وان نامه‌یه‌ک ناخویننه‌وه مه‌گه‌ر مۆر کرابی‌ت، بو‌یه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی کرد مۆریکیان له‌ زیو بو دروست کرد، جا ده‌لی‌ی سه‌یری سه‌بییه‌تی مۆره‌که ده‌که‌م له‌په‌نجه‌ی ده‌ستی‌دا نه‌خشی: (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ) ی له‌ مۆره‌که هه‌لکه‌ند بوو.

٢٩٣٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ بِكِتَابِهِ إِلَى كِسْرَى، فَأَمَرَهُ أَنْ يَدْفَعَهُ إِلَى عَظِيمِ الْبَحْرَيْنِ، يَدْفَعُهُ عَظِيمُ الْبَحْرَيْنِ إِلَى كِسْرَى، فَلَمَّا قَرَأَهُ كِسْرَى خَرَفَهُ، فَحَسِبْتُ أَنْ سَعِيدَ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ قَدَعَا عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُرَقِّقُوا كُلَّ مُمَرِّقٍ ^(٢).

(١) پروانه: ٦٥.

(٢) پروانه: ٦٤.

٢٩٣٩- عه‌بدوڵڵای کۆری عه‌هباس عليه السلام گێڕایه‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نامه‌که‌ی به‌که‌سیکدا نارد بۆ کيسرا (پادشای فارس)، فه‌رمانی پێکرد که نامه‌که‌ بدات به‌گه‌وره و سه‌روکی به‌حه‌رمين^(١)، ئينجا گه‌وره‌ی به‌حه‌رمين بيدات به‌کيسرا، جا کاتێک کيسرا نامه‌که‌ی خوێنده‌وه دراندى. (ئيبنو شيهاب ده‌لى) : وابزانم که سه‌عيدى کۆرى موسه‌يهيب وتى: پێغه‌مبه‌ريش ﷺ دوعای لى کردن که له‌ت و په‌ت ببن به‌خراپترين شيوه‌ی له‌ت و په‌ت بوون.

١٠٢- بَابُ دُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ النَّاسَ إِلَى الْإِسْلَامِ وَالنُّبُوءَةِ، وَأَنْ لَا يَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿مَا كَانَ لِإِسْرَ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوءَةَ﴾ (٧٩) آل عمران. الآيَة.

٢٩٤٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْرَةَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ عليه السلام أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَتَبَ إِلَى قَيْصَرَ يَدْعُوهُ إِلَى الْإِسْلَامِ، وَبَعَثَ بِكِتَابِهِ إِلَيْهِ مَعَ دَحِيَّةِ الْكَلْبِيِّ، وَأَمَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَذْفَعَهُ إِلَى عَظِيمٍ بُصْرَى لِيَذْفَعَهُ إِلَى قَيْصَرَ، وَكَانَ قَيْصَرٌ لَمَّا كَشَفَ اللَّهُ عَنْهُ جُنُودَ فَارِسَ مَشَى مِنْ حِمَصَ إِلَى إِبِلْيَاءَ، شُكْرًا لِمَا أَبْلَاهُ اللَّهُ، فَلَمَّا جَاءَ قَيْصَرَ كِتَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ حِينَ قَرَأَهُ التَّمِسُّوا لِي هَا هُنَا أَحَدًا مِنْ قَوْمِهِ لِأَسْأَلَهُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(٢).

(١) که ناوی مونزیری کۆری ساوايه.

(٢) پروانه: ٢٩٣٦.

١٠٢- باسی بانگکردنی خه‌لکی له‌لایهن پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ بۆ باوه‌ره‌ییان به ئیسلام و پیغه‌مبه‌رایه‌تی، وه جگه له‌خوا هه‌ندیکیان هه‌ندیکی تریان نه‌که‌نه په‌روه‌ردگاری خۆیان

هه‌روه‌ها باسی ئەم فەرمايشته‌ی خۆی به‌رز و بلند: (نابی بۆ هیچ ئاده‌میه‌ک که خوا نامه و شه‌ریعت و پیغه‌مبه‌ریتی دابیتێ) تا کۆتایی نایه‌ته‌که.

٢٩٤٠- عه‌بدوڵلای کۆری عه‌بباس ؓ گێڕایه‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نامه‌یه‌کی نووسی بۆ قه‌یصر (پادشای رۆم)، بانگی ده‌کات بۆ هاتنه‌ ناو ئیسلام، نامه‌که‌شی به‌ دیحیه‌ی که‌لبیدا بۆ نارد، وه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فەرمانی به‌دیحیه‌ کرد که نامه‌که‌ بدات به‌گه‌وره‌ی بوسرا، تا ئه‌ویش نامه‌که‌ بدات به‌قه‌یصر، وه کاتێک (له‌شکری رۆمه‌کان) سه‌رکه‌وتن به‌سه‌ر له‌شکری فارسه‌کاندا، قه‌یصر به‌پێ له‌حیمسه‌وه رۆیشت بۆ ئیلیا (قودس) وه‌ک سوپاسگوزاری بۆ خوا له‌و به‌لای و تاقی کردنه‌وه^(١) (پزگاری کردن)، جا کاتێک نامه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هات بۆ قه‌یصر، که خۆیندییه‌وه وتی: برۆن لی‌ره که‌سیکم له‌ گه‌له‌که‌ی خۆی^(٢) بۆ بێنن تا پرسیاریان لی بکه‌م ده‌رباره‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ.

٢٩٤١- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَأَخْبَرَنِي أَبُو سُفْيَانَ أَنَّهُ كَانَ بِالشَّامِ فِي رَجَالٍ مِنْ قُرَيْشٍ، قَدِمُوا تِجَارًا فِي الْمَدَّةِ الَّتِي كَانَتْ بَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبَيْنَ كُفَّارِ قُرَيْشٍ، قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: قَوَّجَدْنَا رَسُولُ قَيْصَرَ بَعْضَ الشَّامِ، فَأَنْطَلَقَ بِي وَبِأَصْحَابِي حَتَّى قَدِمْنَا إِيْلَيْهَا، فَأَدْخَلْنَا عَلَيْهِ، فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ فِي مَجْلِسٍ مُلْكِهِ وَعَلَيْهِ النَّجْ، وَإِذَا حَوْلَهُ عِظَمَاءُ الرُّومِ، فَقَالَ لِرَجُلٍ مِنْهُمْ: أَيْهَمُّ

(١) که په‌لاماری له‌شکری فارس بوو بۆ رۆمه‌کان.

(٢) پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ.

أَقْرَبَ نَسَبًا إِلَى هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ؟ قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: فَقُلْتُ: أَنَا أَقْرَبُهُمْ إِلَيْهِ نَسَبًا. قَالَ: مَا قَرَابَةُ مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ؟ فَقُلْتُ هُوَ ابْنُ عَمِّي، وَلَيْسَ فِي الرُّكْبِ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ مِنْ بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ غَيْرِي. فَقَالَ قَبِضْ: أَذْنُوهُ. وَأَمَرَ بِأَصْحَابِي فَجَعَلُوا خَلْفَ ظَهْرِي عِنْدَ كَتِفِي، ثُمَّ قَالَ لِزُجْمَانِهِ: قُلْ لِأَصْحَابِهِ: إِنِّي سَأَلْتُ هَذَا الرَّجُلَ عَنِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ، فَإِنْ كَذَبَ فَكَذَّبُوهُ. قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: وَاللَّهِ لَوْلَا الْحَيَاءُ يَوْمَئِذٍ مِنْ أَنْ يَأْثُرَ أَصْحَابِي عَنِّي الْكَذِبَ لَكَذَّبْتُهُ حِينَ سَأَلَنِي عَنْهُ، وَلَكِنِّي اسْتَحْيَيْتُ أَنْ يَأْثُرُوا الْكَذِبَ عَنِّي فَصَدَّقْتُهُ، ثُمَّ قَالَ لِزُجْمَانِهِ: قُلْ لَهُ كَيْفَ نَسَبُ هَذَا الرَّجُلِ فِيكُمْ؟ قُلْتُ: هُوَ فِينَا ذُو نَسَبٍ. قَالَ فَهَلْ قَالَ: هَذَا الْقَوْلُ أَحَدٌ مِنْكُمْ قَبْلَهُ؟ قُلْتُ: لَا. فَقَالَ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ عَلَى الْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ: فَهَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مِنْ مَلِكٍ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ: فَأَشْرَافُ النَّاسِ يَتَّبِعُونَهُ أَمْ ضَعَفَاؤُهُمْ؟ قُلْتُ: بَلْ ضَعَفَاؤُهُمْ. قَالَ: فَيَزِيدُونَ أَوْ يَنْقُصُونَ؟ قُلْتُ: بَلْ يَزِيدُونَ. قَالَ: فَهَلْ يَزِيدُ أَحَدٌ سَخَطَهُ لِدِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ فَهَلْ يَغْدِرُ؟ قُلْتُ: لَا. وَنَحْنُ الْآنَ مِنْهُ فِي مَدَّةٍ، نَحْنُ نَخَافُ أَنْ يَغْدِرَ. قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: وَلَمْ يُكِنِّي كَلِمَةً أُدْخِلُ فِيهَا شَيْئًا أَنْتَقِصُهُ بِهِ؛ لَا أَخَافُ أَنْ تُؤَثِّرَ عَنِّي غَيْرُهَا. قَالَ: فَهَلْ قَاتَلْتُمُوهُ أَوْ قَاتَلَكُمْ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: فَكَيْفَ كَانَتْ حَرْبُهُ وَحَرْبُكُمْ؟ قُلْتُ: كَانَتْ دُولًا وَسِجَالًا، يُدَالُ عَلَيْنَا الْمَرَّةُ وَنُدَالُ عَلَيْهِ الْأُخْرَى. قَالَ: فَمَاذَا يَأْمُرُكُمْ؟ قَالَ: يَأْمُرُنَا أَنْ نَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ لَا نُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَبَيْنَهُنَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا، وَيَأْمُرُنَا بِالصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ وَالْعَقَافِ وَالْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ. فَقَالَ لِزُجْمَانِهِ حِينَ قُلْتُ ذَلِكَ لَهُ: قُلْ لَهُ: إِنِّي سَأَلْتُكَ عَنْ نَسَبِهِ فِيكُمْ، فَزَعَمْتَ أَنَّهُ ذُو نَسَبٍ، وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْعَثُ فِي نَسَبٍ قَوْمِهَا، وَسَأَلْتُكَ: هَلْ قَالَ أَحَدٌ مِنْكُمْ هَذَا الْقَوْلَ قَبْلَهُ؟ فَزَعَمْتَ أَنْ لَا، فَقُلْتُ: لَوْ كَانَ أَحَدٌ مِنْكُمْ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ قَبْلَهُ قُلْتُ: رَجُلٌ يَأْتُمُ بِقَوْلٍ قَدْ قِيلَ قَبْلَهُ. وَسَأَلْتُكَ: هَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ؟ فَزَعَمْتَ أَنْ لَا، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَدَعَ الْكَذِبَ عَلَى النَّاسِ وَيَكْذِبَ عَلَى اللَّهِ، وَسَأَلْتُكَ: هَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مِنْ مَلِكٍ؟ فَزَعَمْتَ أَنْ لَا، فَقُلْتُ: لَوْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مَلِكٌ قُلْتُ: يَطْلُبُ مَلِكَ آبَائِهِ. وَسَأَلْتُكَ: أَشْرَافُ النَّاسِ يَتَّبِعُونَهُ أَمْ ضَعَفَاؤُهُمْ؟ فَزَعَمْتَ أَنْ ضَعَفَاءَهُمْ اتَّبَعُوهُ، وَهُمْ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ، وَسَأَلْتُكَ: هَلْ يَزِيدُونَ أَوْ

يَنْقُصُونَ؟ فَرَعَمْتُ أَنَّهُمْ يَزِيدُونَ. وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حَتَّى يَتِمَّ، وَسَلَّاتُكَ: هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ سَخَطَهُ لِدِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ؟ فَرَعَمْتُ أَنْ لَا، فَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حِينَ تَخْلُطُ بِشَاشَتِهِ الْقُلُوبَ لَا يَسْخَطُهُ أَحَدٌ، وَسَلَّاتُكَ: هَلْ يَغْدِرُ؟ فَرَعَمْتُ أَنْ لَا، وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ لَا يَغْدِرُونَ، وَسَلَّاتُكَ: هَلْ قَاتَلْتُمُوهُ وَقَاتَلَكُمْ؟ فَرَعَمْتُ أَنْ قَدْ فَعَلَ، وَأَنْ حَرَبَكُمْ وَحَرَبَهُ تَكُونُ دَوْلًا، وَيُدَالُ عَلَيْكُمْ الْمَرَّةَ وَتُدَالُونَ عَلَيْهِ الْأُخْرَى، وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْتَلَى، وَتَكُونُ لَهَا الْعَاقِبَةُ، وَسَلَّاتُكَ: بِمَاذَا يَأْمُرُكُمْ؟ فَرَعَمْتُ أَنَّهُ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَيَنْهَاهُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُهُمْ، وَيَأْمُرُكُمْ بِالصَّلَاةِ وَالصَّدَقِ وَالْعَقَافِ وَالْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ، وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ، قَالَ وَهَذِهِ صِفَةُ النَّبِيِّ، قَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنَّهُ خَارِجٌ، وَلَكِنْ لَمْ أَظُنَّ أَنَّهُ مِنْكُمْ، وَإِنْ يَكُ مَا قُلْتُ حَقًّا، فَيُوشِكُ أَنْ يَمْلِكَ مَوْضِعَ قَدَمَيَّ هَاتَيْنِ، وَلَوْ أَرَجُو أَنْ أَخْلَصَ إِلَيْهِ لَتَجَشَّمْتُ لِقِيَهُ، وَلَوْ كُنْتُ عِنْدَهُ لَعَسَلْتُ قَدَمَيْهِ. قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَرَأَ، فَإِذَا فِيهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ، إِلَى هِرْقَلِ عَظِيمِ الرُّومِ، سَلَامٌ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى، أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدَعَايَةِ الْإِسْلَامِ، أَسْلِمَ تَسْلَمَ، وَأَسْلِمَ يُؤْتِكَ اللَّهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ، فَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَعَلَيْكَ إِثْمُ الْأَرِيسِيِّينَ وَ﴿يَتَاهَلُ الْكِتَابُ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَامٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ﴾ ﴿١١﴾ آل عمران". قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: فَلَمَّا أَنْ قَضَى مَقَالَتَهُ عَلَتْ أَصْوَاتُ الَّذِينَ حَوْلَهُ مِنْ عُظَمَاءِ الرُّومِ، وَكَثُرَ لَعَطُهُمْ، فَلَا أَدْرِي مَاذَا قَالُوا، وَأَمَرَ بِنَا فَأَخْرَجَنَا، فَلَمَّا أَنْ خَرَجْتُ مَعَ أَصْحَابِي وَخَلَوْتُ بِهِمْ قُلْتُ لَهُمْ: لَقَدْ أَمَرَ أَمْرُ ابْنِ أَبِي كَبْشَةَ، هَذَا مَلِكُ بَنِي الْأَصْفَرِ يَخَافُهُ، قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: وَاللَّهِ مَا زِلْتُ ذَلِيلًا مُسْتَيْقِنًا بِأَنَّ أَمْرَهُ سَيَظْهَرُ، حَتَّى أَدْخَلَ اللَّهُ قَلْبِي الْإِسْلَامَ وَأَنَا كَارِهِ^(١).

٢٩٤١- عهبدوللاى كورى عهباس (ع) دهلى: نهبو سوفيان (ع) بوى گيرامه وه كه نهو له گهل چهند پياوئى قورميشدا له شام بوون، به بازارگانى رويشتبوون لهو ماوهى (ريكه وتنى خوده يبيه) دا بوو، كه له نيوان پيغه مبهرى خوا و (ع) كافرانى قورميشدا كرا بوو، نهبو سوفيان وتى: جا نيردراوى قهيسهر ئيمهى بينى له شوينيكي شامدا، ئينجا من و هاوړيكانمى برد ههتا رويشتينه ئيليا، ئينجا براينه ژووره وه بو لاى قهيسهر، جا بينيمان قهيسهر له كورى تايبه تى پادشايه تيدا دانىشتووه و تاحه كهى له سهردايه، هه موو گه وړه پياوانى روم له دهورى بوون، ئينجا به و مرگيركهى وت: پرسىريان لى بكه كاميان له پشت و خزمایه تيدا نزيكترن لهو پياوهى كه به قسهى خوى دهلى پيغه مبهره؟ نهبو سوفيان وتى: وتم: من له هه موويان نزيكترم لهو پياوه به خزمایه تى، وتى: خزمایه تى نيوان تو و نهو چييه؟ وتم: نهو كورى مامه و ناموزامه، لهو روزه دا لهو كاروانه دا جگه له من كهسى له بهنى عهبدى مهناف تيدا نه بوو، قهيسهر وتى: نزيكى بكه نه وه ليم، فهرمانيشى كرد به هاوړيكانم خراڼه پشتمه وه لاى شانمه وه، پاشان به و مرگيركهى وت: به هاوړيكانى (نهبو سوفيان) بللى: من پرسىر لهم پياوه (نهبو سوفيان) ده كه م دربارى نهو پياوه (موحه ممه د (ع))، كه به قسهى خوى دهلى پيغه مبهره! جا نه گهر دروى كرد، نه وه به دروى بخه نه وه، نهبو سوفيان دهلى: سوئند به خوا نه گهر له بهر شهرم و حه ياي نه وه نه بوايه (هاوړيپه كانم) دروكه م بگيرنه وه، دروم ده كرد كاتيك دربارى موحه ممه د (ع) پرسىارى لى كردم، به لام شهرم كرد دروم لى بگيرنه وه، بويه راستم كرد له گه لى، پاشان به و مرگيركهى وت: پتى بللى: په چه لى كهى نهو پياوه (موحه ممه د (ع)) چونه له ناوتاندا؟ وتم: نه وه (موحه ممه د (ع)) له بنه ماله يه كهى ديار و ناوداره له ناوماندا، هيرمقل وتى: ئايا كه سيكى تر له ناوتاندا پيش نه م موحه ممه د (ع) نه م قسه يهى نه وى كردوه؟ وتم: نه خير، وتى: ئايا ئيوه پيشتر

تۆمه‌تی درۆتان دمه‌دایه پالێ پێش ئه‌وی ئه‌م باسه‌ی دمه‌لێ بیلێ؟ وتم : نه‌خێر،
وتی: ئایا هیچ کام له‌ با و و باپیرانی پادشا بوون؟ وتم: نه‌خێر، وتی: خه‌لکی
دیار و گه‌وره شوینی ده‌که‌ون یان لاواز و هه‌زاره‌کانیان؟ وتم: دیاره‌کان شوینی
ناکه‌ون، به‌لکو هه‌زار و لاوازه‌کان شوینی ده‌که‌ون، وتی: شوینکه‌وتووای زیاد
ده‌بن یان که‌م دمه‌نه‌وه؟ وتم: که‌م ناکه‌ن، به‌لکو زیاد ده‌که‌ن، وتی: ئایا که‌سیان
به‌هۆی رِق هه‌ستانی له‌ نایینه‌که‌ی پاشگه‌ز دمه‌بێته‌وه لێی دواي چوونه ناویه‌وه
و باومر هینانی؟ وتم: نه‌خێر، وتی: غه‌در و خیانه‌ت ده‌کات؟ وتم: نه‌خێر، به‌لام
ئێمه له‌گه‌لیدا له‌ ئاگر به‌ست داین، ئێمه ده‌ترسین غه‌در بکات، ئه‌بو سوفیان
وتی: نه‌متوانی هیچ وشه‌یه‌ک بখে‌مه نیو قسه‌کانم که موحه‌ممه‌دی ﷺ پێ
ناشیرین و له‌که‌دار بکه‌م، جگه له‌و وشه‌یه که نه‌ترسم بگێر نه‌وه لێمه‌وه-
هیرمقل وتی: ئێوه له‌دژی جه‌نگاون یان ئه‌و له‌ دژتان جه‌نگاوه؟ وتم: به‌لێ، وتی:
جه‌نگی ئه‌و له‌دژی ئێوه یان جه‌نگی ئێوه له‌دژی ئه‌و چۆن بووه؟ وتم: جه‌نگی
نیوانمان جار به‌ جاره، جارێک ئه‌و سه‌رده‌که‌وێ به‌سه‌رماندا، جارێکی تر ئێمه
سه‌رده‌که‌وین به‌سه‌ر ئه‌ودا، وتی: فه‌رمانتان به‌ چ شتی‌ک پێ ده‌کات؟ وتم:
فه‌رمانمان پێ ده‌کات خوا به‌ته‌نها بپه‌رستین و هیچ شتی‌ک نه‌که‌ینه هاوبه‌شی،
وه پێگیرمان لێ ده‌کات له‌وه‌ی جارێک باو و باپیرانتان ده‌یانپه‌رست، وه فه‌رمانمان
پێ ده‌کات به‌نوێژ و مال به‌خشین و داوین پاکي و پارێزگاری په‌یمان و به‌لێن و
پاراستن و به‌جێ هینانی راسپارده، (ئه‌بو سوفیان وتی): کاتێک من ئه‌و
وه‌لامانه‌م به‌و وت، هیرمقل به‌ وهرگێره‌که‌ی وت: پێی بلێ: بێگومان په‌رسیارم لێ
کردی ده‌رباره‌ی ره‌چه‌له‌کی له‌ناوتاندا، به‌ قسه‌ی خۆت وت: له‌بنه‌ماله‌یه‌کی
دیاره، پێغه‌مبه‌رانیش له‌ بنه‌ماله‌ی دیاری گه‌له‌که‌یان په‌وانه ده‌کړین و ده‌کړینه
پێغه‌مبه‌ر، وه په‌رسیارم لێ کردی که‌سی تر له‌ ئێوه ئه‌م قسه‌یه‌ی کردوه پێش
ئهو، به‌ قسه‌ی خۆت وت: نه‌خێر، بۆیه ده‌لێم: ئه‌گه‌ر که‌سیکی ترتان ئه‌م

هه‌سه‌یه‌ی بک‌ردایه پێش ئه‌و، (ئه‌هوکات) ده‌موت: ئه‌م کابرایه به‌دوای لاسایی هه‌سه‌ی که‌سه‌یک ده‌مکاته‌وه که پێشتر وتراوه، وه پرسیارم لێ کردیت ئایا ئیوه درۆتان داوته پالێ پێش ئه‌وه‌ی ئه‌م باسه‌ی ئیستا ده‌یلێ بیلێ، به هه‌سه‌ی خۆت وت: نه‌خێر، به‌وه‌دا زانیم بێگومان ناگونجی که‌سه‌یک به‌ده‌م خه‌لکه‌وه درۆ نه‌کات، به‌ده‌م خواوه درۆ بکات! وه پرسیارم لێ کردیت ئایا له‌ باو و باپیرانیدا که‌سیان پادشا بووه؟ به‌هه‌سه‌ی خۆت وت: که نه‌خێر، بۆیه ده‌لێم: ئه‌گه‌ر له‌ باو و باپیرانیدا که‌سه‌یک پادشا بووایه ده‌موت: ئه‌و کابرایه داوای پادشایه‌تی باو و باپیرانی ده‌کات، وه پرسیارم لێ کردیت خه‌لکانی دیار و ناودار شوێنی ده‌که‌ون، یان لاواز و هه‌زاره‌کانیان، به‌هه‌سه‌ی خۆت وت: لاواز و هه‌زاره‌کانیان شوێنی ده‌که‌ون، ده‌ی هه‌ر ئه‌وانه‌ن شوێنکه‌وتووانی پێغه‌مبه‌ران ﷺ، هه‌روه‌ها پرسیارم لێ کردیت شوێنکه‌وتووانی زیاد ده‌که‌ن یان که‌م ده‌که‌ن؟ به‌هه‌سه‌ی خۆت وت: زیاد ده‌بن، باوم‌ر و ئیمان هه‌ر به‌و جو‌رمیه هه‌تا کامل ده‌بن، وه پرسیارم لێ کردی ئایا که‌سیان پاشگه‌ز ده‌بیته‌وه له‌نایینه‌که‌ی به‌هۆی رق هه‌ستانی له نایینه‌که‌ی، دوای ئه‌وه‌ی ئیمانی هی‌ناوه و جووته ناویه‌وه؟ به‌هه‌سه‌ی خۆت وت: که نه‌خێر، ده‌ی باوم‌ر و ئیمان به‌و جو‌رمیه کاتی‌ک رووناکی و شیرینی تێکه‌ل به‌دل و ده‌روون بوو، که‌س رقی لێ نابیته‌وه. وه پرسیارم لێ کردیت: ئایا غه‌در ده‌کات؟ به‌هه‌سه‌ی خۆت وت: که نه‌خێر، به‌هه‌مان شیوه پێغه‌مبه‌ران غه‌در و خیانه‌ت ناکه‌ن، وه پرسیارم لێ کردیت ئیوه له‌دژی جه‌نگاون و ئه‌و له‌ دژتان جه‌نگاوه؟ به‌هه‌سه‌ی خۆت وت: به‌لێ، بێگومان جه‌نگی له‌دژی ئیمه‌ کردووه، وه جه‌نگی ئیوه و ئه‌و هه‌ر جاره لایه‌ک‌تان سه‌رکه‌وتوون، نیوانتان جار به‌جاره، جارێک ئه‌و سه‌رده‌که‌وی به‌سه‌رتاندا، جارێکی تر ئیوه سه‌رده‌که‌ون به‌سه‌ر ئه‌ودا، پێغه‌مبه‌رانیش به‌ هه‌مان شیوه تاقی ده‌کرینه‌وه، به‌لام سه‌ر نه‌نجام بۆ پێغه‌مبه‌رانه، وه پرسیارم لێ کردیت به‌ چ شتێک هه‌رمانتان پێ ده‌کات، به‌هه‌سه‌ی

خوت وت: فهريمانتان پي دهکات که خوا بپهريستن و هيچ شتيک نه که نه
 هاوبه شي، ريگريستان لي دهکات له پهرستني نه وهی باووباپريتان پهرستوويانه، وه
 فهريمانتان پي دهکات به نويز و راستگويي و داوین پاکي، وه به جيپهيناني به لين
 و پاريزگاري سپارد، هيرمقل وتي: نه مانه رهوشي پيغه مبهري، به راستي من
 دهمزاني نه م پيغه مبهريه پيدا دهبیت، به لام گومانم وا نه بوو له نيوه دهبیت،
 جا نه گهر نه وهی تو وت (نه بو سوفيان دهرباره ی موحه ممه د ﷺ) راست بیت،
 نه وه نزيکه دمه لاتي نه و بگاته شويني نه و دوو پيپه ی من (که قودسه)، جا
 نه گهر بمزانيبايه دهگمه لای، گويم به سهختي و نارچهتي نه ددها بو گه يشتن
 به خزمه تي، وه نه گهر من له خزمه تيدا بوومايه پيپه کانيم دشورد. نه بو
 سوفيان وتي: پاشان داوی کرد نامه که ی پيغه مبهري ﷺ بينن، جا خویندرايه وه
 که نه مه ی تيدا بوو: (به ناوی خواي به خشنده ی ميهرمان، له موحه ممه دوه که
 بهنده ی خوا و پيغه مبهري خوايه بو هيرمقلي گه وره ی روم، سلاو له و که سه بي
 که شوين راستي و ريپنمائي دهگه وي، له پاش نه وه، جا به راستي من بانگت دهکم
 که شايه تومان بينيت و مسولمان بيبي، مسولمان ببه پاريزراو دهبیت (له دنيا و
 دواړوژدا)، خواي گه وره دوو قات پاداشت دمه داته وه، خو نه گهر مسولمان نه بیت
 و پشت هه لېکه يت، نه و ا گوناھي نه وانه ی له ژير دمستي تودان له نه ستوي
 تودايه، (واته: خه لکي نه و ولاته به گشتي، چونکه نه و پادشا و گه وره يانه)، وه
 (نه ی خاوه ن نامه کان! و مرن بو لای وته يه کی راست (يه کسان) له نيوان نيمه و
 نيوده ا، که جگه له خوا نه پهرستين و هيچ شتيک نه که ين به هاوبه شي خوا،
 هه نديکمان هه نديکي ترمان نه که ين به پهرستراو، جا نه گهر پشتيان هه لکرد
 نيوش بلين: نيوه شاهد بن که نيمه مسولمانين)، نه بو سوفيان وتي: کاتيک
 هيرمقل نه و قسانه ی کرد، وه پياوه گه وره کاني روم که له دموري بوون دمنگيان
 بهرز کرده وه، له نيو خو ياندا قاله قاليکي زوريان بوو، نيتر نازانم چپيان وت،

فه‌رمان درا ئیمه کراینه دمرهوه، جا که من له‌گه‌ل هاورپیکانم رۆیشتمه دمرهوه به‌ته‌ن‌ها خۆم بووم له‌گه‌ل‌یان، بێم وتن: به‌راستی کاری کوری ئه‌بو که‌بشه^(١) که‌وره بووه، ئه‌وه‌تا پادشای رۆم لێی دمرسێ! ئه‌بو سو‌فیان وتی: سویند به‌خوا من باوهرم بوو د‌ن‌یا بووم که کاری پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ سه‌رده‌که‌وی، تا خوا ئیسلامه‌تی خسته د‌ل‌مه‌وه و له‌و کاته‌دا چه‌زم نه‌ده‌کرد.

٢٩٤٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رضي الله عنه، سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ يَوْمَ خَيْبَرَ: «لَأُعْطِيََنَّ الرَّايَةَ رَجُلًا يَفْتَحَ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ.. فَقَامُوا يَرْجُونَ لِذَلِكَ أَيُّهُمْ يُعْطَى، فَعَدَّوْا وَكُلُّهُمْ يَرْجُو أَنْ يُعْطَى فَقَالَ: «أَيْنَ عَلِيٌّ؟» فَقِيلَ: يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ، فَأَمَرَ قَدْعِي لَهُ، فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ، فَبَرَأَ مَكَانَهُ حَتَّى كَانَهُ لَمْ يَكُنْ بِهِ شَيْءٌ، فَقَالَ: نَقَاتِلَهُمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا. فَقَالَ: «عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ، وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ، فَإِنَّ اللَّهَ لَأَنْ يَهْدِيَ بِكَ رَجُلٌ وَاحِدٌ خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ.»^(٢)

٢٩٤٢- سه‌ه‌لی کوری سه‌عد رضي الله عنه ده‌گ‌یرپ‌ته‌وه که گوئی له پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ بوو له رۆزی (غه‌زای) خه‌یبه‌ردا ده‌یفه‌رموو: ((ب‌ی‌گومان ئالاکه ده‌ده‌مه ده‌ست پ‌یاوێک له‌سه‌ر ده‌ستی ئه‌ودا خوا خه‌یبه‌ر ئازاد ده‌کات))، بۆیه هاوه‌لان هه‌موو هه‌ستان به‌ئوم‌یدی ئه‌وه‌ی به‌گامیان ده‌دری‌ت، ئینجا به‌یانی هه‌موو هاتن هه‌ریه‌که‌ی به‌ته‌ما‌بوو به‌و بدری‌ت، پ‌ی‌غه‌م‌به‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((عه‌ل له‌گو‌ییه؟))، وترا: چاوه‌کانی د‌ی‌ش‌یت،

(١) واته: پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ، ئه‌بو که‌بشه یه‌کیکه له باپ‌یره‌کانی پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر و هه‌ندێ ده‌ل‌ین: ئه‌بو که‌بشه باوکی شیر‌ی پ‌ی‌غه‌م‌به‌ره ﷺ، واته: خ‌یزانی ئه‌و شیر‌ی داوه به پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ، وه‌هه‌ندێ ده‌ل‌ین: ئه‌بو که‌بشه ناوی پ‌یاوێک بووه له خوزاعه ب‌ته‌رست ته‌بووه وه‌ک قوره‌یشیه‌کان ئه‌ست‌یره‌ی که‌لاو‌یز‌ی ده‌په‌رست به‌وه‌ه‌وه‌یه‌وه پ‌ی‌غه‌م‌به‌ریان ﷺ پ‌ال‌داوه‌ته لای ئه‌و چونکه هه‌ردووکیان بت ناپه‌رستن. (پ‌روانه: إرشاد الساري: ٤٢٦/٦).

(٢) پ‌روانه: ٣٠٠٩، ٣٧٠١، ٤٢١٠.

ئەویش فەرمانی کردو بانگیان کرد بۆ خزمەتی، پیڤه مبه‌ریش ﷺ تفی کرده جاومکانی و هەر له‌ویدا چاک بوونه‌وه هەر وهک هیچ ئازاریکی نه‌بووی، عه‌لی ﷺ وتی: له‌ دزیان ده‌جه‌نگین هه‌تا وهک ئیهمه‌یان لی دیت^(١)، فەرمووی ﷺ: ((له‌سه‌رخۆبه و په‌له مه‌که هه‌تا ده‌چته گۆرپانه‌که‌یان، پاشان بانگیان بکه بۆ نیسلام و پێیان بلی: چ شتیک پێویست ده‌بیت له‌سه‌ریان، سا سویند به‌خوا نه‌گهر به‌هوی تۆوه که‌سیک پێنمونی بکری له‌ ره‌وگه و شتری سوور^(٢) چاکتره‌ بۆ تو)).

٢٩٤٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرِو، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا ﷺ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا غَزَا قَوْمًا لَمْ يُغَزْ حَتَّى يُصْبِحَ، فَإِنْ سَمِعَ أَذَانًا أَمْسَكَ، وَإِنْ لَمْ يَسْمَعْ أَذَانًا أَغَارَ بَعْدَ مَا يُصْبِحُ، فَزَلْنَا خَيْرَ لَيْلٍ^(٣).

٢٩٤٣- حومه‌ید ده‌لی: له‌ ئەنه‌سم ﷺ بیست ده‌یوت: پیڤه مبه‌ری خوا ﷺ هه‌میشه که جه‌نگی له‌دزی هۆزیک بکردبایه، نه‌یده‌دا به‌سه‌ریاندا هه‌تا رۆژ ده‌بۆوه، جا نه‌گهر گوپی له‌بانگ بویه هیرشی نه‌دمکرد، به‌لام نه‌گهر گوپی له‌بانگ نه‌بویه، ده‌یدا به‌سه‌ریاندا دواي نه‌وهی رۆژ ده‌بۆوه، ئینجا شه‌و رۆیشتینه‌ خه‌یبه‌ر.

٢٩٤٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا غَزَا بَنًا^(٤).

٢٩٤٤- (ئیمامی بوخاری ده‌لی:): هۆته‌یه‌ به‌وی گێراپه‌وه وتی: ئیسماعیلی کوپی جه‌غه‌ر به‌وی گێراپه‌وه له‌ حومه‌یده‌وه، ئەویش له‌ ئەنه‌سه‌وه ﷺ گێراپه‌وه که پیڤه مبه‌ر ﷺ هه‌میشه که غه‌زای پی ده‌کردین...^(١).

(١) وا‌ته: بینه‌ موسلمان وهک تێمه‌.

(٢) ره‌وگه و شتری سوور له‌وکاته‌دا له‌ هه‌موو شت به‌نرختر بووه‌.

(٣) ب‌روانه: ٣٧١.

(٤) ب‌روانه: ٣٧١.

٢٩٤٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم خَرَجَ إِلَى خَيْبَرَ فَجَاءَهَا لَيْلًا، وَكَانَ إِذَا جَاءَ قَوْمًا لَيْلًا لَا يُغِيرُ عَلَيْهِمْ حَتَّى يُصْبِحَ، فَلَمَّا أَصْبَحَ خَرَجَتْ يَهُودُ مَسَاجِيهِمْ وَمَكَاتِلِهِمْ، فَلَمَّا رَأَوْهُ قَالُوا: مُحَمَّدٌ وَاللَّهِ، مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ. فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: اللَّهُ أَكْبَرُ، خَرِبَتْ خَيْبَرُ، إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ. ^(٣)

٢٩٤٥- حومه‌ید ده‌گیریت‌ه‌وه له ئه‌نه‌سه‌وه ﷺ که پێغه‌م‌به‌ر ﷺ (له مه‌دینه) د‌مرچوو بو‌ خه‌یبه‌ر و شه‌و هاته‌ خه‌یبه‌ر، پێغه‌م‌به‌ر ﷺ هه‌میشه ئه‌گه‌ر بر‌و‌یشت‌باهه‌ سه‌ر گه‌لیک، گه‌ر شه‌و بو‌وايه نه‌یده‌دا به‌سه‌ریان‌دا هه‌تا ر‌ۆژ ده‌بو‌وه، جا کاتی‌ک ر‌ۆژ بو‌وه جو‌وله‌که‌کان به‌ییل و خا‌که‌نا‌زو سه‌به‌ته‌کانیانه‌وه (له فه‌لا‌کانیان) هاته‌نه‌ د‌مه‌روه، ئینجا که پێغه‌م‌به‌ر ﷺ (و له‌شکره‌که)یان ب‌ینی وتیان: سو‌یند به‌خوا ئه‌وه مو‌حه‌مه‌ده ﷺ، ئه‌وه مو‌حه‌مه‌د و سو‌پا‌گه‌یه‌تی، پێغه‌م‌به‌ریش ﷺ فه‌رمو‌وی: ((ئه‌للا‌هو ئه‌که‌به‌ر خه‌یبه‌ر و‌یران بو‌و ^(٣)، به‌راستی هه‌رکات ئی‌مه بر‌و‌ینه گو‌ره‌پانی هه‌ر گه‌لیکه‌وه ئای چه‌ند خراپه‌ ر‌ۆژی ب‌ی‌دار‌کراوه‌کان)).

٢٩٤٦- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. فَمَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي نَفْسَهُ وَمَالَهُ، إِلَّا بِحَقِّهِ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ. رَوَاهُ عُمَرُ وَابْنُ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم. ^(٤)

(١) ئه‌مه ر‌یگه‌یه‌کی ت‌ره که ئی‌مامی بو‌خاری هه‌مان فه‌رمووده‌که‌ی پ‌یشو‌وی پ‌ی گ‌ی‌راوه‌ته‌وه، که‌واته فه‌رمووده‌که به‌دوو سه‌نه‌د هاته‌وه.

(٢) بر‌وانه: ٣٧١.

(٣) واته: ب‌یگومان و‌یران ده‌بن.

(٤) بر‌وانه: ٢٥، ١٣٩٩.

٢٩٤٦- ئه‌بو هوریره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((فه‌رمانم بیکراوه له‌دژی خه‌لک بجه‌نگم هه‌تا ده‌لێن: هیج په‌رستراویکی راست نییه جگه له خوا، جا هه‌ر که‌س وتی: هیج په‌رستراویکی راست نییه جگه له خوا، ئه‌وه بیکۆمان گیان و مائی له‌لایه‌ن منه‌وه پارێزراوه مه‌گه‌ر به‌هه‌قی خۆی^(١)، لی‌پرسینه‌وه‌شی له‌سه‌ر خوایه)). هه‌ریه‌ک له‌ عومه‌ر و عه‌بدو‌للا‌ی کۆری عومه‌ر رضی اللہ عنہ ئه‌م فه‌رموو‌ده‌یان له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گیراومه‌وه.

١٠٣- بابُ مَنْ ارَادَ غَزْوَةَ قَوْسٍ بِغَيْرِهَا، وَهَنْ أَحَبَّ الْخُرُوجَ يَوْمَ الْخُمَيْسِ

٢٩٤٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ رضی اللہ عنہ وَكَانَ قَائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ. قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُرِيدُ غَزْوَةً إِلَّا وَرَى بِغَيْرِهَا^(٢).

١٠٣- باسی ئه‌و که‌سه‌ی مه‌به‌ستی له‌ غه‌زا که‌ی بشاریت‌ه‌وه و وا پیشان بدات بۆ شوینیکی تر ده‌روات، وه که‌سیک هه‌زبکات رۆژی پێنج شه‌ممه‌ ده‌ر بچیت (بۆ سه‌فه‌ل)

٢٩٤٧- عه‌بدو‌ره‌حمانی کۆری عه‌بدو‌للا‌ی کۆری که‌عبی کۆری مالیک ده‌گیریت‌ه‌وه: که‌ عه‌بدو‌للا‌ی کۆری که‌عب که‌ ئه‌و ده‌ستی که‌عبی باوکی ده‌گه‌رت له‌ناو کۆره‌کانیدا^(٣)، عه‌بدو‌للا‌ ده‌لی: له‌ که‌عبی کۆری مالیکم رضی اللہ عنہ بیست کاتیک له‌

(١) تاوانیکی کردبیت له‌ هه‌قیدا بکوژیت‌ه‌وه، یان مأل و ساماتکی لابیت لێی به‌سه‌ندرت‌ه‌وه.

(٢) بره‌وانه: ٢٧٥٧.

(٣) کاتیک که‌عب کۆیر بوو بوو.

پینغه مبهری خوا ﷺ به جیمابوو (له غه زای ته بوکدا)، وه پینغه مبهری خوا ﷺ بیویستایه ههر غه زایه ک بکات ئه و جیگایه ی بۆی دهرۆیشت دهمشارده وه، وای نیشان دهدا بۆ جیگایه کی تر دهروات (بۆ ئه وه ی دوزمن ههستی پینه کات).

٢٩٤٨- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ ﷺ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَلَمًا يُرِيدُ غَزْوَةً يَغْزُوهَا إِلَّا وَرَى بِغَيْرِهَا، حَتَّى كَانَتْ غَزْوَةُ تَبُوكَ، فَغَزَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَرٍّ شَدِيدٍ، وَاسْتَقْبَلَ سَفَرًا بَعِيدًا وَمَقَارًا، وَاسْتَقْبَلَ غَزْوَةً عَدُوٍّ كَثِيرٍ، فَجَلَّى لِلْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ لِيَتَأَهَّبُوا أَهْبَةً عَدُوَّهُمْ، وَأَخْبَرَهُمْ بِوَجْهِهِ الَّذِي يُرِيدُ^(١).

٢٩٤٨- كه عبی کوری مالیک ﷺ دهلی: پینغه مبهری خوا ﷺ که م وابوو و یستیبتی بروات بۆ غه زایه ک، ئیلا وای نیشانداده بۆ جیگایه کی تر دهروات، ههتا غه زای ته بوک پینشاهات، که پینغه مبهری خوا ﷺ ئه و غه زایه ی کرد له کاتی گهرمایه کی زۆر به تیندا بوو، وه ڕووبه ڕووی سه فه ریکی درێژ و سه حرا و چۆله وانی بوویه وه، وه ڕووبه ڕووی جهنگی دوزمنیکی یه کجار زۆر بوویه وه، بۆیه بۆ مسوڵمانانی ڕوونکردنه وه گاره که یان (چی و چۆنه) تا ئاماده کاری خۆیان بکه ن بۆ ڕووبه ڕووبوونه وه ی دوزمنه که یان، وه پێی وتن ئه و شوینیه ی دمی هوی بۆی ده چی کوییه.

٢٩٤٩- وَعَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ ﷺ كَانَ يَقُولُ لَقَلَمًا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْرُجُ إِذَا خَرَجَ فِي سَفَرٍ إِلَّا يَوْمَ الْخَمِيسِ^(٢).

(١) پروانه: ٢٧٥٧.

(٢) پروانه: ٢٧٥٧.

٢٩٤٩- كه عبي كورې مالیک ﷺ ده لى: كه م وابوو كه پيغه مبهري خوا ﷺ برؤيستبايه بو سغه ريك روژى پينج شهمه نه بيت.

٢٩٥٠- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ يَوْمَ الْخَمِيسِ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ، وَكَانَ يُحِبُّ أَنْ يَخْرُجَ يَوْمَ الْخَمِيسِ ^(١).

٢٩٥٠- عه بدوره حماني كورې كه عبي كورې مالیک ده گيرپته وه له كه عبي باوكيه وه ﷺ كه پيغه مبهري ﷺ له روژى پينج شهمه درجوو بو غه زاي ته بوك، وه هه ميشه پي خوش بوو له روژاني پينج شهمه دا در بچيت (بو سغه ر).

١٠٤- بابُ الْخُرُوجِ بَعْدَ الظُّهْرِ

٢٩٥١- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَادٌ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى بِالْمَدِينَةِ الظُّهْرَ أَرْبَعًا، وَالْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ، وَسَمِعْتُهُمْ يَضْرُخُونَ بِهِمَا جَمِيعًا ^(٢).

١٠٤- باسی درجوون بو سغه ر پاش نيومرو

٢٩٥١- ئه نه س ﷺ ده گيرپته وه كه پيغه مبهري ﷺ له مه دينه چوار ركات نويزى نيومروى كرد، عه سريشى له زولحه ليفه به دوو ركات كرد، وه گويم لى بوو هه موويان به دهنگى بهرز ئيحراميان به هه ج و عومره به ست.

(١) پروانه: ٢٧٥٧.

(٢) پروانه: ١٠٨٩.

١٠٥- بَابُ الْخُرُوجِ آخِرِ الشَّهْرِ

وَقَالَ كُرَيْبٌ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: انْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْمَدِينَةِ لِخَمْسِ بَقِيْنَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ، وَقَدِمَ مَكَّةَ لِأَرْبَعِ لَيَالٍ خَلَوْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ.

٢١٥٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَقُولُ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِخَمْسِ لَيَالٍ بَقِيْنَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ، وَلَا نُرَى إِلَّا الْحَجَّ، فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنْ مَكَّةَ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَذِي إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ أَنْ يَحِلَّ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَدَخَلَ عَلَيْنَا يَوْمَ النَّحْرِ بِلَحْمٍ بَقَرٍ، فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ فَقَالَ نَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَزْوَاجِهِ.

١٠٥- باسی دهرچوون بو سه فهر له کو تایلی مانگدا (دروسته)

ئیبنو عه عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلی: مانگی زولقه عیده پینج رۆژی مابوو پیغه مبه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له مه دینه دهرچوو، وه گه یشته مه ککه له چواری مانگی زولحیجه دا.

٢٩٥٢- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلی: له خزمهت پیغه مبه ری خوادا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ که پینج شهوی مانگی زولقه عیده مابوو (له مه دینه) دهرچوون، نیازمان ته نها چه جکردن بوو، جا کاتیک نزیك بووینه وه له مه ککه پیغه مبه ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فه رمانی کرد به وانهی هه دیان پی نییه، که ته وافی بهیت و هاتوچوی نیوان سه فاو مه روهیان کرد ئیحرآمه که یان بشکینن، ئینجا له رۆزی جه زنی قورباندا گوشتی مانگایان بو هیناین، وتم: نه مه چییه؟ وتی: پیغه مبه ری خوا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له بری خیزانه کانی قوربانانی کردووه.

٢١٥٢ م/ قَالَ يَحْيَى: فَذَكَرْتُ هَذَا الْحَدِيثَ لِلْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، فَقَالَ أَتَيْتُكَ وَاللَّهِ بِالْحَدِيثِ عَلَى وَجْهِهِ^(١).

٢٩٥٢- يه حيا دهلى: ئهم فهرموودميه م گيرايه وه بۇ قاسيمى كورى موحه ممه د، نه ویش وتى: سویند به خوا (عه مره ی كچى عه بدور حمان) فهرمووده كه ی بۇ هیناوی وهك خوی (بى زیاد و كه م).

١٠٦- بابُ الْخُرُوجِ فِي رَمَضَانَ

٢٩٥٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ فِي رَمَضَانَ، فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ الْكَدِيدَ أَفْطَرَ. قَالَ سُفْيَانُ: قَالَ الزُّهْرِيُّ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ. وَسَاقَ الْحَدِيثَ ^(١).

١٠٦- باسى ده رچوون بۇ سه فهر له ره مه زاندا (دروسته)

٢٩٥٣- ئيبنو عه عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلى: پيغه مبه ر ﷺ له ره مه زاندا دمرچوو (روو به مه كه) و به رۆزوو بوو، هه تا گه يشته كه ديد رۆزوو ده كه ی شكاند. سوفيان دهلى: زوهرى دهلى: عوبه يدوللا له ئيبنو عه عباسه وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما بوى گيراو مه ته وه، ئينجا فهرمووده كه ی گيرايه وه و هيناي ^(٢).

١٠٧- بابُ التَّوْدِيْعِ

٢٩٥٤- وَقَالَ ابْنُ وَهْبٍ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو، عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْثٍ، وَقَالَ لَنَا: "إِنْ لَقِيتُمْ فَلَانًا وَفَلَانًا- لِرَجُلَيْنِ مِنْ قُرَيْشٍ سَمَاهُمَا- فَحَرِّقُوهُمَا بِالنَّارِ". قَالَ: ثُمَّ أَتَيْنَاهُ نُودَعُهُ حِينَ أَرَدْنَا الْخُرُوجَ فَقَالَ: «إِنِّي

(١) پروانه: ١٩٤٤.

(٢) وهك فهرمووده كه ی پيشوو.

كُنْتُ أَمْرُكُمْ أَنْ تَحْرَقُوا فَلَانًا وَفَلَانًا بِالنَّارِ، وَإِنَّ النَّارَ لَا يُعَذَّبُ بِهَا إِلَّا اللَّهُ، فَإِنْ أَخَذْتُمُوهُمَا فَاقْتُلُوهُمَا^(١).

١٠٧- باسی خواحافیزی کردن (دروسته)

٢٩٥٤- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ لەگەڵ یەکیک لە ھێزەکاندا نێمە ی نارد و ھەرمووی پێمان: ((ئەگەر بەفلان کەس و فلان کەس گەشتن - بەدوو پیاوی ھەرموو لەقورمیش کە ناویانی ھینا، ئەو ھەردووکیان بەناگر بسووتێنن))، ئەبو ھورەیرە دەلی: پاشان ھاتینەو ھەرمووی کاتێک وێستمان ھەربچین خوا حافیزی لی بکەین، ھەرمووی: ((من ھەرمانم پێ کردن کە فلانە کەس و فلانە کەس بسووتێنن بەناگر، وە بێگومان تەنھا خوا بەناگر سزا ی خەلک دەدات، بۆیە ئەگەر دەستگیرتان کردن بیانکوژن)).

١٠٨- بَابُ السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ لِلْإِمَامِ مَا لَمْ يَأْمُرْ بِمَعْصِيَةٍ

٢٩٥٥- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہما عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ صَبَّاحٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكْرِيَّاءَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہما عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ حَقٌّ، مَا لَمْ يُؤْمَرْ بِالْمَعْصِيَةِ، فَإِذَا أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ^(٢).

(١) پروانە: ٣٠١٦.

(٢) پروانە: ٧١٤٤.

١٠٨- باسی گوپرایه لی و ملکه چی بو پیشهوا به مهرجیک فهرمان نه کات به گوناھو تاوان

٢٩٥٥- ئیبنو عه عباس (رضی الله عنه) له پیغه مبهروه (رضی الله عنه) دهگیریته وه که فهرموویه تی:
(گوپرایه لی و ملکه چی هه ق پیویسته (له سهر هه موو باومرداریک بو
فهرمانرپهوا)، به مهرجیک فهرمانی پی نه کرئ به گوناھو تاوان، خو نه گهر
فهرمانی پیکرا به گوناھو تاوان، نه وه گوپرایه لی و ملکه چی دروست نییه)).

١٠٩ - بابُ: الإمامُ يُقاتِلُ من وراءَ وِیْتَقَى به

٢٩٥٦- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، أَنَّ الْأَعْرَجَ حَدَّثَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا
هُرَيْرَةَ (رضی الله عنه) أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وسلم) يَقُولُ: «نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ»^(١).

١٠٩- باسیک: له دوا ی پیشهوا وه جهنگ ده کریت و پشت و پهناش ده بیت

٢٩٥٦- ئه بو هورمیره (رضی الله عنه) دهگیریته وه که نه وه له پیغه مبهری خوی (رضی الله عنه) بیستوه
دهیفه رموو: ((ئیمهین کوتهامینی (له دونیادا) پیشکه وتوو (له دواروژدا)).

٢٩٥٧ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ يُطِيعِ
الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ يَعُصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي، وَإِنَّمَا الْإِمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتَلُ مِنْ وَرَائِهِ وَيُتَّقَى بِهِ،
فَإِنْ أَمَرَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَعَدَلَ، فَإِنَّ لَهُ بِذَلِكَ أَجْرًا، وَإِنْ قَالَ بِغَيْرِهِ، فَإِنَّ عَلَيْهِ مِنْهُ»^(٢).

(١) پروانه: ٢٣٨.

(٢) پروانه: ٧١٣٧.

٢٩٥٧- ئه‌بو هوړمیره^(١) ﷺ ده‌گیرپته‌وه که ئه‌و له پینغه‌مبه‌ری خوای ﷺ بیستوو ده‌یفه‌رموو: ((هه‌رک‌ه‌س فه‌رمانبه‌ری من بکات ئه‌وه بیگومان فه‌رمانبه‌ری خوای کردوو، هه‌رک‌ه‌سیش سه‌رپیچی من بکات ئه‌وه به‌راستی سه‌رپیچی خوای کردوو، وه هه‌رک‌ه‌س فه‌رمانبه‌ری فه‌رمانه‌رواکه‌ی بکات ئه‌وه به‌راستی فه‌رمانبه‌ری منی کردوو، هه‌رک‌ه‌سیش سه‌رپیچی فه‌رمانه‌رواکه‌ی بکات، ئه‌وه به‌راستی سه‌رپیچی منی کردوو، وه بیگومان پیشه‌وا فه‌لغانه، له پشتیه‌وه^(٢) جه‌نگ ده‌کریت و به‌و خۆده‌پاریزی (له دوزمن)، جا ئه‌گه‌ر فه‌رمانی کرد به‌پاریزگاری و دادگه‌ری به‌ریاکرد، ئه‌وه بیگومان به‌وه پاداشتی بو هه‌یه، به‌لام ئه‌گه‌ر به‌ پیچه‌وانه‌ی (پاریزگاری و دادگه‌ری) فه‌رمانی کرد، ئه‌وه به‌راستی تاوانبار ده‌بیّت^(٣))).

١١٠- بَابُ الْبَيْعَةِ فِي الْحَرْبِ أَنْ لَا يَفِرُّوا

وَقَالَ بَعْضُهُمْ: عَلَى الْمَوْتِ، لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ﴾ (١٨) الفتح.

٢٩٥٨- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: رَجَعْنَا مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ، فَمَا اجْتَمَعَ مِنَّا اثْنَانِ عَلَى الشَّجَرَةِ الَّتِي بَايَعْنَا تَحْتَهَا، كَانَتْ رَحْمَةً مِنَ اللَّهِ. فَسَأَلْتُ نَافِعًا: عَلَى أَيِّ شَيْءٍ بَايَعَهُمْ؟ عَلَى الْمَوْتِ؟ قَالَ: لَا، بَايَعَهُمْ عَلَى الصَّبْرِ.

(١) به‌هه‌مان رینگه و پشته‌ی فه‌رموده‌ی: ٢٩٥٦.

(٢) ده‌گونجی مه‌به‌ست له (وراء) پیشه‌وه بیّت، یان هه‌ر لایه‌کی تر. فتح الباری: ١٤٤/٧ ارشاد و ساری: ١١٩/٥.

(٣) یان تاوانه‌که‌ی له‌سه‌ر ئه‌وه ده‌بیّت.

١١٠- باسی په‌یمان‌دان که هه‌لنه‌یه‌ن له جه‌نگدا

وه هه‌ندیکیان ده‌لێن: په‌یمان‌دان له‌سه‌ر مردن^(١) به‌به‌لگه‌ی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا‌ی به‌رز و بێ‌ند: (بێ‌گومان خوا رازی بووه له‌و باوه‌ر‌دارانه‌ی که په‌یمان‌یان پێ دایه له‌ژێر دره‌خته‌که‌دا (له حوده‌یه‌یه)^(٢))).

٢٩٥٨- نافع ده‌لێ: ئه‌یه‌نو عومه‌ر رضی الله عنه وتی: له‌سالی داها‌توودا^(٣) که‌راینه‌وه و دوو که‌سمان یه‌ك دهنگ نه‌بووین له‌سه‌ر ئه‌و دره‌خته‌ی که له‌ژێردا په‌یمانمان (به پی‌غه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله) دا، ئه‌وه‌ش له به‌زمی خواوه بوو^(٤)، جوهریه‌یه ده‌لێ پرسیارم له نافع کرد: (پی‌غه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله) له‌سه‌ر چ شتێک په‌یمانی لی وهرگرتن؟ له‌سه‌ر مردن بوو؟ وتی: نه‌خێر، به‌لکو په‌یمانی لی وهرگرتن له سه‌ر خۆ‌راگری و هه‌لنه‌هاتن.

٢٩٥٩- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى، عَنْ عَبَادِ بْنِ مُمَيِّمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ رضی الله عنه قَالَ: لَمَّا كَانَ زَمَنَ الْحَرَّةِ أَتَاهُ آتٍ فَقَالَ لَهُ: إِنَّ ابْنَ حَنْظَلَةَ يَبَايِعُ النَّاسَ عَلَى الْمَوْتِ. فَقَالَ: لَا أَبَايِعُ عَلَى هَذَا أَحَدًا بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله^(٥).

٢٩٥٩- عه‌بدو‌ل‌لای کۆری زمید رضی الله عنه ده‌لێ: له ر‌وودا‌وی چه‌ر‌په‌دا^(٦) که‌سی‌ک هات بو‌ لای و پێی وت: بێ‌گومان عه‌بدو‌ل‌لای کۆری چه‌نزه‌له په‌یمان له خه‌لکی

(١) واته: هه‌لنه‌یه‌ن با بشمرن.

(٢) سه‌له‌مه‌ی کۆری نه‌کو‌ه رضی الله عنه که به‌کێکه له‌وانه‌ی به‌شدار‌ی ئه‌و به‌یعه‌ته بووه ده‌لێ: به‌یعه‌تی لی وهرگرتن له‌سه‌ر مردن.

(٣) پاش ئه‌و سال‌ه‌ی ر‌یک‌که‌وتنی حوده‌یه‌یه کرا.

(٤) که دیار نه‌ما یان لی‌مان ر‌وون نه‌بوو، تا خه‌لکی نه‌زان دواتر وه‌ک شتێکی پیرۆز سه‌یری نه‌که‌ن و بێ‌یته هۆی سه‌ر‌لێش‌ت‌وان و گومرا بوون (إرشاد الساری ١٢٠/٥).

(٥) ب‌روانه: ٤١٦٧.

(٦) له سه‌رده‌می یه‌زیدی کۆری مه‌عاویه‌دا رضی الله عنه مه‌دینه به‌ له‌شکری شامی ده‌وره‌درا و شه‌ر و کوشتارێک له ده‌ره‌وه‌ی مه‌دینه ر‌وویدا، که پێی ده‌لێن: چه‌ر‌په‌ (ب‌روانه: إرشاد الساری: ٤٣٨/٦).

ومرده‌گرئ له‌سه‌ر مردن، (عه‌بدووللای کورپی زهید) وتی: له پاش پی‌غه‌مبه‌ری خوا
ﷺ له‌سه‌ر نه‌مه (مردن) په‌یمان به که‌سی تر ناده‌م.

٢٩٦٠- حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ ﷺ قَالَ: بَايَعْتُ
النَّبِيَّ ﷺ ثُمَّ عَدَلْتُ إِلَى ظِلِّ الشَّجَرَةِ، فَلَمَّا خَفَّ النَّاسُ قَالَ يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ، أَلَا تُبَايِعُ؟..
قَالَ قُلْتُ قَدْ بَايَعْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «وَأَيْضًا.. فَبَايَعْتُهُ الثَّانِيَةَ. فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا مُسْلِمٍ،
عَلَى أَيِّ شَيْءٍ كُنْتُمْ تُبَايِعُونَ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: عَلَى الْمَوْتِ^(١).

٢٩٦٠- سه‌له‌مه ﷺ ده‌لی: په‌یمانم به‌پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ دا، پاشان رو‌یستمه سی‌به‌ری
دره‌خته‌که، جا که خه‌لکه‌که که‌م بوون (فه‌رمبالغیبه‌که نه‌ما) فه‌رمووی: ((نه‌ی
کورپی نه‌کو‌ده‌ع په‌یمانم پی نادمیت؟))، سه‌له‌مه ده‌لی: وتم: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ
په‌یمانم پیدایت، فه‌رمووی: ((جاریکی دیکه‌ش په‌یمانم پی بده))، نینجا بو دووم‌جار
په‌یمانم پیدایا (یه‌زیدی کورپی نه‌بو عوبه‌ید ده‌لی: منیش وتم: نه‌ی نه‌بو موس‌لیم
له‌و رو‌ژده‌دا نی‌وه له‌سه‌ر چ شتیک په‌یمان‌تان ده‌دا؟ وتی: له‌سه‌ر مردن.

٢٩٦١- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا ﷺ يَقُولُ
كَانَتْ الْأَنْصَارُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ تَقُولُ:
نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا عَلَى ... الْجِهَادِ مَا حِينَمَا أَبَدَا
فَأَجَابَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ:
اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ ... فَأَكْرِمِ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ^(٢).

(١) پروانه: ٤١٦٩، ٧٢٠٦، ٧٢٠٨.

(٢) پروانه: ٢٨٣٤.

٢٩٦١- حومه‌ید ده‌لی: له ئه‌نه‌سم ﷺ بیست ده‌یوت: ئه‌نصاریه‌کان له رۆژی جهنگی ئوحووددا ده‌یانوت:

ئیمه ئه‌وانه‌ین په‌یمانمان دا به موحه‌مه‌د ..... له‌سه‌ر جیهاد بمینین هه‌تا ئه‌به‌د
ئینجا پیغه‌مبه‌ری خواش وه‌لامی ده‌دانه‌وه و ده‌یفه‌رموو:
((خوایه خێرو خووشی هی جیهانی دوا رۆژه ..... ده‌خووش ببه له‌و پشتیوان
ص کۆچبه‌رانه))^(١).

٢٩٦٢-٢٩٦٣- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ قُضَيْلٍ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي
عُثْمَانَ، عَنْ مُجَاشِعٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنَا وَأَخِي، فَقُلْتُ: بَايَعْنَا عَلَى الْهَجْرَةِ. فَقَالَ:
«مَضَتِ الْهَجْرَةُ لِأَهْلِهَا.. فَقُلْتُ: عَلَامَ تَبَايَعْنَا قَالَ: عَلَى الْإِسْلَامِ وَالْجِهَادِ»^(٢).

٢٩٦٢-٢٩٦٣- عاصیم له ئه‌بو عوسمانه‌وه ده‌گێڕێته‌وه، ئه‌ویش له موچاشیه‌وه
ﷺ ده‌لی: من و براكه‌م (موچالید) رۆشتینه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رمز
کرد: له‌سه‌ر کۆچکردن په‌یمانمان لی وهربگه‌ر، ئه‌ویش هه‌رمووی: ((کۆچکردن
ته‌واو بوو و به‌سه‌رچوو بو‌و خاومنه‌کانی))، وتم: ئه‌ی له‌سه‌ر چی په‌یمانمان لی
وهرده‌گرت؟ هه‌رمووی: ((له‌سه‌ر ئیسلام و جیهادکردن)).

(١) ئه‌م هۆنراوه‌ سه‌رچاوه‌که‌ی: فه‌رموده‌ هاوبه‌شه‌کانی بوخاری و موسلیم له وه‌رگێڕانی حه‌مه‌که‌رم عه‌بدوڵلا:
٣٠٩، ٣١٠.

(٢) الحدیث ٢٩٦٢: (٣٠٧٨، ٤٣٠٥، ٤٣٠٧).

الحدیث ٢٢٠٢: (٣٠٧٩، ٤٣٠٦، ٤٣٠٨).

١١١- بَابُ عَزَمِ الْإِسَامِ عَلَى النَّاسِ فِيمَا يُطِيقُونَ

٢٩٦٤- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ ﷺ لَقَدْ أَتَانِي الْيَوْمَ رَجُلٌ، فَسَأَلَنِي عَنْ أَمْرِ مَا دَرَيْتُ مَا أَرُدُّ عَلَيْهِ، فَقَالَ أَرَأَيْتَ رَجُلًا مُؤَدِّيًا نَشِيطًا، يَخْرُجُ مَعَ أَمْرَانِنَا فِي الْمَغَارِي، فَيَعْزِمُ عَلَيْنَا فِي أَشْيَاءَ لَا نُحْصِيهَا؟ فَقُلْتُ لَهُ: وَاللَّهِ مَا أَذْرِي مَا أَقُولُ لَكَ، إِلَّا أَنَا كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَعَسَى أَنْ لَا يَعْزِمَ عَلَيْنَا فِي أَمْرٍ إِلَّا مَرَّةً حَتَّى نَفْعَلَهُ، وَإِنْ أَحَدَكُمُ لَنْ يَزَالَ بِخَيْرٍ مَا اتَّقَى اللَّهَ، وَإِذَا شَكَّ فِي نَفْسِهِ شَيْءٌ سَأَلَ رَجُلًا فَشَفَّاهُ مِنْهُ، وَأَوْشَكَ أَنْ لَا تَجِدُوهُ، وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ مَا أَذْكَرُ مَا غَبَرَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا كَالثُّغْبِ، شُرِبَ صَفْوُهُ وَبَقِيَ كَدْرُهُ.

١١١- باسی فه‌رمانبه‌ری پێشه‌وا له‌سه‌ر خه‌لك پێویسته له‌وه‌دا له‌ توانایاندا بێت

٢٩٦٤- عه‌بدوللا (ی کۆری مه‌سه‌وود) ﷺ ده‌ڵێ: نه‌مپۆ بپاویک هات بو لام و پرسیارێ شتیکی لێ کردم، نه‌مزانی چی وه‌لام بده‌مه‌وه، وتی: پێم بڵێ که‌سیکمان به‌هێز و گۆرج و گۆل بوو (له‌ جه‌نگدا)، له‌گه‌ڵ فه‌رمانده‌کانمدا دمپروات بو غه‌زا، داوای خۆراگریمان لێده‌کات له‌شتانیکیدا ناتوانین بیکه‌ین^(١)؟ منیش پێم وت: وه‌للاهی نازانم چیت پێ بڵێم، به‌لام کاتی خۆی که‌ نێمه‌ له‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا ﷺ بووین، وا دمبوو یه‌که‌جار کارێکی قورس و گرانی لێ داوا ده‌کردین که‌ بیکه‌ن، وه‌ هه‌رکەس له‌ ئێوه‌ به‌رده‌وام له‌چاکه‌دایه‌ تا ته‌قوای خوا بکات، وه‌ نه‌گه‌ر له‌ دلیدا گومانی له‌شتیک هه‌بوو پرسیار له‌بپاویک(ی زانا) بکات له‌و گومانه‌ رزگاری ده‌کات، وه‌ له‌وانه‌شه‌ نه‌و که‌سه‌ت ده‌ست نه‌که‌وێت^(٢)، جا

(١) یان [لا نحصیها] مانایه‌کی دیکه‌شی هه‌یه: نازانین چاکه‌یه‌ یان خراپه‌.

(٢) پرسیاره‌که‌ی لێ بکه‌یت.

سویند بهو زاته‌ی هیچ په‌رستراویکی راست نییه جگه لهو، ئه‌وه‌ی من بیرم بئ و تیبگه‌م ئه‌وه‌ی له‌دونیا به‌سه‌رچوو، (به‌چاو ئه‌وه‌ی که ماوه) وه‌ک چالاوێک وایه ئاوه‌ پروون و پاکه‌که‌ی خورا‌بیته‌وه، لیل و خه‌وشاوێکه‌ی مابیته‌وه.

١١٢ - باب: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا لَمْ يُقَاتِلْ أَوَّلَ النَّهَارِ آخَرَ الْقِتَالِ حَتَّى تَرُودَ الشَّمْسُ

٢٩٦٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرِو، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمِ أَبِي النَّضْرِ -مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، وَكَانَ كَاتِبًا لَهُ- قَالَ: كَتَبَ إِلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَرَأْتُهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ الَّتِي لَقِيَ فِيهَا انْتَضَرَ حَتَّى مَالَتِ الشَّمْسُ^(١).

١١٢- باسیک: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌گه‌ر له‌سه‌ره‌تای رۆژه‌وه‌ جه‌نگی نه‌کردایه، جه‌نگه‌که‌ی دوا‌ده‌خست هه‌تا خۆر له‌ ناوه‌راستی ئاسمان لایده‌دا^(٢)

٢٩٦٥- سالیمی ئه‌بو نه‌زر -که‌ کۆیله‌ی ئازادکراوی عومه‌ری کوری عوبه‌یدوللا بوو که نووسه‌ری عومه‌ریش بوو- ده‌لی: عه‌بدو‌للا‌ی کوری ئه‌بو نه‌وفا ر‌ضی‌الله‌عن‌ه‌ نامه‌یه‌کی نووسی بو عومه‌ر، منیش خویندمه‌وه، (نووسی‌بووی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ هه‌ندی‌ک له‌رۆژه‌کانی (جه‌نگ‌کردنیدا) که ر‌ووبه‌رووی دوژمن ده‌بووه، تیا‌یدا چاو‌ه‌روانی ده‌کرد هه‌تا خۆر لایده‌دا (له‌ناوه‌راستی ئاسمان).

(١) پروانه: ٢٨١٨.

(٢) واته: پاش نیوه‌رۆ، چونکه له‌وکاته‌دا خۆر له‌ ناوه‌راستی ئاسمان لا ده‌دات.

٢٩٦٦- ثُمَّ قَامَ فِي النَّاسِ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ، وَسَلُّوْا اللَّهَ الْعَافِيَةَ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْرِبُوا، وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ، ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ وَهَازِمَ الْأَحْزَابِ، اهْزِمْهُمْ وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ^(١).

٢٩٦٦- پاشان هه‌لسا و له‌ناو خه‌لکه‌که‌دا فه‌رمووی: ((ئه‌ی خه‌لکینه! خۆزگه به‌گه‌یشتن و به‌رمنگاربوونه‌وه‌ی دوژمن مه‌خوازن، داوای سه‌لامه‌تی و بی‌وه‌یی له خوا بکه‌ن، به‌لام که به‌رانبه‌ریان بوونه‌وه خۆگر بن، وه به‌دلتیاییه‌وه بزانی (له‌وکاته‌دا) به‌هه‌شت له‌ژێر سی‌به‌ری شمشێره‌کاندایه‌))، پاشان فه‌رمووی: ((ئه‌ی خوایه! دابه‌زی‌نه‌ری قورن‌ان، هه‌ینه‌ری هه‌وره‌کان، تیکشکینه‌ری تاقمی بی باومه‌ره‌کان، تیکیان بشکینه و سه‌رمان بخه به‌سه‌ریاندا)).

١١٣- بَابُ اسْتِئْذَانِ الرَّجُلِ الْإِمَامَ

لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا أَسْتَأْذَنُوكَ ﴿١٢﴾﴾ النور، الآية.

٢٩٦٧- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْمُغِيرَةِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: فَتَلَحَّقَ بِي النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم وَأَنَا عَلَى نَاضِحٍ لَنَا قَدْ أَغْيَا فَلَا يَكَادُ يَسِيرُ فَقَالَ لِي: «مَا لِبَعِيرِكَ؟» قَالَ: قُلْتُ: عَيْي. قَالَ فَتَخَلَّفَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَزَجَرَهُ وَدَعَا لَهُ، فَمَا زَالَ بَيْنَ يَدَيِ الْإِبِلِ قُدَّامَهَا يَسِيرُ. فَقَالَ لِي: «كَيْفَ تَرَى بَعِيرَكَ» قَالَ

قُلْتُ بِخَيْرٍ قَدْ أَصَابَتْهُ بَرَكَتُكَ. قَالَ: أَفَتَبِيعُنِيهِ؟.. قَالَ: فَاسْتَحْيَيْتُ، وَلَمْ يَكُنْ لَنَا نَاضِحٌ غَيْرُهُ، قَالَ: فَقُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: فَبِيعْنِيهِ.. فَبِعْتُهُ إِيَّاهُ عَلَى أَنْ لِي فَقَارَ ظَهْرِهِ حَتَّى أُبْلَغَ الْمَدِينَةَ. قَالَ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي عَرُوسٌ، فَاسْتَأَذَنْتُهُ فَأَذِنَ لِي، فَتَقَدَّمْتُ النَّاسَ إِلَى الْمَدِينَةِ حَتَّى أَتَيْتُ الْمَدِينَةَ، فَلَقَيْتَنِي خَالِي فَسَأَلَنِي عَنِ الْبَعِيرِ، فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا صَنَعْتُ فِيهِ فَلَا مَنِي، قَالَ وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِي حِينَ اسْتَأْذَنْتُهُ: هَلْ تَزَوَّجْتَ بِكُرًا أَمْ نَيْبًا؟.. فَقُلْتُ: تَزَوَّجْتُ نَيْبًا. فَقَالَ: هَلَّا تَزَوَّجْتَ بِكُرًا تَلَاعِبُهَا وَتَلَاعِبُكَ.. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ تُؤْفِي وَالِدِي -أَوْ اسْتَشْهِدَ- وَلِي أَخَوَاتٍ صِغَارَ، فَكَرِهْتُ أَنْ أَتَزَوَّجَ مِثْلَهُنَّ، فَلَا تُؤَدِّبُهُنَّ، وَلَا تَقُومَ عَلَيْهِنَّ، فَتَزَوَّجْتُ نَيْبًا لَتَقُومَ عَلَيْهِنَّ وَتُؤَدِّبُهُنَّ. قَالَ: فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ عَدَوْتُ عَلَيْهِ بِالْبَعِيرِ، فَأَعْطَانِي مَنَّهُ، وَرَدَّهُ عَلَيَّ. قَالَ الْمُغِيرَةُ: هَذَا فِي قَضَائِنَا حَسَنٌ لَا نَرَى بِهِ بَأْسًا^(۱).

۱۱۳- باسی داواي مؤلّهت^(۳) کردنی که سیک له پیشهوه

به به لگه ی ئهم فهرمایشته ی خوی بهرز و بلند: (بهراستی ئیمانداران تهنه ها نهوانه که برپایان به خوا و پیغه مبهرمکه ی هیناوه، وه ههرکاتیک له گهل ئهو (پیغه مبهر ﷺ) لدا بن له کاریکی گرنگدا که کوپان دهکاته وه (وهک: غهزا و جومعه و جهژن ....)، نارون به هیج لایه کدا ههتا مؤلّهت له پیغه مبهر ﷺ و مرنه گرن، بیگومان نهوانه ی مؤلّهت لی و مرده گرن ...) تا کوتایي نایه ته که.

۲۹۶۷- جابیری کوری عهبدوللا ؓ دهلی: له خزمهتی پیغه مبهری خوادا ﷺ رویشتم بو غهزا، دهلی: پیغه مبهر ﷺ به من گهیشته، له وکاته دا من به سواری

(۱) پروانه: ۴۴۳.

(۲) مؤلّهتی که رانه وه له جهنگه که یان نه رویشته بو جهنگه که.

وشتێكى ئاوکیشى خومانهوه بووم، زۆر ماندوو بوو و نهدمرۆشت،
 پیغه مبهەر ﷺ به منى فهرموو: ((وشرهکەت جیههتی؟)) دهلى: وتم: زۆر ماندوو
 بووه، جابیر دهلى: پیغه مبهەرى خوا ﷺ خۆى دواخست، جا تییخوړى و دوعای بۆ
 کرد، ئیتر بهردهوام (وشرهکەم) له پيشهوهى وشرهکانهوه دمرۆشت، ئینجا
 پیغه مبهەر ﷺ فهرموو پیم: ((وشرهکەت چۆن دهبینی؟^(۱)))، دهلى: وتم: باشه،
 بهراستی فهر و بهرهکەتى تۆى بهرکهوتوو، فهرموو: ((پیم دفرۆشیت؟))
 جابیر وتی: منیش شهرم کرد (له پیغه مبهەر ﷺ)، چونکه تهنه ئه و وشره مان
 هه بوو ئاوى پى بینین، دهلى: وتم: بهلى (دمیفرۆشم)، فهرموو: ((دهى پیم
 بفرۆشه))، منیش پیم فرۆشت به و مهرجهى سواری بى ههتا دهگه موه مه دینه،
 دهلى: وتم: ئه ی پیغه مبهەرى خوا من تازه زاوام، بۆیه مۆلەتم لى خواست،
 نهویش مۆلەتى دام، ئینجا پيشى خه لکه که که وتم (بۆ رۆشتنه وه) بۆ مه دینه
 ههتا گه یشتمه مه دینه، جا خالم پیم گه یشت و پرسىارى وشره که ی لى کردم،
 منیش پیم وت چیم لى کردوو، خالم لۆمه ی کردم، جابیر دهلى: کاتیک داواى
 مۆلەتم له پیغه مبهەرى خوا ﷺ کرد فهرموو پیم: ((ئایا کچت هیناوه یان
 بیومژن؟)) وتم: بیومژنم هیناوه، فهرموو: ((بۆجى کچیکت نه هینا یارى له گه ل
 بکه یت و یاریت له گه لدا بکات؟)) وتم: ئه ی پیغه مبهەرى خوا ﷺ باوکم مرد یان
 شه هیدبوو- چەند خوشکیكى بچووکم هه یه، بۆیه پیم خۆش نه بوو کچیکى له
 تهمهنى خویندا ماره بکه م که نه توانی پهرومردمیان بکات و سه ره پهرشتیان
 بکات، له بهر نه وه بیومژنیکم هینا تا سه ره پهرشتیان بکات و نه دمبیان دابدات.
 جابیر دهلى: جا که پیغه مبهەرى خوا ﷺ هاته وه بۆ مه دینه، به یانى زوو
 به وشره که وه رۆشتم بۆ لای، نهویش نرخه که ی پیدام و وشره که شى دایه وه

(۱) یان چۆنه به لاتنه وه.

پېم (بو خۆم). موغیره^(۱) ده‌لێ: ئەم (مامه‌له به‌و مه‌رجه) له حوكم و بریاره‌كانی ئێمه‌دا دروسته و جوانه، هه‌یج خراپه‌یه‌كی تێدا نابینن.

۱۱۴- بَابُ مَنْ غَزَا وَهُوَ حَدِيثُ عَهْدٍ بِعُرْسِهِ

فِيهِ جَابِرٌ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۱۴- باسی كه‌سیك غه‌زا بكات تازه هاوسه‌رگه‌ری كردبێ

لهم باسه‌دا فه‌رمووده‌كه‌ی جابیر ؓ هه‌یه كه له پېغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌یگه‌رێته‌وه.

۱۱۵- بَابُ مَنْ اخْتَارَ الْغَزَا بَعْدَ الْبَنَاءِ

فِيهِ: أَبُو هُرَيْرَةَ ؓ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۱۱۵- باسی كه‌سیك غه‌زا كردن هه‌لبێژێریت پاش ئه‌وه‌ی

سه‌رجییه‌ی كردبێت له‌گه‌ڵ خێزانه تازه‌كه‌یدا

لهم باسه‌دا فه‌رمووده‌ی ئه‌بو هوریره ؓ هه‌یه كه له پېغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌یگه‌رێته‌وه^(۲).

۱۱۶- بَابُ مُبَادَرَةِ الْإِمَامِ عِنْدَ الْقَرْعِ

۲۹۶۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، حَدَّثَنِي قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؓ، قَالَ: كَانَ بِالْمَدِينَةِ قَرْعٌ، فَرَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَسًا لِأَبِي طَلْحَةَ، فَقَالَ: «مَا رَأَيْنَا مِنْ شَيْءٍ، وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا»^(۱).

(۱) موغیره‌ی کوری موقسیم که به‌کیکه له شه‌رزه‌نه‌کانی کوفه (فتح الباری: ۱۲۲/۶)، که به‌کیکیشه له‌راویه‌کانی ئەم فه‌رمووده‌یه.

(۲) که له‌باسی (کتاب فرض الخمس) دا دیت به‌ژماره: ۳۱۲۴.

۱۱۶- باسی پهلهکردن (له سواربوونی و لاخ و) بهدهمهوهچوونی پیشهوا لهکاتی (روودانی) ترسدا

۲۹۶۸- ئهههسی کوری مالیک ﷺ دهلی: له مههینهدا ترس و دلهپاوکیهک (له شهویدا) ههبوو، جا پیغهمبهری خوا ﷺ سواری ئهسپیکی ئهبو تهلحه بوو فهرمووی: ((هیچمان نهی مایهی ترس بیت، بهلام ئهم ئهسپه زور خیرا و بهههلهته)).

۱۱۷- بَابُ السُّرْعَةِ وَالرَّكْضِ فِي الْقَرْعِ

۲۹۶۹- حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ، حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: فَرَعَ النَّاسُ، فَركَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَرَسًا لِأَيِّ طَلْحَةٍ بَطِيئًا، ثُمَّ خَرَجَ يَرْكُضُ وَحَدَهُ، فَركَبَ النَّاسُ يَرْكُضُونَ خَلْفَهُ، فَقَالَ: «لَمْ تُرَاعُوا، إِنَّهُ لَبَحْرٌ». فَمَا سُبِقَ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمَ^(۱).

۱۱۷- باسی دهست و برد کردن و غاردان لهکاتی (روودانی) ترسدا

۲۹۶۹- ئهههسی کوری مالیک ﷺ وتی: خهلی مههینه ترسان^(۲)، پیغهمبهری خواش ﷺ سواری ئهسپیکی تهمهلی ئهبو تهلحه بوو، پاشان له مههینه دهرچوو بهتهنها بهغاردان، نهوسا خهلیکش سواری و لاخهکانیان بوون بهغاردان بهشوینیدا روڤیشتن، (پیغهمبهر ﷺ گهرايهوه و) فهرمووی: ((مهترسن، بهراستی ئهم ئهسپه دهلیتی بهحره لهخیراییدا))، جا دواي نهو پۆزه هیج و لاخیك پیشی نهو ئهسپهی نهدهدایهوه.

(۱) پروانه: ۲۶۲۷.

(۲) پروانه: ۲۶۲۷.

(۳) لهوهی دوژمن دینه سهر مههینه یان شتی لهوچۆره.

۱۱۸- بَابُ الْخُرُوجِ فِي الْقَرْعِ وَخَدُّهُ

۱۱۹- بَابُ الْجَعَالِ وَالْحُمْلَانِ فِي السَّبِيلِ

وَقَالَ مُجَاهِدٌ: قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ: أَرِيدُ الْعَزَّو. قَالَ: إِنِّي أَحِبُّ أَنْ أُعِينَكَ بِطَائِفَةٍ مِنْ مَالِي. قُلْتُ: أَوْسَعَ اللَّهُ عَلَيَّ. قَالَ: إِنَّ غَنَّاكَ لَكَ، وَإِنِّي أَحِبُّ أَنْ يَكُونَ مِنْ مَالِي فِي هَذَا الْوَجْهِ. وَقَالَ عُمَرُ إِنَّ نَاسًا يَأْخُذُونَ مِنْ هَذَا الْمَالِ لِيُجَاهِدُوا ثُمَّ لَا يُجَاهِدُونَ، فَمَنْ فَعَلَهُ فَخُنُّ أَحَقُّ بِمَالِهِ حَتَّى نَأْخُذَ مِنْهُ مَا أَخَذَ. وَقَالَ طَاوُسٌ وَمُجَاهِدٌ: إِذَا دُفِعَ إِلَيْكَ شَيْءٌ تَخْرُجُ بِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاصْنَعْ بِهِ مَا شِئْتَ، وَضَعُهُ عِنْدَ أَهْلِكَ.

۱۱۸- باسی ده‌رچوون به‌ته‌نها له‌کاتی روودانی ترسدا^(۱)

۱۱۹- باسی پاره‌دان به‌که‌سیک جیهادی پت بکات یان و لاخی سواری به‌خشیت جیهادی پت بکریت له‌ریی خوادا

موجاهید ده‌لی: به‌عه‌بدو‌ل‌لای کوری عومهرم ﷺ وت: (ده‌مه‌ویت) غه‌زا بکه‌م، وتی: من پیم خو‌شه‌ به‌هه‌ندیک له‌ سامانه‌که‌م هاوکاریت بکه‌م (بو غه‌زا کردنه‌که‌ت)، وتم: خوا سامانی زوری پیداو، وتی: ده‌وله‌مه‌ندییه‌که‌ت بو خو‌ته، به‌لام من پیم خو‌شه‌ سامانه‌که‌م (که‌ ده‌تمه‌می) نا له‌م ریگه‌دا خه‌رج بکریت. عومهر ﷺ ده‌لی: به‌راستی که‌سانیک له‌م مال و سامانه‌(ی مسو‌لمانان) و مرده‌گرن تا جیهادی پی بکه‌ن، پاشان جیهادیشی پی ناکه‌ن، جا هه‌رکه‌س وای کرد نه‌وه‌ نی‌مه‌ به‌سامانه‌که‌ی (که‌ و مریگرتوو) له‌پیشترین هه‌تا نه‌وه‌ی و مریگرتوو، و مری ده‌گرینه‌وه‌ لی.

(۱) له‌هه‌ندیک نوسخه‌ی بوخاریدا نه‌م باسه‌ نی‌ه و له‌هه‌ندیکیاندا هه‌یه، هه‌یج فه‌رمووده‌یه‌کی بو‌ی نه‌ه‌یتاوه‌.(پروانه: فتح الباری: ۱۵۲/۶).

تاووس و موحاهید ده‌لێن: ئەگەر هەرشتێکیان پێدايت برۆیت جیهادی بێ
بکهیت له‌پێی خوادا، هەرچی لێ ده‌کهیت بیکه به‌ویستی خۆت، (هه‌تا ئەگەر)
دانانی بێت بۆ مال و مندالت دروسته.

۲۹۷۰- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ سَأَلَ زَيْدَ بْنَ أَسْلَمَ،
فَقَالَ زَيْدٌ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضي الله عنه حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ،
فَرَأَيْتُهُ يُبَاعُ، فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم: أَشْتَرِيهِ؟ فَقَالَ: «لَا تَشْتَرِهِ، وَلَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ»^(۱).

۲۹۷۰- سوفیان ده‌لێ: له مالیکی کورێ ئەنه‌سم بیست پرسیا‌ری له زه‌یدی کورێ
ئه‌سه‌لم کرد، زه‌یدیش وتی: له باوکه‌م بیست ده‌یوت: عومه‌ری کورێ خه‌تتاب
رضي الله عنه ده‌لێ: ئەسه‌په‌که‌م به‌خشی له‌پێی خوادا به‌جه‌نگاوهرێک سواری بێ، ئینجا
ئه‌سه‌په‌که‌م دی ده‌فرۆشریت، پرسیا‌رم له پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم کرد ئایا بیکه‌رم؟ نه‌ویش
فه‌رمووی: ((مه‌یکه‌ره، به‌خشینه‌که‌ت (به‌پاره) مه‌گێره‌وه بۆ خۆت)).

۲۹۷۱- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ عُمَرَ
بْنَ الْخَطَّابِ حَمَلَ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَوَجَدَهُ يُبَاعُ، فَأَرَادَ أَنْ يَتَنَاعَهُ، فَسَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ
صلى الله عليه وسلم، فَقَالَ: «لَا تَبْتَعْهُ، وَلَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ»^(۲).

۲۹۷۱- عه‌بدوللای کورێ عومه‌ر ده‌گێرته‌وه که عومه‌ری کورێ خه‌تتاب رضي الله عنه ئەسه‌په‌کی
به‌خشی له‌پێی خوادا (به‌جه‌نگاوهرێک سواری بێت)، پاشان عومه‌ر ئەسه‌په‌که‌ی دی
ده‌فرۆشریت، جا ویستی بیکه‌رته‌وه، بۆیه پرسیا‌ری له پێغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم کرد (ئایا بیکه‌رم؟)،
ئه‌ویش فه‌رمووی: ((مه‌یکه‌ره‌وه، به‌خشینه‌که‌ت (به‌پاره) مه‌گێره‌وه بۆ خۆت)).

(۱) پروانه: ۱۴۹۰.

(۲) پروانه: ۱۴۸۱.

۲۹۷۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو صَالِحٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي مَا تَخَلَّفْتُ عَنْ سَرِيَّةٍ، وَلَكِنْ لَا أَجِدُ حَمُولَةً، وَلَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُهُمْ عَلَيْهِ، وَيَشُقُّ عَلَيَّ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنِّي، وَلَوْ دِدْتُ أَنِّي قَاتَلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقُتِلْتُ، ثُمَّ أُحْيِيْتُ ثُمَّ قُتِلْتُ، ثُمَّ أُحْيِيْتُ"^(۱).

۲۹۷۲- نه‌بو هورپه‌ره رضي الله عنه ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر له‌سه‌ر ئوممه‌تم قورس نه‌بوايه له‌هیج هیزیک به‌جی نه‌ده‌مام، به‌لام و‌ستری سواریم نییه، وه‌ و‌لاخه‌م نییه‌ بیده‌م به‌و خه‌لکه‌ سوارى بن، به‌لاشه‌وه‌ قورسه‌ نه‌و خه‌لکه‌ به‌جی بمینن لێم، وه‌ ئاواته‌خواز بووم که‌ به‌جنگم له‌ پێى خوادا و‌ بکوژریم، پاشان زیندوو بکریمه‌وه‌، پاشان جارێکی تر بکوژریم، پاشان زیندوو بکریمه‌وه‌)).

۱۲- بابُ الْأَجِيرِ

وَقَالَ الْحَسَنُ وَابْنُ سِيرِينَ: يُقَسَّمُ لِلْأَجِيرِ مِنَ الْمَغْنَمِ. وَأَخَذَ عَطِيَّةُ بْنُ قَيْسٍ فَرَسًا عَلَى النُّصْفِ، فَبَلَغَ سَهْمُ الْفَرَسِ أَرْبَعِمِائَةَ دِينَارٍ، فَأَخَذَ مِائَتَيْنِ وَأَعْطَى صَاحِبَهُ مِائَتَيْنِ. ۲۹۷۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه قَالَ: غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ غَزْوَةَ تَبُوكَ، فَحَمَلْتُ عَلَى بَكْرِ، فَهُوَ أَوْثَقُ أَعْمَالِي فِي نَفْسِي، فَاسْتَأْجَرْتُ أَجِيرًا، فَقَاتَلَ رَجُلًا، فَعَصَّ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ فَأَنْتَزَعَ يَدَهُ مِنْ فِيهِ، وَنَزَعَ نَبْتَهُ، فَأَلَى النَّبِيُّ ﷺ فَأَهْدَرَهَا فَقَالَ: أَيْدِفَعُ يَدَهُ إِلَيْكَ فَتَقْضُمُهَا كَمَا يَقْضُمُ الْفَحْلُ؟!^(۲).

(۱) بروانه: ۳۶.

(۲) بروانه: ۱۸۴۸.

۱۲۰- باسی کرێکار^(۱)

حه‌سه‌ن(ی به‌صری) و ئیبنو سیرین ده‌لّێن: له ده‌ستکه‌وتی جه‌نگ به‌شی کرێکار ده‌دریّت (ئه‌گهر به‌شداری جه‌نگ بکات). عه‌تییه‌ی کۆری قه‌یس ئه‌سه‌پێکی وهرگرت (له که‌سیک) به‌نیوه^(۲)، ئینجا به‌شی ئه‌سه‌په‌که‌ گه‌یشته‌ چوار سه‌د دینار (له ده‌ستکه‌وتی جه‌نگ)، ئه‌وسا عه‌تییه‌ دوو سه‌د دیناری برد و دوو سه‌د دیناریشی دا به‌خاوه‌نی ئه‌سه‌په‌که‌.

۲۹۷۳- صفه‌وانی کۆری یه‌علا له باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه ده‌لّی: له خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ به‌شداری غه‌زای ته‌بووکه‌م کرد، سواری جوانه وشترێک بووم، جا له‌دلی خو‌مدا به‌هێزترین و باشترین کاره‌کانم بوو (بۆ دواڕۆژ)، کرێکاریکم به‌کری گرتبوو، له‌گه‌ڵ که‌سیکدا بوو به‌شه‌ری، جا یه‌کیکیان گازی گرت له‌په‌نجه‌ی ئه‌وی تریان، کابراکه‌ش به‌توندی په‌نجه‌ی ڕاکیشا و دهری هینا له‌ده‌می، ددانیکی پێشه‌وه‌ی (گازگره‌که‌ی) دهرهینا، جا ددان که‌وتووکه‌ ڕۆیشت بۆ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ر ﷺ، به‌لام هه‌یج بژاردنیک بۆ دانه‌نا و قه‌رمووی: ((ئایا وازبێنی په‌نجه‌ی ورد و خاش بکات و ببخوا، وه‌ک چۆن وشتره‌نیڕ شتێک به‌ ددانه‌کان ورد ده‌کات و ده‌یخوا؟!!)).

۱۲۱- بَابُ مَا قِيلَ فِي لَوَاءِ النَّبِيِّ ﷺ

۲۹۷۴- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ثَعْلَبَةُ بْنُ أَبِي مَالِكٍ الْقُرْظِيُّ، أَنَّ قَيْسَ بْنَ سَعْدٍ الْأَنْصَارِيَّ ﷺ وَكَانَ صَاحِبَ لَوَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَرَادَ الْحَجَّ فَرَجَلَ.

(۱) که‌سیکه‌ به‌کری ده‌گیری له جیهادا یان بۆ خزمه‌تکردن، یان بۆ جه‌نگ کردن له‌به‌رانه‌به‌ر پاره‌یه‌کدا که پێی ده‌دریّت. (بروانه: فتح الباری: ۱۰۰/۶).

(۲) ئه‌وه‌ی ده‌ستی که‌وت له غه‌زادا نیوه‌ی بۆ ئه‌م نیوه‌ی خواوه‌ن ئه‌سه‌په‌که‌یه‌.

۱۲۱- باسی ئه‌وه‌ی وتراوه‌ی دهرباره‌ی به‌یداخی^(۱) پیغه‌مبه‌ر ﷺ

۲۹۷۴- سه‌عه‌به‌ی کوری ئه‌بو مالیکی قورمزی ده‌گیرپته‌وه که فه‌یسی کوری سه‌عدی ئه‌نصاری ﷺ، که هه‌لگری به‌یداخی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بوو به‌نیازی چه‌جکردن بوو، قزی سه‌ری شانه‌کرد و جوان دایه‌ینا.

۲۹۷۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ ﷺ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ ﷺ تَخَلَّفَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَيْبٍ، وَكَانَ بِهِ رَمَدٌ، فَقَالَ: أَنَا أَتَخَلَّفُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَخَرَجَ عَلَيَّ فَلَحِقَ بِالنَّبِيِّ ﷺ، فَلَمَّا كَانَ مَسَاءَ اللَّيْلَةِ الَّتِي فَتَحَهَا فِي صَبَاحِهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَأُعْطِيََنَّ الرَّايَةَ -أَوْ قَالَ لَيَأْخُذَنَّ- عَدَا رَجُلٌ يُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ -أَوْ قَالَ يُحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولَهُ- يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيْهِ.. فَإِذَا نَحْنُ بِعَلِيٍّ، وَمَا نَرْجُوهُ، فَقَالُوا هَذَا عَلِيٌّ، فَأَعْطَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَفَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ^(۲)».

۲۹۷۵- سه‌له‌می کوری ئه‌کو‌هه‌ی ده‌لی: عه‌لی ﷺ له‌ جه‌نگی خه‌یبه‌ردا له‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌جیما، چاوی ده‌نیشا، عه‌لی وتی: چۆن من له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌جی بمینم؟ جا عه‌لی دهرچوو و گه‌یشت به‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، جا ئیواره‌ی ئه‌و شه‌وه‌ی که به‌یانیه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ خه‌یبه‌ری ئازادکرد، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌وکاته‌دا فه‌رمووی: ((سویند به‌خوا به‌یداخه‌که‌ دهمه‌م یان فه‌رمووی: سه‌هینی که‌سێک به‌یداخه‌که‌ ده‌گرێ به‌دمسته‌وه‌، خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی خو‌شیان ده‌وێت- یان فه‌رمووی: ئه‌و خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی خو‌ش ده‌وێت- خوا سه‌ره‌که‌وتنی (خه‌یبه‌ری) پی ده‌به‌خشیت))، له‌په‌ر عه‌لیمان بینی که

(۱) ئالاشی پی ده‌وتریت. پروانه‌ بو: (فه‌ره‌نگی خال: ۸).

(۲) پروانه: ۲۷۰۲، ۴۲۰۹.

به‌ته‌مای نه‌بووین^(۱)، وتیان: نه‌وه عه‌لییه، پی‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ به‌یداخه‌که‌ی پێدا و خوا ئازادکردنی (خه‌یبه‌ری) له‌سه‌ر ده‌ستیدا به‌ئه‌نجام گه‌یاند.

۲۹۷۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْعَبَّاسَ يَقُولُ لِلزُّبَيْرِ رضي الله عنه: هَا هُنَا أَمَرَكَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تَرْكَزَ الرَّأْيَةَ؟

۲۹۷۶- نافعی کوری جوبه‌یر ده‌ئی: له عه‌بباسم رضي الله عنه بیست ده‌یوت به زوبه‌یر رضي الله عنه: نا لێرده‌ا (له حه‌جون) پی‌غه‌مبه‌ر رضي الله عنه فه‌رمانی پێکردی به‌یداخه‌که به‌چه‌قینیت؟

۱۲۲- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: "نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ"

وَقَوْلِهِ ﷺ: ﴿سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ ﷻ﴾ آل عمران. قَالَ جَابِرٌ: عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

۲۹۷۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ، فَبَيْنَا أَنَا نَائِمٌ أُتِيتُ بِمَفَاتِيحِ خَزَائِنِ الْأَرْضِ، فَوُضِعَتْ فِي يَدِي.. قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: وَقَدْ ذَهَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنْتُمْ تَنْتَبِهُونَهَا^(۳).

(۱) لهو کاته‌دا بێت چونکه چاوه‌کانی ده‌تیشان.

(۲) ب‌روانه: سس‌سس.

(۳) ب‌روانه: ۶۹۹۸، ۷۰۱۳، ۷۲۷۳.

۱۲۲- باسی ئەم فەرمووده‌یه‌ی پیغه‌مبەر ﷺ : ((به ترس و بیمی به‌تین به‌سەر دوژمندا ماوه‌ی یەک مانگ ریگا سەرخراوم))

هه‌روه‌ها باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوا ﷺ: (ترس و بیمی به‌تین ده‌خه‌ینه دڵی نه‌وانه‌ی بێ بڕوان به‌ هۆی نه‌وه‌ی کردبوویان به‌ هاوبه‌شی خوا). جابیر ﷺ ده‌ڵێ و ده‌یگیرێته‌وه له پیغه‌مبهره‌وه ﷺ^(۱).

۲۹۷۷- سه‌عیدی کۆری موسه‌ییه‌ب له ئەبو هورمیره ﷺ ده‌گیرێته‌وه که پیغه‌مبهری خوا ﷺ فەرموویه‌تی: ((به‌پیغه‌مبهری نێردراوم به‌وته‌ی کورتی پر ماناوه^(۲)، وه به‌ترس و بیمی به‌تین سەرخراوم، جا له‌کاتی‌کدا که له‌خه‌ودا بووم کلیلی گه‌نجینه‌کانی زه‌ویم بێدرا و خرایه ناو ده‌ستم))، ئەبو هورمیره ﷺ ده‌ڵێ: پیغه‌مبهری خوا ﷺ رو‌یشت و وه‌فاتی کرد، ئیومه‌ش نه‌و گه‌نجینه‌نه دهرده‌هێنن.

۲۹۷۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ ﷺ أَخْبَرَهُ، أَنَّ أَبَا سُفْيَانَ أَخْبَرَهُ، أَنَّ هِرْقَلَ أَرْسَلَ إِلَيْهِ وَهُمْ بِبَيْلِيَاءَ، ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَلَمَّا فَرَعَ مِنْ قِرَاءَةِ الْكِتَابِ كَثُرَ عِنْدَهُ الصَّخْبُ، فَارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ، وَأُخْرِجْنَا، فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي حِينَ أُخْرِجْنَا لَقَدْ أَمَرَ ابْنُ أَبِي كَبْشَةَ، إِنَّهُ يَخَافُهُ مَلِكُ بَنِي الْأَصْفَرِ^(۳).

۲۹۷۸- عه‌بدوڵڵای کۆری عه‌بباس ﷺ ده‌گیرێته‌وه که ئەبو سوفايان پێی وت: که هیره‌قل ناردی به‌شوێنیدا کاتی‌ک نه‌وان له ئیلیا^(۴) بوون، پاشان داوای کرد و

(۱) فەرمووده‌که‌ی جابیر پابورد له ژماره: ۳۳۵.د.

(۲) بریتیه له قورئان و فەرمووده‌کانی پیغه‌مبەر ﷺ. (بروانه: إرشاد الساري: ۶/۴۵۴).

(۳) بروانه: ۷.

(۴) ئیلیا: ناوه بۆ شاری قودس.

نامه‌گهی پیغهمبهری خویان ﷺ هینان جا کاتیڭ له خویندنه‌وه‌ی نامه‌گه بوویه‌وه، له‌لای هیرمقل قاله‌قال زۆر بوو، ئینجا دمنگیان به‌رز بوویه‌وه و ئیمه‌یان کرده دمره‌وه، منیش کاتیڭ دمرکراین به‌هاورپیکانم وت: سویند به‌خوا کاره‌گهی کوری ئه‌بو که‌بشه^(۱) گه‌وره‌ بوو، به‌راستی پادشای رۆم لێی دمترسیت.

١٢٣- بَابُ حَمْلِ الزَّادِ فِي الْغَوِّ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿فَإِنَّ خَيْرَ الْزَادِ النَّقْيُ﴾ ﴿١١٧﴾ ﴿البقرة.

٢٩٧٩- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي وَحَدَّثَنِي أَيْضًا فَاطِمَةُ، عَنْ أَسْمَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: صَنَعْتُ سُفْرَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ حِينَ أَرَادَ أَنْ يَهَاجِرَ إِلَى الْمَدِينَةِ، قَالَتْ: فَلَمْ نَجِدْ لِسُفْرَتِهِ وَلَا لِسِقَائِهِ مَا نَرَبِطُهُمَا بِهِ، فَقُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ وَاللَّهِ مَا أَجِدُ شَيْئًا أَرِيطُ بِهِ إِلَّا نِطَاقِي. قَالَ فَشَقَّيْهِ بَاثْنَيْنِ، فَارِيطِيهِ بِوَاحِدِ السَّقَاءِ وَبِالْآخِرِ السُّفْرَةَ. فَفَعَلْتُ، فَلِذَلِكَ سُمِّيَتْ ذَاتُ النُّطَاقَيْنِ ^(٢).

۱۲۳- باسی هه‌لگرتنی تویشوو^(۳) له‌کاتی غه‌زادا

هه‌روه‌ها باسی ئەم فەرمايشته‌ی خۆی به‌رز و بلند: (وه توێشوو هه‌لبگر، بێگومان باشترین توێشوو له‌خوا ترسانه‌).

۲۹۷۹- ئەسما ﷺ دەلى: من خۇم توئشەبەرەكەى پېغەمبەر خوام ﷺ له مالى
ئەبو بەكردا سازکرد كاتىك ويستى كۆچ بكات بۇ مەدينە، ئەسما دەلى: هېچ

(۱) واته: بنگه مه‌ر ۛ نه‌بو که شسه به کتکه له باسره کانی بنگه مه‌ر ۛ وه هه‌ندێک ده‌لێن: ناوکی شیری بنگه مه‌ره ۛ.

(۲) پروانه: ۳۹۰۷، ۵۳۸۸.

(۳) تونشوو: خواردهمه نیه که که سئک سه فهر بکات له گه لّ خودا بیا بۆ رنگا (فهره نگی خال: ۱۲۹).

شتیکمان ده‌ست نه‌که‌وت تویش‌ه‌به‌ر و جه‌ومه‌نه‌ی ئاوه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری ﷺ پی ببه‌ستین، به‌ئه‌بو به‌کرم وت: سویند به‌خوا هیچم ده‌ست ناکه‌وئ پی ببه‌ستم جگه له‌پشتوینه‌که‌م، ئه‌بو به‌کر وتی: پشتوینه‌که‌ت بکه به‌دوو له‌ته‌وه، به‌یه‌کیکیان جه‌ومه‌نه‌که به‌سته و به‌وی تریان تویش‌ه‌به‌ره‌که به‌سته، منیش وام کرد، جا به‌و هویه‌وه ناو‌نرا خاوه‌نی دوو پشتوینه‌که^(۱).

۲۹۸۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كُنَّا نَتَزَوَّدُ لِحُومِ الْأَصَاحِي عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى الْمَدِينَةِ^(۲).

۲۹۸۰- جابیری کوری عه‌بدو‌للا ﷺ ده‌لئ: ئیمه له سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا ﷺ گوشتی قوربانیمان له‌گه‌ل خو‌مان (له مه‌که‌وه) ده‌هینایه‌وه بو مه‌دینه.

۲۹۸۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى قَالَ: أَخْبَرَنِي بُشَيْرُ بْنُ يَسَارٍ، أَنَّ سُوَيْدَ بْنَ النُّعْمَانِ ﷺ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ خَرَجَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ عَامَ خَيْبَرٍ، حَتَّى إِذَا كَانُوا بِالصُّهْبَاءِ - وَهِيَ مِنْ خَيْبَرٍ وَهِيَ أَدْنَى خَيْبَرَ - فَصَلُّوا الْعَصْرَ، فَقَدَا النَّبِيُّ ﷺ بِالْأُطْعِمَةِ، فَلَمْ يُؤْتَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَّا بِسَوِيْقٍ، فَلَكُنَّا فَأَكَلْنَا وَشَرَبْنَا، ثُمَّ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَمَضْمَضَ وَمَضْمَضْنَا، وَصَلَّيْنَا^(۳).

۲۹۸۱- بوشه‌یری کوری یه‌سار ده‌لئ: سوهمیدی کوری نوعمان ﷺ بو‌ی ده‌گیرایه‌وه: که سالی جه‌نگی خه‌یبه‌ر نه‌و له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا ﷺ رو‌یشت، هه‌تا گه‌یشتنه سه‌هبا که به‌شیکه له خه‌یبه‌ر و به‌شی خواره‌وی خه‌یبه‌ره، جا نو‌یزئ عه‌سریان کرد و پیغه‌مبه‌ر ﷺ داوای کرد خو‌راکه‌کان بینن، به‌لام ته‌نها

(۱) ئەمه و ته‌ی گێه‌ره‌وه‌که‌یه له ئەسمانه‌وه که فاتیمه و عوره‌ن، مه‌به‌ست ب‌رگه‌ی کو‌تاییه (جا به‌و هویه‌وه...).

(۲) پروانه: ۱۷۱۹.

(۳) پروانه: ۲۰۹.

قاووتی هینرا بۆ پیغه‌مبەر ﷺ، نيمه‌ش کردمانه ناو دهممانه‌وه و خواردمان و ناومان خواردوه، پاشان پیغه‌مبەر ﷺ هه‌ستا ناوی له ده‌می رادا، نيمه‌ش ناومان له دهممان رادا و نوێزمان کرد.

۲۹۸۲- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مَرْحُومٍ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ ﷺ قَالَ: حَقَّتْ أَرْوَادُ النَّاسِ وَأَمَلَقُوا، فَأَتَا النَّبِيَّ ﷺ فِي نَحْرِ إِبِلِهِمْ، فَأَذِنَ لَهُمْ، فَلَقِيَهُمْ عُمَرُ فَأَخْبَرُوهُ، فَقَالَ: مَا بَقَاؤُكُمْ بَعْدَ إِبِلِكُمْ؟! فَدَخَلَ عُمَرُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا بَقَاؤُهُمْ بَعْدَ إِبِلِهِمْ؟! قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «نَادِ فِي النَّاسِ يَأْتُونَ بِفَضْلِ أَرْوَادِهِمْ». فَدَعَا وَبَرَكَ عَلَيْهِ، ثُمَّ دَعَاهُمْ بِأَوْعِيَّتِهِمْ، فَاخْتَتَى النَّاسُ حَتَّى فَرَعُوا، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ»^(۱).

۲۹۸۲- یه‌زیدی کور نه‌بی عوبه‌ید له سه‌له‌مه‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه ده‌لی: خه‌لکی نازوو‌قه و تویشوو‌یان که‌مبوویه‌وه و هه‌زار که‌وتن، بۆیه هاتنه‌ خزمه‌تی پیغه‌مبەر ﷺ (بۆ رینگه‌ پێدانیان) بۆ سه‌ربرینی وشتره‌کانیان، پیغه‌مبهریش ﷺ مۆلّه‌تی دان، ئینجا عومهر پێیان که‌یشت و ئه‌وه هه‌واله‌یان پێدا، عومهریش وتی: ئیوه له‌دوای (سه‌ربرینی) وشترکانتان چۆن ده‌مین و به‌رده‌وام ده‌بن؟! بۆیه عومهر رۆیشته‌ خزمه‌تی پیغه‌مبەر ﷺ وتی: ئه‌ی پیغه‌مبەر ﷺ! ئه‌م خه‌لکه‌ دوای (سه‌ربرینی) وشتره‌کانیان چۆن ده‌مین؟! پیغه‌مبهریش ﷺ فه‌رمووی: ((جارِ بده‌ به‌ناو خه‌لکیدا با تویشوو‌ه زیاده‌کانیان بێن))، جا پیغه‌مبهری خوا ﷺ له‌ خوا پارایه‌وه و نزای بیت و فه‌ری کرد، پاشان داوای کرد خه‌لکه‌که هۆر و هه‌گبه‌کانیان بێن، ئیتر خه‌لکه‌که به‌ مشت تێیان ده‌کرد هه‌تا ته‌واو بوون،

پاشان پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((شایه‌تی دهمه‌م که هیچ په‌رستراویکی راست نییه جگه له خوا، وه شایه‌تیش دهمه‌م که من نی‌ردراو پیڤه‌مبه‌ری ﷺ خوام)).

۱۲۴- بَابُ حَمْلِ الزَّادِ عَلَى الرَّقَابِ

۲۹۸۳- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُهُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ جَابِرٍ ﷺ قَالَ: حَرَجْنَا وَنَحْنُ ثَلَاثُمِائَةٍ نَحْمِلُ زَادَنَا عَلَى رِقَابِنَا، فَقَفِنِي زَادَنَا، حَتَّى كَانَ الرَّجُلُ مِمَّا يَأْكُلُ فِي كُلِّ يَوْمٍ مَرَّةً. قَالَ رَجُلٌ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، وَإِنْ كَانَتِ الثَّمَرَةُ تَقَعُ مِنَ الرَّجُلِ قَالَ لَقَدْ وَجَدْنَا فَقْدَهَا حِينَ فَقَدْنَاهَا، حَتَّى أَتَيْنَا الْبَحْرَ فَإِذَا حُوتٌ قَدْ قَذَفَهُ الْبَحْرُ، فَأَكَلْنَا مِنْهَا مِائَتَةَ عَشَرَ يَوْمًا مَا أَحْبَبْنَا^(۱).

۱۲۴- باسی هه‌لگرتنی تویشوو به‌سەر مل(و شانه‌وه)

۲۹۸۳- جابیر ﷺ ده‌لی: ئیمه سی سهد کهس بووین پویشتین (به‌ره‌و که‌ناری دم‌ریا) تویشوو‌ه‌کانمان به‌سەر ملمانه‌وه هه‌لده‌گرت، جا تویشوو‌ه‌که‌مان (خه‌ریک بوو) ته‌واو ده‌بوو، هه‌تا هه‌رکه‌سی‌کمان له‌هه‌موو پوژه‌که‌دا یه‌ک دهنک خورمای ده‌خوارد، پیاوی‌ک وتی: ئه‌ی ئه‌بو عه‌بدوللا^(۲)! دهنکی‌ک خورما چ جییه‌ک ده‌گرئ بۆ پیاو؟! (جابیر) وتی: ئیمه (ناره‌حمه‌ت بووین) که پیمان نه‌ماوه ده‌مانزانی بی‌خواردنی چه‌ند سه‌خته، (به‌و جوژه‌ برده‌ما نه‌سه‌ر) تا گه‌یشتینه که‌ناری دم‌ریا، جا له‌ویدا نه‌هه‌نگی‌کمان بینی (شه‌پۆلی) دم‌ریا فرپی دابوو (که‌نار دم‌ریا‌که‌وه)، جا هه‌ژده‌ پوژ به‌ده‌لی خو‌مان لی‌مان خوارد.

(۱) پروانه: ۲۴۸۳.

(۲) ئه‌و نازناوی جابیره، عه‌ره‌ب به‌ناوی مندا‌له‌که‌یه‌وه پیاو بانک ده‌که‌ن.

۱۲۵- بَابُ إِرْدَافِ الْمَرَّاتَةِ خَلْفَ أَخِيهَا

۲۹۸۴- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا عُمَةُ بْنُ الْأَسْوَدِ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَزْجِعُ أَصْحَابُكَ بِأَجْرِ حَجٍّ وَعُمْرَةٍ، وَلَمْ أَرِذْ عَلَى الْحَجِّ. فَقَالَ لَهَا: «ادْهَبِي وَلْيُرِدْفِكَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ». فَأَمَرَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ أَنْ يُعْمِرَهَا مِنَ التَّنْعِيمِ، فَانْتَظَرَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِأَعْلَى مَكَّةَ حَتَّى جَاءَتْ^(۱).

۱۲۵- باسی سوارکردنی ئافرهت له پاشکۆی براکه‌یدا(۲)

۲۹۸۴- عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گیرپێته‌وه که وتی: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هاو‌ده‌له‌کانت به‌ پاداشتی چه‌ج و عومره‌وه ده‌گیرپێته‌وه، به‌لام من له‌پاداشتی چه‌ج زیاترم نییه‌؟ پیغه‌مبه‌ریش ﷺ پێی فهرموو: ((برۆ با عه‌بدوره‌حمان له‌ پاشکۆی خۆیدا سوارت بکات))، جا فهرمانی کرد به‌عه‌بدوره‌حمان له‌ ته‌نعیمه‌وه (ئیحرامی) عومره‌ی پێی ببه‌ستیت، ئینجا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ جاوه‌روانی عائیشه‌ی کرد له‌ سه‌رووی مه‌که‌که‌ هه‌تا هات (و گه‌یشت پێیان).

۲۹۸۵- حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَوْسٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصَّدِيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَمَرَنِي النَّبِيُّ ﷺ أَنْ أُرْدِفَ عَائِشَةَ وَأُعْمِرَهَا مِنَ التَّنْعِيمِ^(۳).

۲۹۸۵- عه‌بدوره‌حمانی کۆری نه‌بو به‌کری صدیق رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمانی پێکردم عائیشه‌ له‌ پاشکۆی خۆیدا سوار بکه‌م له‌ ته‌نعیمه‌وه ئیحرامی پێی ببه‌ستم به‌عومره‌.

(۱) پروانه: ۲۹۴.

(۲) واته: براکه‌ی سواری و لایه‌که‌ ئافره‌تیکی خوشکی له‌ پاشکۆی خۆیدا سوار و لایه‌که‌ی ده‌کات.

(۳) پروانه: ۱۷۸۴.

۱۲۶- بَابُ الْارْتِدَافِ فِي الْغَزْوِ وَالْحَجِّ

۲۹۸۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: كُنْتُ رَدِيفَ أَبِي طَلْحَةَ، وَإِنَّهُمْ لَيَضْرُخُونَ بِهِمَا جَمِيعًا: الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ^(۱).

۱۲۶- باسی له پاشکۆ سوارکردن له (سه‌فه‌ری) غه‌زا و سه‌جدا

۲۹۸۶- نه‌نه‌س رضي الله عنه ده‌لی: من له‌پاشکۆی نه‌بو ته‌لحه‌دا سواربوو بووم، وه نه‌وان (په‌غه‌مبه‌ر رضي الله عنه و هاوه‌لان) به‌ده‌نگی به‌رز ده‌یانقه‌راند به‌نیحرام به‌ستنیان به‌حه‌ج و عومره‌ پیکه‌وه.

۱۲۷- بَابُ الرِّدْفِ عَلَى الْحِمَارِ

۲۹۸۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو صَفْوَانَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَكِبَ عَلَى حِمَارٍ عَلَى إِكَاْفٍ عَلَيْهِ قَطِيفَةٌ، وَأَرْدَفَ أُسَامَةُ وَرَاءَهُ^(۲).

۱۲۷- باسی له‌پاشکۆ سواربوونی که‌سیک به‌سواری گویدرێژه‌وه

۲۹۸۷- ئوسامه‌ی کوری زه‌ید رضي الله عنه ده‌گیرێته‌وه که‌ په‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ سواری گویدرێژێک بوو به‌سه‌ر کورتانیکه‌وه که‌ هه‌دیفه‌یه‌کی به‌سه‌ره‌وه‌ بوو، ئوسامه‌شی خسته‌ پاشکۆی خۆیه‌وه.

(۱) بروه‌نه: ۱۰۸۹.

(۲) بروه‌نه: ۴۵۶۶، ۵۶۶۳، ۵۹۶۴، ۶۲۰۷، ۶۲۵۴.

۲۹۸۸- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، قَالَ يُونُسُ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَقْبَلَ يَوْمَ الْفَتْحِ مِنْ أَعْلَى مَكَّةَ عَلَى رَاحِلَتِهِ، مُرَدِّقًا أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ وَمَعَهُ بِلَالٌ وَمَعَهُ عُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ مِنَ الْحَجَبَةِ، حَتَّى أَنَاخَ فِي الْمَسْجِدِ، فَأَمَرَهُ أَنْ يَأْتِيَ مِفْتَاحَ الْبَيْتِ، فَفَتَحَ وَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ أُسَامَةُ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ، فَمَكَثَ فِيهَا نَهَارًا طَوِيلًا ثُمَّ خَرَجَ، فَاسْتَبَقَ النَّاسُ، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ أَوَّلَ مَنْ دَخَلَ، فَوَجَدَ بِلَالًا وَرَاءَ الْبَابِ قَائِمًا، فَسَأَلَهُ أَإِنَّ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَشَارَ لَهُ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي صَلَّى فِيهِ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَنَسِيتُ أَنْ أَسْأَلَهُ كَمْ صَلَّى مِنْ سَجْدَةٍ^(۱).

۲۹۸۸- نافع دهگیرپته‌وه له عه‌بدوللا (ی کورپی عومەر) ﷺ که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له رۆژی نازادکردنی مه‌که‌دا به‌سواری وشتره‌که‌یه‌وه له سه‌روو مه‌که‌وه‌هات، ئوسامه‌ی کورپی زمیدی له پاشکۆیدا سوار کردبوو، بیلالیشی له‌گه‌لدا‌بوو، هه‌روه‌ها عوسمانی کورپی ته‌لحه‌ که له دهرگاوانانی که‌عبه‌ بوو، (هات) هه‌تا وشتره‌که‌ی له (نزیک) مزگه‌وتی چه‌رام یه‌خ دا، جا فه‌رمانی کرد به‌ عوسمان که‌ کلیلی (دهرگای) که‌عبه‌ بێنیت، نینجا عوسمان دهرگاکه‌ی کرده‌وه و پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رۆیشه‌ ژوو‌روه‌ له‌گه‌ل ئوسامه‌ و بیلال و عوسماندا، جا به‌شیکی زۆر له‌ رۆزه‌که‌ مایه‌وه‌ له‌به‌یتدا، پاشان هاته‌ دهره‌وه‌ و خه‌لکیش به‌په‌له‌ چوونه‌ ژوو‌روه‌وه‌، عه‌بدوللای کورپی عومەر یه‌که‌م که‌س بوو رۆیشه‌ ژوو‌روه‌وه‌، جا بیلالی بی‌نی له‌ پشت دهرگاکه‌وه‌ راوه‌ستاوه‌، په‌رسیاری لی کرد: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ کویدا نوێزی کرد؟ بیلالیش ئاماژه‌ی کرد بو‌ ئه‌و شوینه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ نوێزی تیدا کرد، عه‌بدوللا ده‌لی: له‌ بیرم چوو که‌ په‌رسیاری لی بکه‌م چه‌ند په‌کات نوێزی کرد.

۱۲۸- بابُ هَنْ أَخَذَ بِالرُّكَّابِ وَنَحْوِهِ

۲۹۸۹- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كُلُّ سُلَامَى مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلُّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ، يَعْدِلُ بَيْنَ الْأَثْنَيْنِ صَدَقَةٌ، وَيُعِينُ الرَّجُلَ عَلَى دَابَّتِهِ، فَيَحْمِلُ عَلَيْهَا، أَوْ يَرْفَعُ عَلَيْهَا مَتَاعَهُ صَدَقَةٌ، وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ خَطْوَةٍ يَخْطُوهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ، وَيُمِيطُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ»^(۱).

۱۲۸- باسی که سیك هاوزهنگ و شتی له و جوړه گرتیبت (تا) خاوه نه که ی سوار و لاخه که ی بیټ)

۲۹۸۹- نه بو هوړه میره ﷺ ده لی: پیغه مبهری خوا ﷺ هه رمووی: ((هه موو جو مگه کانی مروؤف خیر و چاکه یه کی له سه ره بیکات، هه موو پوژیک که خوړی تیډا هه لیدیټ، که سیك له نیوه نیوانی دوو که س چاک بکات به دادگه ری نه وه چاکه که یه که، یارمه تی که سیك بدات و سواری و لاخه که ی بکات، یان که لوپه له که ی هه لېگریټ و بیخاته سه ربشتی و لاخه که ی خیر و چاکه یه که، وه وته ی شیرین (به کاره یانی له گه ل خه لکدا) خیر و چاکه یه که، وه هه موو هه نکاویک بو (پوښتن و گه رانه وه بو) نوښت خیر و چاکه یه که، وه هه ر شتیټ زیانی هه بیټ له سه ر پنگا لای بیات خیر و چاکه یه که)).

١٢٩- بَابُ السَّقَرِ بِالْمَصَاحِفِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ

وَكَذَلِكَ يُرَوَّى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَشْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.
وَتَابَعَهُ ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَقَدْ سَافَرَ النَّبِيُّ ﷺ
وَأَصْحَابُهُ فِي أَرْضِ الْعَدُوِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ الْقُرْآنَ.

١٢٩- باسى (ناپه سهندى) سه فھر ګردن به قورټانه وه بو ولاتی دوژمنانی (ی ئیسلام)

ههروه ها ګیردراوته وه^(١) له موحه ممه دی کورې بيشړه وه، له عوبه يدوللاوه، له
نافيعه وه، له ئيبنو عومره وه رضي الله عنهما له پيغه مبه ره وه ﷺ.
وه ئيبنو ئيسحاق له نافيعه وه، له ئيبنو عومره وه رضي الله عنهما له پيغه مبه ره وه
ﷺ پالپشتی ګیرانه وه که ی موحه ممه دی کورې بيشري کردو وه. بيگومان
پيغه مبه ره ﷺ و هاوه لانی سه فھريان کردو وه بو ولاتانی دوژمن، له کاتيکدا
هورټانيشيان دهمانی^(٢).

٢٩٩٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما أَنَّ
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ.

٢٩٩٠- عه بدوللاي کورې عومهر رضي الله عنهما ده ګيرټه وه که پيغه مبه ري خوا ﷺ
فه ده غه ی کردو وه به هورټانه وه سه فھر بکريت بو ولاتی دوژمنانی (ی ئیسلام).

(١) که ناپه سنده سه فھر ګردن به قورټانه وه بو ولاتی کافران.

(٢) که واته مه به ست له سه فھر ګردن به قورټانه وه ټه و قورټانه به که نووسراوه ته وه، نه ک ټه وه ی موسلمان
ده يزانتي يان له به ري ه ټي. (بروانه: إرشاد الساري: ٦/٤٦٤).

۱۳۰- بَابُ التَّكْبِيرِ عِنْدَ الْحَرْبِ

۲۹۹۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: صَبَحَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْبَرَ، وَقَدْ خَرَجُوا بِالْمَسَاحِي عَلَى أَعْنَاقِهِمْ، فَلَمَّا رَأَوْهُ قَالُوا: هَذَا مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ، مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسُ. فَلَجْنَا إِلَى الْحِصْنِ، فَرَفَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَيْهِ وَقَالَ: «اللَّهُ أَكْبَرُ، خَرِبَتْ خَيْبَرُ، إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ». وَأَصَبْنَا حُمْرًا فَطَبَخْنَاهَا، فَتَادَى مُنَادِي النَّبِيِّ ﷺ إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولُهُ يَنْهَيَانِكُمْ عَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ، فَأُكْفِفْتَ الْقُدُورُ مِمَّا فِيهَا. تَابَعَهُ عَلِيٌّ عَنْ سُفْيَانَ رَفَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَيْهِ^(۱).

۱۳۰- باسی (الله أكبر) کردن لهکاتی جهنگدا(دروسته)

۲۹۹۱- ئەنەس ر.ه. دەئێ: پێغه مبهەر ﷺ له گهەڵ ڕۆژبوونه و هەدا ڕۆیشتە سەر خەبەر، له و کاته دا خه لکی خه بیهەر به بیڵ و خا که نازەکانیان به شانیا نه وه بوو (له قه لای خه بیهەر) هاتنه دهره وه (بو سەر باخ و کشتو کاله کانیا ن)، ئینجا کاتی که پێغه مبهەر ﷺ (و سوپا که) یان بینێ، وتیان: ئەوه موحه ممه د و له شکره که یه تی، موحه ممه د و له شکره که ی (هاتن)، بویه په نایان برده وه بو قه لاکه ی که به ده وری خه بیهردا بوو)، پێغه مبه ریش ﷺ ههردوو دهستی بهرز کرده وه و هه رمووی: ((ئه للاهو نه که بهر، خه بیهر وێران بوو، به راستی هه رکات ئیمه برۆینه گۆره پانی هه ر گه لی که وه، ئای چه ند خرا په ڕۆژی بیدار کرا وه کان))، چه ند گویدرێژیکمان ده سته کو ت (سه رمان برین، گوشته که یمان) کو لاند و کردمان به چیشت، جا جا رده رێکی پێغه مبه ر ﷺ جا ری دا و وتی: خوا و پێغه مبه ره که ی ﷺ (خواردنی) گوشتی گویدرێژتان لێ قه دهغه ده که ن، ئیتر

مه‌نجه‌له‌كان هَلَب کرانه‌وه، ئه‌وه‌ی تێیدا بوو پَرْژینرا. عه‌لی گێراویه‌تیه‌وه له سو‌فیان‌ه‌وه تا کو‌تایی ر‌شته‌که ده‌لی: پێغه‌م‌به‌ر ﷺ هه‌ردوو ده‌ستی به‌رزکرده‌وه، له‌م به‌شه‌ی هه‌رمووده‌که‌دا عه‌لی کو‌ری مه‌دینی، پا‌لپ‌ستی گێرانه‌وه‌که‌ی عه‌بدو‌ل‌لای کو‌ری مو‌حه‌مه‌د ده‌کات.

۱۳۱- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ رَفْعِ الصَّوْتِ بِالْتَّكْبِيرِ

۲۹۹۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي عُمَانَ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَكُنَّا إِذَا أَشْرَفْنَا عَلَى وَادٍ هَلَلْنَا وَكَبَّرْنَا، ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُنَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ، ارْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، فَإِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا، إِنَّهُ مَعَكُمْ، إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ، تَبَارَكَ اسْمُهُ وَتَعَالَى جَدُّهُ»^(۱).

۱۳۱- باسی ئه‌وه‌ی نا‌په‌سه‌نده له ده‌نگ به‌رزکردنه‌وه له (الله أكبر) کردندا

۲۹۹۲- ئه‌بو مو‌وسای ئه‌شعه‌ری ر‌ضی‌الله‌عن‌ه‌ ده‌لی: ئێمه له خزمه‌تی پێغه‌م‌به‌ردا ﷺ بووین، جا هه‌رکات له به‌رزیه‌که‌وه سه‌یری دو‌ل‌یک‌مان ده‌کرد، به‌ده‌نگی به‌رز (لا إله إلا الله) و (الله أكبر) مان ده‌کرد، ده‌نگمان به‌رز ده‌بویه‌وه، پێغه‌م‌به‌ریش ﷺ هه‌رمووی: ((خه‌ل‌کینه! به‌زمییتان به‌خو‌تان‌دا بی‌ته‌وه، چون‌که به‌راستی ئی‌وه زاتیکی که‌ر یان دو‌ور بانگ نا‌که‌ن، بی‌گومان ئه‌و (خوا) له‌گه‌ل ئی‌وه‌دا‌یه، بی‌گومان ئه‌و (خوا‌یه) بی‌سه‌ری نزی‌که، ناوی به‌رز و پیرۆز بی‌ت، پله و شکۆی بل‌ند بی‌ت)).

(۱) پروانه: ۴۲۰۵، ۶۳۸۴، ۶۴۰۱، ۶۶۱۰، ۷۳۸۶.

۱۳۲- بابُ التَّسْبِيحِ إِذَا هَبَطَ وَادِيًا

۲۹۹۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ سَامِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا إِذَا صَعِدْنَا كَبَّرْنَا، وَإِذَا نَزَلْنَا سَبَّحْنَا ^(۱).

۱۳۲- باسی (سبحان الله) کردن کاتی (که سی موسافیر) داده به زنی بو شیو و دولیک

۲۹۹۳- جابیری کوری عهبدوللا رضي الله عنه دهلی: ئیمه کاتیك سهرکه وتینایه (بو سهر بهرزییهك) (الله أكبر) مان دهکرد، وه کاتیك دابه زینایه (بو دۆل و شیویك) (سبحان الله) مان دهکرد.

۱۳۳- بابُ التَّكْبِيرِ إِذَا عَلَا شَرَفًا

۲۹۹۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ حُصَيْنِ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: كُنَّا إِذَا صَعِدْنَا كَبَّرْنَا، وَإِذَا تَصَوَّبْنَا سَبَّحْنَا ^(۲).

۱۳۳- باسی (الله أكبر) کردن ئه گهر (حاجی یان موسافیر) رۆیشته سهر بهرزییهك

۲۹۹۴- جابیر رضي الله عنه دهلی: ئیمه کاتی سهرکه وتینایه سهر بهرزییهك (الله أكبر) مان دهکرد، وه کاتیك دابه زینایه بو دۆلیك (سبحان الله) مان دهکرد.

(۱) پروانه: ۲۹۹۴.

(۲) پروانه: ۲۹۹۳.

۲۹۹۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم إِذَا قَفَلَ مِنَ الْحَجِّ أَوْ الْعُمْرَةِ -وَلَا أَعْلَمُهُ إِلَّا قَالَ الْغَزْو- يَقُولُ كُلَّمَا أَوْقَى عَلَى ثَنِيَّةٍ أَوْ قَذَفَ كَبْرَ ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحَدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، آيَبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ، صَدَقَ اللَّهُ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَرَمَ الْأَحْزَابَ وَحَدَهُ.. قَالَ صَالِحٌ: فَقُلْتُ لَهُ أَلَمْ يَقُلْ عَبْدُ اللَّهِ: إِنْ شَاءَ اللَّهُ؟ قَالَ: لَا^(۱).

۲۹۹۵- عهبدووللای کوردی عومهر رضي الله عنه دهلی : پیغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم نه‌گهر بگه‌ر‌بابیه‌وه له حج یان له عومره نه‌وهی ناگاداربم وتی: له غه‌زا بگه‌ر‌بابیه‌وه، جا هه‌ر کاتیک برۆیشتایه‌ته سه‌ر کیوێک یان مله‌یه‌ک یان به‌رزاییه‌ک سی (الله اکبری) ده‌کرد، پاشان ده‌یفه‌رموو: ((هیج به‌رسته‌راوێکی به‌هه‌ق نییه‌ جگه‌ له‌خوای تاک و ته‌نیا که هیج هاوبه‌شیکی نییه‌، هه‌موو موێک و ده‌سه‌لات و سوپاس هه‌ر بۆ نه‌وه‌و نه‌و به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا به‌توانایه‌، گه‌راوه‌ین، ته‌وبه‌کارین، خوابه‌رستین، سوژده‌به‌رین، سوپاسگوزارین بۆ به‌رومردگارمان، خوا به‌لێنه‌که‌ی برده‌ سه‌ر و به‌نده‌که‌ی خوێ (که موحه‌مه‌د صلى الله عليه وسلم) سه‌رخست، هه‌رخووشی هه‌موو کوومه‌له‌کانی تیکشکاند و به‌زاندنی)). سالح ده‌لی : وتم به‌ سالی‌م: ئایا عه‌بدووللā نه‌یوت: (إِنْ شَاءَ اللَّهُ) (له‌ پاش (آی‌بون))؟ وتی: نه‌خیر.

۱۳۴ - بَابُ: يُكْتَبُ لِلْمُسَافِرِ مِثْلُ مَا كَانَ يَعْمَلُ فِي الْإِقَامَةِ

۲۹۹۶- حَدَّثَنَا مَطَرُ بْنُ الْفَضْلِ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، حَدَّثَنَا الْعَوَّامُ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ أَبُو إِسْمَاعِيلَ السَّكْسَكِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بُرْدَةَ وَاصْطَحَبَ هُوَ وَيَزِيدُ بْنُ أَبِي كَبْشَةَ فِي سَفَرٍ،

فَكَانَ يَزِيدُ يَصُومُ فِي السَّفَرِ فَقَالَ لَهُ أَبُو بُرْدَةَ سَمِعْتُ أَبَا مُوسَى مَرَّارًا يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا مَرَضَ الْعَبْدُ أَوْ سَافَرَ، كُتِبَ لَهُ مِثْلُ مَا كَانَ يَعْمَلُ مُقِيمًا صَحِيحًا..

۱۳۴- باسیک: پاداشت دهنووسریت بو ئهو کهسهی سه‌فه‌ر ده‌کات به‌وینه‌ی ئهو چاکانه‌ی له مال و شوینی نیشه‌جی‌بوونی خۆیدا ده‌یکات

۲۹۹۶- ئیبراهیم که ئه‌بو ئیسماعیل سه‌کسه‌کیه ده‌لی: له ئه‌بو بو‌رده‌م بیست که هاو‌پیه‌تی یه‌زیدی کو‌ری ئه‌بو که‌بشه‌ی کردوه له سه‌فه‌ری‌کدا، ئینجا یه‌زید له سه‌فه‌ره‌که‌دا به‌پۆ‌ژوو دهبوو، ئه‌بو بو‌رده‌ش پێی وت: چه‌ندجار له ئه‌بو مووسام بیستوو که ده‌یوت پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((ئه‌گه‌ر که‌سیک نه‌خۆش که‌وت یان سه‌فه‌ری کرد، پاداشتی بو دهنووسریت به‌وینه‌ی ئهو چاکانه‌ی که له ماله‌وه و به‌له‌ش‌ساغی ده‌یکرد)).

۱۳۵- باب السیر و خده

۲۹۹۷- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ نَذَبَ النَّبِيُّ ﷺ النَّاسَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ، فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، ثُمَّ نَذَبَهُمْ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، ثُمَّ نَذَبَهُمْ فَانْتَدَبَ الزُّبَيْرُ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا، وَحَوَارِيَّ الزُّبَيْرِ.. قَالَ سُفْيَانُ الْحَوَارِيُّ: النَّاصِرُ^(۱).

۱۳۵- (حوکمی) رویشتن بو سه‌فه‌ر به‌ته‌نها

۲۹۹۷- جابیری کوری عه‌بدوڵلا رحمه‌الله‌ علیه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله له‌ روژی (غه‌زای) خه‌نده‌مدا داوای له‌خه‌لکه‌که کرد (که‌سیکیان بروات هه‌والی به‌نی قورپه‌یزه‌ی بو بینیت)، جا زوبه‌یر ئاماده‌یی خوی دهربری، پاشان داوای لی‌کردن، دیسان زوبه‌یر ئاماده‌یی خوی دهربری، داوای ئه‌وه داوای لی‌کردنه‌وه، هه‌ر زوبه‌یر ئاماده‌بوو بروات، پیغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رمووی: ((بیگومان هه‌موو پیغه‌مبه‌رێک هه‌واری ^(۱) هه‌بووه، هه‌واری منیش زوبه‌یره)). سوفیان ده‌لی: (الحواری)، واته‌: یاریده‌دەر و پشتیوان.

۲۹۹۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله. حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ زَيْدٍ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: «لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي الْوَحْدَةِ مَا أَعْلَمَ مَا سَارَ رَاكِبٌ بَلِيلٍ وَحْدَهُ».

۲۹۹۸- ئیبنو عومه‌ر رحمه‌الله‌ علیه له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی الله علیه و آله ده‌گی‌رێته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((ئه‌وه‌ی من ده‌یزانم له‌باره‌ی ته‌نهایه‌وه گه‌ر خه‌لکی بیانزانیبایه‌ سوار (یان پیاده) ی‌ک به‌شه‌و نه‌ده‌رویشتن (بو سه‌فه‌ر و شوینیک)).

۱۳۶- بَابُ السَّرْعَةِ فِي السَّيْرِ

قَالَ أَبُو حُمَيْدٍ رضی الله عنه: قَالَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله: «إِنِّي مُتَعَجِّلٌ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَتَعَجَّلَ مَعِيَ فَلْيَتَعَجَّلْ» ^(۱).

(۱) هه‌واری: به‌چهند مانا مانایان کردووه: یاریده‌دەر، دۆستی تایبه‌ق، له‌به‌ر سیپتی پۆشاکه‌که‌یان وایان پێ وتراوه، پشتیوان. (بروانه: إرشاد الساري: ۴۷۰/۶).

(۲) ئەم فه‌رمووده‌یه به‌دوو رێگه‌ و سه‌نه‌د هاتووه له‌ ئیبنو عومه‌ره‌وه رحمه‌الله‌ علیه.

۲۹۹۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي قَالَ سُلِّ أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ رضي الله عنه كَانَ يَحْيَى يَقُولُ وَأَنَا أَسْمَعُ فَسَقَطَ عَنِّي- عَنْ مَسِيرِ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، قَالَ فَكَانَ يَسِيرُ الْعَنْقَ، فَإِذَا وَجَدَ فَجْوَةً نَصَّ: وَالنَّصُّ فَوْقَ الْعَنْقِ ^(۱).

۱۳۶- باسی خیرایی له روښتندا (له کاتی گه رانه وه له سه فهر)

نه بو حومه يد ده لی: پیغه مبه ر ﷺ فهر موی: ((من به خیرایی ده گه پریمه وه بو مه دینه، جا هه رکه سیك دمیوه ی به خیرایی له گه لم بیت با خیرا بکات)).
۲۹۹۹- یه حیا ده لی: هیشام (ی کوری عوره) ده لی: باوکم بو ی گیرامه وه وتی: پرسیار له ئوسامه ی کوری زمید رضي الله عنه کرا، یه حیا ده یوت: منیش گویم لیوو، به لام ئه م وته یه م له بیر چوو بوو -دهرباره ی شیوه ی روښتنی پیغه مبه ر ﷺ- له حه جی مالئاوا ییدا، ئوسامه وتی: پیغه مبه ر ﷺ مامناو مند دهروښت، به لام نه گه ر به رده می چو ن بوا یه خیرا تر دهروښت. (هیشام ده لی: (النَّصُّ) روښتنیکه خیرا تر له (العَنْقِ) که روښتنی مام ناو منده.

۳۰۰۰- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي زَيْدٌ -هُوَ ابْنُ أَسْلَمَ- عَنْ أَبِيهِ، قَالَ كُنْتُ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه بِطَرِيقِ مَكَّةَ، فَبَلَغَهُ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ شِدَّةٌ وَجَعٍ، فَأَسْرَعَ السَّيْرَ حَتَّى إِذَا كَانَ بَعْدَ غُرُوبِ الشَّفَقِ، ثُمَّ نَزَلَ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْعَمَةَ، يَجْمَعُ بَيْنَهُمَا، وَقَالَ إِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ إِذَا جَدَّ بِهِ السَّيْرُ آخَرَ الْمَغْرِبِ وَجَمَعَ بَيْنَهُمَا ^(۲).

(۱) پروانه: ۱۴۸۱.

(۲) پروانه: ۱۶۶۶.

(۳) پروانه: ۱۰۹۱.

۳۰۰۰- موحه مه دی کورپی جه عفه ر وتی: زهید -که کورپی نه سه مه- له باوکیه وه بوئی دهگیرایه وه، وتی: من له رینگای مه که له گهل عه بدوللای کورپی عومه ردا ﷺ بووم، که هه والی نازاری به هیزی صفیه ی کچی عوبهیدی پیگه یشت، بویه په له ی کرد له رویشتندا^(۱) تا نه و کاته ی سوورایی ناسمان ناوا بوو، پاشان دابهزی و لایدا و ن ویژی مه غریب و عیشای کرد، پیکه وه دمیکردن (کۆی ده کردنه وه)، وتی: من پیغه مبهرم ﷺ بینیه نه گهر خیرا برۆیشتبایه نویژی مه غریبی دواده خست و له گهل عیشادا پیکه وه دمیکردن.

۳۰۰۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ سُمَيِّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ؛ يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ نَوْمَهُ وَطَعَامَهُ وَشَرَابَهُ، فَإِذَا قَضَى أَحَدُكُمْ نَهْمَتَهُ فَلْيُعْجَلْ إِلَى أَهْلِهِ»^(۲).

۳۰۰۱- نه بو هور په ره ﷺ دهگیریته وه که پیغه مبهر ﷺ فه رموویه تی: (سه فهر پارچه یه که له سزا و نازار، رینگری نووستن و خواردن و خواردنه وه له هه رگامتان دهکات، بویه هه ر که سیکتان مه بهست و پیویسته کانی جیبه جی بوو، با په له بکات له گه رانه وه بو لای که سوکاری).

(۱) و لاخه که ی به په له لی ده خوری.

(۲) پروانه: ۱۸۰۴.

۱۳۷- باب: إِذَا حَمَلَ عَلَى قَرَسٍ قَرَأَهَا تَبَاعُ

۳۰۰۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُسُوفٍ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ حَمَلَ عَلَى قَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَوَجَدَهُ يَبَاعُ، فَأَرَادَ أَنْ يَبْتَاغَهُ، فَسَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «لَا تَبْتَاغَهُ، وَلَا تَعُدْ فِي صَدَقَتِكَ»^(۱).

۱۳۷- باسیک: ئەگەر کەسێک ئەسپێکی بەخشێ بە کەسێکی تر سوارێ بێ (بۆ جیهاد) دواتر بینی دەفرۆشرێ^(۲)

۳۰۰۲- مالیک دەگێڕێتەوه له نافیعه‌وه له عه‌بدوڵڵای کورپی عومه‌ره‌وه رضي الله عنه که عومه‌ری کورپی خه‌تتاب رضي الله عنه ئەسپێکی بەخشێ له رێی خوادا به‌ غه‌زاکاری سوارێ بێت، ئەنجا ئەسپه‌که‌ی دی ده‌فرۆشرێت، عومه‌ریش ویستی بیکرێت، بۆیه‌ پرسیا‌ری له‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد (بیکرێت؟) ئەویش فه‌رمووی: ((مه‌یکره‌ و به‌خشینه‌که‌ت (به‌ پاره‌) مه‌گێڕه‌وه‌ بۆ خۆت)).

۳۰۰۳- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضي الله عنه يَقُولُ: حَمَلْتُ عَلَى قَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَأَبْتَاغَهُ - أَوْ فَأَضَاعَهُ - الَّذِي كَانَ عِنْدَهُ، فَأَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِيَهُ، وَظَنَنْتُ أَنَّهُ بَائِعُهُ بِرُخْصٍ، فَسَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: «لَا تَشْتَرِهِ وَإِنْ يَدْرَهُمْ، فَإِنَّ الْعَائِدَ فِي هَيْبَتِهِ كَالْكَلْبِ يَعُودُ فِي قَيْئِهِ»^(۳).

۳۰۰۳- زه‌یدی کورپی ئەسه‌له‌م له‌ باوکیه‌وه‌ ده‌گێڕێتەوه‌ و ده‌لی: له‌ عومه‌ری کورپی خه‌تتابم بیست رضي الله عنه ده‌یوت: ئەسپێکم دا به‌ بیاویک بۆ خه‌بات و جیهاد له‌ رێی خوادا سوارێ بێ، جا ئەو که‌سه‌ی ئەسپه‌که‌ی لا‌بوو ده‌یفروشت -یان

(۱) پروانه: ۱۴۸۹.

(۲) دروسته‌ بۆ ئەو که‌سه‌ی به‌خشیویه‌تی بیکرێت یان نا؟

(۳) پروانه: ۱۴۹۰.

خزمه‌تی نه‌کرد و گوێی پێنه‌دا- بۆیه وستم بیکرمه‌وه و گومانم وابوو به هه‌رزان دمیفرۆشی، جا پرسیارم له پێغه‌مبه‌ر ﷺ کرد (له‌و باره‌وه) نه‌ویش فهرمووی: ((مه‌یکه‌ به‌یه‌ک دیره‌مه‌یش بتداتی، چونکه بیگومان نه‌و که‌سه‌ی به‌خشینه‌که‌ی بگێڕێته‌وه، وه‌ک نه‌و سه‌گه‌ وایه‌ رشانه‌وه‌ی خۆی بخواته‌وه)).

۱۳۸- بَابُ الْجِهَادِ بِإِذْنِ الْأَبَوَيْنِ

۳۰۰۴- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ الشَّاعِرَ -وَكَانَ لَا يَتَّهَمُ فِي حَدِيثِهِ- قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو ﷺ يَقُولُ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَاسْتَأْذَنَهُ فِي الْجِهَادِ فَقَالَ: «أَحْيِ وَالِدَاكَ؟». قَالَ: نَعَمْ. قَالَ «فَفِيهِمَا فَجَاهِدْ»^(۱).

۱۳۸- باسی جیهادکردن به‌ مۆله‌تی دایک و باوک (ی مسۆلمان)

۳۰۰۴- عه‌بدوڵڵای کۆری عه‌مپ ﷺ ده‌لی: پیاویک هاته‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ و داوای کرد رێگه‌ی بدات (به‌شداری) له جیهادا، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((دایک و باوکت له ژياندان و زیندوون؟)) وتی: به‌لی. فهرمووی: ((ده‌ی له خزمه‌تکردنیاندا تیبکۆشه)).

۱۳۹- بَابُ مَا قِيلَ فِي الْجَرَسِ وَتَحْوِهِ فِي أَعْنَاقِ الْإِبِلِ

۳۰۰۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَيْمٍ، أَنَّ أَبَا بَشِيرٍ الْأَنْصَارِيَّ ﷺ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَصْفَارِهِ قَالَ عَبْدُ

اللَّهُ: حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ: وَالنَّاسُ فِي مَيِّتِهِمْ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَسُولًا أَنْ لَا يَنْفِقَنَّ فِي رَقَبَةٍ بَعِيرٍ قِلَادَةً مِنْ وَتَرٍ أَوْ قِلَادَةً إِلَّا قُطِعَتْ.

۱۳۹- باسی ئهوهی وتراوه دهربارهی زهنگ و شتی و له
ملی وشتردا بێت

٣٠٠٥- عه‌ببادی کو‌ری ته‌میم ده‌گیرته‌وه، که نه‌بو به‌شیری نه‌نصاری ﷺ بو‌ی گیرایه‌وه که نه‌و له سه‌فه‌ریکدا له خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ری خوا‌دا ﷺ بو‌و، عه‌بدو‌للا (ی کو‌ری نه‌بو به‌کر) وتی: وایزانه‌م (نه‌بو به‌شیر) وتی: خه‌لکه‌که له شو‌ینی خه‌وتنیاندا بو‌ون، جا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ که‌سیکی نارد که بل‌ی: ((هه‌ر و‌شترێک ملوانکه‌ی ژێ^(١) یان هه‌ر ملوانکه‌یه‌کی که‌ی له مل دایه‌ بی‌چرێن‌رێت^(٢))).

١٤٠- بَابُ مَنْ اِكْتَتَبَ فِي جَيْشٍ فَخَرَجَتْ اِمْرَأَتُهُ حَاجَةً، اَوْ كَانَ لَهُ عُدَّةٌ، هَلْ يُؤْذَنُ لَهُ؟

٣٠٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ أَبِي مَعْبُدٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ، وَلَا تُسَافِرُنَّ امْرَأَةٌ إِلَّا وَمَعَهَا مَحْرَمٌ». فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اكْتَنَيْتُ فِي غَزْوَةٍ كَذَا وَكَذَا، وَخَرَجَتِ امْرَأَتِي حَاجَةً. قَالَ: «اذْهَبْ فَحُجِّ مَعَ امْرَأَتِكَ»^(٣).

(۱) ژبی که وان، ریخۆله‌ی بادراوه ده‌کړی به که‌وانی تیر و که‌وانه‌وه.

(۲) هۆی بچراندنې ژې به کک له م سانه به: (۱) بو نه وهی وستره که نه بت به چاوه وه نه مه ش قه ده غه کراوه.

(۲) بۆ ئەۋەي لە کاتی غاردا نەخشە گەشت. (۳) زەنگیان پێدا دەکرد. (۴) پەنگە شەوان نەهێتت خەویان لێکەوتت (والله اعلم).

(۳) پروانه: ۱۸۶۲.

۱۴۰- باسی که سی ناوی له لشکرێکدا نووسرا بۆ و
هاوسهره که شى بهرێکه وتبێ بۆ چهج، یان بیانویهکی هه بێت،
ئایا مۆلتهی پێ دهرێت؟ (چهج بکات له گهڵ هاوسهره که)

۳۰۰۶- ئیبنو عه‌بباس رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه که له پیغه‌مبه‌ری صلی اللہ علیہ وسلم بیستوو ده‌یفه‌رموو: ((هیج بیاویک به ته‌نها نه‌بێت له‌گه‌ڵ ئافه‌رمێکی (بیگانه‌دا)، وه‌ هیج ئافه‌رمێک سه‌فه‌ر نه‌کات مه‌حه‌رمێکی خۆی له‌گه‌ڵدا نه‌بێت))، نه‌جا بیاویک هه‌ستا و وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم من ناوم نووسراوه بۆ غه‌زای نه‌وه و نه‌وه، هاوکات هاوسهره‌که‌شم ده‌یه‌وێت به‌روا بۆ چهج، (پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم) فه‌رمووی: ((به‌رۆ له‌گه‌ڵ هاوسهره‌که‌ت چه‌ج بکه)).

۱۴۱- بابُ الجاسوس

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ﴾ (۱) الممتحنة. التَّجَسُّسُ: التَّبَحُّثُ.
۳۰۰۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ -سَمِعْتُهُ مِنْهُ مَرَّتَيْنِ- قَالَ: أَخْبَرَنِي حَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رَافِعٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيًّا رضی اللہ عنہ يَقُولُ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم أَنَا وَالزُّبَيْرُ وَالْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ قَالَ: «انْطَلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ خَاحٍ، فَإِنَّ بِهَا طَعِينَةً وَمَعَهَا كِتَابٌ، فَخُذُوهُ مِنْهَا». فَانْطَلَقْنَا تَعَادَى بَنَاتُ خَيْلِنَا حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى الرُّوْضَةِ، فَإِذَا نَحْنُ بِالطَّعِينَةِ فَقُلْنَا أَخْرِجِي الْكِتَابَ. فَقَالَتْ مَا مَعِيَ مِنْ كِتَابٍ. فَقُلْنَا لَنُخْرِجَنَّ الْكِتَابَ أَوْ لَنُلْقِيَنَّ الثِّيَابَ. فَأَخْرَجَتْهُ مِنْ عِقَاصِهَا، فَأَتَيْنَا بِهِ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم، فَإِذَا فِيهِ مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى أَنَاسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ، يُخْرِهُمُ بَيْعُضُ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم، فَقَالَ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يَا حَاطِبُ، مَا هَذَا؟». قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَا تَعَجَلْ عَلَيَّ، إِنِّي كُنْتُ أَمْرًا مُلْصَقًا فِي فَرِيشٍ، وَلَمْ أَكُنْ مِنْ أَنْفُسِهَا، وَكَانَ مَنْ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَاتٌ بِمَكَّةَ، يَحْمُونَ بِهَا أَهْلِيهِمْ وَأَمْوَالَهُمْ، فَأَحْبَبْتُ إِذْ قَاتَنِي ذَلِكَ مِنَ النَّسَبِ فِيهِمْ أَنْ أَتَّخِذَ عِنْدَهُمْ يَدًا يَحْمُونَ بِهَا قَرَابَتِي، وَمَا فَعَلْتُ كُفْرًا وَلَا ارْتِدَادًا وَلَا رِضًا بِالْكَفْرِ بَعْدَ الْإِسْلَامِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَقَدْ صَدَقَكُمْ». قَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، دَعْنِي أَضْرِبَ عُنُقَ هَذَا الْمُتَافِقِ. قَالَ: «إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا، وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَكُونَ قَدْ أَطْلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ: اْعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ، فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ». قَالَ سُفْيَانُ وَأَيُّ إِسْنَادٍ هَذَا!!

١٤١- باسی (حوکمی) جاسوس

وه باسی نهو فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (دوژمنانی من و خو‌تان مه‌که‌ن به‌دۆستی خو‌تان)

(التَّجَسُّسُ) گه‌ران به‌دوای شتدا (به‌نه‌ینی).

٣٠٠٧- عه‌لی ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ من و زوبه‌یر و می‌قدادی کوری نه‌سوه‌دی نارد و فه‌رمووی: ((برۆن هه‌تا ده‌گه‌نه‌ ره‌وزمه‌ خاخ^(١) جا بی‌گومان له‌ویدا ئا‌فره‌تیکی لی‌یه‌ نامه‌یه‌کی بی‌یه‌ لی‌ی سه‌ن))، ئی‌مه‌ش دهر‌چووین و ولا‌غه‌کانمان غاردا هه‌تا گه‌شتینه‌ ره‌وزمه‌ خاخ و به‌ ئا‌فرمه‌که‌ گه‌شتین و وت‌مان: نامه‌که‌ دهر‌بی‌نه، وتی: هی‌ج نامه‌یه‌کم بی‌ی نی‌یه، ئی‌مه‌ش وت‌مان: سو‌یند به‌خوا نه‌و نامه‌یه‌ دهر‌دی‌نی یا جل و به‌رگه‌که‌ت له‌به‌رت‌دا نایه‌لین و داده‌که‌نین، نه‌وسا نامه‌که‌ی له‌ ناو په‌لکه‌کانی^(٢) ق‌زیدا دهر‌ه‌ینا، ئی‌مه‌ش نامه‌که‌مان ه‌ینایه‌وه

(١) ره‌وزه‌ خاخ: شو‌تی‌که‌ نزیک مه‌دینه.

(٢) دروسته به‌ پرچ، یان کۆ‌کرده‌وه‌ی هه‌ندیکی له‌سه‌ر هه‌ندیکی و دانانی له‌سه‌ر سه‌ر، یان به‌ په‌تی به‌ستنی پرچ و په‌لکه‌ش مانا بک‌ری. پ‌روانه: ارشاد الساری: ٤٧٨/٦.

بۇ پيغهمبهرى خوا ﷺ، تييدا نووسرابوو: له حاتيبى كورې ئه بى به لته عه وه بۇ كه سانېك له بته پرستانى خه لكى مه ككه هه والى هه ندى كاروبارى پيغهمبهرى خواى ﷺ پيدا بوون، پيغهمبهرى خواش ﷺ فهرمووى: ((حاتيب نه مه چيه؟)) حاتيب وتى: ئه پيغهمبهرى خوا په له م لى مه كه! من كه سيك بووم خوم خستبووه پال قورديش و له وان نه بووم، به لام ئه و كوچه رانه ي كه له گه لتان هه موويان خزم و كه سيان له مه ككه هه يه، كه س و كار و سامانه كانيان ده پاريزن، بويه منيش كه ره چه له كه م له وان نه بوو، پيم خوش بوو چا كه يه كم به سهر يانه وه هه بيت كه به هويه وه خزم و كه سه كانم بپاريزن، من كه ئه م كارم كردوو وه نه بى بپاوهر بوويم، يان هه لگه پريمه وه له نايينه كه م، يان رازى بوويم به بپاوهرى پاش مسولمان بوونم، ئه نجا پيغهمبهرى خوا ﷺ فهرمووى: ((بيگومان راست ده كات له گه لتان))، عومهر وتى: ئه پيغهمبهرى خوا ليم گهرى با بده م له گه ردنى ئه م ناپا كه، پيغهمبهر ﷺ فهرمووى: ((ئه و (حاتيب) به شدارى به درى كردوو، تو جوزانيت له وان هه خوا ناگادارى به شداربووانى به در بيت (چى ده كه ن) و فهرموو بيتى: چيتان ده وى بيكه ن، چونكه به راستى من ليتان خوش بووم))، سوفيان ده لى: ئه مه چ پشت هه كه! (ئه م فهرمووده ي پى گيردراوه ته وه)^(۱).

(۱) واته: ئه و كه سانه ي ئه م فهرمووده يان گيردراوه ته وه هه موويان كه سانى گه وره و باوه رپيكران، سوفيان سه رسامه پيتان. (پروانه: إرشاد الساري: ۶/۴۸۰).

۱۴۲- بَابُ الْكِسْوَةِ لِلنَّاسِ

۳۰۰۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمَ بَدْرٍ أَتَى بِأَسَارَى، وَأَتَى بِالْعَبَّاسِ وَلَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ ثَوْبٌ، فَنَظَرَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم لَهُ فَمِصًّا فَوَجَدُوا قَمِيصَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَقْدُرُ عَلَيْهِ، فَكَسَاهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم إِيَّاهُ، فَلِذَلِكَ نَزَعَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم قَمِيصَهُ الَّذِي أَلْبَسَهُ. قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ كَانَتْ لَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم يَدٌ فَأَحَبَّ أَنْ يُكَافِئَهُ^(۱).

۱۴۲- باسی جل و بهرگ دان به دیله‌کان

۳۰۰۸- جابیر کوری عه‌بدوللای رضي الله عنه لهو روژده‌دا که (غه‌زای) به‌در بوو دیله‌کان هینران، عه‌باس هی‌نرا و کراسی له‌به‌ردا نه‌بوو، پی‌غه‌مبه‌ریش صلى الله عليه وسلم روانی هه‌تا کراسیکی بو په‌یدا بکات، نه‌نجا بینیان که کراسه‌که‌ی عه‌بدوللای کوری ئوبه‌یی پر مه‌به‌ریه‌تی و بو‌ی ده‌یی، بو‌یه پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم پی‌ی دا له‌به‌ری کرد، جا له‌به‌ر نه‌ومبوو پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم کراسه‌که‌ی خو‌ی دا‌که‌ند و کردیه به‌ری عه‌بدوللای کوری ئوبه‌یی (له‌ کاتی مردن و ناشتیدا).

سوفیانی کوری عویه‌ینه ده‌لی: عه‌بدوللای کوری ئوبه‌یی چاکه‌یه‌کی هه‌بوو به‌سه‌ر پی‌غه‌مبه‌ره‌وه صلى الله عليه وسلم، بو‌یه پی‌ی خو‌ش بوو پاداشتی بداته‌وه.

۱۴۳- بَابُ قُضْلِ مَنْ أَسْلَمَ عَلَى يَدَيْهِ رَجُلٌ

۳۰۰۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِي، عَنْ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَهْلٌ رضي الله عنه - يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ - قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم

(۱) بې‌وانه: ۱۲۷۰.

يَوْمَ خَيَّرَ: «لأُعْطِيَ الرَّايَةَ عَدَا رَجُلًا يُفْتَحَ عَلَى يَدَيْهِ، يُحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولَهُ، وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ». فَبَاتَ النَّاسُ لَيْلَتَهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَى، فَعَدَّوْا كُلُّهُمْ يَرْجُوهُ فَقَالَ: «أَيْنَ عَلِيٌّ؟». فَقِيلَ: يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ، فَبَصَقَ فِي عَيْنَيْهِ وَدَعَا لَهُ، فَبَرَأَ كَأَن لَمْ يَكُنْ بِهِ وَجَعٌ، فَأَعْطَاهُ فَقَالَ: أَقَاتِلْهُمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا. فَقَالَ: «انْفُذْ عَلَى رِسْلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ، وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ، فَإِنَّ اللَّهَ لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ حُمْرُ النَّعَمِ»^(۱).

۱۴۳- باسی گه‌وره‌یی پاداشتی ئهو که‌سه‌ی که‌سیک له‌سه‌ر ده‌ستیدا مسوڵمان ببیت

۳۰۰۹- ئه‌بو حازیم ده‌لی: سه‌هل بو‌ی گێڕامه‌وه -مه‌به‌ستی سه‌هلی کوری سه‌عه‌ده- وتی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌ رۆزی (غه‌زای) خه‌یبه‌ردا فه‌رمووی: ((سویند به‌خوا سبه‌ینی به‌یداخه‌که‌ دمه‌مه‌ (ده‌ست) پیاویک ئازادکردنی (ی خه‌یبه‌ر) له‌سه‌ر ده‌ستی ئه‌ودا ده‌کری، خوا و پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی خو‌ش ده‌و‌یت خوا و پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌شی ئه‌ویان خو‌ش ده‌و‌یت))، جا خه‌لکه‌که‌ ئه‌وشه‌وه‌ بیران له‌وه‌ ده‌کرده‌وه‌ به‌یداخه‌که‌ به‌ چ که‌سیکیان ده‌دریت، ئینجا به‌یانی زوو رۆیشتن هه‌موویان به‌ئومیدی ئه‌وه‌ بوون^(۲)، ئه‌نجا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((کوا عه‌لی؟)) پێی وترا: هه‌ردوو چاوی دیشیت، (هات و) پی‌غه‌مبه‌ره‌یش ﷺ تفی کرده‌ جاوه‌کانی و دوعای بو‌ کرد ئیتر چاک بو‌وه‌ ده‌توت هه‌ر نه‌خو‌ش نه‌بو‌وه‌، ئه‌نجا به‌یداخه‌که‌ی پندا (عه‌لیش) وتی: جه‌نگیان له‌ دژ ده‌که‌م تا (مسوڵمان ده‌بن و)

(۱) پروانه: ۲۹۴۲.

(۲) ئه‌و مژده‌ و به‌لینه‌ بو‌ ئه‌و بیت و به‌یداخه‌که‌ به‌و بدریت.

وهك نيمه يان لى ديت، پيغه مبهريش ﷺ فهرمووى: ((به هيواشى و لهسه رخو برؤ همتا دهجيته گورمپانه كه يانه وه^(۱)، پاشان بانگيان بكه بو (هاتنه ناو) نيسلام، وه پييان بلئ (كه مسولمان بوون) چ شتيك پيويسته لهسهرىان، جا سويند به خوا ئه گهر خوا به هووى تووه يهك كهس هيدايت بدات، بو تو چاگتره له وهى و شترى سوورت هه بئ (و بيهه خشى له رى خوادا)).

۱۴۴- بابُ الْأَسَارِ فِي السَّلَاسِلِ

۳۰۱۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيَْادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: «عَجِبَ اللَّهُ مِنْ قَوْمٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ فِي السَّلَاسِلِ»^(۲).

۱۴۴- باسى ديله كان به كووت و زنجيره وه

۳۰۱۰- ئەبو ھورەیرە ر.ھ. لہ پیغہ مبهیره وه ﷺ دهگيرپيته وه كه فهرموويه تى: ((خوا له خه لكانيك رازيبه^(۳) به كووت و زنجيره وه^(۴) ده چنه به هه شته وه)).

(۱) واته: نزىك دهبيتته وه لتيان و دهگه بته نهو گوره پانهى له نيوان تو و نهوان دابه.

(۲) برهوانه: ۴۵۵۷.

(۳) وشهى (عجب) بو خوا به كارديت، مه بهست پيى نهو مانا نيهه كه بو مروقه كان به كارديت، به لكو بهو جوهره شياوى خوابيت وه كو هه موو سيفه ته كاني ترى، چونكه نه گهر بو مروقه كان به كاربيت (عجب) سه يريان دى، سهريان سور ده ميني، چونكه زانباريان بهو شته نيهه، به لام بو خوا وانيهه چونكه خوا زانبارى به هه موو شتيك ههيه، بويه زانايان ده لين: (عجب) بو خوا مه بهست پيى رازيبوون و گهره و نهو شتهيه.

(۴) له دونيادا كافربوون ديل كراون، پاشان مسولمان بوون، يان مسولمان بوون، كافران ديليان كردوون و مردوون، يان به ديلي كوژراون، ماناي ستيهه: نهوان له دونيادا له كووت و زنجيردبوون كاتى كافر بوون كه مسولمان بوون كووت و زنجيريان پيوه نه ماوه پاشان مردوون و چوونه ته به هه شته وه. برهوانه: ارشاد السارى.

۴۸۲/۶.

۱۴۵- بَابُ قَضْلِ مَنْ اسْلَمَ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابَيْنِ

۳۰۱۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ حَيٍّ أَبُو حَسَنِ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يَقُولُ، حَدَّثَنِي أَبُو بُرْدَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «ثَلَاثَةٌ يُؤْتَوْنَ أَجْرُهُمْ مَرَّتَيْنِ: الرَّجُلُ تَكُونُ لَهُ الْأُمَةُ فَيَعْلَمُهَا فَيُحْسِنُ تَعْلِيمَهَا، وَيُؤَدِّبُهَا فَيُحْسِنُ أَدَبَهَا، ثُمَّ يُعْتَمِقُهَا فَيَتَزَوَّجُهَا، فَلَهُ أَجْرَانِ، وَمُؤْمِنُ أَهْلِ الْكِتَابِ الَّذِي كَانَ مُؤْمِنًا، ثُمَّ آمَنَ بِالنَّبِيِّ ﷺ فَلَهُ أَجْرَانِ، وَالْعَبْدُ الَّذِي يُؤَدِّي حَقَّ اللَّهِ وَيَنْصَحُ لِسَيِّدِهِ». ثُمَّ قَالَ الشَّعْبِيُّ وَأَعْطَيْتُهَا بَعْضَ شَيْءٍ، وَقَدْ كَانَ الرَّجُلُ يَرْحَلُ فِي أَهْوَنَ مِنْهَا إِلَى الْمَدِينَةِ^(۱).

۱۴۵- باسی گه وره یی پاداشتی ئەو کە سه ی له گاوور و جوو مسوولمان بووه

۳۰۱۱- ئەبو بورده دهگێڕێتهوه له باوکیهوه نهویش له پێغه مبه ره وه ﷺ گێڕاویه تیه وه که هه رموو یه تی: ((سێ جوړ که س دوو جار پاداشت ده درێنه وه: پیاویک که نیه کیکی هه بیّت و (ئه وه ی پیاویسته له ئیسلام) به جوانی فێری بکات و په روهر ده ی بکات به په روهر ده یه کی جوان، پاشان ئازادی بکات و ماره ی بکات بو خۆی، ئەو که سه دوو پاداشتی هه یه، باوه رداریکی گاوور یان جوو که باوه رداریک بووه (به پێغه مبه ره که ی خۆی)، پاشان باوه رداریک به پێغه مبه ره (ی ئیسلام) هیناوه، ئەو که سه ش دوو جار پاداشتی هه یه، به نده یه گیش مافی خوای گه وره به جێ بیّن و دلسۆز بیّت بو گه وره که ی (له خزمه تکردن و شتی تردا) ئەمیش دوو پاداشتی هه یه))، پاشان شه عبی وتی: ئەم هه رموو ده یه م پیدایت به بی به رانه بر، که بێگومان که سیك بو که متر له مه سه فه ری ده کرد بو مه دینه.

(۱) بروانه: ۹۷. شه عبی له کوفه دانیشتوه و زیاده، مه به ستی نه وه یه که که سیك له کوفه وه ده رۆشت بو مه دینه بو وەرگرتی هه رموده یه ک.

۱۴۶- بَابُ أَهْلِ الدَّارِ يُبَيِّتُونَ قَيْصَابُ الْوِلْدَانُ وَالذَّرَارِيُّ

﴿بَيِّتًا ١﴾ الْأَعْرَافُ، لَيْلًا. ﴿لُنُبَيْتَنَهُ ١٩﴾ النَّمْلُ: لَيْلًا. يُبَيِّتُ: لَيْلًا.

۳۰۱۲- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَامَةَ رضي الله عنه قَالَ: مَرَّ بِي النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِالْأَبْوَاءِ -أَوْ يَوْدَانَ- وَسِئِلَ عَنْ أَهْلِ الدَّارِ يُبَيِّتُونَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، فَيَصَابُ مِنْ نِسَائِهِمْ وَذَرَارِيِّهِمْ قَالَ: «هُمْ مِنْهُمْ». وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: «لَا حِمَى إِلَّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ صلى الله عليه وسلم»^(۱).

۱۴۶- باسی دانیشتوانی مالئیک (کافر ی جه‌نگهر) شهو هیزشیان بکریتته سهر و مندالیان بکوژریت (دروسته یان نا؟)

(ئیمامی بوخاری ده‌لی): ﴿بَيِّتًا ١﴾ الْأَعْرَافُ: له شهودا. ﴿لُنُبَيْتَنَهُ ١٩﴾ النَّمْلُ: هیزش ده‌کهنه سهری به شهودا. (يُبَيِّتُ): له شهودا یان به‌شهودا.
۳۰۱۲- ئیبنو عه‌بباس ده‌گیریتته‌وه له صه‌عی کوری جه‌سامه‌وه رضي الله عنه ده‌لی: له شهووا یان وهددان- پیغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم دای به‌لامدا و پرسپاری لیکرا: دهرباره‌ی دانیشتوانی مالئیک له بتپه‌رستان شهو بدریت به‌سه‌ریاندا^(۲)، جا ئافرمت و مندالیان به‌ربکه‌ون و بکوژرین، پیغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم فهرمووی: ((ئه‌وانیش (ئافرمت و مندال) ههر له‌وان (بتپه‌رسته جه‌نگ که‌ره‌کان))، صه‌ع ده‌لی: گویم لی بوو ده‌یفه‌رموو: ((قه‌ده‌غه‌کردن^(۳) بو که‌س دروست نییه جگه له خوا و پیغه‌مبهره‌که‌ی صلى الله عليه وسلم)).

(۱) پروانه: ۱۸۲۵.

(۲) له لایهن له‌شکری ئیسلامه‌وه.

(۳) قه‌ده‌غه‌کردن: ئه‌وه‌یه که‌سیکی ده‌سه‌لاتدار جیگایه‌ک پووش و له‌وه‌ری لی بن قه‌ده‌غه‌ی ده‌کات و که‌سی تر بۆ نییه ئاژه‌لی تیدا به‌وه‌ریتتی جگه‌له‌خۆی. (إرشاد الساري: ۴۸۶/۶).

۳۰۱۳- وَعَنِ الزُّهْرِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ عُيَيْدَ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: حَدَّثَنَا الصَّعْبُ فِي الذَّرَارِيِّ، كَانَ عَمْرُو يُحَدِّثُنَا، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَسَمِعْنَاهُ مِنَ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُيَيْدُ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ الصَّعْبِ قَالَ: «هُمْ مِنْهُمْ». وَلَمْ يَقُلْ كَمَا قَالَ عَمْرُو «هُمْ مِنْ آبَائِهِمْ»^(۱).

۳۰۱۳- زوهری ده‌گړیتپته‌وه که نه‌و له عه‌بدووللای بیستووه نه‌ویش له ئیبنو عه‌بباسه‌وه ده‌لئ: صه‌عب بوی گړپاڼه‌وه دمرباره‌ی منداډ و کوړ و کال. هه‌رومه‌ها عه‌مړ بوی گړپاڼه‌وه له ئیبنو شه‌باه‌وه^(۲) له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ (سوفیان ده‌لئ): جا نه‌مه‌مان له زوهریه‌وه بیستووه وتی: عوبه‌یدوللای بوی گړپاڼه‌وه له ئیبنو عه‌بباسه‌وه له صه‌عبه‌وه وتی: ((نه‌وانیش له‌وان)) به‌و جوړه‌ی نه‌وت که عه‌مړ وتی: ((نه‌وانیش له‌باوکیان)).

۱۴۷- بَابُ قَتْلِ الصَّبِيَّانِ فِي الْحَرْبِ

۳۰۱۴- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ ﷺ أَخْبَرَهُ أَنَّ امْرَأَةً وَجَدَتْ فِي بَعْضِ مَغَازِي النَّبِيِّ ﷺ مَقْتُولَةً، فَأَنْكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَتْلَ النِّسَاءِ وَالصَّبِيَّانِ^(۳).

۱۴۷- باسی کوشتنی منداډان له جه‌نگدا (قه‌ده‌غه‌ کراوه‌)

۳۰۱۴- نافع له عه‌بدووللای (ی کوړی عومهر) ﷺ گړپاڼه‌وه که ئا‌فرمتیک له یه‌کیک له غه‌زاکانی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ به‌ کوژراوی دوژرایه‌وه، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ نارمزیی دمربری له کوشتنی ئا‌فرمتان و منداډان.

(۱) بېروانه: ۲۳۷۰.

(۲) به‌ مورسه‌لی یه‌کسه‌ر ده‌گړیتپته‌وه له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ بن نه‌وه‌ی ناوی صه‌حابه‌که بیتن لئی بیستووه.

(۳) بېروانه: ۳۰۱۵.

۱۴۸- بَابُ قَتْلِ النِّسَاءِ فِي الْحَرْبِ

۳۰۱۵- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي أُسَامَةَ: حَدَّثَكُمْ عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما قَالَ، وَجَدْتُ امْرَأَةً مَقْتُولَةً فِي بَعْضِ مَغَازِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَتَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصَّبِيَّانِ ^(۱).

۱۴۸- باسی (قه‌ده‌غه کردن) کۆشتنی ئافره‌تان له جه‌نگدا

۳۰۱۵- ئیبنو عومەر رضي الله عنهما ده‌لی: له یه‌کیک له غه‌زاکانی پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ ئافره‌تیک به‌کۆزراوی دۆزرایه‌وه، بۆیه پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ رێگری کرد له کۆشتنی ئافره‌تان و مندالان.

۱۴۹- بَابُ: لَا يُعَذَّبُ بِعَذَابِ اللَّهِ

۳۰۱۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْثٍ فَقَالَ: «إِنْ وَجَدْتُمْ فَلَانًا وَفُلَانًا فَاحْرِقُوهُمَا بِالنَّارِ» ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ أَرَدْنَا الْخُرُوجَ «إِنِّي أَمَرْتُكُمْ أَنْ تُحْرِقُوا فَلَانًا وَفُلَانًا، وَإِنَّ النَّارَ لَا يُعَذَّبُ بِهَا إِلَّا اللَّهُ، فَإِنْ وَجَدْتُمُوهُمَا فَاقْتُلُوهُمَا» ^(۲).

۱۴۹- باسیک: که‌س سزا نادرێ به‌ سزایه‌ک تایبه‌تی خواجه

۳۰۱۶- سوله‌یمانی کۆری یه‌سار له ئه‌بو هورمیره‌وه رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که‌ وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئیمه‌ی نارد له یه‌کیک له‌و هی‌زانه‌ی دهمینارد و فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر فلان که‌س و فلان که‌ستان بی‌نی ئه‌وه هه‌ردووکیان به‌ئاگر بسوتێنن))،

(۱) بې‌روانه: ۳۰۱۴.

(۲) بې‌روانه: ۳۹۵۴.

پاشان کاتێ و یستمان دهرچین پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((من فهرمانم پی کردن که فلانه کهس و فلانه کهس بسوتینن به‌ئاگر، بیگومان ته‌نها خوا به‌ئاگر سزا (ی خه‌لک) ده‌دات، بۆیه ئه‌گهر هه‌ردووکیان تان بینی (پیشان گه‌شتن) بیانکوژن)).

۳۰۱۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَرَّقَ قَوْمًا، فَبَلَغَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ: لَوْ كُنْتُ أَنَا لَمْ أُحْرِقْهُمْ، لِأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «لَا تُعَذِّبُوا بِعَذَابِ اللَّهِ». وَلَقَتْلُهُمْ كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ قَاتِلُوهُ»^(۱).

۳۰۱۷- عیكریمه ده‌گیرپته‌وه که علی رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کهسانیکی به‌ئاگر سووتاند، ئینجا ئه‌م هه‌واله‌ گه‌یشت به‌ ئیبنو عبباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: ئه‌گهر منبوومایه (له جیگای عه‌لی) نه‌مه‌دسووتاندن، چونکه پیڤه‌مبه‌ر ﷺ فهرموویه‌تی: ((به‌سزای خوا (که ئاگره‌) کهس سزامه‌دن))، وه ده‌مکوشتن وه‌ک پیڤه‌مبه‌ر ﷺ فهرموویه‌تی: ((ههر کهس پاشگه‌زبۆوه له نایینه‌که‌ی بیکوژن)).

۱۵۰- باب: ﴿فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً﴾ ﷺ محمد

فِيهِ حَدِيثُ ثُمَامَةَ، وَقَوْلُهُ: ﴿مَا كَأَنَّ لِي أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُنَجِّحَ فِي الْأَرْضِ﴾ (۳۷) الآية، الأنفال، يغلب.

۱۵۰- باسیک: دهر باره‌ی (جا دواتر یا به‌منه‌ت و چاکه دیله‌کان به‌ره‌لاکه‌ن) یان به‌فیدییه و بریتی

له‌م باسه‌دا فهرمووده‌ی سومامه‌ هه‌یه^(۱)، وه ئه‌م فهرمایشته‌ی خوای گه‌وره‌ش: (بۆ هه‌یج پیڤه‌مبه‌ریک ره‌وا نییه که دیلی (له دوژمنان) هه‌بی‌ت هه‌تا زāl نه‌بی‌ت

له زهویدا، ئیوه مالی دونیاتان دهوئ (به وهرگرتنی هیدیه)، به لام خوا (پاداشتی) رۆژی دواپی دهوئ (بۆتان)، وه خوا زالی کاربه جییه).

﴿حَتَّى يُخْرَجَ فِي الْأَرْضِ﴾ واته: ههتا (پێغه مبهه ﷺ) زال نه بیته له زهویدا^(٢).

١٥١- باب: هَلْ لِلْأَسِيرِ أَنْ يَقْتُلَ أَوْ يَحْدَعَ الَّذِينَ أَسْرَوْهُ حَتَّى يَنْجُوَ مِنَ الْكَفَرَةِ؟

فِيهِ الْمَسْوُورُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

١٥١- باسیک: ئایا دروسته دیل (ی مسوولمان) ئهو که سانه بکوژریت و بخه له تینیت که دیلیان کردوه بۆ ئه وهی رزگاری بیت له دهستی کافران؟

لهم باسه فهرمووده که ی میسور ههیه که له پێغه مبهه رهوه ﷺ گیراویه تیه وه^(٣).

١٥٢- باب: إِذَا حَرَقَ الْمُشْرِكُ الْمُسْلِمَ هَلْ يُحْرَقُ؟

٣٠١٨- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ رَهْطًا مِنْ عُكْلٍ ثَمَانِيَّةٍ قَدِمُوا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَاجْتَوَوْا الْمَدِينَةَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ابْغِنَا رِسْلًا. قَالَ: «مَا أَجِدُ لَكُمْ إِلَّا أَنْ تَلْحَقُوا بِالدَّوْدِ». فَأَنْطَلَقُوا فَشَرِبُوا مِنْ أَبْوَالِهَا وَأَلْبَانِهَا حَتَّى صَحُّوا

(١) که له (کتاب المغازی، باب وفد بني حنیفة وحديث ثمامه بن أثال) به ژماره (٤٣٧٢) دیت له وپی باسی ده که یین و شهرح و پافه ی ده که یین إن شاء الله.

(٢) له که یزانه وهی ئه بی زهرو که ریمه دا ئهم زه یاده ی ههیه (له - حتی یغلب فی الأرض - تریدون عرض الدنيا)

الأنفال: ٦٧، واته: مانای ئهم به شه ی ئایه ته که ی کردوه: ﴿حَتَّى يُخْرَجَ فِي الْأَرْضِ﴾ (١٧) الأنفال.

(٣) رابورد به ژماره کانی (٢٧٣١، ٢٧٣٢) له (کتاب الشروط، باب الشروط فی الجهاد والمصالحة مع أهل الحرب و كتابة الشروط).

وَسَمِنُوا، وَقَتَلُوا الرَّاعِيَ، وَاسْتَأْفُوا الدَّوْدَ، وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ، فَأَتَى الصَّرِيحُ النَّبِيَّ ﷺ، فَبَعَثَ الطَّلَبَ، فَمَا تَرَجَّلَ النَّهَارُ حَتَّى أَتَى بِهِمْ، فَقَطَّعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ، ثُمَّ أَمَرَ بِمَسَامِيرَ فَأُحْمِيَتْ فَكَحَلَهُمْ بِهَا، وَطَرَحَهُمْ بِالْحَرَّةِ، يَسْتَسْقُونَ فَمَا يُسْقَوْنَ حَتَّى مَاتُوا. قَالَ أَبُو قِلَابَةَ قَتَلُوا وَسَرَقُوا وَحَارَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ﷺ وَسَعَوْا فِي الْأَرْضِ فَسَادًا^(۱).

۱۵۲- باسیک: ئایا ئەگەر بتپهرستیکی مسولمانیتیکی سووتاند (ئەو بتپهرسته) دەسووتینر؟

۳۰۱۸- ئەبو قیلابە دەگێڕێتەووە لە ئەنەسی کۆری مالیکەووە ﷺ کۆمەڵی کەس لە هۆزی عوکل کە هەشت کەس بوون هاتنە خزمەتی پیغەمبەر ﷺ. هەزبان بە دانێشتن لە مەدینەدا نەکرد^(۲)، بۆیە وتیان: ئەو پیغەمبەری خوا شیرمان بۆ پەیدا بکە (بیخۆینەووە)، فەرمووی: ((دەستم ناکەوێ بۆتان مەگەر بپۆن بگەن بەو چەند و شترەدا^(۳))). ئەوانیش روێشتن و لە میز و شیرەکانیان خواردەووە تا چاگبۆنەووە و قەڵەو بوون، وە شوانەکەیان گوشت و بە پەلە و شترەکانیان دایە پیش خۆیان و فراندیان، وە پاشگەزبوو بوونەووە دوای مسولمان بوونیان، ئەنجا هاوارکەریک هات بۆ خزمەتی پیغەمبەر ﷺ (هەوالەکە ی پێدا)، پیغەمبەریش ﷺ خەلکی نارد بە شوینیاندا خۆر زۆر بەرز نەبوو بۆوە (گرتنیان و) هیئران، ئەنجا (فەرمانی کرد) دەست و قاچیان بپین، پاشان فەرمانی کرد چەند بزماریک سوورکرانەووە چاویان پێ هەلکۆلی، وە لەبەر خۆر فری دران، داوای ئاویان دەکرد و پێیان نەدەدرا هەتا مردن.

ئەبو قیلابە دەڵێ: (ئەو کەسانە) خەلکیان گوشت و دزیان کرد و جەنگ و دوژمنایەتیان کرد لە دژی خوا و پیغەمبەرەکە، وە هەولیاندا لە زەویدا خراپە بلأویکەنەووە.

(۱) پروانە: ۲۳۳.

(۲) یان هەزبان بە ئاو و هەواو و خواردنی مەدینە نەکرد و پێیان نەدەکووت.

(۳) کە هی زەکاتن.

۱۵۳- باب

۳۰۱۹- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «قَرَصَتْ مَمْلَةٌ نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ، فَأَمَرَ بِقَرِيَةِ النَّمْلِ فَأُحْرِقَتْ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ قَرَصَتْكَ مَمْلَةٌ أَحْرَقْتَ أُمَّةً مِنَ الْأُمَمِ تُسَبِّحُ؟!»^(۱).

۱۵۳- باسیک

۳۰۱۹- ئەبو هورەیره رضي الله عنه وتی: لە پیڤه‌مبه‌ری خوام ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((میروله‌یه‌ک پیڤه‌مبه‌ریکی لە پیڤه‌مبه‌ران ﷺ گه‌ست، پیڤه‌مبه‌ره‌که‌ش فه‌رمانی کرد که شاره‌ میروله‌که‌ (بسوتینن) وسوتینرا، ئەنجا خوای گه‌وره‌ نیگای بو‌پیڤه‌مبه‌ره‌که‌ کرد (و فه‌رمووی): له‌به‌ر ئەوه‌ی میروله‌یه‌که‌ گه‌ستی ئوممه‌تیکت له‌ ئوممه‌تان سوتاند که ته‌سیحات و به‌ندایه‌تی خویان ده‌کرد)).
(خوا وه‌ک عیتاب و لۆمه‌ ئەمه‌ی پیڤه‌رموو).

۱۵۴- بابُ حَرْقِ الدُّوْرِ وَالنَّخِيلِ

۳۰۲۰- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنِي قَيْسُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: قَالَ لِي جَرِيرٌ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلَا تُرِيحُنِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ؟». وَكَانَ بَيْنَا فِي خَنْعَمَ يُسَمَّى كَعْبَةَ الْيَمَانِيَّةِ قَالَ: فَأَنْطَلَقْتُ فِي خَمْسِينَ وَمِائَةِ فَارِسٍ مِنْ أَحْمَسَ، وَكَانُوا أَصْحَابَ خَيْلٍ قَالَ: وَكُنْتُ لَا أَتُبْتُ عَلَى الْخَيْلِ، فَضَرَبَ فِي صَدْرِي حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ أَصَابِعِهِ فِي صَدْرِي وَقَالَ «اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا».

فَانْطَلَقَ إِلَيْهَا فَكَسَرَهَا وَحَرَّقَهَا، ثُمَّ بَعَثَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُخْبِرُهُ فَقَالَ رَسُولُ جَرِيرٍ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، مَا جِئْتُكَ حَتَّى تَرَكَتُهَا كَأَنَّهَا جَمَلٌ أَجُوفٌ أَوْ: أَجْرَبٌ. قَالَ: فَبَارَكَ فِي خَيْلِ أَحْمَسَ وَرِجَالِهَا خَمْسَ مَرَّاتٍ^(١).

١٥٤- باسى سوتاندنى مالان و باغى دار خورما (دروسته)

٣٠٢٠- نه بو حازيم دهلى: جهرير پيى وتم: پيغه مبهري خوا ﷺ فهرمووى پيم: ((ئهرى (بوتخانهى) زولخه له صهه له كۆل ناكه يته وه و دلخوشم ناكه يته؟)) زولخه له صهه خانووى بوتيك بوو له ناو هوژى خه سههه دا پيى دهوترا كه عبهى يه مهن^(٢)، جهرير دهلى: منيش به سهه و په نجا سواره وه له هوژى ئه حمهس كه خاوهنى ئه سپى زور بوون دمرچووم و روشتم، جهرير دهلى: من خوم نه دهگرت به سهه ئه سپه وه بويه پيغه مبهه ﷺ دهستى كيشا به سنگمدا (به جوريك) هه تا شويني په نجه كانيم به سنگم وه بينى، وه فهرمووى: ((خوايه راگيرى بكه (به سوار ولاخه كه يه وه) بيكه به رينيشاندرىكى رينيشاندر او))، نه نجا جهرير دمرچوو به رهو زولخه له صهه (و خانووه كهى پوخاند و) شكاندى و سووتاندى، پاشان كه سيكى نارد وه بو خزمه تى پيغه مبهري خوا ﷺ كه هه واله كهى پي بدات، نيرو وه كهى جهرير وتى: (ئهى پيغه مبهه) سويند به و زاتهى توى به پرستى په وانه كرد وه نه هاتووم بو خزمه تى تو هه تا نه و كاتهى كه به جييم هيشت دهتوت و شترى ناوبوشه يان و شترى گه پرى قه ترانى پياكراوه، (نه و كه سه) دهلى: پيغه مبهه ﷺ پينچ جار دوعاى فهر و بهر مكه تى بو ئه سپ و پياوه كانى هوژى ئه حمهس كرد.

(١) بروهه: ٣٠٣٦، ٣٠٧٦، ٢٨٢٢، ٤٣٥٥، ٤٣٥٦، ٤٣٥٧، ٦٠٩٠، ٦٣٣٣.

(٢) يانى كه عبهى لاي راست يان له وه لاتی يه مهن بوو.

۳۰۲۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ
 ﷺ قَالَ حَرَّقَ النَّبِيُّ ﷺ نَحْلَ بَنِي النَّضِيرِ^(۱).

۳۰۲۱- نىبنو عومەر ﷺ وتى: پىغه‌مبەر ﷺ دار خورماكانى بهنى نه‌زىرى سووتاند^(۲).

۱۵۵- بَابُ قَتْلِ النَّائِمِ الْمُشْرِكِ

۳۰۲۲- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَاءَ بْنُ أَبِي زَائِدَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ
 أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ﷺ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَهْطًا مِنَ الْأَنْصَارِ إِلَى أَبِي
 رَافِعٍ لِيَقْتُلُوهُ، فَاَنْطَلَقَ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَدَخَلَ حِصْنَهُمْ قَالَ: فَدَخَلْتُ فِي مَرْيَطٍ دَوَابٍّ لَهُمْ،
 قَالَ: وَأَغْلَقُوا بَابَ الْحِصْنِ، ثُمَّ إِنَّهُمْ فَقَدُوا حِمَارًا لَهُمْ، فَخَرَجُوا يَطْلُبُونَهُ، فَخَرَجْتُ فِيمَنْ
 خَرَجَ أَرِيَهُمْ أَنَّنِي أَطْلُبُهُ مَعَهُمْ، فَوَجَدُوا الْحِمَارَ، فَدَخَلُوا وَدَخَلْتُ، وَأَغْلَقُوا بَابَ الْحِصْنِ
 لَيْلًا، فَوَضَعُوا الْمِفْتَاحَ فِي كُوَّةٍ حَيْثُ أَرَاهَا، فَلَمَّا نَامُوا أَخَذْتُ الْمِفْتَاحَ، فَفَتَحْتُ بَابَ
 الْحِصْنِ ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَيْهِ فَقُلْتُ: يَا أَبَا رَافِعٍ، فَأَجَابَنِي، فَتَعَمَّدْتُ الصَّوْتِ، فَضَرَبْتُهُ فَصَاحَ،
 فَخَرَجْتُ ثُمَّ جِئْتُ، ثُمَّ رَجَعْتُ كَأَنِّي مُغِيثٌ فَقُلْتُ يَا أَبَا رَافِعٍ، -وَعَبَّرْتُ صَوْتِي- فَقَالَ: مَا
 لَكَ؟ لَأُمِّكَ الْوَيْلُ قُلْتُ: مَا شَأْنُكَ قَالَ: لَا أَذْرِي مَنْ دَخَلَ عَلَيَّ فَضَرَبَنِي. قَالَ: فَوَضَعْتُ
 سَيْفِي فِي بَطْنِهِ، ثُمَّ تَحَامَلْتُ عَلَيْهِ حَتَّى قَرَعَ الْعَظْمَ، ثُمَّ خَرَجْتُ وَأَنَا دَهِيْشٌ، فَأَتَيْتُ سُلَمًا
 لَهُمْ لِأَنْزِلَ مِنْهُ فَوَقَعْتُ فَوُتِثْتُ رِجْلِي، فَخَرَجْتُ إِلَى أَصْحَابِي فَقُلْتُ: مَا أَنَا بِبَارِحٍ حَتَّى
 أَسْمَعَ النَّاعِيَةَ، فَمَا بَرِحْتُ حَتَّى سَمِعْتُ نَعَايَا أَبِي رَافِعٍ تَاجِرِ أَهْلِ الْحِجَازِ. قَالَ: فَقُمْتُ
 وَمَا بِي قَلْبَةً حَتَّى أَتَيْنَا النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرْتَاهُ^(۳).

(۱) پروانه: ۲۳۲۶.

(۲) فه‌رمانى كرد به‌سووتاندنى.

(۳) پروانه: ۳۰۲۳، ۴۰۳۸، ۴۰۳۹، ۴۰۴۰.

۱۰۰- باسی کوشتنی بتهپرستی خهوتوو

۳۰۲۲- بهرائی کوری عازیب ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ چهند که سیتی نه نصاری نارد بو سهر ئه بی رافیع بو ئه وهی بیکوژن، جا پیاوی له وانه خیرا رۆشت و چوو به ژووره وه بو ناو قه لاکه یان، ئه وه که سه دهلی: رۆشتمه ئه وه جیگای و لاخیان تیدا دمه به سته وه، دهلی: ئیتر دمرگای قه لاکه یان داخست، پاشان گویدرێژکیان ون کردبوو، بویه له قه لاکه رۆشتمه دمره وه بو گویدرێژکه دهگه ران، منیش له گه ل ئه وانه ی رۆشتمه دمره وه رۆشتمه دمره وه وام نیشاندا که منیش له گه لیاندا بو گویدرێژکه دهگه رپم، ئه نجا گویدرێژکه یان دۆزیه وه، جا رۆشتمه ژووره وه منیش رۆشتمه ژووره وه، به شه ودا دمرگای قه لاکه یان داده خست و کلیله کانیان له تافیکدا دانا که من دم بین، جا کاتی خهوتن کلیله کانم هیئا و دمرگای قه لاکه م کرده وه، پاشان رۆشتم بو لای ئه بو رافیع و وتم: ئه ی ئه بو رافیع ئه ویش وه لای دامه وه، منیش به ره و دمنگه که رۆشتم^(۱) و به شمشیره که م لیما ئه ویش هاواری کرد من هاتمه دمره وه، پاشان هاتم جاریکی تر که رامه وه خۆم وا نیشاندا به هانایه وه دهچم وتم: ئه ی ئه بو رافیع دهنگی خۆم گوپی- ئه وه چیه هاوار بو دایکت وتم: چیت لی هاتوو؟ وتی: نازانم کی هاتۆته ژووره وه بو لام به شمشیر لیی دام، دهلی: شمشیره که م خسته سهر ورگی، پاشان به هه موو توانام خۆم دا به سه ری شمشیره که مدا هه تا گه شته ئیسک (ی بشتی)، پاشان دمرچووم شله ژابووم نه مدمزانی چی بکه م، جا په یزیه کیان هه بوو هاتم پێیدا دابه زم که وتمه خواره وه قاچم کوترا (و نازارم پێگه شت)، ئه وسا هاتم دمره وه بو لای هاوپیکانم و وتم: من ئیره به جی ناهیلیم هه تا گویم له هه وائی مردنی نه بیت، جا نه رۆشتم هه تا گویم له هه وائی مردنی نه بو

(۱) چونکه شۆینه که تاریک بوو.

رافیع بوو، (د میانوت) بازرگانی حیجاز بوو، ده لې: هه ستام و هیج ناته و او عه بیټکم نه بوو، که پراينه وه هه تا هاتينه وه خزمه تی پیغه مبه ر ﷺ و هه واله که مان پيدا.

۳۰۲۳- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَهْطًا مِنَ الْأَنْصَارِ إِلَى أَبِي رَافِعٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَتِيكٍ بَيْتَهُ لَيْلًا، فَقَتَلَهُ وَهُوَ نَائِمٌ^(۱).

۳۰۲۳- به پرائی کوری عازیب ر ﷺ: ده لې: پیغه مبه ری خوا ﷺ چهند که سیکی نه نصاری نارد بو (کوشتنی) نه بو رافیع، نهجا عه بدوللای کوری عه تیک به شه ودا چوو ژوورم وه بو ماله که ی و کوشتی له کاتیکدا خه وتبوو.

۱۵۶- بَابُ: لَا تَمْنُوا لِقَاءَ الصَّدُوقِ

۳۰۲۴- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ يُونُسَ الْبِرْبُوعِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَرَارِيُّ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ أَبُو النَّضْرِ مَوْلَى عَمْرِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، كُنْتُ كَاتِبًا لَهُ قَالَ: كَتَبَ إِلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى حِينَ خَرَجَ إِلَى الْحَرُورِيَّةِ فَقَرَأَهُ فَإِذَا فِيهِ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ الَّتِي لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ انْتَضَرَ حَتَّى مَالَتِ الشَّمْسُ^(۲).

۱۵۶- باسیک: ثاوات مه خوازن به دوژمن بگهن و روو به روویان ببنه وه

۳۰۲۴- سالییم نه بو نه صر که نازاد کراوی عومه ری کوری عوبه یدوللای بوو، ده لې: من نووسه ری عومه ری کوری عوبه یدوللای بووم: کاتیک دمرده چوو به ره و

(۱) پروانه: ۳۰۲۳.

(۲) پروانه: ۲۸۱۸.

حه‌روریه‌ عه‌بدوڵڵای کۆری ئه‌بو ئه‌وها نامه‌یه‌کی نووسی بۆ عومه‌ری کۆری عوبه‌یدوڵڵا منیش خویندمه‌وه، جا ئه‌مه‌ی تیدا نووسرابوو: بێگومان بێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ رۆژیک له‌و رۆژانه‌ی که‌ تیایدا به‌ دوژمن گه‌شت و رووبه‌روویان بوویه‌وه، چاوم‌روانی کرد تا خۆر له‌ ناوم‌راستی ئاسمان لایدا.

٣٠٢٥ - ثُمَّ قَامَ فِي النَّاسِ فَقَالَ: "أَيُّهَا النَّاسُ، لَا تَمْنُوا لِقَاءَ الْعَدُوِّ، وَسَلُّوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْرِبُوا، وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ" ثُمَّ قَالَ: "اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ وَهَارِمَ الْأَحْزَابِ اهْزِمْهُمْ وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ". وَقَالَ مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ: حَدَّثَنِي سَالِمٌ أَبُو النَّضْرِ كُنْتُ كَاتِبًا لِعَمَرَ بْنِ عُبَيْدٍ اللَّهِ فَاتَاهُ كِتَابُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْقٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا تَمْنُوا لِقَاءَ الْعَدُوِّ»^(١).

٣٠٢٥- پاشان له‌ ناوخه‌لکه‌که‌دا هه‌ستایه‌وه و فه‌رمووی: ((ئهی خه‌لکینه‌ ناواتی گه‌شتن به‌دوژمن مه‌خوازن، وه‌ داوای بیوه‌ی و سه‌لامه‌تی له‌ خوا بکه‌ن، به‌لام ئه‌گه‌ر پێیان گه‌شتن نه‌وه‌ ئارام بگرن و بزانی که‌ بێگومان به‌هه‌شت له‌ژێر سیبه‌ری شمشیره‌کان دایه‌))، پاشان فه‌رمووی: ((ئهی خودای دابه‌زینه‌ری قورئان، وه‌ هی‌نه‌ری هه‌وره‌کان، وه‌ تیکشکینه‌ری تاقمه‌ بی‌ باوم‌ره‌کان تیکیان بشکینه‌وه‌ و سه‌رمان بخه‌ به‌سه‌ریاندا)).

مووسای کۆری عوقبه‌ ده‌لی: سالیم ئه‌بو نه‌صر بو‌ی گێڕامه‌وه‌ وتی: من نووسه‌ری عومه‌ری کۆری عوبه‌یدوڵڵا بووم، ئه‌نجا نامه‌یه‌کی بۆ هات له‌ عه‌بدوڵڵای کۆری ئه‌بو ئه‌وهاوه‌ ﷺ گێڕایه‌وه‌ که‌ بێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ئاواتی گه‌یشتن به‌ دوژمن مه‌خوازن)).

۳۰۲۶- وَقَالَ أَبُو عَامِرٍ: حَدَّثَنَا مُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: «لَا تَمْنُوا لِقَاءَ الْعَدُوِّ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْرِبُوا».

۳۰۲۶- ئەبو عامیر دەلی: موعیرە ی کورپی عەبدوڕەحمان بۆی گێڕاینەووە لە ئەبی زینادەووە لە ئەعەرەجەووە لە ئەبو هورەیرەووە رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرەووە صلی اللہ علیہ وسلم فەرمووی: ((ئاواتی گەشتن بە دوژمن مەخوازن، بەلام ئەگەر پێیان گەشتن ئەووە خوگر بن)).

۱۵۷- بَابُ: الْحَرْبُ خُدْعَةٌ

۳۰۲۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: «هَلْكَ كِسْرَى ثُمَّ لَا يَكُونُ كِسْرَى بَعْدَهُ، وَقِصْرٌ لِيَهْلِكَ ثُمَّ لَا يَكُونُ قِصْرٌ بَعْدَهُ، وَلَتُقْسَمَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ»^(۱).

۱۵۷- باسیک: جهنگ فیل و خەڵەتاندنە

۳۰۲۷- ئەبو هورەیرە رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرەووە صلی اللہ علیہ وسلم دەگێڕێتەووە کە فەرموویەتی: ((کیسرا مرد و لەناوچوو، پاشان لە دواى ئەو کیسرایەکی تر نابێتەووە، وە بێگومان قەیسەریش لەناو دەجێت پاشان قەیسەریکی تر دوا ئەو نابێتەووە، وە بێگومان گەنجینە و سامانی هەردووکیان لە پێناوی خوادا دابەش دەکری)).

۳۰۲۸- وَسَمِيَ الْحَرْبُ خُدْعَةً^(۲).

۳۰۲۸- وە (پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم) جهنگی بە فیل و خەڵەتانندن ناوبردووە.

(۱) پروانە: ۳۱۲، ۳۱۸، ۳۳۰، ۶۶۳.

(۲) پروانە: ۳۰۲۹.

۳۰۲۹- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَصْرَمَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمَى النَّبِيُّ ﷺ الْحَرْبَ خَدْعَةً^(۱).

۳۰۲۹- نه‌بو هورمه‌یره رضي الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ جه‌نگی به‌فیل ناو هیناوه.

۳۰۳۰- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْحَرْبُ خَدْعَةٌ».

۳۰۳۰- جابیری کوری عه‌بدوللا رضي الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((جه‌نگ بریتیه‌یه له خه‌له‌تانندن و فیل کردن)).

۱۵۸- بَابُ الْكَذِبِ فِي الْحَرْبِ

۳۰۳۱- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «مَنْ لَغَبَ بِنِ الْأَشْرَفِ، فَإِنَّهُ قَدْ آذَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ؟». قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ: أَتَجِبُ أَنْ أَقْتُلَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «نَعَمْ». قَالَ: فَأَتَاهُ فَقَالَ: إِنَّ هَذَا -يَعْنِي: النَّبِيَّ ﷺ قَدْ عَنَانَا وَسَالَاتْنَا الصَّدَقَةَ، قَالَ وَأَيْضًا وَاللَّهِ لَتَمْلُئُنَّهُ قَالَ: فَإِنَّا قَدْ اتَّبَعْنَاهُ، فَتَكَرَّهُ أَنْ نَدْعُهُ حَتَّى نَنْظُرَ إِلَى مَا يَصِيرُ أَمْرُهُ قَالَ: فَلَمْ يَزَلْ يُكَلِّمُهُ حَتَّى اسْتَمَكَّنَ مِنْهُ فَقَتَلَهُ^(۲).

۱۵۸- باسی (حوکمی) درۆکردن له جه‌نگدا

۳۰۳۱- جابیری کوری عه‌بدوللا رضي الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((کی که‌عی کوری نه‌شره‌فهم له‌کۆل ده‌کاته‌وه^(۳)، چونکه به‌راستی نازاری خوا و

(۱) پروانه: ۳۰۲۸.

(۲) پروانه: ۲۵۱۰.

(۳) ده‌یکۆژیت و له‌ناوی ده‌بات.

پيغه مېره كې ۛ داوه؟)) موحه مېه دى كورې مه سله مه وتى: ئه دى پيغه مېه رى خوا حه ز ده كېت بېكوژم ؟ فه رمووى: ((به لى))، جابر ده لى: موحه مېه د روست بولاي كه عب و پيى وت: بېگومان ئه م پياوه (مه به ستى پيغه مېه رى خوا ۛ بو) ماندووى كردووين (به فه رمان و رېكاربه كانى) و داواى مال به خشين (و سه رانه) مان لى ده كات، كه عب وتى: هه روه ها له مه ولا بېزار و بېتاهه ت ده بن لى، موحه مېه د وتى: جا بېگومان ئيمه شوينى كه وتووین بويه پيمان ناخوشه وازى لى بېنين، تا بزانين كاره كې به كوئ ده كات و چى لى ديت، جابر ده لى: به رده وام فه سى له كه لدا ده كرد تا به باشى ده ستى بېيگه شت و كوشتى.

۱۵۹- بابُ الْقَتْلِ بِأَهْلِ الْحَرْبِ

۳۰۳۲- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ ۛ قَالَ: «مَنْ لِكَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ؟». فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ: أَتُحِبُّ أَنْ أَقْتُلَهُ؟ قَالَ: «نَعَمْ». قَالَ: فَأَذَنْ لِي فَأَقُولَ. قَالَ: «قَدْ فَعَلْتُ»^(۱).

۱۵۹- باسى كوشتنى كافرى جهنگى له ناكاودا

۳۰۳۲- جابر ۛ له پيغه مېره وه ۛ ده گيرېته وه كه فه رمووى: ((كى كه عبى كورې ئه شرمه م له كوژ ده كاته وه؟)) موحه مېه دى كورې مه سله مه ش وتى: پيټخوشه بېكوژم؟ فه رمووى: ((به لى))، موحه مېه د وتى: رېگه م بده هه ندى فه بكه م^(۲)، فه رمووى: ((بېگومان رېگه م دايت)).

(۱) پروانه: ۲۵۱۰.

(۲) ده رباره دى خوم و تو باواش نه بيت نه وه دى ده ليم.

۱۶۰- بابُ مَا يَجُوزُ مِنَ الْاِخْتِيَالِ وَالْحَذَرِ مَعَ مَنْ تُخْشَى مَعْرَتُهُ

۳۰۳۳ - قَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ قَبْلَ ابْنِ صَيَّادٍ، فَحَدَّثَ بِهِ فِي نَخْلٍ، فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّخْلَ، طَفِقَ يَتَّقَى بِجُدُوعِ النَّخْلِ، وَابْنُ صَيَّادٍ فِي قَطِيفَةٍ لَهُ فِيهَا رَمْرَمَةٌ، فَرَأَتْ أُمُّ ابْنِ صَيَّادٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ: يَا صَافٍ، هَذَا مُحَمَّدٌ، فَوَثَبَ ابْنُ صَيَّادٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَوْ تَرَكَتُهُ بَيْنَ»^(۱).

۱۶۰- باسی ئه‌وهی دروسته له فرو خیل، وریابوون له کهسیک که مه‌ترسی خراپه‌ی لی ده‌کرت

۳۰۳۳- عه‌بدوڵڵای کۆری عومهر رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه و ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ دهرچوو ڕوو به‌و شوێنه‌ی ئیبنو سه‌یادی لێهه، ئوبه‌یی کۆری که‌عبیشی له‌گه‌ڵدابه‌و- هه‌والی پێدرابوو که ئیبنو سه‌یاد له‌ ناو باغیکی خورما دایه- ئه‌نجا که پێغه‌مبه‌ر ﷺ ڕۆشته ناو باغه‌ خورماکه، دهرۆشت و خۆی ده‌دایه‌ پال بنی دار خورماکان، ئیبنو سه‌یادیش (پراکشابوو) پارچه‌ قه‌یغه‌یه‌کی دابه‌و به‌خویدا، له‌به‌رخۆیه‌وه ده‌می ده‌جولاند و ده‌نگیکی لێوه‌ ده‌هات، جا دایکی ئیبنو سه‌یاد پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بینی و وتی: صافی ئه‌وه موحه‌مه‌ده، ئیتر ئیبنو سه‌یادیش قه‌له‌مبازیکی داو رای کرد، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ قه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر دایکی وازی لی به‌نیایه‌ حال و ومزعی بۆ ڕوون ده‌بووه‌(بۆتان))).

۱۶۱- باب الرَّجَزِ فِي الْحَرْبِ وَرَفْعِ الصَّوْتِ فِي حَقِّ الْخُنْدَقِ

فِيهِ: سَهْلٌ وَأَنْسُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۱) وَفِيهِ يَزِيدُ، عَنْ سَلَمَةَ^(۲).

۳۰۳۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ ﷺ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَوْمَ الْخُنْدَقِ وَهُوَ يَنْقُلُ التُّرَابَ حَتَّى وَارَى التُّرَابَ شَعَرَ صَدْرِهِ -وَكَانَ رَجُلًا كَثِيرَ الشَّعْرِ- وَهُوَ يَرْجُزُ بِرَجَزِ عَبْدِ اللَّهِ:

اللَّهُمَّ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا... وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلِّينَا
فَأَنْزِلْ سَكِينَةً عَلَيْنَا... وَتَبَّتِ الْأَقْدَامُ إِنْ لَأَقَيْنَا
إِنَّ الْأَعْدَاءَ قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا... إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا
يَرْفَعُ بِهَا صَوْتَهُ^(۳).

۱۶۱- باسی هۆنراوه خویندنه‌وه له کاتی جهنگدا، وه دهنگ

به‌رزکردنه‌وه به هۆنراوه له کاتی هه‌لکه‌ندنی خه‌نه‌قدا

له‌م باسه‌دا ئهو فهرمووده‌ی سه‌هل و ئه‌نه‌س ﷺ هه‌یه که له بێ‌غه‌مبه‌رموه ﷺ گێڕاویانه‌ته‌وه^(۴). هه‌روه‌ها یه‌زید له سه‌له‌مه‌وه فهرموودمه‌یه‌کی له‌م باره‌وه‌یه گێڕاوته‌وه^(۵).

۳۰۳۴- به‌ڕا ﷺ ده‌لی: بێ‌غه‌مبه‌ری خوام ﷺ بی‌نی له‌ پۆزی غه‌زای خه‌نده‌قدا خو‌لی ده‌گۆیزایه‌وه ئه‌و‌منده‌ تو‌زای بوو بوو تو‌زمکه‌ مووه‌کانی سه‌رسنگی دا‌پۆشی‌بوو. - بێ‌غه‌مبه‌ر ﷺ که‌سیکی موو زۆر بوو- هۆنراوه‌که‌ی عه‌بدول‌لای ده‌خوینده‌وه:

(۱) پروانه: ۲۸۳۴، ۳۷۹۷.

(۲) پروانه: ۴۱۹۶.

(۳) پروانه: ۲۸۳۶.

(۴) فهرمووده‌ی سه‌هل به‌ ژماره (۳۷۹۷) دێ، دواتر باسی ده‌که‌ین که پێی گه‌شتین، وه فهرمووده‌ی ئه‌نه‌سیش به (۲۸۳۴) باسمان کردووه.

(۵) له‌ باسی غه‌زای خه‌یه‌ردا دێت به‌ژماره (۴۱۹۶).

خودایه نه‌گهر تۆ نه‌بوویتایه رینمون نه‌دمبووین.... وه زه‌کاتمان نه‌ده‌دا و نوێژمان نه‌ده‌کرد
ده‌ی که‌وابوو ئارامی برژه به‌سه‌رماندا و.... پێیه‌کانمان جیگیر بکه نه‌گهر به‌دوژمن گه‌شتین
بیکۆمان دوژمنان ده‌ستدریژیان کردۆته سه‌رمان.... نه‌گهر بیانهوئ ببیاوه‌په‌ین مل ناده‌مین.
پێغه‌مبه‌ریش ﷺ ده‌نگی به‌رز ده‌کرده‌وه (به وتنی) هوئراوه‌که.

۱۶۲- بَابُ مَنْ لَا يَثْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ

۳۰۳۵- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُمَيَّرٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ جَرِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَا حَجَبَنِي النَّبِيُّ ﷺ مُنْذُ أَسْلَمْتُ، وَلَا رَأَيْتُ إِلَّا تَبَسَّمَ فِي وَجْهِهِ ^(۱).

۱۶۲- باسی ئه‌و که‌سه‌ی به‌سه‌ر ئه‌سپه‌وه خۆی نه‌گریت

۳۰۳۵- جهرپیر ﷺ ده‌لی: له‌و رۆژده‌ی مسوڵمان بووم پێغه‌مبه‌ر ﷺ پێگری نه‌کردوه لێم بچه‌ خزه‌تی، وه هه‌ر کاتێ بینوومی له‌ روومدا زمرده‌خه‌نه‌ی کردوه.

۳۰۳۶- وَلَقَدْ شَكَوْتُ إِلَيْهِ: إِنِّي لَا أَثْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ. فَضَرَبَ بِيَدِهِ فِي صَدْرِي، وَقَالَ: «اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا» ^(۲).

(۱) پروانه: ۳۸۲۲، ۶۰۸۱.

(۲) پروانه: ۳۰۲۰.

۳۰۳۶- (جه‌ریر ده‌لی)، وه بیگومان من سکا‌لای نه‌وهم لاکرد که من خۆم ناگرم به‌سهر ئه‌سپه‌وه. جا به‌دهستی دای به سنگمداو فهرمووی: ((خوا پاگیریکه (به سواری ئه‌سپه‌که‌یه‌وه) بیکهره رینیشاندهریکی رینیشاندراو)).

۱۶۳- بَابُ دَوَاءِ الْجُرْحِ بِاخِرَاقِ الْحَصِيرِ وَغَسْلِ الْمَرَأَةِ عَنْ أَبِيهَا الدَّمِ عَنْ وَجْهِهِ، وَحَمَلِ الْمَاءِ فِي التُّرْسِ

۳۰۳۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ قَالَ: سَأَلُوا سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ السَّاعِدِيَّ رضي الله عنه: يَا أَيُّ شَيْءٍ دَوَوِي جُرْحُ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم? فَقَالَ: مَا بَقِيَ مِنَ النَّاسِ أَحَدٌ أَعْلَمَ بِهِ مِنِّي، كَانَ عَلَيَّ يَجِيءُ بِالْمَاءِ فِي ثُرْسِهِ، وَكَانَتْ -يَعْنِي فَاطِمَةُ- تَغْسِلُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ، وَأَخَذَ حَصِيرًا فَأَحْرَقَ، ثُمَّ حُشِيَ بِهِ جُرْحُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم ^(۱).

۱۶۳- باسی تیمارکردنی زام به سوتاندنی چه‌سیر (خۆ‌له‌می‌شه‌که‌ی بدرت له زامه‌که)، وه ئافره‌ت خوین بشوات به روخساری باوکیه‌وه و هینانی ئاو له قه‌لغاندا

۳۰۳۷- ئه‌بو حازیم ده‌لی: پرسایریان له سه‌هلی کوری سه‌عدی ساعیدی رضي الله عنه کرد، به ج شتیک برینه‌که‌ی پیغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم درمان کرا؟ سه‌هلیش وتی: له ناو خه‌لکدا (هاوه‌لاند) که‌سێک نه‌ماوه له من شاره‌زاتر له‌و باره‌یه‌وه، عه‌لی له قه‌لغانه‌که‌یدا ئاوی ده‌هینا و ئافره‌ته‌که‌ش - مه‌به‌ستی فاتیمه‌ بوو- خۆینه‌که‌ی دمشۆری به‌ ده‌م و چاوی پیغه‌مبهره‌وه صلى الله عليه وسلم، جا (له لایه‌ن فاتیمه‌وه) پارچه‌ چه‌سیریک هینرا و سوتینرا، خۆ‌له‌می‌شه‌که‌ی خرایه‌ سهر برینه‌که‌ی پیغه‌مبهری خوا صلى الله عليه وسلم.

۱۶۴- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ التَّنَازُعِ وَالْاِخْتِلَافِ فِي الْحَرْبِ وَعُقُوبَةُ مَنْ عَصَى اِمَامَهُ

وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَنَزَعُوا أَنْفُسَكُمْ فِي دِينِكُمْ﴾ (النِّفَال) قَالَ قَتَادَةُ الرُّيْحُ: الْحَرْبُ.

۳۰۳۸- حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ مُعَاذًا وَأَبَا مُوسَى إِلَى الْيَمَنِ قَالَ: «يَسْرًا وَلَا تُعَسِّرًا، وَبَشْرًا وَلَا تُنْفِرًا، وَتَطَاوَعًا وَلَا تَخْتِلِفًا»^(۱).

۱۶۴- باسی دوو بهرکی و راجیاییه‌ی ناپه‌سه‌نده له کاتی جه‌نگدا، وه سزادانی نهو که‌سه‌ی سه‌رپێچی پێشه‌واکه‌ی کردبیت

وه باسی نه‌م فه‌رمایشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (وه جیاواز مه‌بن و دوو به‌ره‌کی مه‌که‌ن به‌هویه‌وه بشکین و لاوازیبن و هیزتان بر‌وا و نه‌مین). فه‌تاده ده‌لی: (الرَّيْحُ) واته: جه‌نگ.

۳۰۳۸- سه‌عیدی کۆری نه‌بو بورده له باوکیه‌وه، نه‌ویش له باپیری‌وه ده‌گیرپێته‌وه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ مو‌عاز و نه‌بو مووسای نارد بو یه‌مه‌ن و فه‌رمووی پێیان: ((ناسانکاربن و گرانکار مه‌بن، وه مژده‌مه‌ربن تۆقینه‌رمه‌بن، له‌گه‌ل یه‌که‌تر بگۆنجین و جیاواز مه‌بن)).

۳۰۳۹- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: قَالَ: جَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى الرَّجَالِ يَوْمَ أُحُدٍ -وَكَانُوا خَمْسِينَ رَجُلًا- عَهْدَ

اللّٰهُ بْنُ جَبْرِ فَقَالَ: «إِنْ رَأَيْتُمُونَا تَخْطِفُنَا الطَّيْرُ، فَلَا تَبْرَحُوا مَكَانَكُمْ هَذَا حَتَّى أُرْسَلَ إِلَيْكُمْ، وَإِنْ رَأَيْتُمُونَا هَزَمْنَا الْقَوْمَ وَأَوْطَأْنَاهُمْ فَلَا تَبْرَحُوا حَتَّى أُرْسَلَ إِلَيْكُمْ» فَهَزَمُوهُمْ. قَالَ: فَأَنَا وَاللّٰهِ رَأَيْتُ النِّسَاءَ يَشْتَدِدْنَ قَدْ بَدَتْ خَلَائِلُهُنَّ وَأَسْوَفُهُنَّ رَافِعَاتٍ ثِيَابَهُنَّ، فَقَالَ أَصْحَابُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبْرِ الْغَنِيْمَةَ -أَيَّ قَوْمٍ- الْغَنِيْمَةَ، ظَهَرَ أَصْحَابُكُمْ فَمَا تَنْتَظِرُونَ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَبْرِ أَنْسَيْتُمْ مَا قَالَ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ قَالُوا: وَاللّٰهِ لَنَأْتِيَنَّ النَّاسَ فَلَنُصَيِّرَنَّ مِنَ الْغَنِيْمَةِ. فَلَمَّا أَتَوْهُمْ صُرِفَتْ وُجُوهُهُمْ فَأَقْبَلُوا مُنْهَرِمِينَ، فَذَاكَ إِذْ يَدْعُوهُمْ الرُّسُولُ فِي أَخْرَاهُمْ، فَلَمْ يَبْقَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ غَيْرُ اثْنَيْ عَشَرَ رَجُلًا، فَأَصَابُوا مِنَّا سَبْعِينَ، وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ أَصَابَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ يَوْمَ بَدْرٍ أَرْبَعِينَ وَمِائَةً: سَبْعِينَ أَسِيرًا، وَسَبْعِينَ قَتِيلًا، فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ: أَفِي الْقَوْمِ مُحَمَّدٌ؟ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، فَنَهَاَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُجِيبُوهُ، ثُمَّ قَالَ: أَفِي الْقَوْمِ ابْنُ أَبِي قُحَافَةٍ؟ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ قَالَ: أَفِي الْقَوْمِ ابْنُ الْخَطَّابِ؟ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: أَمَّا هَؤُلَاءِ فَقَدْ قُتِلُوا. فَمَا مَلَكَ عَمْرٍ تَفْسَهُ فَقَالَ: كَذَبْتَ وَاللّٰهِ يَا عَدُوَّ اللَّهِ، إِنَّ الَّذِينَ عَدَدْتَ لِأَحْيَاءٍ كُلَّهُم، وَقَدْ بَقِيَ لَكَ مَا يَسُوءُكَ. قَالَ: يَوْمَ يَوْمَ بَدْرٍ، وَالْحَرْبُ سِجَالٌ، إِنَّكُمْ سَتَجِدُونَنِي فِي الْقَوْمِ مُثَلَّةً لَمْ أَمُرْ بِهَا، وَلَمْ تَسْؤُنِي، ثُمَّ أَخَذَ يَرْتَجِزُ: أَعْلُ هُبْلٍ، أَعْلُ هُبْلٍ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَلَا تُجِيبُونَا لَهُ؟». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا نَقُولُ؟ قَالَ «قُولُوا: اللَّهُ أَعْلَى وَأَجَلٌ». قَالَ: إِنَّ لَنَا الْعُرَى، وَلَا عُرَى لَكُمْ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَلَا تُجِيبُونَا لَهُ؟». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا نَقُولُ؟ قَالَ: «قُولُوا: اللَّهُ مَوْلَانَا وَلَا مَوْلَى لَكُمْ»^(۱).

۳۰۳۹- به‌پرائی کوری عازیب ﷺ ده‌گیریت‌هوه و ده‌لێ: له‌ روژی غه‌زای نوحودا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ عه‌بدو‌ل‌لای کوری جوبه‌یه‌ری ﷺ کرد به‌لێپرس‌راوی پیاده‌مان که په‌نجا که‌س (ی تیرهاوێژ) بوون و پێی فه‌رموون: ((ئه‌گه‌ر ئی‌مه‌تان بێنی بالنده ده‌مانفرپینیت^(۲)، ئیوه ئه‌م شوینه‌ی خۆتان به‌جیمه‌هیلن هه‌تا ده‌نیرم به‌

(۱) پ‌روانه: ۳۹۸۶، ۴۰۴۳، ۴۰۶۷، ۴۵۶۱.

(۲) واته: کوژراین له‌و ناوه‌دا لاشه‌کا‌مان که‌وتبوو قه‌ل و دال گوشته‌که‌مانی ده‌خوارد و ده‌یف‌راند.

شوینتاندا، وه ئەگەر بینیتان ئیمە دوژمنمان تیکشکاند و بەسەر لاشەکانیاندا
 رۆشتین، شۆینی خۆتان بەجیمەهیلن هەتا خۆم دمنیرم بە شۆینتاندا))، ئەنجا
 دوژمنیان شکاند. (بەرا) دەلی: جا سویند بە خوا من بەچاوی خۆم ئافرەتان (ی
 قورەیش)م دەبینی زۆر بەخیرایی رایان دەکرد پاوانە و قاجیان بەدمرەو بوو،
 پۆشاکەکانیان هەلکردبوو. ھاوړیکانی عەبدوللای کۆری جوبەیر، وتیان: ئەی
 خەلکینە (رۆژی) دەستکەوتە (رۆژی) دەستکەوتە، ھاوړیکانتان سەرکەوتن دەی
 ئیوہ چاومپروانی چی دەکەن؟ عەبدوللای کۆری جوبەیریش وتی: لەیادتان چوو
 پیغەمبەری خوا ﷺ چی فەرموو پیتان؟ وتیان: بە خوا دەرپۆین بۆ ناو خەلکەکە
 و جا بیگومان لەو دەستکەوتە بەشی خۆمان دەبەین، جا کە چوون بۆ ناو
 خەلکەکە بەرودوا پرویان وەرچەرخیئرا و بەشکاوی گەڕانەو، جا ئەو ئەو
 کاتە بوو پیغەمبەر ﷺ لە کۆتایی لەشکرەکیانەوہ بانگی دەکردن، کە تەنھا
 دوانزە کەس لە خزمەتیدا مابوون، وه دوژمن حەفتا کەسیان لیئمان شەهید کرد،
 وه پیغەمبەر ﷺ و ھاوہلانی لە جەنگی رۆژی بەدردا سەد و چلیان لە
 بتپەرستان کوشت و دیل کرد، حەفتایان دیل بوون و حەفتاشیان کوژران، جا
 ئەبو سوفیان وتی: موحەممەدنتان لەناو دایە؟ سێ جار دووبارەى کردەوہ،
 پیغەمبەر ﷺ ڕیگەى نەدان وەلامی بدمنەوہ، پاشان وتی: ئیبنو ئەبى قوحافە
 لەناوتان دایە؟ سێ جار ئەم وتەى دووبارە کردەوہ، پاشان وتی: ئیبنو
 خەتتابنتان لەناو دایە؟ سێ جار ئەم وتەى دووبارە کردەوہ، پاشان گەڕایەوہ بۆ
 لای ھاوړیکانی و وتی: وادیارە ئەوانە کوژراون، عومەر خۆى بۆ نەگیرا وتی:
 سویند بەخوا ئەى دوژمنى خوا درۆت کرد، دلنایابە ئەوانەى تۆ ناویانت هینا
 ھەموویان زیندوون، بەراستی ئەوہى تۆخەفەتبار و دلگران بکات ماوہ، (ئەبو
 سوفیان) وتی: ئەمڕۆ لەبەرانبەر رۆژی بەدر دایە جەنگیش بەنۆرمیە، بیگومان
 ئیوہ لە ناو کوژراوەکاندا لوت و گوێ برین و شیواندن دەبینن، من فەرمانم بەو

کاره نه داوه و پێشم ناخۆش نییه (که کراوه)، پاشان دهستی کرد به هۆنراوه خویندنهوه: بابلندبیت هوبهل بابلندبیت هوبهل، پێغه مبهەر ﷺ فهرمووی: ((وه لآمی نادمنه وه؟)) وتیان: ئه ی پێغه مبهری خوا بلّین چی؟ فهرمووی: ((خوا بلندتر و گهورمتره))، ئه بو سوفیان وتی: ئیمه عوززمان همیه و ئیوه عوززاتان نییه، پێغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((ئه وه وه لآمی نادمنه وه؟)) وتیان ئه ی پێغه مبهری خوا بلّین چی؟ فهرمووی: ((خوای گهوره پشتیوانی ئیمهیه ئیوه پشتیوانتان نییه)).

۱۶۵- بَابُ: إِذَا قَرَعُوا بِاللَّيْلِ

۳۰۴۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ، وَأَجْوَدَ النَّاسِ، وَأَشْجَعَ النَّاسِ، قَالَ وَقَدْ فَرَعَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ لَيْلَهُ سَمِعُوا صَوْتًا، قَالَ: فَتَلَقَّاهُمُ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى فَرَسٍ لِأَبِي طَلْحَةَ عُرِيٍّ، وَهُوَ مُتَقَلِّدٌ سَيْفَهُ فَقَالَ: «لَمْ تَرَاعُوا، لَمْ تَرَاعُوا». ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَجَدْتُهُ بَحْرًا». يَعْنِي الْفَرَسَ^(۱).

۱۶۵- باسیک: ئه گهر له شهودا خه لکی ترسان

۳۰۴۰- ئه نهس ﷺ ده لێ: پێغه مبهەر ﷺ جوانترین کهس بوو، وه به خشندهترین کهس بوو، وه نازاترین کهس بوو، شهوێک خه لکی مه دینه دهنگیکیان بیستوو ترسان، ئه نجا پێغه مبهەر ﷺ رووبه روویان هات و پێیان گهشت^(۲)، له و کاته دا به سواری ئه سپیکی ئه بو تهلهحه وه بوو به پشتی رووتی و شمشیرمه کهشی کرد بوویه ملی و فهرمووی: ((مه ترسن، مه ترسن)) پاشان فهرمووی: وهک دمیا بوو به لامه وه ((له خیراییدا)) مه بهستی ئه سپه که بوو.

(۱) بر وانه: ۲۶۲۷.

(۲) له روێشتن بو جیگای مه ترسیه که پێش ئه وان که وتبوو بو هه وāl زانی نی له ده ورو بهری مه دینه.

۱۶۱- بَابُ مَنْ رَأَى الْعَدُوَّ فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ: يَا صَبَاحَاهُ. حَتَّى يُسْمِعَ النَّاسَ

۳۰۴۱- حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ قَالَ: خَرَجْتُ مِنَ الْمَدِينَةِ ذَاهِبًا نَحْوَ الْعَابَةِ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ بِثَنِيَةِ الْعَابَةِ لَقِينِي غُلَامٌ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قُلْتُ: وَيْحَكَ! مَا بِكَ؟ قَالَ: أَخَذْتُ لِقَاحَ النَّبِيِّ ﷺ. قُلْتُ: مَنْ أَخَذَهَا؟ قَالَ: غَطَفَانُ وَفَزَارَةُ. فَصَرَخْتُ ثَلَاثَ صَرَخَاتٍ أَسَمِعْتُ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا: يَا صَبَاحَاهُ، يَا صَبَاحَاهُ. ثُمَّ انْدَفَعْتُ حَتَّى أَلْقَاهُمْ، وَقَدْ أَخَذَوْهَا، فَجَعَلْتُ أَرْمِيهِمْ وَأَقُولُ:

أَنَا ابْنُ الْأَكْوَعِ... وَالْيَوْمَ يَوْمَ الرُّضْعِ فَاسْتَنْقَذْتُهَا مِنْهُمْ قَبْلَ أَنْ يَشْرَبُوا، فَأَقْبَلْتُ بِهَا أَسُوقَهَا، فَلَقِينِي النَّبِيُّ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ الْقَوْمَ عَطَاشٌ، وَإِنِّي أَعَجَلْتُهُمْ أَنْ يَشْرَبُوا سَقِيهِمْ، فَأَبْعَثْ فِي إِثْرِهِمْ، فَقَالَ: «يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ، مَلَكَتْ فَاسْجِجْ. إِنَّ الْقَوْمَ يَقْرُونَ فِي قَوْمِهِمْ»^(۱).

۱۶۱- باسی کهسێ دوژمن ببینی ههتا له توانای دایه بهدهنگی

بهرز هاواربکات فریام کهون زوو، ههتا خه لک گوئیان لێ بێ

۳۰۴۱- یهزیدی کورێ ئه‌بو عوبه‌ید دمگیریتیه‌وه له سه‌له‌مه‌وه که بوێ گیرایه‌وه و وتی: له مه‌دینه دمرجووم به‌ره‌و غابه‌ دمرۆیستم، هه‌تا که‌یستمه‌ مله‌ی غابه‌ غولامیکی عه‌بدوهره‌حمانی کورێ عه‌وفم بێ گه‌شت (په‌شو‌کابوو). وتم: هاوار بوۆ تو چیه‌؟ وتی: وشتره‌ شیراکانی^(۲) پیغه‌مبه‌ر ﷺ دزران و بران، وتم کێ بردنی؟ وتی: (چه‌ته‌ی هۆزی) غه‌ته‌فان و فه‌زاره‌، منیش سێ جار به‌دهنگی به‌رز هاوارم کرد فریاکه‌ون فریاکه‌ون، له‌م سه‌ری مه‌دینه بوۆ نه‌و سه‌ری مه‌دینه‌م ناگاردار کرد و دام به‌ گوئیاندا، پاشان تیم ته‌هان زوور به‌خیرایی (دوایان که‌وتم) هه‌تا بگه‌م پێیاندا که بیگومان وشتره‌کانیان بردبوو، منیش ده‌ستم کرد به‌تیر

(۱) بروانه: ۴۱۹۴.

(۲) شیراکان: کۆی شیرایه‌ واته‌ نازه‌تیک شیرێ هه‌بیت که له باسه‌که‌دا مه‌به‌ست پێی ئه‌و وشترانه‌ بوو شیریان هه‌بوو.

تیکرتنیان و له‌گه‌لیدا دهموت: من سه‌له‌می کورێ نه‌کو‌ده‌خ نه‌م‌پۆ پۆزی تیا‌چونی نام‌ه‌رده‌، ئیت‌ر و شتره‌کانم پزگارکرد له‌ ده‌ستیان پێش نه‌وه‌ی ئاو بخۆنه‌وه‌، نه‌ن‌جا به‌ره‌و مه‌دینه‌ لی‌م خورپین و گه‌رامه‌وه‌، جا پێغه‌م‌به‌ر ﷺ به‌ من گه‌یش‌ت وتم: نه‌ی پێغه‌م‌به‌ری خوا نه‌و چه‌تانه‌ زۆر تینوون من نه‌مه‌یش‌ت ئاو‌ه‌که‌یان بخۆنه‌وه‌، بۆیه ه‌یزیک بنیره به‌دوایاندا، پێغه‌م‌به‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌ی کورپ نه‌کو‌ده‌خ زāl بوویت به‌سه‌ریاندا لی‌بور‌دنت هه‌بێ، بیکۆمان نه‌وان ئیستا له‌ناو ه‌ۆزی خۆیاندا میوانداری ده‌کرین)).

۱۶۷- بَابُ مَنْ قَالَ: خُذْهَا، وَأَنَا ابْنُ فَلَانٍ

وَقَالَ سَلَمَةُ: خُذْهَا، وَأَنَا ابْنُ الْأَكْوَعِ^(۱).

۳۰۴۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ الْبَرَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا أَبَا عُمَارَةَ، أَوْلَيْتُمْ يَوْمَ حُنَيْنٍ؟ قَالَ الْبَرَاءُ وَأَنَا أَسْمَعُ: أَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَمْ يُولَّ يَوْمَئِذٍ، كَانَ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ آخِذًا بِعِنَانٍ بَغْلَتِهِ، فَلَمَّا غَشِيَهُ الْمُشْرِكُونَ نَزَلَ، فَجَعَلَ يَقُولُ: "أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ... أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ" قَالَ فَمَا رَأَيْ مِنَ النَّاسِ يَوْمَئِذٍ أَشَدَّ مِنْهُ^(۲).

۱۶۷- باسی ئه‌و که‌سه‌ی وتی: ئه‌و تیره‌ بگه‌ (۳) و من

کورپ فلانه‌ که‌سم

سه‌له‌مه‌ وتی: ئه‌و تیره‌ بگه‌ و من کورپ نه‌کو‌ده‌م.

(۱) پروانه: ۳۰۴۱.

(۲) پروانه: ۲۸۶۴.

(۳) ئه‌و تیره‌ی بۆم ه‌اویشتی.

۳۰۴۲- ئه‌بو ئیسه‌حاق ده‌لی: پیاویک پرسیری له‌ به‌را کرد ﷺ و وتی: ئه‌ی ئه‌بو عوماره له‌ رۆژی غه‌زای حونه‌یندا ئیوه‌ هه‌له‌اتن؟ منیش گویم لێ بوو به‌را وتی: به‌لام پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌و رۆژهدا هه‌له‌نه‌هات، ئه‌بو سوفیانی کۆری حاریس هه‌وساری^(۱) ئیستره‌ ماچه‌که‌ی گرتبوو، جا کاتێ بته‌رستان دابارین به‌سه‌ریدا و ده‌وریاندا له‌ ئیستره‌که‌ی دابه‌زی ده‌ستی کرد به‌ وتنی: ((من پێغه‌مبه‌رم (به‌راستی) درۆ نییه‌ من کۆره‌زای عه‌بدولوتته‌لیبم))، به‌را وتی: جا له‌و رۆژهدا له‌و حاله‌ته‌ سه‌خت تر نه‌بینراوه‌ که‌ به‌سه‌ر ئه‌و خه‌لکه‌دا هات.

۱۶۸- باب: إِذَا نَزَلَ الْعَدُوُّ عَلَى حُكْمِ رَجُلٍ

۳۰۴۳- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ -هُوَ ابْنُ سَهْلٍ بْنِ حُنَيْفٍ- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ﷺ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ بَنُو قُرَيْظَةَ عَلَى حُكْمِ سَعْدٍ -هُوَ ابْنُ مُعَاذٍ- بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَكَانَ قَرِيبًا مِنْهُ، فَجَاءَ عَلَى جِمَارٍ، فَلَمَّا دَنَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ». فَجَاءَ فَجَلَسَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهُ: «إِنَّ هَؤُلَاءِ نَزَلُوا عَلَى حُكْمِكَ». قَالَ: فَإِنِّي أَحْكُمُ أَنْ تُقْتَلَ الْمُقَاتِلَةُ، وَأَنْ تُسَبَى الدُّرْيَةُ. قَالَ: «لَقَدْ حَكَمْتَ فِيهِمْ بِحُكْمِ الْمَلِكِ»^(۲).

۱۶۸- باسیک: ئه‌گه‌ر دوژمنه‌ کان به‌بریارێ پیاویک (له‌ مسولمانان) رازیبوون

۳۰۴۳- ئه‌بو سه‌عیدی خودری ﷺ کاتێ به‌نو قورمیزه‌ به‌بریارێ سه‌عد- که‌ ئه‌و کۆری موعازه‌- ﷺ رازی بوون پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ناردی به‌دوایدا-

(۱) هه‌وسار بۆ هیتسر به‌کاردیت، په‌شۆ و جله‌ و بۆ ئه‌سپ و ماین به‌کاردیت.

(۲) پروه‌انه: ۳۸۰۴، ۴۱۲۱، ۶۳۶۲.

سعد شوينه‌كه‌ي له پيغه‌مبه‌روه ﷺ نزيك بوو^(۱) - نينجا به‌سواري
گويدريژيک هات، جا كه نزيك بوويه‌وه پيغه‌مبه‌ري خوا ﷺ فهرمووي:
((هه‌ستن به‌پيري گه‌وره‌كه‌تانه‌وه))، سه‌عديش هات لاي پيغه‌مبه‌ري خوا
ﷺ دانېشت، نه‌ويش فهرمووي پټي: ((بيگومان نا ئه‌مانه به‌برياري تو
رازيبوون))، سعد وتي: ده‌ي من بريار دده‌م جه‌نگه‌ره‌كانيان بكوژرين و
ژن و مناله‌كانيشيان بكرين به‌كويله. پيغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووي: ((به‌راستي
به‌برياري خوا بريارت دهربرميان دا)).

۱۶۹- بابُ قَتْلِ الْأَسِيرِ وَقَتْلِ الصَّبْرِ

۳۰۴۴- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ
رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَامَ الْفَتْحِ وَعَلَى رَأْسِهِ الْمَغْفَرُ، فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ إِنَّ ابْنَ
خَطْلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ، فَقَالَ: «اقْتُلُوهُ»^(۲).

۱۶۹- باسی (حوکمی) کوشتنی دیل، وه کوشتن به‌ده‌ست و قاچ به‌ستراوی

۳۰۴۴- نه‌نه‌سی کورې مالیک ﷺ ده‌گيرپټه‌وه كه پيغه‌مبه‌ري خوا ﷺ سالي
نازادکردني مه‌ککه پوشته ناو شاري مه‌ککه کلاوي ناسني له سه‌ردا بوو، جا كه
له سه‌ري دايکه‌ند پياويک هات وتي: بيگومان ئيبنو خه‌تل ده‌ستي گرتووه
به‌داميني که‌عبه‌وه، فهرمووي: ((بيکوژن)).

(۱) چونکه پيشتېر بريندار بوو بوو.

(۲) پروانه: ۱۸۴۶.

١٧٠- باب: هل يستأسر الرجل؟ ومن لم يستأسر، ومن ركَعَ

رَكَعَتَيْنِ عِنْدَ الْقَتْلِ

٣٠٤٥- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ أَبِي سُفْيَانَ بْنِ أَسِيدِ بْنِ جَارِيَةَ الثَّقَفِيِّ - وَهُوَ حَلِيفٌ لِبَنِي زُهْرَةَ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ أَبِي هُرَيْرَةَ - أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَشْرَةَ رَهْطٍ سَرِيَّةً عَيْنًا، وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ عَاصِمَ بْنَ ثَابِتِ الْأَنْصَارِيِّ جَدَّ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ، فَاذْطَلَقُوا حَتَّى إِذَا كَانُوا بِالْهَدَاةِ وَهُوَ بَيْنَ عُسْفَانَ وَمَكَّةَ ذُكِرُوا لِحَيٍّ مِنْ هَذَلٍ يُقَالُ لَهُمْ: بَنُو لِحْيَانَ، فَتَقَرَّوْا لَهُمْ قَرِيبًا مِنْ مِائَتَى رَجُلٍ، كُلُّهُمْ رَامٍ، فَاقْتَصَوْا آثَارَهُمْ حَتَّى وَجَدُوا مَا كُلُّهُمْ تَمَرًا تَزَوَّدُوهُ مِنَ الْمَدِينَةِ فَقَالُوا: هَذَا تَمَرٌ يَثْرَبُ. فَاقْتَصَوْا آثَارَهُمْ، فَلَمَّا رَأَوْهُمْ عَاصِمٌ وَأَصْحَابُهُ لَجُّوا إِلَى فَذَقِدٍ، وَأَخَاطَ بِهِمُ الْقَوْمَ فَقَالُوا لَهُمْ: انْزِلُوا وَأَعْطُونَا بِأَيْدِيكُمْ، وَلَكُمْ الْعَهْدُ وَالْمِيثَاقُ، وَلَا نَقْتُلُ مِنْكُمْ أَحَدًا. قَالَ عَاصِمُ بْنُ ثَابِتٍ أَمِيرُ السَّرِيَّةِ: أَمَا أَنَا فَوَاللَّهِ لَا أَنْزِلُ الْيَوْمَ فِي ذِمَّةِ كَافِرٍ، اللَّهُمَّ أَخْبِرْ عَنَّا نَبِيَّكَ. فَرَمَوْهُمْ بِالنَّبْلِ، فَقَتَلُوا عَاصِمًا فِي سَبْعَةٍ، فَنَزَلَ إِلَيْهِمْ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ بِالْعَهْدِ وَالْمِيثَاقِ، مِنْهُمْ حُبَيْبُ الْأَنْصَارِيِّ وَابْنُ دَثَنَةَ وَرَجُلٌ آخَرٌ، فَلَمَّا اسْتَمَكَّنُوا مِنْهُمْ أَطْلَقُوا أَوْتَارَ قِسِيِّهِمْ فَأَوْتَقَوْهُمْ فَقَالَ الرَّجُلُ الثَّالِثُ هَذَا أَوَّلُ الْغَدْرِ، وَاللَّهِ لَا أَصْحَبُكُمْ، إِنَّ فِي هَؤُلَاءِ لَأَسُوءَ. يُرِيدُ الْقَتْلَى، فَجَرَّرُوهُ وَعَالَجُوهُ عَلَى أَنْ يَصْحَبَهُمْ فَأَبَى فَقَتَلُوهُ، فَاذْطَلَقُوا بِحُبَيْبٍ وَابْنِ دَثَنَةَ حَتَّى بَاعَوْهُمَا بِمَكَّةَ بَعْدَ وَقْعَةِ بَدْرٍ، فَأَبْتَعَ حُبَيْبًا بَنُو الْحَارِثِ بْنِ عَامِرٍ بْنِ تَوْفَلٍ بْنِ عَبْدِ مَنَافٍ، وَكَانَ حُبَيْبٌ هُوَ قَتَلَ الْحَارِثَ بْنَ عَامِرٍ يَوْمَ بَدْرٍ، فَلَبِثَ حُبَيْبٌ عِنْدَهُمْ أَسِيرًا، فَأَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عِيَّاضٍ أَنَّ بِنْتَ الْحَارِثِ أَخْبَرَتْهُ أَنََّّهُمْ حِينَ اجْتَمَعُوا اسْتَعَارَ مِنْهَا مُوسَى يَسْتَحِدُّ بِهَا فَأَعَارَتْهُ، فَأَخَذَ ابْنًا لِي وَأَنَا غَافِلَةٌ حِينَ أَتَاهُ قَالَتْ فَوَجَدْتُهُ مُجْلِسَهُ عَلَى فَخِذِهِ وَالْمُوسَى بِيَدِهِ، فَفَزِعْتُ فَرَزَعَةً عَرَفَهَا حُبَيْبٌ فِي وَجْهِهِ فَقَالَ تَخَشَّيْنِ أَنْ أَقْتُلَهُ؟ مَا كُنْتُ لِأَفْعَلَ ذَلِكَ. وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ أَسِيرًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ حُبَيْبٍ، وَاللَّهِ لَقَدْ وَجَدْتُهُ يَوْمًا يَأْكُلُ مِنْ قِطْفِ عِنَبٍ فِي يَدِهِ، وَإِنَّهُ لَمَوْتَقٌ فِي الْحَدِيدِ، وَمَا بِمَكَّةَ مِنْ تَمَرٍ. وَكَانَتْ تَقُولُ: إِنَّهُ لِرِزْقٍ مِنَ اللَّهِ رَزَقَهُ حُبَيْبًا، فَلَمَّا خَرَجُوا مِنَ الْحَرَمِ لِيَقْتُلُوهُ فِي الْحِلِّ، قَالَ لَهُمْ حُبَيْبٌ: ذَرُونِي أَرْكَعَ رَكَعَتَيْنِ. فَتَرَكُوهُ، فَكَرَعَ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ قَالَ: لَوْلَا أَنْ تَطْنُوا أَنَّ مَا بِي جَزَعٌ لَطَوَّلْتُهَا اللَّهُمَّ أَحْصِهِمْ عَدَدًا،

وَلَسْتُ أَبَالِي حِينَ أُقْتَلُ مُسْلِمًا... عَلَى أَيِّ شَيْءٍ كَانَ لِلَّهِ مَضَرَعِي
وَذَلِكَ فِي ذَاتِ الْإِلَهِ وَإِنْ يَشَأْ... يُبَارِكْ عَلَى أَوْصَالِ شُلُوِّ مُمَزَّعٍ
فَقَتَلَهُ ابْنُ الْحَارِثِ، فَكَانَ حُبِيبٌ هُوَ سَنَ الرَّكْعَتَيْنِ لِكُلِّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ قُتِلَ صَبْرًا، فَاسْتَجَابَ
اللَّهُ لِعَاصِمِ بْنِ ثَابِتٍ يَوْمَ أُصِيبَ، فَأَخْبَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَصْحَابَهُ خَبَرَهُمْ وَمَا أُصِيبُوا، وَبَعَثَ
نَاسٌ مِنْ كُفَّارِ قُرَيْشٍ إِلَى عَاصِمٍ حِينَ حَدَّثُوا أَنَّهُ قُتِلَ لِيُؤْتُوا بِشَيْءٍ مِنْهُ يُعْرِفُ، وَكَانَ قَدْ
قَتَلَ رَجُلًا مِنْ عَظَمَائِهِمْ يَوْمَ بَدْرٍ، فَبِعِثَ عَلَى عَاصِمٍ مِثْلَ الظَّلَّةِ مِنَ الدَّبْرِ، فَحَمَتُهُ مِنْ
رَسُولِهِمْ، فَلَمْ يَقْدِرُوا عَلَى أَنْ يَقْطَعَ مِنْ لَحْمِهِ شَيْئًا^(۱).

۱۷۰- باسیک: ئایا مسولمان خوڤی رادهستی دوژمن کات

دیل کریت؟ وه (حوکمی) که سیک رازی نه بی دیل کریت،

وه نهو که سهی له کاتی کوشتنیدا دوو رکات نوێژ بکات

۳۰۴۵- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه مبه‌ری خوا ﷺ ده چه‌کداری نارد بۆ
سوسه‌کردن و زانینی هه‌والی دوژمن، عاصیمی کوری سابیتی نه‌نصارپی کرده
سه‌رگرده‌یان- که باپه‌ره‌ی عاصیمی کوری عومه‌ره- نه‌نجا (له مه‌دینه) دهرچوون
هه‌تا گه‌یشه‌ هه‌دمه‌ت- که جی‌گایه‌که له نیوان عوسفان و مه‌که‌دا- هه‌والی ئەم
چه‌کدارانه‌ درابوو به تیرمه‌یه‌ک له هۆزی هوزمیل که پێیان ده‌وترا به‌نو لیحیان،
نزیکه‌ دوو سه‌د پیاوی ئەو تیرمه‌یه‌ که هه‌موویان تیره‌اوێژ بوون دهرچوون
بۆیان، جا شوێن پێیان هه‌لگرتن هه‌تا (له جی‌گایه‌کدا) ناوکی ئەو خورمایه‌ی
خواردبوویان دۆزیانه‌وه که له مه‌دینه هینابووین له‌گه‌ڵ خۆیان، وتیان ئەم
ناوکه‌ هی خورمای مه‌دینه‌یه، ئیتر شوێن پێیان هه‌لگرتن (نزیکیان بوونه‌وه)،
جا که عاصیم و هاوڕێکارنی نه‌وانیان بینی په‌نایان برده‌ ته‌پۆلکه‌ و به‌رزاییه‌ک،
کافره‌کانیش چوارده‌وریان دان و پێیان وتن و مرنه‌خواره‌وه و خۆتان بدمن

(۱) بروهانه: بروهانه: ۳۹۸۹، ۴۰۸۶، ۷۴۰۲.

بەدمستەوه، وادە و پەیمانتان دەمدەینى گەستان نەکوژین، عاصیمی کورپی سابیت
 کە لیپرسراوی چەگدارەکان بوو وتی: من بەش بەحالی خۆم سویند بەخوا من
 ئەمڕۆ بەوادە و پەیمانی کافر باوەڕ ناکەم، خواپە ھەوالمان بدە بە
 پیغەمبەرەکەت، نیتەر تیربارانیان کردن، جا بەعاصیمەوه ھەوت کەسیان لى
 کوشتن، پاشان سى کەسیان بەوادە و پەیمانی کافران ھاتنە خوارەوه خۆیان دا
 بەدمستەوه، کە خوبەیبی ئەنصارى و ئیبنو دەسینە و پیاویکی تر بوون، جا کە
 چنگیان لییان گیر بوو (و کەوتنە ژێر دەستیان) ژى گەوانەکانیان کردنەوه و
 توند بەژێکان بەستیاننەوه، پیاوہ سى یەمەکە وتی: ئەمە سەرمتای ناپاکییە،
 سویند بەخوا من لەگەڵتان نایەم، بیگومان ئا لەوانەدا- مەبەستی شەھیدەکان
 بوو- سەرمەشقی ھەيە بو من، جا رایان کیشا و ھەولیان لەگەڵدا کە لەگەڵیان
 بپروات بەلام نەرۆشت، بۆیە کوشتیان، ئەنجا خوبەیب و ئیبنو دەسینەیان برد
 ھەتا لە مەککە فرۆشتنیان، ئەمە دوا جەنگی بەدر بوو، ئەنجا کورانی حاریسی
 کورپی عامیری کورپی نەوفەلى کورپی عەبدولەناف خوبەیبیان کړی، چونکە
 خوبەیب لە جەنگی بەدردا حاریسی کورپی عامیری کوشت بوو، نیتەر خوبەیب
 بەدیلى لایان مایەوه (زۆھرى) دەلى: عوبەیدوللای کورپی عیاز بۆی گێراومەوه:
 کە کچی حاریس بۆی گێراومەوه کە ئەوان کۆبوونەوه و بریاراندا (بیکوژن)،
 (خوبەیب) داواى موسیكى لەو کچە کردووه مووی بەرى پى بتاشیت ئەویش
 پى داوہ: جا خوبەیب کورپى منى گرتبوو لە کاتیکیدا من لى بى ناگابووم،
 کورپەکە پۆشتبوویە لای خوبەیب، ئەو ئافرمتە دەلى: دیم کورپەکەمى لەسەر
 رانی دانیشان دوو و مووسەگەیشی بەدمستەوہیە، بۆیە ترسیکی زۆرم لى نیش،
 خوبەیب لە رووخسارمدا ھەستی پیکرد و زانى، وتی: دەترسى بیکوژم؟ من
 کارى وا ناکەم، (ئەو کچە دەلى): سویند بەخوا ھىج دیلیکم نەدیووه لە
 خوبەیب چاکتر بیت، سویند بەخوا رۆژیکیان بینیم بۆشیکى تری بەدمستەوه

بوو لی دهخوارد، کۆت و زنجیریش کرابوو لهو کاتهشدا هیچ میومهک له مهککهدا نهبوو. وه ئهو کچه دهیوت: بئگومان ئهو تری یه رۆزییهک بوو له لایهن خواوه به خوبهیبی دابوو، جا کاتی له ههرهم بردیانه دهرهوه تا له دهرهوهی ههرهم بیکۆزن، خوبهیب پی وتن: لیم گهرین با دوو رکات نوێز بکهه. ئهوانیش لی گهران و دوو رکات نوێزی کرد، پاشان وتی: له بهر ئهوه نهبوویه وا گومان ببهن له مردن دهرسم نوێزهکهه درێژ دهردهوه، خوایه ههموویان له ناوبه ریت تاقیان نه هیلت گرنه نییه بهلامهوه کاتی بهمسولمانی دهکۆزیم بهههر لایهکهدا بکهومه زهوی، مادام مردنهکهه له پیناو خوایه، ئهو کۆشتنهش له بهر خوایه (و پاداشتی لای ئهوه)، ئهگهر بیهوی فهر و بهرهکهت دهخاته ئهنامه پارچه پارچه کراوهکانهوه.

جا کۆریکی حاریس خوبهیبی کۆشت، ئیتر خوبهیب یهکهه کهس بوو دوو رکات (نوێزی سونهتی) داهینا بۆ ههموو مسولمانیک که به کۆت و زنجیرکراوی بکۆزیت، خواش دوعاکهی عاصیمی کۆری سابتی گیرا کرد که له رۆزی شههید بوونیدا کردی (پیش شههیدبوونی)، ئهجا پیغه مبهه ﷺ ههوالهکهیانی که چیان به سههر هاتوو گێرایهوه بۆ هاوهلانی، جا کهسانیک له کافرانی قورمیش که ههوالیان پیدرا عاصیم شههید بوو، خه لکانیکیان نارد تا بچن بهشیک له لاشهکهی عاصیم بینن بزائن ئهوه، چونکه عاصیم له غهزای بهدردا کهسیکی زۆر گهورمیانی کۆشتبوو، بهلام (خوای گهوره) پورمیه ههنگ (یان زهردهواله) وهک ههور ناردبوویه سههر لاشهکهی، وه پاراستی له نیراوهکهی قورمیش، بۆیه نهیانتوانی یهک پارچه گوشت له لاشه بکهنهوه.

۱۷۱- بَابُ فَكَاکِ الْأَسِيرِ

فِيهِ عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۳۰۴۶- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فُكُّوا الْعَانِيَّ-يَعْنِي الْأَسِيرَ- وَأَطْعِمُوا الْجَائِعَ وَعَوِّدُوا الْمَرِيضَ»^(۱).

۱۷۱- باسی نازادکردنی دیل

لهم باسه‌دا فه‌رمووده‌ی ئه‌بو موسا ﷺ هه‌یه که له پیغه‌مبه‌رموه ﷺ گیراویه‌تیه‌وه.

۳۰۴۶- ئه‌بو موسا ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((دیل نازاد بکه‌ن^(۲) و برسی تیر بکه‌ن (خواردنی پیدهن) و سه‌ردانی نه‌خوش بکه‌ن)).

۳۰۴۷- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا مُطَرِّفٌ، أَنَّ عَامِرًا حَدَّثَهُمْ، عَنْ أَبِي جَحِيفَةَ ﷺ قَالَ: قُلْتُ لِعَلِيِّ ﷺ: هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ مِنَ الْوَحْيِ إِلَّا مَا فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ قَالَ: وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ مَا أَعْلَمُهُ إِلَّا فَهَمَّا يُعْطِيهِ اللَّهُ رَجُلًا فِي الْقُرْآنِ، وَمَا فِي هَذِهِ الصَّحِيفَةِ. قُلْتُ: وَمَا فِي الصَّحِيفَةِ؟ قَالَ: الْعَقْلُ، وَفَكَاكُ الْأَسِيرِ، وَأَنْ لَا يُقْتَلَ مُسْلِمٌ بِكَافِرٍ^(۳).

۳۰۴۷- ئه‌بو جوچه‌یفه ده‌لی: به‌ه‌لیم ﷺ وت: ئایا شتیک له نیگاتان لایه جگه له‌وه‌ی له‌قورئانه‌که‌ی خوا دایه؟

(ه‌لی) وتی: سویند به‌و زاته‌ی تومه‌کانی ته‌فاندوو و گیانه‌به‌رانی دروست کردوو، ه‌یج نازانم جگه له‌تیکه‌یشتنیک له‌قورئان خوا دابی‌تی به‌که‌سینک،

(۱) پروانه: ۵۱۷۴، ۵۳۷۳، ۵۶۴۹، ۷۱۷۳.

(۲) له‌فه‌رمووده‌که‌دا ده‌لی: العانی - یعنی الأسیر: واته: (العانی): یانی دیل، رافه‌کاران ده‌لین: واته دیلی موسلمانان بیکرئه‌وه و نازادیان بکه‌ن. پروانه: إرشاد الساری: ۵۲۱/۶.

(۳) پروانه: ۱۱۱.

له‌گه‌ڵ ئەمه‌شی له‌م تۆماردا نووسراوه، وتم: ئەو تۆماره‌ جی تیاپه‌؟ وتی: خوینی کوژراو و ئازادکردنی دیل و ئەوه‌ی که‌ مسوڵمان له‌ به‌رانبه‌ر کافردا ناکوژرێته‌وه‌.

۱۷۲- بابُ فِدَاءِ الْمُشْرِكِينَ

۳۰۴۸- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ رِجَالًا مِنَ الْأَنْصَارِ اسْتَأْذَنُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ائْذَنْ فَلَنْتَرْكُ لِابْنِ أَخْتِنَا عَبَّاسٍ فِدَاءَهُ. فَقَالَ: «لَا تَدْعُونَ مِنْهَا دِرْهَمًا»^(۱).

۱۷۲- باسی بریتی وه‌رگرتن له‌ بته‌رستان (ی دیل کراو)

۳۰۴۸- ئەه‌سه‌ رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ چه‌ند پیاویکی ئەنصارێ مۆله‌تیان له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ خواست و وتیان مۆله‌ت بده‌ با ده‌ست هه‌لگیرن له‌ بریتی عه‌بباسی خوشکه‌زaman، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ده‌ست له‌ یه‌ك دره‌مه‌ی هه‌لناگرن))، (کاتێک به‌دیل گیرا له‌ جه‌نگی به‌دردا).

۳۰۴۹- وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: أُنِيَ النَّبِيُّ ﷺ مِمَّا لِمَنْ الْبَحْرَيْنِ، فَجَاءَهُ الْعَبَّاسُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَعْطِنِي فَإِنِّي فَادَيْتُ نَفْسِي، وَفَادَيْتُ عَقِيلًا. فَقَالَ: «خُذْ». فَأَعْطَاهُ فِي ثَوْبِهِ^(۲).

(۱) پ‌روانه: ۲۵۳۷.

(۲) پ‌روانه: ۴۲۱.

۳۰۴۹- نه نهس ﷺ دهلی: له به حرمینه وه مال و سامانیك هینرا بۆ پیغه مبه ر ﷺ، جا عه بباس هاته خزمه تی و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا مالم پی ببه خشه چونكه به راستی من بریتی خۆم داوه، وه بریتی عه قیلیشم داوه، پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی: ((بیگره))، بۆی کرده کراسه که یه وه.

۳۰۵۰- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ -وَكَانَ جَاءَ فِي أَسَارَى بَذْرِ- قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ^(۱).

۳۰۵۰- موحه ممه دی کوری جوبهیر له باوکیه وه دهگیریتته وه - که بۆ بریتی دانی دیله کانی به در هاتبوو- دهلی: گویم لئ بوو پیغه مبه ر ﷺ له نوێژی مه غریبدا (سورتهی والطور)ی ده خویند.

۱۷۳- بَابُ الْحَرْبِيِّ إِذَا دَخَلَ دَارَ الْإِسْلَامِ بِغَيْرِ أَمَانٍ

۳۰۵۱- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعَمَيْسِ، عَنْ إِيسَى بْنِ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ عَيْنٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَهُوَ فِي سَفَرٍ، فَجَلَسَ عِنْدَ أَصْحَابِهِ يَتَحَدَّثُ ثُمَّ انْقَتَلَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اطْلُبُوهُ وَاقْتُلُوهُ». فَقَتَلَهُ فَتَقَلَّه سَلْبَهُ.

۱۷۳- باسی (حوکمی) کافر ی دوژمن ته گهر بینه ناو ولاتی ئیسلامی یه وه به بئ مۆله تی پارێزگاری کردن له گیانی

۳۰۵۱- ئیاسی کوری سه له مه ی کوری نه که وه له باوکیه وه دهگیریتته وه که دهلی: جاسوسیکی بته رسته کان هات بۆ لای پیغه مبه ر ﷺ - که له سه فه ریکدا بوو-

جاسوسه‌که لای هاوه‌لانی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ دانیشت و هسه‌ی ده‌کرد، پاشان فرسه‌تی گرت و رایکرد، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ هه‌رمووی: ((بیگرن و بیکوژن))، سه‌له‌مه‌ کوشتی پیغه‌مبه‌ریش ﷺ چه‌ك وشته‌کانی دابه سه‌له‌مه.

۱۷۴- بابُ: يُقَاتِلُ عَنْ أَهْلِ الذِّمَّةِ وَلَا يُسْتَرْقُونَ

۳۰۵۲- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّانَةَ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ عَمَرَ ؓ قَالَ: وَأَوْصِيَهُ بِذِمَّةِ اللَّهِ وَذِمَّةِ رَسُولِهِ ﷺ أَنْ يُوفَى لَهُمْ بِعَهْدِهِمْ، وَأَنْ يُقَاتَلَ مِنْ وَرَائِهِمْ، وَلَا يُكَلَّفُوا إِلَّا طَاقَتُهُمْ^(۱).

۱۷۴- باسیک: جهنگ ده‌کریت بو پارێزگار ئه‌وانه‌ی سه‌رانه

ده‌دهن وه ناشکرینه کۆيله

۳۰۵۲- عه‌مپی کورپی مه‌یمون ده‌گیرێته‌وه له عومه‌ره‌وه ﷺ ده‌لی: وه نامۆزگاری (جینشینی پاش خۆم) ده‌که‌م که ناگای له په‌نای خوا و په‌نای پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ بی‌ت (مه‌به‌ستی ئه‌هلی کیتابه)، وه پابه‌ند بی‌ت به‌و په‌یمانه‌ی له‌گه‌ڵیان کراوه (بی‌باته سه‌ر و نه‌یشکێنی)، وه جه‌نگ بکات له دژی ئه‌وانه‌ی له دواپانه‌وه (واته بیانپاریزی له دوژمنه‌کانیان)، وه زیاد له توانای خۆیان داوایان لی نه‌کات.

۱۷۵- بابُ جَوَانِرِ الْوَفْدِ

۱۷۵- باسی به‌خشش دان به‌نوینه‌ران

۱۷۱- باب: هل یُسْتَشْفَعُ اِلٰی اهل الذَّمّة ؟ ومعاملتهم

۳۰۵۳- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: يَوْمُ الْخَمِيسِ، وَمَا يَوْمُ الْخَمِيسِ ثُمَّ بَكَى حَتَّى خَضَبَ دَمْعُهُ الْحَضَبَاءَ فَقَالَ اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَجَعُهُ يَوْمَ الْخَمِيسِ فَقَالَ: «اِثْنُونِي بِكِتَابٍ أَكْتُبُ لَكُمْ كِتَابًا لَنْ تَصْلُوا بَعْدَهُ أَبَدًا». فَتَنَازَعُوا وَلَا يَنْبَغِي عِنْدَ نَبِيِّ تَنَازُعَ فَقَالُوا: هَجَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. قَالَ: «دَعُونِي فَإِلَذِي أَنَا فِيهِ خَيْرٌ مِمَّا تَدْعُونِي إِلَيْهِ». وَأَوْصَى عِنْدَ مَوْتِهِ بِثَلَاثٍ «أَخْرِجُوا الْمُشْرِكِينَ مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ، وَأَجِيزُوا الْوَقْدَ بِنَحْوِ مَا كُنْتُ أُجِيزُهُمْ». وَنَسِيتُ الثَّالِثَةَ. وَقَالَ يَعْقُوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ: سَأَلْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ. فَقَالَ: مَكَّةُ وَالْمَدِينَةُ وَالْيَمَامَةُ وَالْيَمَنُ. وَقَالَ يَعْقُوبُ: وَالْعَرَجُ أَوَّلُ يَهَامَةٍ^(۱).

۱۷۱- باسیک: ئایا تکا ده‌کری بۆ ئەوانە‌ی سه‌رانه‌ ده‌ده‌ن؟

وه مامه‌له‌ کردن له‌ گه‌لیاندا

۳۰۵۳- سه‌عیدی کوردی جوبه‌یر ده‌گێڕێته‌وه‌ له‌ ئیبنو عه‌بباسه‌وه‌ رضي الله عنه ده‌لێ: پۆزی پێنج شه‌مه‌هه‌، ئای چ پۆزی بوو پۆزی پێنج شه‌مه‌هه‌^(۲)، پاشان ئیبنو عه‌بباس زۆر گریا هه‌تا به‌فرمی‌سکی ورده‌ به‌رده‌گانی به‌رده‌می ته‌رکرد و وتی: له‌ پۆزی پێنج شه‌مه‌هه‌ نه‌خۆشی و ئازاره‌که‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ زۆر گران بوو، پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رمووی: ((تینووسیکم^(۳)) بۆ بێن تا نامه‌یه‌کتان بۆ بنووسم له‌ پاش ئه‌و نامه‌یه‌ هه‌رگیز پێبازی راست و نه‌که‌ن))، به‌لام هاوه‌لان بوویه‌ ناکوکیان، له‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ریشدا نابێ ناکوکی بکری، جا هه‌ندێ وتیان: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (له‌به‌ر ئازاری

(۱) پروانه: ۱۱۴.

(۲) واته‌ پۆزێکی زۆر ناخۆش بوو.

(۳) ده‌فته‌ر و کاغه‌ز.

زۆری) هسه‌ی دهم‌پرسکیتن، هه‌رمووی: ((که‌وابوو وازم لی بینن، چونکه ئه‌وه‌ی منی تێدام زۆر چاکتره‌ له‌وه‌ی ئیوه‌ له‌ منتان ده‌وی و منی بۆ بانگ ده‌که‌ن)), جا له‌ کاتی وه‌فاتیدا سێ ئامۆزگاری کرد و هه‌رمووی: ((بتپه‌رستان له‌ دورگه‌ی عه‌ره‌ب دهرکه‌ن و وه‌ک من به‌ جوانی نوێنه‌ر به‌رێ بکه‌ن)), وه‌ ئامۆزگاری سییه‌مم له‌ بیر چوو.

یه‌عقوبی کۆری موحه‌ممهد ده‌لی: پرسیارم له‌ موغیره‌ی کۆری عه‌بدوهره‌حمان کرد دهرباره‌ی دوورگه‌ی عه‌ره‌ب (کوێ ده‌کرێته‌وه‌؟) نه‌ویش وتی: مه‌که‌هو مه‌دینه و یه‌مامه و یه‌مه‌ن.

وه‌ یه‌عقوب وتی: عه‌رج^(۱) سه‌رتای تیهامه‌یه (به‌شیکه‌ له‌ دوورگه‌ی عه‌ره‌ب).

۱۷۷- بَابُ التَّجَمُّلِ لِلْوُفُودِ

۳۰۵۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: وَجَدَ عُمَرُ حُلَّةً اسْتَبْرَقَ تَبَاعُ فِي السُّوقِ فَأَتَى بِهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ابْتَغِ هَذِهِ الْحُلَّةَ فَتَجَمَّلْ بِهَا لِلْعِيدِ وَلِلْوُفُودِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسٌ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ، أَوْ إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ». فَلَبِثَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ بِجُبَّةٍ دِيبَاجٍ، فَأَقْبَلَ بِهَا عُمَرُ حَتَّى أَتَى بِهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قُلْتُ: «إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسٌ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ أَوْ: «إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ». ثُمَّ أَرْسَلْتَ إِلَيَّ بِهَذِهِ! فَقَالَ: «تَبِعُهَا، أَوْ تُصِيبُ بِهَا بَعْضَ حَاجَتِكَ»^(۲).

(۱) عه‌رج: گوندیکه‌ حه‌فتا و هه‌شت میل له‌ مه‌دینه‌وه‌ دووره‌.

(۲) بېروانه: ۸۸۶.

۱۷۷- باسی خۆ جوانکردن^(۱) بۆ (پیشوازی کردنی) نوینەران

۳۰۵۴- ئیبنو عومەر رضی اللہ عنہ دەلی: عومەر پۆشاکێکی ئاوریشمی ئەستووری بینی لە بازاردا دەفرۆشرا، عومەریش هینای بۆ پیغەمبەری خوا ﷺ وتی: ئەى پیغەمبەرى خوا ئەم پۆشاکە بکەرە و خۆتى پى جوان بکە بۆ جەژن و پیشوازی نوینەرەکان، پیغەمبەرى خواش ﷺ فەرمووی: ((بێگومان ئەم (ئاوریشمە) پۆشاکى کەسێکە (پیاویکە) کە هیچ بەشیکی نەبێت (لە رۆژی دوایدا))، یان فەرمووی: ((بێگومان کەسێک ئەم (ئاوریشمە) لەبەر دەکات کە هیچ بەشیکی نەبێت (لە رۆژی دوایدا)، جا ئەومندەى خوا حەز بکات مایەو، پاشان پیغەمبەر ﷺ جوبەیهکی ئاوریشمینی بۆ نارد عومەر، بەو جوبەیهووە هات هەتا هاتە لای پیغەمبەرى خوا ﷺ وتی: ئەى پیغەمبەرى خوا فەرمووت: ((بێگومان ئەم (ئاوریشم)ە پۆشاکى کەسێکە کە بەشى نەبێت (لە دواپۆژدا))، یان فەرمووی: ((بێگومان کەسێک ئەم (ئاوریشم)ە لەبەر دەکات کە بەشى نەبێت لە دوا پۆژدا))، پاشان ئەم (کراسە ئاوریشمەت) ناردوووە بۆ من، ئەویش فەرمووی: ((بەفرۆشە، یان هەندى پێویستی خۆتى پى جیبهجى بکە)).

۱۷۸- باب: کَیْفَ یُعْرِضُ الْإِسْلَامُ عَلَى الصَّبِيِّ؟

۳۰۵۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ، أَنَّ عُمَرَ انْطَلَقَ فِي رَهْطٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ قَبْلَ ابْنِ صَيَّادٍ حَتَّى وَجَدُوهُ يَلْعَبُ مَعَ الْعِلْمَانِ عِنْدَ أُطَمٍ بَنِي مَعَالَةَ، وَقَدْ قَارَبَ يَوْمَئِذٍ ابْنُ صَيَّادٍ يَحْتَلِمُ، فَلَمْ يَشْعُرْ حَتَّى ضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ ظَهْرَهُ بِيَدِهِ، ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ

(۱) بە لەبەرکردنی جل و بەرگی جوان.

ﷺ: «أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟». فَنَظَرَ إِلَيْهِ ابْنُ صَيَّادٍ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ الْأَمِّيِّينَ. فَقَالَ ابْنُ صَيَّادٍ لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟ قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «أَمَنْتُ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ» قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَاذَا تَرَى؟». قَالَ ابْنُ صَيَّادٍ: يَأْتِينِي صَادِقٌ وَكَاذِبٌ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «خُلِطَ عَلَيْكَ الْأَمْرُ». قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنِّي قَدْ حَبَّأْتُ لَكَ خَبِيئًا». قَالَ ابْنُ صَيَّادٍ: هُوَ الدُّخُّ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَخْسَأُ، فَلَنْ تَعْدُوَ قَدْرَكَ». قَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ائْذَنْ لِي فِيهِ أَضْرَبُ عُنُقَهُ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنْ يَكُنْهُ فَلَنْ تُسَلِّطَ عَلَيْهِ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْهُ فَلَا خَيْرَ لَكَ فِي قَتْلِهِ»^(۱).

۱۷۸- باسیک: چۆن مسوولمان بوون بۆ منداڵ پېشنیار دهکړیت؟

۳۰۵۵- عه‌بدوللای کورۍ عومەر ﷺ ده‌گیرپتته‌وه: که عومەر و کۆمه‌لێ له هاوه‌لان له‌گه‌ڵ پېغه‌مبه‌ردا ﷺ رۆیشتن به‌ره‌و نه‌و شوینه‌ی ئیبنو سه‌ییادی^(۲) لێیه، هه‌تا بینیان لای قه‌لای به‌نی مه‌غاله له‌گه‌ڵ منداڵاندا یاری ده‌کات، له‌و کاته‌دا ئیبنو سه‌ییاد نزیک بانگ بوون بوو بوویه‌وه، هه‌ستی نه‌کرد پێمان هه‌تا پېغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ دوایه‌وه به‌ده‌ستی مالمی به‌ پشتیدا، پاشان فه‌رمووی (به‌ ئیبنو سه‌ییاد): ((شایه‌تی دهمدی که من پېغه‌مبه‌ری خوام؟)) ئیبنو سه‌ییادیش ته‌ماشای پېغه‌مبه‌ری ﷺ کرد و وتی: شایه‌تی دهمدم که تۆ پېغه‌مبه‌ری نه‌خوینده‌واره‌کانی. ئه‌نجا ئیبنو سه‌ییاد وتی: به‌ پېغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌ی تۆ شایه‌تی دهمدیت که من پېغه‌مبه‌ری خوام؟ پېغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی پێی: ((باوهرم هه‌یه به‌خوا و به‌ پېغه‌مبه‌رانی))، ئه‌نجا پېغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((چ جوړه خه‌ویک ده‌بینی؟)) ئیبنو سه‌ییاد وتی: خه‌وی راست و خه‌وی درۆش ده‌بینم، پېغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((سه‌رت لێ شیوینراوه؟)) پېغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بێگومان من شتیکم له‌ دلما شاردۆته‌وه بۆت جیهه؟)) ئیبنو سه‌ییاد وتی:

(۱) بروانه: ۱۳۵۴.

(۲) ئیبنو سه‌یاد: منداڵێکی جوله‌که‌ بوو، هه‌ندێ ده‌لێن: له‌ هۆزی نه‌جاره.

(الدُّخْ) ه. پیڤه‌مبه‌ری ﷺ فه‌رمووی: ((بێ‌دەنگ به‌ تۆ له‌ پله‌ی خۆت (که‌ هاتجیه‌تیه‌) تیپه‌ر ناکه‌یت (ئه‌وه‌ی په‌نه‌انه‌ نایزانیت))، ئه‌نجا عومه‌ر ﷺ وتی: ئه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ لێم گه‌رێ با بده‌م له‌ گه‌ردنی، پیڤه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر (ده‌ججال) خۆی بێت ئه‌وه‌ تۆ ناتوانی بیکۆژی و زال ببیت به‌سه‌ریدا، وه‌ ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌یش نه‌بی که‌لکێک له‌ گوشتنیدا نییه‌)).

۳۰۵۶ - قَالَ ابْنُ عُمَرَ: انْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَبُو بَنْ كَعْبٍ يَأْتِيَانِ النَّخْلَ الَّذِي فِيهِ ابْنُ صَيَّادٍ، حَتَّى إِذَا دَخَلَ النَّخْلَ طَفِقَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَّقِي بِجُدُوعِ النَّخْلِ، وَهُوَ يَخْتَلِ ابْنُ صَيَّادٍ أَنْ يَسْمَعَ مِنْ ابْنِ صَيَّادٍ شَيْئًا قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ، وَابْنُ صَيَّادٍ مُضْطَجِعٌ عَلَى فِرَاشِهِ فِي قَطِيفَةٍ لَهُ فِيهَا رَمَزَةٌ، قَرَأَتْ أُمُّ ابْنِ صَيَّادٍ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ يَتَّقِي بِجُدُوعِ النَّخْلِ، فَقَالَتْ لِابْنِ صَيَّادٍ: أَيُّ صَافٍ-وَهُوَ اسْمُهُ- فَتَارَ ابْنُ صَيَّادٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَوْ تَرَكَتَهُ بَيْنَ»^(۱).

۳۰۵۶- سالیم ده‌لی: عه‌بدو‌ل‌لای کۆری عومه‌ر ﷺ ده‌لی: پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ پاش ئه‌و جاره‌ له‌گه‌ل ئوبه‌ی کۆری که‌عبی ئه‌نصارێ دا هه‌ردووکیان به‌ره‌و ئه‌و باخه‌ خورمايه‌ رۆیشتن که‌ ئیبنو سه‌یادی لێیه‌^(۲)، رۆیشتن هه‌تا پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ جوویه‌ ناو باخه‌که‌وه‌، پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ خۆی دهمایه‌ په‌نا‌ی فه‌دی دارخورماکان، دمیویست ئیبنو سه‌یاد ئاگای لێ نه‌بێت، شتیکی لێ ببیستی پێش ئه‌وه‌ی ئیبنو سه‌یاد ببینی، له‌و کاته‌دا ئیبنو سه‌یاد له‌سه‌ر راخه‌ره‌ قه‌یفه‌که‌ی راگشابوو و ره‌و‌رێکی لێوه‌ ده‌هات، له‌ پر دایکی ئیبنو سه‌یاد پیڤه‌مبه‌ری ﷺ بینی که‌ خۆی دهمایه‌ په‌نا‌ی فه‌دی دارخورماکان وتی: به‌ ئیبنو سه‌یاد: ئه‌ی صاف- که‌ ناوی ئیبنو سه‌یاد بوو - ئه‌وه‌ موحه‌مه‌ده‌، ئیتر ئیبنو سه‌یاد بێ‌دەنگ بوو،

(۱) بر‌وانه‌: ۱۳۵۵.

(۲) ئیبنو سه‌یاد: مند‌الێکی جوله‌که‌ بوو، هه‌ندێ ده‌لێن له‌ هۆزی نه‌جاره‌.

پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌رمووی: نه‌گه‌ر نه‌و (دایکی) لێی گه‌راهیه‌ی ڕوون دهبووێهوه).

۳۰۵۷- وَقَالَ سَالِمٌ: قَالَ ابْنُ عُمَرَ: ثُمَّ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ فِي النَّاسِ، فَأَتَنِي عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ ذَكَرَ الدَّجَالَ فَقَالَ: «إِنِّي أَنْذِرْكُمْوَهُ، وَمَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا قَدْ أَنْذَرَهُ قَوْمَهُ، لَقَدْ أَنْذَرَهُ نُوحٌ قَوْمَهُ، وَلَكِنْ سَأَقُولُ لَكُمْ فِيهِ قَوْلًا لَمْ يَقُلْهُ نَبِيٌّ لِقَوْمِهِ، تَعْلَمُونَ أَنَّهُ أَعُورٌ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعُورَ»^(۱).

۳۰۵۷- ئیبنو عومەر ﷺ ده‌لی: پاشان پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ستا له‌ ناو خه‌له‌که‌دا سوپاس و ستایشی خوای کرد به‌و جوۆری شیایو بیت، پاشان باسی ده‌ججالی کرد و هه‌رمووی: ((بێگومان من له‌ ده‌ججال ناگادارتان ده‌که‌مه‌وه (ده‌تان ترسێنم)، هه‌موو پێغه‌مبه‌ریک به‌دنیایی یه‌وه گه‌له‌که‌ی ناگادارکردۆته‌وه له‌ ده‌ججال، به‌پراستی نوح ﷺ گه‌له‌که‌ی لی ناگادار کردۆته‌وه، به‌لام به‌پراستی من له‌باره‌ی ده‌ججاله‌وه وته‌یه‌کتان پی ده‌لیم هیج پێغه‌مبه‌ریک پیش من به‌گه‌له‌که‌ی نه‌ووتوووه: ده‌زانن که ده‌ججال چاوێکی کوێره (یه‌کله‌چاوه)^(۲)، به‌لام بێگومان خوا چاوێکی کوێر نییه (یه‌کله‌چاونیه)).

۱۷۹- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ لِلْيَهُودِ: "اسْلُمُوا تَسْلُمُوا"

قَالَ الْمُقْبِرِيُّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ^(۳).

(۱) ڕوانه: ۳۳۳۷، ۳۴۳۹، ۴۴۰۲، ۶۱۷۵، ۷۱۲۳، ۷۱۲۷، ۷۴۰۷.

(۲) یه‌کله‌چاو: گیاندارێکه که چاوێکی کوێرێ. (فه‌رهه‌نگی خال: ۶۵۹)

(۳) ڕوانه: ۳۱۶۷.

۱۷۹- باسى ئهم فهرمايشتهى پيغهمبر ﷺ به جووه كان: (مسولمان بن پاريزراو ده بن)).

ئهم فهرموودميه مهقبورى دميگيرټه وه له نه بو هورميره وه. ^(۱)

۱۸۰- باب: إِذَا اسْلَمَ قَوْمٌ فِي دَارِ الْحَرْبِ وَلَهُمْ مَالٌ وَأَرْضُونَ، قَهِيَ لَهُمْ

۳۰۵۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيْنَ تَنْزِلُ غَدًا - فِي حَجَّتِهِ؟ قَالَ: «وَهَلْ تَرَكَ لَنَا عَقِيلٌ مَنْزِلًا». ثُمَّ قَالَ: نَحْنُ نَأْزِلُونَ غَدًا بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ الْمُحَصَّبِ، حَيْثُ قَاسَمْتُ قُرَيْشٌ عَلَى الْكُفْرِ». وَذَلِكَ أَنَّ بَنِي كِنَانَةَ حَالَفَتْ قُرَيْشًا عَلَى بَنِي هَاشِمٍ أَنْ لَا يُبَايِعُوهُمْ وَلَا يُتَوَوَّهُمْ. قَالَ الزُّهْرِيُّ وَالْخَيْفُ الْوَادِي ^(۲).

۱۸۰- باسيك: ئه گهر كه سانيك له ولا ټيكا كه حوكم ټييدا ئيسلامى نيبه، وه مال و سامانيان له و ولا ته دا ههيه، ئهو هه خويانه

۳۰۵۸- له ئوسامه كورى زميده وه دهلى: (له چه جكر دنه كهيدا) وتم: نهى پيغهمبرى خوا سبهينى له كوئ داده نيشيت- نه مه له چه كه يدا بوو- ؟ فهرمووى: جا بو عه قيل هيج مائيكى بو به جيلآوين؟ پاشان فهرمووى: ((ئيمه سبهينى له خهيفى بهنى كينانه كه موحه صهه بيشى بى دهلين كه له پاليدا

(۱) له باسى جزيه دا ديت به ژماره (۳۱۶۷).

(۲) پروانه: ۱۵۸۸.

هورميش سوينديان بويه كترى خوارد و پهمانيان بهست لهسهر كوفر و بى باومړى))، نه و هس له بهر نه و مېوو كه بهنى كينانه هاوپهيمانى بهست بوو له گهل هورميشدا دژى بهنى هاشم كه برپارياندا نه كړين و فروشتنيان له گهلدا بكهن، به نايان بدن و بيان گرنه خو)).

زوهري دهلى: (وَالْخَيْفُ) واته: شيو و دول.

٣٠٥٩- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رضي الله عنه اسْتَعْمَلَ مَوْلَى لَهُ يُدْعَى: هُنَيْئًا عَلَى الْحِمَى فَقَالَ يَا هُنَيْي، اضْمُمْ جَنَاحَكَ عَنِ الْمُسْلِمِينَ، وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ مُسْتَجَابَةٌ، وَأَدْخَلَ رَبُّ الصُّرَيْمَةِ وَرَبَّ الْغَنِيمَةِ، وَإِيَّايَ وَنَعَمَ ابْنِ عَوْفٍ، وَنَعَمَ ابْنِ عَفَّانَ، فَإِنَّهُمَا إِنْ تَهَلَّكَ مَا شِئْتُهُمَا يَرْجِعَا إِلَى نَخْلٍ وَزَرْعٍ، وَإِنَّ رَبَّ الصُّرَيْمَةِ وَرَبَّ الْغَنِيمَةِ إِنْ تَهَلَّكَ مَا شِئْتُهُمَا يَأْتِنِي بَيْنِيهِ فَيَقُولُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. أَفَتَارِكُهُمْ أَنَا لَا أَبَا لَكَ؟ فَالْمَاءُ وَالْكَلَأُ أَيْسَرُ عَلَيَّ مِنَ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ، وَإِنَّمَا اللَّهُ، إِنَّهُمْ لَيَرَوْنَ أَنِّي قَدْ ظَلَمْتُهُمْ، إِنَّهَا لَبِلَادُهُمْ فَقَاتَلُوا عَلَيْهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَأَسْلَمُوا عَلَيْهَا فِي الْإِسْلَامِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْلَا أَلْمَالُ الَّذِي أَحْمِلُ عَلَيْهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا حَمَيْتُ عَلَيْهِمْ مِنْ بِلَادِهِمْ شَبْرًا.

٣٠٥٩- زميدى كورى نهسليم له باوكيه وه دهگيرپتموه كه عومهرى كورى خهتتاب رضي الله عنه كويله نازادكراوئكى خوئ كه ناوى هونهيى بوو كردى به كاربهدهستى لهومرگايه كي ههدهغهكراو^(١)، وتى: نهى هونهيى: دهستت بگرموه له ستهم له مسولمانان و خوت له دوعاى ستهم ليكراو (ى مسولمانان) بپاريزه، چونكه بهراستى دوعاى ستهمليكراو گيرايه، ريگه به خاومنى وشترى كه^(٢) و مهرى كه^(١) بده بينه ژوورموه (له لهومرگاكه بخون)، وه

(١) لهومرگايه كه تايهت به نازهل و مالآتى زهكات ريگه نادرئت خه لكى تر نازهلئى تيدا بله وه پئنى.

(٢) ژماره يان تا سئ وشتر بيت.

ئاگاداری مالاتی ئیبنو عهوف و مالاتی ئیبنو عهففان به (نهیهنه لهومرگاکهوه) چونکه نهمانه نهگهر مالاتهکانیان بمریت دهگهرینهوه بۆ باخه خورما و کۆشتوکالهکهیان، بهلام خاومن ئازهل و مالاته کهمهکه نهگهر ئازهلکهکانیان بمریت مندالکانی دینی بۆ لام و دهلی: نهی پیشهواي باومرداران - واته ههژارم- دهی ئایا من وازی لی بینم باوکت بمریت^(۱) ؟ (بۆیه ریگهیان دهمه) چونکه ناو و پوش و لهومر (بهخشینی) ئاسانتره بۆ من له ئالتون و زیو، سویند بهخوا بهدلنیاپییهوه وا دهمانن من ستهمم لیکردوون، بیگومان نه زهویه ولاتی خویانه، له سهردهمی نهفامیدا له پیناویدا جهنگاون، وه له سهردهمی نیسلامیشدا لهسهر نه زهویه مسولمان بوون، وه سویند بهو زاتهی گیانی منی بهدهسته نهگهر لهبهر نهو مال و سامانه نهبووايه ولاخ (بکرم) خهنگی سواری بیی بۆ جیهاد له ریی خوادا، یهك بستم لهم ولاتهیان ههدهغه نهدهکرد.

۱۸۱- بابُ كِتَابَةِ الْإِمَامِ النَّاسِ

۳۰۶۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اَكْتُبُوا لِي مَنْ تَلَفَّظَ بِالإِسْلَامِ مِنَ النَّاسِ». فَكَتَبْنَا لَهُ أَلْفًا وَخَمْسِمِائَةَ رَجُلٍ، فَقُلْنَا: نَخَافُ وَنَحْنُ أَلْفٌ وَخَمْسِمِائَةٍ؟! فَلَقَدْ رَأَيْنَا ابْتُلِينَا حَتَّى إِنَّ الرَّجُلَ لَيُصَلِّي وَحَدَهُ وَهُوَ خَائِفٌ.

۳۰۶۰م- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ: فَوَجَدْنَاهُمْ خَمْسِمِائَةً. قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ: مَا بَيْنَ سِتْمِائَةٍ إِلَى سَبْعِمِائَةٍ.

(۱) ژمارهیان تا سێ ئازهل بیت.

(۲) نهمه دوعا لیکردنه و له ناو عهزهبهکاندا بۆ کاتی لۆمهکردن بهکاردیت.

١٨١- باسی ناو نووسینی خه‌لک له‌لایه‌ن پیشه‌واوه

٣٠٦٠- حوزەیفە ﷺ دەلی: پیغمبەر ﷺ فەرمووی: ((ناوی ئەوانەم بۆ بنووسن
کە مسوڵمان بوون)), ئیمەش ناوی ھەزار و پینج سەد پیاومان بۆ نووسی جا (لە
ناو خۆماندا) دەمان وت: ئیتر لە دوژمن بترسین کە ئیمە ھەزار و پینج سەد
کەسین؟ بەلام بەراستی خۆمان بینی تاقی کراینەو، تەنانەت پیاو بەتەنھاش
نوێزی بکرایە دەترسا (بێ بزانی تووشی زەحمەت ببی).

۳۰۶۰- هه‌مان فهرمووده ئه‌بو چه‌مه‌زه له ئه‌عه‌شه‌وه دمیگیرێته‌وه و ده‌لی: جا
دیمان بێنج سه‌د بوو.

ئەبو موعاويەش دەلى: لە نىوان شەش سەد يۆ چەوت سەد دەبوو.

٣٠٦١- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي مَعْبُدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي كُتِبْتُ فِي غَزْوَةِ كَذَا وَكَذَا، وَأَمْرَاتِي حَاجَةٌ. قَالَ: «أَزْجِعْ فَحُجَّ مَعَ أَمْرَأَتِكَ»^(١).

٣٠٦١- ئىبنو عەبباس (ر.ه.ا) دەلى: پياوڭ ھاتە خزمەتى پېغەمبەر ﷺ و وتى: ئەى پېغەمبەرى خوا من ناوم نووسراوھ بۆ ئەو غەزايە و ھاوسەرەكەشم دمیەوى بېروات بۆ حەج، فەرەموى: ((بگەرەردە لەگەڵ ھاوسەرەكەت حەج بکە)).

١٨٢- بَابُ: إِنَّ اللَّهَ يُؤَيِّدُ الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْقَاجِرِ

٣٠٦٢- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ح. وَحَدَّثَنِي مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ:

(۱) پروانه: ۱۸۶۲.

شَهِدْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ خَبَرَ فَقَالَ لِرَجُلٍ مِمَّنْ يَدْعِي الْإِسْلَامَ: «هَذَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ». فَلَمَّا حَضَرَ الْقِتَالُ قَاتَلَ الرَّجُلُ قِتَالًا شَدِيدًا، فَأَصَابَتْهُ جِرَاحَةٌ فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، الَّذِي قُلْتَ إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَإِنَّهُ قَدْ قَاتَلَ الْيَوْمَ قِتَالًا شَدِيدًا وَقَدْ مَاتَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِلَى النَّارِ». قَالَ: فَكَادَ بَعْضُ النَّاسِ أَنْ يَرْتَابَ، فَبَيَّنَمَا هُمْ عَلَى ذَلِكَ إِذْ قِيلَ إِنَّهُ لَمْ يَمُتْ، وَلَكِنْ بِهِ جِرَاحٌ شَدِيدٌ. فَلَمَّا كَانَ مِنَ اللَّيْلِ لَمْ يَصِرْ عَلَى الْجِرَاحِ، فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَأَخْبَرَ النَّبِيُّ ﷺ بِذَلِكَ فَقَالَ: «اللَّهُ أَكْبَرُ، أَشْهَدُ أَنِّي عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ». ثُمَّ أَمَرَ بِلَاءً فَتَادَى بِالنَّاسِ «إِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ، وَإِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ»^(۱).

۱۸۲- باسیک: بیگومان خوا پشتیوانی له ئایینی ئیسلام ده‌کات به‌پیاویکی خراب

۳۰۶۲- ئەبو ھورەیرە^(۲) ڕەوایی: لە خزمەت پێغەمبەری خوادا ﷺ نامادە (غەزای) خەیبەر بووین، ھەرمووی بە پیاویک لەوانە ی وای نیشان دەدا کە مسوڵمانە: ((ئەو پیاوێ کە سێکی دۆزەخی یە)) جا کە جەنگ دەستی پێکرد، پیاوێ کە جەنگیکی زۆر سەختی کرد، ئینجا پێکرا و بریندار بوو، جا وترا: ئەو پێغەمبەری خوا ئەو کەسە ی تۆ ھەرمووت: بیگومان دۆزەخیە، جا بەراستی پیاوێ کە ئەمڕۆ جەنگا بە جەنگانیکی زۆر سەخت و بەھێز و مرد، پێغەمبەریش ﷺ ھەرمووی: ((چوو بۆ دۆزەخ)) (ئەبو ھورەیرە یان کە سێکی تر) وتی: جا نزیک بوو ھەندێ کەس گومان پەیدا کەن (لە راستی ھەرموودە ی پێغەمبەر ﷺ)، جا لە کاتی کدا لەو ھالەدا بوون وترا: ئەو پیاوێ نەمردوو، بە ئکو بە برینیکی سەخت بریندار بوو، جا کە شەو ھات بەرگە ی نازاری برینە کە ی نەگرت و خۆی کوشت، ئەوسا ئەو ھەوالە درا بە پێغەمبەر ﷺ ئەویش ھەرمووی: ((ئەللاھو ئەکبەر شایەتی دەدەم کە من بەندە و پێغەمبەری خوا))،

(۱) پڕوانە: ۴۲۰۳، ۴۲۰۴، ۶۶۰۶.

(۲) ئەو ھەرموودە بە دوو پشته ھاتوو.

پاشان فه‌رمانی کرد به بیلال به‌ناو خه‌لکدا چار بدات بلی: ((بێگومان ته‌نها مسوڵمان ده‌چێته به‌هه‌شته‌وه و به‌راستی خوا پشتیوانی له‌م نایینه ده‌کات و سه‌ری ده‌خات به‌که‌سانیکی خراب و تاوانبار)).

۱۸۳- بَابُ مَنْ تَأَسَّرَ فِي الْحَرْبِ مِنْ غَيْرِ إِمْرَةٍ إِذَا خَافَ الْعَدُوَّ

۳۰۶۳- حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَقَالَ: «أَخَذَ الرَّايَةَ زَيْدٌ فَأَصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَهَا جَعْفَرٌ فَأَصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَأَصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَهَا خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ عَنْ غَيْرِ إِمْرَةٍ فَفُتِحَ عَلَيْهِ، وَمَا يَسْرُنِي - أَوْ قَالَ مَا يَسْرُهُمْ - أَنَّهُمْ عِنْدَنَا». وَقَالَ وَإِنَّ عَيْنِي لَتَدْرِقَانِ ^(۱).

۱۸۳- باسی که‌سیک له‌ کاتی جه‌نگدا خۆی بکات

به‌لیپرسراو بێ ئه‌وه‌ی (سه‌روی خۆی) کردبێتی

به‌لیپرسراو ئه‌گه‌ر ترسا له‌ دوژمن ^(۲)

۳۰۶۳- ئه‌نه‌سی کۆری مالی رضی اللہ عنہ وتی: پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم وتاری خوێنده‌وه و فه‌رمووی: ((زמיד ئالا‌که‌ی هه‌لگرت بێکرا و شه‌هید بوو، پاشان جه‌عه‌فر ئالا‌که‌ی هه‌لگرت و بێکرا و شه‌هید بوو، پاشان عه‌به‌دوللای کۆری ره‌واحه هه‌لیگرت و لییدرا و شه‌هید بوو، پاشان خالیدی کۆری وه‌لید ئالا‌که‌ی هه‌لگرت بێ ئه‌وه کرابێ به‌سه‌رگرده (و ئه‌و کاره‌ی پێ سپێردرابێ) ئه‌نجا سه‌ر خرا، وه پێم خوش نه‌بوو - یان فه‌رمووی: پێیان خوش نه‌بوو - ئه‌وان لای ئیمه‌دا بوونایه ^(۳)))، ئه‌نه‌س وتی: بێگومان هه‌ردوو چاوی پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم فرمێسکیان ده‌رشت.

(۱) به‌روانه: ۱۲۴۶.

(۲) په‌لاماری له‌شکری مسوڵمانان بدات یا به‌بێ لیپرسرا و مسوڵمان تووشی زیانی گه‌وره‌ بێ.

(۳) به‌لکو پێم خوشه یان پێیان خوشه که شه‌هیدبوون نه‌ک زیندوو بوونایه و لای ئیمه‌ بوونایه.

۱۸۴- بابُ الْعَوْنِ بِالْمَدَدِ

۳۰۶۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، وَسَهْلُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم أَتَاهُ رِجْلٌ وَذَكَوَانٌ وَعَصِيَّةٌ وَبَنُو لِحْيَانَ، فَرَعَمُوا أَنَّهُمْ قَدْ أَسْلَمُوا، وَاسْتَمَدُّوهُ عَلَى قَوْمِهِمْ، فَأَمَدَّهُمُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِسَبْعِينَ مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ أَنَسٌ: كُنَّا نُسَمِّيهِمُ الْقُرَاءَ، يَخْطُبُونَ بِالنَّهَارِ وَيُصَلُّونَ بِاللَّيْلِ، فَأَنْطَلَقُوا بِهِمْ حَتَّى بَلَغُوا بَنِي مَعُونَةَ عَدَرُوا بِهِمْ وَقَتَلُوهُمْ، فَقَتَّتْ شَهْرًا يَدْعُو عَلَى رِجْلٍ وَذَكَوَانٍ وَبَنِي لِحْيَانَ. قَالَ قَتَادَةُ: وَحَدَّثَنَا أَنَسٌ أَنَّهُمْ قَرَأُوا بِهِمْ قُرْآنًا: أَلَا بَلَّغُوا عَنَّا قَوْمَنَا يَا نَا قَدْ لَقِينَا رَبَّنَا قَرَضَى عَنَّا وَأَرْضَنَا. ثُمَّ رَفَعَ ذَلِكَ بَعْدُ^(۱).

۱۸۴- باسی هاوکاری و یارمهتی دان به نارندنی خهک (بویان)

۳۰۶۴- قهتاده وتی: ئهنهس صلى الله عليه وسلم دهگێڕێتهوه که ریعل و زهکهوان و عوصهیه و بهنی لیحیان هاتنه خزمهتی پێغه مبه صلى الله عليه وسلم به قسهی خویان بهراستی مسولمان بوون، وه داوایان لی کرد چهند کهسیکی (خویندهوار) یان لهگهڵ بنیری بۆ لای هۆزهکانیان، پێغه مبه ریش صلى الله عليه وسلم ههفتا کهسی ئهنصاری بۆ ناردن، ئهنهس وتی: ئیمه بهو ههفتا کهسهمان دهوت قورئان خویننهکان، بهرۆژدا داریان دهکردهوه (دهیان هرپۆشت) و به شهودا شهونوێریان دهکرد، جا ئهو هۆزانه ئهو ههفتا کهسهیان لهگهڵ خویان برد (و پۆیشتن) ههتا گهشتنه بیرى مهعونه ناپاکیان لهگهڵ کردن و شههیدیان کردن، بۆیه پێغه مبه صلى الله عليه وسلم یهک مانگ دوعای قنوتی دهخویند دوعای دهکرد له هۆزی ریعل و زهکهوان و بهنی لیحیان.

قهتاده دهلی: ئهنهس بۆی گێڕاينهوه له بارهیهانهوه (قورئان دابهزی) هاوهلان ئهو ئایهتانهیان دهخویندهوه (که ئهمهتانى): (ئهوسا بههۆزهکهمان راگهیهنن

که بیگومان نیمة گهیشتینه خزمهتی پهرومردگارمان، جا نهو لیمان رازی بوو و نیمةشی رازی کرد) پاشان دواتر نهو نایهته سراپهوه و نهما.

۱۸۵- بَابُ مَنْ غَلَبَ الْعَدُوَّ فَأَقَامَ عَلَى عَرَصَتِهِمْ ثَلَاثًا

۳۰۶۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: ذَكَرَ لَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي طَلْحَةَ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم أَنَّهُ كَانَ إِذَا ظَهَرَ عَلَى قَوْمٍ أَقَامَ بِالْعَرَصَةِ ثَلَاثَ لَيَالٍ. تَابَعَهُ مُعَاذٌ وَعَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنْ أَبِي طَلْحَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم ^(۱).

۱۸۵- باسی که سێ زāl بێ و سه رکهوی به سه ر دوژمندا ئینجا سێ رۆژ له زهوی و گۆره پانی ئهواندا بمینیتهوه

۳۰۶۵- قهتاده دهلی: نههسی کوری مالیک رضی اللہ عنہ بوی گیرپینهوه له نهبو تهلهوه رضی اللہ عنہ که پیغه مبه رضی اللہ عنہ نهگه زāl ببوايه به سه ر هۆزیکدا له گۆرمپانه که یاندا سێ شهو دهمایه وه. موعاز و عهبدولنه علا دهلین: سه عید بوی گیرپینهوه له قهتاده وه، له نههسه وه، له نهبو تهلهوه رضی اللہ عنہ له پیغه مبه ره وه، نهه فهرمووده دهگیرنه وه و، پالپستی گیرپانه وه که ی ره وحی کوری عوباده دهکهن.

۱۸۶- بَابُ مَنْ قَسَمَ الْغَنِيمَةَ فِي غَزْوِهِ وَسَقَرَهُ

وَقَالَ رَافِعٌ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم بِذِي الْحُلَيْفَةِ، فَأَصَبْنَا غَنَمًا وَإِبِلًا، فَعَدَلَ كُلُّ عَشْرَةٍ مِنَ الْغَنَمِ بِعِيرٍ ^(۲).

(۱) بېروانه: ۳۹۷۶.

(۲) بېروانه: ۳۴۸۸.

۳۰۶۶- حَدَّثَنَا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، أَنَّ أَنَسًا أَخْبَرَهُ قَالَ: اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْجِعْرَانَةِ، حَيْثُ قَسَمَ عَنَّايمَ حُنَيْنٍ^(۱).

۱۸۶- باسی ئهو کهسه‌ی له غه‌زا و سه‌فه‌ریدا

ده‌سته‌کوت و تالانی دابه‌ش کردبیت

رافیع ده‌لی: ئیمه له (زیل‌هوله‌یفه) له خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بووین مهر و وشتریک زورمان گرتبوو (له کافران)، جا پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده سه‌رمه‌ری به وشتریک داده‌نا. ۳۰۶۶- قه‌تاده ده‌لی: ئهنه‌س ﷺ هه‌والی پێدا و وتی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ له جیعرانه‌وه ئیحرامی به‌عومره دابه‌ست، له‌ویدا که ده‌ست که‌وته‌کانی حونه‌ینی دابه‌ش کرد.

۱۸۷- بَابُ: إِذَا غَنِمَ الْمُشْرِكُونَ مَالَ الْمُسْلِمِ ثُمَّ وَجَدَهُ الْمُسْلِمُ

۳۰۶۷ - قَالَ ابْنُ مُمَيَّرٍ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: ذَهَبَ قَرَسٌ لَهُ، فَأَخَذَهُ الْعَدُوُّ، فَظَهَرَ عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ قَرْدٌ عَلَيْهِ فِي زَمَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَأَبَقَ عَبْدٌ لَهُ فَلَحِقَ بِالرُّومِ، فَظَهَرَ عَلَيْهِمُ الْمُسْلِمُونَ، قَرَدَهُ عَلَيْهِ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ بَعْدَ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

۱۸۷- باسیک: ئه‌گه‌ر بته‌رسته‌کان مال و سامانی

مسولمانیک بگرن پاشان مسولمانه‌که بیدوزیته‌وه^(۳)

۳۰۶۷- نافع ده‌گپ‌یته‌وه له ئیبنو عومه‌ره‌وه ﷺ وتی: ئه‌سه‌پکی ئیبنو عومه‌ر رۆشت و دوزمن گرتیان، ئهنجا مسولمانان زāl بوون به‌سه‌ر دوزمنه‌کانیاندا، ئیتر ئه‌سه‌که‌ی بو گپ‌درایه‌وه، له سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا ﷺ کۆیله‌یه‌کیشی هه‌له‌ات

(۱) پروانه: ۱۷۷۸.

(۲) پروانه: ۳۰۶۸، ۳۰۶۹.

(۳) به‌م جو‌ره مسولمانان زāl ببن به‌سه‌ر کافراندا ئهو ماله‌ی مسولمانه‌که ببینه‌وه ده‌دریته‌وه به‌خواه‌نه‌که‌ی.

په یومندی کرد بهرۆمه کانه وه، جا مسوڵمانان سه رکه وتن به سه ر رۆمه کاندای و خالیدی کوری وه لید دوا ی پیغه مبه ر ﷺ کۆیله که ی گیرایه وه بو ئیبنو عومه ر ﷺ.

۳۰۶۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي نَافِعٌ أَنَّ عَبْدًا لِبْنِ عُمَرَ أَبَقَ فَلَجَقَ بِالرُّومِ، فَظَهَرَ عَلَيْهِ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ، فَرَدَّهُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ، وَأَنَّ قَرَسًا لِبْنِ عُمَرَ عَارَ فَلَجَقَ بِالرُّومِ، فَظَهَرَ عَلَيْهِ، فَرَدُّوهُ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: عَارَ مُشْتَقٌّ مِنَ الْعَيْرِ وَهُوَ حِمَارٌ وَخَشٍ أَيْ: هَرَبَ^(۱).

۳۰۶۸- نافیع ده لێ: کۆیله یه کی ئیبنو عومه ر ﷺ هه ئهات و رۆشت بو لای رۆمه کان نه نجا خالیدی کوری وه لید نه و کۆیله ی گرت و گیرایه وه بو عه بدو لّای کوری عومه ر، وه نه سپیک ی ئیبنو عومه ر راپکرد و رۆشت بو لای رۆمه کان خالید گرتی و هینایه وه بو عه بدو لّای.

نه بو عه بدو لّای (ئیمامی بوخاری) ده لێ: (عَار) له (العیر) وه وه وهرگیراوه، (العیر) که ره کیویه، (عَار) ش واته: راپکرد.

۳۰۶۹- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ أَنَّهُ كَانَ عَلَى قَرَسٍ يَوْمَ لِقَايِ الْمُسْلِمُونَ، وَأَمِيرُ الْمُسْلِمِينَ يَوْمَئِذٍ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ، بَعَثَهُ أَبُو بَكْرٍ، فَأَخَذَهُ الْعَدُوُّ، فَلَمَّا هَزِمَ الْعَدُوُّ رَدَّ خَالِدٌ قَرَسَهُ^(۲).

۳۰۶۹- نافیع له ئیبنو عومه ره وه ﷺ ده گیریته وه که ئیبنو عومه ر سواری نه سپیک بوو نه و رۆژه ی مسوڵمانان (به رۆمه کان) گه شتن، سه رکرده ی مسوڵمانان له و رۆژه دا خالیدی کوری وه لید بوو، نه بو به کر نارده بوو، (نه سپه که راپکرد و) دوژمن گرتی، جا کات ی دوژمن شکی نرا خالید نه سپه که ی گیرایه وه بو عه بدو لّای.

(۱) بره وانه: ۳۰۶۷.

(۲) بره وانه: ۳۰۶۷.

۱۸۸- بَابُ مَنْ تَكَلَّمَ بِالْفَارِسِيَّةِ وَالرُّطَانَةِ

وَقَوْلِهِ ﷺ: ﴿وَأَخْلَفَ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْوَنُكْمُ﴾ (۲۲) ﴿الرَّومُ﴾ ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ﴾ (۱) إبراهيم.

۳۰۷۰- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، أَخْبَرَنَا حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ، أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاءَ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، دَبَحْنَا بُهَيْمَةً لَنَا، وَطَحْنْتُ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، فَتَعَالَ أَنْتَ وَنَفَرٌ، فَصَاحَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ، إِنَّ جَابِرًا قَدْ صَنَعَ سُورًا، فَحَيَّ هَلَّا بِكُمْ»^(۱).

۱۸۸- باسی کهسیک که به زمانی فارسی و عهجه‌می قسه بکات

وه باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوا ﷺ: (وه جياوازی زمانتان و ڕمڭتان)، (وه هيج پيغه‌مبه‌ريکمان ڕه‌وانه نه‌کردوه به‌زمانی گه‌له‌که‌ی خوی نه‌بیئت).
 ۳۰۷۰- جابیری کوری عه‌بدوڵلا ﷺ ده‌لی: وتم نه‌ی پيغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌رخيکمان هه‌بووسهرم برپوه، وه مه‌نی جوشم هارپوه، جا به‌پريزت له‌گه‌ل چهند کهسیک ته‌شریف بيئن، به‌لام پيغه‌مبه‌ر ﷺ به‌دهنگی به‌رز فهرمووی: ((نه‌ی هاوه‌لانی خهنده‌ق جابیر خواردنیکی دروست کردوه ده‌ی هه‌مووتان وهرن)).

۳۰۷۱- حَدَّثَنَا جَبَّارُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ خَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أُمِّ خَالِدِ بْنِ خَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ قَالَتْ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَعَ أَبِي وَعَلَيَّ قَمِيصٌ أَصْفَرُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «سَنَّهُ سَنَّهُ». قَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَهِيَ بِالْحَبَشِيَّةِ: حَسَنَةٌ. قَالَتْ فَذَهَبْتُ أَلْعَبُ بِخَاتَمِ

النُّبُوَّةُ، فَزَبَرَنِي أَبِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «دَعَهَا». ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: «أَبْنِي وَأَخْلِفِي، ثُمَّ أَبْنِي وَأَخْلِفِي، ثُمَّ أَبْنِي وَأَخْلِفِي». قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَبَقِيَتْ حَتَّى ذَكَرَ^(۱).

۳۰۷۱- ئومموخالیدی کچی خالیدی کوری سه‌عید وتی: له‌گه‌ل باوکمدا کراسیکی زمردم له‌به‌ردا بوو رۆشتینه خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((سه‌نه سه‌نه))، عه‌بدوڵلا (ی کوری موباره‌ک) ده‌لی: وته‌که‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌زمانی حه‌به‌شی واته: جوانه، (ئوممو خالید) وتی: جا منیش رۆشتم و ده‌مويست یاری به‌مۆر و نیشانه‌ی پێغه‌مبه‌رایه‌تیه‌که‌ی^(۲) بکه‌م، به‌لام باوکم تی‌بخوریم و نه‌یه‌شت، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((وازی لی بینه))، پاشان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ج‌له‌که‌ت کۆن که‌یت و پینه‌ی که‌یت، ج‌له‌که‌ت کۆن بکه‌یت و پینه‌ی بکه‌یت، ج‌له‌که‌ت کۆن که‌یت و پینه‌ی که‌یت)) عه‌بدوڵلا ده‌لی: جا ج‌له‌که‌ی مایه‌وه تا باسی زۆر مانه‌وه‌ی ده‌کرد یان تا بۆر بوو له‌ زۆر کۆن بوون و مانه‌وه‌دا^(۳).

۳۰۷۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ أَخَذَ مَرَّةً مِنْ مَرِّ الصَّدَقَةِ، فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْفَارِسِيَّةِ: «كَخِ كَخِ، أَمَا تَعْرِفُ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ»^(۴).

۳۰۷۲- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌گیرپته‌وه که حه‌سه‌نی کوری عه‌لی ﷺ ده‌نکه خورمابه‌کی له‌ خورمای زه‌کات هه‌لگرت و خسته‌یه ده‌میه‌وه، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ - به‌ فارسی - فه‌رمووی: ((که‌خ که‌خ، مه‌گه‌ر نازانی که‌ ئێمه‌ شتی زه‌کات ناخوین؟)).

(۱) پروانه: ۳۸۷۴، ۵۸۳۳، ۵۸۴۵، ۵۹۹۳.

(۲) که له‌ نێو شانی پیرۆزی دابوو.

(۳) به‌ جۆری دیکه‌ش مانا کراوه: جا (ئومموخالید) زۆر ماو ته‌مه‌نی درێژ بوو، هه‌تا ج‌له‌که‌ی بۆر بوو له‌به‌ر زۆر له‌به‌رکرنی نه‌گه‌ر به‌ (حَتَّى ذَكَرَ) بێت که به‌و شتیه‌ش هاتوه‌.

(۴) پروانه: ۱۴۸۵.

۱۸۹- بابُ الغُلُول

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا عَلَّ﴾ (۳۱) آل عمران.

۳۰۷۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي حَيَّانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو زُرْعَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَامَ فِينَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَذَكَرَ الْغُلُولَ فَعَظَّمَهُ وَعَظَّمَ أَمْرَهُ قَالَ: «لَا أَلْفَيْنَ أَحَدَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ شَاةٌ لَهَا ثُعَاءٌ عَلَى رَقَبَتِهِ فَرَسٌ لَهُ حَمَحَمَةٌ يَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَغْنِنِي. فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَغْتُكَ. وَعَلَى رَقَبَتِهِ بَعِيرٌ لَهُ رُعَاءٌ، يَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغْنِنِي. فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَغْتُكَ. وَأَوْ أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَغْتُكَ. وَأَوْ عَلَى رَقَبَتِهِ صَامِتٌ، فَيَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَغْنِنِي. فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَغْتُكَ. أَوْ عَلَى رَقَبَتِهِ رِقَاعٌ تَخْفِقُ، فَيَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَغْنِنِي. فَأَقُولُ: لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا، قَدْ أَبْلَغْتُكَ». وَقَالَ أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي حَيَّانَ: "فَرَسٌ لَهُ حَمَحَمَةٌ"^(۱)..

۱۸۹- باسی دزیکردن له غه نیمهت

باسی ئەم فەرمايشتهی خوای بهرز و بلند: (هەر کهسیک خیانهت بکات بهو خیانهتهوهی کردوویهتی دیت (و بهکۆلیه‌ومیه))^(۲).

۳۰۷۳- ئەبو هوریرە رضي الله عنه ده‌لێ: پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم له ناوماندا هه‌ستایه‌وه و باسی دزیکردنی له ده‌ستکه‌وت کرد و به‌تاوانیکی گه‌وره‌ی دانا و کاره‌که‌ی به‌گه‌وره‌ له هه‌له‌مدا و فەرمووی: ((له‌ رۆژی دوایدا به‌که‌سیکتان نه‌گه‌م مه‌رێک به‌سه‌ر ملیه‌وه‌ بیت ببارێنی، نه‌سپێ به‌سه‌ر ملیه‌وه‌ بیت بجیلێنی، نه‌و که‌سه‌ بلێ: نه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا فریام که‌وه‌، منیش ده‌لێم: من هه‌یچم له‌ ده‌ست نایه‌ بو‌ت، بێگومان پێشتر پێم راگه‌یانندی، و‌شترێک به‌سه‌ر ملیه‌وه‌ بو‌ره‌ی بی، ده‌لێ: نه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا فریام که‌وه‌، منیش ده‌لێم: هه‌یچم له‌ ده‌ست نایه‌ بو‌ت، به‌راستی پێشتر پێم راگه‌یانندی و‌ ئاگادارم کردیت، (یان دیت) ئالتون و‌ زیو به‌سه‌ر

(۱) ب‌روانه: ۲۳۷۱.

(۲) الغلول: واته‌ خیانهت و‌ دزی کردن له‌ غه‌ نیمه‌ت پێش دابه‌شکردنی.

مليه و ميه، ده لى: نهى پيغهمبهري خوا و مره به هانامه وه، منيش ده ليم: من ناتوانم هيچت بو بكم بگومان پيستر پيم راگهياندى، يان قوماش و پوښاكى به مله و ميه و با لى دما و دمه كيته وه^(١)، جا ده لى: نهى پيغهمبهري خوا و مره به هانامه وه، منيش ده ليم: هيچم پى ناكري بو، چونكه به راستى پيستر پيم راگهياندى و ناگادارم كرديت)).

نه يوب له نه بو حه ييانه وه گيرايه تيه وه (به م جوړه): (نه سپك بحيلينى).

١٩٠- بابُ الْقَلِيلِ مِنَ الضُّلُولِ

وَلَمْ يَذْكُرْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ حَرَقَ مَتَاعَهُ، وَهَذَا أَصَحُّ.
٣٠٧٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: كَانَ عَلَى ثَقَلِ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ: كِرْكِرَةٌ، فَمَاتَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «هُوَ فِي النَّارِ». فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فَوَجَدُوا عَبَاءَةً قَدْ غَلَّهَا. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: قَالَ ابْنُ سَلَامٍ: كِرْكِرَةٌ - يَغْنِي بِفَتْحِ الْكَافِ - وَهُوَ مَضْبُوطٌ كَذَا.

١٩٠- باسى (حوكمى) دزى كردنى كه م له ده سته كوت

عهدوللاى كورى هم پ له پيغهمبهروه وه ﷺ نه يگيرايه تيه وه كه كهل و په لى (كابر اى دزى) سوتانديت نه م گيرانه وه راستره (له پيچه وانه كه ي).
٣٠٧٤- عهدوللاى كورى هم پ ﷺ ده لى: پياويك جاوډيرى كول و بارى پيغهمبهري ﷺ بوو پيان ده ووت كي كيره كوتوپر مرد، پيغهمبهري خواش ﷺ هه رموى: ((نه و له دوزه خ دايه))، جا هاوه لان روښتن سه يري كه ل و په له كه يان كرد بينيان عه بايه كى دزيوه و (شاردويه تيه وه).

(١) چهند پارچه نوو سراوښكى له كه ردن دايه ده شه كيته وه.

ئهبو عه‌بدوللا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: ئیبنو سه‌لام ده‌لی: (کَزْكَرَةُ) واته: بیتی کافه‌که سه‌ری هه‌بیّت بهو جوړه‌ش خویندنه‌وه‌ی ته‌واوه.

۱۹۱- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ ذَبْحِ الْإِبِلِ وَالْغَنَمِ فِي الْمَغَانِمِ

۳۰۷۵- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبَّادَةَ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ جَدِّهِ رَافِعٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي أُخْرِيَّاتِ النَّاسِ، فَعَجَلُوا فَتَصَبَّوْا الْقُدُورَ، فَأَمَرَ بِالْقُدُورِ فَأُكْفِثَتْ، ثُمَّ قَسَمَ فَعَدَلَ عَشْرَةَ مِنَ الْغَنَمِ بِبَعِيرٍ، فَنَدَّ مِنْهَا بِبَعِيرٍ، وَفِي الْقَوْمِ خَيْلٌ يَسِيرُ فَطَلَّبُوهُ فَأَعْيَاهُمْ، فَأَهْوَى إِلَيْهِ رَجُلٌ بِسَهْمٍ، فَحَبَسَهُ اللَّهُ فَقَالَ: «هَذِهِ الْبَهَائِمُ لَهَا أَوَابِدٌ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ، فَمَا نَدَّ عَلَيْكُمْ فَاصْنَعُوا بِهِ هَكَذَا». فَقَالَ جَدِّي: إِنَّا نَرْجُو -أَوْ نَخَافُ- أَنْ نَلْقَى الْعَدُوَّ غَدًا وَلَيْسَ مَعَنَا مُدَى، أَفَنَذْبَحُ بِالْقَصَبِ؟ فَقَالَ: «مَا أَنْهَرَ الدَّمَ وَذَكَرَ اسْمُ اللَّهِ فَكُلْ، لَيْسَ السِّنُّ وَالظُّفْرُ، وَسَأَحَدُّكُمْ عَنْ ذَلِكَ، أَمَّا السِّنُّ فَعِظْمٌ، وَأَمَّا الظُّفْرُ فَمُدَى الْحَبَشَةِ»^(۱).

۱۹۱- باسی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده له‌سه‌ر برینی و شتر و مهر له ده‌سته‌که‌وته‌کانی جه‌نگ

۳۰۷۵- عه‌بایه‌ی کورپی ریفاعه له رافعی بابیره‌وه ده‌گیریته‌وه ده‌لی: ئیمه له خزمه‌تی پیغه‌مه‌ردا ﷺ بووین له زیل‌حو‌له‌یفه، ئینجا برسیه‌تیکی زوړ به‌سه‌ر خه‌لکه‌که‌دا هاتبوو، وه جه‌ند سه‌ر و شتر و مه‌رمان ده‌سکه‌وت، وه پیغه‌مه‌ر ﷺ له دواوه‌ی خه‌لکه‌که‌وه بوو، جا که‌سانیک په‌له‌یان کرد (و سه‌ریان برین) و مه‌نجه‌لیان خسته‌سه‌ر (ناگر)،

پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی کرد که مه‌نجه‌له‌کان (قلب بکرینه‌وه)، نه‌وسا مه‌نجه‌له‌کان قلب کرانه‌وه، پاشان پێغه‌مبه‌ر ﷺ (وستر و مه‌ره‌کانی) دابه‌شکرد و هه‌ر ده‌ سه‌ر مه‌ریکی له جینی وسترێک دانا، جا وسترێک له‌ وسترانه‌ یاخ‌ی بوو، له‌ ناو خه‌لکه‌که‌دا چه‌ند نه‌سپ سواریکه‌ که‌م هه‌بوو، جا به‌دوای وستره‌که‌دا رۆیشتن و ماندووی کردن (بۆیان نه‌گیرایه‌وه)، وه‌ نه‌جا پیاویکیان تیریکی تیکرت ئیتر خوا (به‌هۆی نه‌وتیره‌وه) جو‌له‌ی لی بری پایگرت، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((بێگومان نه‌م ناژه‌لانه‌ یاخ‌ی بوونیکیان هه‌یه وه‌ک یاخ‌ی بوونی ناژه‌لی کیوی، جا هه‌رکامیکیان له‌ ده‌ستان دهرچوو (بۆتان نه‌گیرا) ناوای لی بکه‌ن))، جا باپیره‌م وتی: ئیمه‌ سه‌هینی به‌ته‌ماین- یان ده‌ترسین- که‌ به‌ دوژمن بکه‌ین و چه‌قۆشمان پی نییه‌، ئایا به‌ قامیش (ناژه‌ل) سه‌ره‌برین ؟ فه‌رمووی: ((هه‌ر شتێک خوینی برژێنی و ناوی خوای له‌سه‌ر هیترای بی نه‌وه‌ بیخۆن، جگه‌ له‌ ددان و نینۆک، له‌و باره‌شه‌وه‌ قسه‌تان بۆ ده‌که‌م سه‌بارت به‌ ددان نه‌وه‌ ئیسکیکه‌ و سه‌بارت به‌ نینۆکیش نه‌وه‌ چه‌قۆی خه‌لکی حه‌به‌شه‌یه‌)).

۱۹۲- بابُ الْبَشَارَةِ فِي الْفُتُوحِ

۳۰۷۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي قَيْسٌ قَالَ: قَالَ لِي جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلَا تُرِخِنِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ». وَكَانَ بَيْنَنَا فِيهِ خَنَعٌ يُسَمَّى كَعْبَةَ الْيَمَانِيَّةِ، فَأَنْطَلَقْتُ فِي خَمْسِينَ وَمِائَةٍ مِنْ أَحْمَسَ، وَكَانُوا أَصْحَابَ خَيْلٍ، فَأَخْبَرْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنِّي لَا أَتُبُّ عَلَى الْخَيْلِ، فَضَرَبَ فِي صَدْرِي حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ أَصَابِعِهِ فِي صَدْرِي فَقَالَ: «اللَّهُمَّ تَبِّئْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا». فَأَنْطَلَقْتُ إِلَيْهَا فَكَسَرَهَا وَحَرَقَهَا، فَأَرْسَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يُبَشِّرُهُ فَقَالَ رَسُولُ جَرِيرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، مَا جِئْتُكَ حَتَّى تَرَكْتُهَا كَأَنَّهَا جَمَلٌ أَجْرَبُ، فَبَارَكَ عَلَى خَيْلِ أَحْمَسَ وَرِجَالِهَا خَمْسَ مَرَّاتٍ. قَالَ مُسَدَّدٌ: بَيَّتُ فِي خَنَعٍ^(۱).

۱۹۲- باسی پهواپهتی موژدهدان له سهركهوتنهكاندا

۳۰۷۶- ئەبو حازیم دەڵێ: جەریر پێی وتم: پێغه‌مبەری خوا ﷺ فەرمووی پێم: ((ئەرێ (بوته‌خانه‌ی) زولخه‌له‌سه‌م له‌ کۆل ناکه‌یت‌ه‌وه‌ و دلخۆشم ناکه‌یت؟!)) که‌ خانوو (ی بوتیک بوو) له‌ ناو هۆزی خه‌سه‌م دا پێی ده‌وترا که‌عه‌بی یه‌مه‌ن^(۱)، جهریریش ده‌ڵێ: منیش به‌ سه‌د و په‌نجا سواره‌وه‌ له‌ هۆزی نه‌حه‌مه‌س که‌ خاوه‌نی ئەسپی زۆر بوون دمرچووم و رویشتم، جا عهرزی پێغه‌مبهرم ﷺ کرد: من خۆم ناگرم به‌سه‌ر نه‌سه‌به‌وه‌ بۆیه‌ ده‌ستی کێشا به‌ سنگمدا (به‌ جوړیک) هه‌تا شوینی په‌نجه‌کانیم به‌سنگمه‌وه‌ بینی و فەرمووی: ((خواپه‌ راگیریکه‌ (به‌ سواری و لاخه‌که‌یه‌وه‌) بیکه‌ به‌ رێنیشاندراوێکی رێنیشاندر))، ئەنجا جهریر دمرچوو به‌رمو زولخه‌له‌سه‌ (و خانووه‌که‌ی رووخاند و) شکاندی و سووتاندی، ئینجا که‌سیکی نارد‌وه‌ بۆ خزمه‌تی پێغه‌مبهر ﷺ که‌ هه‌واله‌که‌ی پێبدات، جا نێراوه‌که‌ی جهریر وتی: ئەه‌ی پێغه‌مبەری خوا سویند به‌و زاته‌ی تۆی به‌راستی په‌وانه‌ کردووه‌ نه‌هاتووم بۆ خزمه‌تی تۆ هه‌تا ئەوکاته‌ی که‌ به‌جیم هێشت ده‌تووت و شتری گه‌ری قه‌ترانی بیاکراو (ئه‌و که‌سه‌ وتی: جا پێغه‌مبهر ﷺ پێنج جار دوعای فەر و به‌ره‌که‌تی بۆ ئەسپ و بیاوه‌کانی هۆزی نه‌حه‌مه‌س کرد. موسه‌ده‌د له‌ گێرپانه‌وه‌که‌یدا وتی: (بَيِّتٌ فِي خَنْعَمٍ) خانوویه‌ك له‌ ناو هۆزی خه‌سه‌مه‌دا. له‌ حیاتێ (بَيِّتًا فِيهِ خَنْعَمٌ).

۱۹۳- بَابُ مَا يُعْطَى الْبَشِيرُ

وَأَعْطَى كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ ثَوْبَيْنِ حِينَ بُشِّرَ بِالتَّوْبَةِ^(۲).

(۱) یانی که‌عه‌بی لای راست یان له‌ وه‌لاتی یه‌مه‌ن بوو.

(۲) پێوانه‌: ۲۷۵۷.

۱۹۳- باسی ئه‌وه‌ی ده‌دریت به‌مژده‌ده‌ر

وه كه‌عبی كورێ مالیک ﷺ کاتی مژده‌ی گیرابوونی ته‌وه‌به‌ی پیدرا دوو کراسی به‌خشی (به‌مژده‌مه‌که) ^(۱).

۱۹۴- باب: لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْقَتْلِ

۳۰۷۷- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمَ فَتَحِ مَكَّةَ: «لَا هِجْرَةَ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ، وَإِذَا اسْتَنْفِرْتُمْ فَاَنْفِرُوا» ^(۲).

۱۹۴- باسیک: پاش ئازادکردن (ی مه‌که) کۆچکردن نییه

۳۰۷۷- ئیبنو عه‌باس ﷺ ده‌لی: پیغه‌مه‌به‌ری خوا ﷺ رۆژی ئازادکردنی مه‌که‌ه فهرمووی: ((نێتر کۆچکردن نه‌ما، به‌لام خه‌بات و تیکۆشان و نیه‌تی (چاکه‌کردن) به‌رده‌وامه، وه ئه‌گه‌ر داوای دهرچوونتان لی کرا بۆ خه‌بات ^(۳) هه‌موو دهرجن)).

۳۰۷۸- ۳۰۷۹- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي عُمَرَ النَّهْدِيِّ، عَنْ مُجَاشِعِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: جَاءَ مُجَاشِعٌ بِأَخِيهِ مُجَالِدِ بْنِ مَسْعُودٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: هَذَا مُجَالِدٌ يُبَايِعُكَ عَلَى الْهِجْرَةِ. فَقَالَ: «لَا هِجْرَةَ بَعْدَ فَتَحِ مَكَّةَ، وَلَكِنْ أُبَايِعُهُ عَلَى الْإِسْلَامِ» ^(۴).

(۱) له فهرمووده‌ی (۴۴۱۸) باسه‌که‌ی دیت.

(۲) بره‌انه: ۱۳۴۹.

(۳) له لایه‌ن پێشه‌وا و سه‌رکرده‌ی موسوڵمانانه‌وه.

(۴) بره‌انه: ۲۹۶۲، ۲۹۶۳.

۳۰۷۸- ۳۰۷۹- ئەبو عوسمانى نه‌ه‌دى ده‌گيرت‌ه‌وه له مو‌جاشيعى كورى مه‌سعووده‌وه ده‌لى: مو‌جاشيع مو‌جاليدى كورى مه‌سعوودى براى هينا بو خزمه‌تى پيغه‌مبهر ﷺ و وتى: ئەمه مو‌جاليده په‌يمان‌ت پى ده‌دا له‌سه‌ر كۆچ‌كردن. پيغه‌مبهرىش ﷺ فه‌رمووى: ((پاش ئازاد‌كردنى مه‌كه‌كه كۆچ‌كردن نيه‌يه، به‌لام په‌يمانى لى و‌م‌رده‌گرم له‌سه‌ر ئيسلام^(۱))).

۳۰۸۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ عَمْرُو وَابْنُ جُرَيْجٍ: سَمِعْتُ عَطَاءَ يَقُولُ: ذَهَبْتُ مَعَ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَهِيَ مُجَاوِرَةٌ بِبَيْرٍ فَقَالَتْ لَنَا: انْقَطَعِ الْهَجْرَةَ مِنْذُ فَتَحَ اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ مَكَّةَ^(۲).

۳۰۸۰- عه‌تا ده‌لى: له‌گه‌ل عوبه‌يدى كورى عومه‌يردا رۆشته‌ه خزمه‌ت عائشه كه له دامپنى چياى سه‌يردا بوو^(۳) پى وتين: له‌و كاته‌وه خوا مه‌كه‌كه‌ى ئازاد كرد بو پيغه‌مبهره‌كه‌ى ﷺ كۆچ‌كردن كۆتايى هات و نه‌ما.

۱۹۵- بَابُ: إِذَا اضْطَرَّ الرَّجُلُ إِلَى النَّظَرِ فِي شُعُورِ أَهْلِ الدِّمَةِ

وَالْمُؤْمِنَاتِ إِذَا عَصَيْنَ اللَّهَ وَتَجَرَّبِدَهْنَّ

۳۰۸۱- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَوْشِبٍ الطَّائِفِيُّ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا حُصَيْنٌ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ -وَكَانَ عُمَانِيًّا- فَقَالَ لِابْنِ عَطِيَّةَ -وَكَانَ عَلَوِيًّا-: إِنِّي لَأَعْلَمُ مَا الَّذِي جَرَأَ صَاحِبَكَ عَلَى الدَّمَاءِ سَمِعْتُهُ يَقُولُ بَعَثَنِي النَّبِيُّ ﷺ

(۱) واته: پا‌به‌ندبوون به‌ ياساكانى ئيسلامه‌وه.

(۲) پروانه: ۴۳۱۲، ۳۹۰۰.

(۳) سه‌بير شاخ‌ئى كه‌وره‌به له‌ موزده‌ليفه كه‌ ده‌رۆى بو مينا ده‌كه‌وته لای راسته‌وه، ده‌كرى به‌م جو‌ره‌ش ماناى بكه‌ين: عائشه له‌ نزىك چياى سه‌بير خه‌رىكى عيابه‌ت بوو.

وَالزُّبَيْرُ، فَقَالَ «اَتُّوا رَوْضَةَ كَذَا، وَتَجِدُونَ بِهَا امْرَأَةً اَعْطَاهَا حَاطِبٌ كِتَابًا». فَأَتَيْنَا الرَّوْضَةَ فَقُلْنَا: الْكِتَابُ. قَالَتْ: لَمْ يُعْطِنِي. فَقُلْنَا: لَتُخْرِجَنَّ أَوْ لِأَجْرَدَنَّكَ. فَأَخْرَجَتْ مِنْ حُجْرَتِهَا، فَأَرْسَلَتْ إِلَى حَاطِبٍ فَقَالَ: لَا تَعْجَلْ، وَاللَّهِ مَا كَفَرْتُ وَلَا اَزْدَدْتُ لِلْإِسْلَامِ إِلَّا حُبًّا، وَلَمْ يَكُنْ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِكَ إِلَّا وَلَهُ مِمَّةٌ مَنْ يَدْفَعُ اللَّهُ بِهِ عَنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ، وَلَمْ يَكُنْ لِي أَحَدٌ، فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَتَّخِذَ عِنْدَهُمْ يَدًا. فَصَدَّقَهُ النَّبِيُّ ﷺ. قَالَ عُمَرُ: دَعْنِي أَضْرِبْ عَنْقَهُ، فَإِنَّهُ قَدْ نَافَقَ. فَقَالَ «مَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ اطَّلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ، فَقَالَ اْعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ». فَهَذَا الَّذِي جَرَّاهُ^(١).

١٩٥- باسيك: نه گهر پياوې مسولمان ناچار بوو سه يري قرې نافرته ي (ذمي)^(٢) و نافرته ثاني باوه ردار بکات که سه رپيچي خوایان کردووه، وه رووت کردنه ويان له جل و بهرگه کانيان

٣٠٨١- نه بو عه بدوره حمان - که عوسمانی به لاوه له پيشر بوو له عه لی ﷺ -
وتی: به نه بو عه تييه- که عه لی به لاوه له پيشر بوو له عوسمانی ﷺ -
بيگومان من دهمانم چ شتيك هاورپكه تي^(٣) جورنعت پيداوه که خوین برزی و
خه لك بكوژی، له خویم بیستووه دمیوت: پیغه مېهر ﷺ من و زوبه يری نارد و
فهرمووی: ((برون بو فلانه رهوزه له ویدا نافرمتيک دمبین که حاتیب
نامه يه کی پيداوه))، نیمه رویشینه نهو رهوزمیه و وتمان (به نافرته که)
نامه که مان بهری، وتی: نامه ی پینه داوم، جا وتمان: سویندبی یان نامه که ی

(١) پروانه: ٣٠٧.

(٢) ذمي: به پياو و نافرته ي گاور و جوو دهوتریت له سایه ي دهوله تي ئیسلامیدا بژین و سه رانه بدهن به دهوله تي ئیسلامی له به رانه ر پاریزگاری له گیان و مال و نایینیان..

(٣) مه به ستی عه لی کوری نه بو تالیبه ﷺ.

دمردمه‌ئینی، یان پرووت ده‌که‌ینه‌وه، ئه‌نجا له‌به‌ر پشتینه‌که‌یدا دهری هه‌نا جا (په‌غه‌مبه‌ر ﷺ) ناردی به‌شوین حاتییدا، حاتیب وتی: په‌له‌م لئ مه‌که، سویند به‌ خوا پاشگه‌زنه‌بوومه‌ته‌وه، به‌لکو خۆشه‌ویستیم بۆ ئیسلام زیادی کردووه، هه‌رکام له‌ هاوه‌لانت له‌ مه‌که‌که‌ که‌سی هه‌یه‌ پارێزگاری له‌ مال و مناله‌کانی بکه‌ن، به‌لام من که‌سم نییه‌، بۆیه‌ هه‌زم کرد و پیم خۆش بوو چاکه‌یه‌کم هه‌بی له‌ چاویاندا، ئیتر په‌غه‌مبه‌ر ﷺ باومری پێ کرد، عومهر ﷺ وتی: لیم گه‌رێ با بده‌م له‌ گه‌ردنی، چونکه‌ بیگومان ناپاکێ کرد، په‌غه‌مبه‌ریش ﷺ هه‌رمووی: ((تۆ چوزانیت له‌وانه‌یه‌ خوا ئاگاداری به‌شداربووانی به‌در بێ و هه‌رمووبیتی: هه‌رچی دمه‌تانه‌ویت بیکه‌ن))، (ئه‌بو عه‌بدوره‌حمان) وتی: ئا ئه‌مه‌ جورئه‌تی پێدا.

۱۹۶- بَابُ اسْتِقْبَالِ الْغَزَاةِ

۳۰۸۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ وَحُمَيْدُ بْنُ الْأَسْوَدِ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، قَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ لِابْنِ جَعْفَرٍ ﷺ: أَتَذْكُرُ إِذْ تَلَقَّيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَأَنْتَ وَابْنُ عَبَّاسٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَحَمَلْنَا وَتَرَكَ.

۱۹۶- باسی پیشوازی کردن له‌ جه‌نگاوه‌ران (که ده‌گه‌رینه‌وه له‌ جه‌هاد)

۳۰۸۲- ئیبنو ئه‌بی موله‌یکه‌ ده‌لی: ئیبنو زوبه‌یر به‌ ئیبنو جه‌عفه‌ری ﷺ وت: ئایا بیرت دی کاتی من و تۆ و ئیبنو عه‌بباس (رویشتین بۆ پیشوازی) په‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌ خه‌زمه‌تی گه‌یشتین وتی: به‌لئ ئه‌وه‌ بوو ئیمه‌ (من و ئیبنو عه‌بباس) ی سوارکرد و تۆی به‌جیه‌شت. (واته‌ ئیبنو زوبه‌یری به‌ جیه‌شت).

٣٠٨٣- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: قَالَ السَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ رضی اللہ عنہ: ذَهَبْنَا نَتَلَقَّى رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم مَعَ الصَّبَّانِ إِلَى ثَنِيَةِ الْوَدَاعِ^(١).

٣٠٨٣- زوهری دهلی: سائیبی کوپی یهزید رضی اللہ عنہ وتی: نیمه له‌گه‌ل مندا‌الاندا تا (ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ)^(٢) پویشترین بو پيشوازی پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم و به‌خرمه‌تی بگه‌ین.

١٩٧- بَابُ مَا يَقُولُ إِذَا رَجَعَ مِنَ الْغَزْوِ؟

٣٠٨٤- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ، أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ إِذَا قَفَلَ كَبَّرَ ثَلَاثًا قَالَ: «آيَبُونَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَائِبُونَ عَابِدُونَ حَامِدُونَ لِرَبَّنَا سَاجِدُونَ، صَدَقَ اللَّهُ وَعْدُهُ، وَنَصَرَ عَبْدُهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَخَدَّهُ»^(٣).

١٩٧- باسی که‌سیک له‌ غه‌زا گه‌رایه‌وه چی ده‌لیت؟

٣٠٨٤- عه‌بدو‌للا رضی اللہ عنہ ده‌گپ‌رته‌وه که‌ پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم کاتی (له‌ غه‌زا) ده‌گه‌رایه‌وه سی جار (الله اکبر)ی ده‌کرد و ده‌یفه‌رموو: ((گه‌راینه‌وه (بو لای خوا) به‌ویستی خوا ته‌وبه‌کارین خواپه‌رستین سوپاسگوزارین سوژده‌به‌رین بو په‌روه‌ردگارمان، خوا به‌لینه‌که‌ی به‌جیه‌ینا و به‌نده‌که‌ی خوی (موحه‌مه‌دی صلی اللہ علیہ وسلم) سه‌رخست ته‌نها خوا کو‌مه‌لی کاه‌رانی تیکشکاند)).

٣٠٨٥- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم مَقْفَلُهُ مِنْ عُسْفَانَ، وَرَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم عَلَى رَاحِلَتِهِ، وَقَدْ أَرْدَفَ صَفِيَّةَ بِنْتُ حُيَيٍّ، فَعَثَرَتْ نَاقَتُهُ فَصَرَعَا جَمِيعًا، فَافْتَحَمَ أَبُو طَلْحَةَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ

(١) پروانه: ٤٤٣٦، ٤٤٣٧.

(٢) شو‌تینکه له‌ نزیک مه‌دینه له‌ ده‌روه‌ی مه‌دینه.

(٣) پروانه: ١٧٩٧.

اللَّهِ، جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاءَكَ. قَالَ: «عَلَيْكَ الْمَرْأَةُ». فَقَلَبَ ثَوْبًا عَلَى وَجْهِهِ وَأَتَاهَا، فَأَلْقَاهَا عَلَيْهَا وَأَصْلَحَ لَهُمَا مَرْكَبَهُمَا فَرَكِبَا، وَاکْتَفَمْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَلَمَّا أَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ: «آيُونَ. تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ». فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُ ذَلِكَ حَتَّى دَخَلَ الْمَدِينَةَ^(١).

٣٠٨٥- ئەهەسی کۆری مالیک ﷺ دەلی: ئیەمە لە خزمەتی پێغەمبەردا ﷺ بووین لە گەڕانە وەیدا لە عوسقان، پێغەمبەری خوا ﷺ بەسوار و شترەکیەوه بوو، صەفییە کچی حویەیی لە پاشکۆی خۆیدا سوارکردبوو، و شترەکی سەرسمیکی دا پێغەمبەر ﷺ و صەفییە هەردووکیان کەوتن، ئەبو تەلحە (لە و شترەکی) خۆی فریادیە خواریوە، وتی: ئەو پێغەمبەری خوا ﷺ خوا بمکات بە قوربانت، فەرمووی: ((ناگات لە ئافەرەتەکه بیئت))، ئەبو تەلحە پارچە قوماشیکی دا بە پرووخساری خۆیدا رویشت بو لاى صەفییە قوماشەکی دا بەسەر صەفییەدا^(٢)، ئەنجا و شتری سواربوونەکیانی بو چاککردنەوه و هەردووکیان سواری بوونەوه، ئەنجا ئیەمە ئەم لاو لاى پێغەمبەرمان گرت، کە شاری مەدینەمان بینی و لیمانەوه دەرکەوت فەرمووی: ((گەڕاینەوه تەوبەکارین خواپەرستین سوپاسگوزارین بو پەرورەدگارمان))، جا بەردەوام ئەم دوایە دەخویند هەتا رویشتە ناو شاری مەدینەوه.

٣٠٨٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ، حَدَّثَنَا يَشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ، أَنَّهُ أَقْبَلَ هُوَ وَأَبُو طَلْحَةَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَمَعَ النَّبِيِّ ﷺ صَفِيَّةُ مُرَدَّفَهَا عَلَى رَاحِلَتِهِ، فَلَمَّا كَانُوا بِنَعْيِ الطَّرِيقِ عَثَرَتِ النَّاقَةُ، فَضَرَعَ النَّبِيُّ ﷺ وَالْمَرْأَةُ، وَإِنَّ أَبَا طَلْحَةَ - قَالَ: أَحْسِبْ قَالَ: - افْتَحَمَ عَنْ بَعِيرِهِ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاءَكَ، هَلْ أَصَابَكَ مِنْ شَيْءٍ؟ قَالَ: «لَا، وَلَكِنْ عَلَيْنَا بِالْمَرْأَةِ». فَأَلْقَى أَبُو طَلْحَةَ ثَوْبَهُ عَلَى وَجْهِهِ، فَقَصَدَ قَصْدَهَا فَأَلْقَى ثَوْبَهُ عَلَيْهَا، فَقَامَتِ الْمَرْأَةُ، فَشَدَّ لَهُمَا عَلَى رَاحِلَتِهِمَا فَرَكِبَا،

(١) بېروانه: ٣٧١.

(٢) بو ئەوهی خەڵکەکیان و لاشەى نەبیئیت.

فَسَارُوا حَتَّى إِذَا كَانُوا بِظَهْرِ الْمَدِينَةِ - أَوْ قَالَ: أَشْرَفُوا عَلَى الْمَدِينَةِ - قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «آيُبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ». فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُهَا حَتَّى دَخَلَ الْمَدِينَةَ^(١).

٣٠٨٦- یه‌حیاى کورپى ئەبو ئیسحاق له ئەنه‌سى کورپى مالیکه‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که ئەو و ئەبو ته‌لحه له خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا ﷺ گه‌ڕانه‌وه (له غه‌زای خه‌یبه‌ر)، سه‌فیه‌ش له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ له پاشکۆی وشتره‌که‌یدا بوو، جا کاتى له رێگادا‌بوون وشتره‌که سه‌رسمیکى دا و پێغه‌مبه‌ر ﷺ و ئافه‌رته‌که له وشتره‌که که‌وته‌نه خواره‌وه، وه ئەبو ته‌لحه‌ش - وتی: وایزانم وتی: - له وشتره‌که‌ی خۆی فرێدا‌یه خواره‌وه و هات بۆ لای پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ وتی: ئەى پێغه‌مبه‌رى خوا، خوا بمکات به قوربان‌ت نایا هیچ زیانیکت پێ گه‌شت؟ فه‌رمووی: ((نه‌خێر به‌لام بڕۆ بۆ لای ئافه‌رته‌که و بزانه چۆنه؟)) ئەنجا ئەبو ته‌لحه کراسه‌که‌ی دا‌به‌ رووخسارى خۆیدا و به‌رده‌و ئافه‌رته‌که‌هه‌رۆشت، کراسه (که‌ دا‌بووی به‌ رووخسارى خۆیدا) داى به‌سه‌ر سه‌فیه‌دا ئەنجا ئافه‌رته‌که هه‌ستایه‌وه، ئەوسا ئەبو ته‌لحه وشتره‌که‌ی بۆ توند و تۆڵ کردنه‌وه هه‌ردووکیان سوواربوون، وه‌هه‌رۆشتن هه‌تا ئەوکاته‌ی گه‌شتنه نزیک مه‌دینه - یان وتی: مه‌دینه‌یان بینى - پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((گه‌ڕاینه‌وه ته‌وبه‌کارین خواپه‌رستین سوپاسگوزارین بۆ په‌روه‌ردگارمان))، ئیتر به‌رده‌وام ئەم دوعایه‌ی ده‌خویند هه‌تا رۆشته ناو شاری مه‌دینه.

١٩٨- بَابُ الصَّلَاةِ إِذَا قَدِمَ مِنَ السَّفَرِ

٣٠٨٧- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ قَالَ لِي «ادْخُلِ الْمَسْجِدَ فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ»^(٢).

(١) بڕوانه: ٣٧١.

(٢) بڕوانه: ٤٤٣.

١٩٨- باسی نوێژکردن ئه‌گهر (رێبوار یان موجهید) له سه‌فه‌ر گه‌رایه‌وه

٣٠٨٧- جابیری کوری عه‌بدوللاّ ﷺ ده‌لی: من له‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ردا ﷺ بووم
له‌ سه‌فه‌ریکدا، جا کاتێ گه‌یشتی نه‌وه مه‌دینه پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ منی فه‌رموو:
(برۆ مزگه‌وت و دوو رکات نوێژ بکه‌)).

٣٠٨٨- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ
بْنِ كَعْبٍ عَنْ أَبِيهِ وَعَمِّهِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ عَنْ كَعْبٍ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا قَدِمَ مِنْ
سَفَرٍ ضَحَى دَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ^(١).

٣٠٨٨- که‌عب ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ر کات ئه‌گهر چێشته‌نگاو له‌ سه‌فه‌ریک
به‌هاتایه‌ته‌وه ده‌روێشته‌ مزگه‌وت، پێش ئه‌وه‌ی دابنیشیت دوو رکات نوێژی ده‌کرد.

١٩٩- بَابُ الطَّعَامِ عِنْدَ الْقُدُومِ

وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ ﷺ يُفِطِرُ لِمَنْ يَغْشَاهُ.

٣٠٨٩- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ
اللَّهِ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ نَحَرَ جَزُورًا أَوْ بَقَرَةً.

زَادَ مُعَاذٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مُحَارِبٍ، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ: اشْتَرَى مِنِّْي النَّبِيُّ ﷺ بَعِيرًا
يَوْقِيَتَيْنِ وَدِرْهَمٍ- أَوْ دِرْهَمَيْنِ- فَلَمَّا قَدِمَ صِرَارًا أَمَرَ بِبَقَرَةٍ فَذَبَحَتْ فَأَكَلُوا مِنْهَا، فَلَمَّا قَدِمَ
الْمَدِينَةَ أَمَرَنِي أَنْ آتِيَ الْمَسْجِدَ فَاصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، وَوَزَنَ لِي مِثْلَ الْبَعِيرِ^(٢).

(١) بروه: ٣٧٥٧.

(٢) بروه: ٤٤٣.

١٩٩- باسی خواردن لیان له کاتی هاتنهوه له سهفه‌ر

ئیبنو عومەر رضی اللہ عنہ پۆژووێ نه‌ده‌گرت^(١) (و خواردنی دروست ده‌کرد)، له‌به‌ر ئه‌و که‌سانه‌ی ده‌روێشتن بۆ لای (بۆ به‌خێر هاتنه‌وه‌ی له‌ سه‌فه‌ر).

٣٠٨٩- جابیری کوری عه‌بدوڵڵا رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم کاتی هاته‌وه بۆ مه‌دینه^(٢) و شترێک یان مانگایه‌کی سه‌ربری.

موعاز گێڕاویه‌تی‌ه‌وه له شوعبه‌وه ئه‌ویش له موخاریبه‌وه له جابیری کوری عه‌بدوڵڵای رضی اللہ عنہ بیستوو ده‌م زیاده‌ی هی‌ناوه: (جابیر ده‌لی): پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم و شترێکی له من کړی به دوو ئۆقیه و دره‌مه‌یک - یان به دوو دره‌م - جا کاتی گه‌یشه‌ صیرار^(٣) فه‌رمانی کرد به سه‌ربرینی مانگایه‌ک و سه‌ربرا و له گۆشته‌که‌یان خوارد، ئه‌نجا که هاته‌وه بۆ مه‌دینه فه‌رمانی پێ‌کردم برۆمه‌ مزگه‌وت و دوو پکات نوێژ بکه‌م، وه‌ نرخ‌ی و شتره‌که‌شی گێشا بۆم (و پێ‌دام).

٣٠٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَدِمْتُ مِنْ سَفَرٍ فَقَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم: «صَلِّ رَكَعَتَيْنِ». صِرَارٌ مَوْضِعٌ نَاحِيَةً بِالْمَدِينَةِ^(٤).

٣٠٩٠- جابیر رضی اللہ عنہ ده‌لی: له سه‌فه‌رێک هاته‌وه پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم فه‌رمووی پیم: ((دوو پکات نوێژ بکه‌م))، (نیمای بوخاری ده‌لی): (صِرَارٌ شوینی‌که له ده‌روه‌ی مه‌دینه).

(١) چونکه ئیبنو عومەر رضی اللہ عنہ له سه‌فه‌ردا به‌پۆژوو نه‌ده‌بوو، به‌لام له مالدا زۆر به‌پۆژوو ده‌بوو به‌ ریوايه‌تێکی تر هاتوو، که ده‌لی: خواردنی دروست ده‌کرد، مه‌به‌ستی جابیر ئه‌وه‌یه ئیبنو عومەر که له سه‌فه‌ر ده‌گه‌رایه‌وه چه‌ند پۆژیک به‌پۆژوو نه‌ده‌بوو بۆ ئه‌وه‌ی خواردن دروست کات بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی دێن بۆ به‌خێر هاتنه‌وه‌ی له سه‌فه‌ر. (إرشاد الساري: ٥٦٠/٦).

(٢) دوا غه‌زای ته‌بوک یان (ذات الرقاع).

(٣) شوینی‌که سن میل له مه‌دینه‌وه دووره له لای پۆژه‌لاتیه‌وه. (إرشاد الساري: ٥٦١/٦).

(٤) بروانه: ٤٤٣.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٥٧- کتابُ قَرْضِ الْخُمْسِ

به ناوی خوامی به خشنده می میهره بان

٥٧- پهراوی پنیوست بوونی پیتج یهکی دهسکهوت^(١)

١- بابُ قَرْضِ الْخُمْسِ

٣٠٩١- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ، أَنَّ حُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ عليه السلام أَخْبَرَهُ، أَنَّ عَلِيًّا قَالَ: كَانَتْ لِي شَارِفٌ مِنْ نَصِيبِي مِنَ الْمَغْنَمِ يَوْمَ بَدْرٍ، وَكَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله أَعْطَانِي شَارِفًا مِنَ الْخُمْسِ، فَلَمَّا أَرَدْتُ أَنْ أَتْبِئَنِي بِقَاطِمَةٍ بَنَيْتِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَاعْدَتْ رَجُلًا صَوَاعًا مِنْ بَنِي قَيْنُقَاعَ، أَنْ يَرْتَجِلَ مَعِيَ فَنَأْتِي بِإِذْخِرٍ أَرَدْتُ أَنْ أَبِيعَهُ الصَّوَاعِينَ، وَأَسْتَعِينَ بِهِ فِي وَلِيمَةِ عُرْسِي، فَبَيْنَا أَنَا أَجْمَعُ لِشَارِفِي مَتَاعًا مِنَ الْأَقْتَابِ وَالْغَرَائِرِ وَالْحِبَالِ، وَشَارِفَايَ مُتَاخَانٍ إِلَى جَنْبِ حُجْرَةِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، رَجَعْتُ حِينَ جَمَعْتُ مَا جَمَعْتُ، فَإِذَا شَارِفَايَ قَدْ اجْتَبَأَ أَسْنِمَتُهُمَا وَبَقِرَتْ خَوَاصِرُهُمَا، وَأَخَذَ مِنْ أَكْبَادِهِمَا، فَلَمْ أَمْلِكْ عَيْنَيَّ حِينَ رَأَيْتُ ذَلِكَ الْمَنْظَرَ مِنْهُمَا، فَقُلْتُ: مَنْ فَعَلَ هَذَا فَقَالُوا: فَعَلَ حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَهُوَ فِي هَذَا الْبَيْتِ فِي شَرْبٍ مِنَ الْأَنْصَارِ. فَاَنْطَلَقْتُ حَتَّى أَدْخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله وَعِنْدَهُ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ، فَعَرَفَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله فِي وَجْهِ الَّذِي لَقِيتُ، فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله: «مَا لَكَ؟» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ قَطُّ، عَدَا حَمْزَةُ عَلَى نَاقَتِي، فَأَجَبَ أَسْنِمَتُهُمَا وَبَقَرَ خَوَاصِرَهُمَا، وَهِيَ هُوَ ذَا فِي بَيْتٍ مَعَهُ شَرِبَ. فَدَعَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله بِرِدَائِهِ

(١) بۆ نهو که سانه ی له ئایه ته که دا باسکراون، سوهره تی ئه نفال ئایه تی (٤١).

فَارْتَدَى، ثُمَّ انْطَلَقَ يَمْشِي، وَاتَّبَعْتُهُ أَنَا وَزَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ حَتَّى جَاءَ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ حَمْزَةٌ، فَاسْتَأْذَنَ فَأَذِنُوا لَهُمْ فَإِذَا هُمْ شَرَبُوا، فَطَفِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَلُومُ حَمْزَةَ فِيمَا فَعَلَ، فَإِذَا حَمْزَةُ قَدْ مَلَّ مُحَمَّرَةً عَيْنَاهُ، فَنَظَرَ حَمْزَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ صَعَدَ النَّظَرَ فَنَظَرَ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، ثُمَّ صَعَدَ النَّظَرَ فَنَظَرَ إِلَى سُرَّتِهِ، ثُمَّ صَعَدَ النَّظَرَ فَنَظَرَ إِلَى وَجْهِهِ ثُمَّ قَالَ حَمْزَةُ: هَلْ أَنْتُمْ إِلَّا عِبِيدُ لَائِي؟ فَعَرَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَدْ مَلَّ، فَكَصَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى عَقْبِيهِ الْقَهْقَرَى وَخَرَجْنَا مَعَهُ^(١).

١- باسى پښوېست بوونى پېنج يه كى

٣٠٩١- حوسه ينى كورې عهلى ﷺ دهگيرپته وه عهلى (باوكى) وتى: ميحوشترىكى پيرى په ككه وته م هه بوو، بهشى خو م بوو له دمستكه وتى (غه زاي) بهدر، پېغه مبه ريش ﷺ له پېنج يه كى دمستكه وت ميحوشترىكى پيرى په ككه وته تى پيدا بووم، جا كاتيك ويستم فاتيمه ي ﷺ كجى پېغه مبه رى خوا ﷺ بهينم^(٢)، به لئيم دا به پياوړى زمرنگه ر له بهنى قهينوقاع كه له گه لمدا بيت بروين زورناتك بينين، ويستم بيفروشم به زمرنگه ركان بو نه وهى پاره كى بو شايى زن هينانه كه م خمرج بكه م، له و كاته دا كه پښوېستى حوشتره كانم ناماده ده كړد له كو پان و خه رار و گوريس هه ردوو حوشتره كانيشم له تهنشت ديوارى مالتىكى نه نصاريدا ييخ درابوون، جا كاتيك نه وهى (پښوېست بوو) كوى بكه م ه وه كو مكرده وه و گه رامه وه دمبينم حوشتره كانم كو پاره كانيان براره وه، وه كه له كهيان هه لدراره، وه به شيك له سى و جگه ركه يان دمرهينراوه، كه نه وه ديمه نهى وشتره كانم دى خو م پى نه گيرا و فرميسك به چاوه كانمدا هاته خواره وه! وتم: كى

(١) پروانه: ٢٠٨٩.

(٢) واته: بېته هاوسه ر و خيزانم.

ئهمه‌ی کردوو؟ وتیان: حه‌مزه‌ی کورپی عه‌بدولوتته‌لیب کردوو یه‌تی، ئه‌وه‌تا له‌و مائه‌دا له‌گه‌ل چهند ئه‌نصارپییه‌کدا عاره‌ق ده‌خۆنه‌وه، منیش رۆیشتم هه‌تا رۆیشتمه‌ ژووره‌وه‌ بۆ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ زه‌میدی کورپی حاریسه‌ی له‌ خزمه‌تدا بوو، جا پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ روه‌وخسارمدا هه‌ستی به‌وه‌ کرد که تووشم بووه، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((چیت لی فه‌وماوه؟)) وتم: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا هه‌رگیز کارمه‌ساتی وه‌ک نه‌وه‌ی ئه‌مه‌رۆم نه‌دیوه، حه‌مزه‌ په‌لاماری هه‌ردوو وشتره‌که‌می داوه و کوپاره‌کانیانی برپیوه و که‌له‌که‌یانی هه‌لدپیوه ئیستاش له‌و مائه‌یه‌ کۆمه‌لی شه‌راب خۆری له‌گه‌ل دایه، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ داوای پشته‌ مائه‌که‌ی کرد و دای به‌شانیدا، پاشان دهرچوو رۆیشت، من و زه‌میدی کورپی حاریسه‌ شوینی که‌وتین، هه‌تا رۆیشته (به‌رده‌م) ئه‌و مائه‌ی که‌ حه‌مزه‌ی لی بوو، پیغه‌مبه‌ر ﷺ مۆله‌تی چوونه‌ ژووره‌وه‌ی خواست، مۆله‌تیاندا که‌ رۆیشته‌ ژووره‌وه‌ چهند که‌سیکی لی بوو عاره‌قیان ده‌خواردوه، ئه‌نجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌ستی کرد به‌ سه‌رزه‌نشستی حه‌مزه‌ که‌ بۆچی وای کردوو، حه‌مزه‌ش سه‌رخۆش و مه‌ست بوو چاوی سوور بوو، ئینجا حه‌مزه‌ ته‌ماشای پیغه‌مبه‌ری خوای ﷺ کرد، له‌ دوایدا چاوی به‌رزکرده‌وه، ته‌ماشای ئه‌ژنوی کرد، له‌ پاشان چاوی به‌رزکرده‌وه و ته‌ماشای ناوکی کرد، جا ته‌ماشای روه‌وخساری کرد، پاشان حه‌مزه‌ وتی: بۆ ئیوه‌ جگه‌ کۆیله‌ی باوکی من چین؟ ئیتر پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ زانی که‌ زۆر سه‌رخۆش بووه، (نه‌وه‌ک زیاتر سنوور به‌به‌زینیت) پاشه‌ و پاش گه‌راپه‌وه‌ ئیمه‌ش له‌ خزمه‌تیدا رۆیشتینه‌ دهره‌وه‌.

٣٠٩٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ أُمَ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

ابْنَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَأَلَتْ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَقْسِمَ لَهَا مِيرَاثَهَا، مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِ^(١).

٣٠٩٢- عوروه‌ی کوری زوبه‌یر دم‌گیریت‌ه‌وه که عائیشه‌ی دایکی ئیمانداران ﷺ بوی گیرایه‌وه که فاتیمه‌ی ﷺ کچی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ پاش و مفاتی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ داوای له ئه‌بو به‌کر ﷺ کرد، له‌و دهمسکه‌وتانه‌ی خوا داویه‌تی به پی‌غه‌مبه‌ری خوا به‌شه میراتی خو‌ی پی‌ بدات.

٣٠٩٣ - فَقَالَ لَهَا أَبُو بَكْرٍ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا تُورَثُ مَا تَرَكَنَا صَدَقَةً». فَغَضِبَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَهَجَرَتْ أَبَا بَكْرٍ، فَلَمْ تَزَلْ مُهَاجِرَتَهُ حَتَّى تُوفِّيَتْ وَعَاشَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سِتَّةَ أَشْهُرٍ. قَالَتْ وَكَانَتْ فَاطِمَةُ تَسْأَلُ أَبَا بَكْرٍ نَصِيبَهَا مِمَّا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ خَيْرٍ وَفَدَكَ وَصَدَقَتِهِ بِالْمَدِينَةِ، فَأَبَى أَبُو بَكْرٍ عَلَيْهَا ذَلِكَ، وَقَالَ: لَسْتُ تَارِكًا شَيْئًا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعْمَلُ بِهِ إِلَّا عَمِلْتُ بِهِ، فَإِنِّي أَخْشَى أَنْ تَرَكَتُ شَيْئًا مِنْ أَمْرِهِ أَنْ أَرْيَغَ. فَأَمَّا صَدَقَتُهُ بِالْمَدِينَةِ فَدَفَعَهَا عُمَرُ إِلَى عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ، فَأَمَّا خَيْرٌ وَفَدَكَ فَأَمْسَكَهَا عُمَرُ وَقَالَ هُمَا صَدَقَتُهُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَانَتَا لِحَقُوقِهِ الَّتِي تَعْرُوهُ وَنَوَائِبِهِ، وَأَمْرُهُمَا إِلَى مَنْ وَلِيَ الْأَمْرَ. قَالَ فَهُمَا عَلَى ذَلِكَ إِلَى الْيَوْمِ^(٢).

٣٠٩٣- ئه‌بو به‌کریش ﷺ پی‌ و ت: بی‌گومان پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((ئیمه میراتمان لی نابردریت، هه‌رجیمان له‌ دوا‌ی خو‌مان به‌جیه‌یشت خیر و سه‌ده‌قه‌یه‌))، بویه‌ فاتیمه‌ی کچی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ تو‌ره بوو، ده‌نگی له‌ ئه‌بو به‌کر و مرگرت و به‌رده‌وام بوو له‌و ده‌نگ لی و مرگرتنه‌ی هه‌تا مرد، که له‌ پاش پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ شه‌ش مانگ ژیا. عائیشه ده‌لی: وه فاتیمه داوای به‌شی خو‌ی

(١) بروانه: ٣٠٩٣، ٤٠٣٥، ٣٧١١، ٤٢٤٠، ٦٧٢٥.

(٢) بروانه: ٣٧١٢، ٤٠٣٦، ٤٢٤١، ٦٧٢٦.

دهکرد له نهبو بهکر له خهیبهر و فهدهک و باخی مهدينه که پښغهمبهړ ﷺ بهروبوومهکهی کردبوو بهخیر، بهلام نهبو بهکر بهو داوايهی نهو رازی نهبوو، وتی: ههر شتيک پښغهمبهړ ﷺ کاری پښ کردبی، منیش کاری پښ دهکهم وازی لی ناهینم، چونکه بهراستی دهترسم نهگهر ههر فهرمانیکی نهو واز لی بینم له راستی لابهدهم. سهبارمت به نهو باخهی مهدينه که کردبووی بهخیر، نهوه عومهر داویتی به عهلی و عهباس، خهیبهر و فهدهکیش بهدهست عومهرهومیه و دهلی: وهقف بووه بو نهو ماف و پښوستانهی پرووی لی دهکرد و نهو پښهاتانهی لی پروودهدات (له زیانی پښغهمبهړ ﷺ خویدا)، کهواته خهیبهر و فهدهک تایبهته بهو کهسهوه پښهوا و گهورهی مسولمانانه وتی: نهو دووانه بهو شیومیهیه تا نهمرؤش.

٣٠٩٤- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَرْوِيُّ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ بْنِ الْحَدَثَانِ، وَكَانَ مُحَمَّدُ بْنُ جُبَيْرٍ ذَكَرَ لِي ذِكْرًا مِنْ حَدِيثِهِ ذَلِكَ، فَأَنْطَلَقْتُ حَتَّى أَدْخُلَ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ الْحَدِيثِ، فَقَالَ مَالِكُ: بَيْنَا أَنَا جَالِسٌ فِي أَهْلِي حِينَ مَتَعَ النَّهَارُ، إِذَا رَسُولُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ يَأْتِينِي، فَقَالَ: أَجِبَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ. فَأَنْطَلَقْتُ مَعَهُ حَتَّى أَدْخُلَ عَلَى عُمَرَ، فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ عَلَى رِمَالٍ سَرِيرٍ، لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ فِرَاشٌ مُتَكِيٌّ عَلَى وَسَادَةٍ مِنْ أَدَمٍ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ جَلَسْتُ فَقَالَ: يَا مَالِ، إِنَّهُ قَدِمَ عَلَيْنَا مِنْ قَوْمِكَ أَهْلُ أَبْيَاتٍ، وَقَدْ أَمَرْتُ فِيهِمْ بِرِضْخٍ فَأَقْبِضْهُ فَأَقْسِمُ بِهِ بَيْنَهُمْ. فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لَوْ أَمَرْتُ بِهِ غَيْرِي. قَالَ: أَقْبِضْهُ أَيُّهَا الْمَرْءُ. فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عِنْدَهُ أَتَاهُ حَاجِبُهُ يَرْفَأُ فَقَالَ: هَلْ لَكَ فِي عُثْمَانَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرِ وَسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ يَسْتَأْذِنُونَ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَأَذِنَ لَهُمْ فَدَخَلُوا فَسَلَّمُوا وَجَلَسُوا، ثُمَّ جَلَسَ يَرْفَأُ يَسِيرًا ثُمَّ قَالَ: هَلْ لَكَ فِي عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَأَذِنَ لَهُمَا، فَدَخَلَا فَسَلَّمَا فَجَلَسَا، فَقَالَ عَبَّاسٌ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، اقْضِ بَيْنِي وَبَيْنَ هَذَا. وَهُمَا يَخْتَصِمَانِ فِيمَا أَقَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ ﷺ مِنْ بَنِي

النَّضِيرِ. فَقَالَ الرَّهْطُ عُثْمَانُ وَأَصْحَابُهُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، اقْضِ بَيْنَهُمَا وَأَرِحْ أَحَدَهُمَا مِنَ الْآخَرِ. قَالَ عُمَرُ: تَيْدَكُمُ، أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ الَّذِي يَأْذِنُهُ تَقُومُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ، هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا نُورِثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً؟». يُرِيدُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَفْسَهُ. قَالَ الرَّهْطُ: قَدْ قَالَ ذَلِكَ. فَأَقْبَلَ عُمَرُ عَلَى عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ فَقَالَ: أَنْشُدْكُمَا اللَّهَ، أَتَعْلَمَانِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ قَالَ ذَلِكَ؟ قَالَ ذَلِكَ. قَالَ عُمَرُ: فَإِنِّي أَحَدُكُمْ عَنْ هَذَا الْأَمْرِ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ خَصَّ رَسُولَهُ ﷺ فِي هَذَا الْقِيَمِ بِشَيْءٍ لَمْ يُعْطِهِ أَحَدًا غَيْرَهُ - ثُمَّ قَرَأَ ﴿وَمَا آتَاكَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (١) الْحَشْرِ. - فَكَانَتْ هَذِهِ خَالِصَةً لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ. وَاللَّهُ مَا اخْتَارَهَا دُونَكُمْ، وَلَا اسْتَأْثَرَ بِهَا عَلَيْكُمْ قَدْ أَعْطَاكُمْوه. وَبَنَّتْهَا فِيكُمْ حَتَّى بَقِيَ مِنْهَا هَذَا الْمَالُ، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُنْفِقُ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً سَتَنِيهِمْ مِنْ هَذَا الْمَالِ، ثُمَّ يَأْخُذُ مَا بَقِيَ فَيَجْعَلُهُ مَجْعَلِ مَالِ اللَّهِ، فَعَمِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِذَلِكَ حَيَاتِهِ، أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمُونَ ذَلِكَ؟ قَالُوا: نَعَمْ. ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ: أَنْشُدْكُمَا بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمَانِ ذَلِكَ؟ قَالَ عُمَرُ: ثُمَّ تَوَقَّى اللَّهُ نَبِيَّهُ ﷺ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا وَلِيُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَبَضَهَا أَبُو بَكْرٍ، فَعَمِلَ فِيهَا مِمَّا عَمِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُ فِيهَا لَصَادِقٌ بَارٌّ رَاشِدٌ تَابِعٌ لِلْحَقِّ، ثُمَّ تَوَقَّى اللَّهُ أَبَا بَكْرٍ، فَكُنْتُ أَنَا وَلِيُّ أَبِي بَكْرٍ، فَقَبَضْتُهَا سَتَنَيْنِ مِنْ إِمَارَتِي، أَعْمَلُ فِيهَا مِمَّا عَمِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمِمَّا عَمِلَ فِيهَا أَبُو بَكْرٍ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنِّي فِيهَا لَصَادِقٌ بَارٌّ رَاشِدٌ تَابِعٌ لِلْحَقِّ، ثُمَّ جِئْتُمَانِي تَكْلِمَانِي وَكَلِمَتُكُمَا وَاحِدَةٌ، وَأَمْرُكُمَا وَاحِدٌ، جِئْتَنِي يَا عَبَّاسُ تَسْأَلْنِي نَصِيْبَكَ مِنْ ابْنِ أَخِيكَ، وَجَاءَنِي هَذَا - يُرِيدُ عَلِيًّا - يُرِيدُ نَصِيْبَ امْرَأَتِهِ مِنْ أَبِيهَا، فَقُلْتُ لَكُمَا: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا نُورِثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً». فَلَمَّا بَدَأَ لِي أَنْ أَدْفَعَهُ إِلَيْكُمَا قُلْتُ إِنَّ شِئْنِمَا دَفَعْتُهَا إِلَيْكُمَا عَلَى أَنْ عَلَيْنُكُمَا عَهْدُ اللَّهِ وَمِثَاقُهُ لَتَعْمَلَانِ فِيهَا مِمَّا عَمِلَ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَمِمَّا عَمِلَ فِيهَا أَبُو بَكْرٍ، وَمِمَّا عَمِلْتُ فِيهَا مِنْذُ وَلِيْتُهَا، فَقُلْتُمَا: أَدْفَعُهَا إِلَيْنَا. فَبِذَلِكَ دَفَعْتُهَا إِلَيْكُمَا، فَأَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ، هَلْ دَفَعْتُهَا

إِلَيْهِمَا بِذَلِكَ قَالَ الرَّهْطُ: نَعَمْ. ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ فَقَالَ: أَنْشَدُكُمَا بِاللَّهِ هَلْ دَفَعْتُمَا إِلَيْكُمَا بِذَلِكَ؟ قَالَا: نَعَمْ. قَالَ: فَتَلْتَمِسَانِ مِنِّي قَضَاءَ غَيْرِ ذَلِكَ؟ قَوَّالَهُ الَّذِي يَأْذِنُهُ تَقْوَمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ، لَا أَقْضِي فِيهَا قَضَاءَ غَيْرِ ذَلِكَ، فَإِنْ عَجَزْتُمَا عَنْهَا فَادْفَعَاهَا إِلَيَّ، فَإِنِّي أَكْفِيكُمَاهَا^(١).

٣٠٩٤- ئیبنو شیهاب ده‌گیرپتیه‌وه له مالیکی کورپی نه‌وسی کورپی حه‌ده‌سان، - (وه ده‌لی): موحه‌مه‌دی کورپی جوبه‌یر باسیکی نه‌و فه‌رمووده‌ی بو‌و کردم، منیش ر‌ویشتم هه‌تا گه‌یشتمه‌ لای مالیکی کورپی نه‌وس و پرسپاری نه‌و فه‌رمووده‌یه‌م لی‌کرد، مالیکیش وتی: : له کاتی‌کدا من له ناو مال و مندالی خو‌مدا دانیشتبووم که خو‌ر به‌رزبوو^(٢)، له‌و کاته‌دا نی‌ردراوی عومه‌ری کورپی خه‌تتاب ﷺ هات به‌دوام دا و وتی: (من نی‌ردراوم که) تو‌ بجیت به‌ده‌م پی‌شه‌وای باوم‌پدارانه‌وه، منیش له‌گه‌لیدا ر‌ویشتم و چوو‌مه ژووره‌وه بو‌لای عومه‌ر ﷺ، جا ده‌بینم له‌سه‌ر ته‌خته‌یه‌کی به‌په‌لکه خورما چنراوی ر‌ووت دانیشتبوووه د‌وشه‌ک و شتی وای له‌سه‌ر ر‌انه‌خرابوو، له‌سه‌ر پشتیه‌کی چه‌رمین شانی دادا بوو، منیش سه‌لامم لی‌کرد و، پاشان دانیشتم، وتی: مالی^(٣) بی‌گومان چه‌ند بنه‌ماله‌یه‌ک له ه‌وزمه‌کی تو‌ هاتوون بو‌و لام منیش هه‌ندی یارمه‌تیم برپارداهه‌ بو‌یان، و‌مری بگه‌ر و دابه‌شی بکه به‌سه‌ریاندا. منیش وتم: نه‌ی پی‌شه‌وای باوم‌پداران خو‌زگه فه‌رمانت بکردایه به‌ که‌سیکی تر جگه له من بو‌و نه‌م کاره. وتی: ده‌بی و‌مری بگری پی‌اوی باش، جا له کاتی‌کدا من لای عومه‌ر ﷺ دانیشتبووم ده‌رگاوانه‌که‌ی که ناوی یه‌ره‌هه^(٤) بوو هات بو‌و لای وتی: عوسمان و عه‌بدوره‌حمانی کورپی عه‌وف و

(١) پروانه: ٢٩٠٤.

(٢) پ‌یش نی‌وه‌ر‌و چ‌یشته‌نگاو‌ت‌کی دره‌نگ بوو.

(٣) کور‌ت‌کراوه‌ی مالی‌که، عه‌ره‌ب نه‌و جو‌ره ده‌ر‌برینه‌یان هه‌یه، به‌ عانی‌شه ده‌ل‌ت‌ن: عانی‌ش.

(٤) (يَرْفَأ). ک‌و‌یله‌به‌کی ئازاد‌کراوی عومه‌ر بوو له پ‌یش هات‌نی ئی‌سلام له ژیا‌ندا بووه، به‌لام نه‌بی‌ستراوه که له

هاوه‌لانی پی‌غه‌مه‌بر بوو ب‌یت ﷺ.

زوبه‌یر و سه‌عدی کوری نه‌بی و مقاصد ﷺ داوای مؤلّه‌ت لی ده‌کهن رینگه‌یان
 دهمیت؟ عومهر وتی: به‌لّی (با بینه ژووره‌وه)، نه‌نجا مؤلّه‌تی دان و هاتنه
 ژووره‌وه سه‌لامیان کرد و دانیشتن، پاشان یه‌رفه‌ئیش که‌میک دانیشتن، پاشان
 وتی: عه‌لی و عه‌بباس ﷺ (داوای مؤلّه‌تی هاتنه ژووره‌وه ده‌کهن) رینگه‌یان
 دهمیت؟ وتی: به‌لّی (با بینه ژووره‌وه) جا مؤلّه‌تی دان و هاتنه ژووره‌وه و
 سه‌لامیان کرد و دانیشتن، نه‌نجا عه‌بباس وتی: نه‌ی پیشه‌وای باوم‌رداران له
 نیوان من و نه‌مه‌دا بریاربده وه هه‌ردووکیان (عه‌لی و عه‌بباس) کیشه‌یان بوو
 دهمبارهی نه‌و ده‌ستکه‌وته‌ی که خوا ده‌ستی پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ خست له
 (سه‌رومت و سامانی) به‌نی نه‌زیر- جا کۆمه‌له‌که‌ش- عوسمان و هاو‌رپ‌کانی-
 وتیان: نه‌ی پیشه‌وای باوم‌رداران بریاربده له نیوانیاندا له ده‌ستی یه‌کتری
 رزگاریان بکه. عومهریش وتی: له‌سه‌رخۆبن، تو نه‌و خواجه‌ی که به‌فه‌رمانی نه‌و
 زه‌وی و ئاسمان راوستاوه، ئایا ده‌زانن که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی:
 ((ئیمه میراتمان لی ناگیرئ نه‌وه‌ی لیمان به‌جیما خیره^(١)؟)) پیغه‌مبه‌ری خوا
 ﷺ به‌م فه‌رموودیه مه‌به‌ستی خۆیه‌تی، کۆمه‌له‌که وتیان: به‌لّی نه‌وه‌ی
 فه‌رمووه، ئینجا عومهر رووی کرده عه‌لی و عه‌بباس ﷺ وتی: سویندتان دهم
 به خوا ئایا ده‌زانن که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌وه‌ی فه‌رمووه؟ هه‌ردووکیان وتیان:
 بیگومان نه‌وه‌ی فه‌رمووه، عومهر وتی: بیگومان دهمبارهی نه‌و کاره باستان بۆ
 ده‌که‌م، به‌راستی خوا هه‌ندئ له‌م ده‌ستکه‌وته‌ی تایبەت کردووه به پیغه‌مبه‌ره‌وه
 ﷺ به‌که‌سی تری نه‌داوه، پاشان نه‌م ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه: (نه‌و (ده‌ستکه‌وتانه‌ی)
 که خوا سه‌ندیه‌وه بۆ پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی له مائی (به‌نی نه‌زیر) ئیوه بۆ به‌ده‌ست
 هینانی هیچ نه‌سپ و وش‌تریکتان تاونه‌داوه، به‌لکو خوا پیغه‌مبه‌رانی زال ده‌کات

(١) ده‌دریّت به‌مسوڵمانان، نابێته میرات بۆ میراتگران له‌که‌س و کاری.

بهسهر ههرکه سدا که بیهوئیت، وه خوا بهسهر ههموو شتیځدا بهدمسه لاته). دهی
 نه مه تایبهت بوو به پیځه مبهری خوا ﷺ سوئند به خوا کوی نه کردوته وه بو
 خوی بهتهنها ئیوهی لی بی بهش بکات، وه تایبهتی نه کردوو به خوی جگه له
 ئیوه، بیگومان داویتی به ئیوهش و دابهشی کردوو بهسهرتاندا، ههتا نا نه
 سامانهی لی ماوتهوه، جا پیځه مبهری خوا خهرجی و بزوی سالیکی
 خاوخیزانی لهم سامانه بوو، پاشان ئه وهشی دهمایه وه بهمال و سامانی خوی
 دادمنا (له بهرژه وهندی گشتیدا خهرجی دهکرد)، جا پیځه مبهری خوا ﷺ بهم
 جوړهی دهکرد تا له ژياندا بوو، سوئندتان ددهم به خوا نه مه دزمان؟ وتیان:
 به لی (دهیزانین) پاشان به عهلی و عه بیاسی وت: سوئندتان ددهم به خوا
 ئیوهش ههر دوو کتان نه مه دزمان؟ (ههر دوو کیان وتیان: به لی^(١)) عومهر وتی:
 پاشان خوا پیځه مبهره کهی ﷺ برده وه بو لای خوی، جا نه بو بهکر وتی: من
 میراتگری پیځه مبهری خوام ﷺ ئیتر نه بو بهکر نه و مالهی (فهینهی) و مرگرت و
 بهو جوړهی لی کرد که پیځه مبهری خوا ﷺ لیی دهکرد (له ژيانیدا)، وه خواش
 دزمانی به راستی نه بو بهکر دمهبارهی نه و سامانه راستگو و سهر راستانه
 شوینکته وهی ههق بوو، پاشان نه بو بهکر کوچی دواپی کرد، جا ئیتر من
 میراتگری نه بو بهکر بووم، وه ماوهی دوو ساله له لیپرسراویتی کهم نه و مالی
 (فهینهم) و مرگرتوو و بهو جوړهم لی کرد که ههریه که له پیځه مبهری خوا ﷺ
 و نه بو بهکر کردیان، وه خوا دزمانی که من دمهبارهی نه و مالی (فهینه) راست و
 دروست و چاکه کار و سهر راستانه و شوینکته وهی ههق بووم، پاشان
 ههر دوو کتان هاتوون بو لام، قسم له گه لدا دهکن، قسهی ههر دوو کیستان یه که،
 کاره کهستان یه که کاره، عه بیاس تو هاتووی داوی به شه کهت له برازا کهی خوت

(١) نه وهی له ناو که وانه که دایه له گیرانه وهی عه قیل له ئینو شیها به وه له (کتاب الفرائض) دا هاتوو.

دهکهیت، ئەمەش - مەبەستی عەلی یە- هاتووە بۆ لام بەشی هاوسەرەکی له
 باوکی داوا دەکات، منیش به هەردووکتانم وت: بێگومان پێغەمبەری خوا ﷺ
 فەرموووەتی: ((ئێمە میراتمان لێ ناگیرئ هەرحیمان لێ بەجێما خێرە بۆ
 مسوڵمانان))، ئەنجا کاتێ بۆم ڕوون بوووەوە کە بیدەم به هەردووکتان وتم:
 ئەگەر دمانەوئ دەیدەم بەهەردووکتان به مەرجێک پەیمان و بەئێن بدەن به
 خوا کە ئێوە له ئەو (مالی فەینە)دا بهو شیوەی لێ بکەن پێغەمبەری خوا ﷺ
 پێی کردوو، وه ئەبو بەکر پێی کردوو، وه من پێم کردوو لهو کاتەوهی به
 دەستمەومبوو. ئێوەش وتان: (بهو شیوه) بیده پیمان، منیش بهو شیوه دام
 پێتان، جا سویندتان دەدم به خوا (عوسمان و ھاوڕێکانی) ئایا داومە بهو
 دووانە بهو شیوێه؟ کۆمەڵەکەش هەموو وتیان: بەلێ. پاشان ڕووی کردە عەلی
 و عەبباس و وتی: سویندتان دەدم به خوا ئایا بهو جوۆرە دام پێتان؟
 هەردووکیان وتیان: بەلێ، عومەر وتی: دەی جگە لەمە بریارێکی تەرتان له من
 دەوئ؟ جا سویند بهو خودایەیی کە ئاسمان و زەوی بەفەرمانی ئەو ڕاوستاوه،
 هیچ بریارێکی تیا نادەم جگە لەمە، جا ئەگەر بهو شیوەی وتم نەتان توانی جئ
 بهجئ بکەن (و دەبیته کێشەتان)، ئەوسا بێگێرپنەوه بۆ لای خۆم بێگومان خۆم
 له جیاتی هەردووکتان ئەو کارە دەکەم.

٢- باب: آدَاءُ الْخُمْسِ مِنَ الدِّينِ

٣٠٩٥- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الصُّبَعِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه يَقُولُ: قَدِمَ وَفَدَ عَبْدُ الْقَيْسِ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا هَذَا الْحَيَّ مِنْ رِبْعَةٍ، بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ كُفَّارٌ مُضَرٌّ، فَلَسْنَا نَصِلُ إِلَيْكَ إِلَّا فِي الشَّهْرِ الْحَرَامِ، فَمَرْنَا بِأَمْرِ نَأْخُذُ مِنْهُ وَنَدْعُو إِلَيْهِ مَنْ وَرَاءَنَا. قَالَ: «أَمْرُكُمْ بِأَرْبَعٍ، وَأَنْهَاكُمْ عَنْ أَرْبَعٍ، الْإِيمَانُ بِاللَّهِ شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ -وَعَقْدَ بَيْدِهِ- وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَصِيَامَ رَمَضَانَ، وَأَنْ تُؤَدُّوا لِلَّهِ خُمْسَ مَا غَنِمْتُمْ، وَأَنْهَاكُمْ عَنِ الذَّبَائِ وَالنِّقِيرِ وَالْحَنْتَمِ وَالْمَرْقَتِ»^(١).

٢- باسیک: پینج یه‌ک دان به‌شیکه له ئایینی ئیسلام^(٢)

٣٠٩٥- ئیبنو عه‌باب رضي الله عنه ده‌لی: نوینه‌ری (عه‌بدولقه‌یس) هاتن وتیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله به‌راستی ئیمه‌ که خیل‌ئیکین له هۆزی ره‌بیعه‌ له نیوان ئیمه‌ و جه‌نابتدا کافرانی هۆزی موزم‌ر هه‌یه‌، جا بویه‌ ئیمه‌ ناتوانین بینه‌ خزمه‌ت له‌و مانگانه‌دا نه‌بیت جه‌نگیان تیدا حه‌رامه‌، که‌واته‌ فه‌رمانیکی (پروونمان) پی بکه‌ کاری پی بکه‌ین و ده‌ستی پی‌وه‌بگرین و خه‌لکانی دوا‌ی خو‌مانی^(٣) بۆ بانگ بکه‌ین، پیغه‌مبه‌ریش صلی الله علیه و آله فه‌رمووی: ((فه‌رمانتان پی ده‌که‌م به‌ چوار شت و، چوار شتیشتان لی فه‌ده‌غه‌ ده‌که‌م: که‌ باوه‌رپی‌وونه‌ به‌ خوا: شایه‌تیدان که‌ هه‌یج به‌رستراویکی راست نییه‌ جگه‌ له‌ خوا- به‌ (په‌نجه‌کانی) ده‌ستی ده‌یژمارد- به‌ چاکی نوێژکردن و زه‌کات دان و پۆژووگرتنی (مانگی) په‌مه‌زان، وه‌ ده‌بی پینج یه‌کی ده‌ستکه‌وتان بدن به‌ خوا^(٤)، وه‌ ریگرتان ده‌که‌م له‌: کوله‌که‌ی هه‌لکولراو کۆتکه‌ی بنکی دار خورما و کوپه‌ی سه‌وز و کوپه‌ی قیر و زه‌فت تی‌هه‌لسواو)).

(١) بروانه: ٥٣.

(٢) یان به‌شیکه‌ له‌ ئیمان و باوه‌ر وه‌ک پێشتر له‌ (کِتَابُ الْإِيمَانِ، بَابُ: آدَاءُ الْخُمْسِ مِنَ الْإِيمَانِ) باس‌مان کرد فه‌رموده‌ی (٥٣).

(٣) هۆزه‌که‌مان، یان خه‌لکی شوینه‌ دووره‌کان له‌ ده‌رموه‌ی مه‌دینه‌.

(٤) ئه‌مانه‌ ئه‌و چوار شته‌ بوون فه‌رمانی پێکردن.

٣- بابُ نَفَقَةِ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ بَعْدَ وَفَاتِهِ

٣٠٩٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا يَقْتَسِمُ وَرَثَتِي دِينَارًا، مَا تَرَكَتُ بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِي وَمَمُونَةٍ عَامِلِي فَهُوَ صَدَقَةٌ»^(١).

٣- باسی خه رجبی هاوسه ره کانی پیغه مبهری ﷺ دواى وه فاتى

٣٠٩٦- نه بو هوړمپړه ﷺ دهگيرپته وه كه پيغه مبهرى خوا ﷺ فه رموى: ((ميراتكرانم ديناريك دابهش نه كهن، له پاش خه رجبى خيزانه كانم و خه رجبى سهركاره كم نه وهى ليم به جيمًا نه وه خيره (له رپى خوادا دمه خسرپت)) .

٣٠٩٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: تُوِّفِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَا فِي بَيْتِي مِنْ شَيْءٍ يَأْكُلُهُ ذُو كَيْدٍ، إِلَّا شَطْرُ شَعِيرٍ فِي رَقٍّ لِي، فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَالَ عَلَيَّ، فَكَلْتُهُ فَقَنِي^(٢).

٣٠٩٧- عايشه ﷺ دهلى: پيغه مبهرى خوا ﷺ ومفاتى كرد شتيك له مالمدا نه بوو گيانله بهر بيخوات، هه نديك^(٣) جو نه بى له رפה كه مدا بوو، جا بو ماومه كى زور ليم خوارد، نه نجا پيواى نير ته واو بوو.

٣٠٩٨- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ الْخَارِثِ قَالَ: مَا تَرَكَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَّا سِلَاحَهُ، وَبَعْلَتُهُ الْبَيْضَاءُ، وَأَرْضًا تَرَكَهَا صَدَقَةٌ^(٤).

(١) پروانه: ٢٧٧٦.

(٢) پروانه: ٦٤٥١.

(٣) يان نيو وه سق.

(٤) پروانه: ٢٧٣٩.

٣٠٩٨- عه‌م‌ری کور‌ی حاریس رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌م‌ب‌هر صلی الله علیه و آله له‌دوای (و‌م‌فات‌ی) ه‌ی‌ج‌ی به‌ج‌ی نه‌ه‌ی‌ل‌ا ج‌گ‌ه‌ چه‌که‌که‌ی و، ئ‌ی‌س‌تره‌ ما‌چه‌ س‌ب‌یه‌که‌ی و، زه‌ویه‌ک‌ که‌ کرد‌بووی به‌خ‌یر (له‌ ر‌یی خ‌واد‌ا).

٤- بَابُ مَا جَاءَ فِي بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله، وَمَا نُسِبَ مِنَ الْبُيُوتِ إِلَيْهِنَّ

وَقَوْلِ اللَّهِ تعالى: ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ (٣٣) الْأَحْزَابُ، ﴿لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ﴾ (٥٢) الْأَحْزَابُ.

٣٠٩٩- ح‌د‌ث‌نا ج‌ب‌ان‌ ب‌ن‌ م‌وس‌ی و‌م‌ح‌م‌م‌د‌ ق‌ال‌ا: ا‌خ‌ب‌ر‌نا ع‌ب‌د‌ الله‌، ا‌خ‌ب‌ر‌نا م‌ع‌م‌ر‌ و‌ی‌ونس‌، ع‌ن‌ الز‌ه‌ر‌ی ق‌ال‌: ا‌خ‌ب‌ر‌ن‌ی ع‌ب‌د‌ الله‌ ب‌ن‌ ع‌ب‌د‌ الله‌ ب‌ن‌ ع‌ت‌ب‌ه‌ ب‌ن‌ م‌س‌ع‌ود‌، اَنَّ ع‌ائ‌ش‌ه‌ رضی الله عنها ز‌وج‌ الن‌ب‌ی صلی الله علیه و آله ق‌ال‌ت‌: ل‌م‌ا ث‌ق‌ل‌ ر‌س‌ول‌ الله‌ صلی الله علیه و آله اس‌ت‌أ‌ذ‌ن‌ اَزْوَاج‌ه‌ اَنْ ی‌م‌رَّصَ فِی بَیْتِی فَاذِنَ لَهُ ^(١).

٤- با‌سی ئ‌ه‌وه‌ی ده‌رب‌اره‌ی ما‌لی خ‌ی‌زان‌ه‌کان‌ی پیغه‌م‌ب‌هر صلی الله علیه و آله ها‌ت‌وو‌ه‌ وه‌ ئ‌ه‌و ما‌ل‌انه‌ی دراوه‌ته‌ پ‌الیان

وه‌ ئ‌ه‌م‌ فه‌رم‌ای‌شته‌ی خوا رضی الله عنها: (وه‌ له‌ ما‌ل‌ه‌کان‌ی خ‌وت‌ان‌دا ^(٢) بم‌ی‌ن‌نه‌وه‌)، وه‌ (مه‌چه‌ نه‌ ژوو‌ره‌وه‌ بو‌ ما‌ل‌ه‌کان‌ی پیغه‌م‌ب‌هر صلی الله علیه و آله مه‌گ‌هر‌ ر‌ی‌گ‌ه‌تان‌ پ‌ی‌ بد‌ری).

٣٠٩٩- ع‌وت‌به‌ی کور‌ی مه‌س‌عوود‌ ده‌گ‌ی‌ر‌ی‌ته‌وه‌، که‌ ع‌ائ‌ش‌ه‌ی رضی الله عنها ها‌وس‌ه‌ری پیغه‌م‌ب‌هر صلی الله علیه و آله ده‌لی: کا‌ت‌ی نه‌خ‌وش‌یه‌که‌ی پیغه‌م‌ب‌ه‌ری خوا رضی الله عنها ق‌ور‌س‌ بو‌و، مو‌ل‌ه‌ته‌ی له‌ خ‌ی‌زان‌ه‌کان‌ی خوا‌ست‌ که‌ له‌ ما‌لی من‌ جاود‌ی‌ری نه‌خ‌وش‌یه‌که‌ی ب‌کر‌یت‌، ئ‌ه‌وان‌یش‌ مو‌ل‌ه‌تیان‌دا.

(١) پروانه: ١٩٨.

(٢) مه‌به‌ستی ئ‌ابه‌ته‌که‌ خ‌ی‌زان‌ه‌کان‌ی پیغه‌م‌ب‌ه‌ره‌ صلی الله علیه و آله.

٣١٠٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا نَافِعٌ، سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ رضي الله عنها: تُوِّفِيَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي بَيْتِي، وَفِي تَوْبَتِي، وَبَيْنَ سَخْرِي وَنَخْرِي، وَجَمَعَ اللَّهُ بَيْنَ رِيقِي وَرِيقِهِ. قَالَتْ: دَخَلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بِسِوَاكِ، فَضَعَفَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنْهُ، فَأَخَذَتْهُ فَمَضَعَتْهُ ثُمَّ سَنَّتُهُ بِهِ ^(١).

٣١٠٠- نیببو نه بی موله یکه ده لی: عائشه رضي الله عنها وتی: پیغه مبه صلى الله عليه وسلم له مالی مندا و له سه ره ی مندا و (سه ری) له نیوان سنگ و گهر دنی مندابوو و وفاتی کرد، وه خوی گه وره تفی من و نهوی پیکه وه کو کرده وه، عائشه وتی: عه بدوره حان هاته ژووره وه سیواکیکی پی بوو پیغه مبه صلى الله عليه وسلم خوی توانای سیواک کردنی نه بوو، بویه من سیواکه که م لی و مرگرت و جویم، پاشان سیواکم پی کرد بوی.

٣١٠١- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفْرِ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، أَنَّ صَفِيَّةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم تَزُورُهُ، وَهُوَ مُعْتَكِفٌ فِي الْمَسْجِدِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ ثُمَّ قَامَتْ تَنْقَلِبُ فَقَامَ مَعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم حَتَّى إِذَا بَلَغَ قَرِيبًا مِنْ بَابِ الْمَسْجِدِ عِنْدَ بَابِ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، مَرَّ بِهِمَا رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَسَلَّمَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، ثُمَّ نَفَذَا فَقَالَ لَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «عَلَى رِسْلِكُمَا». قَالَا: سُبْحَانَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ. وَكَبَّرَ عَلَيْهِمَا ذَلِكَ. فَقَالَ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ يَبْلُغُ مِنَ الْإِنْسَانِ مَبْلَغَ الدَّمِ، وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَيْئًا» ^(٢).

٣١٠١- عه لی کوری حوسه ی صلى الله عليه وسلم گپرایه وه که صه فیه ی صلى الله عليه وسلم خیزانی پیغه مبه صلى الله عليه وسلم بوی گپرایه وه وتی: که نهو (صه فیه) هات بو خزمه تی پیغه مبه ری خوا صلى الله عليه وسلم سه ردانی بکات ^(٣) له کاتی کدا نهو (پیغه مبه صلى الله عليه وسلم له ئیعتیکافدا بوو له مزگه وندا، له ده شهوی کوتای پده مه زاندا، پاشان هه ستا بگه ریته وه (بو مالی خوی)،

(١) پروانه: ٨٩٠.

(٢) پروانه: ٢٠٣٥.

(٣) له شهودا سه ردانی کرد، له جیگایه کی تر دا بوخاری به و جو ره گپرایه و ته وه (ارشاد الساری: ٤٤٣/٣).

پینگه‌مبه‌ری خواش ﷺ له‌گه‌ئیدا هه‌ستا (له‌گه‌ئێ رۆشت) تا گه‌شته نه‌و دهرگایه‌ی مزگه‌وت لای دهرگای (مالی) نومه‌و سه‌له‌مه‌ی خیزانی پینگه‌مبه‌ری خوايه ﷺ، (له‌و کاته‌دا) دوو پیاوی نه‌نصارێ تپه‌پرین به‌لای هه‌ردووکیاندا و سه‌لامیان له پینگه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد، پاشان به‌په‌له‌ رۆیشتن، پینگه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی به‌هه‌ردووکیان: ((په‌له‌ مه‌که‌ن))^(١) هه‌ردووکیان وتیان: پاك و بیگه‌ردی بۆ خوا ئه‌ی پینگه‌مبه‌ری خوا ﷺ وته‌که‌ی پینگه‌مبه‌ریان لا گران و هورس بوو، بۆیه پینگه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بیگومان شه‌یتان له‌ مروّفا ده‌گاته ئه‌و شوینه‌ی خوینی ده‌گاتی، وه‌ به‌راستی له‌وه‌ ترسام که‌ شتیکی خراپ بخاته دلتانه‌وه)).

٣١٠٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، عَنْ وَاسِعِ بْنِ حَبَّانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: ارْتَقَيْتُ فَوْقَ بَيْتِ حَفْصَةَ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقْضِي حَاجَتَهُ، مُسْتَذِيرَ الْقِبْلَةِ، مُسْتَقْبِلَ الشَّامِ^(٢).

٣١٠٢- عه‌بدووللای کورێ عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌ئێ: (رَوَزْئِک) رۆیشتمه سه‌ربانی مالی حه‌فصه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا و پینگه‌مبه‌رم ﷺ بینی ده‌ستی به‌ ئاو ده‌گه‌ياندا، پشت له‌قیبله بوو رپووی له شام بوو.

٣١٠٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ لَمْ تَخْرُجْ مِنْ حُجْرَتِهَا^(٣).

٣١٠٣- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌ئێ: پینگه‌مبه‌ری خوا ﷺ نوێژی عه‌سری ده‌کرد هیشتا تیشکی خۆر له ژووره‌که‌ی عایشه‌دا مابوو.

(١) مه‌به‌ستی ئه‌وه‌ بوو ئه‌و ئافره‌ته‌ی له‌گه‌لم دایه سه‌فیه‌ی خیزانه‌.

(٢) پروه‌انه: ١٤٥.

(٣) پروه‌انه: ٥٢٢.

٣١٠٤- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَامَ النَّبِيُّ ﷺ خَطِيبًا، فَأَشَارَ نَحْوَ مَسْكِنِ عَائِشَةَ فَقَالَ: «هَذَا الْفِتْنَةُ -ثَلَاثًا- مِنْ حَيْثُ يَطْلُعُ قَرْنُ الشَّيْطَانِ»^(١).

٣١٠٤- عهبدوللا ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ ههستایه وه وتاریدا، جا ئاماژهی بو لای مالی عایشه کرد و فهرمووی: ((لهو یوه^(٢) ئازاوه پهیدا دهبیّت - سی جار دووبارهی کردهوه - لهو شوینه وه که شهیتان سهردمردینیت)).

٣١٠٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَمْرَةَ ابْنَةِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عِنْدَهَا، وَأَنَّهَا سَمِعَتْ صَوْتَ إِنْسَانٍ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِ حَفْصَةَ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا رَجُلٌ يَسْتَأْذِنُ فِي بَيْتِكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَرَاهُ فَلَانًا -لِعَمِّ حَفْصَةَ مِنَ الرَّضَاعَةِ- تَحْرِمُ مَا تُحْرِمُ الْوِلَادَةُ»^(٣).

٣١٠٥- عه مپهه کی عهبدوره حمان دهگیرته وه، که عایشه ی ﷺ خیزانی پیغه مبهەر ﷺ ههوالی پیدا که پیغه مبههری خوا لای نهو بوو، وه عایشه گوئی له دهنگی که سیک بوو مؤلتهی دهخواست بوو چوونه ژووره وه بو مالی حهفصه ﷺ، منیش وتم: نهی پیغه مبههری خوا ﷺ نه وه بیاویکه مؤلته دهخوای له ماله وهی جه نابت (که مالی حهفصه یه)، پیغه مبههری خواش ﷺ فهرمووی: ((وابزانم فلانه که سه- مامی شیر ی حهفصه بوو- نه وهی رهجه لهک و له دایک بوون حهرام دهکات، شیر خواردنیش حهرامی دهکات)).

(١) پروانه: ٣٢٧٩، ٣٥١١، ٥٢٩٦، ٧٠٩٢، ٧٠٩٣.

(٢) له رۆژه لاته وه فیتنه و ناشووب بهرپا دهبیّت.

(٣) پروانه: ٢٦٤٤.

٥- بَابُ مَا ذُكِرَ فِي دِرْعِ النَّبِيِّ ﷺ وَعَصَاهُ وَسَيْفِهِ وَقَدَحِهِ وَخَاتَمِهِ

وَمَا اسْتَعْمَلَ الْخُلَفَاءُ بَعْدَهُ مِنْ ذَلِكَ مِمَّا لَمْ يُذْكَرْ قِسْمَتُهُ وَمِنْ شَعْرِهِ وَنَعْلِهِ وَأَنْبَيْتِهِ مِمَّا يَتَبَرَّكُ أَصْحَابُهُ وَغَيْرُهُمْ بَعْدَ وَقَاتِهِ

٣١٠٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ ثُمَامَةَ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ ﷺ لَمَّا اسْتُخْلِفَ بَعَثَهُ إِلَى الْبَحْرَيْنِ، وَكَتَبَ لَهُ هَذَا الْكِتَابَ وَخَتَمَهُ، وَكَانَ نَقْشُ الْخَاتَمِ ثَلَاثَةَ أَصْطُرٍ مُحَمَّدٌ سَطْرٌ، وَرَسُولٌ سَطْرٌ، وَاللَّهُ سَطْرٌ^(١).

٥- باسی ئهوهی وتراوه له بارهی زیریکه ی پیغه مبر ﷺ و
گۆچان و شمشیر و جامی ئاو خواردنه وه و ئهنگوستیله که ی،
وه ئهوهی جینشینه کان له پاش ئه وه شتانه یان به کارهینا وه
له وانیه ی باسی دابه شکردنی نه کرا وه له مووه کانی و
نه عله که یی و قاپ و ده فری له وانیه ی ها وه لانی و که سانی
تر، پاش وه فاتی وه ک موفه رک به کاریان هینا وه

٣١٠٦- سومامه ده ئی: ئه نه س ﷺ ده گپریته وه که ئه یو به کر ﷺ کاتی کرایه جینشین
(ئه نه سی) نارد بو به حرمین، وه ئه م نامه یی بو نووسی و موری کرد، موره که شی سی
دیپری لی هه لکو ئرابوو (مُحَمَّدٌ) دپریک بوو، (رَسُولٌ) دپریک بوو، (اللَّهُ) دپریک بوو.

٣١٠٧- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَسَدِيُّ، حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ طَهْمَانَ قَالَ: أَخْرَجَ إِلَيْنَا أَنَسٌ نَعْلَيْنِ جَرْدَاوَيْنِ لَهُمَا قِبَالَانِ، فَحَدَّثَنِي ثَابِتُ الْبُتَّانِي بَعْدَ، عَنْ أَنَسٍ أَنَّهُمَا نَعْلَا النَّبِيِّ ﷺ^(٢).

(١) بېروانه: ٦٥.

(٢) بېروانه: ٥٨٥٧، ٥٨٥٨.

٣١٠٧- عیسای کورې تههمان دهلی: ئه نه س ﷺ جوتی نه علی بی مووی بو دهرهینانین هر تاکه ی دوو ناوژمنگی^(١) هه بوو، (عیسای کورې تههمان) دهلی: دواتر سابیتی بونانی بو ی گپرامه وه له ئه نه سه وه وتی: ئه و جوته نه عله نه عله کانی پیغه مبه ر ﷺ بوون.

٣١٠٨- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ قَالَ: أَخْرَجَتْ إِلَيْنَا عَائِشَةُ ﷺ كِسَاءً مُلْبَدًّا وَقَالَتْ: فِي هَذَا نَزَعُ رُوحَ النَّبِيِّ ﷺ. وَزَادَ سُلَيْمَانُ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ قَالَ: أَخْرَجَتْ إِلَيْنَا عَائِشَةُ إِزَارًا غَلِيظًا مِمَّا يُصْنَعُ بِالْيَمَنِ، وَكِسَاءٌ مِنْ هَذِهِ الَّتِي يَدْعُونَهَا الْمَلْبَدَةُ^(٢).

٣١٠٨- ئه بو بورده دهلی: عائشه ﷺ پوښاکیکي خوری نه ستور (پینه کراو) ی بو دهرهینانین، وتی: نا له م پوښاکه دا پیغه مبه ر ﷺ گیانی کیشرا. سولهیمان له حومه یده وه له نه بی بورده وه ئه م زیاده میان هینا وه (له هه رمووده که ی پیشوودا نییه) و دهلی: عائشه ﷺ پوښاکیکي نه ستوری بو دهرهینانین له وانه ی که له یه مهن دروست ده گرین، وه پوښاکیکیش له وانه ی پینان ده لئین موله به ده^(٣).

٣١٠٩- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ قَدَحَ النَّبِيِّ ﷺ انْكَسَرَ، فَاتَّخَذَ مَكَانَ الشَّعْبِ سِلْسِلَةً مِنْ فِضَّةٍ. قَالَ عَاصِمٌ: رَأَيْتُ الْقَدَحَ وَشَرِبْتُ فِيهِ^(٤).

(١) القبال: ناوژهنکی پیتا و (ئهلونجید به کوردی ١٨/٤٠).

(٢) پروانه: ٥٨١٨.

(٣) الملبده: پوښاکیکي ناوه راست نه ستوره ده لئین له باده، یان مه به ست پیتی (پینه کراوه).

(٤) پروانه: ٥٦٣٨.

٣١٠٩- نه نه سی کوری مالیک ﷺ دهگیرته وه که جامه که ی پیغه مبه ر ﷺ شکا، نه نجا نه و شوینه ی شکابوو به ته لیکی زیو به ستیه وه^(١). عاصیم ده لی: نه و جامه م دیوه و ناوم تیا خواردوته وه.

٣١١٠- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَرْمِيُّ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا أَبِي، أَنَّ الْوَلِيدَ بْنَ كَثِيرٍ حَدَّثَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَلْحَلَةَ الدَّؤَلِيِّ حَدَّثَهُ، أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ حَدَّثَهُ، أَنَّ عَلِيَّ بْنَ حُسَيْنٍ حَدَّثَهُ أَنَّهُمْ حِينَ قَدِمُوا الْمَدِينَةَ مِنْ عِنْدِ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ مَقْتَلِ حُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ لَقِيَهُ الْمِسُورُ بْنُ مَخْرَمَةَ، فَقَالَ لَهُ: هَلْ لَكَ إِلَيَّ مِنْ حَاجَةٍ تَأْمُرُنِي بِهَا؟ فَقُلْتُ لَهُ: لَا. فَقَالَ لَهُ: فَهَلْ أَنْتَ مُعْطِي سَيْفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَغْلِبَكَ الْقَوْمُ عَلَيْهِ، وَإِنَّمِ اللَّهُ، لَنْ أَعْطِيَنِيهِ لَا يُخْلَصُ إِلَيْهِمْ أَبَدًا حَتَّى تُبْلَغَ نَفْسِي، إِنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَطَبَ ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ عَلَى فَاطِمَةَ ؑ فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ النَّاسَ فِي ذَلِكَ عَلَى مِنْبَرِهِ هَذَا وَأَنَا يَوْمَئِذٍ مُحْتَلِمٌ فَقَالَ: «إِنَّ فَاطِمَةَ مِنِّي، وَأَنَا أَتَخَوَّفُ أَنْ تُفْتَرَ فِي دِينِهَا». ثُمَّ ذَكَرَ صَهْرًا لَهُ مِنْ بَنِي عَبْدِ شَمْسٍ، فَأَثْنَى عَلَيْهِ فِي مُصَاهَرَتِهِ إِيَّاهُ قَالَ: «حَدَّثَنِي فَصْدَقْنِي، وَوَعَدَنِي فَوَقَّى لِي، وَإِنِّي لَسْتُ أَحَرِّمُ حَلَالًا وَلَا أُحِلُّ حَرَامًا، وَلَكِنْ وَاللَّهِ لَا تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ أَبَدًا»^(٢).

٣١١٠- ئیبنو شیهاب ده لی: عه لی کوری حوسهین بو ی گیرایه وه که نه وان کاتی گهرا نه وه بو مه دینه که لای یه زیدی کوری موعاویه هاتنه وه، نه وکاته ی حوسهینی کوری عه لی ﷺ کوژرا. میسومری کوری مه خرده مه به و گه یش و وتی: به عه لی هیج پیوستیه کت به من هه یه فه رمانم پی بکه ی؟ منیش وتم: نه خیر، جا مه خرده مه پی وت: ئایا شمشیرمه که ی پیغه مبه ری خوا ﷺ دده ی به

(١) ده گونجی به م جو ره ش مانا بکری: نه نجا شوینی شکاوه که ی به زیو پینه کرد.

(٢) پروانه: ٩٢٦.

من، چونکه به‌راستی من دمت‌رسم که نه‌و که‌سانه به‌زۆر لیت ب‌سه‌نن، سویند به‌خوا نه‌گهر نه‌و شمشیره ب‌دمیت به‌من هه‌رگیز ناکه‌وخته د‌مستیان هه‌تا من ده‌مرم. ب‌یگومان عه‌لی کور‌ی نه‌بو تالیب خوازب‌ینی کچی نه‌بو جه‌هلی کرد به‌سهر فاتیمه‌دا ﷺ، جا گویم لئ بوو پ‌یغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌و بارمه‌وه و تار‌ی دا بۆ خه‌لکی له‌سهر نه‌و دوانگه‌یه و من له‌و کاته‌دا بال‌غ بوو بووم فه‌رمووی: ((ب‌یگومان فاتیمه له منه، و من دمت‌رسم د‌مبار‌ی نایینه‌که‌ی تووشی فیتنه ب‌ب‌یت))، پاشان پ‌یغه‌مبه‌ری خوا ﷺ باسی زاویه‌کی خۆی کرد له تیره‌ی عه‌بد‌وشه‌مس^(١) و ستایشی کرد له بار‌ی خزمایه‌تیه‌که‌ی له‌گه‌لیدا و فه‌رمووی: ((راستی کرد له‌و قسه‌ی له‌گه‌لئ کردم و به‌ل‌ینی پ‌یدام به‌ج‌یی هی‌نا، وه به‌راستی من جه‌ل‌ل جه‌رام ناکه‌م جه‌رامیش جه‌ل‌ل ناکه‌م، به‌لام سویند به‌خوا هه‌رگیز کچی پ‌یغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و کچی دوز‌منی خوا پ‌یکه‌وه کو‌نابنه‌وه)).

٣١١١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوْقَةَ، عَنْ مُنْذِرٍ، عَنْ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ قَالَ: لَوْ كَانَ عَلِيٌّ ﷺ ذَاكِرًا عُثْمَانَ ﷺ ذَكَرَهُ يَوْمَ جَاءَهُ نَاسٌ فَشَكُّوا سَعَاءَ عُثْمَانَ، فَقَالَ لِي عَلِيٌّ: اذْهَبْ إِلَى عُثْمَانَ فَأَخْبِرْهُ أَنَّهَا صَدَقَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَمَرُّ سَعَاتِكَ يَعْمَلُونَ فِيهَا. فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَقَالَ: أَغْنِيَا عَنَّا. فَأَتَيْتُ بِهَا عَلِيًّا فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ: ضَعْمَا حَيْثُ أَخَذْتَهَا^(٢).

٣١١١- م‌ونزیر له موحه‌مه‌دی کور‌ی جه‌نه‌فیه‌وه ده‌گ‌یر‌ته‌وه و ده‌لئ: نه‌گهر عه‌لی ﷺ باسی عوسمانی ﷺ ب‌کردایه (به خراپه)، نه‌و رۆژه باسی ده‌کرد که که‌سانیک هاتن بۆ لای و سکا‌لای خۆیان له کارمه‌ندانی زه‌کاتی عوسمانی هی‌نا بۆ لای، عه‌ل‌یش ﷺ به‌منی وت: برۆ بۆ لای عوسمان و پ‌یی بلئ نه‌و په‌راوه (شی‌وه‌ی

(١) مه‌به‌ستی عاصی کور‌ی ره‌بیعه که م‌یردی زه‌ینه‌بی کچی بوو، پ‌یش بون به پ‌یغه‌مبه‌ر ﷺ. ب‌روانه: إرشاد الساری: ٢٤/٧.

(٢) ب‌روانه: ٣١١٢.

دابەشکردنی) زمکاتی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ تیدایه، فه‌رمان بده به‌کارمه‌ندان‌ت
کاری پی بکه‌ن له‌سه‌ری برۆن، منیش په‌راوه‌که‌م برد بو عوسمان ﷺ، نه‌ویش
وتی: لایبه‌ نامه‌وی، ئیتر هی‌نامه‌وه بو عه‌لی ﷺ و هه‌واله‌که‌م بو گێ‌رایه‌وه
عه‌لیش وتی: بی‌خه‌رموه نه‌و جی‌گای لیت هی‌ناوه.

٣١١٢ - قَالَ الْحُمَيْدِيُّ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَوْقَةَ قَالَ: سَمِعْتُ مُنْذِرًا
التَّوْرِي، عَنِ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ قَالَ: أَرْسَلَنِي أَبِي: خُذْ هَذَا الْكِتَابَ فَأَذْهَبْ بِهِ إِلَى عُثْمَانَ، فَإِنَّ
فِيهِ أَمْرَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الصَّدَقَةِ^(١).

٣١١٢- مونزیری سه‌وری ده‌گێ‌ریت‌ه‌وه له ئیبنو حه‌نه‌فیه‌یه‌وه ده‌لی: باوکم ناردمی
وتی: ئەم نامه بگه‌ و بیبه بو عوسمان ﷺ، چونکه بی‌گومان فه‌رمانی
پیغه‌مبه‌ری ﷺ تیدایه ده‌رباره‌ی زمکات.

٦- بَابُ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ الْخُمْسَ لِنَوَائِبِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلِلْمَسَاكِينِ

وَإِبْنَارِ النَّبِيِّ ﷺ أَهْلَ الصُّفَّةِ وَالْأَرَامِلَ حِينَ سَأَلَتْهُ فَاطِمَةُ وَشَكَتْ إِلَيْهِ الطَّحَنَ وَالرَّحَى أَنَّ
يُخْدِمَهَا مِنَ السَّبْيِ، فَوَكَّلَهَا إِلَى اللَّهِ.

٣١١٣- حَدَّثَنَا بَدَلُ بْنُ الْمُحَبَّرِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي الْحَكَمُ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى،
حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، أَنَّ فَاطِمَةَ ؓ اشْتَكَتْ مَا تَلْقَى مِنَ الرَّحَى مِمَّا تَطْحَنُ، فَبَلَغَهَا أَنَّ رَسُولَ
اللَّهِ ﷺ أَنَّى يَسْبِي، فَأَتَتْهُ تَسْأَلُهُ خَادِمًا فَلَمْ تُوَافِقْهُ، فَذَكَرَتْ لِعَائِشَةَ، فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ فَذَكَرَتْ
ذَلِكَ عَائِشَةُ لَهُ، فَأَتَانَا وَقَدْ دَخَلْنَا مَضَاجِعَنَا، فَذَهَبْنَا لِنَقُومَ فَقَالَ: «عَلَى مَكَانِكُمَا» حَتَّى
وَجَدْتُ بَرْدَ قَدَمَيْهِ عَلَى صَدْرِي فَقَالَ: «أَلَا أَدُلُّكُمَا عَلَى خَيْرٍ مِمَّا سَأَلْتُمَاهُ، إِذَا أَخَذْتُمَا

مَصَاجِعُكُمْ فَكَبَّرَ اللَّهُ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ، وَاحْمَدًا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَسَبَّحًا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، فَإِنَّ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ مِمَّا سَأَلْتُمَاهُ»^(١).

٦- باسی به‌لگه له‌سەر ئه‌وه‌پینج یه‌ک بۆ ئه‌وروودا و کاره‌گرنگانه‌یه بۆ‌پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ دیته‌پیشه‌وه، وه بۆ هه‌زارانه

وه پێغه‌مبه‌ر ﷺ باوی خه‌لکی صوفه و بیوه‌زنانی دا (به‌سەر خه‌لکی تردا)، کاتی فاتیمه ﷺ سکا‌لی (ماندوو‌بوونی به‌دمست) کردبه هارینی دانه‌وی‌له به ده‌سار و داوی خزمه‌تکاریکی کرد له‌دمسته‌که‌وته‌کان که خزمه‌تی بکات ، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ (پیی نه‌داو) کاری نه‌وی به‌خوا سپارد.

٣١١٣-ئیبینو نه‌بی له‌یلا ده‌لی: عه‌لی ﷺ بۆ‌یگه‌پراینه‌وه که فاتیمه ﷺ سکا‌لی ماندوو‌بونیکرد له‌دمست گه‌نم و‌جۆ هارین به‌ده‌ستار، جا پێیگه‌یشت که‌پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چ‌ه‌ند کۆیله و که‌نیزه‌کیکی بۆه‌ینراوه، ئه‌نجا فاتیمه ﷺ رۆشتبو خزمه‌تیو داوی خزمه‌تکاریکی لی بکات، به‌لام پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌وئ نه‌بوو (نه‌بیینی)، بۆیه داواکه‌ی بۆعائیشه ﷺ باسکرد، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ هاته‌وه عائیشه‌ش ﷺ ئه‌و داوی بۆباسکرد، (عه‌لی ده‌لی): ئه‌نجا پێغه‌مبه‌ر هات بۆلامان له‌کاتی‌کدا (من و فاتیمه) چوو‌بو‌وینه ناو نوینی نووستنه‌که‌مانه‌وه ویستمان هه‌لسین فه‌رمووی: ((له‌شوینی خۆتان به‌مین)) (هاچی خسته سه‌ر سنگم) هه‌تا ساردی هاچیم هه‌ست پێکرد له‌سه‌ر سنگم و فه‌رمووی: ((نایا شتی‌کتان پی بلییم چاکتر له‌وه‌ی هه‌ردوو‌کتان داواتان کردووه؟ کاتی رۆشته سه‌رجیگای نووستنه‌که‌تان سیو‌چوار جار بلیین: (الله اکبر) و سیوسی جار بلیین: (الحمد لله) و سیوسی جار بلیین: (سبحان الله)، چونکه به‌راستی ئه‌وه چاکتره له‌وه‌ی داواتان کردووه)).

٧- بابُ قولِ الله ﷻ: ﴿فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ ۝١١﴾ الزَّانِقَالِ. يَعْنِي:

لِلرَّسُولِ قَسَمَ ذَلِكَ

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ وَخَازِنٌ، وَاللهُ يُعْطِي».

٣١١٤- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ وَمَنْصُورٍ وَقَتَادَةَ، سَمِعُوا سَالِمَ بْنَ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «وُلِدَ لِرَجُلٍ مِنَّا مِنَ الْأَنْصَارِ غُلَامٌ، فَأَرَادَ أَنْ يُسَمِّيَهُ مُحَمَّدًا - قَالَ شُعْبَةُ فِي حَدِيثٍ مَنْصُورٍ إِنَّ الْأَنْصَارِيَّ قَالَ: حَمَلْتُهُ عَلَى عُنُقِي فَأَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ. وَفِي حَدِيثٍ سُلَيْمَانَ وَوُلِدَ لَهُ غُلَامٌ، فَأَرَادَ أَنْ يُسَمِّيَهُ مُحَمَّدًا - قَالَ: «سَمُّوا بِاسْمِي، وَلَا تَكُونُوا بِكُنْيَتِي، فَإِنِّي إِنَّمَا جُعِلْتُ قَاسِمًا أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ». وَقَالَ حُصَيْنٌ: «بُعِثْتُ قَاسِمًا أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ». قَالَ عَمْرُو: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: سَمِعْتُ سَالِمًا عَنْ جَابِرٍ أَرَادَ أَنْ يُسَمِّيَهُ الْقَاسِمَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «سَمُّوا بِاسْمِي وَلَا تَكُونُوا بِكُنْيَتِي»^(١).

٧- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوا ﷻ: (ئەوه به‌راستی

پینج یه‌کی ئەو (ده‌سکه‌وته) بو خوا و بو پیغه‌مبەر ﷺ...)

(واته: دابه‌شکردنی ئەو پینج یه‌که مافی پیغه‌مبەر ﷺ)

وه پیغه‌مبەری خوا ﷺ د‌ه‌فەر‌مووی: ((ب‌ی‌گومان من تە‌ن‌ها قاسم (دابە‌ش‌کەر) و گە‌نجینه‌وانم، وه خوا (به‌هر‌دی خو‌ی) د‌م‌به‌خ‌ش‌یت))

٣١١٤- جابیری کوری عه‌بدوللا ر‌ض‌ی‌الله‌عن‌ه‌ ده‌ل‌ی: پ‌یا‌وی‌کی ئە‌ن‌صاری له ئ‌ی‌مه کور‌پ‌کیان بوو، جا ویستی ناوی بن‌یت موحه‌مه‌د- شو‌عه‌ له فەر‌مووده‌گه‌ی مه‌ن‌ص‌ور‌دا- ده‌ل‌ی: پ‌یا‌وه‌که وت‌ی: من‌دا‌ئه‌که‌م خ‌سته سه‌ر‌لم‌م و بر‌دم بو خ‌زمه‌تی پ‌ی‌غه‌م‌ب‌ەر ﷺ، وه له فەر‌مووده‌ی سوله‌ی‌مان (گ‌یر‌پ‌ا‌ویه‌تی‌ه‌وه) ده‌ل‌ی: کور‌پ‌کی بوو جا ویستی ناوی بن‌یت موحه‌مه‌د- پ‌ی‌غه‌م‌ب‌ەر‌یش ﷺ فەر‌مووی: ((به‌نا‌وی منه‌وه نا‌وی (من‌دا‌لتان)

(١) ب‌روانه: ٣١١٥، ٣٥٣٨، ٦١٨٦، ٦١٨٧، ٦١٨٩، ٦١٩٦.

بنین، به‌لام به‌نازناوی منه‌وه نازناو (له مناله‌کانتان) مه‌نین، چونکه به‌راستی من کراومه‌ته قاسم (دابه‌شکه‌ر)، له نیوانتاندا (شت و مه‌ک) دابه‌ش ده‌که‌م)).
وه حوصه‌ین (له گێرانه‌وه‌که‌یدا) ده‌لێ: فهرمووی: ((من به‌دابه‌شکار نێردراوم له نیوانتاندا (سامان و شت) دابه‌ش ده‌که‌م)).
عه‌مر ده‌لێ: شوعبه‌ بو‌ی گێرپینه‌وه له قه‌تاده‌وه وتی: له سالی‌م بیست له جابیره‌وه گێرپیه‌وه وتی: (پیاوه‌که) ویستی ناوی بنیت قاسیم، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((به‌ناوی منه‌وه ناو بنین، به‌لام به‌نازناوی منه‌وه نازناو مه‌نین)).

٣١١٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: وَلِدَ لِرَجُلٍ مِمَّا غُلَّامٌ فَسَمَاهُ الْقَاسِمَ فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ: لَا نَكْنِيكَ أَبَا الْقَاسِمِ وَلَا نُنْعِمُكَ عَيْنًا، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلِدَ لِي غُلَامٌ، فَسَمَيْتُهُ الْقَاسِمَ فَقَالَتِ الْأَنْصَارُ: لَا نَكْنِيكَ أَبَا الْقَاسِمِ وَلَا نُنْعِمُكَ عَيْنًا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَحْسَنَتِ الْأَنْصَارُ، سَمُوا بِاسْمِي، وَلَا تَكُونُوا بِكُنْيَتِي، فَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ»^(١).

٣١١٥- جابیری کورپی عه‌بدو‌ل‌لای ئه‌نصارپی ﷺ ده‌لێ: پیاوی‌ک له ئیمه‌ مندا‌لێکیان بوو ناوی نا قاسیم، ئه‌نصارپی‌ه‌کانیش وتیان: نازناوی (أَبَا الْقَاسِمِ) ت لی نانیین و جاو و دل‌ خو‌شت ناکه‌ین (به‌و نازناوه‌)، کابراش هاته‌ خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ وتی: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا کورپی‌کم بووه‌ ناوم ناوه‌ قاسیم، ئه‌نصارپی‌ه‌کانیش وتیان: ئیمه‌ نازناوی (أَبَا الْقَاسِمِ) ت لی نانیین وه‌ دل‌ و چاوتی بی‌ خو‌ش ناکه‌ین، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((ئه‌نصارپی‌ه‌کان کاریکی چاکیان کردووه‌، به‌ناوی منه‌وه ناو بنین، به‌لام به‌ نازناوی منه‌وه نازناو مه‌نین، چونکه به‌راستی به‌ته‌نها من قاسیم (دابه‌شکه‌رم) ((.

٣١١٦- حَدَّثَنَا جِبَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ، وَاللَّهُ الْمُعْطِي وَأَنَا الْقَاسِمُ، وَلَا تَزَالُ هَذِهِ الْأُمَّةُ ظَاهِرِينَ عَلَى مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ ظَاهِرُونَ»^(١).

٣١١٦- حومهیدی کوردی عهبدوهره حمان دهگیرپتهوه که له موعاوییه بیست وتی: پیغهمبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((هر کهس خوا مه بهستی جا کهی بوی بوی جاک له نایین شارمزی دهکات، خوا به خشر و منیش دابهشکارم، وه بهردهوام نهم نوممهتی (نیسلامه) زال ده بیت به سهر نهوانه ی دزیانن، ههتا نهو کاته ی فهرمانی خوی دیت نهوان (مسولمانان) هر زال و سهرکه وتوون)).

٣١١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَنَانَ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، حَدَّثَنَا هِلَالٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّنِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَا أُعْطِيَكُمْ وَلَا أَمْنَعُكُمْ، أَنَا قَاسِمٌ أَضَعُ حَيْثُ أُمِرْتُ».

٣١١٧- نه بو هورپهره ﷺ دهگیرپتهوه که پیغهمبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((من (سامان) نابه خشم بیتان ناشیگرمهوه لیتان (نهوه کاری خوییه)، به لکو من دابهشکارم لهو شوینه دا دایدمنیم (دابهشی دهکه م) که فهرمانم پیکراوه)).

٣١١٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْأَسْوَدِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عَيَّاشٍ -وَأَسْمُهُ نُعْمَانُ-، عَنْ خَوْلَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ ؓ قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ رَجُلًا يَتَخَوَّضُونَ فِي مَالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَقٍّ، فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

٣١١٨- خهولهى ئهنصارى ﷺ دهلى: له پيغه مبهرم ﷺ بيست دميغه رموو: ((بيگومان پياوانيك زور به نارپهوا لرف^(١) له مال و سامانى خوا^(٢) دمدن به نارپهوا، نهوه له روژى دوايى دا ناگرى دوزخيان بو ههيه)).

٨- باب قول النبي ﷺ: "أُحِلَّتْ لَكُمْ الْغَنَائِمُ"

وَقَالَ اللَّهُ ﷻ: ﴿وَعَدَكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ﴾ ﴿٢٠﴾ الفتح، وَهِيَ لِلْعَامَّةِ حَتَّى يُبَيِّنَهُ الرَّسُولُ.

٨- باسى ئهم فهرموودهى پيغه مبهرى ﷺ: (دهسكهوتهكان بو ئيوه حهلال كراوه))

وه خواى ﷻ فهرموويهتى: (خوا به ئينى بى داون كه غه نيمه تى زور (له بى باوهران) دهگرن، بويه ئهم (غه نيمه تهى خه يبه ره) ى بو پيش خستن)، وه ئه وه غه نيمه ته بو گشت مسولمانانه ههتا پيغه مبهر ﷺ پروونى دمكاته وه^(٣).

٣١١٩- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ ﷺ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ الْأَجْرُ وَالْمَغْنَمُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»^(٤).

(١) لرف: لرفدان خواردنى شته به دهست و برد (فه رههنگى خال: ٥٢٩).

(٢) مال و سامانى خوا: واته مال و سامانى مسولمانان نهوى مافى مسولمانانه خوا به هى خوى ناوى بردووه.

(٣) كه چون دابهش دهكرت، پينج يهكى لى جيا دهكرته وه^٤ ٥ بو جهنگراوانه.

(٤) پروانه: ٢٨٥٠.

٣١١٩- عورو‌ی باریقی ﷺ ده‌گی‌رته‌وه له پی‌غه‌مبه‌روه ﷺ که فه‌رموو‌یه‌تی: ((ئه‌سپ و مایین خێر له ناوچه‌وانیاندا گرێ‌دراوه تا رۆژی دوا‌یی: که بریتیه له پاداشت و ده‌ستکه‌وت)).

٣١٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا هَلَكَ كِسْرَى فَلَا كِسْرَى بَعْدَهُ، وَإِذَا هَلَكَ قَيْصَرٌ فَلَا قَيْصَرَ بَعْدَهُ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَتَنْفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ»^(١).

٣١٢٠- ئه‌بو هورمیره ﷺ ده‌گی‌رته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: ((ئه‌گه‌ر کيسرا مرد و له ناوچوو، ئیتر له دوا‌ی ئه‌ویکی‌سرایه‌کی تر نابیته‌وه، وه ئه‌گه‌ر قه‌یصر مرد و له ناوچوو، ئیتر قه‌یصره‌یکی تر له دوا‌ی ئه‌و نابیته‌وه، وه سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ده‌سته دانیابن گه‌نجینه و سامانی هه‌ردوو‌کیان له پینا‌وی خوا (بو جیهاد) خه‌رج ده‌که‌ن)).

٣١٢١- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، سَمِعَ جَرِيرًا، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا هَلَكَ كِسْرَى فَلَا كِسْرَى بَعْدَهُ، وَإِذَا هَلَكَ قَيْصَرٌ فَلَا قَيْصَرَ بَعْدَهُ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَتَنْفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ»^(٢).

٣١٢١- جابیری کوری سه‌موره ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌ی: ((ئه‌گه‌ر کيسرا مرد و له ناوچوو، ئیتر له دوا‌ی ئه‌و کيسرایه‌کی تر نابیته‌وه، وه ئه‌گه‌ر قه‌یصر مرد و له ناوچوو، ئیتر قه‌یصره‌یکی تر له دوا‌ی ئه‌و نابیته‌وه، وه سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ده‌سته دانیابن گه‌نجینه و سامانی هه‌ردوو‌کیان له پینا‌وی خوا (بو جیهاد) خه‌رج ده‌که‌ن)).

(١) بروانه: ٣٠٢٧.

(٢) بروانه: ٣٦١٩، ٦٦٢٩.

٣١٢٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا سَيَّارٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ الْفَقِيرُ، حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَحِلَّتْ لِي الْغَنَائِمُ»^(١).

٣١٢٢- جابیری کوری عهبدوللا رضي الله عنه دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((دهستهکتهکان بو من حه لال کراون)).

٣١٢٣- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «تَكْفَلُ اللَّهُ لِمَنْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ، لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ وَتُضَدِّقُ كَلِمَاتِهِ، بَأَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ، أَوْ يَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكِنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ مَعَ مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ»^(٢).

٣١٢٣- نه بو هوهریره رضي الله عنه دهگیریتته وه که پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((خوا دهسته مبهری کردوو بو که سیک تیکوشان بکات له پیناو خوادا، که تهنه خهبات کردن له پیناوی خوادا هوکار دهرجوونی بووبیت له گهل باومری تهواو بهبه ئینهکانی خوا که بیخاته بههسته وه، یان بیگهر پینیتته وه بو جیگاکی که لیوهی دهرجووه له گهل پاداشت یان دهستهکتهوت)).

٣١٢٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «غَزَا نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ فَقَالَ لِقَوْمِهِ: لَا يَتَّبِعُنِي رَجُلٌ مَلَكَ بُضْعَ امْرَأَةٍ وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَبْنِي بِهَا وَلَمَّا يَبْنِ بِهَا، وَلَا أَحَدٌ بَنَى بُيُوتًا وَلَمْ يَرْفَعْ سُقُوفَهَا، وَلَا أَحَدٌ اشْتَرَى غَنَمًا أَوْ خَلِفَاتٍ وَهُوَ يَنْتَظِرُ وَلَادَهَا. فَعَزَا فَدَنَا مِنَ الْقَرْيَةِ صَلَاةَ الْعَصْرِ أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ لِلشُّمُسِ: إِنَّكَ مَأْمُورَةٌ وَأَنَا مَأْمُورٌ، اللَّهُمَّ احْبِسْهَا عَلَيْنَا. فَحَبَسَتْ، حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ، فَجَمَعَ الْغَنَائِمَ، فَجَاءَتْ -يَعْنِي النَّارَ- لِتَأْكُلَهَا، فَلَمْ تَطْعَمْهَا،

(١) پروانه: ٣٣٥.

(٢) پروانه: ٣٦.

فَقَالَ: إِنَّ فِيكُمْ غُلُولًا، فَلْيُتَابِعْنِي مِنْ كُلِّ قَبِيلَةٍ رَجُلٌ. فَلَزِقَتْ يَدُ رَجُلٍ بِيَدِهِ فَقَالَ: فِيكُمْ الْغُلُولُ. فَلْتُبَايِعْنِي قَبِيلَتَكَ، فَلَزِقَتْ يَدُ رَجُلَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ بِيَدِهِ فَقَالَ: فِيكُمْ الْغُلُولُ، فَجَاءُوا بِرَأْسٍ مِثْلِ رَأْسِ بَقَرَةٍ مِنَ الذَّهَبِ فَوَضَعُوهَا، فَجَاءَتِ النَّارُ فَأَكَلَتْهَا، ثُمَّ أَحَلَّ اللَّهُ لَنَا الْغَنَائِمَ، رَأَى صَعْقَنَا وَعَجَزَنَا فَأَحَلَّهَا لَنَا»^(١).

٣١٢٤- نه بو هوړمېره ﷺ ده لى: پيغه مبهري خوا ﷺ فهرمووى: ((پيغه مبهريك له پيغه مبهران (ويستی) غهزا بکات به گه له که ی فهرموو: هر پياوړک ژنی ماره بریووه ديهوئ بېگوړزیته وه و هیشتا نه یگوړزاوخته وه با شوینم نه کهوئ (له گه لم نه یهت)، ههروه ها هر که سیک که خانوویه کی دروست کردووه و هیشتا سه ری نه گرتووه، هر که سیکیش که مهړ و و شتری ناوسی کړیوه و چاوهرپوانی زایینیان دهکات^(٢)، نهنجا (پيغه مبهره که) رویشت بو غهزاکه، جا کاتی نوړزی عهسر یان نزیکی نوړزی عهسر له شاره که نزیک بوویه وه به روړزی فهرموو: بېگومان تو فهرمان پیکراوی و منیش فهرمان پیکراوم، خودایه نه م روژه راگره بو مان ناوای مه که، ئیتر روژه کهش راگیرا ههتا خوا شاره که ی بو نازادکردن، نهوسا دسکهوته کانی کوکرده وه و، جا هات -واته: ئاگریک- بو نهوه ی بیسوئینیت، به لام نه یسووتاند، پيغه مبهره که فهرمووی: بېگومان له ناوتاندا دزیک هه یه، دهی با له هه موو خیلک پياوړک په یمانم پی بدات، جا دهستی پياوړک نووسا به دهستی پيغه مبهره که وه ﷺ فهرمووی: دزه که له ناو ئیوه دایه، دهی با هه موو خیلکه ت په یمانم پی بدن، نهنجا دهستی دوو، یان سی پیاو نووسا به دهستی وه فهرمووی: دزه که له ناو ئیوه دایه، نهنجا پارچه یه ک ئالتوونیان هیئا وه کو سه ری مانگا وابوو دایاننا (له گه ل دهستکه وته کان)، نهوسا

(١) پروانه: ٥١٥٧.

(٢) با شوینم نه کهوون و له گه لمدا نه یه ن بو غهزا.

ئاگرێک هاتوو سوتاندی، پاشان خوای گهوره دسکهوتی بو ئیمه هه لال کرد، که بیینی جهند لاواز دهمسته پاجهین بویه هه لالی کرد بو مان)).

٩- بابُ: الْغَنِيمَةُ لِمَنْ شَهِدَ الْوَقْعَةَ

٣١٢٥- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ عُمَرُ رضي الله عنه: لَوْلَا آخِرُ الْمُسْلِمِينَ مَا فَتَحَتْ قَرْيَةً إِلَّا قَسَمْتُهَا بَيْنَ أَهْلِهَا كَمَا قَسَمَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله و سلم خَيْبَرَ ^(١).

٩- باسیک: دهستکهوت بو ئهو که سهیه ئامادهی جهنگه که بیئت

٣١٢٥- زمیدی کوری ئه سلهم له باوکیه وه دهگیریته وه وتی: عومەر رضي الله عنه وتی: ئه گهر له بهر ئهو مسوومانانه نه بووايه که دواتر دین، ههر شاریکم نازاد بکردایه له نیوان خه لکه کهیدا ^(٢) دابهشم دهکرد، ههر چوونیک پیغه مبهەر صلی الله علیه و آله و سلم خه بیبهری دابهشکرد.

١٠- بابُ مِنْ قَاتِلٍ لِمَغْنَمٍ هَلْ يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِهِ؟

٣١٢٦- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ أَعْرَابِيٌّ لِلنَّبِيِّ صلی الله علیه و آله و سلم: الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِمَغْنَمٍ، وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُذْكَرَ، وَيُقَاتِلُ لِيَرَى مَكَانَهُ، مَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ: «مَنْ قَاتَلَ لِيَكُونَ كَلِمَةً لِلَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ» ^(٣).

(١) پروانه: ٢٣٣٤.

(٢) ئهو خه باتکارانهی نازادیان کردووه.

(٣) پروانه: ١٢٣.

١٠- باسی که‌سیک بو ده‌سکه‌وت جه‌نگ بکات^(١) ئایا له پاداشته‌که‌ی که‌م ده‌بێته‌وه؟

٣١٢٦- نه‌بو مووسای نه‌شه‌ری ﷺ ده‌لی: عه‌ره‌به‌یه‌کی ده‌شته‌کی عه‌رزى پێغه‌مبه‌رى ﷺ کرد، وتی: پیاو هه‌یه بو ده‌سکه‌وت ده‌جه‌نگیت و پیاو هه‌یه بو نه‌وه‌ی باسی بکری‌ت ده‌جه‌نگی، وه پیاو هه‌یه بو نه‌وه‌ی شوینی دیاربى (و بلین نازایه) ده‌جه‌نگی، جا کام له‌مانه له پیناوی خوادایه؟ فه‌رمووی: ((نه‌و که‌سه‌ی جه‌نگابیت تا وشه‌ی خوا به‌رزتر بیت (به‌سه‌ر هه‌موو وشه‌یه‌کی تر‌دا) هه‌ر نه‌وه له پیناوی خوادایه)).

١١- بابُ قِسْمَةِ الْإِمَامِ مَا يَقْدَمُ عَلَيْهِ، وَيَخْبَأُ لِمَنْ لَمْ يَخْضُرْهُ أَوْ غَابَ عَنْهُ

٣١٢٧ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَهْدِيَتْ لَهُ أَقْبِيَّةٌ مِنْ دِيْبَاجٍ مُزْرَرَةٌ بِالذَّهَبِ، فَقَسَمَهَا فِي نَاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، وَعَزَلَ مِنْهَا وَاحِدًا لِمَخْرَمَةِ بْنِ نَوْفَلٍ، فَجَاءَ وَمَعَهُ ابْنُهُ الْمِسُورُ بْنُ مَخْرَمَةَ، فَقَامَ عَلَى الْبَابِ فَقَالَ: ادْعُهُ لِي. فَسَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ صَوْتَهُ فَأَخَذَ قَبَاءً فَتَلَقَّاهُ بِهِ وَاسْتَقْبَلَهُ بِأَرْزَارِهِ فَقَالَ: «يَا أَبَا الْمِسُورِ، خَبَأْتُ هَذَا لَكَ، يَا أَبَا الْمِسُورِ، خَبَأْتُ هَذَا لَكَ». وَكَانَ فِي خُلُقِهِ شِدَّةٌ.

وَرَوَاهُ ابْنُ عُثَيْمٍ عَنْ أَيُّوبَ. قَالَ حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنِ الْمِسُورِ قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أَقْبِيَّةً. تَابَعَهُ اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ^(٢).

(١) مه‌به‌ستیشی سه‌رخستنی ئاینی ئیسلام بیت.

(٢) بیروانه: ٢٥٩٩.

II- باسی پێشەوا ئەو دیاریانەى بۆ دین دابەشی بکات، وه لێى بشاریتەوه بۆ کەسێک لەوێ نییه، یان لە شوێنێکی دیکەیه

٣١٢٧- عەبدوللای کورێ ئەبو مولەیکە دەگێڕێتەوه: کە چەند کەوایهکی ئاوریشمی قوڵف ئالتونی بەیەکداچوو بە دیاری نێردرا بۆ پێغەمبەر ﷺ، ئەویش دابەشی کرد لە نیوان چەند کەسێک لە هاوێلانیدا، کەوایهکیانی جیاکردەوه لێیان بۆ مەخرەمەى کورێ نەوفەل، مەخرەمەش هات و میسورەى کورێ مەخرەمەشی لەگەڵدا بوو، لەبەر دەرگای مائی (پێغەمبەر ﷺ) وەستا وتی: (بە میسور) بۆم بانگ بکە، پێغەمبەریش ﷺ گوتی لە دەنگی بوو کەوایهکی هەلگرت و بە کەواکەوه هات بۆ لای و قوڵفە ئالتوونیهکانی کەواکەى نیشاندا و فەرمووی: ((ئەى باوکی میسور ئەمەم بۆ تۆ شاردۆتەوه، ئەى باوکی میسور ئەمەم بۆ تۆ شاردۆتەوه))، وه مەخرەمه سیفەتێکی زبیری و توندی تیاوو.

- وه ئەم فەرموودەى ئیبنو عولییە لە ئەییووبەوه گێڕاویەتیەوه. (بە مۆرسەلى).

- حاتیم کورێ ومردان دەلێ: ئەییووب بۆی گێڕاينەوه، لە ئیبنو ئەبى مولەیکەوه،

لە میسورەوه دەلێ: چەند کەوايهك (بەدیاری) هات بۆ پێغەمبەر ﷺ.

لەیس لە ئیبنو ئەبى مولەیکەوه ئەم فەرموودەى گێراوتەوه و پالپشتی

گێڕاينەوهکەى ئەییووبى کردوو.

١٢- بَابُ: كَيْفَ قَسَمَ النَّبِيُّ ﷺ قُرَيْظَةَ وَالنَّضِيرَ؟ وَمَا أُعْطِيَ مِنْ

ذَلِكَ فِي نَوَائِبِهِ؟

٣١٢٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ﷺ يَقُولُ: كَانَ الرَّجُلُ يَجْعَلُ لِلنَّبِيِّ ﷺ النَّخْلَاتِ حَتَّى افْتَتَحَ قُرَيْظَةَ وَالنَّضِيرَ، فَكَانَ بَعْدَ ذَلِكَ يَرُدُّ عَلَيْهِمْ^(١).

١٢- باسیک: پیغه مبهەر ﷺ چۆن (دهستکهوتهکانی) قوریهیزه و نهزیر دابهش کرد ؟ وه لهو دهستکهوتانه چهندی دهدا بو ئهو شتانهی بوی پیش دههات؟

٣١٢٨- ئه نهسی کور مالیک ﷺ دهئی: پیاوی وا هه بوو چهند دار خورمایه کی دهدا به پیغه مبهەر ﷺ (بو پیویستهی هکانی خوئی)، ههتا سامان و زهوی قوریهیزه و نهزیری گرت و کهوته دهست، جا دوا ی ئه وه دار خورماکانی بو دهگیرانه وه^(٢).

١٣- بَابُ بَرَكَةِ الْغَازِي فِي مَالِهِ حَيًّا وَمَيِّتًا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَوَلَاةِ الْأَمْرِ

٣١٢٩- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي أُسَامَةَ: أَحَدَثَكُمْ هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ؟ قَالَ: لَمَّا وَقَفَ الزُّبَيْرُ يَوْمَ الْجَمَلِ دَعَانِي، فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ فَقَالَ: يَا بُنَيَّ، إِنَّهُ لَا يُقْتَلُ الْيَوْمَ إِلَّا ظَالِمٌ أَوْ مَظْلُومٌ، وَإِنِّي لَا أُرَانِي إِلَّا سَافِتِلَ الْيَوْمَ مَظْلُومًا، وَإِنَّ مِنْ أَكْبَرِ هَمِّي لَدَيْنِي، أَفْتَرَى يُبْقَى دَيْنُنَا مِنْ مَالِنَا سَيِّئًا؟ فَقَالَ: يَا بُنَيَّ، يَغْ مَالُنَا قَافِضٌ دَيْنِي. وَأَوْصَى بِالثُّلُثِ، وَثُلُثُهُ لِنَبِيِّهِ -يَعْنِي: عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ: ثُلُثٌ

(١) پروانه: ٢٦٣٠.

(٢) که پیشتر دابویان به لایه وه، سوودی لێ وهربگریت.

الثَلَاثِ، فَإِنْ فَضَلَ مِنْ مَالِنَا فَضْلٌ بَعْدَ قَضَاءِ الدَّيْنِ شَيْءٌ فَقُلْتُهُ لَوْلَاكَ. قَالَ هِشَامُ: وَكَانَ بَعْضُ وَلَدِ عَبْدِ اللَّهِ قَدْ وَارَى بَعْضَ بَنِي الزُّبَيْرِ -حُبَيْبٌ وَعَبَادٌ- وَلَهُ يَوْمَئِذٍ تِسْعَةُ بَنِينَ وَتِسْعُ بَنَاتٍ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَجَعَلَ يُوصِيَنِي بِدِينِهِ وَيَقُولُ: يَا بُنَيَّ، إِنْ عَجَزْتَ عَنْهُ فِي شَيْءٍ فَاسْتَعِنْ عَلَيْهِ مَوْلَايَ. قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا دَرَيْتُ مَا أَرَادَ حَتَّى قُلْتُ: يَا أَبَتِ مَنْ مَوْلَاكَ قَالَ: اللَّهُ. قَالَ: فَوَاللَّهِ مَا وَقَعْتُ فِي كُرْبَةٍ مِنْ دِينِهِ إِلَّا قُلْتُ: يَا مَوْلَى الزُّبَيْرِ، اقْضِ عَنْهُ دَيْنَهُ. فَيَقْضِيهِ، فَقَتَلَ الزُّبَيْرُ ﷺ وَلَمْ يَدَعْ دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا، إِلَّا أَرْضِينَ مِنْهَا الْعَابَةَ، وَإِحْدَى عَشْرَةَ دَارًا بِالْمَدِينَةِ، وَدَارَيْنِ بِالْبَصْرَةِ، وَدَارًا بِالْكُوفَةِ، وَدَارًا بِمِصْرَ. قَالَ وَإِنَّمَا كَانَ دَيْنُهُ الَّذِي عَلَيْهِ أَنَّ الرَّجُلَ كَانَ يَأْتِيهِ بِالْمَالِ فَيَسْتَوْدِعُهُ إِيَّاهُ فَيَقُولُ الزُّبَيْرُ: لَا وَلَكِنَّهُ سَلَفٌ، فَإِنِّي أَخْشَى عَلَيْهِ الضُّيْعَةَ، وَمَا وَلِيَّ إِمَارَةً قَطُّ وَلَا جَبَايَةَ خَرَاجٍ وَلَا شَيْئًا، إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي غَزْوَةٍ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ أَوْ مَعَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ ﷺ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ: فَحَسَبْتُ مَا عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ فَوَجَدْتُهُ أَلْفِي أَلْفٍ وَمِائَتِي أَلْفٍ.

قَالَ: فَلَقِي حَكِيمُ بْنُ حِرَازٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ فَقَالَ: يَا ابْنَ أَخِي، كَمْ عَلَى أَخِي مِنَ الدَّيْنِ فَكْتَمَهُ. فَقَالَ: مِائَةُ أَلْفٍ. فَقَالَ حَكِيمٌ: وَاللَّهِ مَا أَرَى أَمْوَالَكُمْ تَسْعُ لِهَذِهِ. فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ: أَفَرَأَيْتَكَ إِنْ كَانَتْ أَلْفِي أَلْفٍ وَمِائَتِي أَلْفٍ؟ قَالَ: مَا أُرَاكُمْ تُطِيقُونَ هَذَا، فَإِنْ عَجَزْتُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ فَاسْتَعِينُوا بِي. قَالَ: وَكَانَ الزُّبَيْرُ اشْتَرَى الْعَابَةَ بِسَبْعِينَ وَمِائَةِ أَلْفٍ، فَبَاعَهَا عَبْدُ اللَّهِ بِالْأَلْفِ وَالْأَلْفِ وَسِتِّمِائَةِ أَلْفٍ ثُمَّ قَامَ فَقَالَ: مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ حَقٌّ فَلْيُؤَافِنَا بِالْعَابَةِ، فَأَتَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، وَكَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ أَرْبَعُمِائَةِ أَلْفٍ فَقَالَ لِعَبْدِ اللَّهِ: إِنْ شِئْتُمْ تَرَكْنَاهَا لَكُمْ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لَا. قَالَ: فَإِنْ شِئْتُمْ جَعَلْنَاهَا فِيمَا تُؤَخَّرُونَ إِنْ أَخَّرْتُمْ. فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لَا. قَالَ: قَالَ: فَاقْطَعُوا لِي قِطْعَةً. فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لَكَ مِنْ هَا هُنَا إِلَى هَا هُنَا. قَالَ: فَبَاعَ مِنْهَا فَقَضَى دَيْنَهُ فَأَوْفَاهُ، وَبَقِيَ مِنْهَا أَرْبَعَةُ أَشْهُمٍ وَنِصْفٌ، فَقَدِمَ عَلَى مُعَاوِيَةَ وَعِنْدَهُ عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ وَالْمُنْذِرُ بْنُ الزُّبَيْرِ وَابْنُ زَمْعَةَ فَقَالَ لَهُ مُعَاوِيَةُ: كَمْ قُومَتِ الْعَابَةُ قَالَ: كُلُّ سَهْمٍ مِائَةُ أَلْفٍ. قَالَ: كَمْ بَقِيَ قَالَ: أَرْبَعَةُ أَشْهُمٍ وَنِصْفٌ. قَالَ الْمُنْذِرُ بْنُ الزُّبَيْرِ: قَدْ أَخَذْتُ سَهْمًا مِائَةِ أَلْفٍ. قَالَ عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ: قَدْ أَخَذْتُ سَهْمًا مِائَةِ أَلْفٍ. وَقَالَ ابْنُ

زَمَعَةً قَدْ أَخَذْتُ سَهْمًا مِائَةِ أَلْفٍ. فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: كَمْ بَقِيَ فَقَالَ: سَهْمٌ وَنِصْفٌ. قَالَ: أَخَذْتُهُ بِخَمْسِينَ وَمِائَةِ أَلْفٍ. قَالَ: وَبَاعَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ نَصِيْبَهُ مِنْ مُعَاوِيَةَ بِسِتِّمِائَةِ أَلْفٍ، فَلَمَّا قَرَعَ ابْنُ الزُّبَيْرِ مِنْ قَضَاءِ دَيْنِهِ قَالَ بَنُو الزُّبَيْرِ: أَقْسِمُ بَيْنَنَا مِيرَاثًا. قَالَ: لَا، وَاللَّهِ لَا أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ حَتَّى أَتَادِيَ بِالْمَوْسِمِ أَرْبَعَ سِنِينَ: أَلَا مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا فَلْنَقْضِهِ. قَالَ: فَجَعَلَ كُلُّ سَنَةٍ يُتَادَى بِالْمَوْسِمِ، فَلَمَّا مَضَى أَرْبَعُ سِنِينَ: قَسَمَ بَيْنَهُمْ قَالَ: فَكَانَ لِلزُّبَيْرِ أَرْبَعُ نِسْوَةٍ، وَرَفَعَ الثُّلْثَ، فَأَصَابَ كُلُّ امْرَأَةٍ أَلْفَ أَلْفٍ وَمِائَتَا أَلْفٍ، فَجَمِيعُ مَالِهِ خَمْسُونَ أَلْفَ أَلْفٍ وَمِائَتَا أَلْفٍ.

١٣- باسی فەرو بەرەکەتی غەزاکار لە سامانیدا بەزیندووی و مردووی لە خزمەت پیڤەمبەر ﷺ و فەرمان رەواياندا

٣١٢٩- نيسحاقی كورێ ئیبراهیم دەلی: وتم به ئەبی نوسامه ئایا هیشامی كورێ عوروه له باوكیهوه ههچى بۆ گێڕانهوه له عەبدوڵلای كورێ زوبهیر ﷺ؟ وتی: كاتى زوبهیر له رۆژى جهنگى جهمهلدا وهستاوو، بانگى كردم منیش له تهنیشیدا وهستام و وتی: ئەى كورە شیرینهكەم بێگومان ئەوهى ئەمڕۆ دەكوژیت ستهمكاره یان ستهم لێكراوه، وه وا گومان دهبەم كهمن ئەمڕۆ به ستهم لێكراوى دەكوژیم، وه بهراستی خەفەتى هەرە گەورەم قەرزازییهكەمه، جا ئایا تۆ بزانی قەرزەكەمان (بیدمینهوه) ههچمان بۆ دههیلێتهوه له مال و سامانهكەمان؟ وتی: كورە خوشهویستهكەم ئەوهى ههمانه بیفرۆشه و قەرزەكەمى پى بدەروده، وه وهسیهتی كرد به سییهكى مائهكەى (ئهگەر له قەرزەكە زیادبوو)، وه سییهكى ئەو سییهكەش بۆ كورەكانى بێت مەبهستی كورانی عەبدوڵلای كورێ زوبهیره- كه دەلی: سییهكى سییهكەكە - جا ئەگەر له سامانهكەمان زیادمیهكى ههبوو دوا دانهوى قەرزەكە، ئەو سییهكى بۆ كورەكەت.

هیشام (ی کورې عوروه) دهلئ: ههنډئ له کورانی عهبدوللآ یهکسان بوو بوون لهگهډ ههنډئ له کورانی زوبهیر وهک: خوبهیب و عهباد^(١) - وه زوبهیر لهو رږژگاردها نو کور و نو کچی ههبوو.

عهبدوللآ دهلئ: جا دمستی کرد به ناموژگاری کردنم له باره ی قهرزهکهیهوه و دموت: نهی کورې خوّم نهگهر نهتوانی بهشیکی بدميتهوه نهوسا داوی پشتیوانی له گهورهکهم بکه، وتی: جا سویند به خوا نهمزانی مهبهستی چیه ههتا وتم: باوهگیان: کییه پشتیوان و گهوره ی تو؟ وتی: خواجه. عهبدوللآ دهلئ: جا سویند بهخوا بکهوتمایهته ههر ناروحهتیهک دمرباره ی قهرزهکه ی ههر دهموت: نهی پشتیوان و گهوره ی زوبهیر قهرزهکه ی بو بدمروه یهکسر دمیدایهوه. ئینجا زوبهیر کوژرا و هیچ باره و پولیکی لی بهجی نهما، جگه له چهند زهوییهک غابه یهکیک بوو لهو زهویانه، لهگهډ یازده خانوو له مهدينه، دوو خانووش له بهصره، خانوویهکیش له کوفه، خانوویهکیش له میصر، دهلئ: بیگومان نهو قهرزه ی لهسهری بوو بریتی بوو لهوه ی کهسیک پاره ی دهینا به نهمانهت لای دایدنا، زوبهیریش دموت: نهخیر بهلکو قهرزه لام، چونکه من له تیاچوونی دترسم.

وه زوبهیر هیچ لښرسراویتی یان کوکړدنهوه ی خهراج و مولکانه و ههرکاریکی تری نهکردوه و ودرنهگرتووه مهگهر له غهزادا بووبی له خزمهت پیغهمبه ر ﷺ، یان لهگهډ نهبو بهکر و عومهر و عوسمان دا ﷺ.

عهبدوللآ ی کورې زوبهیر ﷺ دهلئ: نهو قهرزه ی لهسهری (باوکم) بوو حیسابم کرد دیم دوو ملیوّن و دووسه د هزار بوو، دهلئ: جا حهکیمی کور حیزام به عهبدوللآ ی کورې زوبهیر گهیشته، وتی: نهی برازی خوّم زوبهیری برام چهند

(١) که کورې عهبدوللآ بوون لهگهډ مامهکانیاندا بهو وهسیهتیا که باپیره یان بو ی کردبوون یهکسان بوو بوون.

قهرزازه؟ عهبدوللاش (نه اندازه) شاردهوه وتى: سهد هزار قهرزازه، هه كيميش وتى: وه للاهى پيم وانيبه سامانه كهتان بهشى نهو قهرزه بكات. عهبدوللاش وتى: دهى پيم بلئ: نهگهر قهرزه كهى دوو مليون و دووسهد هزار بيت؟ وتى: وا نازانم ئيوه تواناى دانهويتان هه بئ، جا نهگهر هه رجييه كتان پئ نه درايه وه نهوه داواى كوومه كى و يارمه تى له من بكه ن.

عوروه ده لئ: زوبه ير مولكى غابهى به سهد و حمفتا هزار گرېبوو. نهنجا عهبدوللا فرؤشتى به مليونيك و شمش سهد هزار، پاشان هه ستا و وتى: هه ر كه سيك هه قيكي لاي زوبه يره بابيت بو لمان بو غابه، جا عهبدوللاى كورپى جه عفه ر رؤيشت بو لاي. كه چوار سهد هزار قهرزى لاي زوبه ير بوو. جه عفه ر به عهبدوللاى وت: نهگهر ده تانه وئ وازى لئ دينم بو تان. عهبدوللاش وتى: نه خير نابئ، وتى: نهگهر ده تانه وئ دانه وه كهى دواخه ن نهگهر قهرز دانه وه دوا ده خه ن، عهبدوللا وتى: نه خير (نه ومش ناكه ين)، وتى: ده باشه به شيك (زهويه ك) بو من جيا كه نه وه (ليتان بكرم).

عهبدوللاش وتى: ئا ليروهو بو ئا نه وئ بو تو. جا ليى كرى و قهرزه كهى جه عفه رى به ته واي دايه وه، وه چوار پشك و نيوى مايه وه^(١) نهنجا عهبدوللا رؤشت بو (شام بو) لاي موعاويه -عهمپرى كورپى عوسمان و مونزيرى كورپى زوبه ير و ئيبنو زمعهى لايوو- موعاويه ش به عهبدوللاى وت: زهويه كهى غابه ت به چه ندئ پاره دانا؟ عهبدوللاش وتى: هه ر پشكيكى به سهد هزار. وتى: چه نديكى ماوه ته وه (نه فرؤشراوه)؟ وتى: چوار پشك و نيوى. مونزيرى كورپى زوبه يري وتى: نهوا من پشكيكم برد به سهد هزار، عه مپ كورپى عوسمانيش، وتى: منيش پشكيكم برد به سهد هزار، ئيبنو زمعه ش وتى:

(١) زهوى غابه، نهنجا عهبدوللا رؤشت.

منیش بشکیکم برد بهسهد هزار، موعاویشه وتی: چهنديکی ماوه؟ عهبدوللا وتی: پشک و نیویک، موعاویهش وتی: منیش ئهوم کړی به سهد و پهنجا هزار، (عوروه) دهلی: عهبدوللای کورپی جهعفر بهشهکی خوی (که کړیبوی) فروشتی به موعاویه بهشهش سهد هزار، ئینجا عهبدوللای کورپی زوبهیر له دانهوهی قهرزهکی (باوکی) تهواو بوو، کورپهکانی زوبهیر وتیان: میراتهکه مان له نیوانماندا دابهش بکه، عهبدوللاش وتی: نهخیر سویند به خوا دابهشی ناکهم له نیوانتاندا ههتا چوار سال له کاتی جهجدا جارندهدم و نهئیم: هر کهسیک قهرزی لای زوبهیره بابیت بو لمان و قهرزهکی بدهینهوه. دهلی: ههموو سالیک له کاتی جهجدا جاری ددها، نهنجا که چوار سالهکه تهواو بوو کهلهپورهکی دابهش کرد له نیوانیاندا، دهلی: زوبهیر چوار خیزانی ههبوو، سییهکیش لی لبرد بوو^(۱)، نهنجا هر خیزانیکی ملیونیک و دوو سهد هزاری بهرکهوت، چونکه کووی ههموو سامانهکی بهنجا ملیون و دوو سهد هزار بوو.

۱۴- باب: إِذَا بَعَثَ الْإِمَامُ رَسُولًا فِي حَاجَةٍ أَوْ أَمَرَهُ بِالْمُقَامِ هَلْ

يُسْهِمُ لَهُ؟

۳۱۳۰- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ مُوَهَّبٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: إِذَا تَغَيَّبَ عُثْمَانُ عَنْ بَدْرٍ، فَإِنَّهُ كَانَتْ تَحْتَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَكَانَتْ مَرِيضَةً. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «إِنَّ لَكَ أَجْرَ رَجُلٍ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا وَسَهْمُهُ»^(۲).

(۱) پيش مردنی وهسيهتی کرد بهو نهندازهيه.

(۲) بڼوانه: ۳۶۹۸، ۳۷۰۴، ۴۰۶۶، ۴۰۱۴، ۴۰۱۴، ۴۶۵۰، ۴۶۵۱، ۷۰۹۵.

١٤- باسیک: ئه گهر پيشهوا که سیکی نارد بو کاریکی پښوېست، یان فرمانی پیکرد به مانه وه^(١) ئایا به شی دهدریت (له دهستکهوتی جهنگ)؟

٣١٣٠- عهبدوللای کوری عومهر (ﷺ) دهلی: بیگومان عوسمان ئاماده ی (غهزای)
به در نه بوو، چونکه روقیه ی کچی پیغه مبهری خوا (ﷺ) خیزانی بوو نه خوش
بوو، پیغه مبهریش (ﷺ) به عوسمانی فرموو: ((بیگومان تو پاداشت و پشکی
پیاویکت ههیه لهوانه ی به شداری به دریان کردووه)).

١٥- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: بَابُ: وَمِنَ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ الْخُمْسَ لِنَوَائِبِ الْمُسْلِمِينَ
مَا سَأَلَ هَوَازَنُ النَّبِيَّ (ﷺ) بِرِضَاعِهِ فِيهِمْ، فَتَحَلَّلَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَمَا كَانَ
النَّبِيُّ (ﷺ) يَعِدُّ النَّاسَ أَنْ يُعْطِيَهُمْ مِنَ الْقِيَّةِ وَالْأَنْفَالِ مِنَ الْخُمْسِ، وَمَا
أُعْطِيَ الْأَنْصَارَ، وَمَا أُعْطِيَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ تَمْرَ خَيْبَرَ

١٥- ئه بو عهبدوللا (ئیمامی بوخاری) دهلی: باسیک: لهو
به لگانه ی که پینج یه ک بو پيشهاته کانی مسولمانانه:
ئه وه ی هوزی ههوازن داوا (ی سامان و ژن و
منداله کان) یان کرد له پیغه مبهر (ﷺ) له بهر شیرخواردنی له
ناویاندا، بویه پیغه مبهر (ﷺ) داوا ی گێرانه وه ی ژن و
منداله کانی (ههوزانی) کرد له مسولمانان بو یان.

(١) نه هاتن بو غهزا و جیهاد.

(به لگه یه کی تر) ئه وه یه پیغه مېهر ﷺ به لینی ددها به
 خه لکی له فه یئو پېنجیه کی ئه نفال به شیان بدات^(۱)، وه
 ئه وه ی دای به (هه ندت له) ئه نصاریه کان^(۲)، وه ئه وه ی
 دای به جابیری کوری عه بدوللا له خورمای خه یبهر^(۳)

٣١٣١-٣١٣٢- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: وَرَعَمَ عُرْوَةُ أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ وَمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ حِينَ جَاءَهُ وَقَدْ هَوَازَنَ مُسْلِمِينَ، فَسَأَلُوهُ أَنْ يَرُدَّ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَسَبْيَهُمْ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَحَبُّ الْحَدِيثِ إِلَيَّ أَصْدَقُهُ، فَاخْتَارُوا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ إِمَّا السَّبْيَ وَإِمَّا الْمَالَ، وَقَدْ كُنْتُ اسْتَأْنَيْتُ بِهِمْ».

وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ انْتَضَرَ آخِرَهُمْ بِضَعِ عَشْرَةِ لَيْلَةٍ، حِينَ قَفَلَ مِنَ الطَّائِفِ، فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ غَيَّرَ رَأْيَ رَأْيِهِمْ إِلَّا إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ. قَالُوا: فَإِنَّا نَخْتَارُ سَبْيَنَا. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمُسْلِمِينَ فَأَتْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: «أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ إِخْوَانَكُمْ هَؤُلَاءِ قَدْ جَاءُونَا تَائِبِينَ، وَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ أَنْ أُرَدَّ إِلَيْهِمْ سَبْيَهُمْ، مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُطِيبَ فَلْيَفْعَلْ، وَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَكُونَ عَلَى حَظِّهِ حَتَّى نُعْطِيَهُ إِيَّاهُ مِنْ أَوَّلِ مَا يُفِيءُ اللَّهُ عَلَيْنَا فَلْيَفْعَلْ».

فَقَالَ النَّاسُ: قَدْ طَيَّبْنَا ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ. فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّا لَا نَذَرِي مَنْ أَذِنَ مِنْكُمْ فِي ذَلِكَ مِمَّنْ لَمْ يَأْذَنْ، فَارْجِعُوا حَتَّى يَرْفَعَ إِلَيْنَا عُرْفَاؤُكُمْ أَمْرُكُمْ» فَارْجَعَ النَّاسُ، فَكَلَّمَهُمْ عُرْفَاؤُهُمْ، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُمْ قَدْ طَيَّبُوا فَأَذْنُوا. فَهَذَا الَّذِي بَلَّغْنَا عَنْ سَبْيِ هَوَازَنَ^(٤).

(١) پروانه نهم فهرمودادنه: ٣١٣٤، ٣١٣٥، ٣١٣٧ که دواتر باسیان ده که یڼ.

(٢) پروانه: ٢٦٣٠.

(٣) ئه بو داود گېراو یه تیه وه به ژماره: ٣٦٣٢ له سوننه که یدا.

(٤) پروانه: ٢٣٠٧، ٢٣٠٨.

٣١٣١-٣١٣٢- عورموه دهلی: مهر وانی کوری چه کهم و میسومری کوری مه خرده مه بویان گیرامه وه، که پیغه مبهری خوا ﷺ کاتی نوینه رهمکانی هه وازن هاتنه خزمه تی به مسولمان بوونی و داوایان لی کرد که سامان و زن و منداله کانیان بداته وه، پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی پینان: ((خوشه ویسترین وته لای خوا راست ترینیه تی، که واته یه کی که لهو دووانه هه لئیرن^(١): یان زن و منداله دیله کان، یان مال و سامانه که، وه بیگومان من په لهم نه کرد و چاومروانیم کرد))، - به راستی پیغه مبهری خوا ﷺ کاتی گه پرایه وه له تانیف تا کوتایی هاتنی سهر و ده شهویک چاومرویی کردن- نینجا که نوینه رهمکان بویان روونبوویه وه که پیغه مبهری خوا ﷺ ته نها یه کی که لهو دووانه یان^(٢) بو ده گیرپته وه، وتیان: که واته نیمه زن و منداله دیله کانمان هه لئیرن، نهوسا پیغه مبهری خوا ﷺ له ناو مسولماناندا هه ستایه سهر پی و سوپاس و ستایشی خوا ی کرد بهو شیوه ی شیای بی، پاشان فهرمووی: ((دوای سوپاسی خوا، به راستی نا هم برایانه تان به په شیمانیه وه^(٣) هاتوون بو لای نیمه، وه من بوچوونم وایه زن و منداله گیراوه کانیان بدمینه وه، جا هر کهستان پیی خوشه و له ناخیه وه حمز دمکات نهو کاره بکات بابیکات، وه هر که سیکیشان پیی خوشه به شه که ی خوی وه که خوی بمینیتیه وه هه تا یه کهم دستکهوت خوی گه وره پیمان دهبه خشیت دمیدمینئ با واکات))، نه نجا خه لکه که هه موو وتیان: نه ی پیغه مبهری خوا ﷺ نه ومان پی خوشه و به دل رازین (زن و منداله کانیان بو بگیرپنه وه)، نهوسا پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((به راستی نیمه نازانین کیتان مؤلعت دها لهو بارمیه وه و کیتان مؤلعت نادات^(٤)، که واته بگه رپنه وه (جیگای خوتان) با نوینه ر و سهرپه رشتیاره کانتان بریاری نیوه به رزکه نه وه بو مان))، نیر خه لکه که ش گه رانه وه و نوینه رهمکانیان قسه یان

(١) که بۆتان بگیرپمه وه و بتانده مه وه.

(٢) یان زن و منداله کانیان یا مال و سامانه کانیان.

(٣) واته: مسولمان بوون و په شیمان له رابردوویان.

(٤) بو گیرپنه وه ی زن و منداله گیراوه کانیان.

له گهال كردن، پاشان نوښنه ره كانيان گه پرانه وه بو خرمهت پيغه مبهري خوا ﷺ و هه واليان پيدا كه خه لكه كه هه موو پييان خو شه و رازين و مؤله تياندا به گيرانه وه يان، (نښنو شيهاب) وتى: نا ئه مه نه وه بوو پيمان گه يشتووه دمرباره ي ژن و مندا له ديله كانى هه وازن.

٣١٣٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ: وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ عَاصِمٍ الْكَلْبِيُّ - وَأَنَا لِحَدِيثِ الْقَاسِمِ أَحْفَظُ - عَنْ زَهْدِمٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى، فَأَتَى ذَكَرَ دَجَاجَةٍ وَعِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَيْمٍ اللَّهُ أَحْمَرُ كَأَنَّهُ مِنَ الْمَوَالِي، فَدَعَاهُ لِلطَّعَامِ فَقَالَ: إِنِّي رَأَيْتُهُ يَأْكُلُ شَيْئًا، فَقَذَرْتُهُ، فَحَلَفْتُ لَا أَكُلُ. فَقَالَ: هَلُمَّ فَلَا حَدْثُكُمْ عَنْ ذَلِكَ، إِنِّي أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي نَقَرٍ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ نَسْتَحِمِلُهُ فَقَالَ: «وَاللَّهِ لَا أَحْمِلُكُمْ، وَمَا عِنْدِي مَا أَحْمِلُكُمْ». وَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِنَهْبٍ إِبِلٍ، فَسَأَلَ عَنَّا فَقَالَ: «أَيْنَ النَّقَرُ الْأَشْعَرِيُّونَ؟».

فَأَمَرَ لَنَا بِخَمْسِ دَوْدٍ غُرِّ الذُّرَى، فَلَمَّا انْطَلَقْنَا قُلْنَا: مَا صَنَعْنَا؟ لَا يَبَارِكُ لَنَا، فَرَجَعْنَا إِلَيْهِ فَقُلْنَا: إِنَّا سَأَلْنَاكَ أَنْ تَحْمِلَنَا، فَحَلَفْتَ أَنْ لَا تَحْمِلَنَا أَفَنَسِيتَ؟ قَالَ: «لَسْتُ أَنَا حَمَلْتُكُمْ، وَلَكِنَّ اللَّهَ حَمَلَكُمْ، وَإِنِّي وَاللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَا أَخْلِفُ عَلَى يَمِينٍ فَأَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَتَحَلَّلْتُهَا»^(١).

٣١٣٣- نه يوب له نه بى قىلابه وه ده گيرپښتووه و ده لى: قاسيمى كورى عاصمى كوله يوبى بوى گيرپامه وه - وه من فهرمووده كى قاسيم گيرپراويه تيه وه چا كتر له بهر مه^(٢) - له زهده مه وه گيرپراويه تيه وه و ده لى: نيمه لاي نه بو مووسا بووين ﷺ، جا باس هاته سهر- باسى مريشك ك^(٣) - وه پياوئكى سوورى تيره ي

(١) پروانه: ٤٣٨٥، ٤٤١٥، ٥٥١٧، ٥٥١٨، ٦٦٤٩، ٦٦٧٨، ٦٦٨٠، ٦٧١٨، ٦٧١٩، ٦٧٢١، ٧٥٥٥.

(٢) لهو فهرمووده ي نه بى قىلابه گيرپراويه تيه وه.

(٣) گيرپره وه كه هه موو فهرمووده كى له بهر نه بووه تهنه وشه ي مريشكه كه نه بيت.

تهیموللای لابوو وهك بلتی غهیره عهړمب بوو^(١)، ئه‌بو موسا بانگی کرد بو نان خواردن، بیاوه‌کەش وتی، من ئه‌م مریشکه‌م دیوه شتیکی (پیس) ده‌خوارد، به‌و هویه‌وه قیزم لی دیته‌وه بویه سویندم خواردوووه ئه‌و مریشکه نه‌خۆم. ئه‌بو موسا وتی: وهره با فه‌رمووده‌یه‌کت له‌و باریه‌وه بو‌ بگی‌ر مه‌وه: من له‌گه‌ل چه‌ند که‌سیکی نه‌شعه‌ری دا رۆشتمه‌ خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ داوامان لی‌کرد و لاخمان باتی سواری بین (بو غه‌زا)، ئه‌ویش فه‌رمووی: ((سویند به‌خوا و لاختان پیناده‌م سواری بن و هیچ و لاخیکم لا نییه‌ سوارتان بکه‌م))، له‌و کاته‌دا چه‌ند و شتریکی به‌غه‌نیمه‌ت گیرایان بو‌ هی‌نا، ئه‌وسا پرسایاری ئیمه‌ی کردبوو فه‌رمووی: ((کوان که‌سه نه‌شعه‌ریه‌کان؟)) جا فه‌رمانی کرد پینچ و شتری کوپاره‌ سپیان پینداین، جا که‌رۆشتین وتمان: ئیمه‌ چ کاریکی (خراب) مان کرد؟ به‌ره‌که‌تی تینا‌که‌وئ بو‌مان، بویه‌ گه‌راینه‌وه بو‌ خزمه‌تی وتمان: (ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ئیمه‌ داوامان کرد و لاخمان به‌یتی سواری بین، تۆش سویندت خوارد و لاخی سواریمان پی‌ نادیه‌یت ئایا (سوینده‌که‌ت) له‌بیر جوو؟ فه‌رمووی: ((من و لاخم نه‌داوه به‌ ئیوه سواری بن، به‌لکو خوا و لاخی پیدان سواری بن، وه بی‌گومان من نه‌گه‌ر خوا بیه‌وئ سویند بخۆم له‌سه‌ر هه‌ر شتی‌ک و بزانه‌م پی‌چه‌وانه‌که‌ی چاک‌تره‌ له‌وه‌ی سویندم له‌سه‌ر خواردوه، ئه‌وه‌میان ده‌که‌م که‌ چاک‌تره‌ و بریتی (که‌فارمت) سوینده‌که‌م دهمدم)).

٣١٣٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ سَرِيَّةً فِيهَا عَبْدُ اللَّهِ قَبْلَ نَجْدٍ، فَغَنِمُوا إِلَّا كَثِيرًا، فَكَانَتْ سِهَامُهُمْ اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا - أَوْ أَحَدَ عَشَرَ بَعِيرًا - وَنُقِلُوا بَعِيرًا بَعِيرًا^(٢).

(١) له‌ دیل و کۆیله‌ی رۆمی بیت.

(٢) بره‌وانه: ٤٣٣٨.

٣١٣٤- نافع ده‌لی: ئیبنو عومەر ؓ دمگیرپته‌وه که پڤغه‌مبه‌ری خوا ؓ په‌له له‌شکرکی نارد پرووه نه‌جد عه‌بدوللا (ی کوری عومەر) یشی تایبوو، نه‌نجا وشریکی زوریان به‌غه‌نیمه‌ گرت، وه‌ به‌شی هه‌ریه‌کیان دوازده - یان یازده وشر بوو- هه‌ر یه‌که‌یان زیاد له‌ حه‌قه‌که‌ی خو‌ی وشریکی پڤدا (له‌به‌ر لی‌هاتووی).

٣١٣٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُنْقَلُ بَعْضُ مَنْ يَبْعَثُ مِنَ السَّرَايَا لَأَنْفُسِهِمْ خَاصَّةً سِوَى قَسَمٍ عَامَّةٍ الْجَيْشِ.

٣١٣٥- ئیبنو عومەر ؓ دمگیرپته‌وه، که پڤغه‌مبه‌ری خوا ؓ به‌خششی تایبه‌تی^(١) دمه‌خششی به‌که‌سانیک له‌و هیزانه‌ی ده‌ینارد جگه‌ به‌شی هه‌موو له‌شکره‌که.

٣١٣٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا بُرَيْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى ؓ قَالَ: بَلَّغَنَا مَخْرَجَ النَّبِيِّ ﷺ وَنَحْنُ بِالْيَمَنِ فَخَرَجْنَا مُهَاجِرِينَ إِلَيْهِ، أَنَا وَأَخَوَانِي، أَنَا أَصْغَرُهُمْ، أَحَدُهُمَا أَبُو بُرْدَةَ وَالْآخَرُ أَبُو رُحَيْمٍ -إِمَّا قَالَ: فِي بَضْعٍ، وَإِمَّا قَالَ: فِي ثَلَاثَةِ وَخَمْسِينَ أَوْ اثْنَيْنِ وَخَمْسِينَ رَجُلًا مِنْ قَوْمِي- فَرَكِبْنَا سَفِينَةً، فَأَلْقَيْنَا سَفِينَتَنَا إِلَى النَّجَاشِيِّ بِالْحَبَشَةِ، وَوَأَفَقْنَا جَعْفَرَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَأَصْحَابَهُ عِنْدَهُ فَقَالَ جَعْفَرٌ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَنَا هَا هُنَا، وَأَمَرَنَا بِالْإِقَامَةِ فَأَقِيمُوا مَعَنَا. فَأَقَمْنَا مَعَهُ، حَتَّى قَدِمْنَا جَمِيعًا، فَوَأَفَقْنَا النَّبِيَّ ﷺ حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ، فَأَسْهَمَ لَنَا -أَوْ قَالَ: فَأَعْطَانَا مِنْهَا- وَمَا قَسَمَ لِأَحَدٍ غَابَ عَنْ فَتْحِ خَيْبَرَ مِنْهَا شَيْئًا، إِلَّا لِمَنْ شَهِدَ مَعَهُ، إِلَّا أَصْحَابَ سَفِينَتِنَا مَعَ جَعْفَرٍ وَأَصْحَابِهِ، قَسَمَ لَهُمْ مَعَهُمْ^(٢).

(١) نه‌فل: بریتیه له‌و شته‌ی لی‌پرس‌راوی ده‌یه‌خششی به‌هه‌ندتی مو‌جهمیدی نازا و لی‌هاتوو، له‌به‌ر زیاده‌نازایه‌تی و لی‌هاتووی، یان له‌جه‌نگه‌که‌دا نه‌وه‌ی جگه‌ له‌وه‌ی له‌غه‌نیمه‌تی گشتی که له‌وه‌شدا به‌شیان وه‌کو نه‌وانی که هه‌یه. بروانه: إرشاد الساري: ٥٠/٧ - ٥١.

(٢) بروانه: ٣٨٧٦، ٤٢٣٠، ٤٢٣٣.

٣١٣٦- ئه‌بو موسا رضی اللہ عنہ ده‌لی: ئیمه له‌یه‌مه‌ن بووین پیمان گه‌شت که پی‌غه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم په‌یدا‌بووه و په‌وانه کراوه، جا هاتین و کوچمان کرد بو لای، من و دوو برام که من بچوکت‌زینیان بووم، یه‌کێک له‌ براکانم ئه‌بو بورده و نه‌وه‌ی که‌یان ئه‌بو روه‌م بوو، - یان وتی: له‌گه‌ل سێ تا نو یان وتی: په‌نجا و سێ، یان په‌نجاو دوو بپاوی هۆزکه‌ماندا- سواری که‌شتیه‌ک بووین، جا که‌شتیه‌که‌مان بردینی بو لای نه‌جاشی له‌ حه‌به‌شه، له‌و کاته‌دا جه‌عفهری کورێ ئه‌بو تالیب و هاوه‌له‌کانی لای نه‌جاشی بوون (له‌ حه‌به‌شه)، جه‌عفهر وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم ناردوینی بوئیره فه‌رمانی پیکردوین لی‌ره بمینینه‌وه، ئیوه‌ش له‌گه‌ل ئیمه لی‌ره بمیننه‌وه، ئیمه‌ش له‌گه‌لی ماینه‌وه (له‌ حه‌به‌شه تا ئه‌و کاته‌ی هه‌موومان هاتین بو لای) پی‌غه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم له‌ مه‌دینه، له‌و کاته‌دا بوو پی‌غه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم خه‌ریبه‌ری نازاد کردبوو، وه (له‌و دمسکه‌وته‌کان) به‌شی بو ئیمه‌ش دانا- یان وتی: له‌و دمسکه‌وته‌ی داینی^(١)- وه پی‌غه‌مبه‌ریش صلی اللہ علیہ وسلم له‌و دمسکه‌وته به‌شی هه‌یج که‌سیکی نه‌دا‌بوو که ئاماده‌ی نازادکردنی خه‌یبه‌ر نه‌بووبی جگه له‌و که‌سانه‌ی له‌گه‌لیدا ئاماده‌بوون، جگه له‌ سه‌رنشینی که‌شتیه‌که له‌گه‌ل جه‌عفهر و هاو‌پیکانی بوون، ئه‌وانه به‌شی دان له‌گه‌ل مو‌جاهیده‌کان.

٣١٣٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ، سَمِعَ جَابِرًا رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: «لَوْ قَدْ جَاءَنِي مَالُ الْبَحْرَيْنِ لَقَدْ أُعْطَيْتُكَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا». فَلَمْ يَجِئْ حَتَّى قُبِضَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم، فَلَمَّا جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ أَمَرَ أَبُو بَكْرٍ مُنَادِيًا فَنَادَى مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم دِينَ أَوْ عِدَّةٌ فَلَيَأْتِنَا. فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ لِي كَذَا وَكَذَا. فَحَتَّى لِي ثَلَاثًا - وَجَعَلَ سُفْيَانُ يَحْتُو بِكَفِّهِ جَمِيعًا، ثُمَّ قَالَ لَنَا: هَكَذَا قَالَ لَنَا ابْنُ

(١) یان وه‌ک مو‌جاهیدی‌ک به‌شی داوون، یان به‌شی داوون مه‌رج نییه وه‌ک مو‌جاهیدی‌ک به‌شی داوون.

الْمُنْكَدِرِ - وَقَالَ مَرَّةً: فَاتَيْتُ أَبَا بَكْرٍ فَسَأَلْتُ فَلَمْ يُعْطِنِي، ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَلَمْ يُعْطِنِي، ثُمَّ أَتَيْتُهُ الثَّلَاثَةَ فَقُلْتُ: سَأَلْتُكَ فَلَمْ تُعْطِنِي، ثُمَّ سَأَلْتُكَ فَلَمْ تُعْطِنِي، ثُمَّ سَأَلْتُكَ فَلَمْ تُعْطِنِي، فِيمَا أَنْ تُعْطِنِي، وَإِمَّا أَنْ تَبْخَلَ عَنِّي.

قَالَ: قُلْتُ: تَبْخَلَ عَلَيَّ مَا مَنَعْتُكَ مِنْ مَرَّةٍ إِلَّا وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أُعْطِيكَ. قَالَ سُفْيَانُ: وَحَدَّثَنَا عَمْرُو عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ جَابِرٍ: فَحَتَّى لِي حَتِيَّةٌ وَقَالَ: عُدَّهَا. فَوَجَدْتُهَا خَمْسِمِائَةٍ قَالَ: فَخَذْتُ مِثْلَهَا مَرَّتَيْنِ. وَقَالَ يَعْنِي: ابْنُ الْمُنْكَدِرِ: وَأَيُّ دَاءٍ أَذَوُّ مِنَ الْبُخْلِ^(١).

٣١٣٧- سوفیان دهلی: موحه ممه دی کوری مونکه دیر بوی گیراینه وه که له جابیری ﷺ بیستووه، وتی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((نه گهر مال و سامانی به حریم بۆ بیت دنیابه نه و منده و نه و منده و نه و منده پى دهم)) جا نه و مال و سامانه نه هات ههتا پیغه مبهر ﷺ گه پرایه وه بۆ لای خوا، نه نجا کاتی سامانی به حریم هات نه بو به کر ﷺ فهرمانی کرد جاردمریک جاپ بدات هه کر کهس فهرز، یان به لینیکی هه بوو لای پیغه مبهری خوا ﷺ بابیت بۆ لامان (پیی بدمین)، منیش رویشتم بۆ لای نه بو به کر وتم: پیغه مبهری خوا ﷺ ناوا و ناوای به من فهرمووه، نه بو به کریش سی مستی پیدام، جا سوفیان مشته کهی به ههردوو دهستی پیکه وه روونکرده وه، پاشان به نیمی وت: ئیبنو مونکه دریش ناوای به نیمه وت- جاریکیان (سوفیان گیرایه وه وتی: جابیر وتی: رویشتم بۆ لای نه بو به کر و داوام لیکرد و پیی نه دام، پاشان جاریکی تر رویشتم بۆ لای هه ر پیی نه دام، پاشان بۆ جاری سییه م رویشتم وه بۆ لای وتم: داوام لیکردی و بیت نه دام، پاشان داوام لیکردی و بیت نه دام، پاشان داوام لیکردی و بیت نه دام، جا یان پییم بده یان تو به رانبهر به من ڕمزیل و ڕژدمیت، وتی: وتت: ڕمزیلی

به رانبه رم! جاریک نه بوو که پیم نه داوی ئیلا ویستوومه پیت بدهم، سوفیان دهلی: عمر پووی گیراینه وه له موحه ممدی کوری عه لیه وه له جابیره وه وتی: جا به هه ردوو دهستی مشتیک پیدام وتی: بیزمیره، (که ژماردم) بینیم پینج سه ده، وتی: دوو نه وه منده تر به ره، وه وتی: واته: ئیبنو مونکه دیر: جا چ دهر دیک له دهر دی پڑدی خراپه ره.

٣١٣٨- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا قُرَّةٌ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْسِمُ غَنِيمَةً بِالْجِعْرَانَةِ إِذْ قَالَ لَهُ رَجُلٌ: اَعْدِلْ. فَقَالَ لَهُ: «شَقِيتُ إِنْ لَمْ أَعْدِلْ».

٣١٣٨- جابیری کوری عه بدوللا ﷺ دهلی: له کاتیکدا پیغه مبه ری خوا ﷺ له جیعرانه غه نیمه تی دابهش ده کرد لهو کاته دا پیاویک^(١) پیی وت: دادگه ربه، پیغه مبه ریش به وی هه رموو: ((به دبه خت بووم نه گهر دادگه ر نه بم))^(٢).

١٦- بَابُ مَا مِنَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى الْأَسَارَى مِنْ غَيْرِ أَنْ يُخَمَّسَ

٣١٣٩- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ فِي أُسَارَى بَدْرٍ: «لَوْ كَانَ الْمُطْعَمُ بْنُ عَدِيٍّ حَيًّا، ثُمَّ كَلَّمَنِي فِي هَؤُلَاءِ النَّتْنَى، لَتَرَكْتَهُمْ لَهُ»^(٣).

(١) که ناوی (ذو الخویصره) بوو له هوژی ته میم.

(٢) به م جوړهش مانا کراوه: (بیگومان تو به دبه ختی بووی، نه گهر من دادگه ر نه بم) به هه ردوو ماناکه زانا یان مانایان کردوو.

(٣) پړوانه: ٤٠٢٤.

١٦- باسی ئه وهی پښه مبهړ ځ چاکی کرد له گهل دیله کاندای (به نازاد کردنیان) بڼ ئه وهی پینج یه کی له ده سته کوته جیا کاته وه

٣١٣٩- موحه ممه دی کوری جوبه یر له باوکیه وه ده گپړته وه که پښه مبهړ ﷺ د دربارهی دیله کانی به در فهرمووی: ((ته گهر موتعیمی کوری عهدی زیندوو بووایه، پاشان قسه ی له گه لندا بگردایه د دربارهی نا ئه و بوگه نانه وازم لږ ده ښان و بهرهللام ده کردن له بهر موتعیم^(١))).

١٧- باب: وَمِنْ الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ الْخُمْسَ لِلْإِمَامِ، وَأَنَّهُ يُعْطِي بَعْضَ قَرَابَتِهِ دُونَ بَعْضٍ: مَا قَسَمَ النَّبِيُّ ﷺ لِبَنِي الْمُطَّلِبِ وَبَنِي هَاشِمٍ مِنْ خُمْسٍ خَيْرٌ قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: لَمْ يَعْمْهُمْ بِذَلِكَ، وَلَمْ يَخْصَّ قَرِيبًا دُونَ مَنْ هُوَ أَخَوُجُ إِلَيْهِ، وَإِنْ كَانَ الَّذِي أُعْطِيَ لِمَا يَشْكُو إِلَيْهِ مِنَ الْحَاجَةِ، وَلَمَّا مَسَّهُ فِي جَنْبِهِ مِنْ قَوْمِهِمْ وَخُلَقَانِهِمْ.

١٧- باسیک: له و به لگانه هی که پینج یه کی هی پښه وایه: بیگومان پښه مبهړ ﷺ به شی هندی له خزمه کانی داوه جیا له وانی تر، وه کی ئه وهی له پینج یه کی ده سکه وتی خه بهر به شی به نی موتته لیب و به نی هاشیمی داوه، عومهری کوری عه بدولعه زیز ده لږ: پښه مبهړ ځ ئه و پینج یه کی به هه موو خزمانی نه به خشیوه، وه نه یداوه به خزمی کی دیاری

(١) واته: نازادم ده کردن له دیلی وه کی ریزیک بو موتعیم، چونکه کاتڼ خو ی په نای پښه مبهړی ﷺ کاتڼ له تائیف گه رایه وه.

کراو ئەگەر خزمیک لەو ههژاتر بووبێ، وه ئەگەر ئەوهی پێی
 داوه (خزمیکێ دوورتر بووبێ) لەبەر ئەوه بووه سکاڵای
 نه‌بوونی لای پێغه‌مبەر ﷺ کردووه، وه یان لەبەر ئەو (زیانه) ی
 له لایهن قورەیش و هاوپه‌یمانه‌کانیان‌وه تووشی بووه
 به‌هۆی لایه‌نگریان له پێغه‌مبەر‌وه ﷺ.

٣١٤٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ ابْنِ
 الْمُسَيَّبِ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ قَالَ: مَشَيْتُ أَنَا وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْنَا:
 يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَعْطَيْتَ بَنِي الْمُطَّلِبِ وَتَرَكْتَنَا، وَنَحْنُ وَهُمْ مِنْكَ مِنْزِلَةٌ وَاحِدَةٌ. فَقَالَ رَسُولُ
 اللَّهِ ﷺ: «إِنَّمَا بَنُو الْمُطَّلِبِ وَبَنُو هَاشِمٍ شَيْءٌ وَاحِدٌ». قَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ وَزَادَ: قَالَ
 جُبَيْرٌ وَلَمْ يَقْسِمِ النَّبِيُّ ﷺ لِبَنِي عَبْدِ شَمْسٍ وَلَا لِبَنِي نَوْفَلٍ. وَقَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: عَبْدُ شَمْسٍ
 وَهَاشِمٌ وَالْمُطَّلِبُ إِخْوَةٌ لَأُمٍّ، وَأُمُّهُمْ عَاتِكَةُ بِنْتُ مَرْثَةَ، وَكَانَ نَوْفَلٌ أَخَاهُمْ لِأَبِيهِمْ^(١).

٣١٤٠- جوبه‌یری کورێ موعیم ده‌لی: من و عوسمانی کورێ عه‌ففان ﷺ
 رۆشتین بۆ خزمه‌تی پێغه‌مبەر ﷺ وتمان: ئەه‌ی پێغه‌مبهری خوا (له پینج
 یه‌ک) به‌شی به‌نی موته‌له‌یبت داوه، به‌لام به‌شی ئیمه‌ت نه‌داوه، له کاتیکدا ئیمه
 و ئەوان خزمایه‌تیان بۆ تۆ وه‌ک یه‌ک وایه، پێغه‌مبهری خواش ﷺ فه‌رمووی:
 ((به‌راستی به‌نولوته‌لیب و به‌نوهاشیم یه‌ک شتن)).

- له‌یس ده‌لی: یونس بۆی گیرامه‌وه ئەم زیاده‌ی هه‌بوو: جوبه‌یر وتی: پێغه‌مبهر
 ﷺ به‌شی به‌نی عه‌بدی شه‌مس و به‌نی نه‌وفه‌لی نه‌دا.

- ئیبنو ئیسه‌حاق ده‌لی: عه‌بدوشه‌مس و هاشیم موته‌له‌یبت بران له دایکه‌وه، دایکیشیان
 عاتیکه‌ی کچی مورهبه، نه‌وفه‌لیش برای هه‌رسێکیان بوو له باوکیانه‌وه.

پیرستی بهرگی چوارهم

٤٥- په راویک دهرباره ی هه لگرتنه وهی ونبوو

٣

١- باسیک: ئەگەر خاوهنی شته دۆزراوه که نیشانه که ی پت وت

٣

دۆزهره وه که دهیداته وه پتی

٤

٢- باسی (حوکمی) وشتری ونبوو

٥

٣- باسی (حوکمی) مهری ونبوو

٤- باسیک: ئەگەر پاش سالتیک دۆزراوه که خاوهنی نه بوو ئەوه

٦

بۆ ئەو که سه دهبت که دۆزیویه تیه وه

٥- باسیک: ئەگەر له دهریادا داریک یان قه مچییه که یان شتیک

٧

له و جۆره ی بینى (هه لیبگریت یان نا؟)

٨

٦- باسیک: ئەگەر که سیک یه که دهنکه خورما ی بینى له رینگادا

٩

٧- باسیک: چۆن جار ده دریت بۆ شتی ونبوو ی خه لکی مه که؟

١١

٨- باسیک: ئاژه لى هیچ کهس نادۆشریت به بت مۆله تی خاوه نه که ی

٩- باسیک: ئەگەر خاوهنی شته ونبوو که پاش سالتیک هات

١٢

بیداته وه پتی، چونکه سپارده بووه لای دۆزهره وه که

١٠- باسیک: ئایا (دروسته) که سیک شتی ونبوو هه لگرتیه وه

١٣

وازی لى نه هینیت بفه وتیت تا که سیکى نه شیاو هه لینه گرتیه وه؟

١٥

١١- باسی که سیک جار بدات بۆ شتی ونبوو و نهیدات به ده سه لاتدارانى ولات

١٢- باسټک

١٦

٤٦- په راوى سته مكارپه كان دهرباره سته مكارپه كان و داگير كړدن

١٧

١- باسى توله سندنه وهى سته مكارپه كان

١٩

٢- باسى هم فهرمايشتهى خواى بهرز و بلند: (بيدار بن

نه فرينى خوا بو سته مكارانه)

٢٠

٣- باسټک: مسولمان ستم له مسولمان ناکات و پشتى بهرنادات

٢١

٤- باسټک: يارمه تى براکت بده سته مكار بوو يان ستم ليکراو

٢٢

٥- باسى يارمه تيدانى ستم ليکراو

٢٣

٦- باسى توله سندنه وه له سته مكار

٢٣

٧- باسى ليبور دنى ستم ليکراو

٢٤

٨- باسټک: ستم كړدن تاريخستانه له روژى قيامه تدا

٢٥

٩- باسى خو پاراستن و ناگا له خوبون له دوعا ليكردنى ستم ليکراو

٢٥

١٠- باسى كه سټك ستمى ليكرا بټ له لايهن كه سيكه وه و

گهر دنى نهو كه سه نازاد كړد بټ، ناي پټويسته ستم

لټ كړدنه كهى روون بكاته وه كه چييه؟

٢٦

١١- باسټک: نه گهر نازادى كړد لهو ستممهى ليى كړدوه،

نه وه بوى نييه لهو نازاد كړدنه په شيمان بټه وه

٢٧

١٢- باسیک: ئەگەر کەسیک مۆلەتی کەسیکی دا یان گەردنی ئازاد کرد،

٢٨ بەلام روونی نەکردووە مۆلەتدانە کە یان ئازادکردنە کە چەندە

٢٩ ١٣- باسی تاوانی ئەو کەسە کەمیک لەزەوی بەستم داگیر کردبیت

٣١ ١٤- باسیک: ئەگەر کەسیک مۆلەتی کەسیک بدات لەشتیکدا دروستە

١٥- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (کەچی ئەو

٣٢ دوژمنیکى سەرسةخته)

١٦- باسی تاوانی ئەو کەسە دەمەقالت دەکات

٣٣ لەناهەقداد دەشزانیت ناحەقە

٣٣ ١٧- باسیک: ئەگەر ناکۆکی بوو لەگەڵ کەسیکدا جنتیوی دا

٣٤ ١٨- باسی تۆلەکردنەوێ ستملیکراو ئەگەر مالی ستمکارە کە بەردەست کەوت

٣٦ ١٩- باسی ئەوێ دەر بارەى سابات و کەپرەکان هاتوووە

٢٠- باسیک: با هیچ دراوسێیەک ڕێگە نەگریت دراوسێیە کە

٣٦ دارێک بچەقینیت بەدیوارە کەیدا

٣٧ ٢١- باسی ڕشتنی عارەق لە ڕێگا و کۆلانەکاندا

٢٢- باسی حەوشەى نێوان مال و خانووەکان و دانیشن

٣٨ تیاپاندا، وە دانیشن لە ڕێگا و بانەکاندا

٢٣- باسی (هەلکەندنی) بیر لەسەر ڕێگا و بانەکاندا ئەگەر

٣٩ نەدەبوویە هۆی زیان گەياندن

- ٢٤- باسی لابردنی هر شتیک زیانی هه بیت (له سر ریگای خه لک) ٤٠
- ٢٥- باسی ژووری سهره وهی خانوو و بهر زاییه ک شوینی
- ٤١ لیوه دیار بت یان دیار نه بت سهربان بت یان هر جیگایه کی تر
- ٢٦- باسی که سیک وشتره که به سبتینه وه له جیگایه کی
- ٤٩ بهر دپژکراو یان لای دهرگای مزگه وتدا
- ٥٠ ٢٧- باسی (دروستی) وهستان و میزکردن لای زباندانی خه لکی شوینی کدا
- ٢٨- باسی که سیک لقی دار یان هر شتیک زیان به خه لکی
- ٥٠ بگه یه نیت له ریگادا هه لگرت و فری بدات
- ٢٩- باسیک: نه گهر خه لکه که دهره ی ریگایه کی گشتی ناووک بوون
- که - بریتیه له شوینی کی فراوان له نیوان ریگاکه دایه - پاشان خه لکی
- نه و جیگایه ده یانه ویت له و شوینه فراوانه دا خانوو دروست بکه ن،
- ٥١ ئینجاصه وت گهر له و شوینه دا بو ریگا به جیه تارا
- ٥٢ ٣٠- باسی جهرده یی و تالانی به بت مؤله تی خاوه نه که ی
- ٥٣ ٣١- باسی شکاندنی خاچ و کوشتنی به راز
- ٣٢- باسیک: ئایا کوپه عاره قی تیدا بیت ده شکینرت یان خیکه عاره قی
- تیدا بیت دهرتیریت؟ جا نه گهر که سیک بت یان خاچ یان سه متور یان
- ٥٤ شتیک سوود له ته خه کانی نابینرت بشکینیت (حکمه که ی چیه؟)
- ٥٦ ٣٣- باسی که سیک له پیناو مال و سامانیدا بجه نگیت
- ٥٦ ٣٤- باسیک: نه گهر که سیک قاپیک یان هر شتیک تری که سیک بشکینیت

٣٥- باسیک: ئەگەر کەسیک دیواری کەسیکی روخاند

٥٨ با وەک خۆی بوی دروست بکاتەو

٥٩ -٤٧- پەراوی ھاوبەشی

٥٩ ١- باسی ھاوبەشی لە خۆراک و خەرجی رێبواران و کالاکاندا

٢- باسی ئەو مالهێ ھاوبەشە ئەو بێگومان هەردووکیان

٦٣ بەیەکسانی لە زەکاتاندا بەشە زەکاتەکی لێ وەرەگیرێ

٦٤ ٣- باسی دابەشکردنی مەر بەژمارە

٤- باسی دوو خورما پێکەو (خواردن) نابێ لە نیوان ھاوبەشەکاندا

٦٥ هەتا مۆلەت لە ھاوڕێکانی وەرنەگیرێ

٦٦ ٥- باسی نرخدانان بۆ شتەکان بە نرخدانانیکی راست لە نیوان ھاوبەشەکاندا

٦- باسیک: ئایا تیروپشک دەکرێ لە دابەشکردنی

٦٧ (ھاوبەشەکاندا)؟ وە وەرگرتنی بەش تێیدا

٦٩ ٧- باسی ھاوبەشی هەتیو لە گەڵ میراتگرەکاندا

٧٠ ٨- باسی ھاوبەشی لە زەوی و زار و شتی تردا

٩- باسیک: ئەگەر ھاوبەشەکان خانوو یان شتی تریان

٧١ بەش کرد ئەو پەشیمان بوونەو و شوفعەیان بۆ نییه

١٠- باسې هاوبه‌شې له ئالتون و زيو و نهو پارانه‌ي

٧٢ به‌يه‌کترې ده‌گۆردرينه‌وه (دروسته)

١١- باسې هاوبه‌شې مسولمان له‌گه‌ل گاور و جووله‌که‌ي په‌يمان

له‌گه‌لکړاو، وه هاوبه‌شې مسولمان له‌گه‌ل هاوبه‌شدانه‌ران

٧٢ له‌به‌کړيدانې زه‌وي و زار به‌به‌شېک له به‌ره‌مه‌که‌ي

٧٣ ١٢- باسې به‌شکردنې مهر و مالآت و دادپه‌روه‌ري تتييدا

٧٤ ١٣- باسې هاوبه‌شې له‌خۆراک و شتي تردا

٧٥ ١٤- باسې هاوبه‌شې له‌کويله‌دا

١٥- باسې هاوبه‌شې له ئازه‌ل و وشترې هه‌دي دا، وه نه‌گه‌ر

پياويک پياويکې کرد به‌هاوبه‌شې خۆي له‌ئازه‌لې هه‌ديدا

٧٦ دواي نه‌وه‌ي ئازه‌لې هه‌دي هيناوه

٧٨ ١٦- باسې نه‌وه‌ي ده‌ سهر مهرې له‌دابه‌شکردندا به‌ وشترېک داناوه

٧٩ ٤٨- په‌راوي ره‌هن

٧٩ ١- باسېک: ده‌ر باره‌ي ره‌هن کردن له‌شاردا

٨٠ ٢- باسې نه‌وه‌ي زريکه‌ي به‌بارمه‌ داناوو

٨١ ٣- باسې چه‌ک دانان له‌بارمه‌دا

٨٢ ٤- باسېک: (ئازه‌لې) بارمه‌ سواروون و دۆشيني (دروسته)

٦- باسټك: ټهگهر بارمته دانهر و بارمته وهرگرناكوك بوون و

هاوشټيوهى ټمه، جا لهسهر داواكاره شايهټى ههټى و

داوالټيكر اوښ سويندخواردنى لهسهره ٨٣

٤٩- په راوى نازادكردنى كويله ٨٦

١- باسټك: دهر بارهى گه وره يى نازادكردنى كويله ٨٦

٢- باسټك: كام كويله پاداشتى زياتره (نازاد بكرټ)؟ ٨٧

٣- باسى ټوهى سوننه ته له نازادكردنى كويله لهكاتى

خورگيران و نيشانه كانى لهو جوړه ٨٨

٤- باسټك: ټهگهر كه سټك كويله يهك نازاد بكات كه هاوبه شه له نيوان دوو

كه سدا يان كه نيزه كټك نازاد بكات كه هاوبه شه له نيوان چهند كه سينكا ٨٩

٥- باسټك: ټهگهر كه سټك به شيكى له كويله يهك نازاد كرد، وه

سامانى نه بوو (هه مووى نازاد بكات)، داوا له كويله كه ده كرټ

كه سابهټ بكات ټى زهخت لټ كردن، وهك ټوهى كه كويله كه

له گهل خاوه نه كهى نووسراو دهنووسن (بو نازادكردنى

به پاره يه كى ديارى كراو) ٩٢

٦- باسى هه له كردن و له بيرچوون له نازادكردن و ته لاقدان

و شتى له وجوړه، وه نازادكردنى كويله دروست نيبه مهگهر

له بهر ره زامهندي خوا بيت ٩٣

- ٧- باسێک: ئەگەر پیاویک بە کۆیلهکەى ووت: ئەو کۆیلهیه
 بۆ خوا بێت و مەبەستى ئازادکردن بوو، وه (حوکمى)
 ٩٥ شایهتى دان له ئازادکردنى کۆیلهدا
- ٨- باسى (حوکمى) دایکى منداڵ
 ٩٧
- ٩- باسى فرۆشتنى کۆیلهى چاوه‌روانکراو (دروسته)
 ٩٨
- ١٠- باسى (رێگرى کردن له) فرۆشتنى هه‌قدارى و به‌خشینی
 ٩٩
- ١١- باسێک: ئەگەر پیاویک برائى یان مامى دیل کرا، ئایا بریتى
 (فیدیه) بۆ ده‌دریت ئەگەر هاوبه‌شدانەر بوو؟
 ١٠٠
- ١٢- باسى (حوکمى) ئازادکردنى کۆیلهى هاوبه‌شدانەر
 ١٠١
- ١٣- باسى که‌سێک که‌نیزه‌ک و کۆیلهیه‌کى عه‌ره‌بى بووبێت،
 جا به‌خشى بێت و فرۆشتبێت و سه‌رجێى له‌گه‌ڵ کرد بێت و
 له‌ بریتیدا دا بێت، وه باسى ژن و منداڵى عه‌ره‌بى به‌دیل گرتبێت
 ١٠٢
- ١٤- باسى گه‌وره‌یى ئەو که‌سه‌ى که‌نیزه‌که‌ى په‌روه‌رده‌بکات
 و فێرى زانستى بکات
 ١٠٦
- ١٥- باسى ئەم فەرمووده‌ى پێغه‌مبەر ﷺ، ((کۆیله‌کان براتان، که‌واته
 له‌ خۆراکه‌ى خۆتان ده‌بخۆن ده‌رخواردى ئەوانیشى بده‌ن))
 ١٠٧
- ١٦- باسى پاداشتى کۆیله ئەگەر به‌چاکى به‌ندایه‌تى
 په‌روه‌ردگارى کرد و دڵسۆزى بۆ گه‌وره‌که‌شى نواند
 ١٠٨

۱۷- باسى ناپەسەندى خۇ بەزىدزانىن بەسەر كۆيلەدا و

۱۱۰ ناپەسەندى وتەى كۆيلەكەم يان كەنيزەكەكەم

۱۱۴ ۱۸- باسىك: ئەگەر كەسىك خزمەتكارەكەى خواردنى بۇ ھىنا

۱۹- باسىك: كۆيلە شوان و بەپرسىارە لە مالى گەورەكەيدا،

۱۱۴ پىغەمبەر ﷺ مال و سامانى داوۋتە پال گەورەى كۆيلەكە

۱۱۰ ۲۰- باسىك: ئەگەر پىاويك لە كۆيلەيدا، با خۇ بپارىزىن لەلىدانى دەم و چاۋ

۵۰- پەراۋى نامە بۇ نووسراۋ

۱- باسى كۆيلەى نامە بۇ نووسراۋ و دىارى كراۋەكان و رىژەى پارەى

۱۱۷ دىارى كراۋ بۇ ھەر سائىك (كە دەبىت كۆيلەكە بىدات بە گەورەكەى)

۲- باسى ئەو مەرجانەى كە دروستن لەگەل نووسراۋ كراۋدا،

۱۲۰ بنوسرىت ۋە كەسىك مەرجىك دابىت لە كىتەبى خاۋدا نەبىت

۳- باسى داۋامى ھاۋكارى كۆيلەى نووسراۋ بۇ كراۋ،

۱۲۲ ۋە داۋاكردى لە خەلك (دروستە)

۴- باسى فروشتنى كۆيلەى نووسراۋ بۆكراۋ (دروستە)

۱۲۳ ئەگەر كۆيلەكە رازى بىت

۵- باسىك: ئەگەر كۆيلەى نووسراۋ بۆكراۋ بلى بەكەسىك:

۱۲۴ بىكرە و ئازادم بىكە، ئەو كەسەش كرى بۇ ئەو مەبەستە (دروستە)

٥١- په راوی به خشین و خه لات و گه ورهیی و هاندان له سه ری

- ١- باسیک ١٢٦
- ٢- باسی به خشینیکی کهم ١٢٧
- ٣- باسی که سیک داواي به شیک له هاوریکانی بکات ١٢٨
- ٤- باسی که سیک داواي ناو بکات بیخواته وه ١٣١
- ٥- باسی وه رگرتنی نیچیری دیاری (له راوچی) ١٣٢
- ٦- باسی وه رگرتنی دیاری ١٣٣
- ٧- باسی وه رگرتنی خه لات ١٣٣
- ٨- باسی که سیک دیاری بنیریت بو هاوریه کی مه به سستی بیت (دیاری به که ی) بو مالی خیزانیک به ریت له ناو خیزانه کانیدا ١٣٦
- ٩- باسی نه و دیاری بانه ی ناگه رینرینه وه ١٤٠
- ١٠- باسی که سیک رای وایه به خشینی شتیک ناماده نییه دروسته ١٤١
- ١١- باسی پاداشت دانه وه له دیاری و به خشیندا ١٤١
- ١٢- باسی (حوکمی) به خشین به کور و مندا ل ١٤٢
- ١٣- باسی شایه تیدان له خه لات و به خشیندا ١٤٤
- ١٤- باسی خه لاتی پیاو بو خیزانی و خه لاتی نافره تیش بو میرده که ی ١٤٥
- ١٥- باسی خه لاتی ژن به که سیک جگه له میرده که ی، وه نازادکردنی (که نیزه کی) نه گهر ژنه که میردی هه بوو دروسته، نه گهر ژنه که گیل و کهم عقل نه بوو، به لام نه گهر ژنه که گیل و کهم عقل بوو دروست نییه، خواي گه ورهش ده فهرمویت: (وه مال ه کانتان مه دهنه گیل و کهم عقل ه کانتان) ١٤٧

- ١٤٩ - ١٦- باسیک: له کێوه دهست به دیاری پێدان بکړیت؟
- ١٥٠ - ١٧- باسی که سیک دیاری وهر نه گرتوو له بهر هوکاریک
- ١٥٢ - ١٨- باسیک: ئه گهر که سیک شتیکی به خشی یان به لێنیکي دا و پاشان
مرد پیش ئه وهی به خشینکه یان به لێندراوه که بگاته دهستی که سه که
- ١٥٣ - ١٩- باسیک: که چۆن کوپله و کالای به خشراو وهر ده گیریت؟
- ١٥٤ - ٢٠- باسیک: ئه گهر که سیک به خشیکی ببه خشی و پت به خشراوه که
وهری بگړیت و نه لیت وهر مگرت (دروسته)
- ١٥٥ - ٢١- باسیک: ئه گهر مهرزیکي لای که سیک بیت پنی ببه خشیت
- ١٥٧ - ٢٢- باسی که سیک خه لاتیک بدات به کوومه لیک
- ١٥٨ - ٢٣- باسی خه لاتي وهر گیراو و وهر نه گیراو، وه خه لاتي
به شکر او و به شنه کراو
- ١٦٠ - ٢٤- باسیک: ئه گهر کوومه لیک شتیکی به هوژیک ببه خشن
- ١٦٢ - ٢٥- باسیک: ههر که سیک دیاری به کی پت به خشرا کوومه لیک لای
دانیشتون، ئه وه ئه وه که سه خوێ له پێشتره به وهر گرتنی دیاری به که
- ١٦٤ - ٢٦- باسیک: ئه گهر که سیک و شتریکي به خشی به که سیک که ئه وه
که سه به سواریه وه بوو ئه وه دروسته
- ١٦٤ - ٢٧- باسی (دروسته) شتیکی به دیاری ببه خشری که ناپه سنده له بهر کردنی
- ١٦٦ - ٢٨- باسی وهر گرتنی دیاری له هاو بهش دانهران (دروسته)
- ١٦٩ - ٢٩- باسی پێدانی دیاری به هاو بهش دانهران

٣٠- باسیک: بۆ هیچ کهس دروست نییه که له خهلاتهکهی

و خیرهکهی په شیمان بێتهوه ١٧١

٣١- باسیک ١٧٣

٣٢- باسی ئهوهی که وتراوه دهر بارهی بهخشین به کهسیک

تا له ژياندا بێت، وه بهخشینی چاوهروانی ١٧٣

٣٣- باسی کهسیک ئهسپیک له خهک بخوازیت ١٧٤

٣٤- باسی خواستنی (جل و بهرگ) بۆ بووک و زاوا لهکاتی ژن هیناندا ١٧٥

٣٥- باسی گهورهیی پیدانی ئاژهۆ به کهسیک بۆ شیر و ماستهکهی ١٧٦

٣٦- باسیک: ئهگهر کهسیک وتی: ئهم کهنیزه کهم کرده

خزمهتکارت بهو جوړهی باوی ناو خهک ئهوه دروسته ١٨٠

٣٧- باسیک: ئهگهر کهسیک کهسیکی سواری ئهسپیک کرد، ئهوه

ئهو کاره وهک بهخشینی تا له ژياندا بێت و پێی بهبخشی وایه ١٨١

٥٢- پهراوی شایهتیدان ١٨٢

١- باسی ئهوهی هاتوووه له بارهی داواکار ده بۆ شایهتی هه بێت ١٨٣

٢- باسیک: ئهگهر پیاویک کهسیک به چاک بناسین و بۆت: جگه

له چاکه هیچمان له بارهیهوه نه زانیوه، یان بۆت: ته نه چاکه

(له بارهیهوه) زانیوه، وه فهرموودهی (افک) ده بین و پێغه مبهړ ﷺ

له گهۆ ئوسامه راویژ دهکات، ئوسامه ش ده لۆت: خیزانی خۆته جگه

له چاکه له بارهیهوه نازانین ١٨٥

- ١٨٦ ٣- باسی شایه‌تیدانی که‌سیک خۆی په‌ناداییت
- ٤- باسیک: ئەگەر شایه‌تیک یان چەند شایه‌تیک شایه‌تیان لەسەر شتیک دا، وه‌ که‌سانیکێ تر وتیان: ئێمه‌ ئەو شتەمان نەزانیوو، کار به‌قسەمی ئەوه‌ ده‌کریت شایه‌تی داوه‌
- ١٨٨ ٥- باسی شاهییدی دادپەرۆر
- ١٩٠ ٦- باسی به‌ چەند که‌س دادپەرۆرەمی ده‌سه‌لمییت؟
- ١٩١ ٧- باسی شاهییدان لەسەر رەچه‌لەک و شیرپیدانی ب‌لاویوو و مردنی کۆن
- ١٩٢ ٨- باسی شاهییدی دانی بوختان که‌ر و دز و زیناکار
- ١٩٦ ٩- باسیک: شایه‌تی نەدان لەسەر ستم و نادادی ئەگەر داواي شایه‌تی لیکرا
- ١٩٨ ١٠- باسی ئەوه‌می وتراوه‌ ده‌رباره‌می شاهییدی دانی درۆ
- ٢٠١ ١١- باسی (حوکمی) شایه‌تیدانی نابینا و کاروباری تردا و ژن هێنان و به‌شوودانی، کرین و فروشتنی، وه‌رگرتنی وته‌می له‌ بانگدان و شتی تر، وه‌ ئەوه‌می به‌ ده‌نگه‌کاندا ده‌زانریت
- ٢٠٣ ١٢- باسی شایه‌تیدانی ئافره‌ت (دروسته‌)
- ٢٠٥ ١٣- باسی (حوکمی) شایه‌تیدانی که‌نیزه‌ک و کۆيله‌
- ٢٠٦ ١٤- باسی شایه‌تیدانی ئافره‌تی شیرده‌ر
- ٢٠٧ ١٥- باسی به‌ مسو‌لمانێ چاک زانینی هه‌ندیک له‌ ئافره‌تان بۆ هه‌ندیکیان
- ٢١٢

- ٢٢٠- باسیک: ئەگەر پیاویک پیاویک بەچاک بناسینیت ئەوهی بەسە
- ١٧- باسی ئەوهی ناپەسەندە لە رۆچوون لە ستایشدا و با
- ٢٢١ ئەوه بلیت کە دەیزانیت و بەس
- ٢٢٢- ١٨- باسی (تەمەنی) بەلغبوونی مندالان و (حوکمی) شایەتیدانیان
- ١٩- باسی پرسپاری دادوهر لە داواکار ئایا شایەتت هەیه؟
- ٢٢٤- پیش سویند دانی داوا لیکراوه
- ٢٠- باسی سویندخواردن لەسەر داوالیکراوه لە مال و سامان و سنوورەکاندا
- ٢٢٦- باسیک
- ٢١- باسیک: ئەگەر کەسیک وتی: شتیکی لای کەسیکی ترە
- یان تاوانی زینای دایەپال کەسیک ئەوه بۆی هەیه بەشوین
- ٢٢٨- شاھیددا بگەڕیت، وه بروت بۆ پەیداکردن و هینانی شاھید
- ٢٢٨- ٢٢- باسی سویندخواردن پاش عەسر
- ٢٣- باسیک: داوالیکراو لەو جیگایەدا سویند دەخوات کە سویند
- خواردن پتویست بووه لەسەری، وه نابێت لەو جیگایە بروت
- ٢٢٩- بۆ جیگا و شوینیکی تر
- ٢٤- باسیک: ئەگەر چەند کەسیک هەر یەکەیان دەیویست
- ٢٣٠- پیشتر سویند بخوات
- ٢٥- باسی ئەم فەرمايشتهی خوامی بەرز و بلند: (بینگومان ئەوانە
- ٢٣١- پەیمانێ خوا و سویندەکانی خۆیان بەنرخیکی کەم دەفرۆشن)

- ٢٣٣ - ٢٦- باسڼك: چوڼ كه سڼك سويند دهرڼت؟
- ٢٣٤ - ٢٧- باسنى كه سڼك شاهيدى هڼا (دواى ئهوهى داوالڼكراو)
- ٢٣٥ - ٢٨- باسنى: ئهوهى فهرمانى كردوو به به جڼهڼانى به لڼ
- ٢٣٩ - ٢٩- باسڼك: له خه لكى هاو به شدانهر پرسىارى شاهيدى دان
- ٢٣٩ و شتى تر ناكړت
- ٢٤٠ - ٣٠- باسنى (رهوايه تى) تيروپشكردن له شته كڼشه له سهره كاندا

٥٢- په راوى رڼكه وتن (ناشته واى)

- ٢٤٥ - ١- باسنى ئهوهى دهر بارهى چاك كردنى نيوان خه لكى هاتوو
- ٢٤٨ - ٢- باسڼك: ئه و كه سه دروژن نيه كه ناشته واى دهكات له نيوان خه لكيدا
- ٢٤٩ - ٣- باسنى پڼشهوا به هاوه لانى بل: با پڼكه وه برؤين نيوانيان چاك بكهين
- ٢٥٠ - ٤- باسنى ئه و فهرمايشتهى خواى بهرز و بلند: (كه ناشته واى بهكى
- ٢٥٠ چاك بكهين له نيوان خوياندا ههر ناشته واى و رڼكه وتن چاكتره)
- ٢٥٠ - ٥- باسڼك: ئه گهر ناكؤكه كان رڼكه وتن له سهر رڼكه وتنڼكى
- ٢٥١ ناداد گهرانه ئه وه رڼكه وتن كه دروست نيه
- ٢٥١ - ٦- باسڼك: رڼكه وتن چوڼ دهنووسرڼت: ئه مه ئه و رڼكه وتن به كه
- ٢٥٢ فلانه كه سى كورى فلانه كه س، وه فلانه كه سى كورى فلانه كه س
- ٢٥٢ له سهرى رڼكه وتن با ناوى هوژ و ره چه له كيشى نه هڼرڼت

- ٢٥٥ ٧- باسی (حوکمی) ریککەوتن لە گەڵ هاوبەشدا نەراندا
- ٢٥٨ ٨- باسی ریککەوتن لە سەر بژاردنی خۆین
- ٩- باسی فەرمايشتی پیغمبەر ﷺ بە حەسەنی کوری عەلی (ع):
 ((ئەم کۆرەمی من سەید و گەورەیه، ئومید وایە خوا بیکات بەهۆی
 ئاشتەوایی و ریککەوتنی نێوان دوو کۆمەڵی گەورە (لە مسوڵمانان))
 وه ئەم فەرمايشتهی خۆی بەرز و بلند: (ئەو لە نێوانیاندا ئاشتەوایی بکە) ٢٥٩
- ٢٦١ ١٠- باسیک: ئایا پیشەوا پیشنیاری ریککەوتن دەکات؟
- ١١- باسی گەورەیی ئاشتەوایی کردن لە نێوان خەلک و
 دادگەربوون لە نێوانیاندا ٢٦٣
- ١٢- باسیک: ئەگەر پیشەوا ریککەوتنیک پیشنیار کرد کەسە کە
 پێی رازی نەبوو بریاری ئاشکرای دا دەدات بە سەریدا ٢٦٤
- ١٣- باسی ریککەوتنی خاوەن قەرەکان و میراتگران و گۆتەرکاری تێیدا ٢٦٥
- ١٤- باسی ریککەوتن بە قەرەز و بە کالاً ٢٦٧

٥٤- پەراوی مەرجهکان ٢٦٨

- ١- باسی ئەو مەرجانەمی لە (هاتنە ناو) ئیسلام و مامەڵەکان
 و پەیمانداندا دروستن ٢٦٩
- ٢- باسیک: ئەگەر کەسیک دارخورمایەکی فروشت کە مۆتور بە کرابوو ٢٧١

- ٢٧٢ ٣- باسی مهرج دانان له مامه‌له‌ی کرین و فرۆشتندا
- ٢٧٣ ٤- باسیک: ئه‌گەر فرۆشیار سواربوونی و لآخه‌که‌ی به‌مه‌رج گرت
تا شوینیکی دیاریکراو دروسته
- ٢٧٥ ٥- باسی مه‌رج دانان له مامه‌له‌دا
- ٢٧٦ ٦- باسی مهرج دانان له ماره‌ییدا کاتی ماره‌پرین
- ٢٧٧ ٧- باسی مه‌رجه‌کان له کشتیاریدا
- ٢٧٨ ٨- باسی ئه‌و مه‌رجانه‌ی له ماره‌پریندا دروست نین
- ٢٧٩ ٩- باسی ئه‌و مه‌رجانه‌ که له (جێ به‌جێکردنی) سنووره‌کاندا دروست نین
- ٢٨٠ ١٠- باسی ئه‌وه‌ی که دروسته له مه‌رجه‌کانی نووسراو له‌گه‌ڵداکراو
ئه‌گەر رازی بوو به‌فرۆشتنی له‌پێناو ئازادکردنیدا
- ٢٨١ ١١- باسی مه‌رج دانان له ته‌لاق دانا
- ٢٨٣ ١٢- باسی مهرج دانان له‌گه‌ڵ خه‌ڵدا ته‌نها به‌قسه
- ٢٨٤ ١٣- باسی مه‌رجه‌کان له‌هه‌قداریدا
- ٢٨٥ ١٤- باسیک: ئه‌گەر (خاوه‌ن زه‌وییه‌که‌) له کشتیاریدا مه‌رجی
وابوو: هه‌رکات ویستم ده‌رده‌که‌م
- ٢٩٢ ١٥- باسی (پروونکردنه‌وه‌ی) مه‌رجه‌کانی جیهاد و ریکه‌وتن له‌گه‌ڵ
ئه‌وانه‌ی ده‌جه‌نگن له‌ دژی مسوڵمانان و نووسینی مه‌رجه‌کان
- ٣٠٤ ١٦- باسی مه‌رج دانان له قه‌رز دانا

١٧- باسى (حوکمى) کۆيلهى نووسراو له گهآدا کراو، ئەو مهرجانه

دروست نين که پښچهوانهى قورئانن ٣٠٥

١٨- باسى (روونکردنهوهى) ئەوهى دروسته له مهرجدانان و

ههلاواردن له دان پيداناندا، وه (روونکردنهوهى) ئەو مهرجانهى

که باو و زانراوه له نيوان خهآيدا، وه ئەگەر که سيک وتى:

(فلانه کهس) سهدى لامه جگه له يهک يان دوو ٣٠٦

١٩- باسى مهرج دانان له وهقفدا ٣٠٨

٥٥- پهراوى وهسيهت کردن ٣٠٩

١- باسى (حوکمى) وهسيهت کردن ٣٠٩

٢- باسيک: که ميراتگرهکانى به دهوله مهندي بهجت بيآيت باشته

لهوهى که دهست پان بکه نهوه له خهآکى و سوال بکهن ٣١٢

٣- باسى وهسيهت کردن به سى يهک (دروسته) ٣١٣

٤- باسى وهسيهتکار به وهسيهت بۆ کراو بآى: ئاگادارى کوره کهم به،

وه ئەو داوايهى بۆ وهسيهت بۆ کراو دروسته ٣١٥

٥- باسيک: ئەگەر نهخۆش به سهرى ئاماژه يهکى روون و ديارى کرد دروسته ٣١٦

٦- باسيک: وهسيهت کردن بۆ ميراتگر دروست نيه ٣١٧

- ٣١٨ ٧- باسی (گه‌ره‌یه‌ی) ماڵ به‌خشین له‌ سه‌ره‌مه‌رگدا
- ٨- باسی ئهم فه‌رمایشته‌ی خوا‌ی به‌رز و بلند:
- (له‌پاش ده‌رکردنی وه‌سیه‌تیک وه‌سیتێ پێ کرابێ (له‌لایه‌ن
- ٣١٩ مردووه‌که‌وه) یا‌ن دانه‌وه‌ی قه‌رزیک (که‌ له‌سه‌ری بێت))
- ٩- باسی مانای ئهم فه‌رمایشته‌ی خوا‌ی به‌رز و بلند: (له‌پاش (ده‌رکردنی)
- ٣٢١ وه‌سیه‌تیک که‌ کردبێتتا‌ن یا‌ن دانه‌وه‌ی قه‌رزیک (که‌ له‌سه‌رتا‌ن بێت))
- ١٠- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک وه‌قفیک یا‌ن وه‌سیه‌تی کرد
- ٣٢٤ بۆ خزمه‌کانی، وه‌ خزمان کین؟
- ٣٢٦ ١١- باسیک: ئایا ئافره‌تا‌ن و مندا‌لا‌ن خزمان ده‌یانگرێته‌وه‌؟
- ٣٢٧ ١٢- باسیک: ئایا وه‌قفکار دروسته‌ خۆی سوود له‌ وه‌قفه‌که‌ی وه‌رگیرێت؟
- ١٣- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک شتیکی وه‌قف کرد و نه‌یدا‌یه‌ که‌سیکی
- ٣٢٨ تر جگه‌ له‌ خۆی ئه‌وه‌ ئه‌و وه‌قفه‌ دروسته‌
- ١٤- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک وتی: خا‌نووه‌که‌م خێر بێ له‌ری‌ی خوا‌دا،
- پوونی نه‌کرده‌وه‌ بۆ هه‌ژارا‌ن بێ یا‌ن خه‌لکا‌نی تر ئه‌وه‌ دروسته‌،
- ٣٢٩ بیکاته‌ وه‌قف بۆ خزمه‌ نزیکه‌کانی بۆ هه‌ر که‌س و چینه‌ت خۆی بیه‌وت
- ١٥- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک وتی: زه‌وییه‌که‌م یا‌ن باخه‌که‌م خێربێت بۆ
- ٣٣٠ دایکم ئه‌وه‌ دروسته‌، با دیاریشی نه‌کا‌ت ئه‌و وه‌قف کردنه‌ بۆ کێیه‌
- ١٦- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک ما‌لیکی کرد به‌خێر یا‌ن هه‌ندیک له‌
- سامانه‌که‌ی کرد به‌ وه‌قف، یا‌ن هه‌ندیک له‌ کۆپله‌کانی یا‌ن
- ٣٣١ وئاخه‌کانی، ئه‌وه‌ دروسته‌

١٧- باسی که سینک خیرکردنه که ی بداته دهستی بریکاره که ی،

٣٣٢ پاشان بریکاره که ش خیره که بگړیته وه بو خاوه نه که ی

١٨- باسی ئهم فهرمايشته ی خوا ی بهرز و بلند:

(جا ئه گهر کاتی دابه شکردنی (میراته که) خزمه نزیکه کان

(که میرات ناگرن له مردوو) و هه تیو و هه ژاره (بیگانه) کان

٣٣٣ ئاماده بوون ئه وه لهو میراتییه بهشیان بدهن).

١٩- باسی بو که سینک کوت و پر بمریت چی سوننه ته که بکړیته

٣٣٤ خیر بو ی، وه جت به جیکردنی نه زر له جیاتی مردوو (سوننه ته)

٢٠- باسی شایهت گرتن له وه قف و مال به خشین دا

٣٣٦ ٢١- باسی ئهم فهرمايشته ی خوا ی بهرز و بلند:

٢٢- باسی ئهم فهرمايشته ی خوا ی بهرز و بلند:

باسیک : سه رپرشتیار چی بو هه یه له مال و سامانی

هه تیودا بیكات، وه ده بت چه ندیک له مالی هه تیوه که بخوات،

٣٣٨ به ئه ندازه ی کوشش و ماندوو بوونی (بخوات)

٢٣- باسی ئهم فهرمايشته ی خوا ی بهرز و بلند: (به راستی

ئهو که سانه ی که مالی هه تیوه کان ده خون به ستم و نارهوا،

به راستی ئه وانه بهس له سکی خویان ئاگر ده خون، وه له مه وپاش

٣٤٠ ده چنه ئاگریکی به تین و هه لگیر ساوه وه)

٢٤- باسی ئهم فهرمايشته ی خوا ی بهرز و بلند:

- ٢٥- باسی (حوکمی) ئیش پیکردنی ههتیو له سهفه‌ر و له شار و
ماله‌وه‌دا، ئه‌گه‌ر ئه‌و کاره‌ بۆ هه‌تیوه‌که‌ گونجاو بێ، وه
٣٤٢ (حوکمی) سه‌یرکردنی دایک و می‌رده‌که‌ی بۆ هه‌تیوه‌که‌
- ٢٦- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک زه‌وییه‌کی وه‌قف کرد و سنووره‌کانی
٣٤٣ دیاری نه‌کرد ئه‌وه‌ دروسته‌، به‌هه‌مان شیوه‌ مال به‌خشینیش
- ٢٧- باسیک: ئه‌گه‌ر چه‌ند که‌سیک زه‌وییک‌ی هاوبه‌ش وه‌قف بکه‌ن
٣٤٥ ئه‌وه‌ ئه‌و وه‌قفه‌ دروسته‌
- ٢٨- باسی وه‌قف وچۆن ده‌نووسریت؟
٣٤٦
- ٢٩- باسی وه‌قف کردن بۆ ده‌وله‌مه‌ند و هه‌ژار و میوان (دروسته)
٣٤٧
- ٣٠- باسی وه‌قف کردن زه‌وی بۆ مزگه‌وت
٣٤٧
- ٣١- باسی وه‌قفی و‌لاخ و ئه‌سپ و ماین و کالآ و ئالتون و زیو
٣٤٨
- ٣٢- باسی خه‌رجی سه‌رپه‌رشتیاری وه‌قف
٣٤٩
- ٣٣- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک زه‌وییه‌ک یان بیریک‌ی وه‌قف کرد و به‌
مه‌رجی گرت که‌ خو‌شی وه‌کو مسو‌لمانان ئاوه‌لگۆستنی بۆ هه‌بێ
٣٤٩
- ٣٤- باسیک: ئه‌گه‌ر وه‌قفکار وتی: ئیمه‌ داوا‌ی نرخه‌که‌ی
ته‌نها له‌ خوا ده‌که‌ین ئه‌وه‌ ئه‌و وه‌قف کردنه‌ دروسته‌
٣٥١
- ٣٥- باسی (هۆی دابه‌زینی) ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا‌ی به‌رز و بلند:
٣٥٢
- ٣٦- باسی دانوه‌ی قه‌رزه‌کانی مردوو له‌ لایه‌ن سه‌رپه‌رشتیاره‌وه‌
به‌بێ ئاماده‌بوونی میراتگران (دروسته)
٣٥٤

٥٦- په راوی خه بات و تیکۆشان و ژیاننامه ی تیکۆشه ران ٣٥٦

- ٣٥٦ ١- باسی فهزڵ و گه وره یی جیهاد و تیکۆشه ران
- ٢- باسیک: باشتیرین کهس باوه رداریکه به گیان و مالی
- ٣٥٩ له رپی خوا ی زالی پایه داردا تیکۆشیت
- ٣٦٢ ٣- باسی نزای چوونه ریزی جهنگاوه ران و شهیدان بو پیاوان و ئافره تان
- ٣٦٣ ٤- باسی پله و پایه ی جهنگاوه رانی رپی خوا
- ٥- باسی رویشتن بو خه بات له رپی خوا دا له به ره به یان و ئیواراندا،
- ٣٦٥ وه ئەندازه کهوانیک شوین و جیگا هی کهسیکتان بیت له به هه شتا
- ٣٦٦ ٦- باسی روونکردنه وه ی (خۆر العین) و روونکردنه وه ی نیشانه کانیان
- ٣٦٨ ٧- باسی ئاوات خواستنی شهیدبوون
- ٨- باسی گه وره یی کهسیک له خه بات له رپی خوا دا و لآخه که ی
- ٣٧٠ بیخاته خواره وه و بهریت ئەوه له جهنگاوه رانه
- ٩- باسی پله و گه وره یی ئەو کهسه ی له پیناوی خوا دا
- ٣٧٢ کاره ساتی به سه ردا دیت
- ١٠- باسی (گه وره یی) ئەو کهسه ی له رپی خوا ی زالی
- ٣٧٣ پایه داردا بریندار بکریت
- ١١- باسی ئەم فهرمایشته ی خوا ی بهرز و بلند: (ئایا چاوه روانی
- چی ده کهن بو ئیمه بیجگه له یه کێک له دوو شته زۆر چاکه که
- ٣٧٤ (سه رکه و تن یان شهیدبوون))، وه جهنگ کردن به نۆره یه

- ٣٧٥ ١٢- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند:
- ٣٧٨ ١٣- باسیک: کردموهه چاک لهپیش جهنگدا
- ٣٨٠ ١٤- باسی کهسیک تیریکی ویلی بو هاتبیت و کوشتبیتى
- ٣٨٠ ١٥- باسی گهورهیى ئەو کهسهی جهنگابیت تا وشهى خوا بهرزتر بیت
- ١٦- باسی گهورهیى ئەو کهسهی پێهکانى له جهنگ
- ٣٨١ لهپیناوى خوادا تۆزاوى بووبن
- ٣٨٢ ١٧- باسی سرین و لابردنى تهپوتۆزى ڕیى خوا بهسهرهوه (ناپهسهند نییه)
- ٣٨٣ ١٨- باسی خۆشۆردن دواى جهنگ و تهپوتۆزاوى بوون (دروسته)
- ١٩- باسی فەزڵ و گهورهیى ئەم فەرمايشتهی خوا ﷺ: (هەرگیز
وا گومان مه‌به‌ن ئەوانه‌ی له‌ړیى خوادا کوژران مردوون، (نه‌خیر وانیه‌)
به‌لکو ئەوانه‌ زیندوون لای په‌روه‌ردگاریان ړۆزى ده‌درێن شادمان و
دلخۆش به‌وه‌ی خوا پێی به‌خشیون له‌به‌هره‌و فەزڵى خۆی، شادمان
به‌وانه‌ی (برا تیکۆشه‌ره‌کانیان) که‌ هیشتا نه‌گه‌یشتوون پێیان له‌ دواى
(شه‌هیدبوونى)، ئەمان نه‌ هیچ ترسیکیان له‌سهره‌ و نه‌ ئەوانه‌ هیچ
غمه‌ و خه‌فه‌تیک ده‌خۆن شادمان و دلخۆش به‌و به‌هره‌و زیاده
فه‌زله‌ی له‌لایه‌ن خواوه‌ (پێیان دراوه‌)، وه‌ به‌راستى خوا پاداشتى
برواداران ون ناکات) آل عمران.
- ٣٨٤
- ٢٠- باسی سیبه‌رکردنى فریشه‌کان له‌سهر (لاشه‌ی) شه‌هید
- ٢١- باسی ئاوات خواستنى جه‌نگاوه‌ر (ی شه‌هید بوو) که
- ٣٨٦ جارێکى تر بگه‌رێته‌وه‌ بو دنیا (شه‌هید بێته‌وه‌)

- ۳۸۷ - ۲۲- باسیک: بههشت له‌زیر شه و قدانه وهی شمشیره کاندایه
- ۳۸۸ - ۲۳- باسی ئه و که سهی داوا (له‌خوا) کردبیت مندالی ببیت بۆ ئه وهی جیهاد بکات له‌ریی خوادا
- ۳۸۹ - ۲۴- باسی ئازایه‌تی و ترسنوکی له‌ جهنگدا
- ۳۹۱ - ۲۵- باسی ئه وهی په‌نای پیده‌گیریت له‌ ترسنوکی
- ۳۹۲ - ۲۶- باسی که‌سیک باسی به‌شداریه‌کانی خۆی بکات له‌ جهنگه‌کاندا
- ۳۹۳ - ۲۷- باسی پتویستبوونی دهرچوون بۆ جیهاد، وه باسی
- ۳۹۴ - ۲۸- ئه و ئه‌ندازه‌ی پتویسته له‌ جیهاد و نییه‌ت بوون له‌ باره‌یه‌وه
- ۳۹۵ - ۲۹- باسی (حوکمی) کافرێک مسوولمانیک بکوژیت، پاشان مسوولمان ببیت، دواتر به‌ریک و پتکی له‌سه‌ری پرۆات و بکوژریت (شه‌هید ببیت)
- ۳۹۶ - ۳۰- باسی که‌سیک غه‌زا هه‌لبژیریت له‌ به‌ران به‌ر رۆژووگرتندا
- ۳۹۷ - ۳۱- باسیک: (جۆره‌کانی) شه‌هیدبوون حه‌وته جگه له‌ کوژران له‌ریی خوادا
- ۳۹۸ - ۳۲- باسی ئه‌م فهرمایشته‌ی خوام به‌رز و بلند: (یه‌کسان نین دانیشتووان (له‌ جیهادی ریتی خوادا) له‌ باوه‌رداران، جگه له‌ خاوه‌ن عوزره‌کان له‌گه‌ڵ تیکۆشه‌رانی رتیه‌ی خوادا به‌مال و گیانیان، خوا باوی تیکۆشه‌ران به‌ مال و گیانیانی داوه به‌سه‌ر دانیشتووان (له‌ جیهاد) دا به‌پله‌یه‌ک، وه هه‌ریه‌ک له‌ دوو تا قمه‌ خوا به‌لینی پاداشتی زۆر چاکی پت داوان (که به‌هه‌شته)، وه خوا ریزی تیکۆشه‌رانی داوه به‌سه‌ر دانیشتووه‌کاندا به‌ پاداشتیکی گه‌وره له‌لای (خوا) وه پله‌ی زۆر و لیخۆشبوون و میه‌ره‌بانان بۆ هه‌یه، وه خوا هه‌میشه لێبوردنه‌ی میه‌ره‌بانان).

- ٣٩٩ - ٣٢- باسی فهزلې دان بهخوداگرتن له جهنگ و جيهاددا
- ٣٣- باسی هاندان لهسهر جهنگ و جيهاد و باسی ئهم
فهرمايشتهى خواى بهرز و بلند: (ئهمى پښغه مبهري خوا ❀
- ٤٠٠ هانى پرواداران بده لهسهر جهنگ كردن (لهگهل دوژمناندا)
- ٤٠١ - ٣٤- باسی هه لکه ندى خندهق (بهدهورى مهدينه دا)
- ٣٥- باسی ئهو كه سهى عوزر و بههانه يهك رڼگرى بڼت
- ٤٠٢ له بهشدارى غهزاكردن
- ٤٠٣ - ٣٦- باسی گه وره يى رۆزووگرتن (لهكاتى جيهاد) له رڼى خوادا
- ٤٠٤ - ٣٧- باسی گه وره يى مالى بهخشين له رڼى خوادا
- ٣٨- باسی فهزل و گه وره يى ئاماده كردنى پڼويستيه كان
بو جهنگاوهرىك يان بهچاكى لهشوينى جهنگاوهره كه
- ٤٠٦ بهجت بمينيت (كاروباره كانى نه انجام بدات)
- ٤٠٧ - ٣٩- باسی بوڼى خوش لهخودان لهكاتى جهنگدا
- ٤٠٨ - ٤٠- باسی گه وره يى (پاداشتى) سوسه كردن
- ٤٠٩ - ٤١- باسىك: ئايا سوسه كار بهتهنها دهنيردرت؟
- ٤٠٩ - ٤٢- باسى دوو كهس پڼكه وه سه فهر بكن (دروسته)
- ٤١٠ - ٤٣- باسىك: خير له ناوچاوانى ئه سږ و ماييندا گرڼدراوه تا رۆژى دوايى
- ٤١١ - ٤٤- باسىك: جيهادكردن بهردهوامه لهگهل (سهركردهى) چاك و خراپدا

- ٤٥- باسی فهزلی ئهو کهسهی ئهسپێک دابهستیت (بۆ جیهادکردن له‌ریی خوادا) به‌به‌لگهی ئهم فهرمایشتهی خواسی به‌رز و بێند:
- ٤١٢ (وه له ئهسپێ دابهستراودا).
- ٤١٣ ٤٦- باسی ناو لێنانی ئهسپ و گوێدرێژ
- ٤١٥ ٤٧- باسی ئهوهی (له فهرمووده‌دا) دهربارهی شومی ئهسپ باس ده‌کری
- ٤١٦ ٤٨- باسیک: ئهسپ و مایین بۆ سی جۆر که‌سن
- ٤١٨ ٤٩- باسی ئهو کهسهی له غه‌زادا له وڵاخێ که‌سیکی تر بدات
- ٤١٩ ٥٠- باسی سواربوونی وڵاخێ به‌هێز و ئهسپ
- ٤٢٠ ٥١- باسی پشکه‌کانی ئهسپ (له جیهاددا)
- ٤٢١ ٥٢- باسی که‌سیک له جه‌نگدا ره‌شمه‌ی وڵاخێ که‌سیکی تر راکێشیت
- ٤٢١ ٥٣- باسی ئاوزه‌نگی بۆ وڵاخ
- ٤٢٢ ٥٤- باسی سواربوونی ئهسپ به‌پشتی رووتی
- ٤٢٢ ٥٥- باسی ئهسپێ هێواش له غار و روێشتندا
- ٤٢٣ ٥٦- باسی (ره‌وایه‌تی) پێشبرکێ له نیوان چه‌ند ئهسپێکدا
- ٤٢٤ ٥٧- باسی ئهسپێ له‌رو لاوازکراو بۆ پێشبرکێ
- ٤٢٥ ٥٨- باسی پێشبرکێی ئهسپه له‌رکراوه‌کان تا کوێ بوو

- ٤٤٢ ٧٥- باسى سواربوونى (كەشتى له) دهريادا
- ٧٦- باسى ئهو كەسەى داواى يارمەتى
- ٤٤٣ له زه بوون و پياوچاكهكان كردوو له جهنگدا
- ٤٤٥ ٧٧- باسيك: نابى كەس بلى فلانه كەس شههیده
- ٤٤٧ ٧٨- باسى هاندان له سمر تيره اوښتن
- ٤٤٩ ٧٩- باسى يارى كردن به نيزه و شتى له وځوره
- ٤٤٩ ٨٠- باسى قه لغان، وه كەسيك به قه لغانى هاورىكهى خوى بپاريزيت
- ٤٥١ ٨١- باسى قه لغانى چەرم
- ٤٥٣ ٨٢- باسى قايشى شمشير و شمشير كردنه مل (دروسته)
- ٤٥٤ ٨٣- باسى رووكه شى كردنى شمشير به ئالتون و زيو
- ٨٤- باسى كەسيك شمشيره كەى له سه فمردا ههلبواسيت
- ٤٥٤ به دره ختيكدا له كاتى خەوتنى پيش نيوهرودا
- ٤٥٥ ٨٥- باسى له سهر كردنى كلاوى ئاسن (له جهنگدا دروسته)
- ٤٥٦ ٨٦- باسى ئهو كەسەى راى وا نه بووه له كاتى مردندا چهك بشكيندريت
- ٨٧- باسى بلاوه كردنى خەلكه كه له دهورى پيشهوا له كاتى گهرمى
- ٤٥٧ نيوهرودا و گهران به دواى سيهردا (بو خەوتن) له ژيريدا
- ٤٥٨ ٨٨- باسى ئهوهى وتراوه دهر بارهى هه بوونى رم (و به كار هينانى)
- ٨٩- باسى ئهوهى وتراوه دهر بارهى زرينه كەى پيغه مبهى (له چى
- ٤٥٩ دروست كرابوو)، وه باسى حوكمى كراس و پوښاك له جهنگدا

- ٤٦٢ ٩٠- باسی (له بهرکردنی) جبه له سه فهر و له جهنگدا
- ٤٦٢ ٩١- له جهنگدا ئاوریشم (پۆشین دروسته)
- ٤٦٤ ٩٢- باسی ئهوهی دهوتریت ده ربارهی چه قۆ
- ٤٦٥ ٩٣- باسی ئهوهی وتراوه ده ربارهی جهنگکردن دژی رۆمهکان
- ٤٦٥ ٩٤- باسی جهنگکردن له دژی جولهکه
- ٤٦٦ ٩٥- باسی جهنگکردن دژی تورک
- ٤٦٧ ٩٦- باسی جهنگ کردن له دژی ئهوانهی پێلاوی موو له پێ ده کهن
- ٩٧- باسی ئهوه که سهی له کاتی شکاندا هاوه لانی رێک خستهوه
- ٤٦٨ و له و لآخه کهی دابهزی و داوا یارمهتی (له خوا) ده کات
- ٤٧٠ ٩٨- باسی دوعا کردن (ی پێشهوا) له هاوبه شدانه ران به تیکشکان و هێنانه له رزه
- ٩٩- باسیک: ئایا مسوڵمان رێنموونی خاوهن کتێبهکان ده کات
- ٤٧٣ یان فیری قورئانیان ده کات؟
- ١٠٠- باسی دوعای مسوڵمان بوون بۆ بته رستان تا دلهکانیان
- ٤٧٣ که مه ند کیش بکات
- ١٠١- باسی بانگکردنی جوو و نه صرانییهکان (بۆ مسوڵمان بوون)،
- وه له سه ر چه شتیک جهنگ له دژیان ده ک ریت؟ وه ئهوهی پێغه مبه ر ﷺ
- (له نامهکانیدا) نووسی بۆ کیسرا و قه یصر، وه بانگکردن
- ٤٧٤ (بۆ ها تته ناو ئیسلام) پێش جهنگ کردنه

- ١٠٢- باسی بانگکردنی خه لکی له لایهن پښغمبه ره وه ښو
 باوه رهنان به ئیسلام و پښغمبه رایه تی، وه جگه له خوا
 هندیکیان هندیکی تریان نه که نه پهروه ردگاری خو یان ٤٧٦
- ١٠٣- باسی ئه و که سهی مه بهستی له غهزا کهی بشاریته وه
 و وا پیشان بدات بو شوینیکی تر دهروات، وه که سیک حهز بکات
 روژی پنج شه ممه دهر بجیت (بو سه فهر) ٤٨٦
- ١٠٤- باسی دهر چوون بو سه فهر پاش نیوه رو ٤٨٨
- ١٠٥- باسی دهر چوون بو سه فهر له کوتایی مانگدا (دروسته) ٤٨٩
- ١٠٦- باسی دهر چوون بو سه فهر له ره مهز اندا (دروسته) ٤٩٠
- ١٠٧- باسی خوا حافیزی کردن (دروسته) ٤٩١
- ١٠٨- باسی گویرایه لی و ملکه چی بو پیشه واه به مه رجیک
 فرمان نه کات به گونا هو تاوان ٤٩٢
- ١٠٩- باسیک: له دوا ی پیشه واهو جهنگ ده کریت و پشت و په ناش ده بیت ٤٩٣
- ١١٠- باسی په یماندان که هه لئه یهن له جهنگدا ٤٩٤
- ١١١- باسی فرمان بهری پیشه واه له سه ر خه لک پیویسته
 له وه دا له توانایاندا بیت ٤٩٧
- ١١٢- باسیک: پښغمبه ری خوا ښو ئه گهر له سه ره تایی روژه وه جهنگی نه کردایه،
 جهنگه کهی دوا ده خست هه تا خوړ له ناوه راستی ئاسمان لایده دا ٤٩٨
- ١١٣- باسی داوا ی مو له ت کردنی که سیک له پیشه وه ٥٠٠

- ٠٠٢ ١١٤- باسی که سێک غەزا بکات تازه هاوسەرگیری کردبێ
- ١١٥- باسی که سێک غەزا کردن هەڵبژێریت پاش ئەوهی
- ٠٠٢ سەرچێیی کردبیت له گەڵ خێزانه تازه کهیدا
- ١١٦- باسی په له کردن (له سواربوونی و لای و) به ده مه وه چوونی
- ٠٠٣ پێشهو له کاتی (روودانی) ترسدا
- ٠٠٣ ١١٧- باسی ده ست و برد کردن و غاردان له کاتی (روودانی) ترسدا
- ٠٠٤ ١١٨- باسی ده رچوون به ته نه ها له کاتی روودانی ترسدا
- ١١٩- باسی پاره دان به که سێک جیهادی پێ بکات یان و لای
- ٠٠٤ سواری به خشیت جیهادی پێ بکریت له رێی خوادا
- ٠٠٧ ١٢٠- باسی کریکار
- ٠٠٨ ١٢١- باسی ئەوهی وتراوه ده رباره ی به یداخێ پێغه مبه ر ﷺ
- ١٢٢- باسی ئەم فهرمووده یه ی پێغه مبه ر ﷺ : ((به ترس و بیمی به تین به سه ر دوژمندا ماوه ی یه ک مانگ رێگا سه ر خراوم))
- ٠١١ ١٢٣- باسی هه لگرتنی تویشوو له کاتی غەزادا
- ٠١٤ ١٢٤- باسی هه لگرتنی تویشوو به سه ر مل (و شانه وه)
- ٠١٥ ١٢٥- باسی سوارکردنی ئافره ت له پاشکۆی برا کهیدا
- ٠١٦ ١٢٦- باسی له پاشکۆ سوارکردن له (سه فه ری) غەزا و هه جدا
- ٠١٦ ١٢٧- باسی له پاشکۆ سواربوونی که سێک به سواری گوێدرێژه وه

١٢٨- باسی که سیک هاوزهنگ و شتی له و جوړه گرتبیت

٥١٨ (تا خاوه نه که می سوار و آخه که می بیت)

١٢٩- باسی (ناپه سهندی) سهفه رکردن به قورئانه وه بو ولاتی

٥١٩ دوژمانی (می ئیسلام)

٥٢٠ ١٣٠- باسی (الله اکبر) کردن له کاتی جهنگدا (دروسته)

٥٢١ ١٣١- باسی نه وه می ناپه سهنده له دهنگ بهر زکردنه وه له (الله اکبر) کردندا

١٣٢- باسی (سبحان الله) کردن کاتی (که می موسافیر)

٥٢٢ داده بهر زتی بو شیو و دولیک

١٣٣- باسی (الله اکبر) کردن نه گهر (حاجی یان موسافیر)

٥٢٢ رویشته سهر بهر زاییه ک

١٣٤- باسیک: پاداشت دهنووسریت بو نهو که می سهفه دهکات

٥٢٤ بهوینه می نهو چاکانه می له مال و شوینی نیشته جیبوونی خویدا دهیکات

٥٢٥ ١٣٥- (حوکمی) رویشتن بو سهفه به ته نه ها

٥٢٦ ١٣٦- باسی خیرایی له رویشتندا (له کاتی گهرانه وه له سهفه)

١٣٧- باسیک: نه گهر که سیک نه سپینکی به خشی به که سیک تر

٥٢٨ سوار می بت (بو جیهاد) دواتر بین می دهفروشرت

٥٢٩ ١٣٨- باسی جیهادکردن به مؤله تی دایک و باوک (می مسولمان)

٥٣٠ ١٣٩- باسی نه وه می و تراوه دهر باره می زهنگ و شتی وا له ملی و شتردا بیت

١٤٠- باسی که سبت ناوی له له شکر یکدا نووسراپت و هاوسره که شتی

بهر یکه و تبتی بو حه ج، یان بیانویه کی هه بیت، ئایا مؤله تی

٥٣١ پت دهریت؟ (حه ج بکات له گهل هاوسره که می)

- ١٤١- باسی (حوکمی) جاسووس ٥٣٢
- ١٤٢- باسی جل و بهرگ دان به دیله کان ٥٣٤
- ١٤٣- باسی گه وره یی پاداشتی ئەو کەسە ی کەسیک ٥٣٥
- له سەر ده ستیدا مسوڵمان ببیت ٥٣٦
- ١٤٤- باسی دیله کان به کوۆت و زنجیره وه ٥٣٦
- ١٤٥- باسی گه وره یی پاداشتی ئەو کەسە ی له گاوور ٥٣٧
- و جوو مسوڵمان بووه ٥٣٧
- ١٤٦- باسی دانیشتوانی مائیک (کافر ی جهنگه ی) شهو هێرشیان ٥٣٨
- بکریته سەر و مندالیان بکوژریت (دروسته یان نا؟) ٥٣٨
- ١٤٧- باسی کوشتنی مندالان له جهنگدا (قهدهغه کراوه) ٥٣٩
- ١٤٨- باسی (قهدهغه کردن) کوشتنی ئافره تان له جهنگدا ٥٤٠
- ١٤٩- باسیک: کەس سزا نادر ی به سزایهک تایبه تی خواجه ٥٤٠
- ١٥٠- باسیک: ده رباره ی (جا دواتر ی به منهت و چاکه) دیله کان ٥٤١
- به ره لاکه ی (یان به فیدیه و بریت ی) ٥٤١
- ١٥١- باسیک: ئایا دروسته دیل (ی مسوڵمان) ئەو کەسانه ٥٤٢
- بکوژریت و بخه له تینیت که دیلیان کردوه بۆ ئەوه ی ٥٤٢
- رزگاری بیت له دهستی کافران؟ ٥٤٣
- ١٥٢- باسیک: ئایا ئەگەر بته رستی مسوڵمانیک سووتاند ٥٤٣
- (ئەو بته رسته) ده سو تینر ی؟ ٥٤٣
- ١٥٣- باسیک ٥٤٤
- ١٥٤- باسی سو تاندنی مالان و باغی دار خورما (دروسته) ٥٤٥
- ١٥٥- باسی کوشتنی بته رستی خهوتوو ٥٤٧
- ١٥٦- باسیک: ئاوات مه خوازان به دوژمن بگه ی و روو به روویان بینه وه ٥٤٨

- ١٥٧- باسیک: جهنگ فیل و خهله تاندنه 00٠
- ١٥٨- باسی (حوکمی) درۆکردن له جهنگدا 00١
- ١٥٩- باسی کوشتنی کافرێ جهنگی له ناکاودا 00٢
- ١٦٠- باسی ئهوهی دروسته له فرو فیل، وریابوون له کهسیک 00٣
- که مهترسی خراپه ی لێ دهکری 00٣
- ١٦١- باسی هۆنراوه خویندنهوه له کاتی جهنگدا، وه دهنگ 00٤
- بهرزکردنهوه به هۆنراوه له کاتی ههڵکهندنێ خهنه قدا 00٤
- ١٦٢- باسی ئهوه که سهی به سهه ئه سهوه خۆی نه گری 000
- ١٦٣- باسی تیمارکردنی زام به سوتاندنی سهسیر (خۆله میشه که ی 00١
- بدری له زامه که)، وه ئافرهت خوی ب شوات به روخساری باوکیه وه 00١
- و هیانی ئاو له قهڵغاندا 00١
- ١٦٤- باسی دووبه رکێ و راجیاییه ناپه سهنده له کاتی جهنگدا، 00٧
- وه سزادانی ئهوه که سهی سه ریچی پیشه واکه ی کردیی 00٧
- ١٦٥- باسیک: ئه گهر له شهودا خه لکی ترسان 0١٠
- ١٦٦- باسی که سی دژمن ببینی هه تا له توانای دایه به دهنگی 0١١
- بهرز هاوار بکات فریام که ون زوو، هه تا خه لک گو ییان لێ بی 0١١
- ١٦٧- باسی ئهوه که سهی وتی: ئه و تیره بگه وه من کوری فلانه که سم 0١٢
- ١٦٨- باسیک: ئه گهر دژمنه کان به بریاری پیاویک (له مسوڵمانان) رازی بوون 0١٣
- ١٦٩- باسی (حوکمی) کوشتنی دیل، وه کوشتن به ده ست و قاچ به سترای 0١٤
- ١٧٠- باسیک: ئایا مسوڵمان خۆی راده ستی دژمن کات دیل کری ٠
- وه (حوکمی) که سیک رازی نه بی دیل کری، وه ئهوه که سهی 0١٦
- له کاتی کوشتنیدا دوو پکات نوێژ بکات 0١٦
- ١٧١- باسی ئازادکردنی دیل 0١٩

- ٥٧٠- ١٧٢- باسی بریتی وه رگرتن له بته‌رستان (ی دیل کراو)
- ١٧٣- باسی (حوکمی) کافر ی دوژمن ئه‌گهر بینه ناو ولاتی
- ٥٧١- ئیسلامی یه‌وه به‌بێ مۆله‌تی پارێزگاری کردن له گیانی
- ٥٧٢- ١٧٤- باسیک: جه‌نگ ده‌کریت بۆ پارێزگار ئه‌وانه‌ی سه‌رانه ده‌ده‌ن وه ناشکرینه‌ کۆیله
- ٥٧٢- ١٧٥- باسی به‌خشش دان به‌نۆینه‌ران
- ١٧٦- باسیک: ئایا تکا ده‌کریت بۆ ئه‌وانه‌ی سه‌رانه ده‌ده‌ن؟
- ٥٧٣- وه مامه‌له‌ کردن له‌ گه‌لیاندا
- ٥٧٥- ١٧٧- باسی خۆ جوانکردن بۆ (پیشوازی کردنی) نۆینه‌ران
- ٥٧٦- ١٧٨- باسیک: چۆن مسوڵمان بوون بۆ مندال پیشنیار ده‌کریت؟
- ١٧٩- باسی ئهم فه‌رمایشته‌ی پیغمبه‌ر ﷺ به‌جووه‌کان:
- ٥٧٩- ((مسوڵمان ببن پارێزراو ده‌بن))
- ١٨٠- باسیک: ئه‌گهر که‌سانیک له‌ ولاتی‌کدا که‌ حوکم تێیدا ئیسلامی
- ٥٧٩- نییه‌، وه مال و سامانیان له‌و ولاته‌دا هه‌یه‌، ئه‌وه هه‌ی خۆپانه
- ٥٨٢- ١٨١- باسی ناو نووسینی خه‌لک له‌لایه‌ن پیشه‌واوه
- ١٨٢- باسیک: بێگومان خوا پشتیوانی له‌ ئایینی
- ٥٨٣- ئیسلام ده‌کات به‌پیاوینکی خراپ
- ١٨٣- باسی که‌سیک له‌ کاتی جه‌نگدا خۆی بکات به‌لێپرسراو بێ
- ٥٨٤- ئه‌وه‌ی (سه‌روی خۆی) کردبیتی به‌لێپرسراو ئه‌گهر ترسا له‌ دوژمن
- ٥٨٥- ١٨٤- باسی هاوکاری و یارمه‌تی دان به‌ناردنی خه‌لک (بۆیان)
- ١٨٥- باسی که‌سێ زāl بێ و سه‌رکه‌وی به‌سه‌ر دوژمندا ئینجا
- ٥٨٦- سێ رۆژ له‌ زه‌وی و گۆره‌پانی ئه‌واندا به‌مینته‌وه
- ١٨٦- باسی ئه‌و که‌سه‌ی له‌ غه‌زا و سه‌فه‌ریدا
- ٥٨٧- ده‌سته‌کوت و تالانی دابه‌ش کردبیت

- ١٨٧- باسیک: ئەگەر بپه‌رسته‌کان مāl و سامانی مسوڵماننیک
 ٥٨٧ بگرن پاشان مسوڵمانه‌که بیدۆزیته‌وه
 ١٨٨- باسی که‌سیک که به زمانی فارسی و عه‌جه‌می قسه بکات
 ٥٨٩
 ١٨٩- باسی دزیکردن له غه‌نیمه‌ت
 ٥٩١
 ١٩٠- باسی (حوکم) دزی کردنی که‌م له ده‌ستکه‌وت
 ٥٩٢
 ١٩١- باسی ئەوه‌ی ناپه‌سه‌نده له‌سه‌ر برینی و شتر و
 مهر له ده‌ستکه‌وته‌کانی جه‌نگ
 ٥٩٣
 ١٩٢- باسی ره‌وایه‌تی موژده‌دان له سه‌رکه‌وته‌کاندا
 ٥٩٥
 ١٩٣- باسی ئەوه‌ی ده‌دریت به‌مژده‌مه‌ر
 ٥٩٦
 ١٩٤- باسیک: پاش ئازادکردن (ی مه‌که‌که) کو‌چکردن نییه
 ٥٩٦
 ١٩٥- باسیک: ئەگەر پیاوی مسوڵمان ناچار بوو سه‌یری
 قرّی ئافره‌تی (ذمی) و ئافره‌تانی باوه‌ردار بکات که سه‌رپیچی
 خویان کردووه، وه‌ رووت کردنه‌ویان له‌ جل و به‌رگه‌کانیان
 ٥٩٨
 ١٩٦- باسی پیشوازی کردن له جه‌نگاوه‌ران (که ده‌گه‌رینه‌وه له جیهاد)
 ٥٩٩
 ١٩٧- باسی که‌سیک له غه‌زا گه‌رایه‌وه چی ده‌لّیت؟
 ٦٠٠
 ١٩٨- باسی نویژکردن ئەگەر (رّیبوار یان موجهید) له سه‌فه‌ر گه‌رایه‌وه
 ٦٠٢
 ١٩٩- باسی خواردن لّینان له کاتی هاتنه‌وه له سه‌فه‌ر
 ٦٠٤

٥٧- په‌راوی پیویست بوونی پینج یه‌کی ده‌ستکه‌وت

- ١- باسی پیویست بوونی پینج یه‌ک
 ٦٠٦
 ٢- باسیک: پینج یه‌ک دان به‌شیکه له ئایینی ئیسلام
 ٦١٥
 ٣- باسی خه‌رجی هاوسه‌ره‌کانی پیغه‌مه‌بر ﷺ دوا‌ی وه‌فاتی
 ٦١٦

٤- باسی ئهوهی دهربارهی مالی خیزانهکانی پیغهمبرﷺ

٥١٧

هاتوووه وه ئه و مالانهی دراوهته پالیان

٥- باسی ئهوهی وتراوه له بارهی زیریکی پیغهمبرﷺ و گوچان و شمشیر و جامی ئاو خواردنهوه و ئهنگوستیلهکهی، وه ئهوهی جینشینهکان له پاش ئه و شتانهیان بهکارهیناوه لهوانهی باسی دابهشکردنی نهکراوه له مووهکانی و نعلکهکی و قاپ و دهفری لهوانهی هاوهلانی و کهسانی تر، پاش وهفاتی وهک موفهرک بهکاریان هیناوه

٦٢١

٦- باسی بهلگه لهسهر ئهوهپینج یهک بۆ ئهورووداو و

٦٢٦

کارهگرنگانهیه بۆ پیغهمبری خواﷺ دیتهپیشهوه، وه بۆ ههژارانه

٧- باسی ئهم فهرمایشتهی خواﷺ: (ئهوه بهراستی پینج یهکی ئه و (دهسکهوته) بۆ خوا و بۆ پیغهمبرﷺ...) (واته: دابهشکردنی ئه و پینج یهکه مافی پیغهمبرهﷺ)

٦٢٧

٨- باسی ئهم فهرموودهی پیغهمبریﷺ: ((دهسکهوتهکان

٦٣٠

بۆ ئیوه حهلال کراوه))

٦٣٤

٩- باسیک: دهسکهوت بۆ ئه و کهسهیه ئامادهی جهنگهکهبیت

١٠- باسی کهسیک بۆ دهسکهوت جهنگ بکات ئایا له

٦٣٥

پاداشتهکهی کهم دهبیتهوه؟

١١- باسی پیشهوا ئه و دیاریانهی بۆ دین دابهشی بکات، وه لیتی

٦٣٦

بشارتیهوه بۆ کهسیک لهوئ نییه، یان له شوئینیکی دیکهیه

١٢- باسیک: پیغهمبرﷺ چۆن (دهسکهوتهکانی) قوریهزه و نهزیر دابهش کرد؟

٦٣٧

وه له و دهسکهوتانه چهندی دهدا بۆ ئه و شتانهی بۆی پیش دههات؟

١٣- باسی فهرم و بهرهکهتی غزاکار له سامانیدا بهزیندووی و

٦٣٩

مردووی له خزمهت پیغهمبرﷺ و فهرمان رهوایاندا

١٤- باسئک: ئه‌گهر پئشه‌وا که سئکی نارد بۆ کارئکی پئویست، یان

٦٤٣

فه‌رمانی پئکرد به‌مانه‌وه‌ئایا به‌شی ده‌درئت (له‌ ده‌سکه‌وتی جه‌نگ)؟

١٥- ئه‌بو عه‌بدوللا (ئیمامی بوخاری) ده‌ئت: باسئک: له‌و به‌لگانه‌ی

که‌ پئنج یه‌ک بۆ پئشه‌اته‌کانی مسو‌لمانانه: ئه‌وه‌ی ه‌ۆزی

هه‌وازن داوا (ی سامان و ژن و منداله‌کان) یان کرد له‌ پئغه‌مبه‌ر ﷺ

له‌به‌ر شیرخواردنی له‌ ناویاندا، بۆیه‌ پئغه‌مبه‌ر ﷺ داوا‌ی گئیرانه‌وه‌ی

ژن و منداله‌کانی (هه‌زانی) کرد له‌ مسو‌لمانان بۆیان.

(به‌لگه‌یه‌کی تێ) ئه‌وه‌یه‌ پئغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ئینی ده‌دا به‌ خه‌لکی

له‌ فه‌یئو پئنجیه‌کی ئه‌نفال به‌شیان بدات، وه‌ ئه‌وه‌ی دای به‌

(هه‌ندئ له‌) ئه‌نصاریه‌کان، وه‌ ئه‌وه‌ی دای به‌ جابیری کوری

٦٤٣

عه‌بدوللا له‌ خورمای خه‌یبه‌ر

١٦- باسی ئه‌وه‌ی پئغه‌مبه‌ر ﷺ چاکی کرد له‌گه‌ل دیله‌کاندا

٦٥٢

(به‌ ئازاد کردنیان) بئ ئه‌وه‌ی پئنج یه‌ک له‌ ده‌سکه‌وت جیا کاته‌وه‌

١٧- باسئک: له‌و به‌لگانه‌ی که‌ پئنج یه‌ک ه‌ی پئشه‌وايه:

بئگومان پئغه‌مبه‌ر ﷺ به‌شی هه‌ندئ له‌ خزمه‌کانی داوه‌ جیا له‌وانی تێ،

وه‌ک ئه‌وه‌ی له‌ پئنج یه‌کی ده‌سکه‌وتی خه‌یبه‌ر به‌شی به‌نی

موته‌لیب و به‌نی هاشیمی داوه‌، عوممه‌ری کوری عه‌بدولعه‌زیز

ده‌ئت: پئغه‌مبه‌ر ﷺ ئه‌و پئنج یه‌که‌ی به‌هه‌موو خزمانی نه‌به‌خشیوه‌،

وه‌ نه‌یداوه‌ به‌خزمئکی دیاری کراو ئه‌گهر خزمئک له‌و هه‌ژاتر بووبئ،

وه‌ ئه‌گهر ئه‌وه‌ی پئی داوه‌ (خزمئکی دوورتر بووبئ) له‌به‌ر ئه‌وه‌

بووه‌ سکا‌لای نه‌بوونی لای پئغه‌مبه‌ر ﷺ کردووه‌، وه‌ یان له‌به‌ر ئه‌و

(زیانه‌) ی له‌ لایه‌ن قوره‌یش و هاوپه‌یمانه‌کانیان ه‌وه‌ تووشی بووه‌

٦٥٢

به‌ه‌ۆی لایه‌نگریان له‌ پئغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ.

٦٥٥

پیرست